
615.1
M 96 a

ANTONII MVSAE BRASAVOLI

Ferrarienſis, Examen omnium Simplicium medicamentorum, quorum in officinis vſus eſt.

Addita ſunt inſuper Ariſtotelis Problemata, quæ ad ſtirpium genus, & oleracea pertinent.

LVGDVNI,
Apud Guilielmum de Millis.
M. D. XLIIII.

Reuerendiſsimo,

PRIMO ARCHIDIACONO *Epiſcopi Ferrarienſis, ac Lugdunenſis Archiepiſcopi Vicario digniſsimo, Alphonſo Ciſtarello, Ioannes Argenterius Haſtenſis, Medicus*

S. P. D.

*

VM MVLTA ESSENT, aut potius omnia, in medicina ab antiquis autoribus Græcis & Latinis bene explicata, à nobis nondum ſatis cognita: tum in primis perdifficile fuit noſtris temporibus accommodare quæ illi de alimentis, medicamentisq́;, magno eorum labore, magnaq́; mortalium omnium vtilitate prodiderũt, ALPHONSE Vicarie digniſsime. Siue enim quòd bonis in hac arte autoribus, vt in alijs omnibus hactenus contemptis, medici qui nos iam per multos annos præceſſerunt, ab incultis barbarisq́; quibuſdam ſcri-

ptoribus ea mutuauerint: siue quòd illi etiam in quæstiunculis ac nugis tractandis diligẽtiores, id quod eorum arti proprium erat omniumq; vtilissimum (nullo vt fortè putabant humani generis periculo) idiotis, ad summumq; indoctis hominibus, vel plebi etiam curandum reliquerint: siue aliter factum fuerit (non enim in hoc magnopere laboro) ad tantam obscuritatem, tantosq; errores perueneramus, vt cum omnia confusa essent & deprauata, nihil penè etiã ex veterum remedijs amplius extaret, quod mortalibus magno vsui esse posset. Quam ob rem plurimum illis debemus, non minus certe quàm inuẽtoribus, qui huic rei propemodum deperditæ suppetias tulerunt, ac tanto vehementius ei patrocinati sunt, quanto negligentius ab alijs contempta fuerat. Tanta enim fuit nostro hoc seculo virorum doctorum in hac parte restituenda honesta contentio, vt dum alij in vertendis Græcis, vnde potissimum illa emanarunt, alij in refellendis falsis opinionibus, alij in rei historia explicanda laborauerint, pauca iam supersint quæ suos au-

tores

tores non agnoscãt, nosq́ fallere possint. Veruntamen in tanta rerum veluti luce aliquid desiderabatur, licebatq́ id adhuc admirari, quod omnes qui hanc medicinæ partem illustrandam susceperunt, ita rei herbariæ hactenus incubuissent, vt reliqua quibus in officinis vtimur, vel penitus contempserint, vel, quod nemo negare potest, negligentius explicauerint. Neque verò id solùm, sed quòd etiam ea ita tractauissent, vt medicos duntaxat docere voluisse videantur. Quanquã tamen & alia vtilitate non carent. ac mihi videtur nunquam fieri posse vt res hæc nitorem suum omnino recipiat, nisi seplasiarij & herbarij vnà cum medicis inueteratos errores exuant, melioraq́ discant. Quòd si doctioribus bene admonentibus spontè credere vellent, conarenturq́ bonos libros alijs reiectis intelligere, minori profectò labore id consequerentur. At cum eorum plurimi, propriæ scilicet ignorantiæ sibi non conscij (neq; enim aliud existimare possum) nec doceri patiantur, neque alios præter eos in quibus à principio malè instituti fuerunt, aut legere ve-

lint, aut intelligere valeant, hosq; tanta pertinacia tueantur, vt nihil apud eos reperiri quod reprehēdi posſit iam dudum ſibi perſuaſerint: aliter profectò res tractanda eſt, atque ita ſanè, vt poſteaquam eos quos ſequebantur erraſſe cognouerint, priorem vitam deteſtentur, ac meliorem tandem eligere cupiant. Itaq; non antè rem perfectam fore ſperandum erat, quàm aliquis inter medicos, ad quos ſcilicet res pertinebat, illorum ſectæ non ignarus, omnia quæ ſub antiqua ſpecie falsò venditant, quibus abutuntur, veriusq; vtantur, ad antiquorum rationes examinanda ſuſcepiſſet, effeciſſetq; vt vel inuiti demonſtrationibus victi, veterem barbariem relinquerent, veritatemq; capeſſerent. Ac mihi quidē videtur id præſtitiſſe ANTONIVS MVSA, medicus Ferrarienſis doctiſsimus, tanta profectò felicitate, vt non minori admiratione à nobis legi poſsit, quàm olim à GALENO reliquisq; Græcis medicis celebratus fuit antiquiſsimus ille medicus ANTONIVS MVSA, vt certiſsima coniectura ob ſtudiorum animorumq; ſimilitudinē, hunc

ab

ab illo emanasse existimandum sit. Nam si huius viri & aliorum qui in eodem ferè argumento versati sunt, monumēta comparare inter se libeat, illos pauca sparsim, nulloq́ꝫ sæpe ordine: hunc plurima, eaq́ꝫ certo, antiquo, & iucundo scribendi genere tradidisse comperiemus: vt si propter vtilitatem alios legimus, amamusq́ꝫ, hunc iam venerari & in sinu gestare oporteat. Et mehercle multis alijs nominibus laudandus est. Etenim alij non omnes ex æquo, sed Germani Germanos, Galli Gallos, ac tandem vnusquisq́ꝫ suos potissimum iuuare studuit: hic omnibus prodesse voluit, ad omnesq́ꝫ nationes sua transferre laborauit, vt ita ab omnibus vehementer amari debeat. Alij præterea ita doctè scripserunt, vt à solis doctis legantur: alij ineptè, vt nulla voluptate lectores alliciant. Hic etsi rem cum idiotis tractaret, tamen orationem ita temperauit, vt ab eruditis, quoniam eruditus, & à paulò rudioribus, propterea quòd à populari faciliorecq́ꝫ stylo omnino non recedit, cum vtilitate & iucūditate legi queat: vt posthac neminem esse putem tam ma-

le in antiquos autores animatum, qui huius viri lectione oblectatus, tandem non resipiscat, cupiatque in bonis studijs versari: neminem tam doctum, qui illius conatus vehementer non approbet, fateaturque se multum cum eo profecisse. Quapropter cum superiore mēse Lugdunum ab vrbe vnicum huius præstantissimi operis exemplar delatum fuisset, vtilitate eius maxima inspecta, non passi sumus vt eo alij diu carerent. Itaque imprimendum curauimus, tibique ALPHONSE reuerendissime dedicandum esse duximus, dignum esse rati, vt quemadmodum in Italia auspicijs illustrissimi principis tui Ducis Ferrariensis autor primam æditionem fecit, ita tuo fauore in vniuersam nostram Galliam, Germaniam, aliasque omnes gentes, quæ ab huiuscemodi literarum studijs non abhorrent, prodiret. Accessit quòd te harum rerum maxime studiosum cognosco: vt quoniam etiam noui Archiepiscopi nostri vicem geris, hac ratione fieret, vt opus hoc apud omnes hosque præsertim generosissimos comites nostros qui omni disciplinarum ge-

nere

nere ſummopere delectantur fauentq́;
literatis omnibus, maiorem gratiam &
autoritatem conſequeretur. Vale,
nosq́; dilige. Lugduni III. Idus
Ianuarij. Milleſimo quin-
genteſimo trigeſi-
moſepti-
mo.

AD ILLVSTRISS. ET SERENISS. PRINCIPES HERculem Eſtenſem, & Renatam Gallam Ferrariæ duces, Antonij Muſæ Braſauoli in Examen Simplicium medicamentorum Epiſtola nuncupatoria.

EGITVR, Sereniſsimi Principes, Socratē ſummum illum ſapientem Platonis præceptorem, qui nunquam Athenis niſi pro patria pugnaturus diſceſsit, eius diſcipulos ad ſpeculum mittere ſolere, hortariq; vt ſeſe preſsius intuerentur: qui ſi bonis corporis, id eſt, pulchritudine exornatos conſpexerint, animam pulcherrimis virtutibus exornare conarentur. Quibus autem corporis liniamenta diminuta, obtorta, mutilaq; eſſent, extimularentur, excitarenturq;, quod natura mutilum fecit, induſtria, &

ſolic

ſolicitudine exæquare, & in melius augere, eorum animam copioſiſsimis, vnà & perfectiſsimis virtutibus ornantes. Nos, illuſtriſs. Principes, per Socraticum ſpeculum, non materiale, aut chalybeum intelligimus, ſed ſpeculum quoddam myſticè, & philoſophicis inuolucris deſignatum. Quippe Socrates, eius diſcipulos animi mores, actionesq́; contemplari iubebat, quæ ſi proprijs lineamentis reſpondeant, & viuidè in eorum animis inſerta ſint, totis viribus perſeuerare conentur, & in dies melioribus optima addentes exaugere. Si è contrario prauis moribus, & quaſi ferinis ſe ipſos imbutos intueantur, pudeat his maculis deturpari: ſed veris, & exquiſitis animæ bonis indui tentent, nec deſiſtant, priuſquam ineptis moribus depoſitis, veri præcipui, & quodammodo diuini egregie introducti ſint. Hæc præfatus ſum, illuſtriſsimi Principes, ne aſſentandi, palpandiq; vitio argui poſsim, ſi nonnihil veſtrarum laudum, & probatorum morum enarrare incipiã. Nam vos potius tanquam in Socratico ſpeculo vobiſipſis commonſtrare tentabimus,

bimus,

bimus, vt quibus, qualibus've præſtan-
tiſsimis virtutibus inſigniti ſitis agnoſcen
tes, in eiſdem perſeuerare conemini, & in
dies exaugere. Sed alicui forte ſtilus no-
ſter humilis nimium, & pene depreſſus
videbitur, ineptusq; ad tantorum princi-
pum laudes enumerandas. Huic ſtatim
reſpondebimus: ſat nobis eſſe hac tenui,
& ſerpente vena, illuſtriſsimos hos Prin-
cipes ſibi ipſis veluti in Socratico ſpecu-
lo oſtendere, quantum præſertim nuncu-
patoria Epiſtola exigit, aliàs vbertim de
ipſis (vt dignum eſt) tractaturis. Viros,
è bonis potiſsimum laudauit antiquitas,
quorum tria genera apud probatiſsimos
philoſophos inueniuntur, naturæ, fortu-
næ, & animæ. Naturæ bona corporis pul
chritudinem amplectuntur, membrorum
ſymmetriam, concinnam totius, ſuo ordi-
ne reſpondentem compoſitionem, robur
immenſum: quæ à Stoicis μέσα vocantur,
& ignauiſsimis quibuſq; contingere poſ
ſunt, ad humanam perfectionem felicita-
temq; indifferentia, nullus, ex his culpa,
vel laude dignus eſt. Sed rerum effectrix
natura, Seneca etiam omnium moraliſsi-

mo,

mo, & pene in virtutibus tetrico, admonente, Egregiam mentē sub quauis etiam pelle, & cute latere. Cui nec illud Vergilianum aduersatur, Gratior est pulchro veniens in corpore virtus. Nec poëtarum mores, qui quum viros aliquos virtutibus præstantes adumbrant, pulcherrima forma, & venustißimos pingunt: ineptos verò & mendaces, turpi & indecora. Verumenimuero, & si hoc naturæ bonum sit, in quo ipsamet potius laude digna est, tamen ad felicitatem humanam mirè adiuuat: philosophorum omnium sapientißimo in Ethicis dicente, Eum omnino felicem non esse, qui turpis sit forma, & careat prole. Ad Christianam verò felicitatem, & verè philosophicā, pulchritudo nihil facit, sed inter externa bona numeranda, quæ nec meliorem aut insigniorem hominem reddunt: quamuis, Gratior sit pulchro veniens in corpore virtus. In hoc autem bono potißimum naturæ debetis, quæ vos, & pulcherrimos effecit, & pulcherrimis natis ANNA, & ALPHONSO decorauit: Fortunæ bona diuitiæ sunt, quæ & ipse hominem

meliorem non faciunt: sed cuique etiam scelestissimo contingere possunt, quamuis eorum vsus ad virtutum culmina progredi adiuuet, atque dirigat. Quid enim in se egregij habet, quod in infanda scelera cogit? in furta? homicidia? auaritias? bella? nisi eorum vsus temperatissimus sit. In hoc etiam fortuna ipsa encomio extollenda, quæ vos principes fecerit, antequam nati essetis, ditiores, quàm in tota Italia regnent. Ex hoc autem vos illustriss. principes laude digni estis, quòd his diuitijs perpulchrè vtimini, bonis, honestisq; viris impartiendo, vt nullus indonatus à vobis recedat. Magnus ego sum testis, quem (alijs pluribus omissis) nuper amplo prædio donaueritis. Testes sunt omnes alij domestici, quorum neminem absque munere inuenire licet. Imò quis ex Ferrariẽsi populo etiam abiectissimus, Mutinensi, & Regiensi, HERCVLIS illustrissimi Ducis Ferrariæ hoc nomine secundi immunitatibus non gaudet? Vt hinc colligere liceat, diuitias Herculem nõ perficere, sed ipsum ad sui perfectionem, & virtutis cumulum diuitijs

vti. Quibus, cur, quomodo, quando conuenit, elargiens, hoc eſt in ipſo Principe egregium, non quod diues ſit, quod omnes Italiæ Principes nõ æquet quidem, ſed longe ſuperet gemmis, auro, vrbibus, campis, mari. Potiſsimum verò laude digna ſunt, & encomio decantãda hæc duo fulgentia Italiæ lumina, & lucidi ſoles HERCVLES & RENATA, ex tertio bonorum genere: hæc vera bona ſunt, & vnicuique propria, & peculiaria, non à natura, vel fortuna tributa, ſed à nobis ipſis acquiſita primo omniũ motore adiuuante & oſtendente. Quæ animæ bona nuncupantur, hæc non ſunt, pulchritudo, aut membrorum Symmetria, non corporis dexteritas, non agilitas, non diuitiæ, non latæ vrbes, maria, & montes, quæ à vobis ample poſsidentur, non genus Eſtenſe, aut Gallum, non genitores bellicæ rei egregij LVDOVICVS duodecimus Galliarum Rex, & ALPHONSVS tertius Ferrariæ dux: ſed ea ſunt animi bona, quæ vos beatos, & in hoc ſtatu, & in futuro reddent. Hæc ea ſunt bona, quibus proceres, & antiquiſsimi heroës

iere,

iere, hæc quibus Christianissimi, & qui de fide bene meriti sunt, incessere. Fides in primis, quæ decus est, & animi ornamentum, adeò in vobis splendet, vt pro fidei specimine HERCVLES & RENATA adducantur. De prudentia, Magnanimitate, fortitudine, munificentia, temperantia, charitate quid referam? quum plura passim nota sint, quàm ego referre possim? nullus enim tam obliuiosus qui non meminerit, nullus tam vecors qui non nouerit, nullus tam inciuilis, qui dissimulare possit. Iustitiam quoque transigere decreui quum & ipsimet Rei, & crimine aliquo correpti iustissimos principes esse fateantur, & prædicent. De liberalitate autē quid opus est referre, quum nullus sit qui ab illustrissimo HERCVLE & serenissima RENATA indonatus, aut suis votis (modò honesta sint) inexpeditus recedat. Hæc sunt vera bona, quibus laudandi, quibus extollendi, quibus in cœlum rapiendi principes, quibus vita perenni viuere datur: felices arbitror, & terq; quaterq; beatos nostros ciues, quoties mihi in mentem veniunt hi proceres

à summo rerum opifice in hoc calamitatibus pleno æuo donatos, vt initium sint remittendi aduersa, populos in rectam viam dirigendi. Hoc est Socraticum speculum, excellentiss. Principes, seipsum sibi ipsi qualis sit, ostendere. Vobis autem vosipsos commonstraui, qui principis exquisitissimi exemplaria estis, vt continuò perseueretis, & in dies exaugeatis: quanquam ad virtutum vestrarum cumulum nihil addi possit. Ne autem videar potius assentandi gratia, quàm vera narrandi præfari, his finem faciemus, ad præcipuum huius Epistolæ institutum accedentes. Superioribus mensibus omnia simplicia medicamenta, quorum in officinis vsus est, Ferrariæ, nostra trutina, qualiscunque sit, percensere cœpimus illustrissimo genitore tuo suadente, fauente, & exorante, imò & qui plerunque varios apud pharmacopolas errores audire & videre delectabatur, propterea hunc libellum, eius excellentiæ inscribere atque dicare institueramus, sed inopina morte præuentus est, & nobis ferè clanculum subreptus. Tu mox illustrissime

Princ

Princeps, & patrone serenissime, totius ditionis, & imperij, & omnium bonorum hæres euasisti. Vnde & huius libelli, sicut cæterorum aliorum bonorum hæres esto, quem tibi inscribimus, tibi dicamus, atque deuouemus. Vt excellentiæ tuæ aura fretus, vbique aperta fronte incedere possit, & eo tutius euagari, quo illustrissimam RENATAM fautricem nactus erit. Iamq; huic nuncupatoriæ Epistolæ extremam manum imposuissem, nisi ea in mentem venissent quæ superioribus diebus de citris, Adami pomis, narantijs, ita à nobis appellatis, ab excellẽtia tua quærebantur, An apud antiquos inuenirentur, & quomodo à profunda hyeme seruari possent. Quippe hoc anno frigoris inclementia omnes ferè huius generis arbores periere, quæ in amœnissima Padana insula Beluidere nuncupata, Alcinoi & Hesperidum hortos delitijs excedente, virebant. Nunc tuæ illustrissimæ excellentiæ satisfactum iri statuimus: quanquam superioribus annis ad illustrissimũ & reuerendissimum fratrem HIPPOLYTVM Mediolani archiepiscopum vnam

& alteram Epiſtolam ſupra hoc nego-tium ſcripſerimus. At nonnulla in tuæ excellentiæ gratiam repetere non grauabimur. Primo autem communis omnium error menti occurrit, eorum præſertim qui ſacras literas interptetantur, ex hac arbore ligna cedrina putantium: quibus Salomon Hieruſalem templum ſtrui præcepit. Et de hac etiam id intelligunt, quod in libris Regum ſcriptum reperitur, Salomonem à Cedro Libani vſque ad hyſſopum parietis diſſeruiſſe, id eſt à præſtantiſsima & maximè omnium arborum procera, ad infimam, humilem, & imbecillem plantam diſſeruiſſe. Legimus præterea cedrinas menſas apud antiquiores ingenti pretio emptas: velut Ciceroniana menſa, cuius decimoquinto capite decimitertij voluminis Plinius & antiquiores meminere. Additq; in Anchorano monte citerioris Mauritaniæ ingentiſsimas altiſsimasq; enaſci, Theophraſti autoritate fretus. Paſsim deinde à poëtis in corruptibilem materiam eſſe decantatur, & cedrino vnguento, oleóve inunctas char-

tas

tas perpetuò durare, vt poëtæ carmina digna cedro, id eſt perpetuò ſupereſſe dicantur, quæ ſummum apicem artis geſtiente natura attigere. Nunc verò præſcriptam arborem à vulgari citro alteram eſſe oſtẽdamus. Principio ſit nobis Dioſcoridis ſententia telum & aculeatus enſis primo rei herbariæ volumine in hunc modum inquientis: Cedrus de magnis arboribus eſt, fructum fert vt Iuniperus, myrti magnitudine rotundum. Quibus indicijs manifeſtiſsimum eſt alteram eſſe arborem cedrum in illuſtriſsimi principis noſtri delicijs receptam, neque enim inter maiores arbores numerare oportet quum ſit ferè arbuſcularum pomilio, fructus quoque myrti magnitudinem longius excedit. Liceat præterea Plinij verbis præmonſtrato loco aures admouere: ſunt autem, inquit, cupreſſo fœminæ etiamnum ſylueſtris ſimiles, folio, odore, caudice. Quod apertiſsime Theophraſtus vel hoc indicio manifeſtat, nuſquam de cedro loquutus, quin cupreſſo, iunipero, altioribus've arbuſculis propinqua ſit. Imò & tertio de plantarum hiſtoria

Dios. c. 89.

Theo.

volumine inquit, Est iunipero non absi-
milis, sed folio maxime distat. Quippe
cedro durum, acutum, spinosumque: iuni-
pero mollius. Additque fructum iunipero
similem. Ex his quantum antiquior illa
cedrus ab hac nostra vulgari dissentiat,
cuique etiam mediocriter erudito mani-
festum esse arbitramur. Ex antiquiori
etiam mensas, delubra, naues factas esse
Plinius & Theophrastus prodidere. An-
tiquam cedrum aliàs, nunc vulgarẽ pro-
sequamur. At vnum in primis submone-
re instituimus, nominibus etiam in auto-
rum cõmuni vsu differre. Quippe illam
ex qua naues, & templa, cedrum: no-
stram verò, citrum, atque citriam apud
Græcos appellatam legimus. Quin &
Dion in Neronis vita non citreas, sed ce-
drinas mensas nuncupare maluit. Quod
adiectiuum in sacris literis frequentius
animaduertimus. Quanquam nullo mo-
do dissimulandum sit Phaniam Ercsium
quinto de plantis libro Cedrum appel-
lasse, atque malum cedrium: pro eo quod
nos citrum vocamus, & citrium. Præstat
igitur antiquum nomen exarare: quo fuit

diu hæc arbor inſignita. Legitur apud Theophraſtum quinto plantarum volumine ſub mali medicæ, aut perſicæ titulo, quam in hunc ferè modum pingit: folium habet ſimile, & penè æquale portulacæ, aculeos, quales pirus, aut ſpina acuta, ſed leues acutosq; vehementer, & validos: pomum eius non manditur, ſed odore præcellit: necnon & folium arboris odoratiſsimum eſt, & ſi inter veſtes pomum ponatur, inoffenſa conſeruat. Vtile & cum medicinam mortiferam quis biberit, & ad oris ſuauem olentiam: quippe ſi quis interna pomi in iure aut aliquo humore concocta in os expreſſerit, digeſſeritq;, ſuauem halitum reddet: fert poma omnibus horis, alijs decidentibus, alijs ſubnaſcentibus, alijs matureſcentibus. Quæ noſtræ arboris imaginem repræſentant. Ambiges verò, dictum eſſe pomum eius non mandi: ſed ambiguitas ceſſet. Quippe Theophraſti & Plinij tempore nondum mandebatur, ſed tantum odore commendabant. Athenæus etiam autor eſt, neminem ex antiquis guſtaſſe. Mox poſt Palladij tempora cœpit mirè in con-

Theo. Athene Paladij.

uiuĳs, ac ganeam atque gulæ irritamenta
in ſapores, ac per ſeipſum experi, vt nulla
videatur elegans, aut ſaliaris cœna, qua
citrum deſideremus. Lubeat deinde Dio-
131. ſcoridi aurem accommodare hanc arbo-
rem mirum in modum verbis effingenti,
Nota ſunt Medica quæ alĳ cedromela,
alĳ perſica, Romani citria appellant. Ar-
bor hæc omnibus horis pomifera eſt, ita
vt antecedentem fructū ſubnaſcēs identi-
dem occupet nouus. Pomum ipſum ob-
longum, caperatumq́ rugis, colore in au-
rum inclinato, ſuaui odore, alioqui graui.
Semen habet piro ſimile. Contra vene-
num in vino bibuntur. Aluum laxant: o-
ris halitum & ſuauitatem commendant.
In veſtiarĳs condita videntur arcere ani-
malium noxas. His quoque Plinius gra-
uis autor aſſentit, in hunc ferè modum,
tertio duodecimi voluminis capite ſcri-
bens: Malus Aſſyria, quam alĳ vocant
Medicam, venenis medetur: folium eius
eſt vnedonis interuenientibus ſpinis. Po-
mum eius aliàs non māditur, odore præ-
cellit, foliorum quoque, qui tranſit in ve-
ſtes vnà conditus, arcetq; animalium no-
xia.

xia. Arbor ipſa omnibus horis pomifera eſt, alijs cadentibus, alijs matureſcẽtibus, alijs verò ſubnaſcentibus. hæc eſt, cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus eſculentis, commendandi halitus gratia. Ex his quiſque etiam ineptus, arborem, quam citrum appellamus, ab his autoribus adumbratam intueri poteſt. Eiuſdem generis omnino ſunt, quæ limonia, Adami poma, aut rancida nunc vulgò dicuntur. Quæ Rantia dicuntur, Hermolao teſte, quaſi raudia, à colore æris, id eſt, fulua: vel à Neratio inuentore, Neratia dici potuere, niſi quis velit Aranium quaſi Arianum, id eſt, perſicum à gente appellatum. Eſt enim Aria, vt inquit Hellanicus, Perſica quædam regio. Quid item ſi malum Arantium ab Arantia oppido Achaiæ, Iuba autor eſt, Heſperida, & malum heſpericum nũcupari, placetq; Herculem in Græciam tranſportaſſe, & malum aureum eſſe vocatum. Cuius in paſtoritia contentione Vergilius meminit, Aurea mala decem miſi, cras altera mittam. Quamuis Pauſania non aureum malum, ſed Heſperidum ab Hercule pri-

Hermo.
Hellanic.
Vergi.
Pauſa.

mum in Græciam tranſportatum dixerit.
Ariſtophanes etiam Grammaticus oxi-
mala perſica vocari prodidit. Galenus
quoque pomum ipſum non medicum,
ſed citrinum appellatum voluit. Quan-
quam ſit apud Theophraſtum, ſub medi-
cæ mali dictione repertum. Græci quidã
fabularum inuentores, nuptiale pomum
eſſe putauerunt, à Tellure editum fabu-
lantes, nunciato Iouis & Iunonis connu-
bio. Supereſt illuſtriſsime princeps anti-
quiſsimam curam in plantando, & dili-
gentiam in ſeruando edocere. Propagine
ac ſeminibus ortum ducit. Semina, inquit
Theophraſtus quarto plantarum hiſto-
riæ libro, detracta Vere, terris ſeruntur
diligentiſsime cultis. Rigantur deinde
quarto, aut quinto die: quum autem ma-
iuſcula fuerint, trãsferuntur Vere iterum
ad molle, riguumq; ſolum, nec valde te-
nue, tale enim deſiderat, opusq; eſt pin-
gui aqua, marcida've irrigari, non admo-
dum frigida, qua etiam equorum ſterco-
ra triduo macerata ſint. Additq; ſeri ficti-
libus in vaſis perforatis. Proſunt, & colũ-
binæ ſordes eadẽ aqua maceratæ. Quum
hæ

hæ arbores in iustam molem creuere, flores pariunt, qui an spes sint futuri partus, Theophrastus primo plantarum libro his indicijs ostendit: Inter flores, inquit, mali medicæ, qui veluti colum quandam, erectam in medio habeāt, fœcundos hos fore affirmant: qui verò non habeant, hos fore infœcundos. Quod iterum volumine quarto animaduertisse testatus est. Vnum verò submonendum arbitramur, si hyemis inclementia in Ferrariensibus hortis flores, aut subnascentia poma defuerint, causam à Theophrasto primo de plantarum causis assignari. Quippe placidum aërem expetunt, medioq; conflatū tempore, quo scilicet germinatio, & fructificatio asiduè factitari potest. Nec illud posthabere dignum est, illa esse fœcunda semina, quæ in colo quadam prorumpant. Hic vnus est nascendi modus. Nonnulli ramusculum vt subnascentia virgulta radicibus euellunt: ac intorquēt Vere in molle solum, vdum, & pingue magis, quàm gracile plantantes: quarto etiam aut quinto die prædictis aquis irrigant. Alij ramos non ab arbore euulsos,

sed

ſed adhuc illi infixos, fictili uaſe, teſtaceo, aut cucurbiteo vertice pingui terra pleno circundant, quod radices emittat, proinde ab arbore diuellitur, tranſplantaturq́ dato radicibus ſpiramento. Sæpius integras arbores è longinquis partibus tranſferre excogitauimus, vt antiquiori tempore ex Perſia & Media euehebantur. Nunc triuialis eſt ferè arbor: pluribus horum pomorum generibus Citreta Liguriæ, Cāpaniæ, Apuliæ, Benaco lacu, & tota ferè Italia, præſertim verò calidioribus locis felicius germināt, & quamcunque imaginem topiario opere reddunt. Nos Genuæ, & Sauonæ atria, Cubicula, Papiliones topiario opere ex his arboribus fictos vidimus, quum excellentia tua Anno à CHRISTI ortu milleſimo quingenteſimo vigeſimooctauo Galliam peteret. Sed qua arte ſine vllo diſcrimine transferri poſsint, Plinius tertio, duodecimi voluminis capite oſtendit: Tentauere, inquit, gentes transferre ad ſe propter remedij præſtantiam fictilibus in vaſis, dato per cauernas radicibus ſpiramēto: qualiter omnia tranſitura longius ſe-

ri arctissime, transferrique meminisse conueniet, vt semel quæque dicantur. Nec non eiusmodi arbores antiquitus inserebantur, quorum fructus Citromela nonnulli appellarunt. Denique huius arboris morbos, & remedia opus esset afferre, nisi satis superque in nostra arborum medicina ostenderimus, Tamen illud vnum admonere non grauabimur, corticis ablationem esse huic arbori mortale nocumentum, hyeme præsertim. Tunc opem ferre, noua cera, resina've obstructo vulnere decet, ne frigus intimā arboris medullam ingressum perimat. Hyeme verò à temporis inclementia seruantur, si in fictilibus plantatæ sint hæ arbores, & in clausum locum portentur, in quo aër natura vel arte temperatus sit. Arte autem si propè calidarium fabricetur. At si communi solo plantatæ sint, tugurio cannitio, aut ex milij nigri culminibus spatio vnius pedis ab arbore, circundentur. Mox equinum fimum ad medium vsque tugurij exterius circumponatur. Hæc sunt illustrissime Patrone, quæ ex antiquorum voluminibus de hac arbore tuæ excel-
lentiæ

lentiæ gratiſsima delineare valuimus: quibus iam eſſet finis additus, niſi hoc vnum in mentem acceſsiſſet. Lacedæmonios, Ariſtophane Grammatico autore, Deos hac arbore coronare ſolitos. Vale illuſtriſsime Princeps, & totius Italiæ Decus eximium, & noſtrum hoc Munuſculum, vt cætera alia, hilari fronte ſumas, quod hæreditario iure tibi debetur.

IN LIBRVM EXIMII PHIlosophi ac Physici ANTONII MVSAE Brasauoli Francisci Bouij Ferrariensis Epigramma.

Simplicia Examen subeunt Medicamina cuncta
Libro hoc: flos, radix, fructus, & herba potens.
Lignum, Poma, Nuces, Oleum, Sal, Gemma, Metallum,
Mel, Liquor hic, Succi, pharmaca quæq; patent.
Mille notæ occurrunt, rerumq; uocabula mille
Hic, quibus haud dubiè singula nosse datur.
ANTONI MVSAE gaudent præsentia, quantum
Prisca Dioscoridis nomine secla sui.
Perlegat hunc Medica quisquis desudat in arte:
Verset & aßidua Pharmacopola manu.

INSCRIPTIONES

omnium simplicium Medicamentorum, in quas hoc excellens opus digestum est.

De floribus 14
De Herbis Pagina 46
De Seminibus 150
De Fructibus 199
De Radicibus 232
De Corticibus 301
De Lignis 318
De Liquidis succis & liquoribus 326
De Succis prædensis, & concretis liquoribus 329
De Gummi 359
De Oßibus 406
De Metallis 409
De Lapidibus 425
De Gemmarum fragmentis 436
De Generibus terrarum secundum recentes 441
De Salibus 475
De Nonnullis quæ ad caput nesciunt pharmacopolæ deducere 479
De Pinguedinibus 487
De Medullis 493
De Pulmonibus & testiculis 494
De Oleis quæ ex minera sumuntur, & quæ per expreßionem fiunt, & que igne parantur 497
De Oleis quæ ex floribus & herbis fiunt. 504

Examen

EXAMEN OMNIVM SIMPLICIVM MEDICAMENTOrum, quibus Ferrarienses pharmacopolæ in suis officinis vtuntur, Antonio Musa Brasauolo Medico Ferrariense autore.

BRASAVOLVS, SENEX PHARMACOPOLA, HERBARIVS.

VORSVM optimi uiri per has Alpes inhospitas, & inaccessas, & per tam horridos recessus, qui uix timidis capreolis, & leuibus damis ac dorcadibus aditum præstant? HERBARIVS. Quorsum pedibus ducimur? BRASAVOLVS. Nos capite ducimur, pedibus autem ambulamus. SENEX. Mihi uideris æquè ut nos pedibus incedere, & capite aërem secare. BRA. Ita incedimus, quoniam pennis caremus. Sed, ô optime senex, Mens est quæ nos ducit, & quæ huc uel illuc pedes ambulare iubet, ipsi autem ueluti famuli parent. Bruta alio- BRASAVOLVS.

a qui

qui pedibus, non mente, nec ratione quorsum impetus rapit, trahuntur. Sed ne silentio prætereatis, obsecro cur hos montes ascendatis. HER. Herbatum uenimus, ut uirentes herbas ac radices nostris manibus euelleremus, quæ ad nos adeò sicca feruntur, ut uix integrum folium, aut tenuis cauliculus cerni poßit. BRA. Optimè consuluistis: uerùm, cuiates estis? HER. Mundani. BRA. Hoc non me latebat. HER. Cur latêre non potuit? adeò alta montium iuga conscendimus, ut mundum superasse uideamur. BRA. Non ab re dubitabas: sed qua patria ortum ducitis? HER. Qua optimè esse contingit. nam, Vbi bonum, ibi patria: ut uulgato adagio fertur. BRA. Denique uos capiam: qua mundi parte orti estis? HER. Nos absq; retibus aut pedicis non capies: Occidentales autem sumus. BRA. Sed iocari desinamus: qua urbe nati estis? SE. Ferrarienses sumus, nostram effigiem ignoras? tamen simul millies uersati sumus. BRA. O' dij immortales, demum uos agnoui, iam diu mihi necessarios, quantum exterior uestium habitus effigiem mutat. Herbarium uerò primo intuitu agnouissem, nisi barbam illam promissam abscidisset, etsi cinericio bardacucullo circundetur. Immortali deo gratias ago, qui in his inuijs montium cacuminibus adeò beneuolos uiros cõiunxit, & eò maximè, quòd eodem proposito ducimur. Obsecro uos, per Apollinem & Aesculapium, ut me in uestrum sodalitium recipiatis, quippe ero facundus comes in uia, nec pigebit laboris, quamuis ardua mõtium penetralia superetis. SE. Quid iucundius accidere potuit, quàm adeò familiarem uirum inuenire, & uiæ & euellen

euellendarum herbarum comitem? ubi potius ursos, uoracesq; lupos inuenire putabamus. HER. Sol prope meridiem est, & solis radij adeò calent, ut in proximam illam planiciem secedendum sit, & in certa illius specus umbra prandendũ, dum cicadæ resonant: inclinante enim sole tot radices euellam, quòd non uidebor diem & operam lusisse. BRA. Meridiano æstu ingentes destillationes, capitis dolores fieri solent, ideo huius arboris incerta umbra derelicta, Herbarij consilium sequamur. SEN. Tu ergo Herbarie onere deposito mappam supra uirentes illas herbas & humiles sternito, pernamq;, & tucetum in ligneum orbem ponito, & cantharum generoso uino plenum deobturato: hæc sunt, quæ in hac syluestri solitudine Antonio Musæ præstare possumus. BRA. Hæc principi inter montium iuga equitanti satis essent. Ego pane, uinoq; etiam dilutißimo, & maxima uisendarum herbarum appetentia contentus sum. Antiquitas herbis, & glandibus diu uescebatur, dum homines syncera fide, & probis moribus uiuebant. Mox (prô pudor) ganea, tot uaria, in saporibus coquendi modis, uariarum rerum permixtione, cibaria adinuenit, ut nullus sit modus, nullus finis edulijs, quæ infinitos morbos pariunt, & plerunque in mortem inopinam perducunt. SE. Quid ad nos si alij ægrotent? Ego pharmacis, tu medendo lucraris. BRA. Quantum in me sit Deum optimum oro, neminem unquam ægrotare: quum uerò id fieri non possit, ægros aliquot mihi contingere opto, ut ex mea arte honestum uictum, & uestitum habere poßim. At si nullus unquam ægrotaret, non sum adeò stupidi ingenij,

quin statim artem aliquam mihi comparare sciuerim, ne uitam per inertiam transigerem. HERBA. Omnia in promptu sunt, in hac uirenti herba sedete. SENEX. Tucetum hac parte rancidum est, illa uerò optimum. HER. Nec deest sua laus pernæ. BRA. Vinum generose respõdet. Verùm, ô Herbarie, quæ'nam herba illa est, quæ apud cantharũ uiret? HER. Apud omnes notißima, eam ignoras? Reuponticũ appellatur, cuius radix adeò præstat, ut eius duplum pondus Reubarbarum æquet. BRA. O' mirus Recentiorũ error, & mira pharmacopolarum ignauia, per tot secula in hac herba decepti sunt, & nunc decipiuntur, tamen addiscere nolunt, & si res ipsa præ oculis adducatur, ueritatem agnoscunt, sed maligno quodam animo uerum abnegant, potiusq; in sua illa ceruicosa ignorantia perseuerare uolunt, quàm uerum agnoscere. HER. Id fortè nostra gratia dictum cupis: apud me certum est herbam illam Reuponticum esse, ut ab ineunte ætate à summo quodam herbario didici. SE. Nec ego aliud Reuponticum uidi, quàm simile: tu fortassis uis nobis ostendere, panem non esse panem, aut uinum non uinum. Ego ita Reuponticum nosco, ut tu hoc uitrum, uitrum esse putas: nunc autem quidam Iuniores insurgunt, qui potius libidine gloriolæ, quàm ueri sciẽtia, optimos libros reprehendere conantur, nec uerentur, nostrum Euangelistam, id est, diuinum Mesuem, execrari, Pandectas reprehẽdere, Auicennam taxare, Serapionem demoliri, & Auerroim exibilare: non desunt nobis luminaria, sed hi conãtur extinguere. BRA. Obsecro te optime pater, ne ira conciteris, sed blandis uerbis rem tra-

Rhaponticum.

ctemus

ctemus, & mites aures præsta. SEN. Nunquam potero in Mesuem, aut alterum Arabem conuitia audire. BRA. Et quis adeò audax hos præstantißimos uiros uellicare conabitur? SEN. Tuus Leonicenus, Manardus, & nescio qui recentiores. BRA. Deciperis optime senex: nam Leonicenus, & Manardus, si aliquot Arabum errores detexerint, modestè loquuntur. Recentes autem illi potius culpa digni sunt, quum execrantur, quàm laude, erant demonstrandi errores, non conuitijs lacessendi autores. SEN. De Mesue quid sentis? BRA. Quid aliud quàm optimum uirum, qui omnia Deo duce scripserit, & posteris iuuandis multum insudauerit. SEN. Quid de Auicenna? BRA. Non quidem principem medicorum (ut recentes putarunt) sed Cordubæ. At summum philosophum, qui multa uiderit, ac perlegerit, quanquàm eius uolumina multis erroribus scateant. SEN. Quid de alijs Arabibus? BRA. Id quod Plinius testatur: Nullus liber tam malus, quin aliqua ex parte prosit. Ego omnibus rei medicæ candidatis suaderem, ut in primis, Græcis perlectis, Arabes quandoque gustarent, quos aliqua ex parte prodesse, non dubitamus. Vnde consilium id non modò non probo, sed ualde improbo, quo nonnulli Arabes penitus abolendos suadent: nos uerò potius corrigendos iudicamus, ubi mendæ aliquæ appareant. SEN. Si omnes tuam sententiam amplecterentur, nulla esset inter Arabum, & Græcorum sectatores controuersia. BRAS. Non laudamus Arabum sectatores, sed omnes Græcos imitari hortamur, Arabibus non spretis. Ad tempora incidimus, quibus Græcis maledicunt, nec ipsos dign

Arabes non omnino reijciendi.

dignantur suo nomine appellare, quod in bonis literis tyrannidem quandam peperit. Hippocratem igitur, Oribasium, Galenum, Paulum, Aëtiumq; admiremur: sed nec Serapionem, Rhasim, Auicennam, Auerroim. Mesuem omittamus, nisi ubi inextricabiles nodi inciderint, & nonnullæ in rebus ipsis lituræ. SENEX. Sunt'ne aliqui Iuniores Ferrariæ, inter eos qui recenter doctores creati sunt, ad id nauandum commodi, ac prompti? BRAS. Equidem sunt: Hippolytus Guarnacius, Franciscus Brusantinus, Maurelius Sanctus, & Ioannes Leo Vercellensis. Hi quandoque, & breui, nostræ patriæ splendentia lumina euadent, qui Græcos autores summè obseruant, nec Arabum recte dicta contemnunt. Vt enim propriam animam rectis & Christianis moribus exornarunt, ita ab omni maledicentia immunem fecerunt. SEN. Ad rem ipsam sermo uertatur: Herbarie, affer Reuponticum. HERB. En, nec unà deest radicis fibra. SEN. Hoc igitur Reuponticum esse ambigis? BRA. Imò non esse certus sum. SEN. Sum'ne tam grandæuus sententiam mutaturus? BRAS. Eia pater, quacunque ætate discendum, statim autem te assensurum non dubitamus, si benignas aures præstare uolueris. SEN. Amor erga te meus, aures præstare cogit. Id igitur non esse Reuponticum ostende. BRAS. Apertißimè ostendam, modò antiquioribus autoribus fidem adhibere statuas. SEN. Quos antiquos appellas? Pandectarium mecum attuli, quem omnia ad unguem scripsisse arbitror. BRA. His igitur autoribus fidem præstabis, qui à Pandectario in testimonium adducuntur? HERB. Aliter fieri non potest.

 lib.3.c.2.

poteſt. BRAS. En igitur, Pandectarius Dioſcoridis teſtimonio utitur, eo capite, quo de Rheon, uel Rha, à Romanis Rha ponticum appellatum tractat (non enim Reuponticum, uel Reubarbarum, ut uos paßim dicitis: ſed, Rha ponticum, & Rha barbarum proferre oportet: uerùm uocabulis ueſtris uti non impediam.) Tamen idem Pandectarius per Rhaponticum id intelligit, quo paßim in officinis utimini, cui magna recentiorum pars conſentit. At ſi tibi apertis oculis, hoc non eſſe Dioſcoridis Rhaponticum oſtendam, non'ne dices non ſolùm non eſſe Rhaponticum, ſed longe Pandectarium hallucinátum eſſe? SEN. Alij adhuc ſuberunt ſcrupuli, nunc iſtud demonſtrare pergas. BRASA. Dioſcoridi aures præſta: hanc radicem, quæ Rhaponticum dicitur, eſſe ſine odore, eſſe fungoſam, & ſine pondere, & habere guſtum glutinoſum dicenti. Olfacias igitur ipſam radicem, optime ſenex. SEN. Iam olfacio. BRASAVOL. Caret'ne odore? SENEX. Minime: ſed grauem habet, fortè intelligit, non habere odorem, ſcilicet bonum. BRASAVOL. Hoc potius eſt ſine ratione fugere: quoniam Dioſcorides hoc uocabulo, odor, tanquam medio utitur, cui bonum, aut malum, ſuaue, aut inſuaue coniungit. Quum igitur ſine odore ſcripſit, quod ſua lingua ἄοσμος dicit, odore carere penitus cenſet. Sed aliud conſideremus, χαύνη ſit, & ἀπόκουφος, fungoſa & ſine pondere. SENEX. Equidem fungoſa non eſt, ſed potius denſa, ut inde grauis efficiatur. BRAS. Nec guſtum prætereamus, quem glutinoſum cenſet. Guſta, mihi nullum glutinum in lingua parit. SENEX. Nec

Rheon, uel Rha.

Lib. iij. ca. iſ.

mihi. BRA. In alijs si quodammodo huic nostro Rha pontico conuenire uideatur, in multis dissentire certum est. SE. Hoc adeò manifestè percepi, ut is cæcus sit qui non uideat. Nunc sententiam mutare cogor, ut deinceps in simplicibus Pandectario nostro fidem non adhibeam. Tamen plures de Rhabarbaro dissentes audiui qui hoc Dioscoridis Rhaponticum, Rhabarbarum, quo utimur esse profiterentur. BRA. Non defuere plures qui id sentirent, quod etiam Leoniceno attributum est: tamen decipiuntur, quoniam ἄοσμος non est Rhabarbarum, id est, sine odore, nec habet radicem similem Centaurio, quippe Centaurium radicem longam habet, & quamuis Rhapontico minorem inesse scribat, tamen eandem formam non habet, quia Rhabarbarum in formam rapæ, & rotundum uergit. Nec Rhabarbaro inest ῥίζα μέλαινα, id est, radix nigra, sed potius in subcroceum quendam colorem uergit, adeò ut tabulas quasdam ex infusione Rhabarbari aptè croceas reddiderim: & nisi pretium impediret, eo pictores uterentur. SEN. Vidisti'ne unquam radicem, huic Dioscoridis descriptioni similem? BRA. Vidimus, Venetijs in ædibus pharmacopolæ, qui Campanam pro insigni habebat: hic (ut uir erat nulli parcens sumptui) ex ripis Rha fluminis in Meotidem paludem influentis, radicem hanc, & ipsam herbam Venetias portari curauit, cui hæc Dioscoridis descriptio adeò quadrabat, ut tu ipse tibi ipsi similis es. SE. Est'ne Rhabarbaro similis, quo nunc paßim utimur? BRA. Non equidem, sed potius Rhapontico uestro, his demptis in quibus Rhaponticum uestrum ab

Rhabarbarum.

illo

illo Dioscoridis dissentire monstrauimus. HER. Repe- ritur'ne apud Dioscoridem, aut alterum antiquum au- torem, nostrum uocatum Rhabarbarum? BRA. Nodum Herculeo illo arctiorem soluendum petis. Nunc silentio pertransire decreui, ut res maturius agatur. Vnum ta- men præterire non possum, neminem adhuc apud anti- quos autores adinuenisse: & hi longius halucinantur, qui Rhecoma Plinij Rhabarbarum esse existimarunt. Rhecoma. Lib. xxvij. cap. xij. HER. Audes'ne tu inuenire, nunquam ab alijs inuentum? BRA. Nondum effari audeo: sed diutius intra me, quod animo concepi, examinabo, fortè, prius quàm alijs quæ concepimus tradamus, perpetuo silentio transire decer- nemus, aut breui scriptis mandabimus. SE. Sentis ergo Rhaponticum Dioscoridis, & aliorum antiquorum, ut Galeni, Pauli, aliam rem esse à nostro uocato Rhapon- tico, & Rhabarbaro? BRA. Non modò hoc sentio, sed adeò certus sum, ut alioqui dubitare, nefas arbitrer. SE. At nostrum hoc Rhaponticum apud antiquiores in- uenitur'ne? BRA. Si herbam illam legamus, quæ Cen- taurium maius dicitur, huic adeò similis apparet, ut ipsa- met sine persona incedere uideatur: unde plures Recen- tes, & Leonicenus absolutè eam esse censuerunt. Centaurium maius. Tu igi- tur herbam, ac radicem manibus sumito. SE. Iam acce- pi, Dioscoridis textum legas. BRA. Aures præsta. Ita Lib. iij. ca. vj enim inquit: Iuglandis nucis folia habet. SE. Habet equi- dem, licet bletæ etiã Romanæ conferri poßit. BRA. Ob- longa. SE. Nec ab hoc dissentit. BRA. Colore ut in bras- sica uiridi. SE. Illã ferè uiriditatẽ habet, sed extra subal- bescit. BRA. Serræ modo per ambitũ incisuris secta. SE.

Hoc non ita quadrat. BRASA. Omnino incisuræ sunt, licet paruæ, caulem rumici similem habet, duorum, triumúe aliquãdo cubitorum modo altitudine. SE. Hoc frequentißimè uidi: habet enim radices longiores, quàm herba altera quam uiderim. BRASA. Multis à radice adnatis, in quibus papauerum capita sunt. SENEX. Rectè modò papauerum dixit: quia centaurij caput, non est omnino ut illud papaueris. BRASA. Floret colore ad cœruleum inclinato. SEN. Ita certè uidetur. BRA. Cnico simile semen, ueluti lanis in flore inuoluitur. SE. Et si hæc res lana appellari non poßit, similis tamen lanæ uidetur. BRA. Radix uasta, ponderosa, dura, longitudine ad bina cubita, succo plena, sapore acri, cum adstrictione, dulcedineq; aliqua, rubescens, & cuius pariter rubescat succus. SEN. In gustu nullam acredinem percipio, & nullam, uel minimam adstrictionem. BRA. Nec ego: tamen optimè mando, & iam magnam copiam deglutiui. SENEX. Suspicor igitur nostrum hoc Rhaponticum, id nõ esse, quod Dioscorides Centaurium maius appellat: præsertim quum ex Apulia afferatur, BRA. Affertur quidem ex Apulia, & sponte oritur in monte Gargano, nunc sancti Angeli, ob Archangelum Michaëlem, qui ibi uisus est, appellato, in cuius pede, olim Sipontum insignis urbs sita erat: nunc ab eo distat, & Manfredoniæ nomen acquisiuit. Alias loca celeberrima, nunc adeò pressa, ut uix extent antiquitatis uestigia. Quamuis ergo ex Apulia afferatur, & Dioscorides in Lycia, Peloponnesso, Helide, Archadia, & Messenæ abundare, & plurimum circa Pholoēn, Lyciam, Smyrnam

nam nasci fateatur, non tamen negat alia loca eo abundare posse: imò & in Liguria, hoc, & Rhaponticum Dioscoridis, & nostrum uocatum Rhabarbarum, quum essem Genuæ cum illustrißimo principe HERCVLE ESTENSE ducis Ferrariæ primogenito frequentia uidimus: quæ omnia radicibus quidem, sed folijs non multum differebant. SENEX. Imò & nunc Ferrariæ habetur, & plerisque in hortis plantatum uiret. BRAS. Et futurum speramus multas alias herbas ad nos afferri. SENEX. Vt autem de hac re receptui canamus, tres diuersas radices edocuisti, Centaurium maius, Rhaponticum Dioscoridis, & Rhabarbarum quo utimur. BRASAVOL. Imò si Centaurium maius, à nostro uocato Rhapontico separes, quia in pluribus differre uidentur, quatuor radices erunt, quarum si unam ignorabimus, perfectam ipsarum historiam nesciemus. SEN. Obsecro igitur, quid sint, edoceas. BRASA. Tibi satis sit hodie, nostrum Rhaponticum, non esse Dioscoridis Rhaponticum, didicisse: nec etiam esse Centaurium maius eiusdem Dioscoridis. Nec parum fuit, adeò inueteratis opinionibus, id simplex non esse id quod quæritur, demonstrasse. SENEX. Igitur hoc Rhaponticum proijciam? & deinceps domum nostram non ingredietur? BRASAVOLVS. Imò collige: est enim radix multis nominibus digna, & qua frequentißime ad meos ægros reparandos utor. HERBARIVS. Iam stomachari cœperam, si tam magnum aceruum proiecturus eram, quem uobis loquentibus effoderam. SENEX. Nisi cito properemus, non erimus hac ebdomada

expe

expediti in colligendis herbis. HER. *Tot herbas collecturus es?* SEN. *Officinam meam oppleturus sum, ut nihil desit: nec ab his montibus discedam, quin hos sacculos plenos uideam.* BRA. *Studes igitur in his montibus omnes herbas inuenire?* SE. *Omnes, quibus utimur, & omnes flores, omnia semina, omnes radices.* BRA. *Hoc erit in maximum ægrorum incommodum: non enim omnes herbæ à montibus petendæ sunt, sed aliquæ in conuallibus, aliquæ in humentibus locis, & planis utilius colliguntur* SE. *Arbitrabar montanas herbas uirtute magis pollere.* BRA. *Pollent quidem eæ, quæ à montibus sumi debent.* SE. *A' pueritia hoc imbiberam, montanas herbas cæteris præstare.* BRA. *Nec solus eras huius opinionis particeps.* SE. *Obsecro te per Medicæ artis Deos, ut in hac herbarum collectione mecum sis, & eas herbas ostendas, quæ in montibus, & quæ in plano, loco'ue aquoso & humenti ualeant: hic enim non desunt conualles, aquosa loca, & plana.* BRA. *Id lubentißime agam, sed nec omnes herbæ hic nascuntur, quia nonnullæ aliubi petendæ, nec tempus hoc aptum est, ut omnes colligantur.* SE. *Non'ne possemus omnes Ferrariam afferre, & transplantare?* BRA. *Possemus quidem, sed uires amittunt.* SE. *Tamen eadem folia seruant, eundem caudicem, eosdem flores, & eosdem fructus.* BRA. *Imò multæ non fructificant, ut castaneæ, xylocharactæ, quæ in montibus, & sua cœli periodo fructificant: alibi uerò nunquam, & pinea nisi salso quodammodo solo fructificat.* SE. *Vidimus pineam Ferrariæ, quæ fructus gignebat, & nunc gignit extra mœnia spatio unius milliari, in horto*

Herbæ non omnes à montibus petendæ.

horto Monachorum sancti Bartholomæi, & in horto patrum sancti Pauli castaneam. BRASAVOL. Fructus quidem pariunt, præsertim pinea, sed imperfectè maturant, & pineæ nuces minores sunt. Ita natura res distinxit, ut hæc cœlo isto, illa altero gaudeāt: nam cœlum est quod parit, non solū, ut Theophrastus inquit: quamuis & terra aliquid faciat, tanquam mater & materia: cœlū uerò, id est, aër, forma est, & agens, præsertim cum influxu cœlesti, & hoc non solùm in plantis, sed etiam in animalibus usu uenit. SE. Quomodo in animalibus? BRA. Leones in Italiam, cameli, dromedarij conuehūtur, tamen non pariunt, uel ægrè id faciūt, ut per sobolem non multiplicentur, adeò cœli periodus in uiuentibus agit: imò & in lapidibus ac mineralibus. HER. Hæc nihil ad rem, sed totus sermo ac labor circa herbarum collectionem sit, si prius me admonueris, ita Rhaponticum apud alias nationes nunc alio modo appelletur. BRA. Nomina illa omitto, quæ à Dioscoride citantur, quoniam ex teipso ea legere poteris. Etiam omitto à Serapione Raued uel Reu dici. Nunc uerò Hispani hoc eodē nomine appellant, quo nos uulgò Reupontico: Germani uerò ultimam syllabam omittunt, & Repontic dicunt: Galli uerò per e, & u, scribunt Reupontic: proferunt autem ac si inter e, & u, media quædam litera sit. Sed, ô pater quem ordinem seruas in colligendis herbis? SEN. Mihi in primis omnes flores, postea omnes herbas, tertiò omnes radices: deniq; omnia semina, quibus utimur, descripsi. BRA. At quomodo flores nunc, radices, & semina colligere poteris, quum hæc uarijs temporibus in suam perfectionem ueni

Theofr.

ueniant? SE. Omnia ſimul colligebam, tu nunc ordinem edoceas. BRA. Librum ſcripſimus de colligẽdarum herbarum temporibus, qui iam propè ad umbilicum eſt: illum tibi dono dabimus, quo colligendis herbis apta tempora, & radicibus, ſeminibus, ac floribus inuenies: imò & quibus locis quæque herba quærenda ſit, ubi proprias uires efficaciores habet: multum enim refert quo cœlo, & qua prouincia herba ortũ duxerit. SE. Eſto dux fati, & à qua parte incipere lubeat, admoneto. BRA. Schedam illam tuam ſume, in qua omnia ſcripſiſti, & à prima incipito. SE. Nullus ordo ſeruatur, ego à floribus cœpi. BRA. Et ab his incipere opportunum: primum florem legas, etſi nullo ordine digeſti ſint: nam ſatis ordinem ſeruabis, ſi nullum in colligendo omiſeris. SE. Primus eſt in ordinem ſcriptus Camomillæ flos, quo frequentiſsimè utimur. BRA. Chamæmalon potius dicito: nam Dioſcorides ita appellari cenſet, quia odorem mali habeat. SE. Id aliàs audiui, ſed quomodo odorem mali haberet, nunquam diſcere potui. BRA. Nonnulli putarunt floris mali odorem habere: ego autem puto odorem mali præmaturi intelligendum. Non tamen is præciſe odor eſt, ſed in illum uergit: nec cuiuslibet mali, ſed alicuius tantum ſpeciei. hanc herbam in hoc monte colligere poteris: nam ſiccis gaudet, & macris, ac ſemitis uiret, in ipſaq; caliditas & ſiccitas aliqua expetuntur. Sed miror quur flores tantum legere ſtudeatis, quum & herba & radices uiribus præſtent. SE. Herbam quoque ſeruamus, ſed flores ſeorſum, radices uerò in uſu non ſunt. BRA. Iubeo ut deinceps ſerues. SE. Seruabo, ſed nunquam uendentur.

Chamæmalon.

BRA.

BRA. Ne uerearis, nã curabo ut eas prius uendas. Vnum præterea admiratione dignum est, quum tres sint Chamæmali species, quur hanc unam tantum colligatis, quæ in medio orbiculum aureum habet, foliolis albis circundatum, quum alterum genus habens foliola illa purpurea calculosis efficacius ualeat, & Eranthemum à quibusdam propriè dicitur, quia Vere floreat. Præterea uide in hac semita tertium genus habens foliola illa aurea, unde Chrysanthemum nuncupatur, quod ciendis urinis magis ualet. Nescio quur uos pharmacopolæ hæc genera omiseritis, quæ longè mortales iuuare possunt: de quibus Macer poëta, qui de herbis carmine scripsit (si is liber qui circunfertur Macri sit) in hunc modum canit: Chamæmali species tres. Eranthemum. Chrysanthemum. Macer.

Autores dicunt species tres illius esse,
Quas solo florum distingui posse colore
Tradunt. est cunctis medius flos aureus illis:
Sed uarijs folijs flos circumcingitur ille,
Albi, uel nigri sunt, purpurei'ue coloris.
Dicitur Anthemion propriè, cuius foliorum
Purpureus color est, maiorq; & fortior hæc est.
At Leucanthemion folijs deprehenditur albis,
Mellinis Chrysanthemion. uis omnibus illis
Sicca, calensq; gradu primo conceditur esse.

Hactenus Macer, qui uires trium specierum postea enumerat. Et quamuis speciem unam nigri coloris esse dicat, Melinum intelligere oportet, ut postea quum eas distinguit, manifestè scribit. SE. Nos unam speciem tantum seruamus, quæ habet foliola illa alba aureũ globum circundãtia: quoniam in Ferrariensi solo, illa uireat, cætera

teræ minime. Est autem ea, quæ Leucanthemon appellatur. BRA. Aliæ etiam species in Ferrariensi agro nascuntur, licet non adeò frequẽter. Tu igitur ex omni specie colligas. SE. Deinceps hoc agam: uerùm uno deterreor, ut ambigam hoc esse Chamæmalon: quoniam Dioscorides illa florum foliola, magnitudinem foliorum Rutæ habere tradit. BRA. Rem non probè intelligis: quoniam Dioscorides inquit, foliola illa esse parua, tenuia, numerosa. Quum autem dicit habere magnitudinem folij rutæ, id in toto flore intelligit, non in paruis foliolis circa luteam partem sitis: ut sensus sit, flos totus Chamæmali, magnitudinem foliorum rutæ habet, & in rotũdum uergit. SE. Tibi assentire cogor. HER. Satis'ne collectum putas? SEN. Duobus annis satis erunt. BRA. Ne tam magnam copiam legas, ut ea altero anno utaris: uerùm singulis annis recentẽ habeto, alioqui uires deerunt. Secus autem est de eius oleo, quod inueteratum efficacius sanat: nec prætermittas ex floribus recentibus pastillos fingere, & seruare pro sudoribus ciendis, ut Aëtius ex sententia cuiusdam Aegyptij conformari docet. SE. Singulis annis herbas colligo, & ueteres proijcio, præsertim quum in puluerem redigi uideantur. BRA. Probè agis. HER. Ego autem scire uoluerim quibus nominibus ab alijs nationibus, appellentur, his demptis, quæ à Dioscoride & Plinio numerantur. BRA. Rem dignam quidẽ petis, sed ferè infinitam. Nam quot prouinciæ sunt, tot ferè nomina: & quot etiã in prouincijs diuersæ urbes aut castra, etiam nomina diuersa reperiuntur. En Hispania, prouincias habet Lusitaniam, Bæticam, & Taraconensem

nensem: Lusitani ipsam Macellam appellant, alij Mancanillam: Galli, Camemimam: Germanorum pars Chamillenblüm: blüm enim apud ipsos florem significat. At posteaquam nouisti tres Chamæmali species seruandas, & simul herbam, radices, ac flores, nec hos montes præterire conuenit, ideo ad alia transire opportunum erit. SEN. In hac mea schedula secundo loco uiolarum flores scripti sunt. BRA. Ergo nullum ordinem seruas, quia frigida calidis immiscuisti. SEN. Hoc à principio admonui, ne ordinem aliquem in mea schedula expectares. BRA. Esto, uiolæ sequantur, ne ipsas in montibus quæras, præsertim communes has, quas Dioscorides nigras appellat. SEN. Dicis'ne hoc ac si sint aliæ uiolarum species, præter nigras, à quibus uiolaceus color, nostra materna lingua deducitur? BRA. Imò plures aliæ sunt uiolarum species, & ab autoribus multum in medica re commendatæ: sed medicorum incuria nec colliguntur, nec earum usus habetur. Græci enim duo nomina habent, quibus uiolam significant: ἴον unum est, quo omnes uiolas intelligunt, ab Io, quæ à Ioue in uaccam conuersa est, pro cuius pabulo iussu Iouis uiolæ in campo creuerunt: unde & nos uiolam, quasi uitulam dicimus. Sub hoc ergo nomine, ἴον, omnes uiolas, etiam quas Iosemimos dicimus, connumerantes intelligunt. Aliud nomen est, λευκόιον, quo propriæ albæ significantur: tamen ad omnes uiolas usurpant, præsertim ad eas, quæ primo statim Vere nascuntur, siue candidæ, luteæ, cœruleæ, uel purpureæ sint: de quibus omnibus aliàs diffusè tractauimus, quoniam in re medica plurimum ualent, & uarijs locis quærendæ sunt.

Violæ. lib. 4. c. 10. & lib. 3. ...

Violarũ duo nomina apud Græcos.

Ion.

Leucoion.

7. f. 44.

Ne autem in præsenti ab incœpto remoremur, ne desinas tu uiolas purpureas aut nigras colligere, quia de albis alias agemus. Dixi aut purpureas, aut nigras, quoniam apud Dioscoridem in aliquibus codicibus simpliciter legitur περὶ ἴου, id est, de uiola: per hanc tamen, ea quæ apud nos in usu est, intelligitur: in aliquibus, περὶ ἴου πορφυροῦ, id est, de uiola purpurea, scriptum est. Antiquißimi uerò habent περὶ ἴου μέλανος, id est, de uiola nigra. SEN. Hæc adeò confusa mihi uidentur, ut longiori studio indigeant, quàm nunc opus sit. BRAS. Imò longißimo. Verùm ad loca illa umbrosa secedamus, ubi uiolas nigras inuenies. En, uide iam terrã præ copia purpurescere. SEN. Quas partes collecturus sum? BRAS. Tres, herbam, flores, & medium id purpureum, aut subcroceum, quod in medio floris situm est. SEN. In compositis autorum medicamentis frequenter ambigo, quoties uiolas miscẽt, an flores, uel herbam intellecturus sim. BRAS. Quum Ferrariæ erimus, composita illa medicamenta ostendito: quoniam aliqua flores, alia herbam recipient. Nam in syrupo, qui uiolatus dicitur, pharmacopolæ paßim herba utuntur, nos autem potius flores accipere iuberemus. SEN. Medium id purpureum qua de causa colligendum? BRAS. Vt anginis succurramus, & comitialibus in infantia, si cum aqua bibatur, quæq; enim pars suis uiribus insignitur. SEN. Est'ne uerum uiolam Narcoticam esse, ut Mesue illi tribuit? BRA. Excellentiß. uir Ioannes Manardus Mesuem reprehendit, qui uiolam in primo ordine frigidam, postea Narcoticam dixerit: hic celeberrimus uir in suo paruo Mesue, marginales

quasd

quasdam annotationes scripsit, quas in uulgatam epistolam collegit. At nō debuit existimare, omnem Mesue codicem ita legi, sicut suus ille paruus: quippe antiquissimum habeo, in quo, optima, & non Narcotica legitur. Inquit enim: Et ipsa quidem est infrigidatiue optima, id est, inter ea quæ infrigidant, optima est uiola, quoniam nulli parti officit. Propterea addit: Sedatiua dolorum calidorum, extinctiua inflammationum. SEN. Hæc sententia mihi plurimum arridet, nec erat tam magnus uir ita temerè culpandus, præsertim quum Auicēna, quem Mesue imitatur, & Serapio, nihil simile dixerint. BRA. Non deest etiam alter optimus modus leuādi Mesuem ab hoc onere, ex altero antiquissimo textu, in quo quidem legitur Narcoticam esse uiolam, sed ita scribit: Et ipsa quidem est infrigidatiua Narcotica. Postea sequitur: id est, sedatiua dolorum calidorum, extinctiua inflammationū. Vnde sese exponit, quid per narcoticum intelligat, id scilicet quod calidos dolores sedat, & inflammationes extinguit. SEN. Non'ne multa alia dolores sedant, ut Rosa, Chamæmalon, tamen Narcotica non sunt? BRA. Sedant quidem, sed non calidos dolores: unde id uocabulum Narcoticum stuporem significare certum est. Græci enim uerbum habent ναρκέω, quod est stupefacio, & νάρκημα, uel νάρκωσις stupor: ideo piscem illum qui torpedo à nobis dicitur, ναρκὸν appellant: tamen omne sedans dolores calidos apud Arabes quodammodo Narcoticum existimatur. At re uera quæ tenui frigore insignita sunt, proprie Narcotica existimare non debemus: tamen aliquo modo dici possunt. Propter id Mesue, ne quispiā putaret

taret uiolas uere narcoticas esse, seipsum interpretatur, dicens: id est, sedatiuas dolorum calidorum. SEN. Primæ sententiæ potius, quàm huic secundæ assentirē, quamuis nec ista à uero dissentire uideatur. Tamen aliud etiam est, in quo Mesue à Manardo reprehenditur, quia uiolas soluere dixit, nusquam uerò apud Græcos uiolas soluere inuenit. BRAS. In hoc etiam res mitius agi debuisset, quoniam Arabes uocabula confundunt, & eorum interpretes magis, ut soluere, purgare, & lenire pro eodē frequentius sumant, & uocabulum soluere, quo utitur Mesue, pro lenire sæpius accipiunt: sed hæc missa faciamus, ut de uiolis receptui canatur. SE. Fiet, si in primis quæ agenda sunt circa uiolas breuibus edocebis. BRA. Quum multæ sint uiolarū species, omnes à pharmacopolis seorsum colligendæ essent, & non simul, ut quidam contraria contrarijs miscentes agunt, quoniam rei medicæ multum proficiunt. De nostris autem his uiolis flores seorsum, herbam, & medium illud croceum seruato, nec radices prætermittas, utpote, quæ ab Auicenna non omittantur. Verùm in his montibus radices, aut herbam colligere non laudo, quoniam Ferrariæ toto anno uirent, nec dira hyemis frigora illis officiunt. HER. Libenter scirem quibus nominibus apud diuersas nationes appellentur. BRA. In aliquibus tibi satisfactum erit: Galli, uioletes appellant: Germanorum pars, ueil: alij elegantius, uiol dicunt: magis rude est, uiolaten, apud ipsos: Hispani autem urcielas dicunt. SEN. Iusta uiolarum copia collecta est. Tertio loco rosæ occurrūt. BRA. Non minor est in rosis specierū diuersitas quàm in uiolis. Poëtæ, omnes

Rosæ.

rosas

Rosas antiquitus albas fuisse tradiderunt: uerùm quum Mars zelotypus Adonidem interfecisset, accurrebat Venus per dumeta opem latura, & uulnerato pede, eius sanguine rosæ tinctæ sunt. Alij ex sanguine Adonidis potius, alij sanguine Cupidinis, alij ex uino sparso à Cupidine lasciuiente alis in cœna deorum. Sed hæc poëtarum fabulamenta omittamus. Dic optimè senex, quot rosarum genera seruas? SEN. Tria: Rubras, ex quibus oleum electuarium, & saccharum rosatũ conficimus: Communes nostras, ex quibus aquam præ copia facimus, & syrupum rosatum solutiuum: & albas, quas Damascenas appellamus, pro solutiuo syrupo, & odoratis oleis conficiendis. At nonnunquam syluestres quasdam albas colligimus, quibus rarißimè, aut nunquam utimur, sed pro cynorhodis seruamus. Tu (si lubet) quas collecturus sim edoceas. BRA. Apud Theophrastum, & Plinium distincta genera ex locis reperiuntur, ut Prænestina, quæ celeberrima est, Campana, Milesia, Trachinia, Alabandica. Distincta etiam sunt multitudine foliorum, quæ à quinto usque ad centesimum sunt. Rosæ enim quinque foliorum & non pauciorum, & centum foliorum, & non plurium reperiuntur. Differunt etiam asperitate, liuore, cãdore, odore. En tu rosas, quæ circa hæc ruderata colligas. SEN. Quas legere debeo, & quas partes? BRAS. Nusquam legi (quod nunc meminerim) aut herbam, aut radices in re medica ualere, sed tantum flores. Inter flores autẽ puniceas illas, antiquitus laudatißimas seruato, quas Milesias Plinius uocat, ardentißimum colorem habentes, nec duodena folia excedẽtes. Contẽtus essem, si has solas colli-

Rosarum tria genera.

Rosæ Damascenæ.

Rosarũ distinctio ex Theophrasto & Plinio.

ligeres (quamuis & alijs sua uis insit) tamen quum pauciores sint, ad tot compositiones parandas nõ sufficerent: ideo & nostrates has, quæ paßim ubere nascũtur, habere conueniet, & Damascenas etiã, quas antiqui ignorarunt. Multas enim rosarũ species nesciuit antiquitas, quas Lusitanorum nauigatio annis elapsis adinuenit. de illis enim partibus, aut de his quæ ibi nascuntur, nusquam antiqui loquuti sunt, aut illuc etiam posse nauigari prodiderunt. SE. Optarem summopere, ut partes in rosa demonstrares, quas hoc anno & alijs subsequẽtibus seruaturus sum. BRA. Multæ sunt rosarũ partes, à Plinio & Theophrasto numeratæ, quas habere opportunum erit. Vna est, Cortex. cortex, illa scilicet quæ calycem circundat, quæ quum calyx aperitur, in quinque partes secatur. SE. Sunt'ne illæ, de quibus scriptum est, quamuis ineleganti carmine:

Quini sunt fratres in eodem tempore nati.
Tres sunt barbati, & duo sunt barba absq; creati,
Vnus de quinis non est barbatus ubique?

BRAS. Illæ equidem sunt, quæ in illis carminibus tanquam ænigma proponuntur. SEN. Valent'ne hæ partes in re medica? BRA. Valent, exiccant enim & extenuant, ideo seorsum illas serua. SEN. Ne alias partes Calyx. omittas obsecro. BRAS. Calyx, est illæ rosæ globus antequam folia patescant, quem nos uulgò bocolum appellamus: hoc etiam integrè seruandum est, quoniam optimè exiccat. SEN. Forsitan quia adhuc immaturus, immatura autem stiptica quodammodo esse consueuerunt. BRA. Imò, & quia eam naturam habet, quæ illi sponte Flos. innascitur. Flos, est illud medium croceum capillamentis

insid

insidens. Capillamenta uerò sunt ueluti tenuia fila, supra quæ flores insident. SE. Hæc etiam uires habent? BRA. Habent, quales in rosa inueniuntur, & sunt hæ calidiores rosarum partes, quibus ad multa pro ratione uti possumus. Simul enim capillamẽta & flores legito, multum enim adstringunt, Galeno teste, & pro gingiuis à Dioscoride: pro albis uerò mulierum fluctionibus à Plinio parantur, quanquam & pro rubris ualeant. Caput, est globulus ille ab inferiori parte, quẽ si aperias, re quadam ueluti lana plenum uidebis, quod quũ maturuerit, semen ambit, aptum plantari: non plãtatur autem, quia tardiusculè nascitur. Vnde multos deceptos arbitror, qui putarunt, semen, esse id croceum, quod flos dicitur, capillamentis insidens. At semen in capite est, illi uerò flores è semine prodeunt. Decipiuntur autem pleriq; Recentes qui Antheram rosæ florem putarunt. Verũ Anthera, Celso teste, compositio est ad oris ægritudines proficua, quæ tamẽ rosas recipit, folia ipsa sunt ueluti tegumentum seminum: in his enim natura propter semẽ omnia facit. Sicut etiam in fructibus, semen propriè fructus est, ut in II. de Anima lib. ab Aristotele docemur, & à Theophrasto in libro de plãtarum historia. Caro autem illa, quæ semen circundat, propter semina facta est. Lanam illam per se colligito, quæ ad Gonorrheam mirè ualet, & in mense Octobris succum ex capite exprimito. SE. Est'ne caput illud, quod subrubescit, & crassius efficitur quum in maturitatẽ peruenit? BRA. Illud inquam. SE. Quum eram puer libenter eo uescebar quadam insita dulcedine allectus. BRA. Succus ad pastillos conficiendos optimus est,

Capillamenta.

Caput.

Semen.

Anthera.

Arist. Theof.

Lana.

qui adstrictoriam uim habent, & per se solus induratus Gonorrheæ, in aqua plantaginis potus succurrit. SE. Folia despicere uideris. BRA. Nunc ad folia perueniemus, quæ duas partes habent. Illa enim infima pars alba, Vnguis appellatur, quæ in medica re (si autores consideremus) nullum usum habere uidetur. Reliquum foliorum, & expressum in succum & per se, ad plura conuenit, si Dioscoridem, Plinium, Galenũ, & cæteros antiquos medicos sequamur: tamen nec unguis despiciendus, qui in clysteriorum decoctionibus in dysenteria ualet. SE. Quum rubræ rosæ, id est, quæ colorem puniceum habent, summè laudentur, quid est quòd Ioannes Manardus Mesuem reprehendit, dicentem in abscisione rubedinis, non plus est rosa, quàm homo mortuus? BRA. Quibus argumentis reprehendit? SEN. Primo, quia rosa non habet speciem ex rubedine, alioqui alba rosa non esset rosa: præterea colore deperdito, odor seruatur, & adstringẽdi uis. BRA. Manardus senex uenerandus est, tamen non debuit ita inconsultè quenquam reprehendere. Nam Mesue compositionem rosæ considerans, ex partibus aëreis, & igneis subtilibus, & considerans has partes, rubræ rosæ, non autem albæ amaritudinem & ruborem tribuere, per quæ species rosæ rubræ circunscribitur. Præter hæc speculari cœpit, quid ex his duobus esse rosæ magis seruet, an amaritudo uel rubor, & cõsiderans impreßiones, quæ fiunt ut amaritudo efficiatur, & rubor, nouit maiorem impreßionem fieri à uirtute dante ruborem, quàm à dante amaritudinem: & hoc uia regia philosophica: ideo rubor magis quàm amaritudo, aut etiam odor perfectionem suam cons

Folia.

Vnguis.

[illegible]

Defenditur Mesue aduersus Manardum.

conseruat. Ideo scriptum reliquit: In abscisione ruboris, id est, quum rosa rubra non est rubra, id est, ruborẽ amisit, amplius non est rosa: nisi ut homo mortuus, est homo: nam æquiuocè homo est: nunquam autem rubedinem amittit, nisi uel ex senio quum in puluerem transit, aut quum putrescit: ut si in humido loco rosas dimiseris, breui ruborem amittunt, & cæruleæ efficiuntur, & tunc non sunt rosæ. Nec Mesue intelligit ruborem esse ueram differentiam, quæ rosam in esse constituat: sed esse aptius accidens quàm aliquod alterum ad circumscribendam differentiam. Quum uerò Manardus infert tunc albam rosam non esse rosam, consequentiam inficiamur: nam in rubris rosis loquitur: in albis autẽ aliquod aliud fortaßis sumeret, quàm colorem, ut eius speciem circumscriberet: nec id uerum est, amisso colore adhuc odorẽ & adstringendi uim seruari. Si enim per putredinem hoc fiat, non modo non bene olet, sed grauiter etiam fœtet, potiusq; relaxat, quàm stringat. At si hoc per senium fiat, quum in puluerem ducuntur, nihil penitus redolent, & ita stringunt sicuti puluis. Vnde excellentißimus Manardus remitti puniceum illum colorem, amitti esse putauit: quod non ita est: tamen quum exiccatur, diuersas uires subit, ut Græci pariter ac Arabes docuerunt. Sed in altero de hoc celeberrimo uiro miror, qui inquit Mesuem manifestè errare: quum dicat albas rosas non soluere, quod dignum consideratu sit. Nam rosæ albæ de seni, quas Damascenas dicimus, quum albißimæ sint, tamen cæteras in purgando excellunt. Sed pace dixerim tanti uiri ac mei præceptoris, plus peccat ipse, quàm Mesue: quoniã Me-

sue sub genere rosarum eas non numerauit, quæ de sceni appellantur: imò sub alio capite à Serapione & ab Auicenna ponuntur. Quippe Serapio 187. cap. sub nomine, Nersim: & Auicenna sub nomine, Nefrin (quamuis uocabula corrupta existimem) & non sub nomine rosæ eas intelligant. Est ergo uanum Mesuem in alba rosa reprehendere, quam sub nomine rosæ non intelligit, sed per albas rosas communes has nostras deprehendendas uoluit. Sed error peior priore detegitur: quia rosæ de sceni eæ non sunt quas damascenas appellamus: non enim sunt sambuco similes nostræ Damascenæ (nisi colore) ut sunt illæ de sceni: quod hi autores referunt: nec Damascenæ nostræ calidæ, & siccæ in tertio ordine sunt, ut illæ de sceni. De his autem aliàs, ut denique de Rosa finiamus. SEN. Ego autem nunquam rectè finitum arbitrabor, nisi omnes rosarum partes, quas collecturus sum, in summa edoceas. ERA. Hoc lubentissimè agam si promptas aures accommodabis: Puniceas rosas collige, rubras, albas (utpote magis adstringentes) & Damascenas: ex omnibus autem his rosarum speciebus præscriptas partes serua, quæ ad plura in medica arte proficiunt, ut Græci partim, & partim Arabes edocuerunt: quæ (ut felicius numeres) in hunc modum disponentur.

ROSARVM SPECIES SERVANDAE.

Rosæ puniceæ.
Rosæ rubræ, quæ passim apud nos sunt.
Rosæ albæ.
Rosæ Damascenæ.

PAR

PARTES ROSARVM SERVANDAE.

Cortex.
Calyx.
Flos.
Capillamentum, uel capillus.
Caput.
Lana.
Semen.
Vnguis.
Folium, dempto ungue.
Succus ex folijs.

Hæc sunt quæ singulatim legenda ac seruanda sunt, ad rem medicam ualde proficua. HER. Ne prætermittas obsecro quibus nominibus apud alias nationes rosæ appellentur. BRA. A` Gallis Roszes dicuntur, ita scribentibus ut nos elineauimus, quanquam nonnulli etiam ita scribant, rose, sed illud, s, legunt ac si, z, fuerit, & proferunt, quod plerunque faciunt Galli quoties, s, simplex inter duas uocales ponitur. Germani ros, uel rosen: primum singulare est, alterum plurale: sunt autem qui asperius illud, s, proferant ac si nostrum, z, sit. Hispani ferè ut nos, Rosas uocant. Tu, ô Senex, quid in tua charta scriptum sit prosequaris. SEN. Nenufar sequitur. BRA. Ecce occasionem præsentaneam habes, ex utraque specie tibi copiam parare, quoniam conuallis hæc, ad quam facilis descensus offertur, his herbis scaturit, alba scilicet, Nymphæa, & crocea. SENEX. Cur Nymphæam dicis? Nenufar.

BRA.

BRA. Quoniam quam uos corrupto uocabulo Nenufar appellatis, antiqui Nymphæam dicebant: uerùm barbaries in pluribus adeò nomina immutauit, ut nullam cum antiquo similitudinem habeat. In hoc autem aliquid similitudinis seruatur, ut Nenufar, quasi Nymphæa dicatur. Ex his duabus herbis flores, & radices colligere nihil impediet: nam foliorum usus (nisi uireant) in re medica nullus est: ipsis enim in æstuantibus renum caloribus utimur. In Ferrariensibus paludibus copiosè nascuntur, si tamen hic præsentes colligere placuerit, libenter expectabimus. SEN. Hunc descensum ægrè fero, satis erit Ferrariæ colligere. BRA. Imò aptiores habent, & exquisitiores nostro cœlo uires. Duo seruanda sunt ad medicæ rei usum, flores, & radices, folijs quando utitur, quisquis accipiet. HERB. Ne aliarum gentium nomina prætereas. BRAS. In præsenti silebo apud nos uocari, Taiero de aqua, uel Taierazo, sed referam Gallos qui ferè modo Arabum dicunt Nenufar iaulne, Nenufar blanc, album & citrinum intelligentes. Saxones autem Germanorum partes Selekenken appellant: alij in Germania populi Vuassermaehn, alij Seleehbloumen, alij Seehbloum, quasi flores lacuum. Albos autem à croceis distingunt, uueissz & Gelbuueissz: seehblüm album significat, Gelbseehblüm luteum. Alij horuuurtz, alij horstrang, alij Rolletuurtz appellant. Nam, ut à principio te admonui, ferè tot sunt herbarum nomēclaturæ, quot urbes: Hispani ex Lusitania, Golphano. Tu ad reliqua transeas.

Nymphea.

Buglossa.

SEN. Buglossæ flores offerũtur, quid circunspicis? BRA. Spectabam an aliquo in loco huiusmodi flores uiderem. Ecce

Ecce, ad illa ſabuleta tranſeamus, ubi iam uideo purpu=reſcere. SEN. Tranſeamus, tamen potius ſedere optarem. BRA. Nemo poteſt ſedere, & herbas colligere: fortè non ab re erit, ſi aſellum hunc conſcenderis. SEN. Bona uenia conſcendam, quum ætas id exigat. BRASA. Ipſum herbæ nomen manifeſtum errorem oſtendit. Vulgus enim hanc Bugloſſum, id eſt, bouis linguam putat, quum nullam habeat cum bouis lingua ſimilitudinem, ſed potius canis linguæ ſimilis eſt: eius enim folia longa ſunt ac ſtricta, cuius figura linguam canis imitatur: boüm uerò lingua latior eſt. Non tamen hæc dixerim, quòd cynogloſſum Dioſcoridis eſſe putarim. Inquit enim, Cynogloſſon caulem non habere: ut nobis Ferrarienſibus conſtat, in quorum agro cynogloſſon in terra ſpinoſum non naſcitur: humi enim ſtratum eſt, ut idem autor refert. Verum herba à nobis bugloſſa nuncupata, & caulem, & à terra multum eleuatur. Ideo non eſt cynogloſſon Dioſcoridis. SEN. Quid ergo eſt? BRAS. Nihil à me in præſenti certi habebis. SEN. Hoc mihi ſatis non eſt, quia quod collecturus ſum ignoro. BRAS. Huius herbæ flores legito, quæ apud nos borago appellatur: nam apud Dioſcoridem & Plinium bugloſſon eſt: Cirſiō uerò cum bugloſſa noſtri temporis ſimilitudinem habere uidetur. Imò Nicolaus Leonicenus præceptor excellentiſſimus eam eſſe ſuſpicatur: tamen in hac re potius ipſi ſenſui, & antiquorum uerbis cōſentirem, quàm alicui alteri. Id tamen non prætermittam, duo genera Boraginis apud nos eſſe, quorum unum cirſion, id eſt magnū bugloſſon: aliud, Bugloſſon apud antiquos appellari ſuo loco demonſtrabimus.

Canis lingua

Lib. iiij. cap. ~~cxxiiij.~~ 113. Cynogloſſon

Borago. lib. 4. c. 112

Cirſion. lib. 4. c. 10.

mus. SEN. Optarem ut hoc nunc efficeres. BRA Nolo sermonem sermone confundere, alias herbas omnes tibi ad unguem ostensurum promisi. Nunc satis sit, eas herbas & simplicia recensere, quæ in uestris officinis uagantur. SEN. Quid ergo de hac herba colligere oportet? BRA. Flores, herbam, & radices: nec tuam illam ac communem buglossam prætermittas, ne alij medici à tua officina abigantur, quum abesse nouerint, præsertim illi qui bonas literas negligunt. SEN. Hos adeò paruifacere incipiam, ut nec obambulantes salutare uelim. BRA. Nugaris: nullus, uel penitus ignarus, despiciendus est, sed potius ad bonas literas hortandus, quas si amplecti uoluerit, felici omine incipiat: sin minus, sibi imputetur. SE. Futurum spero ut omnes ueritatem amplecti curent. BRA. Ego secus arbitror: quippe nonnullos cognosco, qui adeò fatuitates, & sophistica deliramenta imbibere, ut ueluti dibapha uestis, nunquam sint colorem amissuri. SEN. Hos missos faciamus, & hic lege Dioscoridem, qui Cirsion non esse nostrum buglosson manifeste ostendit, nec etiam boraginem. Inquit enim esse triquetrum, id est, habere triangularem scapum. Nostræ autem borago & buglossa rotundum habent: nec etiam in his foliola sunt rosaceorũ figura, nec aculeatis per interualla angulis. BRA. Imò adde ipsarum flores non exire postremo in pappos, nec in illos euanescere, sed hæ duæ herbæ potius in semen desinunt, quãuis in boragine nõnihil lanuginis sit. HER. Quibus nominibus ab alijs nuncupãtur hæ herbæ? BRA. A Gallis Borago, Bouraches: ab Hispanis ex Lusitania, berragenis: à Germanis, burretsch. Buglossa uerò à Gallis

Lib. iiij. cap. cxiiij.

lis eodem modo Buglossæ proferendo, s, ac si sit, z: ab Hispanis, lengua de uacca: à Germanis, Ochszenzung, uel Gegenstrasz dicitur. Tu ad sequentem florem te præpara. SE. Flores stichados sequuntur. BRA. Stæchas herba ipsa nuncupatur. Recẽtes paßim genitiuo stichados pro recto utuntur. Vide hic miram huius herbæ copiam, & recentium florum exuberantiam. SEN. Certè pulchriores sunt quàm unquam uiderim. BRA. Pulcherrimi omnino sunt, & apprimè redolẽtes: & quamuis in insulis è regione Maßiliæ pulcherrimi nascantur, hic tamen non deest suus honos, in hoc mõte colligito: nec multum refert stæchas uel stichas scriptum legeris, nomen est ab illis insulis acceptum ubi potißimũ nascitur, quæ Stæchades appellantur, & partes Galliæ sunt. SE. Quid seruaturus sum? BRA. Summos apices, id est, flores, quibus si aliqua foliola inhæreãt, ne curæ sit. SE. Iam satis, superq; collegit Herbarius. Verùm ab uno discrutior, quum in Gallia potißimum nascatur, cur Arabicum à Mesue cæteris præfertur? BRAS. Pluribus locis nascitur, sed ob magnam copiam in Stæchadibus insulis nasci dictum est. Non tamen inficiãtur autores in alijs etiam locis, & copiosas & electas crescere, ut in Arabia patrium solum Mesue. aut in proximiori parte: ideo non mirũ si ab Arabibus autoribus suum præfertur, quem præ manibus habent. Hoc eodem nomine appellatur à Gallis, ab Hispanis eodem modo, & à Germanis similiter. Ad reliqua autem te accingas. SEN. Flores Anthos in meo hoc folio consequuntur. BRA. Quàm uanè hi flores appellantur: nam Anthos Græcè, idẽ est quod apud Latinos, flos: ideo idem

Stichas. [illegible]

Anthos flores.

idem est flores anthos dicere, ac si dicas flores flos. Quemadmodum eodem errore Recentes, in amore superfluo, qui ægritudo est, decipiuntur: ipsum enim appellãt amor eros, quum potius eros dicere debuißẽt: de quo peculiare caput faciunt, ac si dicant amor amor. SEN. Ita nos solemus per excellentiam flores herbæ, quæ rosmarinus dicitur, appellare. BRA. Tamen reperiuntur flores multo odoratiores istis, nec absolutè flores dicuntur: nullus etiam autor fide dignus hoc nomine utitur, licet Simon Genuensis per anthos, florem rorismarini intelligat, sed nullum autorem sequitur: ab ipso autem Pandectarius, & cæteri recentiores accipiunt. De hac herba Dioscorides sub nomine Libanotidis tractat, quam Romani (ut nos) Rorem marinum uocant: quod nomen à thure sumptum est, quod libanum appellant, utpote quòd una eius species thus redoleat, uel saltem eius flores, aut potius radix. Tu ex hac herba quæ in his montibus efficacior est, quàm Ferrariæ, flores seorsum & folia serua: ad plura enim in re medica ualent, & flores acopis miscentur. SEN. Quum Dioscoridem perlego, occurrit mihi nescio quid ambigui. Inquit enim, graui odore: at mihi suauis apparet. BRA. Non intelligit Dioscorides, hanc herbã graui odore insigniri, eo quòd fœteat, sed redolet, uerũ cum quadam grauitate: habet enim nescio quid uehementis in odore. Vnde sua lingua dicit, βαρύοσμα, id est, odorata cum grauitate, ita enim commodius interpretabitur. SEN. Alter etiam nodus occurrit, nempe inquit: folium habet intus candicans, extra uiride. At potius è cõtrario uidetur folium extrà candidum, intus uiride. Ego enim inse

Rosmarinus.

Libanotis.

Lib. iij. cap. lxxxvi.

inferiorem partem foliorum extra & exteriorem, superiorem intra & interiorem putabam. BRA. Ita equidem est, & illa est Hermolai summi uiri interpretatio, quam legebas. Imò & Dioscorides ita sua lingua dicit: ἔνδοθεν λευκά. ἐκ δὲ τῶν ἐκτὸς χλωρά. quem si nostra lingua ad uerbum referamus, inquit: Intus alba, extra uiridia. Sed in his locis res intelligenda est, ut ab autore ponitur. nam per eam uocem ἔνδοθεν, inferiorem partem, per ἐκτὸς, superiorem intelligit. Quæ Hermolaus ad unguem non aduertit, nec omnia possumus omnes: ipse autem uerba potius, quàm rem considerauit. Nunc Ferrariæ ex libanotidis floribus nonnulli pharmacopolæ zucharum parant roborando uentriculo commodum & odoratum. SE. Nos quoq; parare incipiemus, hic flores & herbam colligentes. HER. Quomodo ab alijs nuncupatur? BRA. Galli, Roumarin: Germani, ut nos, Rosmarin: Hispani uerò Romero, dicunt. SE. Origani flores ad limen ueniunt. BRA. Nulla ferè herba est, & nulli flores, in quibus antiquissimi etiam autores magis dissentiãt, quàm in origano, quippe si nunc tempus daretur hanc rem pertractandi, omnium in omni ferè specie opiniones dissentire ostenderemus: tu uerò herbam, & flores colligito huius nostri uulgaris, quo utimur, & potius in his montibus, quàm Ferrariæ: hic etiã copia non modica offertur, quem si gustu tentes, saporem alterum, & acutiorem in hoc montano persenties, quàm in nostro humido Ferrariensi solo, Ideo & uires etiam exquisitiores hic habet. SE. Quam speciem hanc nostram uulgarẽ existimas, apud antiquos? BRA. Ea est, quam origanum heracleoticam Dioscorides

Origanus.

Origanus Heracleotica.

des appellat, ab Heraclea urbe Ponti, in qua perfectißima exuberat: tamen alijs plerisq; in locis nascitur. SEN. Quemadmodum sunt diuersæ origani species, ita etiam ad diuersas ægritudines ualent. BRA. Paulus Aegineta qui de omni specie origani simul agit in genere, inquit omnes species origani incidere, extenuare, siccare, & calefacere. SE. Fierine potest, ut una species altera efficacior sit? BRA. Imò ita esse constat: nam Dioscorides priuatim syluestrem origanum uenenatorum morsibus ualere tradit, flores & folia, cum uino bibita: & Plinius Tragoriganum pluribus priuatim conferre censet, tamen & omnes aliæ species in idem concurrunt. Sed ne in tanta antiquorum differentia nunc uelimus sententiam ferre, herbam & flores huius nostræ uulgaris in his montibus colligere non desinas: suo enim loco species omnes tanquam digito ostendere, & autorũ differentias conciliare conabimur. SE. Iam ingentem copiam exaceruauit Herbarius. BRA. In meum etiam usum ac gratiam partẽ accumulet: nempe eius puluis supra coctos mugiles summè placet, nec in placẽtis, aut phaselis, alijsq; obsonijs immisceri displicet. SE. Neapolitani hoc puluere frequentissimè utuntur. BRA. Et Græci intinctus plures ex origano parant. Vide hic miram naturã, & ingens odium cum Braßica, ubi uiret unum, alterũ perit, & arescit. En braßicæ istæ propinquæ aridæ spectantur? SE. Quæ est huius rei causa? BRA. Multarum rerum causæ reddi non possunt: non enim à cognitione oritur hoc odium, sed potius ex quadam naturarum contrarietate & dißidentia, ut lupus ouem odio habet, & gryphus equum. Sunt nonnul

nonnullæ manifestæ proprietates, quarum determinatas, & statutas causas philosophorum præcipui inuenire nescierunt. HER. Satis mihi erit si aliarum urbium nomina edocueris. BRA. A' Germanis Dosten, à Gallis origan, ab Hispanis oregano appellatur. SE. Liliū ex nostro ordine sequitur, quod nos album appellamus. BRA. Nullus antiquorum album addidit, sed absolutè lilium, aut lirium dicunt, adeò mire & apte à Plinio descriptū cap. v. xxi. uolu. ut eius descriptio cum natura certet. Fingunt ex lacte Iunonis dormientis in terra effuso natum, quum Hercules puer lac incertè & uagè, ut pueri faciunt, exugeret: unde Rosa Iunonis dictum. Plures sunt eius species, sed potissima hæc est qua utimur, à Græcis Crinon appellata: flores potissimum colligas, ex quibus lirinum, uel susinum unguentum fit, de quo Plinius cap. xix. lib. xxi. uel succus, nos oleum liliorum alborum ita appellatum conficimus: postea radices, quæ ueluti bulbi sunt, seruato, ad rem medicam aptissimas, ut Plinius ac Dioscorides testantur: nec folia prætermittas, quarum succus dum uiridia & recentia sunt, exprimendus, & aceto ac melle in æneo uase coquendus contra uetusta ulcera, nouaq; uulnera optimus: flores tantum colligere didiceramus, sed nunc folia etiam ac radices non prætermittemus. HER. Aliorum nomina edoceas. BRA. A' Germanis lilien, ut in en finiat: ab Hispanis lirio: à Gallis lis blanc dicitur. SE. Meliloti flores lilium sequuntur. BRA. Nostri, trifolij florem quendam colligunt, quem melilotum uocant, ita à meliloto differentem, ut rosa à lilio. Latini sertulam campanam uocāt, uel sertam campanicam, Ca-

Lilium

Rosa Iunonis.

Crinon.

Melilotu

Sertula Campana.

tone teste, sertam, quia coronas ingrediebatur: Campanicam, quia in Campania oritur, præsertim circa Nolam eius regionis urbem: non multum laudo, ut hic melilotum colligas, sed in Campaniam facile mittere poteris, quum naues olei gratia Apuliam petent: non tamen ita in Campania (quæ nunc terra de lauoro dicitur) nascitur, quin alibi nasci non poßit. SEN. Iubebo etiam semina afferri: sed quum melilotus trifolij species sit, florem luteum habens, & hoc trifolium sit florem luteum habens, cur melilotus non est? BRA. Alia plura exiguntur, odora hunc florem. SEN. Iam odoro, sed nihil penitus nisi herbacei offertur. BRA. At melilotus odorem habet, quamuis languidum, arida autem diutius odorem seruat. SEN. Hæc autem semper inodora est. BRA. Habet etiam melilotus pinguißima folia, quæ in nostro hoc non extant, nec caua sunt folia, ut Plinius illi atribuit capite nono XXI. uoluminis, tamen ubiq; nascitur apud nos, & nostræ mulieres trifolium appellant: Germani uerò Bernklebe, hanc nostram melilotum uocant: tamen si ex genere meliloti sit, iam degenerauit. Nos autem uidimus, & habemus ueram ex Campania allatam, & eius semina terræ mandauimus, sed degenerarunt in nostro solo Ferrariensi: tamen certum est trifolij folia habere, quod & nomen lotos ostendit. SE. Tibi morem gerere statui: quum nuntij occasio offeretur, in Campaniam mittam, ut herba, flores, & semina afferantur. HER. Non sinam uos loqui, nisi aliarum gentium nomina edocueritis. BRA. A` Gallis etiam Melilont: ab Hispanis, corona de Roy, quasi corona regia: à Germanis gelutele appellatur, ac si dixerint trifolium

lium croceum. SE. Saluiæ flores sequuntur. BRA. Hæc Saluia.
herba in locis asperis nascitur, & hortis: quæ in hortis, Dios. lib. 3.
elelisphacus à Theophrasto uocari accipitur, VI. de hi- Theophr.
storia plantarum libro. Syluestris autem ab eodem spha- Sphacelum.
celon appellari uidetur, quæ ad omnia in re medica effi-
cacior est, ut suo loco exquisitè edocebimus. Tu nunc in
hoc aspero loco, herbam, & flores colligito, quæ seorsum
ad plura conferunt. Decipiuntur uerò, qui uulgare no-
strum eupatorium, syluestrem saluiam putarunt, sed hæc
est similis hortulanæ, nisi quòd latiora & maiora folia
habet, quæ & in hortis etiam reperitur. À Gallis autem
saluia, saulge dicitur: à Germanis salbey: ab Hispanis, ut
nos, saluia, sed ponendo accentum supra, i. SE. Tassi bar- Tassus barbassus.
bassi flores accedunt. BRA. Non est opus in hac herba
quæ à Græcis phlomos, à Latinis uerbascũ, à Galeno plo
mos appellatur, multũ immorari, & si uarias species ha-
beat, quoniam eisdem uiribus insigniũtur. Ad campestria
igitur illa descẽdens, flores per se, & herbam seruato: ta
men marem potius, quàm fœminam habere curarem, quia
in omni ferè specie mare ineptior est fœmina, tamẽ ab au
toribus nulla species altera efficacior probatur. Germa-
norũ pars illã Vuulkraut, quasi lanea herba: nam ex ipsa Lychnitis.
lychnia fiũt: unde à Dioscoride lychnitis & Thryallis di Thryallis. lib. 4.
citur, cuius flos albus est: etiam à Germanis dicitur Mar-
ghicherzen, id est, Mariæ cãdella. Alteram uerò speciem
purpureum florem habentem campulosam, & Mariẽ ro
sen, id est, Mariæ rosam appellãt. Hispani uerò, ut Lati- Papauer rubrum.
ni ferè, & Galli, Melon blanc uocant. SE. Rubri papa-
ueris flores accedunt. BRA. Nusquã apud antiquos sub

Anemone. nomine papaueris reperitur, Anemonem uocāt, quoniam nunquā aperitur nisi flāte uēto: non tamē hoc dico, quin etiam nouerim esse agreste papauer, uel papaueralida, de quo Dioscorides distinctè ab anemone, tractat. Verùm quod rubrum papauer dicimus, est Dioscoridis anemone: quippe erraticum papauer duos tantum colores habet, rufum, & candidum: anemon uerò plures, & præsertim rubrum, ut edocebimus, ut ex his constet rubrum papauer apud nos uocatum esse Dioscoridis anemonem.

Anemones species duæ. Cuius duæ species sunt: syluestre, id est, sponte in incultis nascens: & quod in cultis nascitur, syluestre hoc est, in hac rupe uirens, quod etiam frequēter parietes ascendit, hoc (si lubet) colligas, quoniam efficaciores uires habet, quàm cultis locis nascens, sed hoc ex coloribus species uariat: nā aliquæ puniceos flores habent, aliquæ subalbos, aliquæ lactescentes, aliquæ purpureos. Nos anemone utimur flores rubros habente, in triticis plurimum nascēte, quam Dioscorides, τὰ ἄνθη φοινικᾶ, id est flores puniceos habere dicit. Hermolaus Barbarus interpretatus est florem sanguineum, nam hic flos biliosum sanguinē præsentat: nec ab re fortaßis ita Hermolaus interpretatus est, florē sanguineum, quoniam poëtæ ex Adonidis cruore natam uolunt. SE. Sum'ne tuo iudicio alias species collecturus? BRAS. Vt lubet, sed ego potius in Ferrariensi agro colligerē, ubi ingens copia habetur: nostræ mulieres Rosellas appellant, à rubore, uel quasi sint paruæ rosæ: Germani uerò à strepitu quem faciunt folia quoties imposita supra manum, & altera manu percussa crepitant Claperrosen, id est, crepitans rosa, appellant: quam

quamuis & proprium nomen Germanum habeant huius floris, scilicet Glitschen, quod tamen ex crepitu ducitur: Galli, ut nos, pauot rouge: Hispani nõnulli Latinum imitantur, quanquam & apud alios Germanos uuild maen, & ab alijs corn rosen appelletur. Nostræ mulieres pro decoranda facie aquam parant. Antiqui Aegyptij ex hoc flore morbos hominũ intelligebãt, Horo teste: huius herbæ in re medica usus est radice, folijs, et flore, imò antiqui florem uires breuibus transigunt, circa herbã & radices uires edocentes: tu autẽ, ne in hac re nimis immorari uideamur, ad alios flores transire coneris. SE. Croci flores collligendi. BRA. En circa hanc semitam, prope illũ fonticulum, quomodo terram pingant, consideremus. SE. Re uera croceus ille color uiridi mixtus perpulchram picturam efficit. BRA. Ibi flores & bulbosas radices seorsum collige, quæ ad ciendã urinam cum passo apprimè ualẽt: nec multum refert, montanũ aut satiuũ seruaueris, degenerauit autẽ quod nostræ mulieres gruogo, quasi crocum appellant. Iam cœpit Ferrariæ plantari, nec modicus est prouẽtus, Galli Arabico nomine utũtur, ut nos etiã uulgò, zapharã dicẽtes, sed sequẽti modo scribũt, saffran: ita enim & apud Mauritanos ferè dicitur: Germanorũ uerò pars etiã saphran: Hispanorum autem çafran appellant. SE. His sambuci flores adnectuntur. BRA. Sambuci duas species antiqui fecere: maiorẽ, quæ arborescit, hanc nunc quæris: & minorem, quæ ebulus etiam uocatur. Vnde à Græcis χαμαιάκτη, id est, humilis sambucus: ἀκτὴ enim sambucum dicunt: eædẽ sunt uires ambabus speciebus. Ne sis autem floribus contentus, sed radicem quoq; atq; folia

Croci flo[res] Dios. lib. [i].

Sambucus. Dios. lib. 4. ebulus.

seruato, quæ in re medica seorsum ualent, teneros caules asciliticis relinquas, & granorum etiam succum, quũ maturuerint exprimito, ad capillos inficiendos aptũ. Apud antiquos nulla est pro medica re florum recordatio, nunc uerò ipsi solũ expetuntur, nos uulgò uaicolas appellamus, quibus mulieres pastillos, ex ipsis, ouis & caseo in mense Maij, & quandoq; lac addentes parant. SE. Ex interiori cortice succum etiã pro ascitis, & ex medulla puluerem seruabo: quin etiã uirgas collecturus sum, pro baculis ad podagricos leuioribus parandis. BRA. Videris ex pharmacopola lignarius faber euadere. SE. Hoc ago, ut nihil meæ officinæ desit quod ægris aliqua in re conducere possit. HER. Hoc ipsi concedatur, sed baculos Ferrariæ accipiemus. SE. Ne tu aliarum gentium nomina deseras. BRA. Germani sambucum, holder appellant, ex concauitate: unde ridicula ex eo nomine fingunt & ferè ænigmata. Hispani, xabugo. Galli uerò, sureau. SE. Zenestræ flores sequuntur. BRA. Genista, & spartũ rectius dicitur, in re rustica pro ligandis uitibus apta. Hunc locum incultum accedamus, ubi magna copia uiret: flores & semina seruabis, quanquàm & Ferrariæ nunc innascatur, & in omni horto magna copia uireat. Nec prætermittẽdæ uirgæ, quæ in aqua maceratæ, & expresso succo ad anginas & coxendicum dolores ualent. Radicum nulla mentio apud antiquos est, quibus tamen plerunq; ad educendam aquã intercutẽ usus sum. An uerò propriè differentia sit inter spartum & Genistam, & de duplici eius genere, in eo libro pertractabimus, quo herbarũ discrimina, & species aßignare iam cœpimus. Galli Genest appellãt: Germani

Zenestræ flores.

Zenestræ virgæ.

mani uerò, Genster. SE. Lambruscæ flores ad limen ueniunt. BR. In hac re plures optimi uiri decepti sunt, uitem sylueſtrē cum labruſca confundentes, imò non solùm recẽtes, ut Serapio ac Arabes, sed & Plinius propter hoc nomen deceptus bis de hac re sermonẽ fecit, XXIII. uol. cap. II. & XXVII. cap. VII. sed nobis nunc opus nõ est opiniones autorũ recensere. Vocabulum hoc ἄμπελος ἀγρία, id est uitis syluestris, æquiuocum est: nam herbam quandam significat, quæ uitis quidem non est, sed ob fructum racemosum uitis appellatur, quum tamen folia uitis non habeat, sed hortensi solano similes sint. Alterum significatum est, labruſca à Gallis resin sauluage nuncupata: à Germanis etiam nomen non habet, nisi ex uite & syluestri compositum, quæ à domestica uite nihil differt, nisi quia syluestrem habitum habeat, nec colitur: & non modò hæ duæ agrestes uites figura differunt, sed & uiribus: nam illa calidissima est, & ui caustica, & depilatoria insignitur, hæc autem frigida, & adstrictiua. Dioscorides etiã agrestis uitis duo capita fecit. Vnũ, in quarto libro, ubi de herbis agit. Alterum, in principio quinti uoluminis, ubi de uitibus pertractat. Flores huius herbæ, qui non peruenerint ad maturitatem, colligito, uerùm folia, & palmites, & capreoli in medicinæ usum seruãtur. Fit ex œnanthe, id est, labruscæ flore, oleum ac unguentum: appellãt enim labruscæ flores œnanthe, quamuis & herba sit eiusdẽ nominis, cuius Dioscorides libro tertio meminit. Mirandum tamẽ est de Marcello, qui in œnanthe, id est, labruscæ flore, dicit se nunquam legisse apud Dioscoridẽ herbã aliquã, quæ œnanthe diceretur. SE. Ex

Labruscæ flores.

Plinij.

Vitis syluestris.

c. 162.

c. 1.

lib. 5. c. 5.

Oenanthe.

c. 115.

Marcelli lapsus.

his quæ edocuisti in Serapione mirum errorẽ percipio: is enim uir hæc duo genera agrestis uitis confundit, prius enim inquit agrestem uitem folia habere solano similia, quod uerum est in herba iam dicta: postea huius herbæ uires scribit, mox flores describens, & quomodo fructus faciat, de labrusca, id est, de ea uite syluestri, quæ inter uites nũcupatur, pertractat. Imò quod mirum est, inter uites de illa syluestri loquitur quæ herba est, & illi cõtrarias uires aßignat. BRA. O' beate senex, in hac re optimè sentis, utinam alij non essent adeò ceruicosi, ut rem non aspernarentur, ita enim quisque incorruptam ueritatẽ cognosceret, sed pauci sunt qui norint uera bona. Ideo & tu, quæ prædicta sunt boni cõsulas, & alios flores numera, quum Ferrariæ labruscæ copia scaturiat. SE. Balaustium occurrit. BRA. In hoc flore apud Græcos & Latinos differentiam uideo: quippe Theophrastus, Dioscorides, Paulus, & Aëtius flores Mali punici duobus nominibus appellant, Balaustium & Cytinum: Cytinus est flos domestici & satiui mali, Balaustium syluestris. Intelligunt uerò per florem non foliola illa tantum, sed & calycem, qui pomum efficit, cuius rei argumentum est quòd Dioscorides comparãs uasculum hyoscyami, in quo semina sunt, cytino comparat: certum uerò est in foliolis illis nõ esse semina, sed in calyce. Plinius autem inter Latinos præcipuus decimoseptimo capite uoluminis decimitertij, balaustium mali punici florem simpliciter nominat: nec inter satiuum & syluestrem distinctionem facit, quem omnes recẽtiores medici imitantur, per balaustium cuiusuis mali punici florem intelligẽtes. Idem Plinius

Balaustium.

Mali punici flores ab autoribus duobus nominibus appellati.

nius capite VI. XXIII. uolu. cytinos appellat primos Plin. huius pomi partus florere incipientis: Balaustium uerò flosculos in hoc ipso cytino, antequã málum ipsum prodeat, erumpentes. Ex Plinio nihil aliud intelligere poßũ, quàm cytinum esse florem ipsum nondum apertum, & qui foliola illa rubra non emiserit. Postquã uerò erupere, & iam foliola rubescunt, balaustium dicitur: fortè cytinus appellatus, quia eo colore uestes tingantur: aut à κύτος, quod Græcis ambitum, & captum significat, quia intus fructus uel florẽ capiat: nunc uulgato nomine apud pharmacopolas utamur, tam domesticos, quàm syluestres nomine balaustij intelligentes. Ita enim & Galli communi nomine balaust, & Hispani flor de granada: & Germanorum pars, balausten (his enim ob ingentißima frigora magna Germanorum pars caret) appellant. Eadem uis domesticis & syluestribus inest, Dioscoride teste, quamuis ego maiorem uim adstrictoriã syluestri tribuerem. Syluestres hic colliges, domestici Ferrariæ habentur. Nunc Venetias ex Creta, & alijs orientalioribus partibus ualde punicei afferũtur, quos propriè balaustia nonnulli pharmacopolæ censent, quum re uera & apud nos balaustia, id est, mali punici syluestris flores sint. SE. Ex his arboribus quid colligendum censes? BRA. Nunc flores quum maturuerint, poma, succum, malicorium, & cicum, id est, pelliculam acinos interstinguentem, quæ & ipsa rei medicæ conducit: nũc etiam balaustij succum parare poteris, & pro cõmodo seruare. SE. Hæc de balaustio satis sint: flores sequuntur, quos Cheiri dicũt. BRA. Cheiri. De his, quum uiolas colligebas, nõnulla dißeruimus: quæ enim

enim à Græcis leucoia, ab Arabibus Cheiri appellantur: hoc manifestißimè apparet Serapionem legenti, qui primò species per colores distinguit, ut Dioscorides facit, inde illa ipsi attribuit, quæ Dioscorides leucoijs, & eundem modum insidendi mulieres in decocto, laudatq; citrinum, Dioscorides & ipse luteum laudat, unde cheiri corrupto uocabulo idem est quod leucoïon: uel sicut in Græco ex albo denominantur leucoïon, quamuis aliæ species albæ non sint, ita in Arabico Cheiri, id est, albæ nominantur, quia cæteris pulchriores sunt, nō efficaciores, ut non nulli putarunt, quia antiqui luteas magis laudāt, & nunc medici eis potißimum utuntur. Vnde non immeritò Galli à luteis nomen dederūt, ipsas uiolette iaulne appellantes: & Lusitani Goiues, quasi giluas dicunt: Germani autem gelbueil, aut geluiol, aut Geel, id est, luteæ uiolæ: nam Gelb, uel Geel, apud ipsos luteum significat: ueil, uel uiol uiolam, quamuis & uiolaten dicāt: unde uiolarum diuersitates ipsi per colores præpositos faciunt, ut Blau uiolaten, Gel uiolaten, Brun uiolaten, id est, albas uiolas, luteas uiolas, nigras uiolas. Flores, folia, ac semina condas. SEN. Est'ne hic idoneus locus unde colligam? BRA. Non modo idoneus, sed adeò perfectus, ut nullibi perfectiores nascantur, præsertim quia montani in hoc genere cæteris præualent: non enim in Ferrariensi solo ita efficaces sunt, utpote humili, atq; humidiori. An uerò flores illi, quos Iesseminos nūc appellamus, antiqui Gelseminos, sub leucoijs poni debeant, in præsenti disputandum non est, etsi prius sub uiolarum uocabulo comprehēdi animaduerterimus. Nusquam enim à Dioscoride iasmini recordatio fit, nisi quòd

quòd primo libro Iasmini unguẽti meminit. Quod autem à uiolis, & leucoijs, Iasmini distincti uideantur, id testimonium esse potest, quòd Serapio tria diuersa capita facit. Vnum de senestegi, quod illi respondet quod de ἴα id est, uiola Dioscorides tractat: Mauritani enim senestegi, uiolam dicunt. Aliud de Cheiri, in quo Dioscoridem in leucoio precisè imitatur, & tertium ab his distinctum de Zambach, uel Sambach, id est, Iesemini in quo capite ostendit manifestè rem esse à Dioscoride, & Galeno non pertractatam, quoniam Arabum testimonio tantum utitur. Et quamuis species distinguat per colores, ut in leucoïo fit, in album, citrinum, & cœlestis coloris (ut eius more loquar) tamen hic album citrino præmittit, sicut in in leucoïo citrinum albo. Id autem oleum, quod à Græcis Iasminum uel unguẽtum dicitur, ab Arabibus zambachinum uel sambachinum appellatur, magno ægrorum discrimine, ex crassa plurium medicorum ignauia, qui rerum nomina nescientes pro eo sambucinum oleum accipiunt, quum diuersæ sint huic & illi uires. Decipiuntur autẽ ex nominis ferè affinitate, sambacinũ & sambucinũ à sambuco, sed hæc aliàs: tu interim alios flores enarra. Oleum Iasminum, siue zambachinum

SE. Iam flores expediti sunt, quorum apud nos usus est.

BR. O mira & nimis decurtata res, tam paucos flores in officinis habetis? tamẽ infinitæ herbæ sunt, quibus odorati, pulcherrimi, & in re medica efficaces flores insident.

SE. Posteaquã hanc artem exercere cœpi, quòd à primis unguiculis ferè fuit, nunquã alios flores legi, aut ab alijs pharmacopolis seruari percepi. BRA. Arabes rem medicam plurimum decurtarunt, quorum uestigia pharma-

copo

copolæ imitantur. Verùm post flores quid collecturus es? SEN. Quod in meo libello scriptum erit. ERAS. Quid inquam illud est? SEN. Si prius labia in hoc fonticulo abluero, cætera prosequi incipiam. BRA. Abluas, mihi potius bibendum est.

DE HERBIS, QVIbus passim in officinis vtuntur pharmacopolæ.

SENEX.

ERBAE post flores scriptæ sunt. BRA. Nec omnes in his montibus inuenies, imò & si hic uirerent nonnullæ, aliubi tamen petendæ, quia plures in humentibus locis, planis, frigidis & cõuallibus efficaciores uires habẽt. Eia senex optime tuas illas herbas numera. SE. Numerabo equidem, sed nullo ordine scriptæ sunt. BRA. Ergo flores imitantur. SE. Imitantur quidem in ordine, qui nullus est, nam ut pyxides, & sacculi se offerebant, ita scribebantur. BRA. Tamen aliquis ordo est, omnia absq; ordine disponere, quippe in inordinatione ordo seruatur. At his cauillis omißis, iam herbas ipsas uocare incipias. SE. Saluia uelut omnium antesignana in hoc catalogo uexillum fert. BRA. Hanc in floribus copiosè collegisti. SE. Copiosè quidem, ideo alias herbas prosequar, Rosmarinus, Borago, Buglossa, Origanus. BRA. Quid opus est hæc iterum enumerare, quum in floribus collectæ sint? SE. Nolui quicquã prætermit

mittere, ut nihil nostræ officinæ desit: nullus enim est in auctario error, sed magnus in herbarũ defectu. Endiuia, & Cichoreum sequuntur. BRA. Optimè duo hæc sigillatim numerasti, à Græcis ambo σέρις appellantur: à Latinis intubus: in satiuum & agrestem diuiditur. Agrestis apud Ferrariense uulgus, syluestris radicula nuncupatur: ab autoribus, picris & cichoreum, quãuis nõnullæ etiam urbes in Italia sua uulgari lingua cichorea uocent, ut Romani, Neapolitani, Tusci, & plures alij: eodẽ modo Galli, Cichorée dicunt, & Hispani: Germanorum uerò pars, uueguuardt appellãt, quasi custodem uiarum: nam uidetur ferè indicare uiam peregrinis: à profundioribus uerò Germanis, ut Saxones sunt, hirtlaup dicitur: ab alijs crassiusculè, uuege uuisse, quia uiam etiam demonstret. Græci tamen per cichoreum, tam domesticum, quàm syluestre intelligunt. Satiuum duplex est. Vnum, latiora folia habens, lactucæ similius, quod nos endiuiam corruptò uocabulo, quasi intubum appellamus: Hispani ex Lusitania, Almeyrorem: à Gallis, Endiue: à Germanis addito n, endiuen. Alterum, strictiora folia habet, quod radiculam hortensem nostra lingua dicimus, uel radechio, à multis capillamẽtis per radicem transeuntibus. Hæc igitur communia uocabula sunt, seris, intubus, cichoreum: sed usus fecit, ut apud nos cichoreum, syluestrem radiculam significaret, quã picrida Græci uocant: Latini, ut Celsus, Ambubeiam appellare uidentur: Germani plures, præter dicta nomina, hindtleuff. Intubus uerò aut seris eam significat, quam corrupto uocabulo Endiuiam dicimus. Ex his herbis & radices colligito, quæ in Ferrariẽsi solo efficaciores

Endiuia, & Cichoreum.

Dios. lib. 2. c.

Ambubeia.

Intubus.

ciores existunt: præterea expressum succum ad multos usus serua. SE. Est'ne uerum speciẽ heliotropij Cichoreum esse? BRA. Id plerunq; obseruaui, sed nunquã uerum esse percepi, quanquã ab autoribus certum esse scribatur, sed hoc nihil ad rem tuam. SE. Ergo Scolopendra sequitur, quam sinistrorsum in illo umbroso loco uirere cerno, præsertim lapidibus inhærens. BRA. Et tu ex illis es, qui scolopendriũ hanc herbam putant? SE. Nec aliud unquã audiui aut noui. BRA. Illam ergo esse putas quæ à Dioscoride Asplenon appellatur? SEN. Illam inquam. BRA. Et tu summè erras: sed utinã error in legenda herba tantum esset: audias ergo quomodo illa non sit scolopendrion, quam uos in officinis habetis, & à Gallis etiam scolopendre appelletur: à Germanis uerò Hirtzzung, quasi lingua cerui dicãt. SE. Libenter hoc audiã. BRA. Dioscorides folia similia scolopendræ animali habere tradit. SE. Et habet nescio quas lanugines in auersa parte, quæ huic animali aßimilantur. BRA. Sed hoc non est habere folia huic animali similia, sed potius aliquid in folijs huic animali simile habere: quæ autem sequuntur aptius te mouebunt: addit, polypodij modo incisuris diuisa. SE. Nulla est huius herbæ cum polypodio affinitas, nec incisuras habet. BRAS. Sequitur, ex inferiore parte aspera & flauescens, superiore uiridis: quod in uestro hoc scolopendrio non inuenitur. SE. Nihil ad me, modò eisdem uiribus muniatur. BRA. Imò contrarias habẽt, quoniam hoc scolopendrium, quod legere parasti, constrictiuam uim habet, & dysentericis prodest: medici autẽ tanquam herba aperiente, lienes dissoluente, & calculos frangente utuntur,

Scolopendra. Lib. iij. capi. cxxviij. Asplenon.

utuntur. SEN. Hic esset execrabilis, & nefandus error. BRA. Imò est, & nescio cur medicos non pudeat simplicium medicamentorum notitiam omittere, non sunt ipsi qui medeantur, sed mulieres illæ, quæ herbas inueniunt, ut Leonicenus quandoq; per iocum disceptabat. SE. Miror, ac miratus sum frequentissimè, nostræ ætatis medicos non modò non callere simplicia, sed eos etiã deridere, qui hæc sequantur, & qui aliquid egregij in his parare conantur. BRA. En quorsum res medica trahatur, habemus qui proceres nostra urbe appellari uolunt, purpurati, ac togati incedẽtes, qui duas summas medicæ rei partes ignorãt, simplicium scientiam, & anatomen, sine quibus nemo aut medicus, aut medico similis appellari debet: hos autem relinquamus, ad rem nostram redeuntes, uides'ne circa huius putei latera inhærentẽ herbam? SE. Video, & iam folia accepi. BRA. Hæc est Asplenon uel scolopendrion antiquorum. SE. Nos istam Citharac appellamus. BRA. Vel citharac: aut Cetharac, aut quolibet alio barbaro nomine appelletur, ea est quæ antiquioribus scolopendrion, Asplenion, & à fibris, quas habet in modum filicis, pteryx. Quod ignorans Marcellus, illius nominis rationem reddere ignorauit, à Gallis ceterach etiam dicitur, & ab Hispanorum parte: à Germanis uerò styenkern. SE. Ea inquam est, si descriptionẽ recte considero: deinceps autem quid acturus sum? BRAS. Hanc pro scolopẽdrio serua, quã Citharac appellasti, & quum ignaui medici scolopendrium ordinabunt, hac utere. Tamen nec illud commune scolopendrium pro dysentericis omittas, quod à Dioscoride phyllitis, quasi foliosa dicitur

[Margin notes: Leonicen. — Citharac. — Lib. iij. cap. ~~cxxx.~~ 102. — Phyllitis.]

d tur

uelliusputat colopendriũ ulgarem esse i, quæ à Dio :oride dicit ermionitis . b. [illegible] er. ca. lxviij. cclij. xxxvj. : Diosc. lib. j. cap. xxix.

tur, paßim lingua ceruina nuncupatur: à Gallis etiã scolopendre: at à Germanis magis proprio uocabulo hirtzung, id est, lingua cerui. Infra autem Leoniceni errorem uidebimus in lingua cerui, quam hemionitida putauit, quum potius sit phyllitis. SEN. Si lubet, descriptionem huius phyllitidis consideremus. BRAS. Maximè lubet, Rumicis folia habet, longiora tamen, & speciosiora. SE. Hucusq; res ita se habet. BR. Interius leuor, auersis annexos exiles ueluti uermiculos præferens. SE. Adeò illa est, ut nec cæcus errare poßit: sed quæ fuit tam magni, & execrabilis erroris causa? BRAS. Nihil aliud arbitror quàm quod sub folijs ueluti uermiculos habet: in usu autem medico uires contrarias habet, quàm sit communis, & uulgatus eius usus. SE. Gaudeo in hanc ætatem seruari, utpote qui in multis uerum assequi potuero. Absinthium scolopendri terga consequitur. BRA. Montanum palustri nostro efficacius est, ideo hic colligere opportunũ erit: herba notißima, hæc præsertim quæ barypicron ab amaritudine, & ab odore dicitur: à Gallis absinse: ab Hispanis alosena: à Germanis Bermuet, quasi prohibens alacritatem dicta: fortè ob gustum ita appellarunt Germani. De santonico, & seriphio, id est, marino, aliàs loquemur: tu in his montibus hoc collige, quo omnes in re medica utuntur: ostendunt enim oculata fide montanum efficacius esse palustri, aquæ, quæ ui ignis eliquantur. SE. Menta sequitur. BRAS. Duas, aut tres herbas numera. SE. Postea calamentum. BRA. Siste, quoniam has duas rectè copulasti: Menta notißima est herba, & humano generi pluribus nominibus utilis, cùm in medicamentorũ, tum

Absinthium. [illegible] lib. 3. c. 23. 24.

Menta.

tum in condimentorum usu, à Lusitanis ortelan, à Gallis Mente, à Germanis Mirz dicta: callida, & uentriculo summè apta, ut de Aristotele mirandum sit, qui eam frigidam, & seminis uirilis absumptiuã dixerit, in Problematum libris, ubi rationem reddit cur belli tempore serenda non sit. Hermolaus per se quidem calidã fatetur, sed fieri posse, ut per accidens infrigidet. Suspicor autem ego ibi corruptum esse uocabulum, nec mentam legi debere, sed herbam alteram frigidam, in qua re quid sentiã aliàs me edocturum promitto: syluestris menta, Mentastrum à nobis dicitur: à Gallis, Mente sauluage: ab Hispanis, Mentastes: à Germanis, uuilt mintx, id est, syluestris menta: hoc peculiare Germanis est, ut adiectiua substantiuis continuò sua lingua præmittant. Ad omnia ualet, ad quæ mẽta, ignauius tamen: ideo solam mentam habere studebo, ut re efficaciori, & non minus efficaci utar. Calamintha à menta nomen habere uidetur, quam & Galli calamẽt dicunt: tamen re uera non habet cum menta figurã: & licet tria genera calaminthæ inueniantur, montanum scilicet, quod prope pedes habes, ocimi folia præ se ferens, & alterum, odorẽ pulegij, tertiumq; folia mentastri, longiora tantum habens: omne tamẽ genus, Nepeta, à Latinis nuncupatur, quãuis peculiari nomine secundum genus à Romanis Nepeta dicatur. Nostri pharmacopolæ duo uulgata harum herbarum nomina habent, Neueda scilicet, & herba Gattara. SE. Hoc magis notum mihi est, quàm ut dicatur. BRA. Sed his, quæ dicturus sum, mentem adhibeas. Quam uos nepetam siue neuedam, aut herbam Gattaram appellatis, secunda species calaminthæ est, quam

Locus A[...] ex probl[...]

Mentastr[...]

Calamintl[...]

Nepeta.

Neueda.

Gattara.

Lib. iij. cap. xxxiiij. nonnulli agreste pulegium uocãt, ut Dioſcorides inquit, quia pulegio aßimilatur: id autẽ non in folijs, ſed in odore intelligendum cenſeo. Eam uerò, quam calamentũ appellatis, eſt tertia ſpecies calaminthæ, ignauior & inefficacior cæteris: quam uerò hinc habes in hoc campeſtri, aſpero & aquoſo loco, calamintha montana eſt, omnibus efficacior. Quam ob rem quũ hæ tres ſpecies æquas uires habeant, & tertia, quam uos pro uera calamintha colligitis, cæteris inefficacior ſit, eam dimitterẽ, & montanam ſolùm colligerem, aut etiam ſecundam ſpeciem, quam Romani propriè Nepetam dicunt, quamuis & hoc eodẽ nomine tres ſpecies ſignificentur: quumq; ab aliquo medico calamintha, aut Nepeta, aut herba Gattara ordinatur, ſemper aut montanam calaminthãm, aut hanc, quam uos Gattariam uulgò appellatis, & apud Dioſcoridẽ ſecunda ſpecies calaminthæ eſt, accipito. Itaq; nullus fiet error, & illa inefficax herba dimittetur, à Dioſcoride tertia ſpecies calaminthæ, & à uobis peculiari nomine calamentum nuncupata. SEN. Hoc conſilio utar, quandoquidem optimum eſſe uideatur. Maiorana ſequitur. BRA. In hac herba, quæ Amaracus dicitur, an eadẽ eſſet cum ſampſucho dubitaui, eandem eſſe Plinius apertißimè oſtẽdit lib. XXI. cap. IX. & Theophraſtus, imò & ipſemet Dioſcorides ſampſuchum amaracum appellari tradit. Quod autem dubium fecit, primus Dioſcoridis liber fuit, in quo duo capita ſunt: alterum, de ſampſuchino unguento: alterum, de amaracino, ac ſi amaracus & ſampſuchus duo diuerſa ſint. Re uera multum dubitaui, & nonnunquã huic ſententiæ hærebam, in primo libro additum eſſe ab ali-

Calamentum.

Maiorana.

amarac9. Plini9.

47. & 57.

quo

quo librario caput de amaracino unguento. Mox id præter rem esse cognoui: quoniam Galenus, & Paulus Aegineta duo diuersa capita, & ipsi faciunt, alterum de sampsuchino, alterũ de amaracino unguẽtis. Imò & Plinius seorsum Amaracinũ à sampsuchino describit: fortè quẽadmodum & nunc, nonnulla in uno Italiæ loco fiunt, quæ in altero preciosiora, & diligentius fieri possunt, ut Theriaca, quæ apud Tortonam laudatißima existimatur, tamen ubiq; etiã fit (sed nullibi uera) ita usu uenit in amaracino unguẽto: ex sampsucho enim fit, tamen in Cyzico perfectius fiebat: nam & ibi amaracus perfectior est, & efficaciores uires habet: hinc ex urbiũ diuersitate, perfectius & imperfectius unguentum fiebat, & secundũ aliarum urbiũ nomina uario modo denominabatur. At quia diuersæ compositiones erant, ideo duobus nominibus appellabantur, & duo distincta capita, facta sunt. Non tamen hoc ideo est, quia sint duæ herbæ sampsuchus, & amaracus, sed quia ubi fit perfectum hoc unguentũ, id est, in Cypro, secundũ Plinium, & Cyzicenis, quæ sunt propinquæ Siciliæ, ubi nominatur amaracus, ideo potius illa compositio dicta est unguentũ amaracinũ: illa uerò altera in tota Græcia facta ubi sampsuchus appellatur, suæ compositioni nomen dedit, & sampsuchinũ unguentum dictũ est. Quæ dissolutio ex hoc suspecta est, quia diuersæ sunt compositiones & non eadem, dempto solum nomine: propterea id fortè melius, quum duæ sint amaraci species, una odoratior, quã nos uulgò gẽtilẽ appellamus: altera minus odorata, & habens latiora folia: ex odoratiori Amaracinum unguentũ fiebat, quod Cyzicenis potißi

 tißi

gal. paulo.

tißimum cōponebatur, quoniam is locus gentili maiorana exuberabat. In alijs Græciæ partibus fiebat ex inodoratiori, ideo sampsuchinum dictum est: quicquid sit, eadem herba est sampsuchus & amaracus, quā nos Maioranam dicimus: Germani Maioran, uel meyran: Lusitani Maniarona: Galli Mariolaine: herbam in his montibus collige, ubi odoratior est, & potius hanc serpentē, quàm illā rectā, quæ & si à Dioscoride serpere dicatur, id ubiq; non fit: tamē intelligi potest serpere, quia non solum nascitur seminibus iactis, sed etiā ramulis plantatis, uel terræ quomodocunq; admotis. Nihil autē in præsenti differendum est de Galeni amaraco, ipse enim ita nostrā matricariam

claminus. uocauit. Quid deinde sequitur? SE. Cyclamen. BR. Panis
nis porci- porcinus uulgò dicitur, quoniā suibus mirè placeat: ubi in
Theodori Theophrasto κυκλάμινος legitur, Theodorus Gaza,
zæ error. Malū terræ interpretatur, sed re uera deceptus: quoniā
ber terræ. ut ex Plinio sumi apertè potest, Tuber terræ, & rapum
um terræ. terræ, & umbilicus terræ dicitur: nam malū terræ, ut ex
bilicus ter eodem, & Dioscoride patet, Aristolochia est. Quicquid tamē sit, huius terræ rapi tres species inueniūtur, & hæc tantū apud nos nota, ea est quæ uires medicas habet, ideo hanc solū colligere expedit: sed non debes esse sola radice contentus, imò & quum caudex plurimū in re medica ualeat, ideo & caudicem & eius succū ad usum reserua, imò & ipsius radicis succus seruandus. Recētes alio no-
Arthanita. mine, arthanitam uocant. SE. Id agam: nunc puleglū oc-
Pulegium. currit. BRA. De pulegio multi dubitarūt, quibus uisum est esse syluestre serpyllum, sed tenuibus argumētis inhærēt: si eius historia apud autores cum hoc nostro uocato

pule

pulegio, & uulgò polezolo, ab Hispanis poleo, à Gallis poleont, à Germanis poley, conferatur, nullus erit adeò stupidus, qui non noscat pulegiũ esse. Ex hoc montanum seruandum, & dum flores in orbiculos habet etiam quod habet flores purpureos magis seruandũ, quàm quod albos: nam primum est fœmina, alterum mas: putant autem autores (monstrum profectò, & res mare indigna) fœminam efficaciorem esse mare in hac specie, quum domi eris, suspende pulegium, nam brumali die florescere uidebis. SE. Hoc expertus sum, sed nunquam uerum comperi. BRA. Tamen à grauißimis autoribus refertur: quicquid sit, hanc herbam in puluerẽ redigas, & præter usus medicos, pro condiendis obsonijs utaris. SEN. Id agam, & frequẽter egi, sed uno hoc molestor, quia apud Laërtium me legisse suspicor, quendam philosophum, qui ostendere uolẽs exemplo non uerbis, castigandos esse dißidentes ciues, pultẽ in medium attulit pulegio aspersam, ut ostenderet, ita amarè eos tractandos, quemadmodum ipse pultem tractauit, & dißidentiam pultis, & pulegij annotaret: quo exemplo pulegium amarum esse deprehenditur, nostrum uerò amarum non est, ideo pulegium esse dubitaui. BRAS. Non ob amaritudinem pulegium pulti miscuit (quamuis & sapor eius dulcis non sit) sed ob dißidentiam naturarum. Quemadmodum saccharum optima res est, quo omnes dapes aptantur, tamen ocimis ineptißimum est, adeò ut eorum gustus saccharo uilescat. SEN. Thymum ergo & Epithymum colligamus. BRA. Hæc duo iure simul copulasti, quoniam uiribus, nomine, & locis, quibus nascuntur, ferè quadrant. SEN.

Thymus.

Non'ne Epithymus est thymi flos? BRAS. Quid sit au- dies, ut mox colligere poßis. Thymus duplex est, cādidus, & nigricās, herba notißima est, ut etiā Dioscorides cen- set, quamuis ipse de albo Thymo solum loqui uideatur. En quanta copia in hoc petroso loco & sterili sit. Epy- thymus uerò, quo uos utimini, nō uester apud Dioscori- dem, nam ipse florē Thymi epithymū esse censet, lib. IIII. Quod autē in officinis habetis, non est flos Thymi, sed id quod à Plinio describitur cap. VIII. lib. XXVI. quod na- scitur sine radice rubens tenui similitudine pallioli, uel te nuis, nasciturq; circa Thymum, unde epithymus appella- tur. Laudarem, ut Thymum herbā, & flores seorsum col ligeres, postea id quod circa Thymū nascitur, tanquā ca- pillamenta quædam, hoc est epithymus, quo nunc utimur, sunt rubri ferè capilli, qui circa arbuscula & herbas na- scūtur, ut circa linū uocata cuscuta nascitur, quæ & ipsa ex hoc genere uidetur circa myrtū aliquod simile fit, sed id uerè epithymus, qui Thymum ueluti palliolum ambit. Tamen in hac re sum ualde ambiguus, an scilicet Diosco ridis Epithymus altera res sit à nostro nunc uocato Epi- thymo, & quo Mesue utitur. SE. Libēter quid in hac re sentiendum sit addiscerē. BRA. Et ego teipsum ueluti iu- dicem in hac cōtrouersia uoco. SE. Nullum autorē, præ- ter Mesuē, uidi de Epithymo loquentē, quomodo in hac re iudex ero? BRA. Ego tibi partes disponā ueluti instru ctas acies, ut facilius iudices. SE. Incipe, fortè & te iudi- cem, reum, actorē esse cogemus. BRA. Non licet quen- quam officio partis & iudicis fungi. SEN. Nunc licebit, nulla parte reclamante. BRA. En igitur principio uide- tur

[Margin notes: Thymi spe- cies duæ. c.35. Epithymus. c.24. im9.]

tur Dioscorides de nostro cõmuni Epithymo loqui, quoniam semper consueuit congenera congeneribus copulare. Verùm si epithymus Dioscoridis esset flos Thymi, & non Epithymus, quo utimur in morem capillorũ, uideretur suum ordinẽ non seruare Dioscorides: quippe qui tertio libro de Thymo, quarto autẽ de eius flore pertractaret. Vnde censendum est alterã rem esse Epithymũ, quàm thymi flos, quia nunquam cõsueuit de herba in uno libro, & de flore eius in altero scribere. Præterea, inquit, Epithymum à Romanis inuolucrũ appellari, sed noster Epithymus, & non flos Thymi inuolucrum est: nam sunt ueluti capilli inuoluti. Adde, non dicere Epithymũ esse florẽ Thymi, sed florẽ è Thymo, ac si res quædã sit è thymo ducta, qualis est noster Epithymus, qui ex caudice thymi in Apulia, & in orientalibus partibus educitur. Imò & nomen ipsum hoc ostendit, nam idem est Epithymus, ac si in thymo dicamus: noster autem epithymus in thymo est, quoniam circa ipsum reperitur. Item uerba Dioscoridis de epithymo hæc sunt: Capitula tenuia, & leuia sunt, codiculas habentia, quasi crines: sed epithymus noster, quasi crines uidetur, & habet capitula quædam tenuia, qualia etiam in uocata cuscuta uidentur, licet in cuscuta ampliora sint. Potest & hoc indicio sumi Epithymum quarti libri Dioscoridis, potius esse nostrum epithymum, quàm florem thymi, quia tertio libro meminit floris thymi, ubi de thymo pertractat, inquiẽs esse πορφυρίζοντα, id est, purpurascentem: est autem color medius inter album & purpureum. Verùm eo loco nec dicit epithymum uocari, nec ei uires maiores facit, quàm & thymi uires sint: uerũ

Lib. iiij. cap. clxxiiij. 159.

Galenus, Paulus, et Aëtius maiores uires epithymo, quàm thymo faciunt, ut consentaneum sit potius nostros ueluti capillos apud Dioscoridem epithymum esse, quàm thymi florem. SE. Ex his certus sum, nostrũ epithymũ à Dioscoride IIII. lib. tractari. BRA. Mihi similis uideris iudici cuidam, qui actore audito, statim pro eo iudicabat, mox audito Reo, pro illo ius ferebat: nondum aliam partem audiuisti, tamen ex abrupto iudicasti. SE. Quoniam nihil aliud dici posse arbitror. BRA. In hac re longè deciperis: nam si oppositæ parti aurem præstabis, te pro ea sententiam laturum puto. SE. Incipe igitur, quandoquidem nimis repente iudicasse confiteor. BRA. Hinc exordium sumam, quòd Dioscorides quarto libro inquit, epithymum esse thymi florẽ. Nec moueor quòd summus uir Hermolaus interpretatus sit, florem è thymo: quoniam Dioscorides sua lingua scriptum reliquit ἐπίθυμον θύμυ ὅςὶν ἄνθος: quæ si ad uerbum referantur, inquit: epithymum, thymi est flos, non autem è thymo: nec etiam obstat quòd à Romanis inuolucrũ appelletur, quoniã ob pediculũ, cui flos inhæret, fortè id nomen sumptũ est: imò si flores demantur ab herba, uidentur ferè crines, tamen parui: ideo appellat codiculas. Nec etiam moueor, quòd congenera congeneribus non miscuerit, quia in alijs quibusdam idem fecit, fortè quum scriberet in mentẽ non uenerant: nec multifaciendũ est ex nomine argumentũ, quoniam etsi epithymus in thymo significat, tamen & flos in thymo est. Præterea Galenus, Paulus, & Aëtius Thymũ & epithymũ calidũ et siccũ in tertio ordine faciũt, tamẽ epithymũ uehemẽtiorẽ esse cẽsent, quod flori thymi opti

mè

mè quadrat. Conuenit enim florem perfectiores uires habere sua herba, utpote in quo species per semina seruetur. Addeq; hos autores thymum exhibere cum sale & aceto, & per se cum melle: hoc idem faciũt in epithymo, quod indicium est florem thymi epithymum esse. SE. Et huic parti iam fauere incipio. Verùm abs te hanc sententiam ferri percupio. BRA. Libenter tibi morem geram: prius florem thymi epithymum esse censebam, nunc Plinius me attentum fecit cap. VIII. lib. XXVI. ubi inquit: Item epithymon, qui est flos è thymo, satureiæ simili. Differentia, quod hic herbaceus est, alterius thymi albus. Postea interpositis quibusdam ad quæ ualet, addit: Quidam aliter epithymum tradunt, sine radice nasci, tenui similitudine pallioli, rubens. Ex his uerbis, duo ab antiquis epithymum uocari colligo: sunt autẽ tres thymi species, albus, de quo Dioscorides tertio libro: niger, cuius Theophrastus & Plinius meminit: & tertius qui aßimilatur satureiæ: hic potißimum nascitur in Pamphylia & Cappadocia. Thymus niger, ut docet Aëtius, non debet esse in usu medico: quoniam temperamentum corrumpit, & bilim generat. Relinquuntur igitur duo thymi genera in usu medico: thymus albus, & thymus similis satureiæ. Hic thymus satureiæ similis, flores habet herbaceos, qui epithymus dicuntur: & hic est epithymus, de quo Dioscorides quarto libro agit, quem dicit esse florem thymi durioris similis satureiæ: sunt autem capitula tenuia & leuia, codiculas habẽtia quasi crines. Hunc epithymum non habemus, & rectè animaduertit Plinius esse flores è thymo simili satureiæ: & hoc dictum est ad differentiam alterius

Thymus niger à medicis improbatur.

Plin.

terius

terius thymi, qui habet flores albos, quũ hic habeat herbaceos. Quum autem Plinius dixerit flos è thymo, propter hoc Hermolaus interpretans Dioscoridẽ, dixit flos è thymo, non flos thymi, ut autor ipse dicit: quia in pluribus conatur ex Plinio Dioscoridem exprimere. Hos flores epithymum esse Dioscoridis, Serapio etiam manifestè ostendit, inquiens, epithymum secundum Dioscoridem, esse florẽ cuiusdam herbæ, quæ est similis thymbræ. Verùm quum in Creta etiam nascatur, curabo ut semina saltem afferantur, quum Ducis nostri nauis illuc accedat. Altera species epithymi est palliolũ illud circa thymum sine radice, de quo nullus antiquorũ nobis notorum, præter Plinium, loquutus est, ad nos ex Apulia affertur, & Creta, & orientalibus partibus. Hic est epithymus quo nos utimur, qui quũ à Mesue describitur, dicit esse similem cuscutæ, de quo nec Dioscorides, aut Paulus, aut Aëtius, unquam tractarunt, quoniam ipsi tantũ primum exprimũt, qui quum sit flos alterius speciei thymi, propter id tertio libro de thymo albo Dioscorides tractat: quarto autem libro de hoc flore, utpote de diuersis speciebus: & meritò inuolucrum appellatur, quia pediculi florum ueluti caudæ inuoluti sunt, & crinibus aßimilantur. SE. *Igitur noster epithymus apud antiquos non erit?* BRA. *Non quidem Græcos, sed bene Arabes, quamuis Auicenna & Mesue adeò confusi sint, ut quandoq; de flore thymi, quandoque de simili cuscutæ loqui uideantur. Nam Arabes per hasce aut hyssopum, hasce thymũ intelligunt: per epithymum Serapio idem accepit quod Dioscorides. Mesue autem & Auicenna, licet confundere uideantur,*

præ

præsertim Auicenna, tamen hæc capillamenta intelligunt ueluti palliolum, quæ circa thymum sine radice nascuntur: sed errore magno detinentur, quoniam de epithymo Dioscoridis non tractant: tamẽ easdem uires illi suo epithymo tribuunt, quas & Dioscorides, & Cæteri Græci suo: imò Dioscorides sui epithymi ad summum quatuor drachmas tribuit, Mesue ad uiginti accedit. Miror autẽ de excellentißimo Manardo, qui quum nouerit, & docuerit alterum esse epithymum Mesue, alterum Dioscoridis, Mesuem ita reprehẽdat, quia uiginti drachmas dederit, Dioscorides autẽ quatuor, & Plinius ad summum sex. Verùm nullus in rebus diuersis dignus reprehensione est, quum sit alterum epithymum Mesue ab illo Dioscoridis, cur per dosim Dioscoridis, quæ in altera re est, Mesuem reprehendat? Imò si Mesuem in capite de hasce, id est, thymo, consideremus, manifestè deprehendemus eius puluerem exhibere, à drachmis duabus ad quatuor, quæ ferè eadem dosis est cum illa epithymi Dioscoridis, qui est flos alterius thymi: sed non mirum, quia interdum Homerus hallucinatur, hoc iure obseruandum esset, quũ pro atra bile epithymus ordinatur, flos thymi satureiæ similis sumendus esset, si apud nos existeret: loco autem ipsius potius flores nostri thymi sumerem, quàm capillamenta illa ueluti palliolum: nam flores illi humori melancholico aduersantur: nec tamen ita capillamenta illa omitterem, ut officinam meam non ingrederentur, quibus ferè omnes utuntur, quum Plinius eandem ferè uim habere cum thymi flore præcitato loco tradiderit, & hæc saxosis locis colligenda. SE. Cuscuta offertur. BRA. Nec immeritò, quia

Manardus immeritò Mesuem corripit.

Cuscuta.

quia ab epithymo parum differat: nam Recentiorũ epithymus circa thymum, Cuscuta circa linum nascitur: unde à Recẽtioribus podagra lini, & strangulator lini nuncupatur: alij uero grongum dicunt: Germani uerò, filzkraut: Galli & Hispani, ut nos ferè, tamẽ non solùm lino inhæret, sed & rubis, ac alijs pluribus arbusculis, & herbis: differentia est per colorem: magis albicat quæ in lino, quàm quæ in rubo, uel moro est: in re uerò medica est ferè eadem ratio. Reperitur & Cuscuta terræ serpens. SE. Nos cuscutam terræ nascentem appellamus. BR. Ratio est, me iudice, quia nihil propinquum habet, cui inhæreat. SE. Ita est, nam quãdoq; expertus sum baculos circùm ponere, qui eius capillamentis tecti sunt. BRA. Id non possum non credere. SE. Imò certus sis: hæc autem cuscuta quo nomine ab antiquis appellatur? BR. Nonnulli epithymum existimarunt, quod falsum esse quisque ex prædictis sumere potest: nam nec Mesue aut Dioscoridis epithymum esse potest, quoniã circa thymum sunt, uel in thymo: cuscuta uerò in lino & alijs rebus. Quandoq; putaui herbam, quæ à Dioscoride Androsace appellatur, Cuscutam esse. SE. Eius picturam legamus. BRA. Vt lubet. SEN. Herba est candida, tenues habet cirros. BRA. Hoc Græca lingua uno uerbo dicitur λεπτόκαρφος, id est, tenuibus cirris. SEN. Amara sequitur, & sine folijs, quæ omnia nostræ cuscutæ quadrant: nam herba est candida, id est, in album uergens: potest enim herba appellari, amara, sine folijs, habetq; folliculum in summis cirris, in quo semen continetur. Certè nostra cuscuta est: gaudeo inuentam esse cuscutam apud antiquos.

c.127.

BRA.

BRA. Ne exultes ante certamē, nam & ego aliàs id sentiebam: nunc Androsacem, non esse cuscutam certus sum: imò tuo argumento aliud addam: uires, quæ nostræ cuscutæ ab omnibus exhibentur, à Dioscoride Androsacæ exhibentur, quoniam ducit urinam, aquam intercutem patiētibus, & , ut Galenus inquit, desiccat, aperitq; obstructiones epatis, quæ omnia nostræ cūscutæ quadrant. SE. Moueris forsitan, quia dicit in maritimis Syriæ nasci: cuscuta autem apud nos etiam est. BRA. Hoc non moueor, quia à Dioscoride omnia loca non enumerātur, in quibus herbæ nascuntur, sed tantum in quibus potißimum exuberant, aut efficaciores sunt, uel ipse uidit. SEN. Quid ergo impedit hāc non esse cuscutam? BRA. Androsacem uidi frequentem elapsis annis in Istria circa mare, quum illuc appulissem cum illustrißimo ALPHONSO Duce Ferrariæ, piscandi gratia. SEN. In Syriæ maritimis nasci, Dioscorides tradit. BRAS. Et Plinius Istriam dicit esse Androsaces feracißimam. In primis differt à nostra cuscuta, quia Androsace radicem habet, cuscuta non. Secundo, androsace est ueluti manipulus cirrorum uel capillorum breuis, & supra unumquenque capillum adest folliculus, in quo semina sunt. At cuscuta longa est, ut quandoque multas ambiat lini plantas, nec in apice folliculos habet, sed per medium. Tertio, Androsace similis est plantæ arnaglossæ, cui folia sint ablata, & nerui relicti: cuscuta uerò elongatur ad magnum spatium. Quarto, Androsace est amarißima herba, ut illi nomen dederit amaritudo: nam ab aliquibus picris appellatur, ut etiam sicca amaritudinem seruet, sed cuscuta sicca nihil amaritudinis

Androface in quibus differat à cuscuta.

habet

habet, recens parum, uel nihil. Quinto, uere albedini cirri Androsaces albicant, adeò ut nomen leucæ meruerit: quod non facit cuscuta, licet quū recens est, in album uergat. Sexto, Androsace nulli inhæret, sed per se in littore spargitur, imò, & si quid propinquum sit, non inhæret, ut cuscuta facit, quæ inhæret propinquis rebus, & in longum extenditur. Septimo, Androsace acris herba est, ut Galenus & Paulus testantur, cuscuta non acris, si quis uero gustu dijudicet. Octauo, Androsace semen habet notatu dignum, pro ratione herbæ cui inhæret, quod est in cuscuta ferè insensibile. Nono, ab omnibus fere autoribus, à quibus Androsace describitur, ut à Dioscoride, & Plinio, libro XXVII. cap. IIII. maritima herba dicitur, cuscuta uerò campestris: imò peculiari nomine ab aliquibus Thalaßia dicitur, per excellentiam, ut Dioscorides docet, quasi maritima. SEN. Nunc uerè cognosco Androsacem antiquorum nostram cuscutam non esse: quamuis etiam eisdem uiribus insigniri uideatur, tamen quo nomine ab antiquioribus insigniretur, scire optarem. BRA. Nunc mihi non constat, ideo præterita dissertatione contentus sis. SEN. Ergo ad fumum terræ me uertam. BRA. Herba apud nos adeò nota ut monitore non indigeat, in illam planiciem descendamus, in qua seges ordeacea uiret, pro hac herba colligenda: nihil tamen impediet Ferrarienses hortos expectare, in quibus summè scaturit: decipiuntur uerò qui cymbalariam, fumum terræ, id est, fumariā herbam (ita enim Latinè dici debet) putarūt: Græci capnion appellant, propterea quòd palpebras ueluti fumus mordicat: eodem nomine, ut nos, Galli & Hispani utuntur:

Fumus terræ.

Ger

Germani uerò in dictione solùm differunt: uocant enim Erdtrauch, quod Latinè interpretatur terræ fumus. Huius simplicis herbæ puluere à summa atræ bilis copia magnificum Bartholomæum Prosperum illustrißimi HERCVLIS ESTENSIS Carnutarum ducis, & principis Ferrariæ primogeniti à secretis, uirũ omni doctrinarum genere præditum, & bonorum morum columen, liberum reddidi. SEN. Sena, & eius folliculi in medium ueniunt. BRAS. Senam apud antiquiores incognitam esse certum habeo, ideo ab Auerroë optimè inter medicinas nouas numeratur: & iure hoc dicit, quũ nusquam apud Dioscoridem, Theophrastũ, Plinium, Galenumq; inuenta sit. SE. Res mira, herba adeò digna decantari, & tot nominibus insignita Græcis ignota fuit? BRA. Fuit quidem, ut uidetur. SEN. Non'ne eorum tempore extabat, aut deinceps terra peperit? BRA. Et tunc extabat, sed fortaßis, aut ab his non experta, uel non uisa. SEN. Quomodo non uisa à Dioscoride, qui ferè uniuersum orbem circuiuit? BRA. Dioscorides militauit quidem, sed uniuersum orbem perlustrasse non constat, illuc saltẽ non iuit, ubi nascebatur, aut mox etiã ad propinquiores prouincias delata est, ut de pluribus alijs rebus factũ constat, quas antiqui ignorarunt, aut data opera reliquerunt. Certum uerò est centesimam partem herbarũ in uniuerso orbe constantium, non esse descriptam à Dioscoride, nec plantarum à Theophrasto, aut Plinio, sed in dies addiscimus, & crescit ars medica. SE. Mihi decrescere uidetur, quoniam audiui quosdam Recentes syrupos penitus demere, & tantum aqua ordei, mulso, & paucißimis quibusdam

Sena.

Auer.

Nota.

utuntur. BRA. Hi suo modo agant, & si ad ægros curandos uocentur (quod rarius accidet) curẽt. Ego mihi proposui omnes bonos autores imitari: & si quãdoq; aliqua noua inueniantur, quæ ratione & experimento optima esse constiterit, semper assensuri sumus: eos enim imitari nolumus, qui decocto guaiaci uti despiciunt, quoniam ab antiquis sileatur. At quomodo ab illis scribi poterat, cùm adhuc quadraginta anni non sint, quòd insula, in qua nascitur reperta est, prius penitus incognita. In dies crescit ars medica, sicut & aliæ artes, ut Plinius testatur, & ante ipsum Plato edocuerat. Imò & Galenus nostrã artem per incrementum fieri tradit. SE. Ea insula paucis antè annis orta'ne est? BR. Non orta, sed nullus unquam illuc nauigare ausus est, præter nostro hoc æuo Lusitanos. SE. Quomodo hoc scitur? BRAS. Quia à grauißimis uiris, Ptolemæo, Põponio, Strabone, Plinio, qui uniuersum descipsere, hæc nunquam uel à longe mõstrata sunt: sed hæc aliàs. Nunc de sena loquamur, quam ita Hispani & Galli, ut nos appellant: Germani uerò potius foliorũ memoriam faciunt, senet bletter dicentes, id est, senæ folia: plures conati sunt eam apud Dioscoridem inuenire, adeò ut

Empetron. aliquis empetron esse putarit. SE. Huius sentẽtiæ excellentißimus Manardus quandoq; fuit ea coniectura, quia à Dioscoride scribatur: si in esculento iure decoquatur, purgat bilem, pituitam, & aquas, nos autem senã in iure bullimus ut purget. BRA. Adeò tenuis coniectura est, ut nec filo inhæreat: nam & ita bouem capum esse probarẽ, quia bulliuntur ut nutriant. Non enim habet folia lentis sena, ut phacoides appellari poßit, quemadmodũ empetron,

tron, quia & locis maritimis nascitur et saxosis. Nec salsa est sena, sed subamara, & quo magis mari propinqua, eo amarior, ut ligustica sena ostendit, quamuis ea inefficacior sit, quæ ex partibus Aegypti defertur. Hi adhuc peius sentiunt, qui Delphinium putarūt: nam senæ folia non sunt delphino similia, nec opus est ad folliculos fugere, quoniā de folijs Dioscorides loquitur, φυλλάρια enim foliola significat, non foliculos aut siliquas, nec floribus quadrat. Decipiuntur etiam qui senam peplion esse arbitrantur: non enim lac habet, nec semen simile. Minus est Alipon, quia semine multū differt, quod nullā habet cum epithymo similitudinem, nec radice, aut surculis cōuenit. Delphinium. Peplion.

SE. *Quomodo tot uiri decepti sunt?* BRA. *Ob duo. Primo, aliquam similitudinem acceperunt, & multas dissimilitudines omiserunt. Secundo, quia uires considerarunt potius quàm rem ipsam: quum enim atram bilem ducere legerunt, senam esse putarunt, & præsertim quia circa maritima nascitur.* SE. *Quid est ergo apud antiquos sena?* BR. *Alij quomodo lubet cēseant, nos senā ab antiquioribus nusquā descriptam scimus: sed cum Auerroi nouā herbam esse putamus: nouam, inquā, id est, antiquioribus illis incognitam.* SE. *Non est igitur aliquo pacto colligenda?* BR. *Imò maximè seruanda, tot enim dotes & præcipuas habet, ut nunquā sit prætereunda.* SE. *Quomodo id nouisti?* BR. *In primis Arabū autoritate, quæ non est adeò temerè despiciēda, ut nonnulli recētes faciunt, præsertim ubi Græcis non opponūtur, postea ipsa quotidiana experientia, quæ est omnium rerū magistra.* SE. *Audiui hanc esse uiā Galeni, quā regiā dicūt.* BR. *Est.* SE. *Quid col-*

lecturus sum, folliculos (ut dicunt) aut folia? BR. In his saxosis locis hic prope mare herbam & folliculos legerem. SE. Dic (ni pigeat) debet'ne re aliqua roborari, aut corrigi, ne uentriculum offendat? BRA. Debet omnino, zinzibere, cinamomo, garyophyllis, aut alia re ex his quæ uětriculum roborant. SEN. Manardus, senam uentriculum roborare cěset absq; alio adminiculo, quia subamara, & adstringěs, & experientia (ut inquit) hoc demonstrat. BRA. Tam celeberrimi uiri pace dixerim, & præceptoris colendissimi, experientia oppositum ostendit: nam qui senæ decoctum bibunt, aut uocatam infusionem, uětriculo offenduntur. Nullus est Ferrariæ, aut alibi medicus, qui non sit sexcenties expertus, & ego quotidie experior: nec omne amarum roborat uentriculum, aut adstrictionem habet. Quam ob rě semper corrigendam censeo: ob eam, quam singulis diebus experientiam uidemus. SE. Quam partě magis altera seruabo? BRA. Folliculos, in quibus maior uis educendi est, quàm in folijs. SEN. Manardus magis folia commendat, quæ experiětia duce, efficaciora sunt. BRA. Laudet quantum lubet: & mihi experientia oppositum ostědit, & omnibus alijs qui artem medicam exercět, & ratio ipsa dictat maiorem uim folliculos, quàm folia habere, ob perfectiorem ætatem herbæ, ob densiorem substantiam, ob potentiam contentorum seminum. Tu ipse hoc experimento ducas, decoctiones duas faciens: alteram, ex puris folliculis: alteram, ex folijs, quas si deinde æqua lance bibas, manifeste deprehendes maiorem efficaciam inesse folliculis, quàm folijs, ut ego alias expertus sum. Ex his igitur maiorem

part

partem folliculorum, minorem foliorum serua: tamẽ potius laudarem, ut Venetijs Senam emeres, quæ Alexandria, & orientalibus partibus defertur, magis quam ex Apulia, aut Liguria: experientia enim ostendit semiunciam Aegyptiacæ tantum ferè proficere, quantum uncia nostratis. SEN. Hoc iam diu noui. Quæ est eius Dosis? BRA. In infusione quandoq; usque ad sex uncias exhibui, nec ueritus sum ad octo pertingere, & contulit, ac ægri bene tulerunt, sed tres, aut quatuor unciæ tutißimè exhibentur. SE. De sena satis: Mentastrum sequitur. BRA. Ipsum cum Menta collegisti. SEN. Ad serpyllum ergo ueniamus. BRA. Notißima herba est, à serpendo dicta. SE. Quomodo hoc fieri potest, quia una species ad palmi altitudinem crescit? BRA. Hinc mirã Dioscoridis præstantiam in scribendo accipies. Inquit à serpendo nomen inuenisse: uerùm quia species una serpylli non serpit, sed in altum crescit, propterea addit: & quoniam quæcunq; pars eius, quãcunq; terram contigerit radicatur: ut hinc serpyllum etiam crescens à serpendo dicatur, non quia sponte serpat, sed quia omnes ramuli plantati quacunq; terra crescunt. Quod etiam Theophrastus VI. de plantarum historia sentit. Quum duæ species sint, syluestre, & satiuum, adeò modicè differunt, ut mira sit illorum similitudo: tu in his petris uirens colligito, quoniam syluestre satiuo efficacius est, ut Dioscorides testatur: hortẽse uero, coronamentis relinquito. SEN. Coronis serpyllum addere infaustum uidetur. BRA. Res est, quæ paucis antè annis in usum uenit, quũ mortuos impuberes, aut uirgines serpyllo coronare cœperunt, quum tamẽ apud an-

Serpyllum.

lib. 3. c. 37

Theofr.

tiquos in opere coronamentario in summo honore esset: sed quod maximè mirum est, Dioscorides & Plinius in tam notissima herba sibi inuicē opponuntur, quippe Plinius satiuum serpyllū non serpere, syluestre serpere scribit: sed Dioscorides satiuam serpere, syluestre minime, docet: ut hæc quibusdam occasionem dederint errandi, ut pulegiū à syluestri serpyllo distinguere nesciuerint. Hæc autem apud nos adeò nota sunt, ut nullo demonstrāte indigeant: eius effectus dedit Gallis ansam ipsum quandoq; appellandi, serpolet: & Germanis, quendel. SEN. Plantago prosilit. ERA. Ferrariæ plantaginē quæres, in palustribus locis, secus aggeres, atque septa: hæc enim summè amat, & in humidis efficacior est. SEN. Eius uim in siccioribus locis efficaciorem credebam. ERA. Errabas, quoniam id expressis uerbis Dioscorides testatur, Arnoglosson etiam appellatur, cui apud Germanos nomen respōdere uidetur Schaffzung, id est, lingua ouis. Duæ eius species ab autoribus enumerantur: maior, quæ & ἑπτάπλευρον, id est, septineruia: & minor, quæ πεντάνευρον, id est, quinqueneruia, à fibris quibusdam tanquam neruis per totum folium extensis. Vtranq; speciem Ferrariæ habebis: sunt apud nos herbæ notissimæ, ab Hispanis eodem nomine dictæ: à Gallis plantain: à Germanis altero nomine dicitur Vuegrich, postea addūt Breyter, & Spitzeter, id est, maior & minor. Appellant etiam Begtrit, ac si dixerint herbam quæ in uia calcatur. SE. Malua, & Maluauiscus sese offerunt. ERA. Optimè simul copulasti, nam Maluauiscus species maluæ est, Latinè hibiscus dicitur, à Græcis Althæa: notissimæ herbæ sunt, in hoc

Plantago.

Arnoglossum.

Malua, siue Maluauiscus.

Althæa.

hoc plano radices ac folia hibisci. Maluæ autem folia & semina colligito: satiua malua Ferrariæ non utimur, sed Mediolani, ut olera, seritur ac colitur, ad cibos apta. Coquitur ut asparagi, & in acetarijs manditur. SE. Est ergo alia syluestris malua ab Althæa. BR. Est equidẽ: nam hæc communis Malua, duas species, hortensem, & sponte nascentem habet: hortensis cauliculos maiores facit, & edendo aptos: in syluestri, id est, sponte nascenti, duriores sunt, & cibarijs inepti. Plinius Malopen appellat, quæ in satiuis ampliora folia habet: quæ uerò non, Malache, ab emolliendo uentre: unde satiua malua, & syluestris erũt, ambæq; in alias species distribuuntur: tamen Dioscorides satiuam tantum, Syluestrem, & Althæam facit. Nos autem Venetijs in horto nobilißimorum Cornariorum, quæ Murani habẽt, arboream maluam uidimus, imò erant ibi multæ maluarum plantæ, quæ in iustam arboris mensuram creuerant, & nunc adsunt, ut facile ex ipsis ingentes baculos quisque sibi parare posset: quod tamen non mirum est, quia à Theophrasto arborescere Malua dicitur. Quicquid sit, Althææ radices, non alceæ (quippe nonnulli decepti sunt Alceam cum Althæa confundentes) herbam, & flores ipsos serua. Maluam Ferrariæ ubertim habebis, & cultu satiuam facies, & in arborem crescere coges, præsertim si semina illius Venetæ seras, quam Romanam maluam dicũt, nescio id nomen unde sumpserint. SE. In Althæa solo radicibus utimur. ERA. Ne folia deseras, quoniam priuatim (ut Dioscorides inquit) ex exiguo oleo morsibus & ambustis emplastri modo imponuntur. Hispani, ut nos, Maluam dicunt:

Hibiscus.

lib.3. c.139
lib.2. c.110.

Theoph.

Galli, Mauues: Germani, Bappelen, aut pappln: coliculos uerò Maluæ, pappl ſtil. Maluam uerò ſyluestrẽ, uilt pappln dicunt. Althæam autem Galli, Grimauues: Germani, Ibis appellant: quamuis & nonnulli uilt pappln, id eſt, ſyluestrem maluam dicant. SEN. Deinde ſemperuiuum maius & minus occurrunt. BRA. Tres ſpecies ſemperuiui apud autores inueniuntur, quamuis plures herbæ ſint, quàm tres, quæ ſemper uiuant, id eſt, quocunq; tempore, ex quatuor anni, id eſt, quibus ingens calor, aut ſæua hyems non nocet: Latinè ſedum, Græcè Aizoon dicitur. Ferrariæ in tegulis naſcuntur, & potiores uires habent, quàm in his montibus. Maius ſemperuiuum, à nobis herba orechiaria appellatur, à ſimilitudine, quam cum auribus habet: à Gallis, ioubarde. Hæc autem ſimilitudo maior eſt, quàm ea, quam cum oculo habet, ſecundũ quam dicitur Zeophthalmon. Semperuiuum minus, à nobis herba pegnola, & uermicularis dicitur, ob ſimilitudinem quam habent folia cum nucleis pineis: à Gallis dicitur, oreile de souris: ſupra Ferrarienſes tegulas mirè ſerpit. Tertia ſpecie non utimur, quæ ἀνδράχνη ἀγρία, id eſt, portulaca ſylueſtris dicitur, de qua bis Dioſcorides tractat, ſecundo, & quarto libro: ſed quod ſecundo libro ſcribitur, id totum in quartum referri debet: Hoc autem genus habet uires penitus oppoſitas prædictis ſemperuiui ſpeciebus. Quum uerò non ſit opus de herbis, quibus non uteris, diſputare, ad alias tranſire opportunum erit, ſi prius animaduertero ex harum ſucco nobiliſsimum Comitem Herculem Cõtrarium, & alterum Herculem Comitem Trottum, duo noſtræ urbis fulgentia lumina, ex diut

Margin notes: Semperuiuum. — Semperuiuum maius. — Semperuiuum minus. — Portulaca ſylueſtris.

diuturna Gonorrhea in sanitatem restituerim. SE. Vrtica pedem confert. BRA. Conferat hæc notißima herba, ut apud nos in prouerbium cesserit, etiam culo notã esse urticã, duas species habet: unam, folia latiora, & nigriora habentem: alteram, minus nigra. Adest & cania urtica cæteris acrior, & herculeana, quæ odorẽ habet, in genere à Græcis ἀκαλύφη dicitur: à nobis, ab urendo urtica: omnibus eædẽ uires sunt, nec aliquid uni peculiarius attribuitur, quàm alteri. Ideo laudarẽ, ut hîc in montibus eam colligeres, & seorsum semina, herbã, radices, ac eius succum diuersis locis seruares. De mortua autẽ urtica, quam Lamium uel Aonium uocant, quoniã non urat, aliàs pertractabimus, edocentes, an ea quæ apud nos mortua & iners urtica uulgo dicitur, antiquorum ballote sit. Ab Hispanis ortiges, à Gallis ortie, à Germanis Nesselen, & hoc tempore nuncupatur. SEN. Vt frigida herba calidæ iungatur, portulaca urticam sequitur. BRA. Notißima est herba, potius in Ferrariensi solo quærenda, quàm alibi: satiua est, & agrestis: folia, & simul ramulos legito, ac seruato: ἀνδράχνη Græcis appellatur, à Lusitanis beldroëgas, à Gallis pourpie, à Germanis porcelkraut, ac si dixerint porcellorũ herbam: in acetarijs editur, cucumeribus, cepis, oleo, sale, & aceto condîtis. SE. Graminea mox sequitur. BRA. Gramen potius dicito, quàm Graminea. SE. Quid refert, modò res ipsa intelligatur? BRA. Si absq; uocibus res intelligi possent, nõ indigeremus nominibus: sed posteaquàm huc peruenimus, ut non poßint absque nominibus artes intelligi aut addisci, ideo melius est uocabulis à bonis autoribus scriptis uti, quàm

Vrtica. Portulaca. Gramen.

barbaris & sine autore dictis: melius enim est rectè loqui, quàm prauè & incomptè, etsi ad rem nihil faceret. De agresti, id est gramine, cum Dioscoride dicam ab omnibus cognosci. Ipsum Ferrariæ potius quærerem, ubi mirè uiret, & hoc mõtano efficacius est: radices seorsum, & ramulos colliges: uel omnia simul seruato, & quũ opus erit seiungito. At quemadmodũ apud Latinos omnis ferè herba gramẽ appellatur, præsertim quæ sit iumẽtorum esca, ita apud Germanos nomen est, Gras, quo gramen significant, & cæteras herbas folia strictiora habentes, ueluti fœnum. Nunc autem de sanguinea herba apud nostrum uulgus dicta, aut cauriola, disputare omittemus, quam Plinius libro xxv. alteram speciem graminis putat, & gramen aculeatum uocat, quia plures habet in acumine aculeos, quos cõuolutos naribus inserunt, extrahuntq; ciendi sanguinis gratia: hoc nostri pueri cauriola herba sæpe faciunt, quæ an sit coronopos, aliàs disputare tentabimus: nunc tantũ id animaduertentes, dubitari posse à scholasticis, quum dulcia uermibus puerorum conueniant, id est, eos potius nutriãt, quàm interficiãt. Dulce autem sit gramẽ, quur communis omnium medicorum usus est, contra puerorũ lumbricos gramine uti? Verùm disputationes hæ, quæ nihil ad cognitionem simplicium faciunt, omittantur.

Laurus.

SEN. De lauro igitur sermo fiat. BRAS. Ab herbis, ad arbores transis? SEN. In scribendo, aut colligendo nullum ordinem seruo, sed ut præsentantur, ita leguntur. BRA. Plures sunt lauri species, eisdem ferè uiribus insignitæ, & apud nos adeò notæ, ut demonstratore non indigeant. In his montibus folia, daphnides,

nides, id est, baccas, & corticum radices collige ac serua. .1. corticis cum [illegible]
SE. Nullus est corticum usus. BRA. Imò maximus: nam calculos frangit, & iocinorosis prodest. Galli laurier uocant laurum, ut plures ex nostris mulieribus, oraro: Germani uerò nomen propriũ non habent arbori, sed ita fingunt, lorberbaum, quasi dicant arborem baccarum lauri. lib. i. c. 99.
BEN. Tamariscus sequitur. BRA. A Dioscoride Myrice nuncupatur, ad illam propinquam paludem, ubi stagnum apparet, descẽdamus, nam ibi myrices copia scaturit: eius fructum, herbam, cortices, & lignum seruabis. Duo ex ligno parãtur, uasa ad bibendum lienosis, & eo combusto, cinis, ut fœminarum fluctiones sistantur, præparatur: est apud nos arbor notißima, quin & semẽ ac flores seruanda. A` Germanis Tamarisch, à Gallis Tamarisisi appellatur: sunt tamẽ & Germani, qui heyde uocent, sed magno errore, quia erix est arbuscula in magicis rebus salutaris. Tamaryscus.
SEN. Salix deinde scriptus est. BR. O` res mira, salices in mõtibus quæris, sed quæ feracior terra Ferrariensi solo, omni salicum genere exuberante? ubi & uires efficaciores insunt, quàm in montibus: humido enim solo gaudet, & in ipso ferè sponte nascitur. Ne herbarium tuum hac arbore oneres, quum Ferrariæ ubique sint: folia, semina, foliorum succum, à corticis succũ, præsertim quum floret, seruato: non quidem succum per expreßionem, sed eum qui per incisionem corticis emanat, & ex prææusto cortice cinerem seruabis, cortices uerò quocunque anni tempore recentes habentur. Quũ uerò apud Theophrastum & Plinium plures sint salicis species, omnes æquis uiribus insigniuntur, aut modicè differunt: ideo non est Salix. Dios. lib. i. c.

opus

Chamædrys. opus nisi ex ea quæ ad manus uenerit, hæc colligere. SE. Chamædryos sequitur. BRA. Barbari adeò nomina, corrupere, ut genitiuo recto sæpius utantur: nam, quẽadmodum stichados pro stœchas suprà dictũ est, ita Chamædryos pro chamædrys dicũt. Recẽtiores medici ferè Græcam uocem exprimẽtes querculam minorem uocant: Latini, trixaginem: Ferrarĩcse uulgus, calamandriam: Germanorũ pars, loge, alij gamenderim, alij gamanderlim appellant: tamen nonnulli uocabulum habent, quo postea in amatorijs utuntur, scilicet iclenger ielieber, quod uocabulũ chamædry significat: si uerò exponatur, significat, quãto diutius, tãto clarius: unde in amatorijs cauillis hoc nomine utentes deridere uidentur. In hoc aspero & petroso loco uiret, ubi folia & semina colligenda, & nunc potißimum, quia suo semine prægnans est, quo tempore Dioscorides seruandã esse monet. SE. Dioscorides quatuor digitorum altitudinem non excedere scriptum reliquit. BRA. Id est in Hermolai interpretatione, sed ipse sua lingua dicit: ἔστι δὲ θαμνίσκος σπιθαμιαῖος. uoluit esse fruticem breuẽ, utpote, qui habeat longitudinem spithami, id est, quantũ extẽdi potest à pollice ad auricularem: & quãuis aliquæ etiã hanc mensurã excedant, tamen paucæ sunt, nec multum exuperant: quũ autem Dioscorides alicuius herbæ mẽsurã tribuit, id facit, ut maiori parti indiuiduorum illius speciei quadrat. Nec etiã adeò stratam mensuram tribuit, ut quãdoq; in aliqua portione excedere non poßint. SEN. Laureolam ergo colligamus.

Laureola. BR. Hic manifestißimus recentiorum error deprehenditur, laureolam Mezereum esse existimantium. SE. Qui sunt

ſunt hi recentes,qui hoc putarũt? BR. Dinus quidã Florentinus,qui Meſuem commẽtatus eſt: hic capite primo, laureolam mezereon eſſe teſtatur, ſed quantum hallucinetur,primo intuitu apparet, quippe Arabes omnes Mezereon inter lactarias herbas connumerant: at laureola lac non emittit: δαφνοειδὲς à Dioſcoride, à nobis quaſi græcum uocabulum imitantibus,laureola nuncupatur,ita etiam à Gallis laureole dicitur. In his montibus fructum collige & folia. SEN. Dioſcorides ipſam Alypo ſimilem dicit, & Nymphææ flores habere quod in hac laureola falſum eſſe deprehenditur. BRAS. In antiquiſſimis Dioſcoridis codicibus ea uerba non ſunt, ideo & Hermolaus Barbarus ea ſuſpecta habuit: in reliquis adeò ipſa eſt,ut nec pictor eam egregius pingere nouiſſet. SE. Habet'ne feruentem & erodentem guſtum? BRAS. Tu guſta,ego expertus ſum magno meo incommodo, qui etiam multa aqua epota extinguere non ualuerim, & cœnanti omnia uidebantur etiã inſipida, multo pipere aſperſa,adeò lingua & palatum ardebant. SE. Tibi potius credam,quàm experiri tentem, & ad Rubi cimas deſcendam. BR. Cima Latinè quidem dicitur:uerũ in his mõtibus rubi quærendi non ſunt,quum Ferrariæ efficaciores uires habeãt: cacumina,rami,atque mora ſeruanda:eius autem ſpecies plures ſunt,at una tantũ Ferrariæ uiret, quam appellant Sentem, uel chamæbaton, id eſt, humilem & terreſtrem rubum: in ſolo Ferrarienſi omnia prædia circunſepiuntur rubo, ne iumenta & homines alienos agros tranſeãt, à nobis abſoluto uocabulo ſpina & roueda, quaſi rubus, & ſua cacumina cimas ſpinarum uocamus, quas Galli le coup

Error Din
lib. 4. c. 13
Cima. Dios. lib. ... c. 29.
Sentis.

coupeau des roses dicunt: rubum uerò Germani bramen beher appellāt. De rubo autem canino, cynosbato dicto, aliàs tractaturi sumus. SE. Myrtus sequitur. BR. Duæ potißimum Myrti species reperiuntur, nigra & alba: nigra folia habet, quæ uiriditatem quandam intensam, & ferè subobscuram tendunt, quæ nigredinem quandam præ se ferre uidetur: alba uerò uiriditatem habet magis apertam, quæ respectu intensæ uiriditatis albedo dici potest. In genere autem omnia ex myrto, quæ in usum medicorum ueniunt, feliciora & efficaciora in nigra sunt, quàm in alba, & ita perhibetur ab autoribus. Ex nigra igitur omnia colliges tibi necessaria, & descende prope illas aquas, ubi egregiè uiret: est enim frutex ambiguæ naturæ, qui modò in aquis, modò in terra uiuit. Multa ex Myrto seruanda sunt, semina, folia, succum ex folijs & seminibus, ex quibus etiam exprimendum uinum. Vos semina, myrtillos appellatis, antiquiores, ut Hippocrates, Myrtidanum. Parua etiam myrtus, quæ myrto adnascitur Myrtidanum dicitur, & Myrtida à Paulo Aegineta: efficacior est tota planta, quam seruare expediet. Intelligo etiam per adnatum id quod circa corticem nascitur, ut in Thymo, Mesue Epithymus, ita in Myrto Myrtidanum: uel (ut nouum nomen fingamus) Epimyrtus, quem circa myrtos frequentißimè uidi: quamuis Galenus myrtida sobolem myrti solum intellexerit. Omnia ergo hæc ex nigra myrto sumenda. SEN. Cauda equina sequitur. BRAS. Nomen rei ipsi conueniens: nam cum equina cauda similitudinem habet, ideo & græci ἵππουρι, & Latini equisetum & equinalem uocant: nescio autem cur

Margin notes: Myrtus. — Myrtidanum. — Cauda equina. — Equisetum.

cur à Ferrariēsibus mulieribus sceuola appelletur. Tamē quicquid sit, non est in montibus petenda hæc herba, sed potius inter Ferrarienses fossas, & loca aquosa: folia, & radices seruanda, utpote rei medicæ utilia. Tamen unum animaduersione dignum est, ab aliquibus ita appellari, quia equorum membris succurrat, præsertim ubi fluxerit sanguis, habet enim adstrictoriam quandam uim: ideo à Germanis nomen accepit harstrang, à strangulando: quoniam si quispiam masticauerit, ut pueri sæpe faciunt, adeò adstringit ut strangulare uideatur: Galli uerò à similitudine, queue de cheual dicunt: herba apud nos notißima, cuius duæ sunt species: altera breuior, altera longior, quam à saliendo salicem equinalem Dioscorides appellat, longiorem appellant nostræ mulieres sclaream: arbitror inde sumptum nomen, qui stannea uasa, illa fricent, & clarificent: sed aliud uocabulum habent magis usitatum, scilicet Asprella, ab asperitate, ideo mirè fricat uasa, breuiorem sceuolam dicunt. Sceuola est secunda species equiseti apud Dioscoridem: Asprella uerò prima. Habet autem sua folia adeò mollia sceuola, & fragilia, ut inepta sit ad abstergenda uasa: sed Asprella, dura habet, & ad frangendū contumax, asperaq; est, ideo in poliendis coquinarijs uasis ea utuntur: sunt adeò notæ hæ herbæ, ut nulla sit Ferrariēsis muliercula, quæ non agnouerit. Aliàs autē in polygono fœmina deceptus sum, quā Romani sanguinalem fœminā appellāt, putans ipsam esse equiseti speciē, quoniam ita à Dioscoride describitur: frutex est tener, arundini similis continuatis geniculis, & in seipsos tubarum modo farctis, circa quos piceæ similia folio

Salix equinalis.

Asprella.

Sceuola.

Lib. iiij. cap. xxxviij.

foliola in orbem exeunt: radix illis inutilis est: nascitur aquosis locis, adstringendi, refrigerandiq; uires habet. Si quis equisetum huic descriptioni comparabit, eius picturam esse ferè deprehendet: tamen deinceps noui sanguinalem fœminam alterã esse, & à nostris mulieribus Coregiolam appellari, quia polygoniũ mas etiam coregiolam uocant: per mulieres, uniuersum Ferrariense uulgus intelligo. Huius herbæ succo ac puluere illustrem Dianam Estensem, Contrariam, mulierem dignam ut altiori tuba decantetur, à fluxu sanguinis narium immunem feci. SE. Solatrum maius, & minus sequuntur. BRA. Non modò in solano (ita enim appellari debet) recẽtiores, sed etiam antiqui inter se dissentiunt. Nam Theophrastus, Plinius, & Dioscorides his nominibus strychnon, & halicacabum uario modo utuntur. Quippe Theophrastus solùm duo genera ponit: somniferum, & maniacum: sed hæ lites in aliud tempus differantur. Maniacum solanum deserendum, nec quo utimur, in his montibus colligendum, sed Ferrariæ ubertim habetur: olim edendo erat, nũc, non editur: olim etiam satiuum erat, & in hortis cum alijs oleribus seminabatur: nũc in hortis, & aquosis locis sponte prouenit, imò & cultoribus inuitis scatet. Tu folia, ac fructum, id est, acinos illos suos seruabis. À Ferrariensibus biassola, alijs uua canina appellatur: sunt etiam qui uuam morellam à colore, quum grana maturuerint, uocent: & quoniam eo succo talis color fiat, uulgus etiam Ferrariense purpureum colorem, Morellũ dicit, quo nomine in hac herba Galli & Lusitani utuntur: illi enim Morelle, solatrum uocãt, isti moura: & ferè idem nomen

Solatrum.

4. c. 61. 62. 63. [handwritten margin note]

Solatri duo genera.

Ger

Germani sequuntur Nachtschatn dicentes, quasi umbra noctis, ex colore, quē grana ipsa aut habent, aut inficiūt: non est opus notißimā herbam alijs uerbis pingere, nullus enim est Ferrariæ qui solatrū ignoret. SE. Iuam ergo doceas. BRA. Hæc à Græcis χαμαιπίτυς dicitur, quia humilis, & per terrā serpat: non tamen adeò serpit, quin ramunculos eleuatos habeat: in hac etiam ordinanda Recentiores genitiuo, pro recto utuntur, Chamæpityos dicentes. Iua autem uocatur, quasi Ibiga: ita enim à Plinio, & alijs pluribus dicitur, uel abiga. Nostri recentes Iua, aut Iuam moschatam credo ob odorem uocent, qui tamen mihi ingratißimus est, corruptumq; est uocabulum Iua, ab Ibiga, uel Abiga. In mōtibus efficacior existit, & prope maria. Nomen accepit ab odore quem habet piceæ, uel pinus: nam hoc uocabulum πίτυς, modò pro picea, modò pro pinu interpretatum inuenies, tamen piceæ odorem potius imitari uidetur: unde Chamæpitys idem est quod parua picea, uel, si id mauis, parua pinus: fuere tamen recentes, qui cupreßinam, & qui paruam Cyparissum potius nuncupare uoluerint: tamen à picea, uel pinu, non à Cyparisso nomen habet, ut Chamædrys, id est, parua quercus, à drys, quod quercus est, deducitur. Tres Ibigæ species reperiuntur, quæ in genere à parte Germanorum uergissmeinit appellantur: quod uocabulum in cauillis amatorijs sumūt, & circa ipsum iocantur: nam idem significat, quod, non obliuiscaris mei. Tres species Ibigæ reperiuntur, sed tu hanc, quæ in usu est, solùm collige flores luteos habentem: nam de his herbis tātū acturus sum, quæ nunc in pharmacopolarū officinis Ferrariæ

Iua. Chamæpitys. Dios. 3. c. 15

uersantur. Alio autem loco de omnibus herbis ubertim
Fœniculus. & distinctè disseremus. SE. Fœniculus sequitur. BRA.
105.3.c.65. Notißima herba, à Græcis Marathron appellata, notißima inquam, utpote cibis gratißima, quam gratia bibendi nunc comedunt, prius sanitatis gratia sumebatur, propterea herba & tenello trunco toto anno uescebantur: in hoc monte, ubi uires præstantiores habet, herbam, semina, & radices collige, partim pro re medica, partim pro obsonijs seruanda: quanquā pro obsonijs, coquorum & nostratium mulierum cura sit. Ab Hispanis Imoio, à
Caulis. Gallis fenoueil, à Germanis fenchel appellatur. SE. Caules sequuntur. BRA. Nec braßicæ suæ desunt uires, præ-
c.112.113.&14. ter id quod edendo sit, à Dioscoride tres species enumerātur, satiua, agrestis, & marina. De satiua nihil amplius
Plinius Theophrasti interpres. Dioscorides, sed Theophrastus, & post ipsum Plinius, qui Theophrasti interpres appellari potest: in tres etiā species, satiuā partiuntur, in crispam, caulodem, & eam, quæ propriè dicitur Crambe, quamuis Crambe nomen generis sit, tamen satiuarum omnium idem usus in re medica uidetur, quamuis crambe, quæ tenuiora & simpliciora folia habet, egregius laudetur: tamē in montibus quærenda non erat, quum in Ferrariensi solo mirè scaturiat, etiā ex quacunq; specie, & præsertim ex ea quæ tenuiora folia habet. folia, semina, & cimæ, seruanda, quæ sale etiam cōdire oportet pro uomitionibus ciendis, imò & succus, & flores, & crematorum caulium cinis legendus: tamen quum toto anno Ferrariæ uireat, tunc colligerem, quum ea indigerē. Est autem non modò in re medica, sed & in Ganea laudata Crambe, de qua bisco cta plura prouerbia

à Græ

à Græcis facta sunt. Hispani Latinum ferè imitantur, coles dicentes, quasi caules: sed & ad hoc nomē potius Germani attingūt, Coele exprimētes, & Galli choulz, quàm ad Brassicam. Id autem brassicæ genus, quod nos à capite caputium appellamus, id fortè est, quod Plinius sessile & cumanum uocat: à Germanis etiam à capite nomen sumpsit, kappes, uel cappes kraut dicentibus. SEN. Alkakengi ad manum ueniunt. BRA. Halicacabus Latinè dicitur. Arabes, & Barbari Latinum peruertentes, Alchachengi, quasi halicacabum uocāt: est secunda species solani Dioscoridis, quam Plinius uesicariā appellat, quoniam uesicis succurrit. Dioscoridi autem magis placet, quoniam folliculus ille, in quo eius granum continetur, cum uesica similitudinem habeat, uesicariam dictam esse. Qui eam Apollinarem minorem apud Dioscoridem esse tradunt, decipiuntur, de qua in fine primi libri scriptum est, nam nec id caput eo loco esse debet: & est tertia species Strychni, quam ὑπνωτικόν, id est, somnificum uocant, quod prope mare inter saxa nascitur. Ne in his montibus halicacabum quæras, sed quum eris Ferrariæ, in uineis colliges, ubi efficacior est: herbam, & folliculos seminibus plenos seruabis: quin & succum exprime, in umbraq; sicca ad ciendam urinam. Potuit hic succus tribus diebus cōtentam urinam, Reuerendi præsulis Iacobi Gallini, sanctæ Annæ Prioris dignissimi, expellere, & aliorum aquam intercutem euacuare. Nescio qua de causa Germani eam appellent Iudendocklen, id est, Iudæorum pilam: fortè ex folliculo nomen istud nacta est. Hi uerò Germani longè decipiūtur,

Alkakeng

Halicacab

qui schlaffbechr, uel Tholkraut, halicacabum putant: quoniã ea nomina potius furioso solano conueniunt: primùm enim somnificum granum, alterum maniacam herbam significat: plures autem absq; his effectibus halicacabum apud nos comedunt. Adde alteram esse maniacæ herbæ figuram. SE. Beta mox occurrit. BRA. Nomen habet secundæ literæ alphabeti Græcorum: nam quum ab olitoribus deprimitur, figuram, b, præ se fert. Est autem duplex: candida, & nigra: radice cognoscuntur, nõ folijs, ut multi decepti sunt, adeò notæ sunt herbæ, ut opus non sit pingere: ne montanã quæras, sed Ferrariæ abundè uiret, & efficacior quàm alibi est, ex ambabus speciebus folia, & radices serua: tamẽ alba in omnibus efficacior est, præterquam in astringendo, quo effectu à nigra superatur: succus etiam foliorum & radicum ad plures ægritudines ualet. De Blito nihil in præsenti, quum apud pharmacopolas eius usus non sit. Galli porée betam, & Germani Mangolt appellãt: quo ferè nomine Itali multi utuntur, ut qui circa Vercellorum Coloniam, & prope montes habitant: dicunt enim simul cum Mediolanensibus, & ferè cæteris Isubribus, manegold. SE. Ad Mercurialem uenire conueniet. BRA. Hanc Mercurius inuenit, ideo Mercurialis dicta est, quam Græci ab eodẽ Mercurio sua lingua hermipoam uocant, & alio nomine Linozostis. Galli et Hispani nomine ferè Latino utuntur: primi Mercuriale, alij Mercurial, nostrum uulgus magis corrumpit nomen, Mercorella dicens: habet apud Germanos uaria nomina, ut etiam uariæ sunt nationes, sed hoc communius est cæteris, bingelkraut, per b, aut per p, pingelkraut: alij

Beta. Mercurialis.

alij uerò ruvvurtz, alij scheissz kraut, alij scheisszmilt, alij mistrudt, alij speckmalten, alij hundtsmilt, alij scoszmelden appellant: sed pro diuersitate nationum hoc fit. Herba notißima est, & qua pro soluenda aluo nostri rustici utuntur, in pultarijs præsertim decocta: si quis enim lancem comederit, mira euacuatione soluitur. Duas species habet, marem & fœminam: fœmina efficacior existimatur: mas nigriora folia habet, & semina rariora: fœmina albiora folia habet, seminaq́; frequentiora sunt: in dumetis & omnibus campis oritur, quãuis in mõtanis & siccioribus efficacior sit: æquè folia, ramuli, & semina legenda. SE. Iam betonica in medium uenit. BRA. Notissima herba, quæ in montibus quæri non debet, à ueteribus Hispaniæ populis inuenta, quod intelligendũ est, primùm ab his populis eius uires ostensas: adeò autem nota est, ut apud uulgus Ferrariense in adagium uenerit, quum de re nota sermo fiat, dicere, notiorem esse betonica. Gestron à Græcis appellata, à Latinis serratula, ut Plinius testatur, & meritò, quia circuncirca in morem serræ diuisa est. Ferrariæ illam quæres, quoniam frigidiora loca amat. Duas species habet æquis ferè uiribus insignitas: tamen quæ spõte nascitur, satiua efficacior uidetur. Aliàs in hac herba dißidium componemus inter Dioscoridem, & Plinium, quoniam Plinius betonicæ folia, rumicis similia facit, quod Dioscorides Britannicæ adscribit, uultq́; betonicam habere folia quercus: in qua re Plinius à Leoniceno reprehẽditur: sed an absolutè folio rumicis comparauerit Plinius, uel potius comparatio sit rumici in expansione foliorum solùm, aut nõ absolutè rumici comparet,

sed potius rumicis folijs serratis, alio cõmodiori loco disseremus. Tu interim ex Ferrariensi agro herbam ac radicem seruabis. Dioscorides autem folia in fictili uase trita cõseruat. Galli Betoniem, & Germani betonienkraut uocant. SEN. *Chelidonia consequitur.* BRA. *Duæ sunt*

Chelidonium.

Chelidonij, id est hirũdinariæ species, maior, & minor: de minori nihil ad nos, quia in pharmacopolarũ usu non est: maiorem tantum prosequuntur, quæ apud nos Ferrariæ in parietibus, & semitis, & lapidum cumulis nascitur. Nostrum uulgus Cerognam appellat, dicitq; dẽtibus aduersari, ut si quis eius succo, qui luteus est, dentem tetigerit protinus corruere, quum tamẽ è contrario sit, nam tremulos dentes confirmat. Ita uerò dicitur, quia quum hirundines ueniunt, ex terra prodijt, quum abeunt, marcescit: aut quia eorum pullorum oculis hirundines auxiliantur. Fabulosum est, & quod nostris etiam temporibus fertur, ex Dioscoride fortaßis, & antiquioribus sumptum: si quis hirundinũ pullis oculos eruerit, modò non frangatur neruus, hirundines illis succurrere hac herba, quam multi fatẽtur se uidisse in nidis. Quum autem puer essem hoc experiri tentans, quinque hirundinum pullis oculos erui, adeò ut neruus adhuc oculo iungeretur, altera die sanos pullos inueni: ac nullam herbã in nido reperi. Tria ex hac herba seruãda, folia cum caule, radices, & semina: Adde & succum, qui ex omnibus his partibus fit, in æneo uase cum melle decoctum. SEN. *Si hic minus Chelidonium scatet, ne pigeat ostendere.* BRAS. *Quum*

Chelidoniũ minus.

Ferrariæ erimus eam ostendere curabimus, nam in aquosis nascitur, folijs rotundioribus, quàm hedera: nec caulẽ

hab

habet, sed folia à radice prodeũt, præsertim in mẽse Maij uidetur. herba est, quæ cito euanescit: ne cures tu nunc scire, quibus non uteris: alio enim loco herbas omnes edocebimus. Galli Chelidonium, eclere, Germani schelkraut uocant. SEN. De Verbena ergo disseremus. BRA. Nobilißima herba uerbenaca, quæ apud Romanos in honore habebatur, utpote qua lustrabãt domus & familiam, qua Fœciales coronabantur, qua mensam Iouis uerri dicebãt, qua Magi & Fatidici uaticinabantur, & multa alia, ut Plinius XXV. lib. capite IX. testatur, ab aliquibus peristercon dicitur, quasi columbaria, quoniam in ipsa libenter columbi uersantur: ideo à nonnullis nostræ gentis columbina uocatur. Nostræ mulieres, in festo natiuitatis Diui Ioannis Baptistæ, & assumptionis uirginis Mariæ, hac herba se coronant, & cingunt, putantes eo anno à capitis, et dorsi dolore liberas futuras, qui mos ab antiquitate acceptus est: sed (ut refert Plinius) in ortu canis colligebatur, nec solem aut lunam circunspici uolebant, terra in primis fauis & melle lustrata: illam adeò in ueneratione habebãt, ut hierabotane, id est, sacra herba appellaretur: imò herbas omnes, quæ ad lustrationem ualebant, aut Magiam, aut quodcunque aliud simile facinus, per excellentiam, uerbenacas appellabant, & hierabotane, quamuis hoc nomen huic peculiare sit, à Ferrariensibus corrupto uocabulo Borbonaga dicta, à Gallis ueruene, à Germanis ysenkraut, uel eisenkraut, ac si ferri herbam dixerint, & ysenhart. Adeò Ferrariensibus nota est, ut nihil notius uerbena: aquosis enim locis nascitur, ideo ne illam à montibus petas. Duas species habet,

Verbenac. Dios. 4. c. Plin. 9.

Hierabotane. Dios. 4

Verbenacæ species duæ

bet, in re medica seiunctas uires habentes, quas etiã Græci & Latini uario nomine partiuntur: quippe Plinius in marem & fœminã secat, Dioscorides per rectum & supinum diuidit. Recta uerbenaca apud Plinium, mas est: supina, fœmina. Nostíne ambas species? SEN. Quid'ni? apud omnes adeò notæ sunt, & in toto agro Ferrariensi frequentes, ut canibus nostris notior sit, folia in similitudinem folij quercus habent. BRA. Ita est circuncirca incisa, ideo et ea species, quæ supina dicitur, quercui à Dioscoride comparatur, quamuis & altera etiam species eidem comparari potuisset. Romani marem, Cristum gallinaceum: fœminam uerò, circinalem uocant: non assurgit fœmina, sed quasi serpit, & humilis est: ideo à Dioscoride ὕπτιος, id est, supina dicitur: quum eris Ferrariæ, seorsum ambas species collige, unà autem folia, caulis, flores, & radices sint. SE. Non consueuimus has species seorsum habere. BRA. Error erat: nam, ut Dioscorides tradit, mas ad nonnulla ualet, ad quæ fœmina inepta est, & è contrario. SEN. Eupatorium sequitur. BRA. Nihil est ferè in re herbaria tam corruptum, quàm hoc quod eupatorium dicitur. SEN. Quam ob rem? BRA. Quoniam nec Eupatorium, quo uos utimini, uerũ eupatorium est, nec id nomen, quod nunc uero eupatorio tributum est, illi quadrat. SE. Quomodo fieri potest, quòd eupatorium, eupatorium non sit? Aequè est ac si quis hominem non esse hominẽ dicat, aut equum non equũ: hoc est de quo miror, Iuniores quosdam nunc prodire, qui omnes nostras herbas damnent. BRA. Mihi, optime pater, nullo modo credendum est, sed antiquioribus autoribus

Eupatorium.

bus fidem præsta. En tuum hoc eupatorium, quantum à Dioscoridis, Plinij, & antiquorũ eupatorio euariet, considera: lege tu Dioscoridem, fruticosa herba est, singularis exit ex ea uirga, gracilis, lignosa, recta, nigra, pilosa, cubitalis, & aliquando maior: folia habet per interualla partibus diuisa quinq; ferè, aliquãdo tamen pluribus, quinquefolij, cannabis'ue folijs similia: nigricãt, & hæc etiam, serræ modo in extremitatibus incisa. Semen fert singulari illi uirgæ deinceps adnascens, in terram annuens, adeò asperum & hirsutum, ut uestibus siccatum hæreat. SE. Nullam habet cum nostro uocato eupatorio, aut modicã similitudinem: quam uerò herbam eupatoriũ putas? BR. Illa est quæ uulgò Agrimonium appellatur. SE. Si figuram herbæ, & Dioscoridis picturam contẽplor, ea omnino est. Verùm agrimonium nostrum Dioscoridis Argemonem existimabam. BR. Id fieri non potest, si eius descriptionem in Dioscoride considerabis: quippe inquit, Agresti papaueri similis argemone est, folia anemones habet, incisuris diuisa, florem in caule puniceum, capitulum erratici papaueris, quod Roëda uocant, oblongius tamẽ, & in superiore sui parte latius: radicem rotundam, quæ diluti aqua croci colore liquorem ex se remittit, ui sua acrem. SE. Hæc nihil habet cum nostro agrimonio commune, uel in folijs, floribus, aut radice: fortè est altera species argemone. BR. Et illa eadẽ folia habet. SE. Miror cur tam diu latuerit. BR. Imò post celeberrimi Nicolai Leoniceni tempora præceptoris nunquã pœnitendi, multi pharmacopolæ nostro uulgari agrimonio pro eupatorio utuntur, eo ita demonstrante. Nec mirandum est, si in

Margin notes: lib. 4. c. 33 — Agrimonium. — lib. 2. c. 69

recentibus error diutius protractus sit, quoniã & antiqui codẽ ferè errore ducebãtur, ut Dioscorides testatur: quippe argemonem, id est, ea quæ agrimoniũ appellatur, ab ipsis eupatoriũ dicebatur. At quam nos re uera agrimonium appellamus, uerum Dioscoridis eupatoriũ est, & argemone altera herba est. SE. In præsenti de agrimonio nihil tractes, deinceps de illo uerba acturus. Id tamen scire optarim, quænam herba hæc sit, quam eupatorium uocamus. Est enim notatu digna herba, odorata, & uisu pulchra. BRA. Non est idem eupatoriũ ubiq; in Italia. SE. De alijs non curo, de hoc nostro sermo fiat, quod in fouearum ripis nascitur, & humidis locis longiora folia habens ferè cannabinis similia, flores in summo multos coaceruatos purpurascentes. BR. Re uera herba est non satis laudata, quam egregijs uiribus insigniri arbitror: plerunq; eius gratia uniuersum Dioscoridem euolui, & eam inuenire nõ potui, nec Plinius, Galenus, Paulus, aut alter similem herbam pinxit. Non defuere tamẽ qui illam Symphytum Petræum arbitrarentur, sed falsò: quoniam in saxis non nascitur, nec thymi ramulos habet, tenues à cacuminibus, nec thymi capitula, & quod potißimum est, non est dulcis hæc herba, sed subamara. Aliqui Enagaram esse arbitrati sunt, sed descriptione considerata, adhuc peius sentiũt. Quam ob rem non inueni hanc herbam in aliquo ex antiquioribus autoribus, quam tamẽ uiribus præcipuis insigniri putamus, ut in Ferrariensibus herbis edocebimus, uolumine de ipsis tractãdo & iamdiu cœpto. In uinetis nascitur eupatorium Ferrariæ. Id autem intelligo, quod agrimoniũ dicimus, pro uero eupatorio colligẽdo:

Symphytum Petræum.

cuius

cuius herbã, radices, & semina seruabis, quod in his montibus potius, quàm Ferrariæ habere studeas: à Gallis etiã eupatoire, & à Germanis Leberkraut, id est, iecoris herba, uocatur. SE. Dic mihi (ni pigeat) Arabes sunt'ne de hac herba loquuti? BR. In eupatorio herbam describunt eisdẽ ferè uerbis ut Dioscorides facit, ut Serapionẽ legenti manifestum erit, & Mesuem: quãuis Mesue Centaurij minoris folijs cõparet, & alij cannabis, aut quinquefolij. Sed fortè corruptus est Mesue textus, qui omnia à Serapione accepit: in hoc tamẽ à Serapione dissẽtire uidetur, ideo corruptũ esse eius codicem suspicor, quia etiã Auicenna, à quo sumit, cannabinis folijs assimilat, & non centaurij minoris. SE. Hoc summè placet, quia alterã herbã esse apud Arabes eupatoriũ, quàm apud Græcos putaueram. BR. Eadẽ est, sed ob peruersam ex Græco in Arabicum, & ex Arabico in Latinum, uel potius barbaram, interpretationẽ, plurima immutata sunt, ut alijs uestibus induta, alia etiã uideatur. Constat autẽ Serapionem Dioscoridem sequi, & nonnullos alios Arabes, Auicennã Serapionem, & Mesuem posteriorẽ utrosq;. SEN. De hac herba satis: ad hyssopum descendamus. BR. Et hyssopus duas species habet, quæ locis tantum differunt, hortensis, & montana: hortẽsi, montana efficacior est, ideo mõtanæ solùm herbam, caulem, & flores serua. SE. Id faciã: nam notissima herba est hyssopus. BRA. Apud te fortè nota, sed ego in ipsa ualde dubito. SE. In herba etiam mulierculis nota dubitas? BR. Imò maximè, quoniã Dioscorides eam suo loco non pingit, sed libro quarto, ubi de Chrysocome tractat, inquit habere comantes corymbos figura hyssopi

Serapio.
Mesue.
[handwritten margin note: à can. l. 2]
Hyssopus.
[handwritten margin note: lib. 3 c. 26, c. 46.]

hyſſopi:at neſcio in hyſſopo comantes corymbos uidere, id eſt,in noſtro uocato hyſſopo,& ita apud omnes intellecto. Adde,quum origanum heracleoticam pingit, dicit folia habere hyſſopi: σκιάδιον ἢ οὐ τροχοειδὲς, id eſt, umbellam autem non in modum rotæ, ac ſi hyſſopus habeat in modum rotæ umbellam. Verùm nec folia noſtræ uocatæ hyſſopi,nec umbellam conuenit,quoniam hyſſopi flores in modum ſpicæ ſunt.Comparat quoq; & alteram origani ſpeciẽ hyſſopo,quod & Plin lib. XX. cap. XVI. & XVII. fecit. SE. Hæc quoq; me in dubium uertunt: à te,quid dicendũ ſit, noſcere optarem. BRA. Folium hyſſopi omnino cum origano ſimilitudinẽ habet,licet in hoc latius ſit.De umbella modò,aliter dicendũ,quàm à Marcello interpretatũ ſit. Ipſe enim interpretatur, ac ſi origanus habeat umbellam, ſicut hyſſopus. In origano uerò ſit multifida & diuiſa,in hyſſopo rotunda: tamen Græcus textus non confert umbellam origani ad illam hyſſopi,ſed ſimpliciter ad umbellã: quia re uera umbella in rotũdum uergit, & ſimplex eſt,ſed in origano multiplex. Quamobrem Hermolaus rectius Dioſcoridẽ interpretatus eſt, non faciens cõparationem ad hyſſopũ, ſed ſimpliciter dicẽs,ut uerba Græca innuũt, σκιάδιον ἢ οὐ τροχοειδὲς, id eſt, non modo rotæ umbellam habens. Ego quandoque Græca uerba non aduertens, ſed Marcelli tantum interpretationem, noſtrum uulgatum hyſſopum, origanum heracleoticam eſſe arbitrabar, ſed nũc errorem animaduerti.Eodem nomine à Gallis,Hiſpanis,& Germanis dicitur,primi hyſſope,alij Ixopo,tertij Iſop appellant. SE. Arabes de hoc hyſſopo loquuntur? BRAS. Loquuntur

omn

omnino, & id est quod hyssopum montanam Mesue uocat. Quod enim dicit hyssopum hasce Thymus est. SEN. Marrubium occurrit. BRA. Deprehensus est ab excellentissimo præceptore Nicolao Leoniceno in hac herba error Plinij, quippe q ex unius uocabuli falso intellectu, multas herbas cum porro confuderit: nam Græcè Marrubium, prasion dicitur, porrum uerò prasum. Plinius aliquas herbas marrubio comparãs, quia ita ab antiquis acceperat, ipsas porro comparat, ut crininon, ballote, stachij, porro assimilari dicit, quum marrubio scribere debuisset: nam antiqui Græci has herbas prasio, id est, marrubio non praso, id est, porro comparant: ideo una literula Pliniũ fefellit. Sed hæc longius à Leoniceno in epistola ad Angelum Politianum. Duæ marrubij species constant: una, herbacea & multis incisuris diuisa: altera, folia rotũdiora habet, & squallida. Prima specie, ut inquit Theophrastus sexto de plantarum historia, in uarijs medicamentis utebantur. Plinius eodem modo, sed per alia uerba secare uidetur: nam ipse in nigrum, & candidum partitur. De albo Dioscorides in capite de Marrubio peculiariter tractat, & id marrubium est quo nos utimur, & in uestris officinis habetis, folia ferè rotunda & albicantia habẽs, quod apud nos in ruderibus & circa areas domorum nascitur, ubi lapidum cumuli sunt: ex hoc quum eris Ferrariæ (quanquam hic efficacissimum sit) folia & caules simul, ac seorsum semina seruabis: uulgus etiã nostrum marrobio uocat, & ita Galli: Germani uerò, andorn: nomen est sumptum à morbo quodam puerili, qui marrubio sanatur. Nigrum marrubium nostri temporis phar

Marrubium.
Plinij error.
Marrubij species duæ.
Theofr.
lib. 3. c. 100.
Marrubium nigrum.

pharmacopolæ non colligunt: tamen Theophrastus loco citato, in re medica plurimum ualere scribit, & Plinius ei multas dotes tribuit. SE. Hoc nigrum marrubiũ apud Dioscoridem quænam herba est? BRA. Nũc non est animus eas herbas tractare, quarũ nullus est in uestris officinis usus, tamen ne tergiuersari uidear, eam esse suspicor,

3.c.98. quæ à Dioscoride Ballote nuncupatur. SEN. Adhuc an-

Ballote. ceps sum, æquè enim Ballote ignota est herba ut nigrum marrubium. BRA. Ego Ballotẽ illam suspicor, quæ à nostris urtica mortua, & iners urtica uocatur, quæ folia urticæ habet, sed non pungentia aut adurentia, folijs purpurascentibus: cuius ingens copia in ruderibus Ferrariæ, & incultis locis. Hæc per suspicionẽ dicta sint, aliàs per certitudinẽ magis rem tractabimus, et sine suspicione de hac re loquemur. Vnum tamen admonere uolo, Pliniũ, præter duo genera marrubij, album & nigrũ, Balloten tanquam quoddam diuersum scripsisse. hæc autẽ aliàs. Tu cæteras

Scordion. herbas prosequaris. SE. Scordion. BRA. Dic optimè pater, quæ herba illa est quam scordion appellatis? SE. Syluestre allium. BRA. O errorem execrabilem: Is Tiresia cæcior est, qui non uiderit. SE. Quur error? Ego & præceptores mei syluestre allium semper accepere. BRAS. Mentem adhibeas his quæ dicturus sum. Duo uocabula

Scorodon. sunt satis affinia, scordion, & scorodon: scorodon à Græcis allium dicitur, & scorodon agrion, allium syluestre.

Arabum error. Arabes in his uocabulis decepti sunt, & Arabum imitatores loco huius uocabuli scordio, scorodon intelligentes, & allium syluestre interpretantes, ut Auicenna in una descriptione Theriacæ scordion ponat: in altera

syl

syluestre alliũ, pro scordio, in hoc uocabulo scordion, putans scorodõ esse, deceptus. Hinc recẽtes omnes, & pharmacopolæ hactenus decepti sunt, pro scordio cuiusdam syluestris, allij speciem sumentes. non uident autem apud Dioscoridem, allium non esse, sed herbã Trixagini similem, unde à Romanis palustris trixago dicitur: tamẽ maiora folia habet, odoremq; allij, propter hoc fortè multi decepti sunt, allium sumentes. Amarũ & adstringentem saporem, & quadrangulum caulem habet, in quibus flos rubescens est, à Plinio felicissimè XXV. lib. capite VI. descripta. In hoc monte ubi aqua scaturit, ingentem huius herbæ copiam habes: etiam Ferrariæ in aliquibus planis & aquosis inuenitur. Plinius & Dioscorides differunt: quoniam Plinius in planis & aquosis locis, Dioscorides in montanis & humẽtibus nasci fatetur. Tu folia & caulem in his montibus colligito. SE. Quo nomine alliũ hoc syluestre, quo pro scordio utebamur, apud autores uocatur? BRA. Scorodoprason, ab allio, & porro nomen sumens: uel Ampeloprason, quasi uineale porrum. Verùm etiam Galli, & Hispani, ac Germani pharmacopolæ pro scordio allium syluestre intelligũt, & eo utuntur, quum tamẽ fuerit nobilissima herba Mithridati adscripta. Galli enim appellant scordion, aulx sauuages, & Hispani aio drauo, quum tamẽ hoc non sit. SE. Bacchara in medium uenit. BR. Quid intelligis per Baccharã? SE. Eam herbam quæ alio nomine asarũ appellatur. BR. Mirabar te à communi errore liberum esse. Duæ herbæ sunt, baccharis, & asarũ, si quis Dioscoridẽ & Pliniũ rectè considerabit: & fortè hinc error manauit, cur à nostris uulgaribus

Margin notes: lib. 3. c. 106. | Trixago palustris. | Plinio | Scorodoprason. Ampeloprason. | Baccharis. | lib. 3. c. 4.

Asarum. bus asarum bacchara appellaretur, quia multæ baccharis notæ in asaro positæ sunt, de nominibus præsertim, et uiribus: hæc autem nihil ad præsentē locum. Vide asari copiam in illo macro & sitienti loco, radices, & herbā serua, ea folia minora habet, quàm hedera. SE. Ferrariæ in meo horto folia multo maiora habet, quàm hederæ folia: miror autem cur Dioscorides multo minora fecerit. BR. Ne admiratione afficiaris, quoniam locus in quo nascitur in causa est, cur folia ampliora euadāt. In Ferrariensi solo, utpote humidiori, latiora folia nascuntur. At si in macro & arido sit, quem desiderat, folia minora fiunt. Dioscorides autem de asaro in proprio loco nascente uerba fecit, & de eius folio ut in pluribus reperitur: de hac autem herba à nostris uulgaribus appellata bacchara, quod uerum asarum sit nullo modo dubites, quā Germani Haszeluuurtz appellant, quasi dixerint leporis radicem: sed unde hoc, ignoro, nisi ex aliqua cum leporis similitudine factum sit: Galli uerò Racabarant hanc proprio nomine uocarunt. SE. Quid modò baccharis est edisseras. BR. Baccharis diu autores digladiari fecit, adeò ut eam Plinius asarum existimarit. Fuere qui ipsam Garyophyllū, id est florem illum nostrum uulgarem odoratißimum, & pulcherrimum, quem Garophalum uulgò dicimus, putarint, adeò mirum uidebatur, florem tam pulchrū & odoratum apud antiquos ignotum: sed in re uera nullo modò dici potest, quum descriptiones oppositum ostendant, ut cuilibet in Dioscoride, & Plinio uidere licet. Nicolaus Leonicenus eam baccharem esse putauit, quam nostrum Sclarea. uulgus sclaream dicit: non sclareā illam, quæ asprella uocatur,

catur, inter equiseti species à nobis supra reposita, sed herbam illam magnam, quæ purpurascētes in album flores facit, herbā sancti Ioannis etiā Ferrariæ uocata, quam Simon Genuensis centrū galli, aut cristam galli nominat. Duplex autem est, hortensis, & syluestris, ambas credo nouisti. SEN. Et nullus Ferrariæ est, qui non nouerit. BRA. Decipitur autem Genuensis putans eam herbam, quam Plinius cap. v. lib. XXVII. Alectorolophon uocat, prædictam sclaream esse. At quicquid sit in præsenti pro bacchare, Leonicenum imitari iubeo, ut hanc quam dicūt sclaream, serues, in his asperis montibus collectam, cuius radices, & folia seorsum habere studebis. SE. Baccharis est'ne re uera sclarea, aut sancti Ioannis herba? BR. Hoc in præsenti non assero, sed laudo tantum, ut interim sclarea pro bacchare utaris (ut Leonicenus edocuit) quousq; meliora inueniamus: nam aliàs de hac herba diffusius loquuturus sum. SEN. Perforata sequitur. BRAS. Mira herba, & mirum magis, Dioscoridem eius foliū non pinxisse, in illis præsertim foraminibus, quæ in ipso apparēt, si præ oculis ponatur: mirum præterea est Pliniū solertißimum uirum hoc non animaduertisse, qui libro XXV. cap. XIII. eam diffusè pingit. SE. Non'ne est illa herba, quæ ab antiquis hypericon nuncupatur? BRAS. Potest quidem, & eodem nomine appellari, quoniam nonnulli apud Dioscoridem eam ita uocant, sed propriè & uerè hypericon albos flores habet: unde hæc esse non potest, cui lutei insunt flores. Illa autem est apud Dioscoridem, quam Rutam syluestrem nominat, de qua tertio libro agit: flores, folia, & radices serua. SEN. Radices seruare

Perforata. Hypericon. Ruta syluestris.

assueti non sumus. BRA. Tamen ad usum medicum proficiunt, imò ut semina etiam condias iubeo: solùm gracile, & cultum amat, ideo Ferrariæ illam habere poteris. In seminibus autẽ maximus recentiorum error inualuit, ut quum rutæ syluestris seminibus, in nonnullis receptis (ut dicunt) uti debuissent, semen cicutæ accipiũt herbæ perniciosissimæ. Sunt tamen qui potius hanc perforatã, ascyron apud Dioscoridẽ putarunt, quàm rutam syluestrem: uerùm idem sunt specie ruta syluestris, & ascyron: tantum differunt quia ascyron maius est: sunt ambæ idem, differunt sola magnitudine, & ambæ perforatæ, ambæ hypericon, ambæ androsæmon, & eisdem uiribus insigniuntur. Ita eas nosco, & discernere scio, ut tu ipse lactucam à braßica. Galli & nonnulli Germani ferè nomen Latinum imitantur: illi enim rue sauluage, isti uild rauten, id est, ruta syluestris dicũt. Nostrum uulgus & perforatam, & herbam sancti Ioannis appellat, quamuis & altera etiam sancti Ioannis supradicta sit: sed huic habent proprium nomen Galli dictum à foraminibus, nam ipsam appellant mille pertuis, ueluti si dixeris mille foramina: & alij Germani Iannes kraut, id est, Ioannis herba: alij Runrath, alij Vnserfrauen bedtstro, id est, nostræ dominæ stramen: alij harthau, id est, durum fœnum uocant: quæ nomina sunt magis propria, quàm quod primo loco dictum est. Quum uerò de ruta sermo inciderit, etiam Ferrariæ nostrã hortensem rutã habebis, cuius semina, radices, & folia seorsum colliges. SEN. Et capraria ruta in medium uenit. BRA. Experientia monuit, hanc herbam pestilenti morbo summè proficere. Nostrum uulgus giargam uocat: apud

Ascyron. li. 3. c. 157.

Ruta hortensis. li. 3. c. 43.

Ruta capraria.

apud antiquos penitus ignota uidetur. Nam descriptiones specierum Rutæ effugit: non enim syluestris, aut satiuæ, gallaticæ, aut montanæ speciē subijt: ideo noua herba potius est, quàm ab antiquis descripta. Quandoq; uerò suspicatus sum eam esse, quæ quarto libro à Dioscoride c. 7. polemonium uocatur: quum autem res sit plena ingenui pudoris, fateri per quos profecerimus, in hac re me attentum fecit excellentissimus Nicolaus Leonicenus, & doctissimus Vincentius Caprillis confirmauit. Cuius sententiæ & in præsenti sum, quousq; meliora inuenerim: nam hæc herba ramulos habet graciles, pennatosq́;, folia paulò maiora quàm rutæ, oblongiora tamen, ad polygoni & nepetæ longitudinem. In summo ramulorum ueluti corymbi sunt, in quibus nigrum semen est, radix cubitalis, alba lanariæ herbæ radici similis. Ex hac Dioscoridis pictura uides rutam caprariam huic ferè similem esse. SE. Imò in nullo dissentire uidetur. BRA. In hac aspera montis parte, atq; macra huius herbæ folia, radices, semen, & expressum succum colliges: quum autem experientia aduersus pestilentem morbum ualere ostenderit, quod frequentissimè obseruatum est, ut per eius succi potionem plures in sanitatem ex eo morbo restituti sunt. Dioscorides uerò contra serpentes ualere dicit, & uenena, suum polemonium: quæ autem ueneno, etiam pestilenti morbo aduersantur: ideo & ex indicio uirium, rutam caprariam cum polemonio idem esse iudicandū. Etenim Giarga, uel ut alij, Galga, serpētes, & mirè puerorum uermes interficit: ex eius succo, aloë, myrrha, & croco pretiosissimum ad uermes puerorum unguentum paro. Alij herbam sar-

Polemonium.

Giarga, seue Galga.

racenam, alij fœnugræcum syluestre illam appellant. SE. Soldanella occurrit. BRA. Hanc & soldanam uocant, in quo Pandectarius longè errauit. SE. Quomodo potuit tantus uir errore duci? BRA. Hoc tibi adeò apertè ostendetur, ut nullam habeas excusandi ansam. SE. Ostendas obsecro: alioqui semper illi incorruptam fidem tribuam. BRA. Autor hic Chachillem apud Serapionẽ, soldanellam esse fatetur. SEN. Hoc certißimum est, & semper id tenui. BRA. Sed errorem audias: Serapio inquit, chachillem usnæ, aut nasturtij folia habere: uidetur'ne tibi chachillem usnæ, aut nasturtij folijs ambiri? SEN. Vsnæ folia non habet: sed quid nasturtium sit ignoro. BR. Nasturtium ea herba est, quam Ferrariense uulgus ex acrimonia agreto uocat: uidetur'ne tibi soldanellam eius habere folia? SEN. Minimè. BRAS. Igitur Pandectarius tuus errauit. SEN. Si meus errauit, etiã tuus, quia eadem nota impreßi sunt. BRA. Non dico tuũ, quem poßideas, sed quem ames, quem tota mente prosequaris. SEN. Tu ergo odio habes? BRA. Non odio habui, sed illi non adeò fidem præsto, quin antiquioribus potius credã. Ipsum uerò summè laudo, ut eum qui suo tempore plurima uiderit, & alios iuuandi gratia, in cumulum redegerit. SEN. Hæc dimittamus, ne opus nostrum impediant, remorentur'ue, nam tibi credere statui. Verùm hæc herba ab antiquioribus quo nomine insignitur? BRA. Omnino dubia est: tamen ea uidetur, quam Dioscorides Braßicam marinam uocat: habet enim folia aristolochiæ rotundæ similia: in maritimis nascitur, & Ferrariam importatur: aquam intercutẽ habentes mirè soluit, ut plures eius pul-

Soldanella.

Chachille.

Serapio.

Nasturtium.

Brassica marina.

uere

uere sanos reddiderim: hic non inuenitur, sed commodius palæstinæ Venetorū, inter Motamauchi, nunc Malamochi portum, & fossam Clodiam, quæ Chioza dicitur sitæ, circa maris littora, magnam copiam inuenies: aut circa illustrißimi Ducis nostri maritima, ubi uulgo Campo de goro dicitur, colligere poteris. Vno tantùm deterreor, Dioscoridem scriptum reliquisse braßicam marinam folia habere longißima, quod soldanellæ non conuenit. Id fortè in aliquo loco est, non omnibus. Miror autem quomodo Dioscorides dicat longißima folia, & aristolochiæ rotundæ similia, quū rotunda aristolochia longa non habeat: unde suspicatus sum, etsi Græcus textus dicat, φύλλα μακρά, ut longitudinem ad folia tribuat, id in foliorum ordine intelligendum potius: quoniam eiuscemodi herba serpit, & ex uno pediculo hederaceorum modo prodeunt, prodeūt uerò à ramulis longis per terram repentibus leniter rubentibus: nihil enim hanc marinam braßicam soldanellam esse impedit, quàm hæc foliorū longitudo. Hæc autem satis, interim alias herbas enumera.

SEN. Abrotanum. BRA. Herba Ferrariensibus notißima, in modum arboris crescit, ut frutex dici poßit, & pulcherrimam comam in rotundum facit. Eam edocere opus non est, eodem nomine uulgò appellatur Aurodano: sæpe enim uulgus nostrum loco b, u, & loco t, d, ponit. Hanc herbam marem & fœminam habere Dioscorides testatur. Eam in his montibus indiscriminatim legito, & semina, ac ramulos seruato: à Gallis Auropne, corrupto à Latino nomine, & à Germanis nonnullis stabvvurtz uocatur. SEN. Centonicum sequitur. BRA. Turpe est uo- Abrotanum

Centonicum

cabula immutare, & turpius corrumpere, Centunculum dicere oportet. SEN. Esto, centunculus sit: sed centonicum à pueritia usq; didiceram. BR. Gnaphalion à Græcis dicitur. Plinius Clematidem à Græcis appellari censet, sed falsò, ut inquit Leonicenus, quamuis facilè defendi posit à calumnia Plinius, non esse clematidem aliquam Dioscoridis, sed eodem nomine etiam appellari, præter id quod & gnaphalion dicatur. notissima herba est, qua antiquitus pro tomento utebantur: flores in ramulorum summitate luteos habet, non albicantes, ut Marcellus inquit: folia cum floribus legenda sunt in his montibus, licet etiã Ferrariæ in copia uireat. At quum uos pharmacopolæ diuersis herbis utamini, pro centunculo, hæc tantum centunculus est, quæ folia mollia, tenuia, & alba habeat, & adeò mollis est, ut uideas nos ea pro tomento commodè uti posse. Nostrum uulgus centonego: Germani Rhorkraut, id est, tominum herba, quoniam ipsa tomina sanent, appellauerũt: quamuis & alij, eadem tamen significatione, ipsam rodekraut dicant. SEN. Sabina, & post eam Iuniperus uenit. BRA. Commodius numerasti, quàm tui Arabes fecerint, quippe qui sabinam à iunipero distinxisti. Tuus autem Serapio simul cum iunipero sabinam confundit. SEN. Imò sabinam per se scripsit. BRA. Scripsit quidem, & seorsum, sed postea inter species iuniperi sabinam computat: quod nusquam à Dioscoride, Plinio, Galeno, Paulo, aut Aëtio factum est, tamen non adeò improbo, ut non uideam secundum uarias linguas ita dici posse: nam hablagar, quo Arabicè iuniperus significatur, sabinam etiam comprehendit. Quum uerò

Centunculus.

Sabina.

uerò duæ sabinæ species sint, altera folia cupreßi, altera tamaricis habens, quamcunq; collegeris, tuæ officinæ satis erit, & præsertim in his montibus habere studeas, & potißimũ folia. A' Gallis sauine, à Germanis seuerbaum dicitur. De Iunipero idem sentiendum, quum duæ species sint, maior & minor, utram collegeris, satis erit. id commodius fiet, si maritima loca adeas, in quibus folia & grana colligere oportebit: grana tamen iuniperi non debent esse fabarum granis minora. At loci siccitas in causa est, cur minora fiant: hoc addidi propter eos, qui iuniperum nostrum, ob granorum paruitatem, iuniperum esse inficiantur, non enim grana habet ad Dioscoridis mensuram descriptam: hoc tamen ubique necessarium non est: nam constat in omnibus iuniperum esse, præterquam in granorum magnitudine. Nos quandoque iuniperi grana Venetijs uidimus, ad mensuram fabæ, imò ferè auellanam nucem æquabant: erant autem ex Græcia Venetias allata. SENEX. *Hepatica sequitur.* BRASAVOLVS. *Nusquam apud antiquos autores (quos sciuerim) alteram hepaticam inueni, quàm eupatorium, id est, quæ per excellentiam hepar iuuaret, unde ab hepate nomen accepit: quamuis Plinius ab Eupatore rege nuncupauerit, ut hinc deprehendi poßit, si à rege denominationem habeat, absque aspiratione scribi: si ab hepate, cum aspiratione, & potius hepatorium quàm heupatorium dicendum: tamen in præsenti communi omnium sermone utemur. Illa uerò herba, quæ à recentioribus eupatoria dicitur, quæ intra puteos, & humẽtes lapides nascitur terræ inhærens, hinc inde foramina habens,*

Iuniperus.

Hepatica.

bens, ac si oculi sint parui, à Dioscoride, & antiquioribus lichen uocatur, uel βρύον, id est, muscus: nam supra muscum nascitur, imò Dioscorides muscū ipsum esse tradit, fistulosa herba est: lichen uerò dicitur, quoniam peculiariter impetigini succurrit. Cur uerò à recentioribus hepatoria dicta sit, & à nostris mulieribus figatella, ob id factū esse arbitror: quoniā Serapio ex sententia Dioscoridis inquit, hanc herbā Ictericis succurrere, qui morbus ab hepate uenit: tamen per os exhibet Serapio, quod Dioscorides illinendo dixerat. Idq; Pandectario ansam errandi præbuit, qui secundum Galenum & Dioscoridē, ad omnes ægritudines hepatis ualere fatetur, quod tamen apud hos autores nusquā dictum inuenitur. Errat etiam Pandectarius, quia Lichenem facit apud Arabes aimet, postea hazez mulsareth: postea quū de lichene tractat, limum terræ uocat. Quicquid sit, ostendit se nescire nomina, & minus ipsam rem. Ob id fortè hepatica dicitur, quia humida est & frigida: at plerunq; hepar caliditate peccat: sed quòd hæc per excellentiā hepatica sit, nunquā fateri opus erit. Ego quādoq; musci herbam esse arbitrabar, quia supra muscū ortam sæpe inueni: sed re uera altera herba est, quamuis à Dioscoride muscus etiā appelletur, quam etiam recentes Vsnem dicunt: licet Vsne potius ea uideatur, quam Dioscorides Telephion uocat: sed hæc aliàs. Nunc tantum id scito, à Germanis etiam ab hepate, leberkraut, id est, hepatis herbam uocari, quamuis & eodem nomine eupatorium quoq; comprehendatur. Hanc herbam Ferrariæ commodius habebis, quàm aliquo altero loco, intra puteos, & per humecta impluuia strata,

Muscus. Lichen. Serapio. Vsne.

ta, ubi solares radij parum uagantur. SEN. Centaurium maius & minus accedūt. BRA. Statim à prandio de maiori Centaurio uerba fecimus, quid esset ostendentes, & quomodo à rhapontico differat. Minus autē centaurium ne hic quæras, quoniā aquosa loca amat, & in Ferrariensi agro mirificè crescit. SE. Differunt'ne Centauria hæc? BRA. Et apprimè differunt, non'ne oculis, eorum differentiam percepisti? SE. De uiribus loquor. BRA. Arabes tui de centaurio loquentes, in maius & minus partiuntur, postea earum uires exarantes adeò cōfundunt, ut indiscriminatim amborum uires misceant, quum tamen à Dioscoride, Plinio, Galeno, Paulo, Aëtio, longè distinctæ probentur. Ipsi uerò Arabes, ut Mesue, ac Serapio, de his, ac si easdem uires habeāt, loquuntur, quum ualde distincta sint, & solo nomine quadrent. Ita uerò appellantur, quia à Chirone centauro inuenta, quum uulneratus Herculis sagitta curaretur. Latini ob summam amaritudinem, minus centaurium fel terræ appellarunt: in qua re Theodorus Gaza deceptus est, qui nono de plantarū historia libro, Theophrastum interpretans, ubi de maiori centaurio tractat, fel terræ interpretatur, quod minus centaurium est. Et, quod magis graue est, Theophrastus de radice loquitur, quam per decem annos reseruari tradit. At Dioscorides & Plinius, radicem minoris centaurij superuacuam esse, & nullius usus affirmant: ipse uerò interpretatur fel terræ, quod est minus cētauriū. Tamen excusari potest Theodorus, qui in publicis Dioscoridis textibus, inter alias maioris cētaurij appellationes fel terræ inuenerit, sed falso: quoniam maioris centaurij radix

Centaurium minus.

Fel terræ.

g 5 subd

ſubdulcis eſt, minoris autem amariſſima, ideo, ut Plinius uir Latinus refert, fel terræ dicitur. SEN. Reperitur'ne Centauriũ maius in noſtris Ferrarienſibus campis? BRA. Pharmacopolas herbam quandam pro maiori centaurio in noſtris agris legere uidi, ſed uariè, nam quidam minus centaurium colligunt. At quia in humidiori loco natum (humida enim ſummè amat) ideo folia latiora habet, & altiorem ſtipitem. Alij pro maiori cẽtaurio herbam colligunt luteos flores habentem, quæ maius centaurium eſſe non poteſt, tum ob multa alia, tum quia radicem paruam habet: nec iuglandis folijs inſignitur, at nec minus cẽtaurium eſt, licet folia ſimilia habeat, quoniã flores eius ſunt lutei, non in puniceo purpuraſcentes. SEN. Quæ ergo herba eſt? BRA. Nondum mihi compertum eſt: ſed nunc ſatis habeas, nec maius, aut minus centaurium eſſe nouiſſe, Et Arabes ſimul hæc duo centauria confudiſſe. Ferrariæ, minoris cẽtaurij floreſcentes ramulos & radices colliges. SEN. Et ſi Arabes harum herbarum uires confundant, deſcribuntur'ne optimè ab ipſis? BRA. Dioſcoridem ipſis compara, & tu ipſe iudex eſto, nam & in herbis ac floribus differre cõperies: nũc mihi animus non eſt aliorum errata corrigere, qui potius in colligendis herbis tibi adiumento eſſe inſtituimus: ne herbas in montibus quæras, quæ in plano efficaciores ſint, & quæ partes colligendæ ſint, edocere. Interim alias herbas para. HER. Ne aliarum nationum nomina deſeras. BRA. Galli, centaure dicunt: poſtea ſuis nominibus grande, & petite diſtinguunt. Sed mirabilius nomen à Germanis tribuitur: hi enim arbitrantes centaurium non à Chirone centauro, ſed

à cen

à centum aureis dictum, uocāt ipsum nomine à mille aureis dicto, Taussentguldenkraut, id est, herba à mille aureis dicta. SE. Pulchra quidē nomenclatura, & ridicula. Pimpinella sequitur. ERA. Hāc herbam apud antiquos nunquā inueni. Hermolaus libro quarto sui corrolarij in capite de saxifrago eam mirè describit, quæ incipientibus hydropicis multum ualet. SE. Imò est ualde similis saxifrago: unde quū essem puer, carmen didici, cuius frequenter ab antiquo Herbario recordationem fieri audiebam: Pimpinella.
[redacted]

Pimpinella pilos, Saxifraga non habet ullos.

ERA. O` pulchrum & mirum carmen, fuit omnino memoriæ mādandum: unum est, pimpinellam apud antiquos non extare, quos sciuerim: tamen Theodorus Gaza in Theophrasti interpretatione, quum dicit Thryallis, ipse bibimellam interpretatur. Si autem per bibimellam hanc intelligit, quam pimpinellam Ferrariæ dicimus, in acetarijs gratam, ut etiam multi recentes illi attribuunt, longè errat: nam constat thryallidem herbam pimpinellam non esse, si quis etiam pinguis Mineruæ descriptiones legat. Nam pimpinella herba est habens surculos ab eadem radice plurimos ac densos, rubros cum radice, folio paruo orbiculato, & extremitatibus serrato, semina in modum mori rubri facit, hæc est pimpinellæ forma, quæ & pampinulla, & bipenula, & à rusticis Patauinis sanguisorba dicitur, à Gallis pimpernelle, & à Germanis bibenell. Huic modo thryallem conferamus, ut Dioscorides pingit in phlomide, nullam habere cum prædicta similitudinem, statim constabit. Verùm si Theodorus hoc nomē bibinella Thryallidi tribuerit, ut linguam Latinā ampliaret, en- Gaza. Thryallis.

comi

comio dignus est. At ex altera parte arguendus, qui inepta nomina sequatur, quum apud nos id nomen Thryallis in usu sit, ut apud Plinium constat uirum Latinum: ideo non est opus in herbis ita temerè nomina immutare: huius herbæ folia cum ramulis, & seorsum semina seruabis: tamẽ Ferrariæ in hortis habetur, & in magna copia, nam ea in acetarijs utimur, & incipientibus ascitis proficit. SE. Mirum est tam pulchram herbã ab antiquis non fuisse descriptam, quæ etiam pluribus morbis prodest. BRA. Ne admiratione afficiaris, quoniam plura multo elegantiora omiserunt, ut zuccharũ, mannam, cassiam, senam: ne igitur ex hac herba moueraris, quia multa post antiquos inuenta sunt, & plura inuenientur. SEN. Nullam habes herbam, quæ huic in Dioscoride quadret? BRA. Imò aliquam, sed an ea sit ambigo. SE. Saltem teipsum in hac re explica. BRA. Dioscorides libro tertio de Teucrio herba tractat, ita à Teucro Aiacis fratre nominata, quam dicit esse uirgatam, similem trixagini, tenui folio, ciceris figura. Si autem trixaginis picturam consideres, quam nos uulgò Calamandrinam, quasi chamædryn appellamus, habet folia diuisa sicuti quercus, ut manifestum uideatur Teucrium pimpinellam esse, si folia & uirgas consideremus. SEN. Ego alioqui coniectari non possum, quàm Teucrium esse pimpinellam. BRA. At ego id non ita temerè assero: tamen suspicor, & figura illi satis affinis est, imò & uires, quoniam lienosis, & uenenatis succurrit. SE. Te hoc silentio non præterijsse gaudeo: ad Squinantum ueniamus. BRA. De herbarum folijs sermonẽ cœperas: at nunc ad flores transire uideris. SEN. Nihil hoc

Teucrium.

Squinantum.

refert

refert modo ſquinantum agnoſcamus. BRA. In caſſum in hoc monte quæres, quoniã in Arabia & Libya naſcitur: Alexandriam Aegypti affertur, poſtea Venetias: à Græcis σχοῖνος, dicitur, quamuis omnem iunci ſpeciem hoc nomine ſignificent: at abſolutè poſitum, hunc per excellentiam ſignificat. Latini iuncum odoratum, ad differentiam paluſtris: & Celſus iuncum rotundum, ad differentiam quadrati, uocat. Venetijs florem, radicẽ, & culmum emere poteris, quia omnium harum partium in re medica uſus eſt: non dubito illum eſſe qui & nunc Venetijs uenditur, modo quis odorẽ nouerit, & à paluſtri diſtinguere ſciat, quem cum odorato miſcent. Noſtri autem pharmacopolæ Venetijs petẽtes decipiũtur, & feſtucas quaſdam paluſtris iunci pro iunco odorato emunt. Naſcitur etiã in Campania Italiæ prouincia, quæ nũc terra de Lauoro appellatur. Galli, & Germani; ultima ſyllaba dempta, ut nos ferè, ſquinant, uocant. SE. Cymbalaria ſequitur. BR. Quam herbã hoc nomine intelligis? SE. Eam, quæ Ferrariæ in parietibus frequenter naſcitur, ab Hermolao libro quarto Corrolarij in Cotyledone deſcriptã, quæ folium quodammodo anguloſum habet hederaceum, florem paruum, purpureum. BRA. Illam ergo intelligis quæ à noſtris mulieribus herba uenti dicitur. SEN. Illam inquam, quam & umbilicum Veneris, & Dinarellam noſtrum uulgus nominat. BRAS. Nuſquam apud antiquos autores hanc herbam reperi: qui enim Dioſcoridis cotyledon eſſe fatentur, quoniam cotyledon cymbalium etiam dicatur, longè aberrant: nam cotyledon in maritimis naſcitur, nec folium habet coxendicis figura: qui uerò ob id,

Iuncus odoratus.
Iuncus rotundus.
Dios. l.1.c.4.
Cymbalaria.
Hermolaus.
Herba venti.
Vmbilicus Veneris.
Dinarella.
Cotyledon.
Ruellius tamẽ huius eſt ſententiæ. lib. iij. cap. cxvij.

eam

eam esse putarunt, quia & umbilicus Veneris cotyledon ab antiquis dicatur, adhuc errant, quoniã ea herba quam quæris, Veneris umbilicum non representat. Fuere qui secundam fumariæ speciem, hanc cymbalariam putarint, quam gallinaceum pedem uocant. Quod esse non potest, quia hederæ folia non habet: unde non memini hanc herbam apud antiquos me legisse: nec mirũ, quia omnia non pertractarunt. Nobis autem satis est à patribus & auis expertas uires habere, quamuis ab antiquioribus pertractata nõ sit. Eius ramulos cum folijs & seminibus Ferrariæ colliges, in parietibus antiquioribus & lapidum cumulis. Non est etiam secunda Cotyledonis species, quæ in modum sedi, in montibus nascitur. SE. Artemisia occurrit. BRA. Non dubito (ut nonnulli fecere) eam, quæ apud nos corrupto uocabulo Arcemise dicitur, ac si artemisia dictum sit, quæ folia absinthio similia habet, ut Dioscorides inquit, & eius duo genera facit, monoclonon, & Polyclonon, id est, unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas species Ferrariense uulgus nouit. si aptè distinguere sciret, & ipsis indiscriminatim utitur. Quam nos Matricariã, uel Marellã uocamus, artemisiæ species est, illa scilicet quæ malè olet. Nec obstat quòd Ferrariæ duæ artemisiæ species sint, per unum & plures ramos distinctæ, quoniã & hæc in specie est quæ plures habet ramos. SE. Si in genere artemisiæ matricaria collocari non posset, quam putares esse apud antiquos? BRA. Hermolaus Barbarus Parthenium esse putat in helxine, & idem excellentißimus Ioannes Manardus putat, quem diu cum doctißimo Vincentio Caprilli disserentẽ audiui. At potius

Artemisia.

Matricaria. Marella.

Capr

Caprilli assentiendum, matricariam, partheniũ non esse: nam matricaria coriandri folia non habet, qualia parthenio insunt, nec matricaria soluit. Nunc autem de ea herba loquimur, quæ Ferrariæ matricaria & marella appellatur, est enim artemisiæ species: tamen quũ artemisia parthenium etiã dicatur, matricaria ipsa partheniũ dici poterit. Sed nunc loquor de herba, quæ peculiari nomine à Dioscoride parthenium uocatur: scimus enim parthenij nomine plures herbas uenire. SE. Quæ herba est hæc peculiari nomine parthenium dicta? BRA. Vt te breuibus expediã, Partheniũ ea herba est quæ uulgò Brusaculo dicitur, folia coriandri habẽs tenuia, & flores per ambitum candidos, in medio luteos, odore uiroso gustu amaro, & quæ bilẽ & pituitam trahat. Matricariæ nostræ hæc indicia non insunt, ideo non erit parthenium. Scimus tamen quosdam nostrum uocatum brusaculum, qui à recẽtibus cotyla fœtida dicitur, matricariam appellare: unde apud hos parthenium erit matricaria, quos fortè Ioannes Manardus imitatur: & hanc sententiã sequitur Serapio, qui matricariam ex sententia Dioscoridis pingens, parthenij figuram affert, id est, brusaculi. Qui uerò nostrum uocatum brusaculum chamæmali speciem esse affirmant, decipiũtur: quia quũ tres sint chamæmali species, à florũ coloribus distinctæ, albo, purpureo, & luteo: brusaculo autem albos flores in medio luteos habet, ut nostrũ uulgare chamæmalon: ideo cum eo idem esse oportet, quod longè absurdũ est. SE. Quomodo matricaria distinctioni Dioscoridis, in artemisia per unũ ramum, & multos quadrabit? BRA. Non ita ex sua sentẽtia Dioscorides partitur, sed ab

Parthenium.

ſed ab alijs eo modo diſtingui monet. Quicquid tamē ſit, in maritimis locis efficacior eſt: caulis, coma, & radices priuatim ſeruanda, imò & ex folijs ſuccū expreſſum colligе. Apud Galenum noſtra matricaria amaracus dici uidetur. Mirandum tamen, quum animaduertat illam non inueniſſe Romæ, quum tamen in copia Romæ ſit: unde in dubio ſum, quid apud Galenum amaracus ſit: ſed rem ſuo loco explicabimus. Galli, armoiſe, artemiſiam uocant: Hiſpani, ut nos: Germani, bei fuſſz. Matricaria uerò à Germanis muter kraut, id eſt, matricis herba: ab alijs metram, ab alijs metterem dicitur. SEN. Materſylua præſentatur. BRA. Nonnulli matremſyluam, alterā Clematidem eſſe putarunt, ſed errore ducti: quippe clematis, ut olera, cibis oleo & ſale cōditis paratur, quod matriſyluæ non conuenit, non enim edendo eſt: ſi autē aliqua ſit apud antiquos de hac herba memoria, ea eſt quæ à Dioſcoride quarto libro periclymenō, à Romanis inuolucrum maius dicitur, quæ ſimpliciter fruticat, folia per ambitum puſilla continens, ſubcandida ad ſimilitudinem hederæ, ſecusq; ramuli adgenerāt ſemen cacuminibus hederaceum præferentes, albus ei flos ſimilis fabæ ſubrotundus, ceu folio impoſitus, ſemen prædurum, & uelli difficile, radix craſſa, orbiculata. Niſi hederæ folijs ſcriptum eſſet, & nonnulla alia modica, hanc eſſe matremſyluam noſtram credidiſſem. Sunt tamen qui caprifolium à nobis uocatū, periclymenon putēt, & qui idem cum matreſylua caprifolium. Errant præterea, qui matremſyluam aſplenon exiſtimant, uel ſplenon, ut Pandectarius facit: quippe aſplenon, uel ſplenon, neq; caulem habet, neq; florem, neq; ſemen.

Materſylua. Inuolucrum maius. Caprifolium. Aſplenon. [Pande]ctarij error.

men. At matersylua semine, flore, & caule insignitur: ideo uel ab antiquis nusquam huius herbæ recordatio facta est, aut sub periclymeno ponenda. Multa nunc extant antiquis ignota. In locis maritimis efficaciores uires enanciscitur: flores, semina, folia, & radices seorsum collige. Gallorum pharmacopolæ caprifolium esse arbitrantur, ideo Cheurefeul appellant. Hispani uerò, ut nos ferè, madresylua, Germani nõnulli speckliben, alij lienẽ bloumen uocare contendunt. SEN. Ad Pentaphyllon ueniamus. BRA. Plinius libro XXV. cap. IX. pentaphyllon, quod à Latinis quinquefolium dicitur, fragra ferre existimauit, at id potius trifolij proprium est, quàm pentaphylli. Ideo quandoq; Plinij textum corruptum esse arbitratus sum, ut triphyllon pro pentaphyllo legendum esset. At mox excellentißimum Leonicenum animaduerti hanc sententiam reprehendentem, quia alijs nominibus ipsum appellat, quæ à Græcis pentaphyllo tribuuntur, & easdẽ proprietates suo pentaphyllo attribuit Plinius, quas & Græci suo, ut hinc deprehẽdatur, non posse aliquo pacto trifolium legi, quum autem huius herbæ nomen à quinario foliorum numero initium sumat. Vulgarem herbam habemus prope parietes uirentem, & locis humidis, quam uulgus nostrum pedem paipi, & quinquefolium uocat: quod autem nostra lingua paipus dicitur, Latinè miluus est: hanc esse pentaphyllon antiquorum, descriptio manifestè ostendit, hoc dempto, quòd radice rubra caret. Est autem & uulgaris herba Tormentilla dicta, quæ septem folia habet, sed duo parua sunt, ut ferè in foliorum numerum poni non debeant, & in multis pediculis quinq; folia

Pentaphyllon. Plini.

Tormentilla.

tantum habet: hanc facilè crederemus pentaphyllon esse, si perpetuo quinque folijs muniretur, imò ante nos Hermolaus idem sensit: tamen mentæ folia non habet tormentilla, ut illi Dioscorides pentaphyllo tribuit, aut uitis, ut Theophrastus. Quicquid tamen sit nostrum uulgare pentaphyllon circa parietes & stagna nascens, ob radicem antiquorum pentaphyllo non quadrat, tormentilla uerò, quam & recentes Bistortam dicunt, dissimile folium habet à descriptione antiquorum. SEN. Ego igitur quid colligendum sit, ambiguus ero? BRAS. Quoad meliora inueniamus, pro pentaphyllo circa canales & aquosa loca, folia, radices, & scorsum foliorum, ac radicũ tormentillæ succum colliges. Ad Pliniũ reuertentes, multos pentaphylli cespites obseruare cœpi, & tormẽtillam ipsam. Globum quendam ferunt, in quo semina sunt, hunc fragram Plinij esse arbitratus sum, quoniam & nihil aliud est fragra trifolij, quàm globus, in quo semina conduntur: non tamẽ nego fragram propriè in illa specie trifolij esse, quæ fragraria & fragra nuncupatur: tamen & in Veronensibus montibus obseruauimus fragrariã herbam pentaphyllam esse, quod arbitror omnibus eam urbẽ incolentibus in cõfesso esse. Ideo non mirum, si Plinius Veronensis dicat, nulli ignotum esse quinquefoliũ, quum etiam fragra gignendo commendetur: radices autem considerans, rubræ non erant. At tormentillæ radix, & rubra est quum effoditur, & paululum nigrescit, incipitq;, & desinit cum uite. Putarunt uerò quidam Leoniceni gloriæ inuidi, Saniculam uulgarem herbam, quam recentes in solidaginum genere ponunt, pentaphyllon esse. Verùm habet

Sanicula.

bet

bet quidem ſanicula in quinq; partes diſtincta folia, ſed radices nec rubeas, nec effatu dignas habet, nec fragra ſert, ut de ſuo pēmphyllo dicit Plinius: licet capitula quædam habeat ſupra coliculos colorem herbaceum habentes. Hanc herbam Germani ſanckel uocant, tormentillam uerò tormentil: alij Rotvvurtz, alij Blot vvurtz dicunt. At pentaphyllum noſtrum uulgare, funffingerkraut ab eiſdem dicitur, ac ſi exprimere uoluerint, herbam quinque digitorum. SE. Tormentillam igitur pro pentaphyllo ſeruabo? BRA. Seruabis, quoad meliora inuenire liceat: nam & hoc anno pentaphylli quandam ſpeciē circa parietes etiam naſcentem radice rubra inſignitam obſeruari. SEN. Ad Citrach ergo manum dabimus. BRA. Citrach.
Non'ne hodie dictum eſt, eam herbam, quam Citrach uel Citarach appellatis, ſcolopendrion, uel aſplenō eſſe? SE. Memoria exciderat, uerùm ea quæ nunc ſcolopendrium appellatur, quo loco à Dioſcoride tractatur? BRA. Dictum eſt etiā à Dioſcoride phyllitim uocari. SE. In memoriam uenit: ad Mezereon tranſeamus. BRA. Nonnulli falsò, mezereon, & laureolam confundunt, ac ſi unum ſint, quū duo & longe diuerſa eſſe oporteat, quoniā laureola, quæ Daphnitis eſt, lacte careat, mezereō eo abundet, ut illi Arabes imponunt. Vnde Serapio & Meſue de mazereon loquuntur, & non eodē modo unoq; capite diuerſas antiquorū Græcorū herbas miſcent. Nam Dioſcorides & Plinius Chamæleam & Thymæleā duas herbas faciunt, ut uerè ſunt, hi autem Arabes uno in capite adeò perturbant & cōfundunt, ut quādoq; chamæleæ, quādoq; thymæleæ uires, quandoq; deſcriptionem unius, quandoq;

Marginal notes: Citrach. | fo 47. | 3. c. 102. | Mezereon. | Daphnitis. | in Serapion | Mesuem. | 4. c. 153. &

alterius misceant, ut re uera duas herbas uno capite coniunxerint. Tamē in medio ferè capitis mezereon duas species habere statuūt, ut hoc manifestè colligatur Arabum mezereon, esse chamæleam & thymæleam Dioscoridis ac Plinij. Ex his herbis in hoc monte uaria colliges, ubi loca petrosa uidentur: ex chamælea, folia: ex thymælea, folia & semina condas. SEN. Ozimum garyophyllatum occurrit. BRA. Hæc duo'ne sunt, Ozimū unum, Garyophyllatum aliud, uel una res, quæ toto hoc nomine claudatur? SEN. Vna sola res, & etiam notissima. BRA. Ne admiratione afficiaris, quoniam pharmacopolas noui herbam colligentes nomine garyophyllatam: nunquam enim apud antiquos ozimum garyophyllatum inueni. Dioscorides enim ozimum, & ὠκιμοειδὲς, id est, ozimastrum, & ozimum aquaticū sola tractat: dic tu quo ozimo (uel ocimo per c, aut z, scribatur ab ὄζειν, quod est redolere, grāmaticis curæ sit) in officinis utimini? SE. Quod passim mulieres supra fenestras in fictilibus plantāt, nigrum semen habens, garyophylli odorem repræsentans. BRA. Ferrarienses mulieres duas species habēt supra fenestras, alteram strictiora folia, alterā latiora habentem. SE. Id est, quod latiora folia habet, basilicum dictum, ab odore basilica dignum. BRA. Tamen Serapio ozimum garyophyllatum ex sententia Isaac Ebenambram folia strictiora habere tradit. SE. Ita apud nos usus est. BRA. Semen certè nigrum habet, & odoratum, sed non garyophylli odore (nisi olfactus me decipiat.) Ne in montibus ipsum quæras, quum in omni ferè domo Ferrariæ sit. Solum ferè inter herbas calidissimam aquam expetit, & in meridie,

Ozimum garyophyllatum.

nobisc

nobiscumq; ueluti animans moratur: edendo est, sed uisui nocet: folia & semina habere oportet. Mira uerò & adeò ingens controuersia in Plinio & Dioscoride est, ut alterum ipsorũ errare opus sit. Dioscorides enim inquit, si à scorpione uulnerentur qui ozimum comedere, incolumes euadere: è contrario Plinius libro XX. cap. XII. Si quis ea die qua ozimum comederit, à scorpione pungatur, non posse sanari. SE. Est inexplicabilis cõtradictio, quæ fortè per uarias ozimi species tolli posset. BRAS. Aliud est in his autoribus discrimen, quoniam Dioscorides lac prouocare tradit. Plinius uerò eodem loco, si illinitur mammis, extinguit quoq; lactis prouentum. SEN. Dioscorides fortè per os sumptum intelligit, ideo addit, & ægrè in stomacho mutatur. Plinius uerò extrinsecè apponit. Quicquid sit, miror maximè cur Dioscorides secundo libro de ozimo, quarto autẽ de ozimastro tractauerit, quum eius consuetudo sit cognata cõgeneribus miscere: ut de menta ac mentastro uno loco fecit. BRA. Id apud Dioscoridem perpetuò non reperitur, quippe qui de thymo in uno libro, de epithymo in altero scripserit: quamuis in libri præfatione eos reprehẽdat qui ordinem literarũ sequuntur, & cognata à suis congeneribus diuellunt. Tamen uitio scriptorum potius factum arbitror, ut in Dioscoride nonnulla suum locum euarient. Quum uerò Plinium & Dioscoridẽ conciliasti, quòd alter per os, alter extra applicuerit, non longè à Galeno dissentis, qui in libro de simplicium medicamentorũ facultatibus, ozimum per os sumptum non digeri, imò digestioni officere tradit: si uerò emplastri modo extra ponatur, digestio- Lib. viij. ce xxxvij.

nem procurat. Nonnulli uerò hoc animaduertentes, quod uno in libro de ozimo, in alio de ozimastro loquatur, uoluere in quarto libro non loqui de ozimoide Dioscoridē, sed corruptum esse uocabulū, & legi debere Echinoidē, quia de Echio suprà loquutus erat. Ab his autē dissentire cogor, tum quia nulla herba est, quæ echinoides uocetur, tum quia ozimoidem Plinius ita pingit, & eius uires, ut Dioscorides ponit: tum quia Galenus in libro de simplicium medicamētorum facultatibus eadem ozimoidi elargitur, quæ Dioscorides suo quarto lib. A Germanis Basilica kraut, ac si herbam basilicam dixeris, uocatur. SE.

Bardana. Bardana sequitur. BRA. Quo uocabulo uteris? ea'ne est, quam ex similitudine cum equorum unguibus, ungulam caballinā appellatis? SE. Ea quidem est, sed potuit etiam asinorum ungues imitari. BRA. Ideo & multi asininam ungulam uocant: imò Germanum nomen quo hæc indicatur, asino alludit. SE. Quomodo asino? BRA. Quoniam ipsam uocāt Esels huff, ac si dixerint asini ungulam. SE. Honestius tamē est, ab equo magis, quàm ab asino nomen sumere. BR. Istud ad rem nihil, uel ab asino, uel ab equo nomen ducatur. Quur illam in montibus quæris, quū Ferrariæ abundet, circa aquarum scatebras, & aquosis locis, adeò ut recentiores multi nymphææ speciē arbitrati sint, quam suo corrupto uocabulo nenufar terrestre appellarunt? SE. Sunt etiam qui farfaram, nescio an Hebræo uocabulo, uel barbaro eam uocent. BRA. Imò Latinum est, nam ab autoribus folijs populi comparatur. Antiqui uerò populum, farfarum dicebant, à Dioscoride Bechion, à

Tussilago. Romanis Tußilago, quoniā uehementißimæ tußi succurrit,

rit, appellatur: hoc autem est si per infundibulum fumus suscipiatur, & deuoretur: propterea apud Germanos aliquos brandt lauttich appellari solet, ac si dixerint, lappa quæ ad combustionem danda est, uel lapa combustioni apta. Recentes medici ea pro antiqua tussi utūtur, quum ab antiquis solū fumus glutiretur: à Gallis glicterons dicitur: folia & radices seruare conueniet, sed hoc Ferrariæ ages. SEN. Capilli ueneris sequuntur. BRA. Postea. SE. Politricon, calitricon, adianton. BRA. Siste, nam uos pharmacopolæ rem in duas species tantum distinctam, in quatuor diuisistis: nomina solùm diuersa sunt, res minimè. Ea enim herba, quæ à uobis capillus ueneris dicitur, à Dioscoride Adiantum appellatur, quoniam madefieri non potest, etiam aqua aspersa. Quem tamen effectum experiri uolens, falsum esse comperi, ideo potius ex puteis, quos coronat, & propter id madida non est, uel quia nunquam attingit aquas, id nomen sumpsisse arbitror. À Romanis Cincinalis, & terræ capillus dicitur. Cincinalis quidem ob cincinos, secundum aliquos, id est, incisuras: sed magis arridet ob capillorum cincinos. Item cum polytrico, & calitrico est: sunt hæc diuersa nomina à uarijs effectibus imposita: nam polytricon, id est, multas tricas, hoc est capillos faciēs: calitricon, id est, pulchras tricas faciēs. Vt autē rem ipsam aptius intelligas, una herba est adianton, in duas partes separata. Vna propriè adiantum dicitur, de qua priuatim uno capite Dioscorides agit, folia magis alba, & coriandro similia habēs, & longiora. Altera pars à Dioscoride in sequenti capite scribitur, & Tricomanes appellatur, folia habens filici similia,

Capillus Veneris.

4. c. 120.

Adiantum.

Tricomanes.

tenuia, nigriora primo, & breuiora: hoc propriè calitricon dicitur, ex tricarum pulchritudine quam facit. Vos pharmacopolæ, hoc communi nomine in his duabus herbis utimini Capilli ueneris: unde apud antiquos autores solum adiantũ & tricomanes, uel calitricõ inueniuntur: ut patebit si Theophrastum, Dioscoridem, & Plinium legeris: non autem quatuor sunt herbæ, ut uos eas facitis, supradictis nominibus appellatæ: nam sola uoce, & non re ipsa dissentiunt. Ideo multi pharmacopolæ falsò quatuor herbas ostendunt, quũ duæ tantum sint: tamẽ quamcunque speciem acceperis, easdem uires habet. Ideo Ferrariæ in puteis, fontibus, palustribus, locis umbrosis ac humentibus muris eam accipito, quæ ad manus uenerit, & in Bononiensi solo maxima copia uiret. Ferrariæ tamen Tricomanes, id est, ea species, quæ filici similia folia habet copiose inuenitur: ramos tantum huius herbæ seruabis. Auenea ab Hispanis dicitur, non omnibus tamẽ, ita à quibusdam Germanis frauuenhar dicitur, ac si dixeris fœminæ crinis, quamuis alij Germani Mauerrutem (sed falsò) appellarint: quoniam hæc ruta muraria, à prædictis herbis diuersa est. Galli etiam pharmacopolæ, illis quatuor, ac si diuersa sint, utuntur, ita suis nominibus appellantes capil uenere, politri, calitri, adiantos. SE. Agrimonium ad manus uenit. BRA. Corrupto uocabulo paßim utuntur, Argemone legi oportet, suprà docuimus, eam herbã, quam pharmacopolæ pro argemone accipiuntur, uerum eupatorium esse. At uera argemone apud me incõperta est: tamẽ futurum spero, ut illam inter alias herbas ostendamus: nunc ipsam dimitterẽ, quoad ab aliquo oculata fide inue

Agrimonium.

fo. 89.

de inuenta sit. SEN. Interim quid agendum est, si aliquis medicus argemonem ordinaret? BR. Admonerem ipsum hanc herbam non haberi. SEN. Clamaret ille, uis tu me docere, hæc est, Sus Mineruam instruet? BRA. Placidis uerbis iterum admonerem, exorans ut ueritatem noscere tentet. SEN. Tunc altiori uoce instreperet, conuicia sine ordine miscens, & deinceps meam officinam desereret. BRA. O` pessimum genus, ignorãt & id noscũt: tamen sua ignorantia obstinati discere contemnunt, & potius meris nugis consenescunt, quàm ab alijs discere curent, aut saltem seipsis ueritatẽ noscere conentur: si pharmacopola essem, & hoc mihi accideret, tales uiros derelinquerẽ, uberemq; aliam officinã quærere, & ibi quæ luberent ordinare, quoniam pro re rem alterã uendere non licet. SE. Id agere decreui, & potius salutis animæ tribuere, quàm paruo lucello, quod ignauus, & penè inscius medicus, semel, aut bis ad summum in anno cõdonabit: his autem omissis, ad spicam ueniamus. BRA. Iterum ad flores transis. SEN. Nihil refert, nos spica nardi, & spica Celtica utimur. BRA. Nominum inscitia, & te, & recentes ita loqui coëgit. Nardus absolutè appellatur, & nardi spica, quæ in monte Indiæ nascitur: tamẽ in Indicam & Syriacam ab autoribus diuiditur, quia mons ille duas facies habet: in facie uersus Indiam uergente, Nardus Indica crescit: in uergente uersus Syriã, Syriaca. Indica mox sub se Gangeticam capit, quæ prope flumẽ Gangem nascitur. Nardus uerò Celtica in Gallia, & in Liguriæ alpibus, & in Istria uiret. Habetur et tertia nardus ex Cilicia proprie & Syria, quæ montana appellatur, hæc est

Spica.

Nardus.

Nardus montana.

quam habemus: nam Venetorum nauigationes Alexandriã, & Alexandria Venetias hanc ferũt: ex Cilicia enim & Syria facile Alexandriam, & pedestri, & nauali itinere feruntur. Etiam ex Cypro insula affertur. Ne igitur in his montibus nardum quæras, sed Venetijs spicam, caulem, & radicem emes: quamuis & ipsi adulterent. Iubeo autem radicem & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos autores, ut Dioscoridẽ, & Galenum, magis in usu medico sunt, quàm spica, quippe folia abijcit Dioscorides. Ad nos tamen nunquam defertur radix, nec mercatores illam portare curant, etsi in re medica efficacior sit: quoniam maius lucrum ex spica, quàm radice faciunt: non tamen ex his spicam omittere intelligo, utpote quæ in re medica, & odoramentis ualeat, imò pretiosum unguentum ex spica antiquitus fiebat, quo Magdalena Seruatoris nostri IESV pedes inunxit. Estq; error in sacris literis ubi legitur unguentum nardi pistici: quem errorem Valla corrigere uolens, Nardi spicati legit: quum potius spicæ nardi, id est, ex spica nardi legendum esset. Radix tamen ea est, quam cæteris partibus præferunt autores: imò quum radix excauatur, puluerem pro lauãdis manibus seruari iubet Dioscorides, adeò radix odorata est. Hæc de nardo, uel ut uos dicitis, de spica. Nisi in mentem uenisset Ligures ueram Celticam nardum habere, tamen loco eius, herba dicta à nobis lauandula uti, qua & nardium oleum parant, id est, id quod apud uos de spica appellatur: tamen lauandula à Nardo longißimè distat. SE.

Polium. Polium sequitur. BRA. In planis & montibus hæc herba reperitur: Dioscorides in usu montanam esse censet.

SEN.

SE. Imò & nos semper montanum polium quærimus, & montano utimur. BRA. Non habet hominis cani folia, ut nonnulli putarunt, sed in summo capitulum paruum habet cano hominis capillo egregiè simile. In Bononiensibus montibus crescit & pullulat. Sunt tamen pharmacopolæ Ferrariæ, qui pro polio alteram herbã sumant, quum notissimum sit apud nos polium, & uulgare. Leonicenus in epistola ad Hermolaum Barbarum, Plinij errorem ostendit tripolium cum polio confundentis. Totam herbam in his montibus sine radice, sed cum floribus, & seminibus serua: eius nomen sortitum est ex similitudine, quam cum homine cano habet: unde herba ea multorũ stipitum, qua nostri pharmacopolæ utuntur, polium non est. SE. Non omnes tamẽ illa utuntur: nam ex Bononiensibus montibus polium uerum habere consueui. Ad pastoris uirgam accedamus. BRA. Vnde hæc herba tale nomen sortita sit, ignoro, nisi ex longis uirgis quibus cardui ad poliendos pannos insident, dicta sit, ut pastores fortè unam ex his uirgis sumentes, & aculeis nudantes, ea parte qua posit manu capi reliqua aculeata parte gregem ducãt. SE. De eo nomine incertus sum: at Carduum esse nõ dubito: quo autem nomine ab antiquis diceretur, ignoro. BR. Apud Dioscoridem, & antiquos Græcos, dipsacos est: Romani Labrum Veneris, aut lauacrum Veneris appellant. Notissima herba, & Ferrariæ frequentissima: radices seruare oportebit, seorsum, & folia: habet etiam echinum, in cuius medio uermiculus nascitur ad quartanas utilis, si Dioscoridi credere fas sit. Marcellus diu illum uermiculum obseruasse, at nunquã uidisse fatetur. Ego autẽ certus sum

Plinij er

Pastoris virga.

Carduus.

3 - c. 11.

Labrum veneris.

sum nunquam à Marcello obseruatum esse: quum nullus errare poßit, quin in autumno inueniat, quũ exiccari incipit. si per medium echinus aperiatur: uermiculus albus est, qui per cauitatem echini dimouetur, & in caudicem transit, hyeme etiam uidere licebit antequam præ frigore moriatur. Quum uerò huius pastoris uirgæ duplex genus reperiatur, & easdem uires utrunq; habeat, quodcunque seruabis, nihil impediet. In Ferrariensi agro id quod breuiorem echinum habet, uberrimè nascitur, quo pilea & pannos expoliũt. A' Gallis etiam ferè nostro nomine appellatur, Verge à pastour. SE. Lupulus occurrit. ERA. Non inueni apud Dioscoridem quo nomine Lupulus appellaretur: hi enim aberrant qui corrudam dici uolunt: nam Corruda folia capillamenti modo tenuia habet, quibus caret lupulus. Nec Brionia est, licet eadem foliorum forma decoretur. Verum Plinius de eo tractare uidetur, & lupum salictariũ appellat, quoniã supra salices, et reliquas plãtas repat: & ideo nostra materna lingua luuertice, quasi lupus uerticius, uel salictarius lupus uocatur, utpote qui circa res, quibus inhæret, uertatur. herba est Ferrariensibus notißima, quam licet in Ferrariensi agro ubiq; præsertim circa sepes, & foueas inuenire, & qua nos cocta & cruda in acetarijs oleo, sale, et aceto cõditis uescimur. Flores & herba seruãda, nec prætermittendæ radices, quæ calidæ & aperitiuæ sunt: flores in illis locis plurimũ ualent, in quibus uinũ deest: nam ex ipsis cõpositiones quasdam parant potui aptas, quas suis idiomatibus ceruisias, medones, byras, zita'ue appellant, in quẽ etiam usum herba seruatur. SEN. Reperitur'ne apud Arabes, quum

Lupulus.

Lupus salictarius.

quum Græci de ipſo loquuti non ſint. BRA. Non ita ſimpliciter dixi, Græcos lupulũ præterijſſe, quoniã recentes Græci de eo uerba fecere: imò & nunc uulgò in Cypro Bryon uocatur, & Hermolaus in tota Græcia ita appellari tradit. Nũc etiam Aquileienſes ruſtici Bruſcandulam quaſi Bryon ſcandilam uocant, & ita Cremonæ dicitur. Apud Arabes etiam ſub nomine, uolubilis, inuenitur. Hiſpani, lupares, præſertim qui Luſitaniam habitant, Galli ombelon, Germani aoſhen appellant. SEN. Carduus benedictus occurrit. BRA. Simon Genuẽſis longè deceptus eſt, qui carduum benedictum ſedum minus eſſe arbitratur. Deceptus autem eſt, me iudice, quia à Dioſcoride ſedũ minus carduus, ſemperuiua appellatur: ideo carduum benedictum eſſe hac coniectura exiſtimauit: ſed ita carduus benedictus ſemperuiuum eſt, ut roſa eſt lactuca. & quamuis paſſim in Dioſcoridis exemplaribus Græcis carduus ſemperuiuus loco ſedi nõ ſit, tamẽ Genuenſis in ſuo textu ita legerat, quemadmodũ & Hermolaus in ſuo habuit. Sunt uerò plures textus, qui loco cardui ſemperuiui ἕρβα σέρπορ βίβα, id eſt, herba ſemperuiua legunt. Vt in pluribus Græcis textibus uidere eſt. Verũ uno errore non contentus Genuenſis, ſedum etiam ſenectionem facit, & erigeron & Trixaginis ſpeciem, quæ quantum à uero diſcrepent, ſuo loco oſtendemus. Nonnulli hũc carduum Chamæleontis ſpeciem fecerunt. Ego nondum habeo quid certi dicam. In Ferrarienſibus herbis de ipſo copioſe ſcribemus: hic flores, herbam, radices, & ſemina colliges, quæ omnia uarijs ægritudinibus cõferunt. Galli noſtro ferè nomine, Chardon beniſt uocant. SE. Thymbra

Carduus benedictus.

ſequi

Tymbra. sequitur. BRA. Multæ herbæ sunt, quarum cognitionem apud ommes autores difficile uideo, thymbra scilicet, satureia, cunila. genus herbæ est cunila, satureia cunilæ species, quæ & thymbra: altera uerò hortensis est, altera agrestis. Si Columellam considerare uoluerimus, peculiari nomine syluestrem thymbram, hortensem satureiam appellat. Notissima herba est, à nostris seneuezo, quasi uice sinapis dicta: ab alijs sauolezo corrupto uocabulo, quasi satureia. Mirus est apud nos in acetarijs & intinctibus huius herbæ usus: sunt & qui solo pane mandant, nam nomen fortè traxit, quia saturos reddat. Ferrariæ in tenuibus & asperis terris crescit, ubique tamen ab olitoribus seminatur: hortensis ad omnia medicamēta efficacior est. Syluestris in cibis melior, quia intensiori illa acrimonia caret: huius herbæ præsertim domesticæ ad medicum usum ramulos serua. Hæc sunt quæ de thymbra cōcisè dicenda erant, spondentes omnes cunilæ species alias ad unā ostensuros: apud Germanos quosdam quenel, apud alios cunel dicitur, ut à serpyllo nomen ductum esse uideatur: cunel autem à cunila corruptum sit, & satureiam satureij dicunt. SE. Bursa pastoris occurrit. BRA. Hæc bursa adeò tenuis est, ut nihil habeat, quo pastores uictū ducere posśint. Tali autem nomine appellatur, quia folliculum habet, in quo semina conduntur, bursæ figurā repræsentans. Nonnulli eam Thlaspi à Dioscoride descriptam, esse censent, quòd à Romanis scandulaceū uel capsellam, quasi scarsellā, unde & nos uulgo scarselletam uocamus. Re autem uera Thlaspi pro parte huic bursæ quadrat, si Dioscoridis picturam cōsiderabimus, quia breuis & exi-

Bursa pastoris.

Thlaspi.

gua

gua herba est: folijs angustis, digitali longitudine in terra uersis, in summo incisuris diuisis, & modicè pinguibus, caule tenui duorũ dodrantũ altitudine, paucis in eo adnatis, & circa caulẽ fructu in summo modicè lato, in quo exiguum semẽ est, nasturtio simile, disci uel lenticulæ uasis effigie, & ueluti infractum, unde nomen accepit flos illi albus, in semitis, fossis, sepibus, & circa domos nascitur, semen habet acerrimum. Omnes hæ conditiones bursæ pastoris quadrare uidentur. Sume tu herbã ipsam, quæ prope est, & prædictas conditiones illi quadrare aduertas. SE. Mirum in modum conuenit. Tamẽ prius audiueram Thlaspi eam herbã esse quæ à Ferrariensibus Vincitoxicum dicitur. BRA. Nonnunquam Thlaspis effigiem Vincitoxico comparaui, statimq; diuersam esse percepi: nam Vincitoxico nõ insunt folia digitali longitudine, nec in summo incisuris diuisa, nec in terram uersa, nec pinguia, imò ariditatem quandam præ se ferre uidentur, nec semen est disci figura, & multa alia uincitoxico desunt, thlaspi tamen ab autoribus attributa. SEN. Thlaspi igitur Bursa pastoris erit. BRA. Inclinauit quandoq; animus, sed magis inclinasset, si folia in summo incisuris diuisa haberet: habet autem incisuras in medio, & si semen disci forma insigniretur, quod rotundum est & rubrum, & si cum nasturtio similitudinem quandam possideret, & semen acerrimum esset. Quũ uerò hæc omnia thlaspi insint, & desint bursæ pastoris non possum induci, ut nostrã pastoris bursam thlaspim Dioscoridis arbitrer, etsi in bursa pastoris multæ notæ inueniantur, quæ in thlaspi primo intuitu reperies. Constat autem herbam esse qualitate

Vincitoxicum.

litate frigidiori insignitam: nc illã hic quæras, sed Ferrariæ semina & folia colligito: nunc quæ nam sit apud antiquos incertus sum. Aliæ feræ gentes nostrũ uulgare nomen imitantur: nam Galli, Bource à pastour, Germani Deschelkraut, id est, marsupij herba appellant. SE. Ad

Scabiosa. scabiosam igitur accedamus. BRA. Et hæc una est ex illis herbis, quæ apud antiquos non reperitur. Nostri pharmacopolæ pro scabiosa herbam colligunt, qua pro uerrendis domibus Ferrariæ utimur: tamen ubique in Italia non est harum scoparum usus. Ideo apud nos notißima, quam ita Hermolaus in stœbe describit, habere foliũ erucæ, hirsutum, sed non horrens aculeis, floris cœrulei, qua scopæ fiunt. Non defuere tamen, qui nostram scabiosam,

Stœbe. stœben Dioscoridis esse censuerint. Verùm quia Dioscorides stœbẽ nõ pingit per ipsum, an nostra scabiosa stœbe sit, noscere non possumus, propterea ad alios autores confugiendum, Theophrastum scilicet, & Plinium. Plinius lib. XXI. cap. XV. stœben à quibusdam phleon appellari tradit, à Theophrasto primo de plantarum historia sumẽs. Si igitur phleon à nostra scabiosa differre probabimus, & stœben scabiosam non esse probatum erit. Theophrastus primò de plantarum historia stœbẽ inter fructicosa connumerat, & quæ carnosum foliũ habeant, quale scabiosa non habet. Constat etiã apud Plutarchum in secundo problemate phleon inter palustres plantas numerari: ex hac enim antiqui thoros cõficiebant: unde nomen accepit, quia antiqui stœbe utebantur, πρὸς τὰς στιβάδας conficiendas, id est, ad thoros parãdos, adeò lentorem habebat: nostra autem scabiosa lentore caret, imò

appr

apprime frangitur. Herodotus etiam testis est, ex ea antiquitus uestes parari, & Theophrastus sexto de plantarũ historia inter aculeatas numerat phleõ, inter illas præsertim quæ folia habent secundũ spinas ut tribulos: hæc uerò nostræ scabiosæ non quadrãt, imò & Pausania ex ea fieri retia scriptũ reliquit, quæ nostræ scabiosæ conuenire non possunt. Adde stœben adstrictoriam uim habere, scabiosam uerò minimè: nam ita appellatur, quia cõtra scabiem ualeat: stœbe uerò contra scabiem ualere à nullo autore scriptum est. Quam ob rem antiquorum stœben, & nunc uocatã scabiosam diuersas esse oportebit, ut uulgaris herba potius dicenda sit, quàm ab antiquis pertractata, cutaneis ægritudinibus ex salsugineis humoribus apta. SE. Habet'ne alias uires, an tantum scabiei aduersatur? BR. Recentes quædam inepta carmina tempore Vrbani Pontificis facta adducunt, quæ adeò inscitia opplentur, ut pudeat me referre. SEN. Nisi ægrè tuleris, eamet carmina recensebo, ut experiar, an memoria exciderint: his enim carminibus plurimum oblector. BRA. Vt lubet proferas, sed citò expedias. SEN.

Herodot.
Pausa.

Vrbanus pre se nescit pretium scabiosæ:
Nam purgat pectus, quod comprimit ægra senectus.
Purgat pulmonem, laterisq; simul regionem,
Rumpit apostemata, lenit uirtute probata,
Emplastrata foris rumpit anthracem tribus horis,
Intus potatur, & sic unus euacuatur.

BRA. Si stœbes uires cõsiderentur, eædem quodammodo sunt, imò Pandectarius stœben esse contendit: sed miror admodum, cur in istis carminibus contra scabiem ualere

Siluatic9.

scriptum non sit. Id fortè in causa fuit, quia stœbē esse putantes solùm uires stœbes descripserunt, quas Dioscorides, & Galenus illi attribuunt. Tu autem in Ferrariensi agro hanc herbā colliges, ubi ingens copia uiret, cuius folia & semina seruanda iubeo. Eodem nomine & à Gallis appellatur scabiosæ. SE. Garyophyllata sequitur. BRA. Ex radicis odore hæc herba nomen sumpsit. SEN. Quia garyophylli odorem habet (ut arbitror) sed cuius garyophylli? BRA. Non habet omnino nostri garyophylli, id est pulcherrimi illius floris, & summè odorati, quē in fictilibus frequentem habemus. SE. Nisi graue sit tibi (licet præter intētionē) quo nomine ab antiquis garyophyllus noster appelletur edoceas. BR. Nunquam apud antiquos ipsum reperi, quod tamen admiratione dignum est, quum dignus sit ille flos, ut à digno autore pingeretur. Longius enim decepti sunt, qui cyanum esse arbitrantur: nam cyanus statim post rosam sequitur, nos baptisoselam corrupto uocabulo quasi baptiseculā dicimus, quia secantibus & metentibus officiat, retusa in occursu eius falce, ut Hermolaus in leucoio docet: nam & seculam ueteres dixere falcem, Ad rem nostram proficiscentes, non habet etiam odorē garyophyllata, illius fructus, quo in aromatibus pro condiendis obsonijs utimur. At suauem odorem habet, ut ille suauis est, qui in garyophyllo flore sentitur: unde ob suaueolentiā, illi flori comparatur, imò & in illū quodāmodo inclinat. Plurimis, & præsertim Pandectario, eam esse placet quæ apud Galenum Lapagū dicitur: hic bonus uir scribere debuit lagopum, quasi pedem leporis: nam Galenus de lagopo in simplicium medicamentorum

Garyophyllata.

Hermolaus.

Siluaticum.

Lagopum.

gal.

rum facultatibus tractat, quam facultatis adeò exiccantis esse dicit, ut alui fluxus probè exiccet: quas uirtutes illi attribuit Pandectarius ex mente Galeni, ut constet quod Pandectarius corrupto uocabulo lapagũ dixit, scribendũ fuisse lagopum. Quem errorem Genuẽsis euitauit, quippe qui nouit lagopon, id est pedẽ leporis, garyophyllatam non esse, ut certum est si quis antiquorum autorũ picturas cõsideret. Dioscorides tamẽ, Galenus, & Paulus eam non describunt, nec etiam Plinius, sed hic tantum in segetibus nasci dicit. Dioscorides autẽ, φύεται ἐν ταῖς πρασιαῖς, id est, in hortorũ areis nascitur. Constat autem garyophyllatam in montibus nasci: at hæc herba, quæ pes leporis dicitur, à nullo descripta reperitur, præterquam à Genuense, qui in antiquo Dioscoride pictam uidisse fatetur, pusilla habentem, in triangularem figurã uergentia, per omnes ramulos utrinq; ab ambobus lateribus continuata per totam humilẽ plantam, expansam per terram. nos uerò in altero Dioscoride speciem alteram leporini pedis circumcirca incisi uidimus. Ea in acetarijs uere utimur. Ad nostram autẽ garyophyllatam reuertẽtes, quam recentes sanamundam, & auantiam, & oculum leporis uocãt, & quam non esse lagopum certè scimus, nec apud Dioscoridem reperi. Si aliqua tamen sit apud antiquos, eam esse suspicor, quã Plinius lib. XXVI. cap. VII. Geum appellat, quamuis in aliquibus codicibus Gethis legatur: hanc radices nigras & bene olentes habere tradit: nõ autem dicit garyophylli odorẽ habere, quia apud ipsum hic flos ignotus erat, sed bene olere, quia re uera optimus odor est. Ad eadem etiã geum ualet, ad quæ iam dicta garyoph

Sanamunda.

Geum, siue Gethis.

4. cis.

Plinij

ryophyllata, ad pectoris inquam, & lateris dolores, & cruditates iucundo sapore discutit, ad quæ radix garyophyllatæ ualet: quãuis & ad alia multa garyophyllatæ radicis sit in re medica usum: in his montibus eam colligas ubi copia est, radicesq; serua, & folia. SEN. Nullus est apud medicos foliorum usus. BRA. Tu autẽ & folia serua, quæ ad multa ualent. SEN. Deinceps seruabo. BRA. Galli salmonde, ac si sanamundã dixerunt, eam appellant: Germani negeleskraut, tanquam garyophyllorum herba dictum sit. SEN. Lapatium syluestre sequitur. BRAS. Pro syluestri lapatio quam herbam seruas? SEN. Eam quæ uulgò rumice appellatur. BRA. Rumex Latinè dicitur, & lapathũ potius, quàm lapatiũ dicere oportet, si quis Dioscoridis uerbis uti uoluerit: cuius multæ species sunt, quæ sub capite acetosæ ab Auicenna ponuntur, quãuis acetosa sit una tantum species. Verùm deceptus est in ea uoce ὀξύ, ut multi Latini fecere, quæ acutũ significat: acuties autẽ in aceto est, & per similitudinẽ in alijs rebus, ut ensis acutus: unde una tantũ lapathi species quo ad saporem acuta est, quam acetosam, & herbã bruscam uocamus: aliæ quo ad formã acuta folia habent. Quã ob rem quod à Dioscoride satiuo simile dicitur, proprie rumex est, & lapathum syluestre, quod seruatis, quãuis non multum differat, quãcunq; speciem sumatis, quoniam easdem ferè uires habent. Ferrariæ uberius crescũt: semina, folia, & radices seruabis. Galli parelle rouge, Lusitani labaras, Germani Cletten hanc herbã appellant. SEN. Euphragia occurrit. BR. Herba pulchro nomine insignita, quam tamen antiqui ignorarũt: nihil enim de ipsa apud Dioscoridem,

Lapatium syluestre.

Rumex.

c. 107. lib. 2. c. 54.

Euphragia.

ridem, Plinium, Galenum, Paulum, aut Aëtium reperi, herbula parua est pimpinellæ similis. Adhil etiã uocata, adhil.
sed folia minora habet, nec multos ramos habere putant recentes: tamen in summis montibus tum Bononiensibus, tum Mutinensibus fructicosißima inuenitur, sed in decliuioribus locis ferè in unũ stipitẽ crescit, flores in albũ uergunt. Hermolaus lib. IIII. Corrolarij, ubi de saxifrago Hermolaus.
tractat, luteolos esse dicit. Integrã plantã serua ex his mõtibus collectã: pro hac Mutinẽses, & Bononiẽses montes ascendũt multi pharmacopolæ. In plano etiã nascitur, sed est multo efficacior in mõtibus. Galli eodẽ modo euphraize, Germani aughentrost appellant, tanquã si dictum sit oculorum solamen: propterea à multis ophthalmica, & ocularia nuncupatur. SE. Millefoliũ sequitur. BR. Mul Millefolium.
tæ herbæ apud antiquos in hoc nomẽ ueniunt, ut quarta species sideritis, et stratiotes terrestris: ea tamẽ uerè millefolium est, quæ à Dioscoride myriophyllon appellatur, 4. c. 38.
& à Plinio lib. XXIIII. cap. XVI. sed nostri pharmacopolæ, quibusdam mulieribus credentes, alias herbas pro Plinius.
millefolio accipiunt, ut stratiotem terrestrẽ, quartam speciem sideritis, & alias quasdam. SEN. Tu, quam sumere debeam, ostende. BRA. Omnibus ferè eædẽ uires insunt, quia uulneribus aptæ. In his montibus non nascitur, aut inefficax est. Ferrariæ habetur, quia palustria loca amat. Ea est, quæ unum singularem caulem habet, tenerum, & unam radicem, folijs fœniculi pluribus, subrubicundum, & densum, tanquam de industria sit ita factũ, puniceum, & perpolitum, herba ipsa seruatur. Eodem ferè nomine Hispani, ut nos, utuntur, millafolio. Eodem & Galli, mille

ſcuſles. Germani Garb dicunt: quãuis & nonnulli ſthaffs reibe, id eſt, ouinam coſtam, & alij relic dixerint: tamen incertus ſum, an uero millefolio, uel alijs herbis ita appellatis hæc nomima tribui debeant. SEN. Pes columbinus ſequitur. BRA. Apud antiquos Græcos hanc herbã multum quæſiui, quia eius nomẽ, Græcorum impoſitiones ſapere uidetur: quippe qui herbas ut excellentiori nota cognoſcerentur, ex notiſsima re, cui aſsimilarẽtur, denominarunt, ut pes leporis, pes coruinus, pes accipitrinus, pes locuſtæ. At nomen hoc, nec apud Dioſcoridẽ, Theophraſtum, Pliniũ, Galenum, aut alterum ex antiquioribus mihi occurrit, qui de herbis pertractarunt. Recentes Amomum columbini pedis ſpeciem eſſe contendunt, quum ita à Serapione exiſtimatũ ſit: tamen apud antiquos hoc nuſquam repertum eſt. Imò ſi amomi figuram conſideremus fruticem eſſe puſillum, ceu ramum è ligno cõuolutum & ſibi ipſi implicitum, ſtatim decernemus nullam eſſe notam qua cum columbino pede conueniat. Hæc enim nomina à ſimilitudinibus cum his animaliũ partibus impoſita ſunt. Quam ob rem neſcio qua ratione, & Serapio amomum, pedem columbinum eſſe putarit, quamuis nomina ad placitum ſint, ſed & ad placitũ eſt Barbaris credere quum ſine ratione loquuntur. Pandectarius Anagyron, columbini pedis ſpeciem eſſe fatetur, ſed Dioſcoride perlecto, nullam ſimilitudinem habere percepi: quippe anagyris folia & uirgas uiticis, id eſt, agni caſti habet, quæ folia nihil cum columbino pede conueniunt. Auerrois de columbino pede quinto Colliget tractat, frigidũ in primo, ſiccum in ſecundo docens: tamen eius effigiem non deſcribit,

Pes columbinus.

Amomum.

Anagyris.

bit, ut ferè opus sit columbinum pedem uaticinari. Quidam uerò Geranium esse putarunt, à quibus sponte discedo, quoniã Geraniũ diuisuras maiores habet, quàm anemones: at non ita magnas pes columbinus habet, nec etiã rotunda radix ipsi inest. Quicquid autem sit, nostri pharmacopolæ herbulam quandam seruant, quæ sex aut octo ramulos profert pusillos, subtiles, in quibus folia insidẽt, rotunda circumcirca incisa, adeò ut columborum pedes, à nobis calciatorũ appellatos, imitari uideatur: an modò illa sit, uel quæ apud antiquos hæc fuerit, incompertũ habeo. Tamen duas herbas in Ferrariensi agro iandiu noui, maiorem unam, alterã minorẽ, quæ earũ forma columborum pedes imitantur. Ego potius maiorẽ colligerem, aut ambas omitterẽ, ueluti apud antiquos ignotas: eas autẽ in Ferrariensi agro quærerẽ, ubi uirent egregiè. SEN. Hæc herba omitti non potest: alioqui Trocisci diacoralli, qui theriacã ingrediuntur, fieri non possent. BR. O ingens recẽtiorũ ignauia, nulli sunt Trocisci diacoralli, qui theriacam ingrediantur: sed est Magma hedycroon, de quo Galenus & in libro de theriaca ad Pisonẽ, & in antidotis tractat: nescio quomodo uocabulũ hedychroõ, in diacoralli corruperint. In hoc uerò magmate, nec coralli, nec pes columbinus insunt. Hæc autem alias à nobis ubertim tractabuntur: folia, & radices huius herbæ Ferrariæ habere studebis. A Germanis hæc herba Taubenfuos, id est, columbæ pes dicitur: nam apud ipsos Tauben, colũba est, & fuos pes. SE. Persicaria sequitur. BR. In Ferrariensi solo copiosè crescit, iuxta aquas, & in humentibus locis præsertim. Recẽtes duas species faciũt, alterã quæ in me-

Dios. 3. c. 1

Diacoralli trocisci.

gal.

i. composit

Persicaria.

dio folio nigredinem quandam ueluti oculus habeat, alteram uerò quæ non habeat, herbam esse, quæ ualde exiccet certum est, & quisq; qui experiri uoluerit, probare poterit. Quid autem sit, apud antiquos incertum uidetur: putant nonnulli esse Dioscoridis hydropiper, & certus sum (quoad meliora inuenerim, quicquid sentiat Hermolaus) eam Persicariæ speciem, quæ lituris caret, hydropiper Dioscoridis esse, quoniam saporem piperis habet, acrisq; est. Cum Hermolao autem sentio, eam speciem quæ lituras habet, hydropiper non esse. Mirũ enim esse Dioscoridem notam ita celebrẽ omisisse. Adde quia folijs mentæ cõparat, nos autem Persici, alij laurinis folijs: sed altera persicaria, cui maculæ desunt, in omnibus cum hydropipere cõuenit: habet enim florem album, spicaceũ, acrẽ gustum, minutum semen, caulem nodosum, rubrum longum, & folia mentæ conferri possunt. Auicenna piper aquæ uocat, quæ & si piperis saporem non habeat, tamen ueluti piper acrẽ habet: & Auicenna inquit in gustu suo saporem piperis habere. Fortè igitur nostra persicaria hydropiper Dioscoridis est, & Auicennæ piper aquæ, Plinij piperitida, & siliquastrum. Hæc autem per suspicionem dicta sint. Tamen quæ de hydropipere aliàs suspicatus sum, omittere decreui. SE. Ne quicquam prætermittas obsecro, tuis enim uerbis plurimum delector. BR. Erectis igitur auribus audias. Nunc in fictilibus supra fenestras Ferrariæ herba habetur, quæ sine odore est, tamẽ acrem saporem habet ut piper, apud nos Hispanũ piper uocatur, alij piper ex Calechut, hanc herbam hydropiper esse arbitratus sum: unde & à Plinio ob siliquam, quam facit

Hydropiper. Piper Hispanum. Piper ex Calechut.

facit, siliquastrũ dicitur. Vnus tamen scrupus adest, quia Dioscorides hydropiper semen acinosum habere scribit, piper autẽ hoc uulgare, uasculũ habet, in quo semen cõtinetur: dicitq; folia albiora esse folijs mẽtæ: at huius piperis folia, adeò uiridia sunt, ut in nigrũ inclinẽt. In reliquis tamen optimè quadrat, ut nec pictor aptius pingere potuisset. Legi tamẽ Dioscoridẽ, in quo legebatur: semen in uasculo. Et Marcellus fatetur se uidisse antiquũ Dioscoridẽ pictum, literis antiquis Longobardis scriptũ, in quo erat effigies seminis in uasculo. SE. Hoc ergo piper quod Religiosi Carthusienses in Testacijs loco ueri piperis utuntur, Dioscoridis hydropiper esse cẽsebas? BR. Suspicatus quidem sum, sed an sit, alij iudicẽt, prope aquas non nascitur, ut nostra persicariã, quæ à Gallis curage nuncupatur. SEN. Parietaria sequitur. BRA. Hæc & à muris muralis herba, sicut à parietibus parietaria uocatur. Nostrum uulgus ob lucidam quandam uiriditatem uitriolum appellat, nam ueluti uitrum splẽdescere uidetur, uel quia uitrea uasa hac abstergunt. Vnde Auicenna herbam uitri appellat, quoniam (ut inquit) ea uitrum abluitur: à Cornelio Celso muralis, & muralium dicitur. SE. Apud antiquos quæ herba est? BRA. A' Dioscoride libro quarto helxine dicitur, quæ in parietibus nascitur, & sepibus, caules habet leuiter rubentes, folia herbæ mercurialis, hirsuta, semine obducto circa caules, & tenaci, ut uestibus etiam inhæreat: si quis autem nostram parietariam consideret, hanc esse uidebit à Dioscoride suprà depictam, de qua Plinius lib. XXII. cap. XVII. quã tamẽ ipse folia mixtæ similitudinis inter plantaginẽ, & marrubium

Parietaria

Helxine.

habere dicit: in reliquis cum Dioscoride conuenit. At plures aliæ herbæ helxine appellantur, hæc & Parthenium dicitur: unde Leonicenus in epistola ad Angelũ Politianum, Plinij errorem animaduertit, qui libro XXI. capite XXX. parthenium à Celso perdicium, & muralium appellari censet: quum tamen muralium apud Celsum hæc parietaria sit, Parthenium uerò, de quo hic tractat, chamæmalon est, si parthenij chamæmali, proprietates considerentur. Hæc autem nihil ad nos. Appellatur & helxine parthenium, quia in hoc nomen multæ herbæ coincidunt. Satis autẽ habeas helxine parietariam esse, quam in Ferrariensibus parietibus frequentissimã habemus. Nec deest nobis altera helxine, quæ Myosotis dicitur, quasi muris auricula. Nostrum uulgus pauarinam dicit, quoniã pauaris, id est, iunioribus anseribus (Ita enim Ferrariæ iuniores anseres uocãtur) sapit: quanquã ab aliquibus, alsine à Dioscoride, & non helxine dici existimetur: non tamẽ ea est, quam Germani meusole, id est, muris auricula ab ipsis dicitur, licet idem sit nomen, quia Germani lanuginosam alteram herbam ita uocãt, quæ non est uera antiquorum muris auricula. Hæc autem aliàs: potius autem esset helxines proprietates recensere, ob hoc præsertim quia error maximorum medicorũ est, qui ea pro calida & sicca utuntur, quum tamẽ frigida sit, quippe ex parietaria pro frigida materia, & in doloribus ex uentositate fomenta parant. Tamen Dioscorides frigidæ & adstringentis naturæ esse cõtendit. Idem Celsus, Plinius, & Paulus, deniq; Galenus, & Aëtius etiam humiditatem habere fatentur, quæ proprietates eos manifestè errare demonstrant, qui pro

Myosotis.

pro aperiente herba, & resoluente, ac urinā prouocante accipiunt. Si autem dolores sedari quandoque acciderit, id fit aut propter admixtum oleum, aut actualem caliditatem. Nonnulli autem recentes folia quidem frigida dixere: caulem autem calidum, quod quàm uerum sit, cæci iudicent. Pandectarius quoque tribus uersibus suijpsius obliuiscitur: primò enim parietariam calidam & siccam in tertio gradu fatetur, postea Dioscoridē & Galenum adducit, qui frigidā esse cōtendunt, & ad ægritudines calidas ualere inquiunt. Arbitrorq; Auicennam deceptum, qui ad phlegmatica apostemata ualere cēset, postea eiusce modi apostemata numerās, erysipellam & calida apostemata scribit. SEN. Hæc tamen consuetudo inoleuit, ut pro calida herba sumeretur: at quid in causa fuerit, libenter scire percupio. BRA. Quod sentio lubens edocebo: hæc herba, præter nomina dicta, Parthenium etiam appellatur. Est autem Parteniū herba, quæ uulgo Brusaculo dicitur, calida, & quæ pro fomēto ad dolores ualeat, quū scriptum reperere parthenium, hanc parietariā, pro illa, quæ uerè partheniū est, accepere, & ita apud Recentes, sine ratione inoleuit. Hermolaus Barbarus in helxine, parthenium matricariam esse testatur, quem Manardus sequutus est: nobis tamen re uera potius uocatum brusaculum arbitramur, quod apud Serapionem matricaria uidetur. Quicquid tamen sit, etiam si illam sumeres, calida est, & frigidis doloribus occurrit. Denique parietaria in alijs locis quàm Ferrariæ, herba urceolaris nuncupatur, quoniā urceos uitreatos illa abstergunt: nos uerò à uitro potius, quàm à uase nomen dedimus. De hac autem herba finem

Parthenium.

Vrceolaris herba.

Kbius. finem fecissemus, nisi in mentẽ uenisset, Aëtium summum uirum capite XXIII. XI. libri, ubi remedia ponit ad suppressam, & ægre prodeuntem urinam, ultimo loco remedium ponere, Perdicium herbã terito, & affuso oleo feruefacito, atq; ita uesicæ imponito. Eandem etiam herbam cum oleo coquito, ipsaq; proiecta, lanam oleo imbuito ac

Perdicium. imponito. Si quis autem considerabit, quid Perdicium sit apud Aëtium ipsum, Galenum & antiquos uidebit parietariam esse, qua tamen Aëtius utitur ut calida, quia ad prouocãdum suppressam urinam nec opus est eò fugere, quod id ex accidenti faciat, calorem naturalem reuocando, quoniã plura alia magis apta sunt, quam helxine: nec tanta frigiditate imbuta est, præsertim oleo iam dicto iuncta, ut naturalem calorem reuocare debeat. SEN. Errauit ergo Aëtius? ERA. Quid in hac re sentio, edocere statui. Aëtius capite XXI. de Ischuria, id est, urinæ suppreßione tractat, omnes modos quibus fieri potest, & curandi rationem ostendẽs: capite autem XXII. non solùm scabiem uesicæ, sed & cõposita medicamenta ad suppreßionẽ urinæ scribit. At XXIII. cap. simplicia remedia ad suppressam urinã edocet, & præsertim si aut multitudo materiæ, aut craßities in causa sit: supra autẽ capite XXI. inter alias causas suppreßionis urinæ, unã dicit, quoties aliquis ob negotiorum importunitatem, aut concionem, aut quia in loco sit ubi mingere nõ poßit, & uesica impleatur, tunc enim os eius magis constringitur: docetq; modum curandi, qui fit per compreßionem manus supra imum uentrem, ut urina lentè exprimatur. Capite uerò XXIII. ubi simplicia remedia ponit, ad cõpreßionem

nem propter multitudinẽ, & craßitiem, remedium perdicij scribit, quod ualet ad compreßionem propter multitudinem: nam perdicium, id est, helxine, uel parietaria, est frigidæ & adstringentis naturæ. Adstringens autem est tanquam manus quæ exprimat, & paulatim urinam exire faciat. Itaq; arbitror, Aëtij contradictionẽ soluendam esse, & demonstrandum his quæ dicta sunt non contradicere. Hispani ferè ut nos, parietariam, remoto e: Galli paritoire dicunt. Quidam uerò Germani Sampeterskraut, id est, sancti Petri herba: alij uerò tag und nacht, id est, die noctuq; appellant: utunturq; eo nomine in sophismatibus & cauillis amatorijs. Is enim qui amat, die noctuq; amat: tamen si apud ipsos tag und nacht herba, flores habeat partim luteos, partim purpureos, & propterea sit ita appellata, quia purpureus color noctẽ, & luteus diem significat, tunc certus sum nostrã parietariam, non esse tag und nacht Germanorũ. Et ideo malè eo nomine in helxine utuntur. Quum uerò sint qui eam esse contendant, quam nos uitriolum appellamus, & est iam dicta helxine, digladiari in hac re nolumus, sed omnes suo modo proprijs nominibus uti sinemus. SE. Ideo ad arboream hederã ueniamus. BR. Hedera absolutè dicendũ erat: nam etsi in speciebus differẽtiæ sint, quoniam aliqua alba, alia nigra, & aliqui in marem & fœminam partiuntur, mas helix dicitur, quoniam fructum non gignit: uulgus tamen arboreã dixit, ad differentiã suæ terrestris, de qua aliàs agemus, quum tamen absolutè hederã dicentes, arboream solam antiquiores indicent. Notißima est apud nos hedera, & in Ferrariensi agro abundãs, circa

Locus Aëtij explicatus.

Hedera arborea.

ca arbores & parietes repens, quos per tempus exedit. Si plura scire cupis, Dioscoridem lege, & Pliniũ libro XVI. capite XXXV. Cuiuslibet generis folia, semina, corymbos, succum & lachrymam, quam uulgus gummi hederæ appellat, serua. At succum nigræ ab alba, & corymbos segrega. SE. Differt'ne ea, quæ circa parietes repit, ab ea que circa arbores. BRA. Non quidem specie: at hæc magis arida est quæ parietibus inhæret. SEN. Fortè magis humida, si puteo aliquo aut cisternæ inhæreat. BRA. In eo certus sum. A Gallis lierre, quasi hedere: à Germanis uerò eppau nuncupatur. SEN. Branca ursina occurrit. BRA. Ex similitudine, quam eius foliũ cum anterioribus ursorum pedibus habet, uulgus brancã ursinam appellauit: pulcherrima herba est, & quã architecti in columnarum basibus ornãdis, aut epistylijs posuere. Quænam sit hæc apud antiquos, frequenter suspicatus sum. Deniq; antiqua uasa, & columnæ in eius suspicionem me adducere: nam antiqui molli acantho pateras pingebant, & in columnarum basibus acanthi folia sculpebant. Vnde suspicatus sum, quam acanthum Dioscorides, & Plinius, ac alij appellant, nostrum brancam ursinam esse: nec moueor, quòd acantha spinam significet, quoniã hæc herba spinosa quidẽ est, sed mollibus spinis, ideo à Vergilio mollis acanthus dicitur: eius folium plerisq; locis in columnarũ capitulis uisitur quæ corinthiacæ dicuntur, ob ornatum, in morẽ Corinthiorũ. Vnde non deterreor, quòd præduras spinas nõ habeat: satis enim est, ubi flores exeũt ueluti spinas habere: in maximo honore apud antiquos fuit, & in hortis pro tegẽda terra suis folijs utebãtur. In

Branca vrsina.

Acanthus.

omn

omnibus autẽ, Dioscoridis achanthi descriptio brãcæ ursinæ cõuenit. Nam folia multo quàm lactucæ latiora, longioraq́; habet, erucæ modo incisuris diuisa, nigrescẽtia, et cum molli leuore pinguia. Idem & in caule leuor, quẽ altitudine duorũ cubitorũ erigit: craßitudine digitali, per interualla sub ipsum usq; uerticem foliolis quibusdã oblongis ueluti nucamẽtis aculeatis uestitum, ex quibus candidus prodit flos: semen illi est oblongum, & luteum: capitulum thyrsi figura, radices lentore molles, muccosæ, longæ, rubentesq́;. Si brancam ursinam spectare uolueris, huic descriptioni adeò quadrare cernes, ut nullus uel cæcus eam esse ambigere poßit. In hortis etiam & humentibus locis nascitur. Nec te moueat Dioscorides, qui eam herpacantham uocari doceat, quoniam serpit: hoc enim serpere in folijs tantũ quæ prope radices sunt intelligo, nam hæ per terram extenduntur. Galli, ut nos, appellant. Quidam uerò Germani Engelburtz dicunt. SE. In tuam sententiam descendo. Sisymbrium ad manus uenit. BRA. Sisymbrium.
Ne diu uerbis immoremur, ea herba, quã nos mentam Florentinam appellamus, apud Dioscoridẽ, & antiquos sisymbrium est: folia enim habet mentæ similia, & magis odoratum est, & nisi excolatur, in nepetam aspectu degenerat, sed in mentã odore: & id plerunq; expertus sum, Florentinam mẽtam terræ absq; cultura derelictã, in nepetæ aspectum transiuisse. SEN. Multi sunt qui pro sisymbrio serpyllum accipiunt. BRA. Hi summè aberrant, quia serpyllum altera species est: tamen sisymbriũ ab antiquis serpyllũ uocatur, & hoc fuit ansa pluribus errandi, qui sisymbrium apud autores inuenientes, serpyllũ ex-

pon

ponunt. In Apennino monte prope Florentiā egregiè nascitur, propterea mentā Florentinā appellauimus, quāuis alij ob odorem gentilem mentam, id est nobilem, dicere maluerint. Hi deniq; falluntur qui centonicum, & qui Absinthium ponticum esse arbitrantur. Germani & hoc Miuz nomine mentæ cōprehendunt. SEN. Ad hæc Ceruina lingua se offert. ERA. De hac suprà mentionē fecimus, tamē nonnulla alia referre non grauabimur. Multas herbas nouimus hoc nomine lingua ceruina insignitas: abs te scire cupio, quam colligere statueris. SE. Quā scolopendrium appellamus. ERA. Apud antiquos phyllitis est, non scolopendriū: de quo unū animaduertas obsecro. Dioscorides inquit, modo sex, modo septem folia habere: at in una planta nonnunquam centū folia inuenies: uerùm si extirpabis, uarias plantas esse percipies, & nunquam septenarium numerū excedere: quod Serapio in suo scolopendrio animaduertens, inquit, & eius compositio est tredecim pedū: quo loco pinguiuscule errauit interpres: nam interpretari debuit, & eius compositionem, id est, quācunq; plantam habere sex, aut septem folia. Interpres uerò sex & septē simul colligens tredecim interpretatus est. Quam ob rem antiquorū lingua ceruina phyllitis est: licet excellentiss. Leonicenus in epistola ad Hermolaum, linguam ceruinam apud antiquos hæmionitidem esse, non autē scolopendrium. A quo dissentire (licet præceptore optimo) sponte uolumus, quū res ipsa alioqui demōstret, etsi modica sit in forma differētia. Constat autem Theodorum Gazam in Theophrasto pro scolopendrio, linguā ceruinam interpretari. Ideo apud ipsum lingua ceruina, non

Ceruina lingua.

non est nunc uocatum scolopendrium, quod antiquorum phyllitis est, sed est uerum scolopendrium à nobis paßim Arabes imitantibus Citrach appellatum. Quam ob rem alia res est lingua ceruina tua, quæ antiquorum phyllitis est, & uulgare scolopēdrium, à lingua ceruina Theodori, quæ est uerum scolopendrium. SEN. Rem optimè accepi, Duæ sunt linguæ ceruinæ, phyllitis, & uerum scolopendrium. BRA. Ita est, sed phyllitis est pharmacopolarum lingua ceruina, & cum re similitudinem habet: scolopendriū uerò est Theodori solū lingua ceruina. Quippe nullus autor, præter Theodorum, uerū scolopēdrium linguam ceruinam interpretatus est. Id fortè fecit, ut latinam linguam ampliaret: ineptè tamen, quoniam uerum scolopendrium à nobis Citrach uocatum, nullā cum cerui lingua similitudinem habet. Hanc herbā Germani sua lingua airszung, id est, cerui linguam & ipsi uocant. SE. Omnia ad libellam accepi, sed Primula Veris occurrit. BRA. Florentini hac herba in acetarijs utuntur, & apud nos inchoante Vere quū omnes herbæ tenellæ sunt, edendo est. Verum tanta herbarum copia Ferrariense solum exuberat, ut in despectu sit: herba est paruula, cuius folia supra terram extenduntur, & florem paruum fert album camomillæ flori similem, florum uerò extremitates phœniceum colorem & ualde floridum imitantur. De qua Plinius lib. XXI. cap. XI. inquit florum prima uer nuntiantium, uiola alba: tepidioribus uerò locis etiā hyeme emicat. Nos in Ferrariensi solo, quum mitiores hyemes sunt per totum annum uidimus. Hæc est, quam uos pharmacopolæ pro Primula Veris accipitis, à nostris

Ceruinæ linguæ duæ.

Primula Veris.

mulieribus petrella dicta, ab alijs herba sancti Petri. Recentes etiam herbam paralysis, & alij Margaritum uocant, adeò nomina secundum placitum imponuntur. Sed hi qui illam passarellam dicunt in altera herba decepti summoperè aberrant. Quum autem breui purpurea uiola post albam sequatur, nonnulli purpuream primulam ueris esse falsò contenderunt: nam, ut præcitato loco inquit Plinius, post albam ea sequitur, quæ appellatur purpurea, proxime flaminea, quæ phlox uocatur, & primula ueris alba est. Nos hoc obseruantes eodem ferè tempore & albam & purpuream florescere percepimus, fortè temporis breuitate decepti, qua una alteram sequitur. Quicquid tamen sit, calidam & siccam herbam esse constat: propterea iliacis doloribus, & uteri mire succurrit: à Gallis coucõ, à Germanis schlusselplum uocatur, nescio unde hoc nomen sumpserit, sua enim lingua flores clauiũ significat, fortè ob similitudinem quam flos ille cum bulla claui habet, nomen accepit. SEN. Folium Indum sequitur. BRA. Nonnulli æquè nunc sicuti ante Dioscoridis tempora, hoc folium nardi Indici folium esse arbitrãtur, sed falso, quoniam folium est de se, quod ab antiquis in summo honore habebatur, malabathrum dictum. Nonnulli etiam lenticulam paludum Indiæ putarunt, sed decepti: quoniam Dioscorides folium esse tradit, quod paludibus innatat, sicut lenticula, id est, res ea, quam uulgò zen appellamus: tamen non dicit esse lenticulam, sed folium sine radice ut lenticula innatãs: diciturq; folium per excellentiam, quia nullum folium odore & perfectione (dempto nardi folio, quod tamen paruum est) ipsum excedit. SE.

Folium Indum.

Nos

Nos Malabathri folia habemus, & Venetijs paßim uenduntur. BRA. Dicis'ne illa oblonga, odorata, gustu acria, feruidaq́;, ueluti garyophyllon? SEN. Illa inquam. BRA. Garyophylli folia sunt, non malabathri, quæ cum nuce similitudinem habent. Venetijs aliud folium habetur, eodem nomine appellatum, quod Alexandria Aegypti aduehunt, folijs lauri, arbuti'ue simile. Arabes Tembul appellant, & Hermolaus ita etiam à Mauritanis appellari censet. SEN. Optarem summopere, ut uerum malabathrum mihi pingeres. BRA. Nullus autor est qui illum uerè pingat. Plinius tamen libro XII. capite XXVII. de duplici malabathro uerba facit. Vnum est cuiusdam arboris folium in Syria, folium inquam conuolutũ, & aridum colorem habens, ex quo oleum ad unguẽta exprimitur: est aliud folium, de quo Dioscorides & eodem loco Plinius, quod in Indiæ paludibus modo lenticulæ innatat, sine radice: hæc duo malabathri genera Venetijs mihi ostensa fuere, sed an illa essent, ambigebam: quoniã nullus autor est (quem nouerim) qui malabathrum uerè pingat. Dioscorides dicit esse in albo nigricans, & contumax frangi, solidum integrumq́; odore, qui nares feriat, & qui summoto quoq; eo persistat. Sapor eius sub lingua nardo similis esse debet, scabetq́;, neq; ullo salis gustu. Plinius uerò in aliquibus à Dioscoride dissentit: nam absolutè nigricans, non autẽ in albo nigricãs, ut Dioscorides dicit, quippe candidum minus probatur. Oribasius autem dicit subalbidũ in ipsa nigredine. Quod etiã Dioscorides, nec ullo salis gustu inquit. Plinius è contrario quodam salis gustu scribit. Itaq; in Dioscoride legendũ censeo, quoniam hæc

Garyophylli folia.

Plinij.

Malabathrum.

l. I. c. II.

particula absq; ratione posita esset, quia nullus gustum salis habere dubitat, nisi ex eo ambigi posse dicas, quia in paludibus nascatur. Tamen Oribasius & ipse in gustu salsedine carere dicit: nos autem potius probamus aliquo salis gustu legendũ. Additq; Plinius esse croco odoratius, & eius odorem sufferuefacti in uino omnes antecellere. SE. Eius effigiẽ potius uidere optabam. BR. Id exprimere non possum, quod nec legi, aut oculis uidi. SE. De herbis ergo expeditũ est. BRA. Verum infinitæ aliæ herbæ ab autoribus scriptæ sunt. SE. Eas tantũ exaraui, quibus in officinis utimur. BRA. Tam paucis utimini? SE. His solùm, nisi aliqua mente exciderit. BR. Res medica breuis est, si hæ tantum in usu sint, & nunquam medici alijs utuntur, à summis uiris Dioscoride, Plinio, Galeno, Paulo, Aëtioq; pictæ: imò nõnullæ priuatim magis, aliquibus egritudinibus succurrũt, quàm prædictæ. Dic autẽ, aliáne reliquisti, quæ collecturus sis? SE. Plurima. BR. Quæ? SE. Semina, fructus, radices. BRA. Non'ne ista in herbis collegisti? SE. non omnia, plura enim reliquimus. BRA. Quid sequitur in tua charta? SE. Semina statim describuntur. BRA. Habent'ne cum herbis eundem ordinem? SE. Fortè inordinatiori ordine digeruntur, sed colligentibus nihil refert. BRA. Nihil quidem refert, tamen pulchrum est ordine quodam incedere. SE. At inordinatio ipsa ordo quidã uidetur, quia inordinationẽ penitus seruat. BRA. Quicquid sit, tua semina, aut cum ordine, aut sine ordine digesta enumerare incipias. SEN. Vt lubet agam. Tamẽ opportunius erit cœnare: quoniam maiores cadunt altis de montibus umbræ, & iam rustici à labore

cessar

cessarunt. Et nunc summa procul uillarũ culmina fumant. Vbiq; enim cœnæ parantur, post cœnam quiescemus, hodiernum laborẽ remittentes, ut crastino mane tempestiuius huic negotio acrius operã dare poßimus. HER. Et mihi iam renes adeò calent, ut uix interulam pati liceat, omniaq; membra, præter dentes & palatum, quietẽ exposcũt. BR. Quis posset à tantis uiris dissentire? Omnia omittantur, & refocillandis uiribus uacemus: quisq; enim nostrum hac re summè indiget. Tugurium hoc uirẽtibus herbis circumseptum ingrediamur, en rusticus mappam strauit, apud ipsum cœnabimus. SE. In hoc quidem loco cœnabimus, sed nostris dapibus, quæ adhuc in hippopera supersunt. HER. Iam tempus est dare mẽbra quieti, ego supra hunc cumulum foliorum castanearum hanc noctem transigere decreui. SE. Cõmodius erit, gratiusq; corpori lintea supra folia extendere. BRA. Vt lubet: hoc unũ scio, nobis opus non esse cunabulo ad dormiendum. SE. Non indigebimus equidem, & hæc aura quæ spirat, culices abiget. BR. In montibus non sunt adeò frequentes, ut in conuallibus, & locis aquosis, hic tamen non desunt. HER. Solares radij tecti rimas iam subeũt, nos autẽ dormimus? BRA. Miror, quum iunior sis, & magis defatigatus, primus omnium experrectus sis. HER. A` cunis usq; assuetus sum tempestiuè surgere, imò diu uos dulci sopore pressos inspectabam, & ne euigilarem, quiescebam. SE. Eia surgentes operi nostro incumbamus: ubi est mea charta, in qua semina scripta sunt? BR. Linteis heri uesperi tectam uidi, quippe sinu deciderat, quum tuum hoc colobium recingebas. HER. En sub capite erat.

DE SEMINIBVS quæ apud Ferrarienſes Pharmacopolas in vſu ſunt.

SENEX.

LATVM hunc campum ingrediamur, in quo magnam herbarum copiam uireſcere intueor, & ferè omnes ad ſemina perueniſſe. BRA. Nunc ſemina exarare incipias, ut diligentia tarditatem cōpenſemus. SEN. Iuſquiami ſemen primum locum inter ſemina occupat. BRA. Tres hyoſcyami ſpecies à Dioſcoride numerantur. Vna, flore purpureo, ſemine nigro. Altera, flore luteo, ſemine flauo. Tertia, flore, & ſemine albis. Duæ primæ ſpecies inſaniam faciunt. Tertia, in uſu medico habetur, & Ferrariæ inter ruinas & rudera creſcit: eius tamen maiorem copiam habemus, quæ florem luteum habet. Verùm & florem album habens ibi uiret. Harum duarum ſpecierum ſemina condas, quia ubi illa deeſt, cui flos albus inſidet, florem luteum habentem accipimus, magis, quàm quæ purpureum. At cur ſemina tantū ſeruatis? SEN. Quia ſola in uſu ſunt. BRA. Cur non immutandus uſus ſi ab autoribus aliæ partes ſeruantur? SEN. Mutemus. BR. Tu igitur, præter ſemina, folia, & radices ſerua, & ex trimeſtris tritici farina, ac folijs paſtillos facito, recentiumq; ſeminum ſuccum, & foliorum parato, quãuis & ex ſuis ſeminibus calida aqua infuſa ſuccus etiam

Hyoſcyami ſemen.

[illegible]

expri

exprimatur: folia etiam polentæ admixta in pastillos conformantur. SE. Hæc omnia Ferrariæ ex habente flores albos parabo, quæ si defecerint, luteos habentem sumam. BR. Facile utranq; speciem habebis, quāuis copiosius in maritimis nascatur. Notißima est apud nos herba, quam nostrum uulgus Dentem caballinū uocat. Galli Latinum nomē imitantur. Germani Bylsamkraut, uel Bylsensome, quod semen hyoscyami significare uidetur. At si kraut, id est, herbam, præponant, ita dicent, kraut bylsensome, id est, herba seminis hyoscyami. SE. Rutæ semen alterum locum habet. BRA. De ruta in herbis tractauimus. SE. Mente exciderat. Althææ semina sequuntur, de quibus tamen suprà dictū est, & ut satis erat, collegimus. Semina maiora frigida sequūtur. BR. Quot & quæ sint numera. SE. Quatuor, melonis, cucurbitæ, cucumeris, citruli. BR. Quum hæc maiora nuncupentur, respectu minorum dici oportet. SE. Imò sunt quatuor semina minora frigida, ad differentiā maiorum. BRA. Numera & hæc. SE. Portulacæ, scariolæ, lactucæ, endiuiæ. BRA. Cur hæc minora, illa maiora appellantur? SE. Nescio alterā causam, quàm quòd illa sint magis frigida. BRA. Imò portulacæ semē, endiuiæ, ac lactucæ, magis frigida sunt. SE. Cur ergo ita uocantur? BRA. Id non fit ex uiribus quæ maiores in minoribus sunt, sed ex mole & seminū magnitudine, & fortè ex magnitudine rerum unde semina sumuntur. Itaq; à mole corporis recētes, & non uirtutis hæc semina maiora, & minora nuncuparunt: imò si in recentiorum libris semina frigida absolutè scriptum reperies, maiora intelligere oportet. A primis autē exordiamur, id est, melonum

seminibus (ut tuo uerbo utar) Dioscorides, & Græci omnes nomen habent σίκυς, quod nostri Latini uertentes cucumerem dicũt, sub quo nomine non tantũ eum fructũ, quem nos uulgò cucumerem appellamus, intelligunt, sed omnia melonum genera, cucumeres, citrulos, & angurias comprehendunt. SE. Apud Græcos igitur maxima debet esse confusio. ERA. Quietè habeas & rem noueris mirè distinctam. Quum fructum illum, quem nos uulgò melonem dicimus, significare uolunt, non σίκυς, id est, cucumis, absolutè dicunt, sed σίκυς πέπων, id est cucumis pepo, uel absolutè πέπων dicũt. Nos etiam absolutè pepon: melopepon uerò pepo est in formam mali cotonei forte fortuna (ut Plinius inquit cap. V. XIX. lib.) factus. Absolutè igitur quum cucumis dicitur, Anguriam intelligere oportet: quum pepo, meloneum nostrum. SE. Noster cucumis quo nomine uocatur? ER. Et ipse cucumis dicitur cum hac adiectione, citrinus: propterea multi citrulum quasi citrinum, à colore quem habet quum maturuerit, appellant. Is est, de quo Plinius libro XIX. cap. V. qui in uarias formas à Columella componitur, aquam amat, refugit oleũ, & si in cannã flos ponatur, longissimi fiunt. SE. Anguriam ergo cucumin dici sentis, & nostrũ cucumerẽ, & melonem peponẽ. ERA. Ita est. Cucurbitam uerò ab aliquibus anguriã comprehendere creditur, quia unum cucurbitæ genus rotundum est: sed Columella id falsum esse demõstrat, qui ex eiusdẽ cucurbitæ seminibus rotundas fieri manifestè docet, & oblongas: quippe ex collo semina oblongas, ex uẽtre rotundas faciunt. Ideo aliud est anguria, aliud cucurbita: sed anguria sub cucumeris

Cucumis.

Cucumis pepo.

Anguria.

Cucumis citrinus.

Cucurbita.

meris

meris genere intelligitur. Vnde à Vergilio in Georgicis dicitur, Cresceret in uentrē cucumis: quod anguriæ proprium est. Horū omniū semina in Ferrariensi agro ubertim inuenies, & multo efficaciora quàm in montibus: at ex his cur tantum semina colligis? SE. Ita usus est. BRA. Succus seruari non debet, nec folia, nec cortex: tamen peponum radicem in officina, præter semina, habere conueniet. Germani nomen habent pfeben, quo melones significant, sed eodē ferè nomine & citrulos, ac cucumeres intelligunt. Galli melones melons: & Hispani, ut nos dicūt. Cucumeres uerò à Gallis, Concombres: & ab Hispanorum parte pepines uocantur: & Galli etiam citrulos, citrules appellāt. At cucurbitæ à Gallis coucourges, ab Hispanis Calabaças generali uocabulo, à Lusitanis Aboberas, à Germanis kurbs appellantur. Non desunt tamen in Italia multi, præsertim Neapolitani, qui anguriam melon de aqua nuncupant, sed hæc aliàs: quoniam opus non est omnium nomina recensere. Nūc ad minora semina frigida transeamus. Portulacam aliubi non quæras quàm Ferrariæ, & non modo semina, sed ut suprà docuimus, folia etiā seruabis. Notißima herba est. De lactuca idem iudicium sit. De endiuia prius dictum est. Scariolam tantum edocere oportet. Quum de intubo sermo habebatur, sub eo cichoreum, & endiuiam compræhendi ostendimus, & quòd uocabulum intubus endiuiæ applicatum est, cichoreo uerò illi herbæ quā uulgo Radechio appellamus, & utrunque in satiuum & agreste diuidi monuimus. Herba quam recentiores Scariolam dicunt, intubi species est, sed syluestris. Græci, serin, nostri recentes corrupto uocabu-

lo scariolam uocant: nam diminutiuum seris, Seriola est: ipsi uerò corrumpentes ut pleraque alia, scariolam pronunciant, Scriolam dicere uolentes aut debentes. Eodem modo à Gallis appellatur. Lactucam uerò, ut nos, uocant Hispani: Galli lectus, Germani lactuc. At endiuia à Germanis & Hispanis Latinè profertur, à Gallis endiue. SE. Albi & nigri papaueris semina occurrunt. BRA. Multa de papauere dicēda essent, & ostendendum, quod recentes Rosellam uel papauer rubrum uocant, aliud ab Anemone esse. Duo papaueris genera in segetibus nascūtur, id est, duæ herbæ, quæ in uasculis papaueris modo, semina condunt. Vna est Anemone, de qua suprà. Altera, erraticum papauer, uel papaueralis. Anemone plures colores habet: erraticum papauer duos tantum, ruffum, & candidum. His autem omissis ad tua semina accedamus: semina, quæ colligitis ex satiuo papauere sunt, at in re medica potiora sunt ex syluestribus semina, quippe & satiuum manditur, imò Florētinæ mulieres tempore æstatis in delitijs habent, quippe post prandium & post cœnam, uasculum satiui papaueris deglubētes, paulatim semina comedunt. Ex syluestribus autem id magis aptum est medicamētis, quod tertio loco à Dioscoride ponitur, oblōgum uasculum habens. Ideo nostri pharmacopolæ aberrāt, qui ea uascula quærunt quæ bene rotunda sint, quū longa efficacius medeantur. Habēt eiusmodi papauera alba semina, & in Ferrariensi agro copiosè crescunt, magis etiam quàm in mōtibus efficacia. Nec nobis deest nigrum papauer, Thebanū tamen apprimè laudatur, à quo fit opium. Duo ex nigro papauere fiunt: succus quum exprimitur

Papauer album. fo. 32.

Papauer nigrum.

cras

crassius, qui Meconiũ dicitur, & lachryma, uel lac, quum inciditur caulis, & emanat lac uel lachryma, quæ opium nuncupatur: hæc autẽ præter semina ad rei medicæ commodum seruanda. Verùm & si apud nos nigrum papauer sit, non tamen in tanta copia, & tale, ut ex eo opium fieri posit: Ideo & opium, & eius semina ex Thebano agro poscerem, quãuis nos ex alijs pluribus Italiæ locis habeamus. At albi papaueris semina ex Ferrariensi agro colligerem. A Gallis, pauot dicitur: adduntq; blanc, noir. Ita à Germanis Mon, prædictas differẽtias addentibus: ab Hispanis autem Dormideras uocatur. SE. Quibus indicijs opiũ ab autoribus probatur? BRA. Oribasius grauis autor, qui Galenum sequitur, secũdo de uirtute simplicium libro in hũc modũ scribit: Papaueris succus, id est, opium, optimus est, spissus, & grauis odore, somnũ faciens, amarus in gustu, facile soluitur in aqua, nitidus, albus, non asper, neq; thromboidis, id est, neq; cõglomeratus in resolutione, neq; indurescit in sole positus, incensus, & ad lucernam accensus terrestris flammam mittit. Adulterant autem eum glaucium miscẽtes, aut gummi, aut lactucæ agrestis succus. Si glaucium admixtum habet, crocizat in resolutione: si autẽ lactucæ agrestis succus miscetur, odorem non habet similem, & asper est. Quòd si gummi mixtũ est sine uirtute imbecillis est, & perlucidus. SE. Nosco in nostro opio adulterium esse, quia plures ex supradictis cõditionibus illi desunt. At ad Rosarum semen ueniamus. BRA. Nihil aliud de hoc semine dicemus, quàm quod præcedenti die tractatũ est. SE. Ad amomum igitur transeamus. BRA. Vos semen quoddam paruum, & nigrum

Oribasi9 | Notæ optimi Opij. | Amomum.

nigrum pro amomo uenditis, quũ tamẽ non ſit. SE. Quid ergo erit amomum? BRA. Nunquam in Italia plãtatum amomum uidi: habet enim racemos ſemine plenos, aurum colore imitantes, uulnerat nares odore, & origani habet acrimoniam. Eſt autem ex frutice paruo, flores paruos ut uiolæ albæ habẽte, & folia bryoniæ, id eſt, uitis ſylueſtris ſunt. In Armeniã mittere oportet, in Mediã, uel in Pontum, ſi uerum & probum amomum habere ſtudeamus. Vnde conſtat amomum ſpeciem uuæ habere, & non eſſe nigra illa ſemina, & inodora, quæ à pharmacopolis publicè uenduntur. Quum uerò ex tribus prouincijs Dioſcorides ferri dixerit, Armenia, Media, & Ponto, Pandectarius in tres ſpecies partitur, ſecundam ſpeciem Medicam appellans. Tu uides quanto errore ducatur, qui pro loci nomine, aliud nomen poſuit. Miror quur non habeatur, quum facillimè ex armenia Alexandriam Aegypti feratur, mox Venetias. Nec difficile eſt ex Media Alexandriam ferri, aut ex Ponto in Pannoniam, & ex Pannonia in Italiã. Deinceps ut habeatur diligenter curabo, quum illuſtriſſimus & excellẽtiſſimus Ferrariæ Dux Alphonſus, ſpõte ſe curaturum promiſerit, omnia ſimplicia, quæ Theriaces compoſitionem ingrediuntur, haberi, Inter cætera autem amomum ingreditur. Non defuere tamen, qui Hieroſolymitanam roſam, quam ex Hieruſalem huc portãt peregrini, à noſtris mulieribus Roſam ſanctæ Mariæ uocatam, quamuis nullã habeat cum roſa ſimilitudinem, amomum eſſe putarint, ob odorem, ob cõfertos ramos: & quia multi rami ab una radice, ut columbinos pedes imitari uideatur, propterea à Serapione pes columbinus dicitur.

Roſa Hieroſolymitana.

citur. Putat nostrũ uulgus, si eiusmodi rosam domi habuerit, non posse fulmine tangi, aut aduerso infortunio perturbari, putantq́; singulis annis in festo natiuitatis ea hora, qua CHRISTVS natus est, aperiri. Verùm amomum hanc rosam non esse ex hoc dubito, quia non uulnerat nares odore, tamen recentem satis habui, nec habet origani acrimoniam, nec folia sunt bryoniæ similia: etiã amomum ueluti uua est, quod & Plinius etiam capite XIII. XII. libri testatur: quamuis inter Plinium & Dioscoridem quædam uideatur esse differentia, tamen non spectanda. Vnum est uos amomõ carere, quia in sapore, odore, & colore altera res est uestrum amomum, & altera etiam sanctæ Mariæ rosa. Curabimus illustrißimi principis nostri opera Ferrariam afferri. SE. Sinapis semen occurrit. Sinapis. BRA. Notißimum est semen, & notißima herba, in uarijs Italiæ locis nascitur, sed feruẽtißimũ in Apulia, quod, aliqui in Ferrariensi agro seminarunt, ineptiori feruore ortum est: herba in pultarijs cõdiendis apta, semen ad uarios intinctus accommodatur, quæ sinapia, & sinapismi dicuntur, quorum in Italia maximus usus, & Ferrariense sinapium præ cæteris collaudari cœpit, quum prius Vercellense palmam ferret. Apud Gallos acerrimum fit, ut lachrymas in edendo moueat. Decipiuntur qui putarunt inter semina minimum esse istud, propterea à Sospitatore nostro CHRISTO dictum esse, Si quis tantam fidem habuerit ut granum sinapis: ut ostendat modicam fidem mira facere. Sed CHRISTVS noster potius in comparationem granum illud accepit ueluti omnibus notißimum. Cõstat enim plura semina multo minora esse granis sinapis.

pis. In hoc monte, arenti illa parte, colligas, ubi maiorem acrimoniam semina habebūt, & magis tentabit mentem, qua re cætera excellere Pythagoras testatur. A' Gallis saneue, à Germanis senff, ab Hispanis mostazza nuncupatur: adeò notum est, ut alia declaratione non indigeat.

Nasturtium. SEN. Nasturtij semina sequuntur. BRA. Cardamon, ut Græcis, non Cartamum, ut multi recētes decepti sunt, appellatur. Altera enim herba est cartamum, à naribus quas torquere, & ringere facit quum māditur. Apud Latinos nomen accepit nasturtiū, quasi torquēs nares. Notißima herba, nos uulgò agretto, ab acritudine saporis (ut arbitror) uocamus. Quum uerò comedētes ferè euigilet, propterea ad inertes dicitur, Ede nasturtiū. Satiuum & syluestre reperitur: & satiuum duplex, album, & nigrum: eadem uis omnibus, Dioscoride teste, Syluestre tamen & montanum in calefaciendo efficacius: at Dioscorides non multum curat quo loco colligatur: mihi autem magis placet ex montibus petendum. In usu medico semina tantum sunt, folia minime, quæ etsi ad aliquid etiā ualeant, tamen (ut Galenus libro de simpliciū medicamentorū facultatibus inquit) uires habent quū uiridia sunt: exiccata enim illas amittunt, licet non penitus. Hispani marayes aliqua Hispaniæ parte: Lusitani agrones. Germani uerò Broon cres, nasturtium, ex proprietate quam habet, uocāt. SE.

Vrtica. Vrticæ semina post nasturtium habentur. BR. Ab urendo nomen accepit urtica. Reperitur magis syluestris & minus: mas, & fœmina: sed eædem uires omnibus insunt. In arentibus locis & montanis efficacior est: sed præter semina, folia etiā seruabis, ad plures medicos usus commoda.

da. Adeò nota herba, ut à culo etiam (uulgato Ferrariæ prouerbio) cognoſcatur. Eius ſpecies diſtinguit Plinius cap. XV. XXI. libri, eas proprijs nominibus uocãs, ut canina, herculeana. Ortigas ab Hiſpanis, à Gallis ortie, à Germanis neſſel, & neſſelen uocatur. SEN. Lini ſemina præ manibus ſunt. BRA. Omnibus notiſsimum eſt linum: ita etiam à Græcis appellatum, quãuis nonnulli linum agreſte nuncupent, non quia contra ſatiuum diſtinguatur, ſed quia in agris, ad ipſius differentiam, quando filari aptum eſt: ſemina in Ferrariẽſi agro, medicæ rei aptiſsima ſunt, & in ſumma copia habentur, ideo non eſt opus in montibus quærere. A' Gallis linum lin, & ab Hiſpanis, ut nos, lino: à Germanis lein, uel lin ſemen, aut flach appellatur. Non eſt autem opus hîc lini genera edocere, nec quid linum ſit à Plinio aſbeſtinum appellatum, lib. XIX. quod ſi in ignem proijciatur, non uritur, & mappæ ex eo factæ igne non aqua lauantur: arbitror ego ex lapide quodam eſſe, qui amiantus dicitur. Hic (ut Dioſcorides .v. lib. inquit) in Cypro naſcitur, ſimilis alumini ſchiſo, id eſt, de pluma à nobis uocato: ex eo Theatris uela texuntur: hæc autem in ignem cõiecta, flammantur quidem omnino, ſed ſplendeſcunt magis exempta, & nihil igni dependũt. Nos hunc lapidem habuimus, habemusq; nunc, & filari poſſe certum eſt. Multi ex alumine ſchiſo (ſed incaſſum) conati ſunt lintea in hunc finem parare. Non defuere tamen, qui ex Salamandræ cortice ſimiles mappas, quæ comburi non poſſunt, factas putarent, ſed falsò, quoniam ſalamandram comburi magno meo periculo uidi: ferè enim eius ſanies in os proſilijt, quanquam non putamus adeò uenenoſum animal

Linum.

animal esse, ut uulgus, & recẽtes multi arbitrantur. Quũ autem lini mentio inciderit, de linosa herba aliquid loqui conuenit, uel linaria, ita enim appellari solet, sed frequentißimum est nomen linaria, minus frequens linosa: notissima est apud nos herba, folia lini folijs similia, adeò ut à multis syluestre linum putetur: nunc prætermitto quòd à recentibus esulæ comparetur, hoc dempto, quòd esula lac habet. Vnde carmen quoddam sibi finxere:

Esula latescit, sine lacte linaria crescit.

An uerò ea sit esula cui linariam comparãt, alio loco disputare decreuimus. SEN. Reperitur'ne apud antiquos linaria? BRA. Suspicor an illa sit, quam Dioscorides, & Plinius osyrim uocãt: nam surculus niger ramulos tenues lentosq; fert, & ijs folia terna, & quaterna modò quina, interim & sena ceu lini, nigra initio, deĩn colore mutato subrubra. Vnde & Plinius ramulos nigros, & folia nigra habere dicit, semen quoq; primo nigrum, post rubescens. Nonnulla tamen me deterruere, ut potius suspicer, quàm putem linariam osyrim esse, à quibusdam Germanis linaria vvildflachs dicitur, ab alijs krotenflachs. SE. Fœnugræcum ergo quæramus. BRA. Nec longè aberit nostris in partibus fœnugræcum, à Plinio Silicia, à Varrone Silicula, à Theophrasto buceras appellatum, notißima herba, & notißima semina in usu medico quotidie frequentia, à Gallis senegre, ab Hispanis alfolfes fœnugræcum dicitur. SE. Caulium semina colligamus. BRA. Heri satis superq; collegisti. SEN. Basiliconis garyophylati semina habeamus. BRA. Et hæc etiã aceruauit Herbarius, quod ozimum appellari monuimus. SE. Frumentum, ordeum,

Fœnugræcum. 2.294.

mili

miliumq; seruemus. BRA. Notißima semina quæris, quæ in quotidiano usu habentur: frumentum, & far uocabula communia sunt omnibus ferè spicã habentibus: tamen uocabulum far, uni speciei attribuitur, quam eodem nomine uocamus, eodem modo frumentum tritico. Hæc sunt in nostra inclyta urbe Ferraria, adeò exuberantia, ut quandoq; ita uili pretio uendantur, ut nihil ferè ualeant, tantũ Ferrariensis ager triticea messe abundat. Milium pariter in centuplo augetur, ut semel ex uno grano in Bõdonij conuallibus sexaginta ramulos procreatos uiderim. Sed in ordeo ambiguitas est, quippe nonnulli antiquorum ordeum alterã rem esse à nostro nũc uocato ordeo, quod in quotidiano usu est, putarunt: quos hallucinatos esse arbitror, quoniam & in folijs, & in figura seminis, & in uiribus nostrum, & antiquorum ordeum conueniunt. Id tamen præmonere uolo, me quandoq; Venetijs ordeum ex Græcia allatum quæsiuisse, inueniq; grana cum nostro eadem, sed maiora, & magis alba, non tamen adeò excellentia, ut diuersum esse uideretur. Quam ob rem nostrum ordeum seruarem, quod ab antiquo nullo modo differt: hoc enim esse maius, & magis album nõ tollit, quin ordeum sit. At maiora grana, quæ haberi poßint, & candidiora seruarem: nam à Dioscoride, candore, & munditia probatur. In Ferrariensi agro, & candidum, & ualde mundum habetur: triticum uerò probatur, quod in luteum colorem uergat. Galli, ut nos, triticũ forment, Hispani trigo, Germani vveyßzen appellant. At ordeum à Germanis gerst, ab Hispanis eluanda, à Gallis orge, dicitur. Milium uerò Hispani millo, Galli mil, Germani hirs uocant. SE. Coriandri

Frumentum.

Ordeum.

2.c.73.

Coriandrum. riandri semina occurrunt. BRA. Coriandrum adeò nota, & triuialis herba est, ut longa dissertatione nō indigeat, quod corianum etiam nuncupatur: non modò eius semina, sed etiam folia in officinis habere conuenit, & quum frigiditate ualeat, ideo frigidioribus locis collectum, efficaciores uires habebit: hanc igitur partē Boreæ subiectam petamus, in qua rustici seminarunt, quanquam & Ferrariæ proueniat: uerū cultu indiget, quia syluestre coriandrum nūquam inuenitur. SEN. Semen mirabile est, quod capiti, & uentriculo magnopere succurrit. BRA. Miror ego cur recentiores medici eo frequenter utantur, quum (ut inquit Dioscorides) mentē tentet, præsertim si copiosius sumatur, & in frequenti usu sit. Imò sexto libro, inter uenenata connumerat, quā ob rem eius usus adeò frequens esse non debet. SE. Nos illud præparamus. BRA. Abs te peto, nunquid ea præparatio faciat ipsum non esse coriandrum, aut adhuc coriandrum sit: si adhuc coriandrū, proprietates coriandri habere opus est: si coriādrum non sit, coriandrū (ut putant) suis ægris non exhibebunt. SEN. Malitia, quam habet, corrigitur, & adhuc coriandrum est. BRA. Ideo & adhuc illam qualitatem participat, quam à propria natura habet, & si minus intēsa dici poßit, propter hæc coriandri usus infrequens sit, præsertim quū Dioscorides ut plurimum per exteriora eo utatur, & eius usum caueri iubeat. Idem Galenus, & Paulus Aëgineta censent. Mirum uerò cur à nostris medicis pro capite ut plurimū exhibeatur, tamen capiti infensißimum est: quum autē uires habeat quodammodo stipticas, propterea uentriculo prodest. Ferrariense etiam solum coriand

riandrum copiosè fert, quamuis nullus sit, uel modicus seminandi usus Germani Latinum nomẽ imitantur, coriander proferentes, nam apud ipsos non extat Galli coreandres, Hispani culãtro uocant. SEN. Lupinum sequitur. Lupinum. BRA. Notissimum semẽ, nescio an inter legumina numerem. Tristes lupinos Vergilius cecinit, id est, amaros, ut Seruius interpretatur. Nostræ mulieres aqua maceratũ, mitius reddunt, ut mandi possit, nec immeritò, quia uentriculum corroborat. At inepta hora sumunt, quia statim à cibo: satiuum, & syluestre inuenitur, sed æqualibus uiribus. Solum Ferrariẽse lupinum aptè producit: in montibus tamen, atque siccioribus locis efficacior, curam non expetit. Hippolytum Turcum optimæ indolis infantem, Magnifici Alberti filium, ab ingenti uermium copia solo lupinorũ puluere liberaui. A' Gallis lupinis, ab Hispanis, tramuzes, à Germanis feigbon appellatur. Vnde uerò Germani suum nomen sumpserint ignoro, quippe idẽ significat quod fabæ ficuum. SEN. Cannabis semina offeruntur. Cannabis. BRA. Species duas habet, Syluestrẽ, & satiuam: ex ambabus semina habere studeas, ex syluestri autẽ speciatim radices. In Bononiensi agro mira cannabis fertilitas, et præsertim in illustrissimi Ducis nostri castro quod Centum apellatur, à centonibus fortè dictum, qui etiam ex uarijs cannabinis partibus fiunt. Venetorum Senatus huius castri uiris immunitates plurimas cõdonauit, si Venetias cannabin aduehercẽt, quippe nullum aptius ad conficiendos rudentes inuenitur. De cannabi finem fecissem, quoniam opus non est res tam notas diu pingere, nisi in mentẽ uenisset, gallinas hoc semine pastas per totã hyemem

mem oua parere: quod & urticæ semẽ facere certum est. Ab Hispanis, qui Lusitaniam inhabitant, lino alcanabe, à Germanis hanf, à Gallis chancuix appellatur. SE. Cicutæ semina consequuntur. BRA. Frequentissima habetur Ferrariæ cicuta, & efficacissima, ut quæ sues plerunq; & anseres interficiat. Non tantum semina, sed & succum è cacuminibus, antequã semina obarescãt, seruabis. Vinum meracius sanat, si quis cicutã comederit. Ne alibi quàm Ferrariæ, cicutam quæras, licet Dioscorides Cretensem magnopere laudet, post Magaricam & Atticam: fistulæ ex ipsa fiunt, quæ cicures redduntur, si uino meraco macerentur. Noui ego unigenitum uiduæ filium, qui ex esu cicutæ obijt, eam in acetario, cerefolij loco (ut dixit) comedens. Mixta uino, insanabile uenenum est. Excellentiss. Leonicenus pharmacopolarum errorem detegit, qui loco rutæ syluestris seminis, cicutæ semen colligunt & seruant: tamen resipiscere nolunt, sed in dies homicidia potius augere. Nostrum uulgus cegua, & Galli etiã Cegucе nominant. Hispani cannaueras. At Germani, quoniam interficit, vvieterichт appellant, ac si tyrannum dixerint: ita enim id uocabulum apud ipsos interpretatur. SEN. Erucæ semina occurrunt. BRA. Inter alias herbas quibus in acetarijs utimur, hæc una est, quæ Venerẽ reuocat morantem, ut poëta inquit: nec lactuca apud nos edi consueuit sine eruca, ut calidæ ac frigidæ rei temperamẽtũ fiat: notissima herba est, à nostris etiam mulieribus ruchela, corrupto uocabulo, quasi eruca nũcupatur: non modò semina, sed & herba ipsa seruãda. Quin & ex hac herba, & lacte uel aceto pastilli fiunt, ut diu seruentur, in culi-

na

ne nō medicinæ usus. Quæ apud nos reperitur, satiua est. Aliud genus syluestre in Hispania potissimum nascitur (quanquam & in Italia etiam) quo Hispani loco sinapis utuntur, imò idem est in Italia usus, & plures uidimus, qui eius semine uice cardamomi uescerentur. In Ferrariensi agro copiosè prouenit, sed in montibus efficacior.

SE. Ad mespilorum semina ueniamus. BRA. Si tempus exigeret, mespilorum species ad unam enumerarem, quæ à Theophrasto libro de plantarum historia tertio, & à Plinio describuntur: ostēderemq; Dioscoridis mespilum, non esse nūc uocatam mespilum: quia Dioscorides arborem aculeatam dicit, buxeæ spinæ folijs, & quod fructum fert, in quo solum tria grana uel semina inueniūtur: unde tricoccus appellatur. Talis fructus in Neapolitano agro copiosè abundat: ipsi azarolum, nos lazarolum uocamus. Cœpit iam Ferrariæ plantari, & Hieronymus Brasauolus affinis meus Miles strenuissimus suo in horto habet. De hoc autē pomo aliàs: nam mespilla nostratia non habent pauciora grana quinq;. Verùm ut aliquid certi habeas, secundum genus mespili à Dioscoride positū, quod epimelis appellari dicit, in Italia nascens est uera mespilus nostra, si descriptiones consideremus: nam est arbor mâlo similis, folijs tantum minoribus, rotundum pomum fert esui commodum, latiori umbilico, leniter adstringēs, & serò maturescit. Suspicorq; idem esse quod apud Galenum ex mente Hippocratis amamelides nuncupatur, genus mespili in Italia nascētis. Quicquid tamen sit, non est opus aliunde quærere mespila, quàm Ferrariæ, ubi & copia habetur, & efficacia sunt semina. Hoc tantum addere

Mespilum. Theophra. l. c.133.

Puluis seminis mespili frāgit lapidem.

decreui, etsi eius fructus adstringat, seminum tamen puluis, lapillos uehementer ex renibus eijcit, urinam cit, & uesicæ lapidem minuit: cuius rei nuperrimè experimentum sumpsi in domino Petro de Argēta, qui plures quàm saxaginta è renibus lapides minxit, solo huius pulueris auxilio. In domino autem Andrea Rodo, uiro solertißimo, adeò lapides renum cōminuerat, ut in puluerem redacti sine dolore exirent. Germani mespilum mespil, Lusitani nespelas, ut nos etiam, m, in n, mutantes, Galli nepfles appellant. SEN. Lens sequitur. BRA. φακὸς à Græcis dicitur, lentem nos & lenticulam appellamus, semen notißimum, ita etiam uulgo dictum lente: in Ferrariensi agro præcipuum, ut quandoq; grana pollicis unguem latitudine æquent. Ibi pro usu colliges. Lenti ultimā manum imposuissem, nisi Dioscoridis textus occurrisset quo aluum cohibere cū corticibus scribit. At Hermolaus emollire interpretatus est: nosq; publicum adagium uulgò habemus, Si quis lentis pateram comederit, situlam cacare. Errant (ut puto) recentes, qui excorticatas adstringere, cum corticibus emollire uolunt. Nam constat apud Galenum & Paulum lentes communiter adstringere. Quam ob rem apud Dioscoridem ita etiam intelligendum censeo, quippe secundo ordine exiccant, ut Aëtius testatur, qui etiam prædictæ dubitationis solutionem quodammodo adumbrauit: nam experientia id manifestè ostēdit, lentem comedētes solui. Verùm Aëtius lentem quidem arefacere corpus, & sistere aluū, ius uerò irritare. Vnde his aluus irritatur, qui ius non lentem comedunt, accidit uerò moltos ius secum comedere, ideo non mirum si soluantur,

Lens.

Lib j de alimen. & lib. iij. de simpl.

tur. Ipsi autem lenti id tribuunt, quod iuri potius condonandum erat. Nec mirum, quoniam & biscocta braßica adstringit; at uentrē laxat prima coctura sumpta, ut Aristoteles primo Problematum libro edocuit. Galli lentiles, Hispani lentellas, Germani linsen appellant. SEN. Ammeos sequitur. BRAS. Plures decepti, ammi, cuminum esse arbitrantur. Non enim legi debet ammeos, quia genitiuus est, sed ammi. Verùm Dioscorides cuminum non esse, manifestè ostēdit, sed origani saporem habet. Nostri pharmacopolæ in hoc semine inconstantes sunt, quippe nonnulli semina parua oblonga & tenuia habent. Alij simile fœniculo, sed minus: alij maius quàm cuminū, & nigrum habēt. Re autem uera nullus est apud quem uerum ammi uiderim. Illa enim parua semina origani saporē non habēt, nec possunt esse calida & sicca in tertio gradu, ut sapor ostendit. Quod uerò maius est cumino, et nigrum, ex hoc ammi esse nō potest, quoniam ammi album est, & minus cumino. In Aethiopia ubertim nascitur, & prope Alexandriam Aegypti. Græci in panibus suis semen hoc ponunt, ut de fœniculis apud nos usus est, quo gustu gratior sit: hoc semen facilè haberi poterit, quoniam Veneti singulis annis Alexandriam Aegypti nauigant. Id tamen non est quod paßim à pharmacopolis uēditur, imò ut recens ualde portetur curabimus, ut terræ mandari poßit. SE. Quæ sunt illa semina quæ in officinis habentur? BR. Alterius herbæ semina. SEN. Cuius herbæ? BRA. Nunc mihi ignotæ, quamuis plures uiderim, qui cerefolij seminibus uterentur. Aliàs autem de hac re commodius tractabimus: si autem uerum ammi cupis, Alexandriam mittito,

Arist.

Ammi.

Juan bicente escolano

tito, hoc nomine ibi appellatur, imò hoc nomē semini, & herbæ per totam Græciam condonatur. Galenus amarum gustum habere fatetur, præter id quod acre sit, & in tertio ordine intenso calefaciat, & exiccet. SE. Orobus sequitur. ERAS. Eruum à Romanis dicitur. Recentiores adeò decepti sunt, ut nonnulli ex ipsis Alexandria semina quædam ferant subrussa, sub cuius cortice seminis caro subflauescit, uerum orobum esse asserentes: quum tamen Dioscorides orobum album dijudicet, & alba grana colligenda iudicat: ad farinam pro usu medico parandam, alij recentes, ut Pandectarius, cicer syluestre esse arbitratur, quum tamen Dioscorides de cicere prius per plura capita egerit, & in cicer arietinum & non arietinum distinxerit, tunc autem de syluestri cicere tractare debuisset. Adde seri eruum, ideo syluestre esse non potest. Auicēna eruum, & herbam Iudaicam duobus capitibus confundit: recentiores idem esse iudicant. Quicquid sit, eruum non est, quod pharmacopolæ uendūt: sub cuius cortice flauescit, quia Dioscorides candidißima grana sumi iubet. Nec te moueat quòd ab alijs autoribus russum ponatur, quia intus album esse debet, non rubrum. Quam ob rem id esse eruum suspicor, quòd nos uulgò ruuione appellamus: habet enim albißima grana, & capiti graue est, & onerosum uescentibus, constatq́; boues saginare. Quam ob rem si quis orobum ordinaret, nostrum uocatum ruuione acciperem, quoad meliora inuenirem. Decipiuntur qui uiciam sumi contendunt. Decipiuntur, & qui uulgò uocatam rubigliam. Decipiuntur, & qui cicer, quoniam in ciceris capite, ciceris decoctū cum eruo miscet, ad testium coll

Orobus.

Eruum.

collectiones, formicas, psoras, lichenes, ulcera capitis erumpentia, cancros, cacoëtas, cum melle, & ordeo, quod non fecisset, si eruum & cicer idẽ esse putasset. SE. Deinceps igitur semen dictum ruuione pro orobo sumã, nec erit opus Alexandriã, & in alium locum mittere, quum in nostra urbe facillimè haberi poßit. BRAS. Ita facere expediet, ne continuò cum alijs erres. Galli eruum uesse, Lusitani Cezirano uocant. SEN. Cardamomi semina sequuntur. BRA. Quantum in hoc semine ~~aa~~ pharmacopolæ decipiantur, statim uidere licebit. SEN. Quomodo in hoc semine decipiuntur, quod ualde acre, & odoratũ habent? BRAS. Si aures præstabis id certè intelliges, & quod exponam uerum esse probabis. SE. Dic ergo bonis auibus. BRA. Aures præsta. Tria semina apud pharmacopolas inuenio, quæ cardamomi loco ponuntur. Vnũ est, melegettæ ita uulgò dictæ, ab Arabibus cobeth bagne appellatæ, ut ex Auicenna liquet. Aliud quod cardamomum uocant, semẽ triangulare, quo nostræ mulieres pro condiendis rapis sapa, quas compostas appellãt, utuntur. Tertium est, Nigella citrina: Recẽtes in maius, & minus cardamomũ distinguũt, ab Arabibus accipientes: ita enim Serapio sacolla distinguit, quæ apud ipsum cardamomum est. At re uera nullum prædictorum trium seminum apud antiquos Græcos cardamomũ est: imò aliud maius addo, Serapionem de cardamomo loquentem, quod sacolla appellat, Dioscorides cardamomum non tractare. Vnde recentes omnia cõfundunt. Nos autem, ut tibi distinctè rem enucleemus, in hunc modũ exordiamur. Quod à Serapione, & Arabibus cardumeni uel cordumeni dicitur, à Dio

Cardamomum.

Cardamomi tria semina.

A ui.

Serapio.

ſcoride cardamomum appellatur: hoc clarum eſt, Dioſcoridi Serapionem cōparanti. Inquit enim Serapio: Melius ex eo eſt quod difficile frangitur, plenum, cōiunctum, durum, & graue, & extēſæ ſuperficiei, cuius ſapor eſt acutus parum: quod autē ex eo non eſt tale, eſt malum. Dioſcorides eodem ferè modo ſcribit. Eligito quod frangenti contumax repugnet, quod plenum, præcluſumq; ſit: quod enim tale non erit, uetuſtate exoleuit, & bonitatem amiſit. Hinc apertè uides Serapionem, & Dioſcoridem conuenire, imò & in uiribus præcisè etiam quadrāt, ut idem ſit apud Serapionē cordumeni quod apud Dioſcoridem cardamomum. At Serapionis interpres qui Carui agreſtè interpretatur, aberrat, & ab hoc errore ducti recentiores omnes hallucinātur. Ad melegettas igitur redeuntes, ipſas non eſſe cardamomū ex hoc probatur, quia nō multum guſtum tentāt, ut cardamomū facere debet, nec ſunt ſubamaræ. Idem iudicium ſit in alijs prædictis ſeminibus, quæ nullā amaritudinē habent. Ideo pharmacopolæ Dioſcoridis cardamomo, et Serapionis cordumeni carēt. SE. Tamen Serapio particulam de cardamomo ſub hoc uocabulo cardamomū tractat. ERA. Nuſquā Serapio de cardamomo tractauit, niſi in ſacolla. At ſacolla non eſt cardamomum Dioſcoridis. Ideo Serapionis interpretem erraſſe puto, & non debuiſſe interpretari Cardamomum, ſed aliquid aliud, quod ab eo nomine ſacolla ſignificatur. Arbitrorq; ſacolla ſemen quoddam eſſe in Arabia nobis ignotum, & etiā Græcis. Propter id eo capite Serapio Græcos nō adducit, ut mos eius eſt, ſed ſolos Arabes. Vnde ſacolla Cardamomū interpretari non debet, quia cordume

dumeni, uel cardumeni, cardamomum est. SE. Nunc uerum cardamomum doceas. BRA. Scito in primis ex illis non esse, quæ in officinis habentur, quia amara non sunt, nec frangenti contumacia semina: facilè ex Armenia, Bosphoro, India, uel Arabia haberi potest. Illuc mittendum, præsertim in Bosphorum, quia Veneti illuc singulis annis nauigant, & illustrißimi Ducis nostri nauis Bosphori littora appellit. SE. Edoceas saltem, quid sit sacolla Serapionis, quam ille interpres cardamomum uertit, & omnibus recentibus ansam errãdi præbuit. BRA. Quod mihi incertum est, tibi aperire non possum: res Barbaræ sunt, quæ ad nos nusquam peruenere. Constat autem maiorem sacollam melegettã non esse, quia non sunt grana magna, in quibus parua granula insint: nec etiã minus cardamomum est, scilicet uulgare hoc nostrũ, quia cum maiori similitudinẽ non habet, & cortice tegitur: minor uerò sacolla cortice caret. SE. Non afferam igitur domum cardamomum? BRA. Non equidem, nisi ad prædictas partes miseris. SE. Non potero non mittere, cum propter hoc, tum propter alia multa. BRA. Esto bono animo, quoniã speramus nos hæc omnia quandoq; distinctè ostensuros. SE. Carui semina ad collectionem ueniunt. BRA. Arabica nomina Græcis & Latinis notiora sunt. Caruus Arabicum nomẽ est, in quo Pandectarius adeò errauit, ut monitore indigeat: quippe in Serapione ita confundit nomina, ut caruum cum nigella miscuerit: quod ex nominum errore factum est: quod enim Serapio Xamin dicit, id est nigella, ipse accepit, ac si carui dixerit. Tamẽ aliud caput Serapio de carui scribit, quod uerùm carui est, ut mirandum

Sacolla.

Caruus.

insiluaticũ

Serapio

dum sit cur Pandectarius nigellā potius quàm carui acciperet. Nos igitur de carui uel caruo, aut caruia (nihil enim refert quomodocunq; barbarum nomē proferatur) tractaturi, id primò admonebimus, caruum non esse nigellam, ut Pandectarius, & plures recentiores existimarūt, sed caruum apud Serapionem id esse, quod à Dioscoride Caros uocatur. Hoc manifeste deprehendes Serapionem Dioscoridi comparando. Inquit enim Serapio: carui semen huius prouocat urinam, habet bonum odorem, & calefacit, & est bonum stomacho, & facit digeri cibum, & ingreditur in confectionibus medicinarum, quæ componuntur ad faciēdum descendere cibum à stomacho, & uirtus eius similis est uirtuti anisi, & radix eius comeditur cocta, sicut pastinaca. Hactenus Serapio. Nunc Dioscoridi mentem præsta ita de Caro dicenti: Calefacit, urinam cit, stomacho accommodatum, & in cibo gratū est, concoctionem adiuuat: utiliter antidotis & oxyporis miscetur, aniso proportione respōdet, radix elixa pastinacæ modo edenda est. Ex his certè deprehēditur, carui Serapionis, & caros Dioscoridis idem esse: quoniā eadem penitus à Serapione (quāuis barbarè) in suo carui dicuntur, quæ à Dioscoride in careo: fortè si fidum interpretē habuisset Serapio, in tot errores non incidisset. Semen autē, quod pro carui à pharmacopolis sumitur, carui aut caros esse nō potest, quia, ut inquit Serapio, ex sententia etiam Abem Mesuai, est semē crassius quàm cimmum: quod autem pharmacopolæ uendūt, multo minus est cymino. Putaui quandoq; Daucum esse, id est, quod uulgò apud nos pro dauco sumitur, quod est pastinacæ genus, sed magis

odor

odoratum esse caruum: postea semina non correspondere aduerti, quamuis noster uulgaris daucus pastinacæ genus sit, & caros inter pastinacas numerari posit. Vnde Paulus Aegineta primo libro, ubi radices numerat, quæ edendo sunt, tres istos coniunxit, pastinacam, pastinacam syluestrē, & radices cari, ac si et caros inter pastinacas numerādus sit. Quòd si potius Dioscoridi, quàm Serapioni credamus, ut dignum est, qui exiguum semē habere dicit, fortè unà ex nostratibus dauci speciebus erit: eius herba à Dioscoride non pingitur. Plinius monet ubiq; serendum careū: Caros uerò dictus est, quia in Caria laudatißimus inuenitur. Si quis certus fieri cuperet, in Cariam mittere oporteret, quod graue nō erit illustrißimo ALPHONSO principi nostro: quum eius semina habebimus, terræ mandabimus, ut quicquid nasceretur, uidere poßimus. Ab Hispanis alcarouea nuncupatur, à Gallis nostro uulgari nomine. SEN. Nigellæ nigræ semina post caruum locū habent. BRA. Cur nigræ addidisti? SEN. Ad differentiam subcitrinæ. BRA. O` ingens recentiorum error. Idem est dicere nigella subcitrina, ac si dicatur nigrū subcitrinum. Vna tantum nigellæ species apud probatos autores reperitur, quæ Xamin à Serapione dicitur, nō Carui, ut Pandectarius putauit. Idem uerò est Xamin Serapionis, & Melanthion Dioscoridis, uel nigella. Serapio enim inquit plantam esse paruam circa duos palmos, & habet folia parua, minuta, & mollia, similia folijs plantæ ranahaon, nisi quia sunt minora satis, & habet capitella subtilia, similia capitibus papaueris, oblonga, & in medio eius sunt parietes separantes semina, quod quidē semē est nigrum, acut

Nigella nigra.

Xamin.

acutum, boni odoris. Si Dioscoridem met legeris in capite περὶ μελανθίου, id est de melanthio, eadem ferè ad uerbũ scribit, ut de Xamin Serapio edocuit, nam inquit esse breuem fructicem, pedali, & aliquãdo maiori altitudine: comparatq; folia melanthij senecioni, & Serapio Ranohaon, quod senecion est: ambo tamẽ folia minora censent. Postea sequitur, Et habet in summo cacumine exiguum uasculum papaueris figura oblongum, interiore sui parte discurrentibus ueluti cancellis disseptum: inter quos nigrum semen, acre, odoratumq; clauditur. Vt nullus ex his ambigere poßit melãthion Dioscoridis, quod nigrum significat, & Romanorum Nigella, cum Xamin Serapionis idem esse. Id magis ostendũt proprietates, quæ eædem penitus sunt, ut quod in pane ponitur, & fronti illitũ capitis dolores discutit: ut autem nigellam cognoscas, in segetibus nascitur, ut plurimum, & ea est quæ à nostris mulieribus ac rusticis Githone appellatur, qua in coronis utuntur, æstiuo tempore, Gith alio nomine dicitur: unde uocabulum deductum est, Githone. Quapropter melanthion nigella, Gith, xamin, idem esse cõstat. Constat etiam semen id, quod pro nigella uendunt pharmacopolæ subflauum, nigellam non esse. Recentes autem qui duplicem nigellam ostendunt, sine ratione loquuntur, quoniã apud antiquos una solùm nigellæ species reperitur, quæ nigra est, imò & uocabulum, nigella, nigrum significat, imò & Romani nigellam papauer nigrum appellant. At hoc nomen in usum non ceßit propter aliud papauer nigrum & uerum, ex quo opium, & meconium fiunt. Galli tuum nomen ferè imitantur, nelle noyre dicẽtes: Germani uerò

Githone.

Ratt

Ratten: quamuis nõnulli apud ipsos disputent esse potius Behruurtz, quæ est dauci species: nobis tamẽ potius Germanorum ratten, & nostrum Githone esse censemus, ut uos seminum præsertim pulcherrimè descriptum, præter alia, ostendit. SE. Atriplicis semen occurrit. BRA. Plures decepti sunt, qui atriplicem id olus esse putarũt, quod uulgò spinachia dicitur: quod autem aberrẽt, hinc manifestum est, quoniam atriplex antiquũ & notum est, noua sunt spinachia: habet etiam atriplex aureum florem, unde ab aliquibus Chrysolacanon dictũ est. Nos uulgò trepese appellamus. Hispani recentes prædictos sequuntur, nam ipsi spinazes uocant. Galli arosses: Germani Gruinkraut, uel Grunkraut, ac si dixerint uiridem herbam: ipsi etiam ueluti diuersam herbã à spinachijs, quæ spenet uocant, agnoscũt. Notissima herba Ferrariæ, & notissimum semen, quod uim refrigerandi habet, ferè in tertio ordine. Pythagoras atriplicem damnabat, utpote qui hydropicos faceret, arquatos, ac pallorem, & in hortis nihil apud ipsum nascitur inculpatum. Difficulter coquitur, unde si Pythagoræ credere liceret, nostræ ætatis Medici, qui in ægritudinibus concedunt longè aberrarent. At Dioscorides de arquato morbo oppositum scribit, quàm Pythagoras sentiret, quia inquit eius semẽ cum aqua mulsa bibitũ regium morbum sanare, aluumq; mollit. Duplex genus apud Dioscoridẽ inuenies, & nobis in prõptu sunt, satiuum, & syluestre. Syluestris nullus est apud nos usus, semina domestici tantũ habere studeas, & hæc in Ferrariẽsi agro, ubi exquisitiora sunt. SEN. Quo nomine antiqui nostra spinachia uocant? BRA. Nisi in genere bletæ, aut

Atriplex.

2. c. 111.

atrip

atriplicis ſint,nihil habeo certi, quod tibi oſtendere poſ=
Cepa. ſim. SE. Igitur ad Cepæ ſemen ueniamus. BRA. Non eſt
opus hic immorari, quia notiſsimæ ſunt cepæ, cromyon à
Græcis dicitur. Syluestres cepæ nuſquã ſunt, rubræ acrio
res albis,& oblongæ rotundis iudicãtur. Nõ modò ſemi=
na,ſed & radicẽ ipſam,quæ propriè cepa eſt, ad medicũ
uſum,et culinariũ ſeruabis. Pliniũ lege de eius ſpeciebus,
& alios autores. Hiſpani cebellã, Germani zvvibel cepã
Aniſum. uocant. SE. Aniſi ſemen occurrit. BR. Notiſsimum eſt
Aniſum,nec opus eſt in ipſo ambigere,licet ex Syria com
portari Dioſcorides tradiderit:nõ enim in Italia propter
id naſci inficiatur,ſed ex Syria originẽ habuit,aut ibi ſal=
tem excellentius prouenit. In Italia frequẽs habemus. Tu
montanum atq; nigrum ſeruabis,nam uiribus efficaciori=
bus pollet. A` Gallis anis, à Germanis aines, ab Hiſpanis
Cyminum. yerua buona nuncupatur. SEN. Cymini ſemen ſequitur.
BRA. Et eiuſmodi ſemina notiſsima ſunt : reperitur uerò
domeſticum cyminũ,& duplex ſyluestre: domeſticum in
quotidiano uſu habetur,de quo nihil aliud dicã quàm no=
ſtros ruſticos in periſterionibus ipſum ponere,ut colum=
bos remorentur, & alienos alliciant,quod & antiquitus
factum teſtatur Plinius. Addo etiam non eſſe petendum,
ex Galatia Aſiæ, ut uolũt autores,& Cilicia,quũ in Ita=
liæ Apulia optimum habeatur, & alijs pluribus in locis,
efficacius in calidis prouenit:omnes ferè nationes Latino
nomine utuntur,uel ſaltem parum detorquent:nam Ger=
mani kumell, Galli commin. Hiſpani comines appellant.
Petroſelinum. SEN. Petroſelini ſemen quæramus. BRA. Adhuc in me=
dicorum animis inſidet noſtrum uocatum petroſelinum,

antiq

antiquorum petroselinum esse, & quum in re medica petroselino indigemus, nostræ herbæ ita uocatæ semina, & radices, & necessarias alias partes colligunt. Sunt tamen, & uerum petroselinum, & nostrum uocatum petroselinum apij genera, sed petroselinum in Italia non nascitur (quod sciuerim) in Macedonia tantùm, præruptis locis. Semen habet ammi simile, odoratum, acre, & aromati simile: imò si addamus quæ Galenus in Theriaces dicit, amarum est, quæ nostro petroselino non conueniunt. Tamẽ difficile non erit per Venetas nauigationes in Macedoniam mittere, ut inde semẽ habeatur, quod mox nostris regionibus locis præruptis seminetur. Nostri Latini, ut Palladius, non dicit in Macedonia nasci petroselinum, sed locis asperis: unde nihil impediret apud nos etiam gigni, præsertim si locis asperis seminetur. SEN. Ergo petroselini semen non habebimus? BRA. Non, nisi credamus id esse, de quo recentes, & quod uulgò petroselinum, id est saxatile apium appellamus. Tamen breui spero hæc semina accepturum Illustriß. ALPHONSI Ducis Ferrariæ cura. SEN. Nostrum igitur uocatum petroselinum quid erit? BRA. Animus inclinat, satiuum apium, siue hortẽse esse de quo Dioscorides inquit omnibus accommodatum esse, quibus & coriandrum: σέλινον κηπαῖον, id est, apium satiuum, à Dioscoride simpliciter nuncupatur. Pliniusq; libro XX. in iure mandi hoc apium censet, & esse peculiare in cõdimentis: quod manifestum est nostro petroselino conuenire. Apud omnes ferè nobis notas gentes à petra nomẽ habet, quippe Galli persin, Hispani perrexil, Germani peter silgen uocant. SE. Oleris atri semina

Olus atrum. accedunt. BRA. Olus atrum à Romanis dicitur, quod Dioscorides uocat hipposelinon, non quidem ab equis quibus conferat, ut nonnulli uoluere, sed à magnitudine sua, quia equus in compositione earum rerum, quibus nihil peculiare habet, magnitudinẽ solã significat: ut hippomarathron, quia in suo genere multùm excedit: hippolappaton, à Theodoro Gaza in Theophrasto equapium interpretatum. Ad nostrum olus atrum redeuntes, radicem extra nigram, intus albam habet: propter id olus atrum à Romanis uocatur. Maius apij genus, quod in hortis & riguis nascitur adeò crescens ut arborescere uideatur, notissimum est. Apud nos ob suam magnitudinem hipposelini nomen acquisiuit, id est (ut Theodorum imitemur) equapij. Nos uulgò Ferrariæ apium Macedonicum nuncupamus. Omnes cõditiones habet, quas illi Dioscorides attribuit: ne aliubi quæras olus atrum, quàm Ferrariæ, radixq; aliquibus in cibis grata. Decipiuntur uerò, qui Archangelicam, uel angelicam à nobis uocatam, olus atrum esse fatentur: quoniam radicem albam habet, nec in tam altam magnitudinem crescit, ut apium Macedonicum uocatum. SEN. Apij semina occurrunt.

Apium. BRA. Quum absolutè apium dicitur, hortense intelligi oportet, quod σέλινον κηπαῖον à Dioscoride nuncupatur, à nostris uulgaribus petroselinum dicitur. Quam ob rem seminibus apij obsolutè, non sunt breuioris illius apij quod in hortis nascitur, semina sumenda: dico breuioris quàm Macedonicum, sed maioris, quàm nostrum uulgare petroselinum. At potius semina hortensis apij, id est, nostri uulgaris petroselini seruarem: unde per semina apij obsol

obsolutè, hortensis apij semina intelligenda sunt, quod est nostrum uocatum petroselinum. Semina uerò, quæ à pharmacopolis paßim colliguntur, eleoselini sunt, id est, palustris apij. Decipiuntur enim qui apium palustre, eam herbam putant, quam uulgò apium raninum dicimus, quippe apium palustre satiuo maius est, apium uerò raninum multò minus est: & quamuis Dioscorides in aquosis locis nasci, non tamen in aquis dicit. Solùm autem Ferrariense inter aquosa loca numerandum, præsertim ubi apium nascitur. nam umbrosa loca, & aquosa amat: de nostris autem apij generibus loquor, quia petroselinum uerum in saxosis, & asperis nascitur. Tamen quum & apium satiuum, id est, nostrum petroselinum, & eleoselinon, easdem uires habeant, ut Dioscorides fatetur, ideo non multùm refert, utrum eorum sumatur: pro his autem colligendis ne patriū solum deseras: radices, etiam, & folia seruato. Germani eppich: Hispani, ut nos, apio: Galli, ache, apiū uocant. SE. Leuistici semina post apiū sequuntur. BRA. Ligustici potius dicere oportet: plures Ligusticum. decipiuntur qui apij speciem esse crediderunt, quum de ipso in altera parte egerit Dioscorides, quàm in apij generibus, pharmacopolæ, & Ferrariæ, & Venetijs. Bononiæ etiā ac Patauij altero semine utuntur, quod Libistici semen arbitrantur, tamē inconstantes sunt, quoniam nonnulli apij seminibus pro eo utuntur, alij dauci. Tamen facile est in Liguriam mittere, imò in dies illuc mercatores accelerant: semen petendum est, & terræ mandandum. In Liguriæ montibus nascitur, umbrosis, asperis, & altißimis. Mirantur Genuenses pharmacopolæ nobis hoc se-

men deesse: tamen in montibus efficacius est, quàm si in plano seminetur: pro pipere eo usa est antiquitas, imò & nunc rustici Ligures pro pipere in cōdimentis utuntur, & ego conditum ferculum Libistico satis gratū comedi Genuæ in ædibus illustrißimi Sinibaldi Flisci, quum illustrißimus HERCVLES Ducis Ferrariæ primogenitus Galliam peteret, nec etiam magnificis Comitibus Bonifacio Biuilaqua, & Vgucione Rangone uiris integerrimis displicuit. Sed illud animaduertere oportet, Ligures fœniculum miscentes, Libisticum adulterāt. Quin & Dioscoridis tempore seselis seminibus adulterabant, & altero quodam semine, sed subamaro, quo sapore deprehendebatur. Vnum est, uos Libistici seminibus carere, cuius etiam radices in officina deinceps habere curabis. Galli, ut nos ferè, & Hispani: Germani uerò liebstochel appellant. SE. Fœniculi semen occurrit. BRA. Notißima herba est, cuius semine in placētis, cibarijs diuersis aceto uiridi, & arido per totum annum uescimur. Ferrariæ maxima copia habetur, à Græcis μαράθρον dicitur: sed non solùm semina, uerū, folia & radices seruare commodum erit. Sed quum & in aruis erraticum fœniculum, aut syluestre inueniatur, quod rei medicæ proficit, ideo huius semen in Ferrariensi agro collectum seruabis. Adeò nota sunt hæc, ut nihil aliud dicendum uideatur, quàm Hispanos ymozo, Germanos fenichel, Gallos fenoueil, fœniculum uocare. SE. Sparagi semina sequuntur. BRA. Asparagi dicendū est, adeò nota herba, ut nihil aliud dicendum uideatur, quàm in Ferrariensi agro colligenda, ubi infiniti ferè sunt producentes asparagos campi. Radices quoq; seru

Fœniculus.

Asparagus.

ſeruandæ. Illudq; animaduerſione dignum, apud antiquos hoc nomen aſparagus ſiue aſpharagus, non ſolùm notiſſimam hanc herbam ſignificare, quam ſparſi appellamus, ſed cuiuſcunq; herbæ cacumen quum primū erumpit ut edendo ſit. Paulus Aëgineta hoc manifeſtè oſtendit, qui caput de Aſparagis inſcribit, in ipſo tamē de bleta, lactuca, atriplice, malua, & alijs ſimilibus pertractat. Nos decoctos in iure aſparagos aceto, ſale, & oleo conſperſos, magno gulæ delectamento comedimus, & in principum delicijs ſunt, adeò ut etiam ſine cōditura comedantur. Hiſpani, ut nos ferè, ſparagos appellāt. SE. Acetoſæ ſemen quæramus. BRA. Species lapathi eſt acetoſa, ea quæ acidum ſaporem habet, quam oxalida appellant, notiſſima apud nos herba. Arabes, præſertim Auicenna de lapatho tractans, loco huius uocabuli lapathum, hoc nomine acetoſa utitur, quia in ea particula oxy deceptus eſt, quæ in omni lapathi ſpecie non ſignificat acumen ſaporis, ſed in aliqua acumen foliorum, ut in noſtro uocato rumice foliorum acumen in herba, quam uulgò herbam bruſcā uocamus, acumen ſaporis: huius herbæ ſemina, in Ferrarieſi agro colliges: uerùm nec folia, aut radices, utpote rei medicæ utiles, prætermitto. Reperitur et trifolium acidum, quod alleluia uulgus noſtrum appellat. Sed quum recentes acetoſam dicunt, lapathon intelligunt, non trifolium illud, quamuis eundem ferè ſaporē habeat, ut illi meritò particula ὀξὺ tribui, & ſimul componi poſſit. A' Gallis ozeille dicitur, qua libēter intinctus parāt: Luſitani azedeiras uocant, Germani uerò, ſavver ampher, id eſt, acetoſa ampher: quippe ſavver, acetoſum ſignificat, ampher

Paulus.

Acetoſa.

autem est proprium nomē Germanicum, quod nihil aliud,
Genista. quàm ampher significat. SE. Genistæ semina legenda.
BRA. De Genista in floribus tractare cœpimus, quæ à
Græcis σπάρτιον, à nostris sparton, uel genista: notis=
sima est, & in alijs locis præterquam Ferrariæ in usu ru=
stico pro ligandis uitibus frequens: quæ suprà dicta sunt,
satis esse putamus. SE. Anthera sequitur. BRA. De hac
in floribus scriptum est, ubi ostēdimus antheram non esse
rosæ florem, ut quidam recentes putant, sed compositio=
nem quandam apud Celsum, in qua tamē rosæ insunt. SE.
Siler montanum. Ad Sileris montani semina ueniamus. BRAS. Si recen=
tiorum montani sileris descriptiones, & seseleos con=
feramus, idem penitus esse deprehendetur. À Dioscoride
tamen tria genera describuntur figura longè differentia,
seseli Maßiliense, Aethiopicum, & Peloponnesiacum. Si=
ler montanum recentiorum, est apud Dioscoridem seseli
Maßiliense, si descriptiones cōferantur: uolunt enim fœ=
niculi folia habere, & reliqua, quæ de seseli Maßiliensi à
Dioscoride dicuntur. At si semina quæ à pharmacopolis
uenduntur consideremus, seseli Aethiopici semina uiden=
tur, quia semē est amarum: Maßiliense uerò amarum non
est, sed acre: facile autē erit ex Maßilia habere, nam quo=
tidie nonnulli ex illustrißimæ RENATAE Ducis nostræ
probißimæ, ac sanctißimæ mulieris familiaribus Gallias
petunt. Curabimus ut semina afferāt, quibus terræ mißis,
herbā oculis intueri licebit. SE. Hoc ne prætereas obse=
cro. BRA. Non modò hoc sed plura etiā alia habere atq;
plantare tentabimus. Corrupere uocabulum recentes, ut
siler pro seseli dicant: uerùm quia siler aquosa loca amat,
in qui

in quibus etiã nascitur, propter huius differentiã montanum addidere, ut à silere aquatico, de quo rustici baculos parant, distingueretur. Semina & radices habere conuenit: à Germanis quibusdã felt kummel, id est, campestre cuminũ, appellatur: in gustu enim aliqua ex parte cuminum imitatur. SE. Milij solis semina accedunt. BRA. Si Serapionem cõsiderare tentemus, ubi de culb pertractat, quod eius interpres miliũ solis exponit, statim deprehẽdetur, idem esse apud Dioscoridem lithospermon, id est, lapidosum semen, quod apud Serapionem culb, id est, miliũ solis. Inquit enim Serapio culb habere folia similia folijs oliuæ, nisi quia sunt maiora, & altiora, & latiora: & quæ sunt ex eis inferiora, declinant uersus terram, & habet uirgas eleuatas subtiles, sicut lingua squmãti, & reliqua, in quibus cum Dioscoride conuenit: quem si audire lubeat, in hunc modum scribit, habere folia oleæ longiora tantùm, latioráq;, ad summam radicẽ eius iacentia, ramulos uerò rectos, graciles, craßitudine acuti iunci, & reliqua, in quibus ambo conueniunt. Idẽ igitur sunt Dioscoridis lithospermon, culb Serapionis, & recentiorũ milium solis. Nos herbam habemus huic simillimam, cuius semine mulieres nostræ profigendis coronis utuntur, appellãt autem coronas, indices quosdã, quibus Deo preces numerant, ac si pensa quotidie reddãt. In duobus tamẽ differre uidetur lithospermon, & nostræ herbæ semẽ lapidosum, à mulieribus lachryma uocatum. Primò, nostra lachryma folium arundinaceũ habere uidetur, uel saltem milium nigrũ imitatur. Deinde lithospermon serpere dicitur, quod non facit nostra lachryma, quæ ueluti frutex est. Ego re-

Milium solis.

3. c. 135.

Serapio.

ctè Dioscoridem considerans, non uidi ipsum folia serpere dicentem, ut à multis creditur, sed eleuata sunt: folia tamen quæ inferna sunt, prope radicem per terram expanduntur. Inquit enim ipse: ἔχει τὰ πρὸς τὸν πυθμένα ἐπὶ γῆς κείμενα. quæ uerba à Marcello interpretantur, ad summam radicē eius iacentia: ut sensum faciat, oleæ folia habere ad summā radicem iacentia: id uerò in omni folio falsum est, quoniam ea tantùm iacent, quæ inferiora sunt prope radicē. Ideo Hermolaus rectius interpretatur, iuxta radicem humi iacētia, id est, folia quæ iuxta radicem sunt humi iacēt. Vnde si hoc modo interpretemur, exquisitior interpretatio uidebitur, & ea quæ iuxta radicē sunt in terram inclinata. Quæ uerba cōsiderans Serapio dicebat (licet barbarè) Et folia inferiore declinant uersus terram, facientia uelut stratum super terrā. Et Plinius libro XXVII. cap. XI. autores reprehēdit qui serpere tradiderunt, quoniam ipse (ut inquit) non uidit hærentē. In summa igitur, nostra lachryma lithospermon, id est, semē lapidosum est, quāuis in folio differre uideatur, ab eo Dioscoridis: quia hoc Dioscoridis oleam, nostrum milium nigrum, aut arundinem imitatur: tamen in genere lapidosi seminis est, & renū lapides expellit, uesicæ autē minuit, ut experiētia in quotidiano usu demōstrat. Nostra igitur uocata lachryma species lithospermi Dioscoridis erit, & culb, uel milij solis Serapionis ac recentiorū. Nec mouearis, quòd magnitudinem erui habere dicitur, quoniam secundum loca maiora & minora sunt: minora sunt, quibus uos utimini, & foliū habet, quale Dioscorides describit: nostra autē lachryma in lithospermo à Plinio ferè pingi

uide

uidetur, præsertim quò ad semina. SE. Quum uariæ sint lachrymæ à nobis dictæ, & lapidosa semina, quod pro lithospermate accipiendũ est? BRA. Quod magis durum & lapidosius: nos autem eandẽ ferè uim habere in multis experti sumus. Eodem nomine à Gallis quo recentes appellant, dicitur, scilicet milium solis: à Germanis quibusdam steinsame, ab alijs mehrhirsse, nũcupatur, quamuis à diuersa proprietate hæc nomina imposita uideantur. Deniq; præ cæteris milij solis generibus, id prætermitterem, quo uos utimini, utpote cæteris ineptius, & id seruarem quod magis album nigris quibusdam maculis inspersum. SEN. Mirasolis semina sequuntur. BRA. Hoc uocabulo Mirasole, quod Latinè heliotropium dicitur, omnes herbæ ueniunt, quæ ad solẽ uertuntur, & ferè nubilo die sunt rusticorum horologia. Dic cuius semina collecturus es? quoniã cichorea, scabiosa iam dicta, inter mirasolis species ab autoribus computantur. SE. Illam intelligo, quæ ita uulgari nomine & simplici apud nos mirasole, apud Tuscos girasole, apud recentes sponsa solis, apud Arabes kerua appellatur: unde oleũ de kerua fit, quæ foliũ platani habet. BRA. Iam accepi quam intelligis, à Dioscoride & Græcis Cici, & croton, à Romanis Ricinus appellatur ob similitudinẽ, quam eius semẽ cum ricino animali habet. SE. Quid est hoc animal quod ricinum uocas? BRA. Id quod boues & equos apprime uexat, nos uulgò cecam nuncupamus. SE. Aliquam certè similitudinem habet, non tamen omnimodam. BRA. Non est opus ita ad amussim cõuenire, modò in aliquibus quadret, hanc herbam, uel arborẽ (nam arborescit, si scapus arbori re-

Mirasole

4. c. 145.

ſponderet) nõnulli maiorem cataputiam putant, ſed longè decepti, ut in tithymali ſpeciebus edocebimus. Germani vvundelbaum uocãt: huius plantæ ſemina Ferrariæ habentur frequentia: putat noſtrum uulgus infauſtum eſſe, hãc herbam domi habere, ut non poſſit eſſe ſine luctu: folia etiam præter ſemina habere ſtudeas & præſertim in his montibus. SEN. Berberis ſemina occurrunt. BRA. Berberis etiam colligitis, & non tantùm ſemina. Vocabulum berberis, & amberberis, barbara ſunt: ſi autem Serapionẽ de his loquentem conſiderabimus, idem eſſe cum oxyacanthon Dioſcoridis deprehendemus. Inquit enim Serapio, Eſt arbor ſimilis arboribus pirorum agreſtium, quæ dicitur babaras, niſi quia eſt minor, & habet multas ſpinas, & habet fructum ſimilẽ grano myrti, niſi quia eſt maior, & rubidus facilis ſeparationis, & habet interius grana, & habet radicẽ habentẽ multas radiculas infixas terræ. Hactenus Serapio. Nunc Dioſcoridem eadem ferè dicentem in Oxyacantha audias: Agreſti piro ſimilis arbor Oxyacantha eſt, minor tantùm, magiſq; ſpinoſa, fructum myrti baccis æqualem, confertum, rubentem, fragilem, nucleos intus habentem, multifidam radicẽ, & altius deſcendentẽ. Quæ ſi cum Serapione conferantur, manifeſtè deprehendetur, utroſq; hos uiros eandem picturã lineaſſe, niſi quia Serapionis colores ineptiores ſunt, Dioſcoridis autem floridi, hoc eſt dicẽdi pharſis. In proprietatibus etiam quò ad uſum medicum quadrant, ut non ſit opus dubitare eadem ab his autoribus tractari. Fuere autem qui Oxyacantham Dioſcoridis eum fruticẽ eſſe putarint, quem nos uulgò uuam criſpinã appellamus: hi autem

Berberis.

Oxyacantha.

tem longè decipiuntur, quoniã crispina uua syluestris piri folia nõ habet, sed potius in uitẽ aut in apij folia inclinat, ualde enim incisa sunt. Coniectura uerò, qua mouentur, ut berberis sit crispina uua, adeò tenuis est, ut de se ruat, quippe ex nomine tantũ sumitur: nam inquiunt crispinam dici quasi acrem spinam, & oxyacantha quasi acuta spina: tu ipse uides qua coniectura moueantur. Adde in granis multùm differre, quia in oxyacãthæ grano plures acini, in uua crispina unum solũ inest. Vidi ego oxyacãtham acinos quatuor habentem, sed pro maiori parte duos habet. Vnde granum illud quo pasim utimini Serapionis & Auicẽnæ ac cæterorum Arabum uerũ berberis, & Dioscoridis, Galeni ac cæterorum antiquorum ueram oxyacantham esse certus sis. Longè etiã decepti sunt, qui berberim pro aspalato accepere, ut suo loco intelligere licebit. Galli Arabo nomine utuntur: Germani nonnulli Surich, erbsel appellant. SE. Quo loco hos berberes colligere oportet? BRA. In his montibus, quamuis in Bononiensibus etiam, Mutinẽsibus, & per totum Apenninum copiosè uireant. in nostris etiam foueis quandoq; reperitur: in omni solo nascitur, sicco, humenti, aprico, sole patenti. Si in frigidioribus locis inuenies, ibi efficaciores fructus parit. SE. Rapæ syluestris semina occurrunt. BRA. De rapa dicemus, si prius te admonuero, nõ solùm oxyacanthæ granum, sed & radices seruãdas, miror'q; te hunc fructũ inter semina numerasse. SE. Id factum est quia ob semina expetitur. BRA. Esto. Rapas aggrediamur, nam & ipsæ in usum medicum ueniunt. Vos syluestris semina habere curatis, cur etiã non satiuæ? nam & satiuæ semina Rapa. Dios. li. 2. c. 104.

rei

rei medicæ proficiunt, & caro radicis, & folia, & coliculi quum primùm exeunt, imò & ipsa radix muria conditur, aut sapa, ut nostræ mulieres pro quadragesimali obsonio parant. Notißimæ sunt rapæ, & satiuæ, & syluestres, in Ferrariensi solo craßißimæ, præcipuè & dulcissimæ. Columella in Italia cæteris Nurcinas præfert. Quod non fecisset, si eius tempore Ferrarienses extitissent. Tempore enim Columellæ Ferrariense solum ualles erat: patres autem nostri culturæ aßiduitate, nunc in fertilißimos campos deduxere, natura usq; ad hæc tempora repugnãte: sed ars naturam uincit, modò impensè uelit. Alij hyeme rapas in pultarijs comedunt: ego etiã per æstatem, ne aut lignescãt, colonum cuiusdam rusculi mei prope Ferrariam iubeo, ut folia ad radicem usq;, omnibus rapis demat, ne ad semẽ perueniant. hoc enim præsidio non lignescunt, sed tenellæ & coctibiles per uniuersam æstatẽ habentur, nec cibus est æstiuo calori noxius. A' Lusitanis, saramages uocantur: à Germanis, vvilt rul, id est, syluestris

Daucus. rapa dicitur. SE. Dauci semina præsentantur. BR. Multos in Dauco aberrare uidimus, & omnes nostri pharmacopolæ herbam in Ferrariensi agro frequentißimam pro Dauco accipiunt, quia ita à rusticis appellatur, quum tamen alia res Daucus sit. SE. Quæ igitur herba est hæc, quam nos daucum appellamus? & ubi uerum daucum habere potero? BRA. Ea herba, quam uos paßim in Ferrariensi agro in tritici stipulis crescentem colligitis, & daucum appellatis, à Dioscoride σταφυλῖνον ἄγριον, id est, pastinaca syluestris dicitur, ut apparet si quis eius descriptionem consideret, præsertim ubi dicit flores in medio

exig

exiguum quid purpuræ habere, quod tamen in croci colorem uariat, hoc etiam in omni umbella non est, sed secundum loca innascitur: fuere tamẽ qui pastinacam illam syluestrem, & daucũ idem esse putarent, & imò uos pro dauco ea utimini. Eos autem aberrare hoc indicium est, quia Dioscorides de pastinaca erratica seorsum à dauco pertractat, & tertiam dauci speciem syluestri pastinacæ comparat, tanquam duo sint, quemadmodum duo esse constat: primam, & secundam dauci speciem, non esse pastinacam erraticam, ex folijs certum est: quam ob rem quem uos daucum putatis, daucus non est, sed pastinaca erratica, ut sapor, odor, & reliqua ostendunt. Qui etiam daucum pastinacæ speciem asserunt, decipiuntur: quoniam à Dioscoride, antiquioribus'ue nusquam describuntur, imò seorsum à pastinaca de dauco pertractat. Non tamẽ inficias eo daucum, & pastinacam aliqua similitudine iungi. SE. Quomodo uerum daucum habere poterimus? BRA. Si in Cretam mittàmus, & sumptis seminibus terræ mandemus, quod illustrißimus princeps ALPHONSVS fieri recepit. Non solùm autem huius Cretici dauci semina, sed & radices in usum medicum ueniunt: aliarum uerò specierum semina tantùm. Illudq; admonere uolucrim, quum dauci, & syluestris pastinacæ eædẽ ferè uires sint, ea pro dauco uti licebit: satiua autem pastinaca, ad usum medicum minus ualet. Serapio etiã caput dauci à capite bauciæ, id est, pastinacæ, eodem modo quo Dioscorides separauit. Sed Pandectarius ac recentes adeò confundunt, ut daucum pastinacã faciant, & apud Serapionem idem esse daucum & bauciam, id est, pastinacam, fateantur, quum tamen

3 c. 60.

Serapio

tamen de dauco, & pastinaca diuersa capita faciat. Non defuere tamen qui semina Meum nuncupata, Creticum daucũ affirment: quibus non dissentirem, si quodammodo pilosa essent. Nõnulli ex Germania beervvurtz appellant, quibus alij aduersantur, hoc nomẽ potius nigellæ attribui, ut herba apud ipsos beervvurtz dicta, uera nigella sit. Nos ipsis hoc dissidium relinquamus. SEN. Ergo ad psyllij semen descẽdamus. BRA. Psyllium notissima herba est, in maritimis locis illustrissimi Ducis nostri adeò frequens, ut ingens copia Venetias afferatur: hoc diu latuit. Opera Nicolai Nicolutij inuentum est, qui singulis annis inde Venetias magnam summã asportabat, & hoc per multos annos fecit, antequam eius loci homines rem cognoscerent, & ex semine lucrum quærerẽt. A Latinis herba pulicaris dicitur, uel quia pulices fugat, & hoc nomen etiã psyllion pulicem significat, uel quia semina pulicibus similia habet: non tamen adeò in maritimis nasci dico, quin etiam in alijs incultis, & aruis nasci affirmem. Est altera cumila pulicaris: sed hæc simpliciter pulicaris uocatur. Verùm ne in re tam nota tempus conteratur, ab Hispanis zaragatonam appellari monebimus: eam etiam difficultatem prætermittẽtes, an intus calidum extra frigidũ sit. SE. Agni casti semina occurrunt. BR. ἄγνος à Græcis & λύγος dicitur, à nostris uitex, & amerina salix nuncupari uidetur: in maritimis nascitur. Non dubito uerum agnum castum nos habere, quanquam duo obstare uideantur. Primum, eius grana piperis acumine carere. Aliud, quia Ferrariæ in claustro Religiosorũ sancti Dominici uitex adest, tamẽ lentos ramos non habet. Scire

Psyllium.

Agnus castus.

autem

autem oportet, non dici à Dioscoride acredinem piperis habere, sed saporem piperi similẽ: quod manifestißimum fiet, si quis eius semẽ masticauerit. habet enim nescio quid piperis. At semina ex locis quibus nascitur acriora sunt, & minus acria. Quod uerò in ramorum ac uirgarũ flexibilitate dubitabamus, facilè diluetur. Quoniam iunioribus, & his qui prope mare sunt lẽtor inest, sed antiquiores uitices ob senium flexibilitatem amisere. Semina, & folia circa maritima quærantur, & circa fluenta ac torrentes in incultis locis. Aberrant qui ex sapore piperis, quem habet, hoc semen, cubebe esse putarunt. Serapio de eo in capite de sămăchest pertractat, & arborẽ Abrahæ appellat: piperella etiam à sapore nuncupatur. Antiquæ matronæ & huius arboris folijs supra toros stratis utebantur, & seminibus, in pultarijs comedentes. Sed ne in re tam nota diu uersemur, reliqua secundum ordinẽ prosequaris. SEN. Pæoniæ semina consequuntur. RRAS. Pæonia. Antiquißima herba est, à Pæone dicta: marem & fœminam habet: à Romanis casta herba, à Græcis glycysis, & pæonia dicitur. Serapio ex sententia Dioscoridis, arborem esse scriptum reliquit: nos autem eius interpretem fuisse putamus, qui ita uerterit: non enim arbitror quod Dioscorides dicit caulem duorum dodrantum altitudine, arborem à Serapione dictam esse, sed id potius interpretis uitio uenit. Manifestè autẽ deprehenditur grana esse, multa, rubentia, parua, punicorum acinis similia, quæ sunt eius semina. Hæc in his montibus altißimis, & præsertim promontorijs: præter semina autem, radices seruabis, quæ in masculo albæ sunt, quamuis & in aliqui-

bus

bus nigræ uideantur, albæ & nigræ seruandæ, quæ ad diuersa peculiariter conferunt: nos nigra abundamus, & ea pro necandis puerorum uermibus in aqua, decoctione, & puluere utimur: imò & radix puerulis adalligata ab atra bile, et epilepsia liberat, ut in Bellissario ingenuo Comitis Camilli Tassoni filio uehemēti experimento deprehendi. Quum duo sint Pæoniæ genera, mas & fœmina, alterum Germani min vven vvurtz, alterum beninien uocant: quamuis & alij benedictā rosam appellant, Galli uerò pinoine. SE. Staphisagriæ semina occurrunt. BRA. Nostræ mulieres strafusarium dicunt, uocabulū corrumpentes, in nullo alio usu apud ipsas est, quàm ad necandos pediculos. Vnde à Romanis herba pedicularis nuncupatur: ab uua, nomen straphij habet. Cornelius Celsus uuam taminiam appellare uidetur: sed Plinius cap. II. XXIX. libri ipsum reprehendit. Verùm XXVI. lib. cap. XIIII. uuæ taminiæ uires describens, staphisagriæ uires præcisè demonstrat, ut postea uisus sit uuam taminiam idem cum staphisagria facere: de hac autē re aliàs. Serapio alberas uocat. Fuere qui ueram uuam montanā esse putarint: quia apud Serapionem ita scriptum reperitur. Aberrāt uerò, quia ita ob similitudinē appellatur. In opacis locis ipsam quæras, quamuis & in Ferrariensi agro nascatur. Galli, stafiragre illam uocant. SEN. Cataputiæ maioris semina percurrenda sunt. BRA. Quū multæ sint tithymali species, quæ à Serapione xeaser appellantur, præcipua & maior species hæc est, quæ cataputia uulgò nuncupatur: hoc fortè nomen sortita est, quia rustici eius seminibus in hydrope pro pilulis utuntur. Vocāt uerò antiquiores pilulas

Staphisagria.

Cataputia.

lulas catapotia. Vnde paßim cataputia pro catapotia proferunt. Decipiuntur uerò qui cataputiam mirasole à nobis uocatum putant: quam ob rem Serapionis interpres aberrauit, kerua, id est, cataputia interpretãs, nisi & ipse eo uocabulo ad significandum cicum uti uelit. Deridendi sunt, & cum maximo risu, qui uolunt cataputiã dici, quia catat puzam, id est, fœtorem inuenit, nam mirè soluit: sed eo uehementius ridẽdum, quia non solùm uerbis, sed scriptis etiã mandarunt. Ea species tithymali est, quæ à Dioscoride characias uocatur: Ferrariæ uiret, sed in mõtibus efficacior. Non tantùm semina, sed radicem & ramulos seruabis: pastillos etiam, hac erui farina & lacte facias, imò & ficus serua in quibus lac stillauerit. Notißima herba est, & notißima semina. Rustici Ferrarienses herbam dalle carpanede uocant. Nostræ mulieres pro comperto habent, si quis semina deorsum trahens euulserit, & ea comederit, per inferna purgari. Si uerò sursum, per superna: ut plurimum uerò accidit hæc grana comedentes per superna, & inferna purgari, causam afferunt, quia grana sursum, alia deorsum ducta sint. Decipiuntur etiam plures Germani, qui apud ipsos cataputiam, uundelbaum dici contendunt, quum potius eo uocabulo cicum significent: sed hi eodem errore ducuntur, quo Serapionis interpres. Verè autem nostra cataputia quæ apud Dioscoridẽ characias est, à Germanis springkorner dicitur, acsi dixerint granum saltare faciẽs: quippe spring, saltare faciens est, korner granum: fortè quia soluẽs dolores facit. Huius herbæ seminibus, ab ascite magnificum Iulium Boiardum Scandiani comitem, optimæ indolis iuuenem liberaui.

Auis lingua. SE. Ad linguæ auis semina ueniendũ. BR. Nusquã (quod sciuerim) apud Græcos autores auis linguã reperi, quam alio nomine recentiores linguam passerinam appellant. At linguam hirci, linguam bouis, linguã canis inueni. Arabes tamen de ipsa pertractant, ut Serapio in capite de lisen hasafit, id est de lingua auis: dissidentq; in hoc semine recentes, ut nonnulli semen quoddam herbæ mihi ignotæ accipiant, quod semen paruũ est: communis tamen pharmacopolarum usus est fraxini semen habere. Multi uerò recentes decepti sunt, Auicennam male intelligẽtes, quippe Auicenna libro III. fen. XX. capite XVIII. linguam auis inter medullas numerat: ipsi uerò ex hoc putant linguam auis medullam esse, quum ipse ibi per medullas semina intelligat, quæ carnem & pulpam (ut ita dicam) habent. Vnde & inter medullas, grana pineæ, & auellanas numerat. Adde in II. libro manifestè animaduertisse, linguam auis folia habere, & Serapio linguam auis arborem esse fatetur. Sed an Arabum lingua auis fraxini semen sit, ut multi accipiũt, dubito: quippe Serapio nullum ex Græcis adducit in lingua auis enucleanda, sed solũ Arabũ testimonio utitur, tamen de fraxino Dioscorides pertractauit. Præterea semen fraxini non est extra rubrum, intus album, per semen medullam, & non corticem intelligendo. Tamen si alia considerentur, idem præcisè sunt, quoniam est arbor similis arbori dirdar, id est ulmo, nisi quia folium eius est oblongum simile folio amygdalæ, ita autẽ habet fraxinus. Sequitur & fructus, qui dicitur lingua auis, sunt palmites qui diuiduntur in cherarnub, similes folijs oliuarum, nisi quia sunt minores satis, & intra

quam

quamlibet cherarnob est medulla similis linguæ auis, exterius rubra, & interius alba, declinans paululum ad citrinitatem, & sapor eius est acutus, mordicans cum pauca amaritudine, & non apparet mordicatio eius postquã bene masticatur. Hactenus Serapio. Omnes has conditiones in fraxini semine reperi: nec moueor quod extra non sit rubrum, quia saltem in citrinum (ut Serapio dicit) inclinat: Non moueor etiam quòd Græcos nõ adduxerit, de frazino tamẽ loquentes, quia de fraxini semine nusquam tractarunt: ideo lingua auis Serapionis, nostra fraxini semina esse fateri cogor. SEN. Suprà dirdar pro ulmo interpretatus es, tamen recentes fraxinũ intelligunt. BRA. Hi decipiuntur, qui dirdar pro fraxino intelligũt, ut Pandectarius inter alios fecit: nam dirdar apud Serapionem ulmus est, ut eum legẽti patet, & Dioscoridi comparanti. Inquit enim Serapio ex Dioscoridis sententia, *folium huius arboris, & summitates eius, & cortex ipsius sunt stiptica: quando fit emplastrum cum folio eius trito & misto cum aceto, confert scabiei ulcerosæ, & cõglutinat uulnera, & cortex arboris cõglutinat uulnera plus quàm folia, quando ligatur super uulnera, sicut ligantur corrigiæ: & cætera quæ sequũtur.* Audias modò Dioscoridem de πτελέας, id est ulmo, eadem dicentem: *Adstringunt ulmi folia, cortex, & rami. Medentur lepris ulmi folia concisa & ex aceto illita. Vulnera eadem conglutinant, multoq; magis cortex, pro uinculo & fasciola uulneri circumuolutus.* In reliquis etiam Dioscorides & Serapio conueniunt, & in fine eius folia pro obsonijs comedenda animaduertunt: cum quibus etiam Auicenna secundo ca-

none est, ut errorem hinc Pandectarij supinũ uideas, dirdar pro fraxino, quũ ulmus sit interpretantis, dicentisq; fraxinum dirizdar à Græcis dici, quum ipsi μελίαν fraxinum uocẽt. Ex ulmo etiam uermiculi fiunt, quum folia ueluti uesicæ intumescunt, ideo arbor cimicum ab Arabibus dicitur. In summa igitur semen fraxini, lingua auis Serapionis putandum est, quam apud Græcos esse descriptam inuenire non licuit. SE. Eam igitur omittam, quia apud Græcos incomperta. ERA. Imò eam colliges: alioqui nec manna, Rhabarbaro, casia, sena, zucharo'ue uti oportebit, quæ nusquam ab antiquioribus descripta sunt.

Samentina. SEN. Sementinam legere curemus. BRA. Hanc & semen Alexandrinum uocant, quoniam Alexandria Venetias ferri dicunt. Cuius autem herbæ semẽ sit, adhuc apud me incompertum est, & sub iudice lis est: ob suæ paruitatis excellentiam, sementinæ nomẽ acquisiuit. Recentes apud Arabes sementinam inueniri fatentur, & esse ipsorum kanabel, quod ab ipsis sementina interpretatur. At re uera semen id à nobis sementina uocatum, kanabel Serapionis esse non potest, aut Auicennæ. Inquit enim Serapio, kanabel uel sementinam (quia hoc nomen ab interprete illi attribuitur) esse arenæ similem, & uehementer interficere uermes. Additq; ex Almãsoris sentẽtia, unam ex his rebus esse, quæ de cœlo ueniunt: imò ex hac arena ollas consolidari tradunt, & potißimum colligi, quando pluit. Serapio glaucedinem illi attribuit, Auicenna ruborem, qualem lapis in felle bouis repertus habet. Vnde Arabum sementina terra est: qua autem nos utimur ita uocata, semen esse constat: apud antiquos Græcos nondum

repe

reperi hoc semẽ. Fuere qui absynthij santonici semẽ esse putarent, tamen seriphij absynthij semina contra lumbricos Venetias afferunt, sed hæc non sunt, quia maiori mole clauduntur. Alij cumini semen esse putarunt: non possunt autem satiui esse, ideo syluestre inueniunt, cuius tamen semina maiorem molem habere constat. Minus sunt dauci, ut nonnulli arbitrantur. Nos re uera incerti sumus, cuius herbæ semen sic hoc minimum quod sementina uocatur: constat enim Arabum kanabel non esse, & apud Græcos non inueni, ideo huius rei pertractatio, in aliud tempus differatur, quoniam in locum, in quo nascitur, determinatè mitti curabimus. Galli, barbontinam uocant. SE. Anethi semen occurrit. BRA. Adeò notum est apud Ferrarienses anethum, & in cibarijs frequentißimum, ut de eo nihil aliud dicendũ uideretur, nisi Marcellus occasionem dedisset, ut de ipso miremur. Dioscorides enim, inquit, anethi radices coqui, ut pastinacæ radices: hoc totum expungit, non alia de causa, quàm quòd ipsi uidetur anethi radices, pastinacarũ modo coqui non posse. Tu ipse huius rei iudex esto. Paulus Aëgineta ipsum uocat anemion, Galli anet, Lusitani endres, Germani dill. SEN. Citri, & Dactylorum semina cõsequuntur. BRA. De his in præsenti nihil, quoniam paulopòst in fructibus tractabuntur. SEN. Ergo Cicutæ semina colligamus. BRA. Et cicutam in herbis edocuimus. SEN. Iam recordor. Ad Lappam ueniamus. BRA. Nos uulgò, quoniam uestibus inhærẽt, grapellas uocamus. A' Dioscoride aparine dicitur, te philanthropos, quia hominum uestibus inhæreat, acsi hominem amet: notißimæ sunt apud nos lappæ, in Ferrariensi

Anethum. Lappa.

agro colligantur. Maior, & minor reperitur, & præter id in uarijs herbis lappæ sunt. Sed uera lappa ea rotunda est qua in officinis utimini, aparine à Dioscoride uocata: de qua Plinius libro XXI. cap. XVII. inquit, in ipsa, nasci occultum florem, qui semen parit, ut animalia, quæ intra se pariunt. A nonnullis Germanis kliten dicitur, ab alijs klebkraut, acsi dixerint tenaciter inhærens herba. Alia tu prosequaris. SEN. Iam seminibus ultimam manum imposui. BRA. Tam pauca semina in officinis habetis? SEN. Hæc tantùm, nisi aliqua incuria omiserim. BRA. Post semina, quæ sequuntur? SEN. Fructus, sed prandij hora instat, & iam sol prope meridiem inclinat, ideo laudarem, ut in umbram illius mespili secedentes pranderemus. Mox quum uesperascet nostro labori uehementius intendemus: interim collectis herbis ordinem dabimus. BRA. Si Herbario placet, nunquam à tua sententia dissentire potero. HER. Quid mihi gratius cõtingere potuisset, ut interulam hanc sudore madidam exuere concedatur, & adeò bibere ut hanc sitim extinguam? SE. En quomodo natura certam umbram parauit, qua post prandium meridiari licebit. HER. Hic riuulus summè placet, in quo membra lauare disposui. BRA. Ne laues priusquam sudor cessauerit.

DE FRVCTIBVS, quorum in Ferrarienſibus Pharmacopolarum officinis opus eſt.

SENEX.

ATIS *meridiati ſumus, & ſol in occaſum præceps uergit. Non erit ab re, fructus omnes neceſſarios hodie colligere, ut ſaltem hac hebdomada in patriam reuerti liceat.* BRA. *Enumerare incipias.* SEN. *Baccæ lauri primum locum inter fructus poſſident.* BRA. *Quum lauri folia colligebas, baccas etiam in loculũ poſuiſti, & tam breui tempore oblitus es?* SE. *Nunc recordor, pineæ ſecundo ordine incedũt.* BR. *Melius eſt circa mare deſcẽdere, nam loca ſalſa amat. Nudos nucleos nuſquam ſeruarem, ſed pineam ipſam, quoniam ſuæ domi melius ſeruantur, quàm quum exerti aëre circundantur, quippe ita nudi ex debili cauſa rãcidi euadũt.* SE. *Curribus indigeremus.* BRA. *Nucleos ſaltem duriori cortice indutos habere ſtudeas.* SEN. *Hoc fiet.* BRA. *Nunc quatuor pineæ genera diſtinguere omitto, hoc noſtrum prædurum colligere ſuadens: à Gallis pignons, ab Hiſpanis pinhones uocantur.* SEN. *Auellana ſequitur.* BRA. *Nucem auellanam è corylo naſci conſtat notiſſimus apud nos fructus atq; frequẽtiſſimus: à Latinis præneſtinæ, à Græcis põticæ dicebantur: aliquæ rotundũ nucleum*

Pinea. Dios. l. 1. c. 7

Auellana. Dios. l. 1. c.

habent, quæ citius maturescunt, & adeò præcoces sunt, ut horarios fructus antecedant: aliæ oblongum, quæ tardius ad maturitatem ueniunt, & diu seruantur, ad eadem ualent. In Neapolitano regno sunt, qui ex auellanis prouentum maximum habent, quorum unus erat nobilis Belingerius Caldorus, qui adeò ingentem prouentum singulis annis ex auellanis habebat, ut me pudeat referre, ne à uero dissentire uidear: ex auellanis exteriores cortices uirides, & capsam illam ueluti ligneam sub putamine positam, & pellem fructum tegentē seruato: hæ etsi in montibus nascantur, tamen ne aliubi quàm Ferrariæ quæras, ubi ingens copia uirescere cœpit. Hispani Latinum imitantur, auellanas dicētes, & Galli auellenes: Germani autem haselnus, id est, nuces leporum uocant, quoniam his animalibus sapiant. Nos Ferrariæ nisolas, alij nusellas dicunt. SE. *Amygdalæ occurrunt.* BRA. *Notißimæ sunt amygdalæ, siue dulces, siue amaræ sint: Ex Apulia copia ingens affertur, non minori prouentu quàm auellanæ. Inter dulces meliores sunt, quas Ambrosinas, à loco uulgus nostrum appellat, adeò facillimè degenerant, ut apud nos copia educari non poßit. Radices amaræ colligito, & gummi arboris præter nucleos: dulcis uerò solū nucleos, & cum putamine seruato. Ab Hispanis almandras, à Gallis almendes, à Germanis mandel appellantur.* SE. *Carpobalsamum sequitur.* BRA. *Balsamum arbusculam esse in Iudæa tantùm & Aegypto nascentem constat, quāuis Pausania in Arabia gigni scribat. Autores in eius figura dissentiunt. Dioscorides folia rutæ habere censet. Plinius lib. XII. cap. XXV. uiti similiorē esse dicit, quàm myrto,*

Amygdalæ.

Carpobalsamum.

quam

quamuis textus mẽdosus uideatur, ut rutæ legi oporteat. Pausanias quandoq; myrto, quandoq; sampsucho, comparat: etiam mendosus est Plinius, quum tuberi eius folium, aßimilari inuenies, tunc rutæ etiã legas. De hoc quicquid sit, odoratißimũ præ omnibus arbusculũ est, Hierichunte Iudææ oppido, quod uulgò Ierico dicitur (olim urbs ingens, nunc octo magalijs referta) potißimum ortum. Ne hic balsamum quæras, sed quum nauis quæ singulis annis Hierusalem petit, Venetijs soluet, aliquẽ Iudæam mittes, ut ex balsamo tria portet, fructum, id est, semẽ, carpobalsamum appellatum. SE. Carpobalsamum habeo. BRA. Est'ne id quod & alij pharmacopolæ pro carpobalsamo uendunt? SE. Id inquam. BRA. Ita carpobalsamum est, ut tu es musca, quippe balsami semen ruffum est. SE. Et nostrum eodem colore insignitur. BRA. Plenum est carpobalsamum. SE. Nostrum autem uacuum existit. BR. Propter hoc Dioscorides semine hyperico simili adulterari tradit, quod Petra Palestinæ oppido affertur, & inane est. Adde carpobalsamum ponderosum eße, & feruidæ in gustu mordacitatis. SE. Hæc à nostro absunt. BR. Imò gustum uini habere uidetur, & redolentiã succi balsami. SEN. Nec ista nostro carpobalsamo insunt. BRA. Non est ergo carpobalsamum. SE. Non, ut uidetur. BR. Verùm solo semine cõtentus esse non debes, sed liquorem uel succum, quod opobalsamum uocant, habere studeas. Opobalsamum. SE. Iam habeo, & ualde antiquum. BRA. Est'ne liquidum? SE. Liquidißimum. BRA. Ob hoc balsami succus non est, quia uetustate crassescit. SE. Abs te boni opobalsami notas scire percupio. BRA. Id libenter edocebo,

Opobalsami boni notæ.

& singulatim omnes notas exponam. Primò recēs liquor probatur, habens firmum & syncerum odorem, non habeat saporem acidum, citißimè penetret, habeat liuorem, linguam leniter adstringat, & erodat. Verùm quia pluribus modis adulteratur, opus est indicia præuidere, quibus deprehendi poßit. Nam uarijs unguentis & oleis suo semini mistis eius odorem præsentant, ut balsami succus esse uideatur. Quibus autem deprehendatur uerus balsami liquor, edocebimus. Primò, si laneæ uesti instilletur uerum opobalsamum, maculam, aut maculæ uestigiū non relinquit: adulteratum inhæret, & maculam facit. Syncerus succus si lacti instilletur, coagulat: quod nō facit adulteratus. Aquæ, aut lacti infusus syncerus, quamprimum dissicitur, & lactis modo albescit: adulteratus fluitat sicut oleū, densaturq́;, & stellæ modo radiat. Syncerus uetustate crassescit, & bonitatem suam amittit, ideo quod habet, à uero balsamo distat. Hi decipiuntur qui putant uerum balsami liquorem esse, si proiectus in aquam descendit, mox sparsus emergit: hic autem adulteratus est.

Opobalsami boni liquor in quibus deprehendatur.

SE. Nondum huius succi colorē edocuisti. BRA. Id statim fiet, si in primis animaduertes, sub cane huius loci incolas plenum corticem incidere: plenum autem uoco eam partem, qua turgere uidetur. In antiquitus ferreo cultro fiebat: uel, ut autores prodidere, unguibus ferreis: instrumenta enim erāt unguibus similia. Sed quia uisum est ferro plantam lædere, propterea ad uitrū, lapides, osseos'ue cultros conuersi sunt. Non est autem opus corticē transire, aut pusillum disquamare: succus tota æstate manat, quem lana aut gossampio colligunt, & reponunt in cornu,

nu, postea in fictile. Nunc colores ex ordine audias. Primò, quando mustum est colorem candidum habet, & oleo craßiori similis est, deinde rubescit, postea durescit, & translucidus fit: optimus lachrymæ color est modicè rufus: Secundus in bonitate candidus, peior uiridis, peßimus niger. Omnes hos colores, secundum principia & fines, quibus exire incipit, habet: & etiam magis ac minus molle existit. Tertiū, quod in officina habere debet, Xylobalsamum est. SE. Hoc habeo. BRA. Redolet'ne balsami odorem? SE. Minimè. BRA. Propter id Xylobalsamum non est. Tamē ut exquisitius noscere poßis subsequentibus notis deprehenditur. Primò, balsami lignū recens sit, habeat sarmentum gracile, rubēs, odoratū, quod exiguum liquorem balsami spiret. SE. Deinceps non decipiar. BRA. Nec quartā rem ex balsamo despicias. SE. Quid hoc est? BRA. Cortex. SE. Non'ne ligno eædem uires insunt? BRA. Non quidem, præsertim si is cortex sumitur qui è regione incisuræ est, ubi manat liquor, & lachryma emergit, quippe excoriari contingit. Vnde ut liquor cæteris partibus efficacior est, ita cortex surculis, & semina corticibus. At quia cortex difficilius habetur, quoniam plantæ excorticatæ intereūt, propter id ab autoribus tria tantùm haberi curantur, xylobalsamum, carpobalsamum, & opobalsamum: id est balsami lignū, fructus uel semē balsami, succus, liquor, uel lachryma balsami. Hæc de balsamo dicenda erant. Facilè haberetur, si qui illuc mittuntur, doctrina pollerēt, nec essent penitus ignari: hi enim statim credunt, quum à mercatoribus dicitur id esse opobalsamum, quod uendunt: ipsi uerò ita cognoscunt,

Opobalsami veri colores.

Xylobalsamū quibus notis deprehendatur.

Balsami cortex.

gnoſcunt, ut qui nunquã uidere. Vnde opus eſſet uiros doctos, atq; experiẽtia præditos pro his rebus emendis, qui in indicijs res cognoſcerent, & mercatorum etiam iurijurando non crederẽt. At optimi uiri nuſquam inuenirentur, niſi magno pretio. Ideo eis ad amuſsim ſatisfacere uoluerim: deinde res ſuo pretio uendere, id eſt, quicquid inſumpſerint elicere, & præter id aliquid ſuperlucrari. ¶Ego ſi ægrotarem, huius ſentẽtiæ ſum, res ueras decuplo pretio emere uoluerim, quàm non ueris donari. Etenim non modò non proficiunt, ſed plerunque maximè obſunt, ut poſsint ægro mortem accelerare. SEN. Garyophyllus ſequitur. BR. A' nobis pertractanda non erant, quæ oculis nunquam uidimus, ſed tantùm legimus, & ab alijs (tamen fide dignis) audiuimus. In India particulari quodã loco, arbuſculum naſci tradunt, flores ferentem, qui in hoc granum terminantur, nigrum, odoratum, ſubamarum, in longum tendẽs, antiquitus pro odore utebantur: nunc & in ganeam trãſiuit, ut ſine garyophyllis deſpiciantur dapes: uulgò etiã garyophyllus nuncupatur, à Gallis giroflc, ab Hiſpanis clauo, à Germanis negelin. Paulus Aëgineta garyophyllũ uocat, quaſi habẽs folia nucis, quæ odorata ſunt, & optimi guſtus, adeò ut noſtri pharmacopolæ, & etiã Veneti his folijs, pro malabathri folijs utantur. Luſitana nauigatio garyophyllorum ſyluas inuenit adeò ingentes, & ubertim refertas, ut apud nos ſalicum. Apud Dioſcoridẽ non reperitur. Galenus & Paulus de eo pertractant: à Serapione garunfel uocatur. Recẽtes uocabulum corrumpunt, harnafel dicentes. Id eſſe conſtat, quod Auicenna ſecunda Canone, ſafar appellat. Venetijs arbuſculum

Garyophyllus.

Paulg.

Serap.

Aui.

sculum in fictili plantatum uidi: folia ad foliorũ nucum similitudinem lata erant, non tamen adeò longa: propterea garyophyllus, id est, nucis folia habens ab aliquibus uocatur. At non sunt præcisè similia: ob id Galenus animaduertit, non dici garyophyllum, quia sit folium nucis: sed quicquid Galenus censeat, folia in nucis similitudinẽ uergere oculis deprehendi. Venetijs emendũ hoc granum, nec lignum eius omittere oporteret, atq; gluten, quod eius arbore emanat, id est, quoddam glutini simile, si haberi possent: folia etiam seruanda utpote fructu debiliora, & in debilioribus ægritudinibus magis quàm fructus efficacia. Probantur garyophylli quorũ color aliquo modo in rufum inclinat. Iubent Arabes & sua arbore singulos manibus sumi. Referunt Lusitani horum nidorẽ per longũ spatium in mari sentiri. SE. Piper sequitur. BR. In pipere etiam, quod Serapio fulfel appellat, id dicam, quod de garyophyllo aperta fronte fassus sum de his rebus nobis incognitis, antiquioribus credendum esse: quæ ab Arabibus dicuntur, omnia à Dioscoride deprõpta sunt. Nos (ut ad sensum ueniamus) quatuor piperis genera habemus, longum, album, nigrũ, syluestre. Tria prima genera ex una arbore nasci Dioscorides testatur, & ita ratio dictat: facit enim piper ueluti siliquã, quæ si colligatur, priusquã parua granula, quæ in ipsa apparẽt, crescant, & arescãt, longũ piper appellatur: quũ uerò creuerint si aliqua grana absq; maturitate legantur, albũ piper dicitur: si enim longũ piper fregeris, statim alba granula parua uidebis, quia immaturũ est: quum uerò maturitatẽ acquisiuerint, nigrescunt, præsertim quum ui solis exiccantur. Id autem fabul

Piper.

Serapio.

2. c. 150.

fabulosum est, nigrũ esse piper, quia igne aduratur. nam ob serpentũ copiam colligi non potest, nisi prius igne fugentur, qui piperis grana nigra & rugosa efficit: sed hæc anilia fabulamenta sunt potius, quàm uera. Constat ui solis denigrari, & rugosa euadere, quæ prius uiridia erant. Venetijs piperis arbusculam uidi albæ uiti similem, quæ in sepibus nascitur. Lusitani, qui Indiæ partes lustrarunt, fatentur se multa arbuscula, non autem arbores uidisse, piper ferentia: nunquam tamen uel longum, aut albũ uidere contigit, sed omnia grana uiridia erant. In longo autem quod ad nos affertur, grana in similitudinem granorum milij esse cõstat, & ut Dioscorides inquit, albicantia: sed hanc controuersiam in aliud tempus differamus, quippe nunc Ferrariæ piperis arbusculum in fictili apud magnificum Comitem Ioannem Romeũ uiret: nec in horto magnifici Antonij Mariæ Nigrisoli, multis herbarum generibus referto deest, quicquid ferant hæc arbuscula: hoc autem altero anno uidere licebit. Adest quartum genus piperis, sed syluestre, quod piper longũ esse arbitror, at ex soli & cœli uarietate degenerauit: huic rufa grana insunt, non alba. An decipiũtur qui hydropiper esse cõtendunt, nũc demonstrare non pergã. Tu tria piperis genera Venetijs emes, & radicem (si habere poteris) quæ Costo similis est, hæc enim rei medicæ proficiunt. A' Germanis pfeffer communi nomine omne genus piperis appellatur. De quo finitum esset, nisi in mentẽ uenisset, magnificum Catharinum Zenum Patritium Venetũ superioribus annis quũ essem Venetijs cum illustrißimo Alphonso Ferrariæ Duce, piperis grana saccharo condita, quando re-

cen

centia erãt, eidem principi ostendisse: quorum unum ego comedens suauissimum condimentum esse deprehendi, & uentriculo commodũ. SE. Pruna sequuntur. BRA. Dioscorides adeò concisè prunorũ genera tractat, ut unũ aut alterum uix describat. Plinius & Theophrastus longius: recentes nonnulli exactissimè rem pertractant. Dioscorides solùm Damascena prosequitur, quæ etiã nostri pharmacopolæ exiccãt & seruant: apud nos degenerant: quãdoq; in pectoris decoctiones pruna ingrediuntur, tũc damascena intelligenda non esse arbitror, utpote acria, & adstringentia. Quam ob rem pharmacopolis suaderẽ uaria prunorum genera eligere, & seruare, tam domestica, quàm syluestria, & præsertim ea quæ ex Tarraconensi prouincia in Italiam delata sunt: nos ea uulgò Catalonia nuncupamus, à parte Hispaniæ Tarraconẽsis ita appellata, è qua ad nos uenere. Nec despiciẽda quæ myrobalanos uocamus: hæc alio nomine ex pingui succo à nõnullis lardaria, à lardo appellantur. Infinita propemodum alia genera habentur nigra, alba, uersicoloria, ordeacea, cereola, purpurea. Sed tuæ officinæ satis erit quatuor tantũ genera habere, damascena, myrobalana, catalonica, & syluestria, quæ uulgò brugnoli, quasi pruneola dicuntur. Galenus in damascenis prunis, miratur Dioscoridẽ adstringere, scriptum reliquisse, quum experimento uideatur ipsa soluere. Nos autem de Galeno miramur, qui non animaduerterit Dioscoridẽ de damascenis prunis loqui, et siccis, quæ præter id quod sicca sunt, gustum etiã acrem habẽt, & adstringentem: propter hoc iubeo, ut in officina sicca habeas, quæ adstringẽti gustu careãt, ut Catalonica sunt,

Pruna.

Defenditur Dioscorid. à Galeni calumnia.

quæ

quæ ex Hispania uenerunt, & ut Aëtius inquit, dulcioris succi gustātur: quamuis ipse hiberica, id est, Hispana, absoluto uocabulo nuncupet, eadem tamē sunt cum his quæ catalonica dicimus, quæ eodem autore, uentrem potētius ducunt. Verum & pruni arboris folia seruanda, & gummi uel lachryma quæ circa truncū scaturit, quam nos uulgò grungum appellamus. Pruna à Germanis pflaumem, à Gallis prunes, ab Hispanis Endrinas uocantur. SE. Sumachi sequuntur. BRA. Latinam formam saltem imiteris, sumachia dicens, non sumachi: sed fortè melius est barbarum nomen barbaro more enuntiare. In Bononiensibus montibus magna sumachiorum copia habetur, & in istis etiam non mediocris. In Ferrariensi etiam solo transportatum nascitur, sed ineptius & inefficacius. Ideo hoc in loco colligere opportunū erit. SE. Non colligam priusquam mihi dixeris quo nomine ab antiquis appelletur. BRA. Racemi, aut ueluti racemi, qui ex hac arbuscula nascuntur, ab antiquis, & nostro etiā tempore pro aptandis pellibus sumebantur, sed & folijs hoc etiam conficiebant. In hoc genere fœmina & mas reperiuntur: mas fructificat, fœmina non, quod in alijs arboribus è contrario reperitur. Vua, id est, eius fructu ad obsonia utebantur, ut sapidiora fierent: nos sale, re pretiosiore, utimur: utebantur & ad leuigandas ac densandas pelles, ad idē nūc utimur. Apud antiquos nomē acquisiuit Rhus obsoniorum, ut Dioscorides testatur. Apud nos nihil de obsonijs, sed rhus sutorium uocamus. Vnde Rhus duo genera habet, μαγειρικόν, quod ad obsonia utebantur: & βυρσοδεψικόν, id est, eo quo ad densandas pelles utebātur. Vnde apud

Sumachia. Rhus obsoniorum. Rhus sutorium. c.124.

apud uulgus sumachios nomẽ acquisiuit, quia pelles nonnullæ sunt, quæ à gentibus quibusdam sumachiæ uocãtur. At quia hoc Rhu aptantur, propterea Rhus ipsum, nomen hoc sumachium uel sumach acquisiuit, quamuis sint qui pelles sumath appellẽt, & ex consequenti Rhus sumathi nominare oportebit. SE. Myrtilli occurrũt. BRA. De myrti semine, id est, myrto, genere neutro, uel fœminino (ut Catoni placet) quum herbam ipsam colligeres, pertractauimus. Hoc tantùm addam, antiquos hoc semine pro pipere usos esse, & in summo honore habuisse. Nunc etiam saccharo cõditur. Quod nullus ante nos (quem sciuerimus) fecit, optimum uarijs ægritudinibus condimentum, & ægris magnopere placẽs. Ab Hispanis mirtinhes, à Gallis mirtilles appellatur. SEN. Iunipera sequuntur. BRA. De iuniperi granis eodẽ loco docuimus, quo etiam ostendimus Serapionem iuniperum & sabinam confudisse. In maritimis potißimum quærenda sunt: à Gallis genesure, à Germanis vvkherderber, aut kramazber, id est, turdorum baccæ appellãtur: his enim turdi pinguescent, & carnem bene olentem faciunt, ut nullo tempore ganeæ aptiores sint, quàm quum iuniperus maturum fructũ habet. SE. Caricæ postea accedunt. BRA. Hic locus expeteret, ut de omni ficu sermo haberetur, nisi omnia breuibus transigere instituissemus, quæ apud Ferrariẽses pharmacopolas in usu sunt, quãquam & hoc Venetis, Patauinis, Bononiensibus, Mediolanẽsibus, & cæteris totius Italiæ, ac reliqui orbis inseruiet: tamen instituimus apud nostros potius latêre, quàm ab alijs derideri. Ad rem nostrã accedẽtes, tot ficuum species sunt, locis, colore, figura, &

Myrtillus.

Dios. l. c. 12

Iuniperus.

Dios. l. c. 3.

Caricæ.

tempore quo maturantur, distinctæ, ut nullus sit modus. Alias rem probè aperiemus: ficus aridæ cuiuscunq; generis sint, caricæ appellātur, ischades à Græcis: quamuis & Paulus Aegineta uocabulo carica utatur, & etiam nomine ischadum recētes intelligunt. In Picenū mittere oportet, quam Italiæ partem Marcham Anconæ uocant, ubi probatißimæ nascuntur, & ingēs copia Ferrariam adducitur, quæ pediculis oblongis cannis infiguntur, & parte extrema. Liuianæ dicuntur à Liuia Pompeia. Ex ficubus, caricas in officina habeas pingues, & agrestes ficus, qui caprifici nuncupantur, & caprificorum summos caules, atq; ipsorum lac serua. Optimas caricas ex Piceno Ferrariæ habebis. In parietibus etiam pluribus caprifici innascuntur. A' Gallis figues, ab Hispanis figes, à Germanis feigen nuncupantur. SE. Passulæ accedunt. BRA. Vuæ passæ dicuntur quæcunq; uuæ exiccatæ, à patiēdo, ut Plinius XIII. lib. cap. primo docet. Columella rationē præparandi ut passæ fiant scriptis tradidit: quāuis Græci alio modo utantur, quia eas sinunt exiccari in uite, postea loculis stringunt: hæc autem nihil ad rem. Vsu uenit apud nos, ut tantum passam uuam uel passulas appellemus, quæ ex Græcia afferūtur grana parua, quæ tamē & nunc Ferrariæ nascūtur. Magna autem grana, uel ex nomine uuæ, ut Illirica, Zibiba. Vel simpliciter siccam uuam appellamus, & hoc non immeritò, quia uua habens granula parua, acinis caret, ideo aptius ea utimur, cū in uiuarijs, tum in re medica. Cœpit autem haberi & Ferrariæ, sed non adeò efficax, nec tali gustu, quali oriētalis insignitur. Nostra autem lingua passa dicitur, quia quum reponitur, nec peni

Vuæ passæ.

Lingua passa.

penitus sicca est, nec recens, sed flaccida, ex qua fit uinum passum, quod & si multiplex genus sit, & à maiori uua fiat, tamen pro ipso uocatam maluasiam, quasi monembasiam à loco accipimus. Creticum uinum etiam per excellentiam nuncupatū. In tua officina albas & nigras passulas habeas: quippe ad diuersa ualēt, Dioscoride teste. Nec passum uinum prætermittas, de quo in nostro de uinis libro egimus. Venetijs hanc uuam emes, quæ illuc ex Græcia importatur: unde à Gallis uua Corinthiaca appellatur. Inquiunt enim suo idiomate resins de Corinh. Ab Hispanis passas, à Germanis rosien dicuntur. SE. Iuiubæ occurrunt. BRA. Zizipha à Latinis appellantur, quæ potius baccæ uidētur, quàm poma: licet autores inter poma numerent. Peregrina arbor, de qua nusquā Dioscorides: Galenus tamen, Aëtius, Paulus, Plinius eam cognouere. Duo genera reperiuntur, cādidum, & uocatum sericum à colore, ruffum enim est: ruffum tantum habemus, candidum nunquā uidi. Ab antiquioribus tuberes, prima syllaba correpta dici uidentur, è Syria in Italiā Augusti temporibus delatum. Aëtius & Paulus, ædesina cæteris præferūt. Sunt autem ædesina maiora, à recētioribus medicis pro tussi exhibētur, in decoctis pro pectore: hoc à Galeno uitio uertitur, utpote quæ potius incrassent, quàm attenuent. Eo igitur ziziphis utemur, quum crassa materia reddenda erit, sed medici passim pro attenuanda materia ziziphis utuntur, & hoc ab ignaris receptū est, ut nulla sit pro Thorace decoctio quin zizipha sumat. Optimus seruandi modus est si acu perforētur, & lineæ insuantur, ut mulierum indices imitari uideantur, quibus numeratas

Iuiubæ. Zizipha ædesina.

preculas singulis diebus Deo pendũt. Ferrariæ hi fructus copiosè nascuntur, sed serotini sunt. Eius semen lapides frangere dicitur, & è renibus quàm citò expellit. Pellem maximè inhærentem habent, ut si quis zizipha comederit, à palato auellere non poßit. Ab Hispanis macãs, à Lusitanis danafega, à Gallis iuiubes appellantur. SEN. Oliuæ sequuntur. BRA. Longiori historia oliuæ percurrendæ essent, quàm nostra hæc pertractatio exigere uideatur, nisi esset notißimus fructus. Interim tu in Mutimẽsibus ac Regiẽsibus montibus, ex syluestri olea, id est, oleastro, folia & foliorum succũ parabis. Fit autem hoc modo succus, ut Dioscorides tradit: Tonduntur folia, & uino aut cœlesti aqua aspergũtur, postea exprimuntur, & siccatus in sole siccus in pastillos conformatur. Quod uero in oliuarũ ligno ex incenso exudat liquor, & ipse seruandus, seruandæ & uirides oliuæ, & nigræ, & per se, id est, sine condimento exiccatæ, & cum muria, quæ à Græcis colymbades appellantur, quasi muriæ innatantes, uel halmades à sale. Seruãdæ sunt & sansæ, id est, nuclei medij, quoniam rei medicæ proficiunt. SE. Id agam, de oleo autem nihil dictum est. BRA. Nunc quæ olea seruanda sint edocebimus. Ex immaturis oliuis oleum seruare oportet, & hoc ex domesticis, & syluestribus seorsum, si haberi poterit, & ex maturis. Primum, oniphacium dicunt. Nec primæ expreßionis oleum deseras, ad odorata olea præparanda, quæ herbarum ac florum odorem seruet. Ex olea Aethiopica lachryma emanat, quam Dioscorides summè commendat. Iudicatum est esse gummi helemi, de hac re incertus sum. A' Gallis oliues, ab Hispanis azeitunas

nas oliuæ nuncupantur. In Germania non sunt. SEN. Dactyli sequuntur. BRA. Palmulæ appellantur, & cariotæ palmulæ. Babylonæ uina fiunt ex palmulis, quæ in toto oriente præcipua existimantur. Cibus etiam sunt palmulæ, & ex ipsis acetum ac mel fiunt, & farina. Nucleis pro carbonibus utuntur, & aqua macerati equis pabulū præstant. Nucleorū tegumenta ad unguenta præparant. Nos dactylos uocamus, quum una sit sola species dactylus appellata. Apud antiquos tres species reperiuntur, de quibus aliàs ex instituto disseremus, fructus è palma est. Venetijs ex Aegypto habetur: ibi emes, quāquam & in Italia palma, regno Neapolitano nascatur. Vidimus nos Sauonæ palmam post Episcopij testudinem. Fabulosum arbitror palmæ lignum contra pondera inniti ac recuruari, experientia etiam debile lignum esse demonstrante. Nucleorum cinerem combustorum etiam seruabis. Nec cortex prætermittēdus, qui elates dicitur: est autem palmularum operimentum, quamuis in hoc dißideant interpretes, quippe Dioscorides corticem putat. Plinius autem lib. XXIII. cap. VI. elatem uel spathen priuatim genus palmæ censet, cuius fructus inuolucrum sit. Vnde uel deceptus est Plinius si de elate Dioscoridis loquatur, ut eædem uires, quas illi imponunt, insinuare uidentur, aut rem diuersam tractat Plinius. Re uera palmulas cortici inuoluto implicatas uidimus, & extra corticē, & diuersarum specierum esse ex figura uidebatur. Quandoq; fructum illum quem musam uocamus, Plinij elatem esse opinabar. Sed Venetijs musæ illustriß. principi ALPHONSO Duci Ferrariæ in similitudinem prunorum crassorum

Dactylus.

1. c. 125. Plinio

præsentatæ sunt. Arbitror Venetos, & qui ex illis partibus ad nos accedunt, uocabulum corrumpere, & non musas appellandos hos fructus, sed muzas: nam eorum lingua, muza, mite significat: sunt autem dulcißimi fructus, ut mihi tunc gustare licuit: imò Muza est Mauritanum nomen, quãuis & qui ex Arabia sunt eo utantur. Dactyli à Gallis dantes, ab Hispanis tamaras, à Germanis datel

Poma. appellantur. SEN. Ad poma ueniendum. BRA. Antiquitas hoc nomine pomũ uel mãlum omnes fructus, præsertim tenellum corticem habẽtes, significabat. Paulatim ceßit, ut in rotundis tantum, & specie quadam determinata uteremur. Dic tu quibus pomis in officinis utimini? SE. Dulcibus, acribus, & muzis, id est (ut Auicennæ placet) saporem nec dulcem nec acerbum habentibus. BRA. Quibus nominibus à Ferrariensibus appellantur poma, quæ in syrupis de pomis accipitis? SEN. Rosa, & piola dulcia sunt, fortana, musona acerba: media uerò pupina nuncupantur. BRA. Quæ rosa dicuntur, apud antiquos fortè erant melimela, à meleo sapore, à Varrone mustea uocata. Piola uerò, quæ appia ab Appio nuncupabantur. Pupina, afrotomela fortè erãt: Fortana, austera dicebantur, & musona à nobis dicũtur: quamuis crediderim potius orthomasticas musonas nostras ab antiquioribus dici, ob similitudinem quam cum mammis habent prædicta melius considerans. In pomis rosis sententiam mutaui, ea enim esse arbitror, quæ ab antiquis Claudiana uocabantur: & piola sceptiana, quæ sunt rotũditate insignia. Verùm hæc discrimina ad artem medicam modicè ualent. Quum in descriptionibus quæ receptæ nũcupantur, poma

ma ſcripta ſunt, ſaporem aduertas, & guſtu ſimilia quæras: nam in receptis dicitur poma dulcia odorata, auſtera odorata, (quãuis raro auſtera ſint & odorata ſimul) medij ſaporis: tunc guſtu diſcerne, an hoc ſapore inſigniantur quæ emeris, & ad cõpoſitionem utaris. Ex mâlis folia etiam in officina habeto, flores, & coliculos. In pomorum hiſtoria, omnia antiqua nomina recentibus accommodare (ut fieri poterit) tentabimus. Germani abſoluto uocabulo apfel poma uocant. SEN. Nec Cotonea deſerenda. BRA. Cotonea in duplici genere ſunt. Magna quædã & pulchra, ab antiquis ſtruthea uocata, interq; albicant aliqua, alia colore aureo micant, & Chryſomela dicuntur. De quibus fortè Vergilius, Aurea mala decem miſi, cras altera mittam. Quum ſtruthea degenerant, in parua ſylueſtria, odorata tamen tranſeunt: hoc Theophraſtus ſecundo de plantarum hiſtoria animaduertit, & nos experientia uidimus in ruſculo noſtro. Inquit autẽ Theophraſtus, ex ſtrutheo, id eſt, maiore cotoneo, paruũ fieri, ſtruthea ſerotina, muſtea præcocia. Ruſtici Ferrarienſes in duo genera partiuntur, in rotundum, & oblongũ: rotundum mala cotonea, oblongum pira cotonea nuncupantes. Tu quum Ferrariæ eris, priuatim mâla cotonea, & pira ſeruabis, & harũ arborum folia. Struthea minus rei medicæ proficiũt, ſed magis in ganea. Vera cotonea quæ parua ſunt, rotunda, odoratiſsima, efficacius ad ægritudines ualere exiſtimantur. Vinum etiam ex cotoneis parabis, quod recipit ſucci cotoneorum ſextaria ſexdecim, mellis unum. Nec melinum unguentum prætermittes. Denique compoſitiones illas, antiquis tamẽ ignotas, quas citonites,

Cotonea
Dios. c. 13
Vergil.
Theof.

& gelatines appellamus, summo studio parare curabis. Cotonea à nonnullis ita dici existimantur, quoniam lana quadã tegi uidentur, quæ coton dicitur. Reuerendissimus unà & doctissimus Cælius Calcagninus, præceptor in literis humanis nunquã pœnitendus, cydonia ab urbe Cretæ uocat. Semen quoq; ne despexeris, & muccilaginem, quæ inter grana reperitur: hoc enim pro gummi mulieres utuntur, his demptis ad quæ in re medica ualent, imò & lucem quandam, ac splendorem sibi parãt eædem impudicæ mulieres. A' Germanis cotonea quiten, à Gallis Coing, ab Hispanis Membrilles appellantur. SE. Pira sequuntur. BRA. Infinitæ sunt propemodum pirorum species, de quibus ita aliàs agemus, ut nomina antiqua recentibus accommodare deprehendatis, in his ubi accõmodari poßibile erit. Constat enim per uariam insitionem plura pirorum genera apud nos extare, quàm ab antiquis tradantur: longus enim rerum usus, & uaria diuersarũ specierũ miscella, uarias species inuenit, & adeò creuit ars, ut audeat etiam diuersorum generum insitionem tentare quo gustus alter fructui condonetur. Nunc ad rem tuam redeuntes, pira crustumina seruato, quæ à nobis giaciola uocãtur, & etiã syluestria illa obdura, quæ non nisi hyeme maturescũt. Serua etiam folia, & ex ligno puluerem, nec alias urbes quæras, aut aliud solum, in quo poma, pira atq; cotonea colligas, quàm nostrum Ferrariense, in quo hæc copiosè nascũtur. A' Gallis poyres, ab Hispanis peas, à Germanis pirn pira nuncupantur. Nunc etiam multa ex piris condita fiunt antiquioribus ignota, & præsertim ex superbis piris, quæ nos muscardina ab odore muscati, quẽ

Pira.
es.1.c132.

hab

habent uocamus. SE. Sorba accedunt. BRA. Notißima haec sunt, à Theophrasto & Plinio diffusè perlustrata, ὄα à Graecis dicta. Aliqua oui figuram, alia rotundam habent: aliqua etiam domestica est, alia syluestris: tu domesticam seorsum, ac satiuam colliges, & ex utrisq; acerba, & matura seruabis: praeterea acerba mole, & in farinam redigas. Receptum est absolute sorba adstringere, quod in maturis falsum est: nam matura uentrem laxant, acerba adstringūt, uel non perfectè matura. Hispani soruas, Galli cormes appellant. An uerò apud Germanos holcza pfel dicantur, disputare non ausim, praesertim in aliena lingua: tamē si fructum uideamus, quod eo nomine uocant, potius syluestre pomū uidetur, quàm sorbum: at speierliug sorbum uocare certum est. SEN. Granata mala sequuntur. BRA. A` granis ita dicta: Punica à regione qua nascūtur. Graeci ῥοιὰ uocant, de quibus in Balaustio egimus. Nam dulcia, & acria, & malicoriū, & cytinum, & cicum, & grana, & folia seruare oportet: habet enim in re medica uires, in tot partibus efficacißimas. SE. Nuces cupreßi in limen ueniunt. BRA. Notißimae sunt: tu in his montibus pilulas, id est, nuces, & semina (quae difficulter colliguntur) & folia seruato, quanquam opus non sit, quum in multis locis Ferrariae perpetua fronde uireant. Ab Hispanis praesertim ex Lusitania noz de cipresso, à Gallis souchet dicuntur. Germani quoq; cyparissum cipresz uocant. SE. Nux methel & nux uomica sequuntur. BRA. Hos duos fructus, uel duo semina sint, nūquam apud antiquos aut recentes Graecos reperi: ideo Arabibus gratia agendae, qui haec scriptis mandarunt, & nobis indicarunt,

Sorba.
Dios. 1. c. 1[...]
Mala granata.
Dios. 1. c. 12
Nux cupressi.
Dios. 1. c. 7[...]
Nux methel, & nux vomica.

Illos autē uehementer reprehendo, qui inclamare solent Arabibus derogantes, pulchram rem ostendunt, nam uenenum manifestant. Sed ò fatui, & ineptissimi uiri, non'ne & Dioscorides napellū, mel insanum, strichnon maniacū descripsit, & infinita alia his magis uenenosa? Sed hæ Arabum nuces pro conciliando somno, pro uomitu irritando, pro capiendis piscibus & auibus, pro interficiēdis canibus, summè ualent. Vidi ego magnificū Alexandrum Farusinū, qui carnes, nucis uomicæ puluere aspersas cani deuorandas tradidit, hic spatio unius horæ, & minori saliens obijt. Corui etiam eiusmodi carnem comedentes, per breue spatiū uolantes decidunt, pisces etiam adeò sopiuntur ut fluitent supra aquas, manuq; capiantur. Nos etiam miras potiones somnificas ex his nucibus parauimus. Decipitur Pandectarius, uomicam nucem esse apud Dioscoridem secundam speciem tithymali tradēs, quam Cariseti (ut inquit ipse) uocat: debuit autē scribere Carietē. Hanc uerò non esse id testimoniū esse potest, quia in tithymalo rami semipedales à radice exeunt, sed nux uomica frutex est: nam Serapionis interpres, quum debuit interpretari frutex, fructus interpretatus est: inquit enim Serapio, fruticem nucis methel esse similem frutici nucis uomicæ: de fructu autē non loquitur, quia hi distincti sunt. SE. Nondum quid sint aperuisti. ER. Ingenuè fateor, usq; ad hoc tempus à me hos frutices ignorari, breui autē plantas uidere spero, quas nec Arabes pingunt, tantū à Serapione in uomica nuce hæc dicuntur. Colorē eius esse inter glaucedinem, & albedinem, & paulò maiorem auellana esse (loquitur autē de auellanis suæ patriæ) et sunt in ea nodi.

Ex his notis nucem uomicam exquisitè cognoscimus, nam ea uerè est, quam habemus, & Venetias Alexandria Aegypti affertur. At figuram arbusculæ eam generantis non docet, nec folia. Vnde si hanc arbusculam, absq; seminibus uiderem, an ea esset quæ nuces uomicas parit, ignorarē. De nuce methel nihil aliud dicit, quàm fruticem esse nuci uomicæ similem, & semen esse semini citri simile: quo in loco errorem esse arbitror, ut semē citri legi non debeat. Alter autor nucem methel mandragoræ cōparat, & corticem asperū habet, & sapor eius est delectabilis, unctuosus: hæc signa sunt quibus Arabes hæc indicāt, quæ omnino nihil ostendunt. Quam ob rem hanc nucē uisu potius & experiētia cognosco, quàm uera aliqua descriptione. Certè autē constat hæc semina à Latinis aut Græcis nunquam fuisse descripta. SE. *Mirabulani sequuntur.* BRA. *Myrobalani dicito, à balano, & myron, id est, glāde odorata uel unguentaria. Antiquioribus ad unguē perlectis, constat de uocatis ab Arabibus myrobalanis, nunquam loquutos esse, tamē hoc nomine myrobalanus utuntur. Dioscorides in primis ubi de palma tractat, myrobalanorum, & phœnicomyrobalanorum meminit, qui palmæ fructus sunt. Phœnicobalanus immaturus adstringit magis, minus uerò maturus. Plinius quoq; lib.* XII. *cap.* XXII. *myrobalani & phœnicobalani recordatur, esse fructum cuiusdam palmæ in Aegypto, quæ ad ipsos uocatur, quasi sine siti: hāc Dioscorides poma, id est, poculū uocauit, nempe humore plurimo abundat. Hæc sunt quæ apud antiquos de myrobalanis reperiuntur, quamuis & Plinius eodē loco fecem unguenti myrobalanū appellari fateatur. Quod autem*

Nuxme

Myrobalanus.

1. c. 125.

Plinij.

autem antiquorũ myrobalani nostri nunc uocati esse non possint, ex hoc apparet, quoniam antiquorum myrobalanus osse carebat, ut Plinius testatur, sed nostrum hoc uulgare habet. Altera quoq; res apud antiquos est glans Aegyptiaca, myrobalanum, aut myrepsicembalanũ appellatum, ex qua balaninũ unguentum fit: fructum esse Dioscorides inquit lib. IIII. ex arbore myricæ simili nuci auellanæ, quam ponticam dicunt æqualem, Theophrastus quarto de plantarum historia, myrto comparat, Plinius heliotropio. Corticẽ huius glandis unguentarij premunt, odoris gratia. Quicquid tamen sit, cõstat Arabum myrobalanos hos non esse, nec ab antiquioribus usquam describi. Pandectarius miro errore ducitur, qui arbitratur Plinium grana been myrobalanos putasse: quum nusquã de been loquutus sit Plinius, nec Græcum aut Latinum nomen sit been. Ipse autem adeò id Plinio attribuit, ac si de eo sub hoc nomine been loquatur. Non erat autẽ opus myrobalanos eos fructus quos habemus appellare, sed Arabum interpres fuit, qui ubi halilig habent, ipse myrobalanus interpretatus est, ut inde multi decepti sint antiquorum myrobalanos halilig esse putantes. Nos autẽ hos Arabum myrobalanos in prunorum aut pomorum genere ponendos arbitramur. In uarijs ægritudinibus efficacissimi sunt, pro his Arabibus debemus, qui nobis hos optimos fructus tradiderunt, & eorũ uires edocuerunt. Quinque eius species nouisti citrinos, belitricos, chebulos, emblicos, indos. Venetijs emes, quoniã Alexãdria Aegypti Venetias feruntur. SE. Ego uno carmine omnes comprehendo. BRA. Tuum hoc carmen edisseras. SEN. En,

Myrob

Myrobalanorum species sunt quinque bonorum:
Citrinus, Chebulus, Belitricus, Emblicus, Indus.

BRA. Pulchrum certe est, sed tu memoria serua, mihi satis est absq; carmine recordari: in summa apud antiquos non sunt hi myrobalani. Vnum tamē est in quo admiratus sum excellentiß. Manardum in myrobalanis, quia non habeat, in quo Mesuem reprehēderet, nam ab antiquis non tractantur, ut saltem uellicaret, inquit: Bene sunt examinanda quæ de uiribus myrobalanorum à Mesue dicuntur, quoniam nullum habuit quem sequeretur bonum autorē. Acsi Serapio in rebus Arabicis ineptus sit autor, & cæteri Arabes quos imitatur, & Auicēna, & ipsemet Mesue, quos summos medicos fuisse nemo dubitat. Adde quòd hæc domi habebant. À Gallis mirabolans, ab Hispanis mirabelanes dicuntur. SEN. Nux moscata sequitur. BRA. À miro odore quem habet, nux moscata uocatur. Apud antiquos, ut Dioscoridem & Theophrastum, nihil de ea reperitur. Posteriores autem caryon myristicon, id est, nux meristica appellant, & ita in Latinum cessit, ut hoc nomine diceretur. Ex hac fieri macim certū est: pretiosissimus fructus est cū odore, tum proprietatibus, quibus in re medica ualet. Lusitani, qui Indiæ partes lustrarunt myristicarum nucum syluas inuenere. Hiq; decepti sunt, qui glandem unguentariam esse putarunt, de qua in IIII. lib. Dioscorides, & nos suprà nōnihil, & infrà magis. Venetijs emes, quoniam ex India Alexandriam, Alexandria Venetias feruntur. Nunc ex re medica trāsiuit in ganeā, ut paucissima sint pultaria, quæ nux myristica non ingrediatur. À Germanis mocht simpliciter, & cum additio

Defendit Mesuē cōtra Manardum.

Nux moscata.

Nux mi

ditione nus,moscht nus profertur. A' Gallis nois muscades,ab Hispanis noiem moscada. SE. Tamar Indi sequuntur. BRA. Quis etiam non amabit Arabes in tamar Indis?id est, in dactylis Indiæ, quorũ nulla est apud Græcos mentio,ut etiã Auerrois testatur,soli Arabes hos fructus nobis tradidere,& eius uires. Errant qui Dioscoridis & Plinij myrobalanum esse suspicantur, & qui prima facie non uidit myrobalanum antiquorũ osse, id est, nucleo & semine carere, tamar Indum uerò nucleum habere. Hoc loco uideo excellentiß. Manardum sine ratione Mesuem reprehẽdere.Inquit enim:Tamar Indus sit phœnicobalanum Dioscoridis,Mesue dicit soluere,quod Dioscorides adstringere fatebatur. At diuersa sunt, ut liquidò patet, nec opus erat cauillari in Mesuẽ, ut Manardus facit:nam Mesue in II. frigidum & siccum,Auerrois in III. indicat:quoniam aliqui Mesue codices in III. legũt,& id ex eo credi potest Mesuem sensisse,quia Serapionẽ & Auicennã imitatur,qui in III. gradu ponunt.Erat igitur potius excusandus Mesue,quàm absq; certa oratione dãnandus.Tu Venetijs Tamar Indos emes. Rectius Hermolaus in Corollario sensit,ubi de cariota, quippe inquit recentiores id uoluisse,scilicet palmulas illas Tamar Indos esse, ipse uerò inficiatur.Ab Hispanis eodem nomine, à Gallis Tamarins uocantur. SEN. Caßia fistula sequitur. BRA. Vel duplici ss, caßia scripseris, ut Græci faciunt, uel uno tantùm, nihil refert, modò rem ipsam assequi contingat. Quum apud antiquos caßiam syringa,id est,fistulam inuenies,semper opus est nostrum cinnamomum intelligere, quia uerum antiquorum cinnamomum non habemus, ut

Tamar Indus.

Mesuem defendit à calumnia Manardi.

Caßia fistula.

ut suo loco uidere licebit. Quod autē nunc cinnamomum uocamus, uel canella, est antiquorum caßia syrinx, tum Græcorum, tum Latinorum, & ab Arabibus selicha uel selch (ut apud Serapionē uidere est) appellatur. Eius interpres Caßiam ligneam exponit. Ideo quum apud recentes caßia lignea dicitur, canella intelligitur: quum uerò apud eosdē caßia fistula scriptum est, caßia illa quæ uulgò habetur, & caßia nūcupatur, ac educit, ut hinc uideas à recentibus nomina confundi, primo canellam, cinnamomum, & caßiam ligneam appellant, licet pro caßia lignea, insipidæ & inodoræ canellæ nunc frusta ostendant. Deinde caßiam quæ educit, caßiam fistulam uocant. Primus qui hunc errorem fecit, fuit Serapionis & aliorum Arabum interpres, qui ubi dicunt hiarsamber, caßia fistula interpretatus est: quum debuisset interpretari cheratte longa. Vbi autem Serapio selicha, uel selche dicit, caßia lignea interpretatur: quum absolutè caßia interpretari debuisset, aut cum hac additione syringa, id est, fistula: nam propriè apud antiquos caßia fistula ea est, quam nos canellam uocamus, quia uti canna inanis sit. Hinc recentiorum ingens error detegitur, qui in suis receptulis ad prouocanda menstrua, in quibus scriptum est caßia, ipsi corticem caßiæ nostræ usualis sumunt quæ cheratte longa est, uel (si Latinè magis loqui uelimus) oblonga siliqua. Quum tamen antiquiores à quibus receptulas sumunt, per caßiam, nostrū uocatum cinnamomū, id est, canellā intelligant: non autē uerum cinnamomum, eo enim caremus. Ad rem igitur accedentes nostra hæc caßia apud antiquos ignota erat: nullus enim reperitur

Casfia syrinx.

Serapio.

Casfia lignea.

[illegible]

errorem

ex

ex antiquioribus qui eam uel à lõge describat aut nutibus ostendat. Ideo plurimũ in hoc præcioso fructu Arabibus debemus. Optime in Dioscoridis caßia ab Hermolao, hæc Arabum describitur. Quum adhuc recens est, simul cum cortice conditur, & soluit, non tamẽ plenius, quàm quod florẽ caßiæ appellamus, nec grana melius soluũt, ut falsò putat Manardus, imò quãdoq; nibil penitus soluere uidimus: tamen is qui sumpserat decem drachmas eorũ pulueris melle mixtas comederat, id enim data opera experti sumus, quod ter aut quater in diuersis fecimus: unus solui uisus est, sed id potius ex flore admixto factũ arbitramur. Caßiæ arborem Murani uidimus, nihil autẽ pariebat, folia iuglandis habebat. Venetijs emere poteris. In India & Aegypto nascitur, arbores proceræ sunt: prope Damascũ ingens copia reperitur, species siliquarum apparet, & Arabum nomen, siliquam indicare uidetur. Ideo quemadmodum à nobis uocatam charattam, siliquã appellamus, placeret ut caßia, oblonga siliqua Latinè, uulgò autem charatta longa diceretur. Hispani cannam fistulam, Galli casse fistule appellãt. SE. Cubebe caßiam sequitur. BR. Plures decepti sunt cubebe, grana uiticis arbitrantes: causa autẽ erroris fuit, quia una cubube species, saporẽ piperis habet, uiticis autẽ semina eodem sapore insigniri Dioscorides testatur. Re autem considerata, uitex arbor est ueluti salix, imò à Theophrasto salix amerina appellari uidetur: Cubebe autẽ frutex est myrti folia habens, latiora tantũ, & in summo acuta ueluti lanceæ. Pandectarius à Galeno Caucalim appellari censet. Ideo considerans (ut inquit ipse) Galenum & Dioscoridem, aliter dicere non potuit,

In Manardum.

Cubebe.

potuit, quàm cubebe Galeni, Dioſcoridis oxymyrſine eſ=
ſe. huius autē ratio eſt, quia Dioſcorides nihil de cubebe,
Galenus uerò nihil de oxymyrſine tractat. Sed lõgius hic
uir aberrat, quoniã de caucali, quã uult eſſe cubebe apud
Galenũ, Dioſcorides II lib. tractat. Nec quicquam refert
etſi Galenus oxymyrſinē omiſerit, quandoquidē à pluri=
bus alijs etiam abſtinuerit. Eſt autē caucalis genus ſylue=
ſtris dauci: ſed Pãdectarium errare fecit Serapio, qui ca=
put cubebarũ Galeni, cum capite myrti agreſtis Dioſco=
ridis comparauit. At eo deceptus eſt Pandectarius, quia
apud Galenum caucalim eſſe uoluit: Serapio autem apud
Galenũ carpeſiũ eſſe fatetur. Galenus enim de carpeſio,
& non de myrto ſylueſtri: de myrto autem ſylueſtri Dio
ſcorides, & non de carpeſio tractat. Quod uerò Serapio
per cubebas apud Galenũ, Galeni carpeſiũ intellexerit,
ex eo certum eſt, quia ſub hoc nomine cubebe, eadem ſcri
bit, quæ ſub hoc uocabulo carpeſiũ, à Galeno ſcripta ſunt
uidelicet habere uirtutē phu, non ſolùm guſtu, ſed & ui=
ribus, & quòd urinam prouocat, & totius corporis ob=
ſtructiones aperit. Quã ob rem Serapio myrtũ ſylueſtrē
Dioſcoridis cubebas eſſe, magno ægrorum diſcrimine ar=
bitratur, quippe qui rem pro re tribuat. Conſtat autē cu=
bebe & myrtum ſylueſtrem diuerſa eſſe, quoniã cubebe
odoratæ ſunt, myrti ſylueſtris granum inodorum: cubebe
in medio granum non habent, at myrtus ſylueſtris habet
& dulciſſimum. Quam ob rem myrtus ſylueſtris non erit
cubebe, id eſt, id quo uos pro cubebe utimini. Vnde ad ex=
quiſitam harum rerum cognitionem, ſcito, noſtrũ uulgare
cubebe non eſſe cubebe Serapionis, quoniã Serapionis cu=

p bebe

bebe est myrtus syluestris Dioscoridis. Adde carpesium Galeni non esse myrtum syluestrè Dioscoridis, quoniam diuersis uiribus insigniuntur, quamuis Serapio idem faciat carpesium apud Galenū, & oxymyrsinem apud Dioscoridem, sed re uera deceptus. Verū quid sit Galeni carpesium, adhuc incompertum habeo, nam ipse non describit, quanquam in lib. de Antidotis festucas quasdā esse fateatur. Fortè dices esse nostrū cubebe, quod fieri non potest, si festucæ sint. Serapio igitur cubebe, myrtum syluestrem, & carpesium idem esse arbitratur. Constat autē myrtum syluestrem nostrum cubebe non esse, tum propter dicta, tum propter granum, quod in myrto agresti triangulatū esse dixit, in cubebe uerò nullum. At carpesium Galeni in dubio est an sit nostrum cubebe: non esse autē illud monstrat, quia apud Galenū festucæ sunt phu similes, ut in Rusco infrà admonebimus. Deniq; ut huic rei metam condonemus, cubebe, quo utimur, apud Dioscoridē, aut Galenū inuenire nesciuimus. Ab omnibus ferè gentibus simili nomine appellatur, at in re ipsa dissentiūt: quippe Galli cu-

Sebestem. bebes, Hispani cubreas, Germani cubeb uocāt. SE. Sebestem occurrit. BRA. Nusquam apud Dioscoridē Sebestem reperire contingit, nisi in genere prunorū contineri uideatur, est enim pruni simile. Tamen apud posteriores

myxa. Græcos sub hoc uocabulo myxa, & non sub uocabulo sebestem, reperitur. Græci enim myxam appellant mucilaginem, Vnde & Galenus saliuā illam conchiliū, quæ emanat dum actu punguntur, myxam uocari tradit: est autem mucor quidam, uel lentus mucor: eodē pacto in sebestem, quæ myxa uocatur, mucosus lentor inuenitur, ex quo in

Syria

Syria uiscum parant: Myxas enim, id est, sebestem exprimentes, internus mucor exprimitur, qui in uiscũ ducitur. Apud Athenienses autẽ μύξα κόρυζα, id est, destillatio est, ut Iulius Pollux libro I. sui Onomastici tradit. Dicitur autem sebestem, Hermolao in Corollario teste, ubi de uisco loquitur, ob honorem Augusti, unde sebastos uocatur: quod an uerum sit, tu ipse iudica, nobis apud aliquem autorem hoc legere non licuit, unde apud antiquos sebestem incomperta uidentur. Propterea Arabibus gratias agere debemus, qui adeò probos fructus ad extinguẽdam sitim, & bilẽ reprimendã nobis indicarũt. Venetijs emes, quoniam è Syria & tota Iudæa Alexandriã, Alexandria Venetias afferuntur. A` Gallis etiã sebeste uocantur. SE. Coloquintida sequitur. BRA. Colocynthis ab antiquis, à Romanis Cucurbita syluestris appellatur: quãuis & hoc nomine colocynthis, cucurbitam esculẽtã antiquiores intelligant. Apud nos etiam nascitur, sed inefficacior, quanquam & nostra soluat, hoc autẽ ægre fit. Melius est Venetijs emere, quum ea efficacior sit, quæ ex orientalibus partibus, utpote calidioribus inuehitur. Notißima est apud omnes colocynthis, & peculiare antiquorũ pharmacum. Colocynthis malæ indicia à Mesue scribuntur. Si in solo forti nascatur, in puluerulento, & ubi sunt reptilia, uel in locis thermarum, mala est: & addit alia, quibus ab excellentiß. Manardo reprehẽditur, ita argutante: Si hæc uera sunt, nunquã erit tutus colocynthidis usus, non enim scire poßumus quo solo genita, nec an una in una planta, uel in una regione unica plãta. Sed frigidè arguit, etenim in omne aliud, determinato loco nascens argumentũ re-

Coloquintida.

flectere possumus, ignorari à nobis an eo loco ortum duxerit, præsertim si à nostra patria distet, ideo nõ esse tutum eius usum. Tamen quantum in me sit, consulerem, ne quispiã colocynthide uteretur, quãuis antiquißimi Græci ea usi sint: est enim res adeò uiolenta ut magis turbet quam prosit. Nõ desunt alia ad eius usum multo mitiora. Hoc mihi usu uenit, dictu mirum, colocynthidẽ tractabã, & manibus solùm aperiebam, sorore & matre præsentibus: ego ex solo tactu, illæ ex odore adeò soluti sumus, ut nullus nostrum fuerit, cui uenter decies magna perturbatione non eduxerit: ex hoc uehementißimum pharmacum esse constat. SE. Nos id quotidie experimur, quũ pinsitur. BRA. Mesue præterea colocynthidẽ descensui aquæ ad oculum ualere tradit: quem Manardus reprehendit. Paulus dicit ualere diuturnis oculorum fluctionibus, ac si Mesue in re tam uera uerum non dixerit. Sed hæc omittamus, ne in rebus adeò puerilibus tẽpus conteratur. A Gallis etiam coloquintes, & à Germanis Latino nomine appellatur. SE. Pistacea accedunt. BRA. Plinius qui hanc nucem (etenim in nucis genere poni debet) in Italiã portauit, Lucius Vitellius censor fuit. Nos Venetijs in ædibus magnificorum Patritiorũ Petri ac Francisci de Moresinis, quas Murani habẽt, uidimus. Illuc me duxit reuerendißimus Præsul Hieronymus Moresinus, uir ingenti probitate insignis. In Syria propriæ nascũtur, & ex Syria recentes surculos prædicti nobiles afferri curarunt. Alexandriam feruntur, deinde Venetias: quãuis & recto cursu, è Syria Venetias quandoq; nauigent. Venetijs, & pistacea emas, & supremum illud uiride corium, quo integuntur, hab

In Manardum.

Pistacea.

l. 1. 140.

habere curabis: non intelligo lignosum nuclei operimentum, sed tenellum putamē supremum, quod lignosum integit: hoc enim in re medica plurimū ualet, ut Paulus testatur. Quin & apud Alexandriam Aegypti nascuntur. Notißima sunt pistacea, quorū apud nos maximus est in re uenerea usus. Antiquitus plures decepti sunt, terebinthi fructū esse arbitrantes, ut Athenæus inquit. In marem & fœminā distinguunt: marem id appellant quod sub tenello corio, tanquā osseos testiculos habet: nam illa pars infima, utrinq; tuberosa, duos testiculos repræsentat. Venetijs etiam parit & maturat. SE. Anacardus sequitur. Anacar

BRA. Anacardum apud Dioscoridē aut alterū Græcum nunquā inueni: tamē Græco nomine insignitur, & à corde nomen sumpsit, cuius figurā imitatur. Arabibus etiam pro hoc semine debemus. In montibus Siciliæ nascitur, & copiose in Apulia. Balaclor ab Arabibus nominatur: hūc facillimè habebis quum in Apuliam pro oleo mittes. SE. Nux indica offertur. BRAS. Et hoc est Arabum munus, Nux in

qui hanc nucem Græcis incognitam nobis aperuere: nisi ea sit, quam Galenus nucem regiam uocat. Serapio fructū ex quodā genere palmæ arbitratur. Venetijs habetur ex orientalibus partibus allata. Eius oleum butyro etiam bonitate præferri dicūt. Nos ut plurimum in re uenerea utimur, quoniam ab Auicenna semen augere dictum sit. Genuæ magis recentes habentur, quæ in Hispaniam ex Lusitana nauigatione feruntur, & ex Hispania Genuam. Ab Hispanis coco dicitur: hinc fortè nostri pueri quum nucibus ludūt, tribus subpositis & superaddita quarta appellant coco maiorem nucē, quam ad alias proyciēdas utuntur.

tur. A' Gallis, nois de Inde uocatur. Hæc de ista nuce apud
Citrum. Græcos incognita satis sint. SE. Citrum sequitur. BRA.
Citrum aliud est, aliud cedrus, ut in epistola ad illustriss.
Hippolytum Estensem docuimus, quam pro hac re lege=
Cedrus. re ne pigeat. Cedrus arbor procera est, paruos fructus pa
riens, quod frequenter cōditos edimus. Citrū, id est, quod
uulgò cedro appellamus, & arantium in eodē ferè gene=
re ponitur, quod & mâlum Medicū, & ab aliquibus po=
mum aureum nuncupatur. Notißima sunt hæc, in Liguria
copiosißimè pariunt, ut Genuæ ac Sauonæ Hesperidum
hortos uidere licuerit, in quibus hæ arbores topiario ope
re formis uarijs uisebantur. Iam & Ferrariæ plantari cœ
pere: ex his folia, fructū, & semina seorsum habeto, quæ
plurimum ægris conferunt, quin & eius succum seruare
opportunum erit. Semina puerorum uermes interficere
constat. Ab Hispanis citra limones dicuntur, & nos citri
genus limonem appellamus, quod succo potißimū abun=
dat, & ualde acerbo. Arantium uerò orāges à Gallis, &
naranzas ab Hispanis uocatur. SE. In calce fructuum su
mus. Id uerò à te impetrari uelim, ut contradictionem à
principe remoueas. BRA. A' quo principe, illustrißimo
ALPHONSO Duce nostro? SEN. Non, sed à medicorū
principe. BR. Quem appellas tu principem medicorū?
Ego Hippocratem. SE. Ego autem Auicennam. BR. Ne
Auicennam principē medicorum, sed medicum & princi
pem dicas. SEN. Ergo medicorum principem. BRA. Vt
arbitror, dialectica cares, quippe à diuisis ad coniuncta
consequētia non ualet: ut, est bonus, & citharœdus, ergo
bonus citharœdus: æquè non ualet, est princeps & medi=
cus,

tus, ergo medicorum princeps. Sed his sophistarũ & puerorum deliramentis omißis tuam illam contradictionem edisseras. SE. En, in II. libro canonum citri semen calidum esse fatetur, in libro autẽ de uiribus cordis, frigidum usq; ad tertium ordinem facit. Fuere qui cõtradictionem falsò remouerẽt, ut secundo libro de citro, in libro de uiribus cordis, de arantio loqueretur. Constat autem eiusdem ferè naturæ, & gustus arantij semina, cum citri seminibus esse. BRA. Optarim hac in re alterum Oedipum inuenisses, qui me hoc fasce leuaret: quum autem tu à me petieris, cui plurima debeo, non possum pro uiribus tibi non satisfacere. Fuere qui ita soluerent, ut secundo libro de cortice circa semen, in libro de uiribus cordis, de carne à cortice contenta loqueretur. Quam sententiam excellentißimus etiã Manardus sequitur. Mihi autem semper mos fuit quoties cõtradictiones adeò manifestas in autoribus uideo, multos libros consulere, & præsertim antiquißimos: non enim credere possum uirum aliquem probum, in re tam nota adeò stupidè hallucinari. Quam ob rem omnes impressos Auicẽnæ codices uarijs in locis legi ita dicentes, & sibijpsis opponẽtes, imò idem in plurimis manuscriptis etiam legebatur. Deniq; cõtigit, me fortefortuna domi Pinamontis Bonacoßi cõpatris charißimi, in antiquum Auicennã incidere, in quo caput illud de uiribus cordis aliter legebatur, quàm in uulgatis codicibus, eademq; penitus hic legebantur, quæ in secũdo libro scripta erant. Ideo non est opus in rebus tam fatuis & craßis, summos uiros errasse, aut sibi ipsis contradicere putare. En quod mihi elapsis annis euenit. Quidam scholasticus

meus, nostras interpretationes in Porphyrij quinq; uoces imprimi curauit: accidit autē cum impressoris, tum praui exemplaris uitio, plura uideri errata, quàm uerba, ut deinceps cogar pueriliа deliramēta corrigere, & id facere, quod nunquam cogitaueramus, nugas nostras impressoribus dare, ut errores illius impreßionis pinguißimi deprehendātur, ut peßimis ac cōspurcatis linguis ansam maledicendi auferamus, quanquam institutum sit nobis à cunis usq;, maledicos despicere, & si qui nos læserint, uindictam Deo committere. Nunc ad alia uertamur. SE. Iam sol inclinare cœpit. HER. Imò inclinauit, & nox cœlo præcipitat, cœnare opportunum erit, ut mox dormientes membra labore soluamus. BRA. Agitè, fiat, ut lubet.

DE RADICIBVS, quarum apud Ferrarienses Pharmacopolas vsus est.

SENEX.

IAM dudum illucescit. Surgamus, ne somno inerti cœptum opus impediatur. BRA. Et cur nō surreximus prius? Nunc sola interula uestiar, ut suauem hanc matutinam auram aptius capessam. Quum de seminibus, fructibus, ac floribus expeditū sit, cui hodie incumbemus? SEN. Rei incumbemus, quæ non placebit Herbario: nam radices ab imis terræ partibus

bus euellere opus erit. HER. Promptas uires habeo ad hunc laborem, & floridam iuuẽtam. BRA. Cur ligna & cortices non præcessere? SE. Nihil impediebat eo ordine incedere, uerum ita scribere cœpi. BRA. A prima igitur incipias, quam tua charta scripsisti. SE. Pæoniæ radix primum limen occupat. BRA. Quum pæoniæ semina collegisti, radices etiam in peram condere iußimus. SEN. Recordor nunc. BRA. Quatuor, aut sex numera. SE. Radices asparagi, petroselini, fœniculi, apij, althææ. BRA. De his omnibus in seminibus satis, superq; dictum est. SE. Ebuli, chelidoniæ. BRA. De ebulo in floribus, de chelidonia expreßimus in herbis. SEN. Garyophyllatæ. BRAS. In herbis etiam garyophyllatam ostendimus. SEN. Nenufaris. BRAS. In floribus nymphæam collegisti, & te Ferrariam remisimus, ubi huius herbæ radices præstant. SE. Rhabarbari & rhapontici radices sequuntur. BRA. Has radices statim à primo prãdio edocuimus, & quomodo diuersæ essent, & quibus partibus petẽdæ, & quomodo rhaponticum, centaurium, & à nobis nunc uocatum rhaponticum differant. SE. Quod in his scire opto, est rhabarbari dosis. BRA. Mesue à duabus drachmis & semis infusione tribuit. SE. Manardus eum reprehendit, addens cuidam Pannoni nobili ob hoc malum obtigisse. BR. Id non fuit ratione rhabarbari: imò & quandoq; scrupulus obesse uidetur. Nõ uererer in homine robusto, anni parte commoda, decem drachmas in infusione tribuere: imò frequẽter tres drachmas in substantia præter ullam noxam dedimus, & deinceps dabimus quũ opus erit, magno ægrorum commodo, qui ex hoc in natiuã sanita- Rhabarbari dosis.

nitatem restituuntur: imò hi maiorem dosim propinare possunt, qui ubi nascitur rhabarbarũ, ortum duxere, aut ei assueti sunt. Vidi ego Mauritanum qui Scamonij semiunciam præter noxam comedit, quoniã ita à primis unguiculis assuetus erat. Huius rei testis est Iacobus Columma pharmacopola publicus, qui adhuc uitali aura fruitur, ne uidear sine teste in re tam magna loqui. Adde & aliud, Scatizam quendam illustrißimi principis Alphonsi ducis Ferrariæ equisonem, eo præsente, & reuerendo præsule Thoma Musto, & magnifico Augustino eius fratre, & magnificis Hieronymo Guarnerio, et Giberto Cortilli, ac pluribus alijs, integram aloës notæ libram, præter noxam comedisse. Omnes hi testes superuiuut. Medebar & ego cuidam rustico, qui sancti Georgij fratribus inseruiebat, Gallica scabie correpto: iussi quatuor drachmas pilularũ Alexandri Tralliani præparari, quas in capite de morbo comitiali describit, inquiẽs nullas esse fortiores istis: Iusseram autem ut singulis diebus unam, unius scrupuli pondere deglutiret. Hic autem omnes una uice uorauit, quæ equũ interficere debuissent, tamen nec semel soluere. Arbitror naturam tam magnam quantitatem aggredi non ausam esse. Alijs tamẽ diebus ab una sola unius scrupuli mirè soluebatur. Religiosi omnes illius sacratißimi loci testes sunt, & simul excellentißimi ac doctißimi iuuenes, Franciscus Brusantinus, Maurelius Sanctus, Ioãnes Leo, & Ioannes Franciscus Rossus compater charißimus, qui tunc pro actu practico exercendo mecũ uersabantur. Sed quid opus est exempla exemplis exaggerare: quum certè constet mirum non esse, si decem Rhabarbari drachmæ in

infusione propinari poßint, præsertim in robustißimo uiro, Rhabarbaro etiam assueto. Alias tamē Mesuem falsò intelligebā, à drachmis duabus & semis ad decē, Rhabarbari infusionē exhiberi, & non rhabarbarū infusum: sed tūc errabam, quia triginta etiam & quadraginta infusionis rhabarbari drachmæ propinantur, non tamē rhabarbari infusi. In alio autē de Manardo excellētiß. miror, quia Mesue rhabarbarum purgare scriptum reliquit: at ille reprehendit, quoniam antiqui à suo rhabarbaro uim purgatiuā demunt. Verū antiqui de nostro uocato Rhabarbaro nusquā tractarunt, de quo Mesue loquitur. Imò & hoc ipsum Manardus fatetur, aliud esse nostrum rhabarbarum, & antiquorum: soluere autem rhabarbarum adeò certū est ut nullus qui sumat ambigere poßit. Id tamen comprimēdo facit, propterea stipticas aluos reddit. Sed hæc commodius & per rationes suo loco differentur. Nunc institutum nostrum prosequamur. SE. Zinziberis radices sequuntur. BRA. In Arabia, & apud Troglodytas plurimum nascitur zinziber. Alexandriam Aegypti affertur, & Alexandria Venetias. Putarūt multi radicem esse piperis, quos Dioscorides reprehēdit. Est autem repentis herbæ radix, in morem graminis, folium arundinaceum habet. Quū emere uolueris, ut melius teredines uidere poßis, ne zinziber boloarmeno, aut rubra quadam terra delibutū emas: nam eo foramina tegunt, & ponderi addunt. Arabes, recens zinziber saccharo condiunt, ad stomachi frigiditates præcipuum. Alexandriā portant, & Venetias recto cursu. Tamen pharmacopolæ (ut pleraq; alia) adulterāt: nam ueteres radices per multos dies aqua mace

In Manardum.

Zinziber.

macerant, alij aqua calcis, ut tenellæ euadãt, postea condiunt, sed facile deprehendũt, quoniam ex recenti zinzibere cõditũ minus acre est, & gustu delectabile: ex ueteri autem mordicat, nec ita gustũ satiat. A' Lusitanis gengeure, à Gallis ginzêbre, à Germanis ingvver appellatur.

Costus. SE. Costi radix sequitur. BR. A' nostris pharmacopolis radix quædam pro costo uẽditur, imò & ab omnibus per totam Italiã, quæ ita costus est, ut musca elephantus. Nam costus radix est candida, leuis, plurimo & eximio odore. Quã uerò ostendunt ipsi, nec candida, nec leuis, nec odorata est. In Arabia nascitur: parum difficile est Alexandriam uehi si illuc mittãtur qui nouerint, sed qui mittuntur ignari sunt alienis dictis credentes. Miror non haberi saltem Indicum per Hispanorum nauigationes: est autem nigrum, speciosum, leue ut ferula: sed quod magis mirum est, quũ singulis annis Veneti in Syriã nauigẽt, Syriacum non haberi, hoc est ponderosum, colore buxi, odore sensum tentans. Spero illustrißimi Alphonsi Ducis Ferrariæ opera breui uerum costum assequuturum. Sola radix in re medica probatur, cæteræ partes à nullo autore expetuntur.

Valeriana. SE. Valerianæ radix offertur. BRA. Si phu Dioscoridis cum uocata à nobis Valeriana cõferamus, loquor autem de ea Valeriana, quæ in Italia nascitur, eadem indicia habere certũ erit, uno solum dempto, quia nostra Valeriana multo minor est, quàm à Dioscoride suũ phu describatur: dicit etiã caulem habere cubitalem, & aliquando maiorem, tenerum, cui leuor sit, & color in purpura albicans, eundemq; geniculatum, & in medio concauum, flores figura ad narcisum accedẽtes, maiores tantũ, tenerio

rioresq́;,colore in albido per mediū purpureo. Radix illi est in superiore sui parte minimi digiti craßitudine, habetq́; adnascentes illi exiguas radices,alias quæ transuersæ feruntur,odorati rotūdi iunci,aut nigri ueratri modo, sibi ipsis implicitas,colore subruffo,& nardi odore,cum uirosa grauitate aliqua odoratas. Omnia hæc indicia in nostra Valeriana sunt magnitudine dempta,quoniam scimus apud alias nationes eandē ualerianā non sumi. Quippe Germanorum ualeriana,phu Dioscoridis esse non potest,sed apud ipsos herba est Theriackskraut dicta,quasi Theriacaria,quæ nostræ ualerianæ simillima est. Hanc pro Dioscoridis phu sumere oportet,non eā,quæ ab ipsis Baldrcan appellatur: quippe uerum phu folia oleri atro, aut cerui ocello simillima habet, ut nostra ualeriana, & theriackskraut Germanorum, quanquā & nōnulli apud nos alia herba pro ualeriana utantur,quàm communis nostra sit. Eam in his montibus collige,quāuis à Dioscoride in Ponto nasci dicatur. Verùm pro Theriaces cōpositione illustrißimus ALPHONSVS Ferrariæ Dux in pontū mittere spopondit, ut phu Ponti afferatur. Galli eodem modo ut nos,uocant ualeriane. Sola radice contentus sis.

SEN. Meu radices accedant. BRA. Itali pharmacopolæ radicem quandam albicantē pro Meo ostendunt,quam si masticaueris,quodāmodo pastinacæ gustū habet. Ex hoc autem Meum non esse deprehenditur: quippe Meum radices graciles habet,odoratas,longas, & gustum feruidū habentes. Quū in Hispania,& Macedonia nascatur,miror admodum non haberi: ut habeatur,illustrißimi Ducis nostri opera curabimus,qui ad iuuādas bonas artes, adeò Meum.

mum applicuit, ut nihil pro earum commodo, & amplitudine intentatum relinquat. Vnum est: Italiam iamdiu uerum Meum non uidisse, breui autem uidebit. SEN. Quæ radix est ea, quam pro Meo sumebamus? BRAS. Pastinacæ odorem habet. Veneti ex Creta aduehunt, ut facilè coniectari poßim daucum Creticū esse præsertim quum Venetijs integram plantam uiderim, quæ omnes dauci Cretensis notas habebat. SEN. Interim pro Meo quare utar? BRA. Nulla: nam illustrißimus princeps in Hispaniam scribi iußit, ut habeatur: rei particeps eris. SE. Igitur Brusci radices colligamus. BRA. Per Bruscū quid intelligis? SE. Frutex est, grana quædam parua, rubraq́; faciens, magnus usus est his qui mingere nequeūt, & calculis infestātur. BR. Quid sit accepi: rursus dicere oportebat. Barbari uocabulū corrupere, & bruscum pro rusco dicunt, uel non à rusco per corruptionem dicatur, sed à sapore quem habet: nos enim acrem saporē uulgo bruscum appellamus quo rusci grana insigniūtur, uel potius sapor ille à frutice nomen accepit. Agrestis etiam myrtus à Dioscoride nuncupatur. Aberrant qui cubebas à nobis uocatas (de quibus suprà) agrestis myrti fructus esse putarunt. Qui præterea berberim ruscum esse arbitrantur, adhuc magis errāt: quia inter colligenda semina Serapionis Berberim apud Dioscoridem oxyacātham esse docuimus: Ruscus uerò, uel myrsine agria aliud est, herba aut frutex notus, quo Venetijs & pluribus alijs Italiæ locis, scopas ad uerrendas domus parant: eodem nomine uulgò appellatur Brusco. Leonicenus Pliniū taxat, qui de oxymyrsine loquēs: eam à rusco distinctam fecit lib. XXIII.

Bruscus.

tamen

tamē idem sunt, imò & easdē uires brusco attribuit, quas oxymyrsine attribuerat. At Plinius eo loco Castorem adducit autorem quendam, qui idem esse apud Latinos Ruscus, quod apud Græcos Oxymyrsine, putauit. Noster igitur Bruscus, est antiquorū Ruscus, & oxymyrsine, cuius non solùm radices, sed & fructum & folia seruato, & aquam per resolutionē ui ignis excerptam habere studeas.

SEN. Reperitur'ne apud Arabes Ruscus? BRA. Serapio magno errore, arborem ferentem cubebas esse apud Dioscoridē oxymyrsine arbitratur. Et recentes, ut Pandectarius, & alij cum Serapione carpesium oxymyrsinem esse putant, ut suprà edocuimus, quoniam de oxymyrsine nunquam Galenus, & Dioscorides nunquam de cubebis tractauit. Idem igitur hæc duo esse fatentur, sed errorem suprà in cubebis ostendimus. Cubebe enim oxymyrsine esse non potest, si ambarum arbuscularum formā, & fructum cōsideres. Carpesiū uerò (si Galeno credamus, ut dignum est, in primo de antidotis libro) est tenues festucæ ramusculi cinnamomi similes, quæ sunt similes secundum genus uocato phu, & eius gustum habet, ut hinc Auicennæ interpretis error deprehendi poßit, qui quum interpretari debuisset uires phu habere, rubeæ interpretatus est: quippe hic error Auicennæ attribuendus non est, sed peßimo interpreti: nam id uocabulum, quod ibi Auicenna scribit, phu sua lingua, & non rubeam significat. Ad carpesium autem reuertētes, Quintus antiquus medicus, quem Galenus magnificit pro cinnamomo carpesiū sumebat, utpote quod ab optima caßia uiribus non dißideat. Inuenit autem Galenus magnā carpesij copiam in Sida Pamphyliæ,

Ruscus. Carpesium.

liæ, ideo eo loco carpesij utilitas est, propterea laudant exinde colligi & seruari: cuius duas species facit à locis denominatas, alteram laërcinum, alteram amarum, hæcq; melior putatur, odorẽ & gustum aromatis habet. Aliter carpesium ab antiquis inexplicatum est: tu cætera prosequaris. SE. Cyclamini radix occurrit. ERA. De hac in herbis expeditũ est. Verum temperare non possum, quin Auicennæ errorem ostendã, nam ubi de Arthanita loquitur, quæ cyclaminus est, & ipsi Arabes buthormariẽ uocant. Quum primam speciẽ cyclamini Dioscoridis perperam etiam descripsisset, inquiens sibi, & suo tempore ignotam, mox notam specie suo tempore docet, inquiens esse spinam spissam, breuem, quæ radicem habet, qua lana lauatur. Si uerò Dioscoridẽ in capite Struthij consideremus, quod ante caput cyclamini scriptum est, inquit eius radice lanas lauari, ut hinc arbitrari oporteat, Auicenam secundam quidam speciem cyclamini non posuisse, sed de struthio tractare: cuius rei causam arbitramur Auicennæ Dioscoridem fuisse, qui à pessimo librario scriptus struthium cum cyclamino cõfuderit. Serapio autẽ qui iustum codicẽ habuit, nullo errore ducitur, in his speciebus assignandis. Tamen de Plinio mirandũ magis est, uiro Græca lingua & Latina disertissimo, qui (si Leoniceno credamus) cyclaminum cum aristolochia confuderit, ut rerum similitudine deceptus uideatur, nam utrunq; à rotunditate nominatur. Cyclaminus rapum terræ, Aristolochia uerò rotunda etiã dicitur: unde in hac rotunditate deceptus est, quia XXV. lib. inquit Aristolochiæ radice simul cum calce piscatores in Campania uti, ad quã aduolent pisces,

Cyclaminus.

Auicennæ error

qui

qui statim exanimati fluitant. At Leonicenus Campaniæ piscatores audiuit, ad hoc negotium peragendum radice cyclamini uti, propterea, aut duas radices necandis piscibus aptas aßignare oportet, quod nusquam apud autores aliquos reperitur, aut cyclaminum speciem aristolochiæ dicendum, quod ei ex hoc repugnat, quoniam aristolochia ita appellatur, quia prægnantibus succurrat, cyclaminus uerò non solũ prægnãtibus aduersatur, sed fertur, si prægnans hanc radicem transcenderit, abortum pati. Ego (ut ingenuè fatear) Plinio potius, quàm Leoniceno consentirẽ, duas esse radices, quibus pisces capiantur, & aristolochiæ, & cyclamini, quod ab aliquo autore nobis incognito accepit Plinius: non enim opus est, quæq; falsa arbitrari quæ à summis uiris dicantur, etiam si ab alijs scripta non sint. Scimus etiam & ipsum tertiam quandam cyclamini speciem cognomine chamæcisson, uno tantum folio, radice ramosa posuisse, qua pisces necantur. Hãc Hermolaus ichthyoteram propriè uocari censuit, quamuis hoc nomen primæ speciei cyclamini à Dioscoride tribuatur: sed hæc aliàs. Miror etiam de quodã excellentißimo uiro, qui Mesuem reprehendere conetur dicentẽ, & eleuantur super radices frondes. & parũ infrà, sine eleuatione stipitis. Hic Mesuem reprehendit ille, quia caulem fert quatuor digitorum, sed nudũ, Dioscoride, & ipsa experientia testibus. Sed potius errat ipse, quia per caulem, scapũ intelligit, à quo folia emanare debent, uerũ omnes à radice fluunt tenui filo: unde scapũ uerè non habet, cui folia inhæreant, sed unumquodq; ab radice suo proprio caule prouenit, tanquam pediculo, cui foliũ inhæreat. Ad-

dit etiam Mesue calidæ, & siccæ complexionis in tertio ordine esse. Ab eodem reprehenditur, Galenum, & Auicennam huic gradum non aßignasse, ac si longe errauerit Mesue, qui in hoc uoluit iuuare mortales, in quo Galenus & Auicenna non iuuere. Ad alia autẽ pertrãsire opportunum erit, ne his futilibus occupati bonas horas in colligendis herbis omittamus. Germani Erdt zvviel uocãt, ac si cepam terræ exprimere uoluerint. SEN. Aristolochiæ longæ & rotundæ radices sequuntur. BRA. Tria aristolochiæ genera apud Dioscoridem inueniuntur, rotunda, longa, & clematis, quæ sarmentosa dicitur ob radices in modum sarmẽti cõplicatas. Plinius uerò quatuor species adinuenit: longa mas existimatur, rotũda fœmina. Ita appellatam uolunt, quoniã puerperis opitulatur, quãuis Plinius grauidis dicat. Duo genera notißima sunt, quibus in officinis utimini. SEN. Et hæc duo seruare statui. BRA. Longam Ferrariæ habebis, rotundam minime, nisi aliquo statuto loco uireat. Id tamẽ laudo, ut ambas species in his montibus colligas, quoniam rotunda, in uulneribus efficacior existet, magis enim exiccabit. Fructus autẽ & radices seruabis, quæ in rotunda ad rotundũ, in longa ad longum uergunt. Si tertiam speciem habere placeat, quæ ramulos tenues habet, folijs modice rotũdis, minori sedo similibus, plenos, habet hæc rotæ flores, radices lõgißimas, tenues, crasso & odorato cortice uestitas, tibi locũ indicabo, quo mirum in modum crescit. SE. Satis mihi est has colligere, quibus in nostra urbe medici utuntur. Clematidem unguentarij ad sua unguenta spissanda seruẽt. BRA. Germani quidam rotundam aristolochiã holvvurtz appell

Aristolochia.

pellant, alijs reclamantibus, quoniam holvvurtz herba sit in Germania, quæ potius rutæ folia habeat, quàm hederæ, qualia aristolochia rotunda habere debet: Alij Biber vvurtz, alij hinschkraut uocãt: longã uerò aristolochiam cum additione die lang, ut holvvurtz die lang proferunt. SE. Quid per holvvurtz intelligũt? BRA. Idem ac si radicem concauam dixerint. SE. Hoc, meo iudicio, aristolochiæ non quadrat, propterea ad liquiritiam ueniamus. BRA. Notißima radix glycyrrhiza, quæ pluribus locis Ferrariæ scatet. In Cappadocia tamẽ, & Ponto laudatissima: sed in Italia copiose uiret. Radix tantum in usu medico est, à Græcis glycyrrhiza, à Latinis dulcis radix appellatur. Theophrasti tempore, hondum erat in usu fortè hoc nomen glycyrrhiza, propterea Scythicam radicem appellauit nono de plantarum historia, quoniã in Scythia plurimum proueniat. Duo ex ipsa seruanda, radix, & succus ex ipsa radice expressus. Colorẽ buxeum habet, melior tamen est, qui in nigrum uergit. Deterior radix quæ fragilis, quàm quæ lenta. De hac tam nota herba, ac radice, nihil amplius. SE. Si Ferrariæ glycyrrhizam habere potero, sum'ne eius gratia ad alias partes profecturus? BRA. Non equidẽ. Imò si tanta copia, qui satis sit, nostra patria colligatur, quũ humidior locus sit, hanc pro optima serua: nubili enim craßiores radices, aut dulciores inueni, quàm quæ Ferrariensi solo nascuntur. Tamen equinum fimum, aut bubulum mirè odit. Nos autem hoc fimo solum nostrum stercoramus, ideo Ferrariæ diu perdurare non poteft. Ab Hispanis alcanix, à Gallis reclisse, à Germanis sues holcz, ac si dixerint dulce lignum, uocatur.

Glycyrrhiza.

Dios. 3. 5.

Theofr.

nubili.

Gentiana. SEN. Gentianæ radix sequitur. BRA. Hac radice nostri Chirurgici in strictis & cauis ulceribus utūtur, ut latiora euadant, nec cæcas cauernas parturiāt, premunt radicem ad ulceris quantitatē, & imponunt. Notißima herba, in montibus, & montium crepidinibus altis nascitur. Illuc ergo accedamus, ut iugum prealtū ascendamus, ubi uides folia ferè plantagini similia. SEN. Mihi potius nuci iuglandi aßimilari uidetur. BRA. Et illis quoq; conferri possunt, imò Dioscorides ita confert. Radices legito, & ex radicibus hoc modo succū parato. Radice tusa, & diebus quinq; madefacta in aqua, postea decocta, quousq; radices supersint, deinde aqua refrigeratur, & linteo percolata iterum coquitur ad crassamentum mellis: demum in fictile cōditur, ad implenda ulcera. Radix lenta est, sine odore, aquosa, quæ in sese pressa constringitur, ideo apta ad stricta ulcera amplianda: huius herbæ inuentor fuit Gentius Illyriorum rex, qui in bello primus eius uires demonstrauit. A Germanis Entiam appellatur. SE. Radix

Iris. Irios occurrit. BRA. Quum de Iride (ita enim dici debet iris nō irios) sermo fit, cæteris semper illyrica præfertur, & ea quæ mediterranea parte nascitur, & maximè quæ Septentrionalibus exposita est. Decipiuntur pharmacopolæ plures, qui Ferrariæ gladiolum, pro Iride accipiunt, quem corrupto uocabulo, giaciolo, quasi gladiolū nominant. Vnde Iris Illyrica non est una species Iridis ab alijs distincta, sed ob perfectionem regionis, in qua nascitur, integrioribus uiribus: propterea hoc nomen Iris Illyrica sortita est, & præsertim quia ibi copiosißimè uiret, & paßim reperitur. Ostendunt uerò Ferrariæ florem quendam

...cns ex gen ...e radice, ...is Illyrica

dam pulchrum & odoratū ferè odore præmaturi pruni, aut persici, quod nucem uulgò dicimus, uarijs coloribus pictum, quem Irim Illyricam uocant. Sed Irim non esse ex hoc liquet, quoniam Dioscorides Irim dicit gladioli folia habere, maiora dūtaxat, latioraq; atq; pinguiora: uerùm, quam ipsi Irim Illyricam appellāt, minora folia, strictiora, & minus pinguia gladiolo habet. Nolo ut in his montibus occuperis. Singulis diebus Veneti in Illyrium nauigant, & ego fortaßis hoc anno cum illustriß. ALPHONSO. illuc appellam. Illinc Iris aßportabitur, quæ uerè Illyrica erit: ex loco enim, in quo perfectißima, & copiosißima nascitur, nomē sortita est. Iris uerò à multis coloribus nuncupatur, qui uel in tota specie, uel in uno flore sunt. Quum uerò annis elapsis cum illustriß. ALPHONSO Duce nostro in Illyrio essem, Irim plures colores habentem quæsiui & inueni, erant quidē in diuersis indiuiduis uarij. In aliquibus candidi, in alijs pallidi, in alijs lutei, in diuersis purpurei, ut plurimum uerò cœrulei uisebantur: erat autem unus & idem flos uarijs coloribus insignitus, ut inde arbitratus sim, irim dici non ob diuersitatē colorum in specie, sed in indiuiduo, tamen species non ex floribus, sed ex radice distinguuntur: alia enim colorē rufsum, alia cādicantē habet: Lybica est hæc, prima Illyrica. At colorum diuersitas non est in summitate floris, sed in infima parte, ut in his uidetur quæ nunc Ferrariæ uirent: sunt enim alij flores qui species distinctas per colores habēt, ut eamet ratione Irides nuncupari oporteret. In Illyrio duæ species nascuntur: Rhaphanitis dicta ob similitudinē quam cum rhaphanite habet, & melior est: & rhi- Rhaphanitis.

zotomos. zotomos quæ subruffa uisitur, & minus bona: facillimum est ex Illyrio huc afferri, & sine ulla ferè expensa. SEN. Egomet illuc accedam: Mesue etiã Irim appellari dicit, non ex uarietate colorum in uarijs indiuiduis, sed in uno tantum purpureo, in quo magis & minus in eodem folio uisitur. BRA. In Iride finem fecissem, nisi cuiusdã excellentißimi uiri locus occurrisset, in quo Mesuẽ reprehendit, qui inquit melius tempus collectionis Iridis esse Ver. Ille reprehendit, quoniã Dioscorides docet legendas radices quum incipit foliorum defluuiũ herbis, hoc non est in Iride, sed est generale præceptum Dioscoridis in præfatione sui libri de radicibus omnibus. Tamen Mesue defendi potest, ut de floribus loquatur, quos iubet colligi antequam defluant. Adde in radicibus euellendis Dioscoridis regulam intelligendam esse, quoties illarum herbarum, quarũ radices sunt, folia autumno defluunt. Verùm Iridis folia continuè uirent, & nunquam decidunt. SEN.

Defenditur Mesue.

Consolida. Vtriusq; Consolidæ radix sequitur. BRA. Duo symphyti genera apud autores inueniuntur, petræũ, & quod Romani solidaginem dicunt. Idem enim est symphyton dicere, & consolidã, ac si dicatur simul nasci faciens. Secunda species Alo etiam dicitur, Ferrariæ notißima, quo loco abundat etiam plurima. Nostrũ uulgus luganego appellat, quia ex Lucania fortaßis asportatum, uel ob similitudinem, quã radices habẽt cum lucanicæ frustis. Nos enim lucanicam appellamus farcimen quoddam ex suilla carne minutim pinsa, sale ac pipere in tenuius suis intestinum infarcta. Romani solidaginẽ à consolidandis carnibus appellant. Primam uerò symphyti speciem nondum agnoui, nam

nam hi decipiuntur, qui eam herbam esse putarunt, quam pharmacopolæ pro eupatorio accipiunt, sed longe aberrant, quoniam falsum eupatoriũ, origani ramulos non habet, nec capitula thymi, nec gustu dulce est, quẽadmodum symphytum petræum, nec istud eupatorium in saxis nascitur, ut petræum dici mereatur, sed in foueis potius, & inter uineta. Symphytum hoc petræum recentiores consolidam minorem appellant. Quid uerò sit, ignorant, & ego adhuc non recordor me uidisse, quanquam radicem quandam pro eo ostendãt, & minus symphytum dicant. Habẽt autem & præter has duas radices, alias quasdam, quibus pro consolidandis utuntur hi agyrtæ. Vnam regalem, cosolidam uocant, quæ à Germanis rittesporem dicitur. Alterã mediam consolidam: sed illas ipsis omittamus, quoniam uiri sunt absq; ratione experimenta tentantes. Symphytum aliud apud nos uulgò luganico dictũ maiorem consolidam uocant, quanquam & in alijs Italiæ locis Ala, quasi Alo appelletur. In Ferrariensi agro copiosissimè emergit. Ibi colligere nihil impediet, imò statutæ quædam uetulæ harum radicum fasciculos gratia uendendi in forum portant, & mirus est apud nostras mulierculas in contusionibus præsertim intrinsecis, harum radicum in melle coctarũ usus, & extrinsecus emplastri modo apponũt. Tu autem radicem illam proijce, quum domi eris, quam pro minori consolida uendis, quæ ita consolida est, ut tu es elephas: nam est radix lignosa, superuacua, quæ nullum odorem habet, nec dulcis est aut saliuam cit: quæ conditiones in minori consolida, id est, symphyto petræo inuenire opus est. Nomẽ commune habent Germani, quo

Eupat[orium]

Symph[ytum] petræu[m]

consolidam uocant, scilicet vvalvvrtz, nomen à cruribus deductum, quamuis hi qui in inferiori Germania habitāt, & apud Saxones à loco, in quo nascitur, & ab eius qualitatibus schment vvurtz appelletur, quod idē est ac si dixerint, nigra radix, unctuosa, & in aggeribus nascens. Ab alijs beyn vuel, ab alijs autē schvvartzuuurtz nuncupatur: Galli uerò consonde uocarunt. Vnum hic animaduersione dignum est, & si Dioscorides luteum florem maiori symphyto faciat: tamē, & album uidimus, & intensiori colore quàm luteum, habere quandoq; animaduertimus, nec perpetuo caulem habet angulosum, uel leuē, sed modo hoc, modo illud habere cernes. SE. Reperitur'ne apud Auicennam? BRA. Equidē reperitur, & id esse arbitror, quod ipse secundo libro succutū uocat, comparatis succuti proprietatibus ad illas symphyti: tamen adeò confusus est, ut quid dicat, apertè deprehendi non poßit, præsertim quum eius interpres ubi symphytū interpretari debeat, semperuiua interpretatus sit. SEN. Serpentariæ radices occurrunt. BRA. Cuius serpentariæ? SE. Maioris: quum enim absolutè serpētaria dicitur, maior intelligitur, cuius radices consueuimus singulis annis pro officina colligere. BRA. Hoc anno minoris etiā radices seruato, quæ ad plura ualent, & Mesue maioris ac minoris uires simul cōfundit, quippe earum uires describit nulla præfatione facta, quod minoris, aut maioris sint, & adeò simul ambas miscet, ut qui non nouerit maioris uires, minori & minoris, maiori applicare necesse sit. Apud autores plures huius herbæ species inueniūtur, quàm Dioscorides sub hoc nomine Dracunculus, tractet, in maiorem atq; minorem distin-

stinguens. Post duo dracunculi capita, aliã herbam pingit Aron uocatam, quamuis & nomen Aron maiori dracuntio conueniat: tamen quicquid sit, quum Aro eædem uires sint quæ Dracunculo: satis erit duas dracunculi species seruare, quas Ferrariæ & notißimas habemus. Dracunculus ab Arabibus luph, à nostris mulieribus, qui maior est, absoluto uocabulo, serpentaria nũcupatur: minor, herba bissara, quoniã anguibus, quos uulgò bissas uocamus, placet: aut in locis nascatur ubi angues uersantur, uel quia dracunculos bissas dicimus. Maior in foueis frequentißima est, & minor etiam, tamen peculiariter sepes, & senticeta, ac loca umbrosa amat. Ex ambabus speciebus priuatim herbam, & radices serua, quas perforare opus est, inde fune ligatas in umbra suspendere ut exiccentur. Semina etiam habere studeas, & ex maiori succũ ex herba & radice, ex minori uerò ex seminibus exprimito, quæ in modum uuæ collectæ sunt, ut inquit Dioscorides. Ferrariæ copiosæ & efficaciores hæ herbæ profluũt. Fuere tamen qui à nobis uocatam serpentariã, Aron proprio nomine appellarent, quoniam & Dioscorides à Syris lupha nominari cẽseat, ob id Arabes, qui Syris propinqui sunt, uocabulum parum contrahentes luph dicunt. Alij etiam Bistortam esse uolunt, quã serpentariam dicimus, sed longe decipiuntur: quoniã radicem bistortam non habet serpentaria, sed ut Dioscorides pingit, in maiori Dracunculo, ita reperitur in nostra serpentaria, candida, rotunda, cortice tenui. Videtur tamẽ in Aro Plinius à Dioscoride uarius, quippe ipse lib. XXIIII. cap. XVI. ari radicem nigram pingit: at Dioscorides candidã, dracuntio similem

Dracunculus.

Aron.

pentariæ SEN. Soluit'ne serpẽtariæ radix? BRA. Soluit. SE. Me-
x soluit. sue à celeberrimo uiro reprehẽditur, nam Mesue soluere censet. Ille reprehendit, quoniam ab antiquis inter purgantia non numeratur, quæ ipsi cathartica uocãt. BRA. Galenus, & Paulus soluere omnino innuunt, & Plinius, eius folia sale & aceto soluere innuit. Et Dioscorides inquit, minoris semina tosta, exceptaq; fico sicca, aut si edatur, aluum emolliet. Arabes autẽ uel Arabũ interpretes, quũ soluere dicunt uocabula confundunt. Imò & Aëtius
ius. ita inquit primo libro, dracũculi radix omnia uiscera expurgat. Deniq; experientia ipsa hãc radicẽ soluere ostendit (non dico autẽ catharticæ) & ideo in re tam uera non est culpãdus Mesue. Minus culpa dignus esset, si nonnihil noui edoceret, ab antiquis indictũ. Germani uaria nomina habẽt, sed bistortæ applicata potius, quæ tamẽ ex dracontio fiunt, ut drachenvvurtz, alij nottervvurtz: Aron tamẽ magis peculiari nomine, & pfaffen pint nominant. SEN.
Inula. Enulæ radices sequuntur. BR. Inulæ potius dicito, heleniũ à Græcis & Dioscoride appellatur, quoniã ex Helenæ lachrymis in Helena insula genita sit, ut Homerus testatur, cuius radicẽ si qs comederit, omniũ dolorũ obliuiscitur. SE. Hãc radicẽ sexcenties comedi, at hoc percipere nunquã datũ est. BRA. Poëtica illa sunt, à nostris mulieribus expetitur, & in quotidiano ferè usu hyeme habetur, pro conficiendis pastillis, quos aiolos quasi inulos ab inula uocãt: radix est, & herba apud Ferrarienses notissima, & frequẽtissima: in his montibus quæras, locis opacis & siticulosis, ubi efficacior existit. Radices in assulas diuidere, & siccare debes, imò & ipsa herba seruanda.

Passo conditur, aut defruto, ut Dioscorides inquit, qui etiã bene odoratã esse censet, quũ eius odor omnibus non placeat: quippe multi sunt qui pastillos edere nõ possunt ex helenio factos, ut hinc coniicere liceat, quum antiqui rem odoratã, & εὐώδη, id est, bene odorata dicunt, non esse intelligendos in exquisito odore, ut multi sentiunt, quia inulæ odore, quid bonũ odorẽ esse censebant ostendunt. In odoribus enim usu uenit, ut aliquibus nõnulla bene oleat, quæ fœtẽt aliis. A Gallis lione, à Germanis alat uocatur. SE. Rubeæ tinctorũ radices sequuntur. BRA. Rubia tinctorum.
Notißima est Rubia, adeò ut etiam infantes Ferrariæ in promptu eam habeãt, qua singulis annis nostræ mulieres in festo paschæ resurrectionis oua tingant. Duas habet species, syluestrẽ & satiuã: satiua utilis est, syluestris nullius mometi. Abundat Ferrariæ syluestris, satiua ob rusticorũ ignauiã rara: nam magno quæstu per totã Aemiliam seminatur. Rauennæ ingẽs copia habetur: erythrodanũ à Dioscoride, et ab antiquioribus appellata est, à nobis Rubia satiua: quanquã in Dioscoridis textu paßiua legatur, sed cum Marcello satiuã corrigendũ puto. Decepti sunt, qui herbã, quam uulgò pedochide louo appellamus, syluestrem rubiam esse existimarũt, nam syluestris rubia, ea potius est, quæ uulgò stellaria dicitur. Hos autẽ decepit, quia & ipsa inhæret, imò & Dioscorides aparine aßimilat, quia inhæret, & rubia etiam inhæret. Tota Italia hanc optimè cognoscit, & pro tingendis lanis ea utitur, & aptandis pellibus. Tria seruare oportet, semina, radices, & folia, quæ priuatim aliquibus ægritudinibus cõferunt, imò si foliorũ simul, & radicũ succus seruetur, ab re non erit. Rubia satiua.

erit. In sepibus nascitur & umbrosis locis: quemadmodũ apud nos à colore radicis rubia, ita apud Græcos erythrodanũ à rubore appellatur, nam erythron ruborem dicũt. Curabo deinceps, ut Ferrariæ rusculo meo seminetur: tamẽ laudo ut altioribus locis atq; umbrosis pro re medica colligas. A' Germanis roet nuncupatur: Galli nostrũ nomẽ imitantur. SE. Peucedani radices sequuntur. BR. Si peucedanum, quẽ Ferrarienses, & Veneti pharmacopolæ ostendunt, consideremus, idem cum antiquorũ peucedano esse deprehẽdetur, nam radix est crassa, liquore plena, qui niger est: & quamuis nostra graui odore careat, nec multum nigra sit, id ob senium accidisse arbitror, eo enim graueolentiam amisit, & succum. Verùm facile est Genuam mittere Liguriæ metropolim: inde singulis ferè diebus naues in Sardiniã soluunt, ut curetur recens peucedanũ haberi. In opacis montibus nascitur. Tria ex peucedano habere oportet, liquorẽ, succum, & radices. Liquor fit, sectis cultro radicibus tenellis, quod ex his fluit liquor appellatur, postea expreßis radicibus succus colligitur, qui liquore ineptior est. Ex caulibus etiam succus fit adhuc ineptior, & citò efflatis uiribus ignauus redditur. Adde etiam inter peucedani radices, uel etiã caules, inhærentem lachrymam, in morem thuris inueniri: hanc quoq; habere conueniet. Sed omnia ex Sardinia petenda, aut Samothracia, nam peculiaria sunt hæc, & propinquiora, & ad quæ sit facilis aditus: quamuis Theophrastus, & Plinius laudatißimum peucedanũ in Arcadia nasci uoluerint. SE. Acori radix occurrit. BRA. Quũ frequenter pharmacopolarũ radices perscrutatus sum, illud

Peucedanum.

Acorus.

cens

censere fuit opus, radicem eam, quam Galangā appellatis: acorum esse: quod sæpe ab excellentiss. Leoniceno dictum memini, habet enim folia iridis, angustiora tantum, nec radices absimiles, implicatas tamen, neq; in rectū, altum'ue actas, gustu acres, odore non ingratas. Si eam radicem consideres, quæ à nobis galanga dicitur, omnes has cōditiones habere deprehendes. SE. Ea autē radix, quam pro acoro uendimus, quid erit? BRA. Dicis'ne illam quæ rubra est, ut coctus camarus quū recens est uideatur, cuius summa copia Ferrariæ habetur, in agro Sammartina dicto? SE. Illam inquam. BRA. Quid esset, diu consideraui, & quandoq; animus inclinabat, iridis speciem esse, postea quo nomine appellaretur inquirens, in Xiridem inclinabam, quam aliqui irim syluestrē dicūt, habet enim iridis folia, uerū latiora, & in cacumine cuspidata. Caule intra folia cubitali admodū crasso, triquetras ualuulas ferente, in quibus flores purpurei emicant medio rubentes. Semē in folliculis, fabarum modo conditur, rotundum, rubrum, acre Radix prædensa geniculis, rubicunda, longa: nostram uocatam acori radicem aliàs arbitrabar, nūc anceps sum: alij iudicent, quippe acorus noster florē luteum habet, sed Xiris purpureum. Tamen quicquid sit, gladioli speciem nostrum acorum arbitror. Quam uero galāgam uos putatis, uerus Dioscoridis acorus est. SEN. Ostende igitur mihi Serapionis galangam. BRA. Quid sit, incertum est, nec à Dioscoride, aut altero antiquo Græco pertractatur. Soli Arabes suam galangam pingūt, pro acoro Venetias mittes, ubi uocatam galangā loco eius emere studeas, quæ uerus acorus est, qui calore & siccitate uiget: noster

Galanga.

Xiris.

noster autem uocatus acorus frigiditate & siccitate insignitur, & insipidum quendã saporem habet. SE. Pro galanga quid emam? BRA. Nihil, quia galangam ad hoc usq; tempus ignoro: & illi aberrant, qui radicẽ calamum aromaticum apud uos dictam, uerum acorum iudicant.
Calamus odoratus. Nam hic communis odoratus calamus, ruffus est, & frequens geniculis, & qui confractus in assulas multas dissiliat, fistulis plenis araneo, subalbidus, in commanducando glutinosus, adstringens linguã gustu subacri. Hæc omnia in nostro Aromatico calamo ad unguem inueniuntur, & præsertim de araneolo illo, qui in uocata nobis galanga esse non potest. Hi præterea decipiuntur, qui galangam à nobis dictam, calamũ aromaticũ arbitrantur, ex eo quòd præcipua bonitas calami, est esse ruffum, geniculis frequentibus, ac si calamus aromaticus, quem habemus, ruffus non sit, & geniculis careat. SEN. Quid ergo putas calamum aromaticum quem habemus? BRA. Verum calamum odoratum arbitror, ex India per rubrum mare, id est, sinum Arabicum, postea terrestri itinere per Camelorum garauanas (ut eorum more loquar) Alexandriam Aegypti magnum emporium, denique Venetias conuehunt: acorus uerò in Colchide nascitur. Ideo Veneti quandoq; ex nauigatione in Propontidem, Hellespontum Euxinum mare, galangam aduehunt, quod acorum esse, iter testimonium esse potest. Tamen facilius ex Galatia habetur, in qua etiam exuberat. SEN. Venetijs ergo calamum aromaticum, & galangam, id est, uerum acorum, quæram, ueram autem galangam minimè. BRA. Ita fiet. Ego enim ueram galangam ab Arabibus tantum descriptam

ptam inueni. Scribit enim Serapio, esse uenam in großitudine caßiæ ligneæ, & cortex eius est rubeus, & interius eius est puluerulentum. Pandectarius apud Dioscoridem inuenisse putauit, quum tamen absit. Germani acorum schvverten, galangã uerò galgent appellant. At Galli galangam, galingal potius nuncupare uoluerunt. SE. Polypodium sequitur. BRA. Ex similitudine, quam cum cirris polypi piscis habet, polypodium, quasi paruus polypus appellatur: hãc herbam Latini ex similitudine foliorum cum filice, filiculam nuncuparunt: non ut in Theophrasto Theodorus, qui fidiculam interpretatus est. Recentes quoties ordinant, dicere solent: Recipe polypodij quercini: ex hoc ne putes in alijs arboribus non nasci, sed in quercu efficacius: quippe arboribus inhæret, & in muscosis locis nascitur. Circa mõtanas quercus polypodium quæras. SEN. Quid de his sentis, quibus Manardus Mesuem reprehendit? BRA. Est id Auerroim Mesue comparare, quoniã Mesue polypodium in tertio ordine calidum facit: Auerrois autem in caliditate ferè temperatum esse dicit, quod eius gustus ostẽdit. In gustu mihi uidetur caliditatẽ præ se ferre, & satis intensam: de his uerò gradibus bilance careo, qua ponderare nunc poßim. A Gallis polipode nuncupatur, ab Hispanis ut nos polypodo. SE. Thapsiæ radix sequitur. BRA. Radix, quã uos pro thapsia uenditis, thapsia esse ab effectu demonstratur, nam in puluerem redacta soluit, & præsertim corticis puluis (ut Dioscorides inquit). Vnũ tamẽ obstare uidetur, quia à Dioscoride, & omnibus alijs intus candida, extrà nigra dicitur: quibus notis thapsia nostra caret, nam extra nigra

Polypodiu[m]

Thapsia.

nigra non est, tamen in nigrum uergit, uel subnigrũ, intus uerò alba est, ut putandum sit, quum autoribus herba aut radix nigra dicitur, non esse intelligendam perfectam nigredinem, modò in nigrũ inclinet: uerùm Dioscorides solet parum nigrum subnigrũ appellare, ideo arbitror, qua pro thapsia utuntur pharmacopolæ Ferrariæ, uerã thapsiam non esse, quia ruffa est, nec gustum eius habet. Nos ueram thapsiam in Apennini alpibus uidimus, ubi uulgò dicitur Craffegnana, quæ pars ab illustriß. Alphõso duce Ferrariæ, & nostro inclyto patrono poßidetur, est enim similis ferulæ in specie, folia fœniculo similia habet, umbellas in singulis germinibus in summo habens anetho similes, in quibus luteus flos est, semẽ modicè latũ habebat, ferulæ semini simile, ueruntamẽ minus. Radix grandis, intus candida, foris nigra, craßiore cortice uestita, & acris. Tamẽ & eam uidimus in officina Vincentij Celati compatris charißimi, Laurentij Augusti pharmacopolæ solertißimi opera. Thapsia dicitur, quoniam in Thapso insula una ex Sporadibus potißimũ prouenit. Illam per Hispanorum nauigationem ad Sporadas insulas habere poteris. Interim in his montibus collige, & tria ex ipsa serua, liquorem, qui per abscisionẽ corticis emanat, succum ex expressa radice, quæ in picato fictili crasso in sole siccato, & ipsam radicem. Errant qui ex folijs succum seruant, quoniã, ut inquit Dioscorides, nullius momenti est.

Cyperus. SE. Cyperus sequitur. BRA. Quo loco herbæ nascantur, plurimum refert, imò & quo bruta, lapides, æra, & homines: quippe qui montibus nascuntur, rudes sunt, absq; moribus, non facile patientes à qualibet leui causa: è contrario

rio qui in amplis urbibus ortum ducunt, morigerati, uafri, & facile patientes sunt: ita qui humido cœlo, albi & molles, nigri qui sicco, & præduri. In cypero idem euenire sentimus, qui si in orientalioribus partibus nascatur, odoratior euadit, & efficacior. In hæc prorupi, quoniam Ferrariæ cyperi ingens copia habetur, in cōuallibus præsertim, tamen intenso odore caret: ob hoc uero cyperum esse non dubitamus, quia omnes cyperi notas habet, quas illi attribuunt autores, quippe illi porri folia insunt, longiora tantum, gracilioraq; caulis cubitalis, & aliquando maior, angulosus, in cuius summo cacumine minuta folia se proferūt, inter quæ semen est. Radices oblongas oliuis similes habet, & rotūdas aliquādo, nigrasq;, & cum amaritudine aliqua odoratas: nascitur cultis, et aquosis locis. Si eam radicem, quam nostri pharmacopolæ pro cypero sumunt, considerabis, omnes prædictas conditiones illi ad unguem quadrare percipies, & quamuis amaritudo illa non persentiatur, est ob nimiā locorū humiditatē, tamen in subamarū quodammodo inclinat. Cornelius Celsus lib. III. cap. XXI. iuncum quadratū, Plinius uerò lib. XXI. cap. XVIII. iuncū triangularē appellat: sed in processu simpliciter angularem iuncum nuncupauit. Re uera in nostro solo, ut plurimū, triangularis est, quadrangularis raro, quamuis nonnunquā quadrangularē uiderim, & Thomas Lucensis pharmacopola egregius in officina habuerit. Dioscorides propterea cautius, nec triangularem, nec quadrangularem, sed angulosum appellauit. Cōsueuimus autem res angulosas in quocunq; numero sint anguli, quadrangulares uocare. Triangularium iuncorum, & odora-

r torum

*torum ingens copia in Ferrariensi agro habetur, locis a=
quosis, tam cultis, quàm non cultis. Verùm tria hæc nomi=
na apud autores plerunq; inueniuntur, cyperus, cypirus,
& cyperis. Cyperus est iuncus, de quo nunc sermo factus
est. Cyperus pro gladiolo in Theophrasto interpretatur
Theodorus, quãuis cyperus, & nõ cypirus legatur, quod
librariorum gratia factum arbitror, qui i, in e, transmuta
runt. Cyperis autem genitiuo cyperidis, & fœminini ge=
neris, prædicti angulosi iunci radix est. In Ferrariẽsi agro
colligere nihil impediet, tamen in Cilicia & Syria effica=
cior prouenit. At ab Alexandria Aegypti, Cilicia & Sy=
ria non multum distant, ideo curandũ, ut ex illis locis affe
ratur, imò recto cursu Veneti singulis annis in Syriam na
uigant. Radices solùm ab autoribus probantur, quamuis
nec caulem prætermitterẽ. Interim Ferrariensi cyperide
utaris.* SEN. *In postrema parte capitis de cypero apud
Dioscoridem habetur, in India alteram radicẽ nasci angu
losi iunci, uel cyperi, quæ zinziberis similitudinẽ habet,
nam commanducata amarescit, & luteum croci colorem
reddit. Libenter hanc radicẽ noscerem.* BRA. *Suspicatus
sum, & adhuc à suspicione non dimoueor, radicem illam,*
Curcuma. *quam uos Curcumã appellatis, hanc esse, de qua Diosco=
rides in cypero, nam similis zinziberi est: imò ipsam in=
ter zinziberis radices Veneti pharmacopolæ inueniunt,
quæ si mandatur, amaritudinem quandam, licet paruam,
præ se fert, & croci colorem reddit. Vnum tantum deest,
quòd hæc radix statim applicata nõ depilat, sed in multis
depilatorijs recentes ea utuntur. Tamen uideto inter re=
centes oppugnantiã: nam Serapio curcumã chelidonium*

esse

esse putauit, imò ita esse certus sum, scilicet quòd hoc uocabulum curcuma, apud Serapionem idem sit, quod apud Dioscoridem chelidonium: uel potius fuit interpres Serapionis, qui ubi Serapio sua lingua kaurach dicit, interpres curcuma exponit. At kaurach descriptione considerata, id est, curcuma, secundum interpretem, idem est cum chelidonio Dioscoridis, ut tibi uidere licebit. Errat autē Pandectarius qui curcumam chelidoniū esse putauit, & duplici errore peccat. Primò, quia nō magis chelidonium minus, quàm maius, apud Serapionē curcuma est: praeterea eam radicem, quam uos pro curcuma uenditis, curcumam esse arbitratur, quae in zinzibere inuenitur, constat non esse chelidonium minus: unde non assero Serapionem errare, qui chelidonium curcumam appellat. Sed fateor, eam radicem, quam Venetijs & Ferrariae curcumam dicunt, Serapionis curcumam non esse: nam ipsa potius est Indicus cyperus, si quid sit. Errat & Pandectarius qui aperta fronte dicit Pliniū his uerbis uti: Minor chelidonia est Memith. At multiplici errore deprehēditur. Primo, quia memith succus est, non herba: praeterea Plinius loco à Pandectario citato, xxv. lib. cap. viii. in medio ferè, nihil huius memith meminit, imò nec usquam alio in loco. Verum tamen est, Serapionem chelidoniū minus secundum aliquos memithem appellare, ita eius interprete exponēte. Nam caput de memithe distinctum facit à chelidonio minori, & apud ipsum idē ferè uidetur apud istos memithi, quod apud Dioscoridem is succus, quem othonnam uocat: quāuis Serapionis memithe apud Dioscoridē Glaucium sit, & non othōna: de quo suo loco differetur.

Memith. Othonna.

Vnum est, Serapionẽ & ipsum de Indo cypero loqui eodem modo quo Dioscorides, alioqui alteram curcumam non inuenio apud Serapionẽ. Decepti uerò sunt in chelidonij radice, quoniã & ipsa crocea existit: unde nisi cyperus Indus ea radix sit, quã curcumam nuncupatis, nusquam apud Serapionem, aut Dioscoridẽ quid sit, inueni: quia Serapionis curcuma chelidoniũ minus est. Ob id etiã chelidonium minus curcumam esse multi putarunt, quia depilat, sed decepti. Certus enim sis, quam nos curcumam dicimus chelidonium non esse, ut eius figura & proprietates ostendunt: quamuis hoc uocabulum curcuma, apud Serapionis interpretem chelidoniũ significet. Galli cyperum Sonchet uocãt, Hispani raiz de iunca, Lusitani auelada. SEN. *Esulæ radix succedit.* BRA. *In hac herba tot ambiguitates sunt, ut Arabes inter se dißidẽtes uideãtur, & bis de eadem re absq; ratione loqui. Hæc ab excellentiß. Leoniceno in epistola ad Menochium diffusè pertractata sunt: nos concisè expediemus, ne ea repetere uideamur, quæ à tanto uiro dicuntur.* SE. *Audiui esulæ radicẽ turbit esse: imò apud Dioscoridẽ in capite pityusæ legi, quia Dioscoridis pityusa, apud Arabes, præsertim Serapionem, esula est, quæ radicẽ habet, quam appellant Turbet, albam, crassam, & madidam succo.* BRA. *Plura sunt quæ hoc loco ambiguitatem faciunt: Esula in primis apud Arabes, & Latinos diuersa, & deinde Turbit. Si esulæ Serapionis, & pityusæ Dioscoridis picturæ considerentur, idem penitus esse deprehendetur. Sed quã Mesue alsebram uocat, & à recentibus esula interpretatur, nõ est Serapionis, aut Dioscoridis esula, quoniã ambo radicem*

Esula.

cand

candidam habere fatētur, sed Mesue suā alsebram rubrā radicem habere, ut caßia scribit. Auicenna in capite Se= Auic.
bram, idem cum Mesue sentit, ad rubedinē tendere. Leoniceno autem uidetur, Auicennā bis de eadē re loqui: semel in capite de sebrā, & deinde in Mezeheregi. Sed re uera duo diuersa sunt: quoniā Mesue duplex sebram, magnum & paruū describit. Ita Auicēna de paruo, in capite de sebram, de magno in Mezeheregi: arbitrorq; sebram paruum apud Mesuem, & sebram absolutè apud Auicennā, idem esse cum tithymalo paralios apud Dioscoridem, qui 4.c.146
radices in summo rubentes habet, quales sebram insunt. Maior autē Mesue sebram, idem est cum Auicēnæ mezeheregi, & utrunq; idem est cum tithymalo platyphyllos Dioscoridis, qui tusus in aqua pisces necat. Et ego quandoq; suspicatus sum hunc tithymalum id semen párere, quod nucem uomicam nuncupamus. At Auicenna non dicit pisces necare, sed potius inebriare. Quod uerò suspicatur Leonicenus istud Mezeheregi Dioscoridis pityusam esse, ego non suspicor, quamuis multos modos soluere oportuisset quos alijs relinquere statuimus ne in re hac tam incerta tempus cōteratur. Certus tamen sum Se= Serapi
rapionem bis de pityusa Dioscoridis tractasse. Primus locus est post septē tithymali Dioscoridis species: nam ipse alteram addit, quam pthiam appellat, nomen corruptum est, legi debet pityusam: quippe eodē loco scribitur, quo à Dioscoride, scilicet post tithymali species, & eadē effigie atq; eisdem proprietatibus. Secundus locus est, quum de esula tractat, quam sebram uocauit, tunc pityusæ Dioscoridis meminit: quippe eadē cum ipso dicit, fortè ob lac

ſtatim poſt lacticinia pertractauit: deinde uoluit iterum per ſe loqui. Verum non arbitror hanc eſſe cauſam, quia ſub alio nomine de ea tractat. Quam ob rem Serapionem deceptum eſſe certus ſum, niſi & ipſe maiorem ſebrã & minorẽ proſequatur. SE. Hæc nihil ad rem, de Serapione aut alijs Arabibus in hac re parum curo: id tantum noſcere cupio quid ſit hæc radix, quam nunc eſulam uocamus, id eſt, an apud antiquos reperiatur, quicquid Arabes de ipſa loquantur. BRA. Radicem illam quam uos Pharmacopolæ eſulæ loco utimini, oſtendit mihi (ſed tunc mentem non adhibebam) Genuæ quidam pharmacopola, hic eruit, & radices oſtendit, quæ eandem omnino ſimilitudinem habebant cum noſtra uocata eſula: quippe in ſuperficie ſubrubræ erant, & folia ſtricta, oblongaq; habebat, circa maritima ortũ ducebat. Quam ob rem ueſtrã eſulã apud Meſuem, minorem ſebram eſſe arbitror: apud Auicennam abſolutè ſebram: apud Dioſcoridẽ, illam tithymali ſpeciem, quæ paralios quaſi maritima nuncupatur, eo quòd in locis maritimis ut plurimum naſcatur. Apud Serapionem noſtra eſula eſt tertia tithymali ſpecies, quam ipſe corrupto uocabulo peralios pro paralios, ſua autem lingua minghat uocat: quam uerò ipſe ſebrã nuncupauit, & eius interpres eſula interpretatur, non eſt ueſtra eſula, nec etiã tithymalus paralios, ~~ſed~~ eſt Dioſcoridis pityuſa, quam tamen poſt ſpecies tithymali iterũ tractat. Res ita confuſa eſt apud hos Arabes, ut difficile ſit omnia ad unguem perſcrutari. Nempe Arabicã linguã callere opus eſſet, ſi quis uellet omnia hæc probè diſtinguere. Scio autem plures ſpecies herbarũ lac ferentiũ me uidiſſe, quàm à Dioſ

à Dioscoride pertractētur. Quum uerò de radice pityusæ dubitabas, quæ à Dioscoride turbit dicitur, nūquid uerum turbit sit, Respondeo excellentissimum Leonicenum eam particulã in Dioscoride ἣν καλοῦσι τέρπετ, id est, quam appellant turpet, non esse à Dioscoride positam arbitrari, quia nomen barbarum est, sed potius tanquã glossema fuisse additũ ab aliquo ita putante: nam plures Græci id credidere, & inter alios Actuarius, qui quum Arabum medicinas numerat, inquit turbit à barbaris uocitatum esse radicem plantæ, quæ à Græcis pityusa uocatur: fortè Actuarius per Barbaros, alios quàm Serapionē intelligit: nam constat Serapionis turbit, non esse pityusam Dioscoridis, ut mox ostēdemus. Marcellus etiã cum Leoniceno illam particulam adiunctam esse suspicatur: Hermolaus nihil meminit, nec id caput cōmentatur. Ego autē in omnibus Græcis exēplaribus (quæ ad manus meas peruenere) eam particulam inueni. Sed fortè ab uno exēplari ducta & transcripta, in quo ita legebatur. Idq; uanum est dictu, à Dioscoride scriptũ non esse, quia nomen Barbarum, acsi Dioscorides Barbara nomina sileat. Constat tamen posteriores Græcos pityusæ radicem, Barbarorum turbit esse putasse. Quod si in Serapione intellexerint, aberrant: si in aliquo altero, quem non uiderim, fortè uerum est, tamen hic non est rei nodus: sed quid sit ea radix, quã uulgò turbit appellamus, discernere oportet: postea nunquid turbit ab Arabibus descriptum, aliquo in loco à Dioscoride pertractetur. SE. Hoc est quod peto, nam de hac re excellentissimum Leonicenum differentē legi, sed ambiguè, & timidè proponentem. Tu mihi in hoc places,

Lib. iiij. cap cxlvij.

Turbit.

qui ſimpliciter, quid ſentis aperis. ERA. Nunc duæ radices Ferrariam comportantur, altera ſubrubra, uel ſubnigra, aut cineritia, altera alba, quæ ex mõte Gargano Apuliæ feruntur, & maritimis potiſsimũ locis. Radix illa ſubrubra quandoq;, aliàs cineritia, qua utimur, gummoſa, eſt Meſue turbit: ideo potiſsimum in officinis turbit Meſue habetis, quod intus album, extra ſubrubrũ, aut ſubnigrũ, aut cineritium exiſtit. Vidi ego plantam, quæ folia ferulæ non habebat, ut illi Meſue attribuit, ſed myrti, maiora tamen. Ideo Meſue codicem corruptum eſſe arbitror, & myrti, non ferulæ legi debere. Eſt autem apud Dioſcoridem myrſinite, id eſt, ſecunda ſpecies tithymali, qui fœmina eſt, quoniam & ipſe folia myrti, maiora tamen habet: quamuis in noſtro antiquo Meſue in margine loco ferulæ ſcriptũ ſit, aliàs fœniculi. Quicquid tamen ſit, pro conſtanti habeo Meſue turbit ſecundã ſpeciẽ tithymali apud Dioſcoridem & Serapionem eſſe. Serapio autẽ de turbit alio modo pertractat: quippe inquit caricamon (legi debet caliumaris, quia ita à Romanis appellatur) eſt planta, quæ naſcitur in littoribus maris, in locis ſcilicet quos mare cooperit quando creſcit, quando uerò eſt quietũ, non tangit ea. non enim naſcitur intra aquã maris, nec eſt multum longe ab ea, & niſi quãdo mare turbatur, & creſcit, non tangit ea, & habet folia ſimilia plantæ quæ dicitur araſatis (codex corruptus eſt: legi debet iſatidis, ut Dioſcorides inquit) niſi quia ſunt groſsiora, & dicunt quidã quòd flos eius mutat colorem ter in die, quia mane eſt albus, & in meridie declinat ad colorẽ purpureũ, in ueſperis uerò, fit rubeus: radix uerò eius eſt odorifera, alba, quæ quan

[Margin: ...A / ...um. / ...ia. / Myrſinite. / ...erapio.]

quando masticatur, calefacit linguam, & reliqua. Tu modo Dioscoridem in capite tripolij legas eadem cum Serapione dicentem. Nempe inquit: Tripoliũ nascitur in maritimis ubi allidit unda, iterumq; retro commeat, neq; in mari, neq; in sicco planè: folia isatis habet arentia, longioraq;. Caulem palmo altum, in mucroneq; diuidentẽ se, huius in flore colorem tradunt mutari ter die, candidũ mane, purpureum meridie, sanguineum sole occidẽte aspici, radice alba, odorata, calidi gustus. Ex his uides, quod Serapio turbit appellat, Dioscoridem tripolium nuncupasse. Videtur tamen Mesue in uiribus cum Serapione, & tripolio Dioscoridis conuenire: quod tamen uniuersim non est, sed in aliquibus propterea contingere potest ut radix illa Mesue, easdem uires habeat, quas Serapio suo turbit attribuit: imò si secundã speciẽ tithymali Dioscoridis legamus, quæ est Mesue turbit, statim plures uires habere deprehendetur, quæ in idem ferè uergunt, ideo non mirũ si Mesue turbit plures uires habeat, quæ Serapionis turbit insunt. Hoc tamen Serapionis turbit, quod est Dioscoridis tripoliũ, nec in usu est, nec à nostris pharmacopolis cognoscitur. Ea uerò radix alba, crassa, quæ ex mõte Gargano ad nos affertur, est turbit Dioscoridis, id est pityusæ radix, est enim alba, crassa, & succo madida, & ex herba habente folia minuta exacuta similia piceæ sumitur. Multi uerò putarunt esse turbit Serapionis propter candorem, decepti tamẽ, quia turbit Serapionis odoratũ est, sed hæc radix est inodorata, præter id quod herbæ folia Dioscoridis pityusam esse ostendunt. SE. In summa collige quicquid de turbit præcitatũ constat. BRA. Lubentißimè

Lib. iiij. cap. cxix.

4.º 147.

tißimè agam: Mesue turbit, est secunda species tithymali apud Dioscoridem & Serapionē: Auicennæ & Serapionis turbit, Dioscoridis tripolium est. Dioscoridis turbit (nisi textus mēdosus, aut superfluus sit in capite pityusæ) pityusa est, de qua bis Serapio, & in ultima specie tithymali post septē Dioscoridis, & in capite de sebram: unde uides quantum res oculatè noscatur, & quomodo quæq; herba hoc modo facilè cognosci poßit. Nam uocabulum Turbit ad hæc tria æquiuocū est, ad Mesue scilicet Dioscoridis, Serapionis, & Auicennæ simul turbit. Denique quod Pandectarius duo capita fecerit, unū tripolij, aliud turbit, etiam secundum Serapionem: & Simon Genuēsis, an tripolium trifoliū esset dubitauerit, & de errore Plinij in tripolio & polio, & quomodo Plinij causa Theodorus errauerit, qui in Theophrasto ubi dicit polium, tripolium uerterit, plura dicta sunt ab excellentiß. præceptore Nicolao Leoniceno, ideo opus non est absq; aliqua utilitate hæc iterū repetere, quæ tu in illius uiri epistolis facilè intueri poteris. Quam ob rem ad alia potius trāsire opportunum erit, si in primis te animaduertero à Germanis plurimis esulam vvolfsmilch appellari, quod uocabulum lac lupi significat: fortè quia ineptum lac, aut exedit, ut animalium lupus uoracißimū est. SE. Pyrethron sequitur. BRA. Herba apud nos in hortis frequentißima est, quam rustici drago appellant: Dracontea Latinè dici potest. Hanc grauißimi uiri pyrethrum esse arbitrati sunt, sed ita decepti ut rari sint grauiores errores: quippe & folio, & sapore, & usu differunt. A' Romanis pyrethrum herba saliuaris appellatur, quoniā saliuam excitet:

Pyrethron.

Herba saliuaris.

pmten9.

citet: & quum multa sint naturæ calidæ & attrahentis, magis etiam quàm pyrethron, nihil tamen æquè bonum reperitur ad saliuã excitandam, ut pyrethron. Quam peculiarem proprietatem Latini considerantes, saliuarem herbam nuncuparunt: ob caliditatis feruorẽ à Græcis pyrethron dicitur. Hæc herba in Apennini alpibus frequẽs habetur: folia pastinacæ syluestris, uel fœniculi habet, ut autores referunt, sed mihi etiam apio comparari posse uidentur, feruet quidem quod ex his montibus affertur, & magis si aridum, quàm uiride: tamen quod ex Græcia magis feruet, & crassiores sunt Græcæ radices nostris. À Gallis pie dalisandre, à Germanis pertron nuncupatur. Dios. 3. li.

SE. Zedoaria occurrit. BRA. Et nomẽ, & res ipsa barbara esse ostendunt: nusquam enim apud Græcos zedoariam inueni, nec quid esset illa radix, quam zedoariam dicimus, quæ Alexãdria Aegypti Venetias portatur: scimus autem recentes, & Arabes in ipsa cõfusissimos esse: nam Serapio de zurumbet tractans, zedoariã intelligit. Auicenna autẽ primo de zedoaria eodem modo quo Serapio de zurumbet scribit, postea aliud caput de zurumbet facit, tanquã de re à zedoaria distincta: & Simon Genuensis se uidisse fatetur, & zurumbet radicem habet similem cypero, sed radix zedoariæ est similis aristolochiæ rotũdæ. Tertio Auicẽna caput de zeduar, à prædictis duobus distinctum facit. Simon uerè per zeduar, zeduariam exponit, tamẽ Auicenna ueluti distincta scribit, & Dioscoridem in zeduar adducit. Nos locũ inuenire nequiuimus, imò Auicenna rem offuscat: propterea Auicennam, Dioscoridem nunquam uidisse arbitramur, præsertim in hoc loco, Zedoaria. Serapio. Zurumbet. Aui.

icēna Paulū Aēginetā imitatur. loco, sed potius Paulū Aēginetam, quē adeò imitatur, ut nonnūquam integrum caput & integra remedia sumat. Nonnulli uerò etiā sunt, qui Auicennæ zarnabum & zeduariā idem esse putarint, à quibus dissentimus: nam zarnabum (si recte coniector) id est, quod apud Paulum VII. lib. & Aëtium Arnabo nuncupatur, quod in odoramentorum censu est, cuius rei gratia unguentis subinde inseritur. Ab unguentarijs tertij calefacientium, & arescentium ordinis, caßiæ, carpesioq; simile: quā ob rem in eius penuria Posidonius cinnamomum in ipsius locum substituendum esse censuit. Auicēna & ipse suum zanarbum, quasi arnabum, inter odorata numerat, & pro cinnamomo poni fatetur, quamuis Paulus cinnamomum pro ipso poni fateatur. Ad rem nostram redeuntes. Serapio etiam aliud caput facit de zurumbet, sed unū est, quod in his rebus errare facit, Arabicorum nominum inscitia, & præsertim orthographiæ, quoniam una dictio aspiratè scribitur, altera non: quum autem ea lingua careamus, recte iudicare nō possumus. Vnde Arabes meritò ægreferre possent Latinos eorum idioma omisisse, quū tamen summi in ipso scripserint uiri qui si ita cōmodè, & fideliter interpretati essent, ut Græci autores, multa præcipua nobis ostenderēt, & in pluribus eos laudaremus, in quibus contemnimus. Putare enim oportet zurumbet, de quo isti diuersis locis tractant, uario modo scribi, quum res alia sit. Nam zurumbet primo loco scriptū à Serapione, scilicet cap. CLXXII. ab eo diuersum est, qd' cap. CCLXX. scriptum reperitur. Primū enim radix est uocata zedoaria, ut eius interpres exponit, & etiam Auicennæ interpres.

Aliud

Aliud uerò res altera est, & nos suspicamur esse arnabo Græcorum: nam Serapio eo cap. CCLXXI. de zurumbet tractans Galenum adducit, in translatione Arabica secundum Tarich: uerùm nihil est apud Galenũ, quod huic zurumbet correspondeat. Puto illum Tarich deceptũ esse, & uoluisse adducere Paulũ, non Galenum: nam Paulus in arnabo eadem præcisè dicit, quæ à Serapione adducuntur secundum Galenum in translatione Tarich: imò & ipse Serapio dicit Paulũ eadẽ cum Galeno scripsisse, adeò ut nec una litera differãt: propterea arbitror, illum Tarich pro Paulo Galenũ adduxisse, uel in Galeno suo addidisse hoc, quod à Paulo, nõ à Galeno scriptũ reperitur. Quod autẽ idem sit præcisè cum arnabo Pauli, zurumbet CCLXXI. capitis Serapionis, manifestum est, autorẽ autori comparando. Inquit enim Serapio. Zurũbet est ex specie bus odoriferis, & propter hoc admiscetur cõfectionibus aromaticis, & est calidum & siccũ prope tertium gradum, & est in uirtute sua simile casiæ ligneæ & cubebis. Si modo Paulum in arnabo legeris, eadẽ ferè dicentẽ inuenies. Arnabo in odoramentorũ sensu est, cuius rei gratia unguentis subinde inseritur ab unguentarijs: tertij calefacentium & arescentium ordinis, casiæ, carpesioq; simile. Hinc uides zurũbet istud Serapionis idem esse cum arnabo Pauli, & Serapionis zurumbet idem cum zarnabum Auicennæ, si Auicennam legas, & compares ipsum Serapioni, in autoritate Isaach Eben Abraham, & in autoritate Meseah, & Mesarugie: quod etiam à Serapione dicitur: & dixit Consodonius, si non habes cinnamomum, pone pro eo zurumbet. A' Paulo per oppositũ refertur, arbi

arbitror Serapionis interpretẽ in causa fuisse erroris. Ita enim Paulus inquit: Quam ob rem in eius penuria Posidonius (non Consodonius, ut in Serapione legitur) cinnamomum in ipsius locum constituendum esse censuit. Non autem dicit quod arnabo pro cinnamomo ponatur, sed è contrario. Vnumq; animaduersione dignũ est: Paulus arnabo carpesio comparat, & caßiæ: Serapio caßiæ ligneæ, & cubebis. Hinc elicere oportet, caßiam ligneã Serapionis esse Græcorum caßiam: & Serapionis cubebas, esse antiquorum carpesium. Tamen proprium caput facit Serapio de cubebis, quæ idẽ facit cum myrto syluestri Dioscoridis: unde errores arbitror ex interpretibus accidere, qui Latina nomina Arabicis accommodare nesciuerint. Nam si per cubebas hic intelligat myrtum syluestrem, errat, quia carpesium est. Si uerò carpesium intellexit, cur deinde syluestrẽ myrtum cubebas nuncupauit? Non possum non addiscere Arabicam linguã, ut tot dißidia in nostra arte conciliem. Quod uerò zedoaria & zurumbet diuersa sint, illud testimonium esse potest: quia Mesue in descriptione electuarij de gemmis, zeduariam primo sub uno pondere, postea zurũbet sub altero ponit, ut inde ad libellam deprehendatur, zedoariam quæ zurumbet dicitur, & zurumbet diuersa esse. Nonnulli recẽtes, radicem eam, quæ à nostris pharmacopolis Ben album appellatur, antiquorum zedoariam esse existimarunt, qui summè errant. Nam zedoaria, ut Arabes referunt, radicem rotundam habet, ben album longuam. Quid autẽ sit radix hæc apud antiquos, quam uos zedoariam nuncupatis, nondum mihi constat, sed breui inuenturos speramus, & iam conject

iecturas habemus. Galli zedoariam cretonart, Germani zvvitten appellant. SEN. Eryngij radix sequitur. BRA. Nullus ferè est apud nos huius radicis in re medica usus: pharmacopolæ eas zucharo condiunt, & ad uirile membrũ erigendũ, & hyeme, ut uentriculus calescat, utuntur. Notißima herba est, quæ in maritimis illustrißimi Ducis nostri locis ubertim nascitur: quãuis Dioscorides in asperis & campestribus prodire censeat, nec Dioscorides alterius speciei meminit, quàm radicem extra nigram, intus candidã habentis. Extat tamen & eryngium radicem extra albam habens, quam omnes Italiæ pharmacopolæ zucharo uel melle cõdiunt. Vulgò rinzo dicitur, quasi eryngium: & conditũ ex ipsis, rinzata, quasi eryngiata, id est, ex eryngio factũ nuncupatur. Dioscorides unam tantum speciẽ nouisse uidetur. Plinius libro. XXII. cap. VII. & VIII. & albam radicem extra habentẽ nouit, quam centum capita uocat: quod uocabulũ Hispanum est, ut inquit Dioscorides, sed ipse absolutè suo eryngio applicat, Plinius uerò tantũ albo: imò & satiuã facit Plinius, & quæ sponte nascatur in asperis & saxosis, & in littoribus maris, in quo loco nos semper eam uidimus: unde centum capita eryngium est, præsertim albũ, tamen id nomen in nigro Dioscorides scribit. SEN. Loquuntur'ne de eryngio Arabes? BRA. Loquuntur quidam, sed confuse. Nam Serapio cap. LXXXIX. de secacul tractat, quod recentes aliqui eryngium esse putant, quamuis ab alijs polygonatum, id est, fraxinella à nobis dicta existimetur, sed hæc aliàs. Postea capite. XCVI. de astarico (ut eius nominibus utar) quod dicit esse centum capita, & iringi, id est, eryngium,

gium, tractat, quo in loco duo simul confundit Serapio: unum est asteraticũ, alterum eryngiũ: appellatq; asteraticum centum capita, quod nusquã ab antiquis factũ apparet. Corruptum uerò nomen est apud Serapionẽ, quod ipse legit astaricõ, Ateriscon legi oportet, nam ita à Dioscoride etiã nuncupatur: & quod dicit Serapio ab aliquibus bionion dici, buboniũ legere conuenit, ita Dioscoride appellante. Ibi Serapione cõsiderato certè deprehẽditur astaricum suum, uel centũ capita, esse asteraticũ Dioscoridis: postea de Iringo eodẽ capite tractat, quod centũ capita album uocat. Ex te ipso cõsidera, quoniã simul eryngium & asteraticũ miscet, fortè uitio interpretis hæc sequuntur, qui uocabulũ hoc centum capita, asteratico, & eryngio attribuerit. Quicquid tamen sit, Dioscoridẽ adducit Serapio in centũ capita radicem albam habente, de qua tamen nusquã à Dioscoride scriptũ reperitur, & illi proprietates attribuit, quas suo centum capita nigro apponit. Dißidentes uidentur Germani in eryngio. Sunt qui herbã, quam vvallen disteln appellant, eryngiũ arbitrantur, ac si dixerint carduum aggerarium: alij aduersantur, quoniam inodora sit eius radix, eryngij uerò odorata, propterea alterã herbã esse existimarunt ab ipsis Ebervvurtz dictã: alij schvverten appellant. Quicquid sit, hoc dißidiũ ipsis relinquatur. Sat est apud nos circa maritima illustriß. Ducis nostri utranq; speciẽ frequentẽ inueniri, quas simplici nomine rinzi, quasi eryngium uocamus. Sed unum est, pro quo ualde doleo, à nobis Arabicã linguam ignorari, imò coget nos quãdoq; addiscere, & breui, modo præceptorẽ enanciscі poßim. Nam Serapio de eryngio

tract

tractans, sub nomine astaricon proponit: tamen aliud nomen pro eryngio in capite nardi scribit. nam Dioscoridē adducit, qui nardum montanā eryngio cōparat, ipse uerò non eryngio, sed karsabane, uel secundum alium textum darsabane: unde opus est per hoc uocabulum karsabane, eryngium intelligat, alioqui Dioscoridē non imitaretur. Sed quod magis est, Auicenna cōparat montanā nardum folijs croci hortulani, arbitror interpretū malè fidorum uitio hæc omnia cōtingere, qui uocabulum pro uocabulo cōfuderint, & capita capitibus immiscuerint, ut apud Serapionem de asteratico, & eryngio dictum est: fortè est unum nomen Arabicum centum capita significans, quod asteraticū, & eryngium cōplectitur. Hæc aliàs discutienda relinquamus, ut deniq; de eryngio expeditum sit. SE. Hermodactyli ad lineam uenere. BRA. Plures in pentaphyllo errarunt, hermodactylon esse arbitrantes, id est, Mercurij digitum, quoniā hoc nomine Dioscorides etiā pentaphyllon appellet. Verùm pentaphylli radix ita à nostris hermodactylis differt, ut nox à die. SE. Quid ergo sunt hermodactyli nostri apud antiquos? BRA. Arabes, præsertim Serapio, sub hoc nomine hermodactylus, duo cōplectitur, Dioscoridis Colchicon, & ephemeron: ut ex eo apparet, hæc describente, quāuis nomē corruperit: & ubi achimeron legitur, ephemerū scribendum sit: nec mirum, quoniā & apud antiquos eodē nomine significatur: quippe apud ipsos per hoc uocabulū ephemeron, inuenio, tam Colchicum interficientem, quām ephemeron non interficientē significari. Hoc constat, si quis Paulū Aeginetam de ephemero loquentē legat, ubi dicit: Ephemerū,

Hermodactylus.

Ephemerum.

S non

non quod letale est & noxiũ, sed quod iris syluestris appellatur: ut ostendat per ephemeron etiam id quod letale est, intelligi. Adde in alexipharmacis Nicandrũ de ephemero loqui, quem in Colcho infestum censet, ut ferè hanc differentiã innuat, ephemeron aliud Colchicum, id est, ex Colcho esse, aliud alterius generis. Hoc præterea Paulus Aegineta lib. v. cap. XLVIII. clarius ostendit, in quo libro de uenenis agit, dicens: Si quis ephemeron, quod Colchicum aliqui, aut syluestrem bulbum appellãt (Romani nanq; bulbum syluestrem nominãt.) His uerbis manifestè deprehẽditur, per ephemerum etiam Colchicũ intelligi. Imò & Dioscorides idem testatur, qui in capite Colchici, ephemerum etiã nuncupat, acsi innuat duplex ephemeron inueniri, Colchicũ, de quo prius tractat, & quod peculiariter ephemerũ nuncupatur. Vnde & si ephemeron Colchicum significet, tamẽ præcipuo nomine id ephemeron est, quod ueneno caret, quanquã hoc nomen ephemeron à uenenoso deductum sit. Verùm per excellentiã loci in quo nascitur, & ob facinora Medeæ ex Colcho, nomen ephemeron ad non uenenosum relictum est, & uenenoso ea excellentia tributa est, ut Colchicum dicatur. Dictum uerò est ephemerum, quoniam una die interficiat. Eiusdẽ rei Galenus testis est, qui de ephemero loquens inquit, se non de Colchico, quod uenenum est, sed de eo, quod Iris agrestis dicitur. Vnde ephemeron idem significat, quod apud Arabes surugem, & apud recẽtes hermodactylus. At sub ephemero Colchicũ cõprehenditur, quod uenenũ est, ita peculiariter appellatum, ut Plinius lib. XXVIII. cap. X. ipsum uocat, & in id quod peculiari nomine ephe

meron

meron dicitur, de quo idem Plinius libro XXV. cap. XI. Ex his uides, non esse damnandos Arabes, qui cum Græcis idem sentiunt, licet sub uarijs nominibus, nec etiã rem esse incertam, ut nonnulli arbitrantur. Serui eo antiquitus utebantur, quod Colchicum dicitur, tanquam refugiũ in desperatione. SE. Id quo utimur, quid est? BR. Cholchicum est, si Dioscoridis notas considerabimus. SE. Est ergo uenenum. BRA. Venenum penitus, propterea soluit usq; ad sanguinem, quandoq; natura non ferente. SE. Quare eo utimur? BRA. Ego nunquam utor, ne quempiam uolens interficiam, quum præsentaneum uenenũ eße noscam: opus esset nos ephemeron accipere, eo autem caremus, ideo usu uenit, ut ephemeri loco Colchicum sumeretur. Certus sum in quersetis me uidisse, & sexcenties ephemeron excauasse, quum esse Comacli apud illustriß. & excellentiß. patronum meum Herculem Estensem, & Satyrionis radices quærerẽ, herbæ occurrebant, quæ lilij folia, teneriora tamen, & flores candidos, amarosq; habebant. Vno autem moueor, ut præter ephemeron & Colchicum, aliud esse hermodactylum putem, quoniã Paulus Aegineta lib. VII. de hermodactylo scribit, quod dicit peculiariter & priuatim articulorum doloribus ualere, tamẽ de Colchico & ephemero diuersa capita fecerat: ideo arbitror, & ita est, alium hermodactylum esse præter numeratos, quod articulorum morbos sanat, quoniã nec in ephemero aut Colchico Dioscorides, Plinius, Galenus, Paulus, Aëtius quicquam de articulorum morbis loquuntur, nisi uelimus Paulum per hermodactylum Colchicum intelligere, quum de Colchico tanquam de re simplici lo-

quutus non est, sed ut res uenenosa est, libro quinto, & tunc cum Arabibus conueniet, præsertim Mesue qui rotundum perfectiorẽ esse censuit, quod ad ea ad quæ ualet intelligendum est, utputa ad articulos. Si uerò altera res sit Pauli hermodactylus, mirum est quur non pinxerit, quum à nullo altero (quem uiderim) pictus sit. Et quãuis Serapio Galenum adducat, apud ipsum nunquam inuenit arbitror à Paulo accepisse, ut multa alia, in quibus tamen Galenum adducit. At si res altera à Colchico sit, Arabes huius hermodactyli uires cum ephemero confuderũt: nos quandoq; Colchicum gustare tentauimus, castaneæ saporem habet, sed paulò pòst stricturam quandã circa asperam arteriam persensi, acsi manu stringeretur, mox uaccinum lac bibentes, nihil incommodi sensimus: fortè apud nos ita uenenosum non est, ut in Colcho, nam ex Gargano Apuliæ monte ad nos confertur: non sine noxa soluit: folia elleboro similia habet. A` Gallis hermodantes, à Germanis zeitlos nuncupatur: quanquã & alij alijs nominibus utantur. SEN. Dictamni radices offeruntur. BRA.

Dictamnus. Herbam quandam in Apennino prope Bononiam, aut in Veronensibus montibus pharmacopolæ erunt, quam dictamnum uocant, quæ nec ipsa est, nec etiam pseudodictamnus, quia ambo pulegij folia habent, quadam lana parum obducta, sed in pseudodictãno rami breuiores sunt. Nascitur uerò dictamnus solùm in Creta, imò in asperis tantũ, & montosis Cretæ locis: alibi degenerat & pseudodictamnus efficitur, imò & in locis Cretæ nòn asperis habetur, sed in pseudodictamnum & ibi degenerauit. Cognoscitur & gustu, quia gustu acris est. Vidi Murani

Vene

Venetiarum plantam in ædibus pharmacopolæ Campanæ, quem fata impia nobis sustulere immeritò, ut qui iuuandis mortalibus, plurima, nulli parcens impensæ procurabat, & noua semper moliebatur. Mirorq; de Hermolao, qui dicat Patauij dictamnum uidisse, ueram tamē non credidisse, quia in Creta solùm nascatur. Tamē hæc, quam uidi, erat uera dictamnus, è Creta Venetias allata, quæ nondum degenerasse potuerat, ob breue spatium. Quam uerò nostri pharmacopolæ uendūt, nec dictamnus est, nec pseudodictamnus, quia eorum indicijs caret, nec tertia dictamni species huic nostro accōmodari potest. Quid uerò sit hæc nostra herba, ignoramus, tamen pulchra est & pulcherrimum florem, & odoratum fert. Verùm ut Dioscorides de origano, pulegio, & dictamno successiuè pertractat, quæ sunt ferè eiusdem uirtutis herbæ, ita Serapio uno capite de fandenagi eas cōprehēdit, de dictamno tanquam de specie pulegij pertractans: quod perperā exponens Pandectarius, fecit, ut multi Serapionem eo capite confusum existimarent, quum tamen non sit. Dictamnum habere mihi ita facilè uidetur, ut lactucam, quum singulis annis Venetorum naues, & illustrißimi Ducis nostri ad Cretæ littora appellent. Folia, & radices habere conueniet, nec flores, nec semina facit: imò procurabimus, ut nota planta habeatur. Sed de Vergilio fortè mirandum, qui duodecimo Aeneid. flores habere in hunc modū cecinit:

Tum Venus indigno nati concussa dolore
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo, non illa feris incognita capris

Gramina, quum tergo uolucres hæsere sagittæ.

Putandum est summum poëtam non ueram dictamnũ intellexisse, sed tertiam illam speciem, quæ à Theophrasto *nono de plantarum historia, solo nomine dictamnus nuncupatur, quam* Dioscorides *florẽ, agresti origano similẽ habere dicit, nigrum, & folia suauißimum odorem spirare: quod nigrum scribit, in purpureum inclinantem accipias: quippe nullus flos niger penitus inuenitur.* Eandem *tertiam speciem à* Statio *intelligi arbitror, quum flores habere & ipse fateatur.* SE. Ergo *uera dictamno caremus?* BRA. *Caremus.* SE. Ideo *satyrionis radices quæramus.* BRA. Non *est opus in edocendo satyrione multũ immorari: quippe notißimæ sunt utræq; satyrionis species, & in* Bononiensibus*, ac* Mutinensibus *montibus ubertim, & crassa radice nascuntur.* Bulbus *ferè uidetur, qui & in* Ferrariẽsi *solo apricis locis nascatur: estq; unus tantũ bulbus.* Hi *enim decipiũtur, qui orchim, uel orchim serapiadẽ, id est testiculum, uel testiculum serapiadẽ pro satyrione accipiunt: nam orchis duos bulbos habet, maiorem, & minorem, qui testiculi uidentur, unde nomẽ sortiti sunt: tamen uel orchis radicem, aut satyrionis acceperis, ad* Venerem *irritandã conueniũt.* At *satyrionis radix efficacior, utpote cui etiam nomen à* Satyriasi*, uel à satyris animantibus procacibus inditum sit.* Mira *naturæ diuersitas in coloribus florum harum herbarum: nunquam uidi naturam magis colludentem, quàm in istis, magis uarij sunt, quàm irides: quãdoq; uarietates spectans* Comacli *in sabulosis, tot erant, ut uix expedire possem cõtemplans quin prandium amitterem, & ferè in meridiẽ perduce*

Satyrion.

Orchis.

ducerer. Theophrastus cuiusdã herbæ meminit ex India, cuius contactu homines ad septuagesimũ coitum durare fatetur, quæ ex horum genere fortè est. Meminit & Hermolaus in Corollario radicis cuiusdam herbæ, quæ nunc Bucheidem nominatur ad illũ usum. Quid uerò Bucheidẽ sit, non exponit, nos sedulò perquirẽtes inuenimus esse genus habens orchis similitudinẽ in radice, cum humana palma: propterea ab herbarijs palma CHRISTI nuncupatur, à qua palma modò quinq;, modò quatuor, modò sex radices prodeunt, ut digitos ferè imitari uideatur. De hoc autẽ orchi palmã imitãte nusquã Græci, aut Plinius, folia habet satyrionis similia, præsertim primæ speciei: tamen nõ adeò crassa sunt, & punctis quibusdã ueluti stigmatibus decoratur. De ipsa, Auicẽna secũdo canone pertractat, cap. CCVIII. sub hoc nomine Digiti citrini. Nos plerunque excauauimus in sabulosis, circa maritima. Sed mirũ est de Serapione, qui id attribuat Italis mulieribus, quod Dioscorides Thessalicis, & demũ omnes Serapionem imitari uideantur, quũ tamen Italæ mulieres huius radicis uires ignorent, quãuis frequentißimam habeant. In prima enim orchis specie, inquit, in Thessalia ad incitandam Venerẽ mulieres ex lacte caprino radice illa uti: hoc autẽ Italis mulieribus Serapio, & eius asseclæ attribuũt. A' Gallis saterion, à Germanis uario modo orchim cum satyrione cõfundentibus: quippe hæc nomina habẽt, quibus orchis species significant, stendelvvurtz, ragvvurtz, kreutz blumen: tamen satyrioni magis conuenit stendelvvurtz, quàm aliquod alterũ. SE. Vitis albæ radices prodeũt. BR. Vtinã & in hoc loco prodirẽt, ne quærere co-

Bucheiden

Vitis albæ

geremur: hic enim efficaciores sunt quàm Ferrariæ, quanquã Ferrariæ non desit. Græci ampeloleucẽ & bryoniã, Latini albã uitẽ appellant: non quia uitis sit, sed quod similitudinẽ cum uite habet. A Latinis etiã psilothrũ nuncupatur, quia ex ipsius acinis pelles cõfici possint, & depilari: uel etiã quia depilatoria unguenta ingreditur, imò ipsa per se sola, & sapone (ægrè autẽ) depilat. In nostris sepibus & senticetis ita crescit, ut nonnunquã alicuius foueæ spinas uniuersas tegat, & arbores scandet, & sepes tanquã strangula uestis exornet. Duæ sunt huius uitis species, alba, quam nunc colligis, & nigra, quæ & ipsa priuatim ad multa ualet. Nigra in Ferrariensi agro frequens non est, quũ alba nullo non in loco sit. Et nostrum uulgus bryoniã appellat: quãuis frequentius hoc nomine zucha saluatica utatur, ob similitudinẽ, quam cum cucurbita habet, rependi. Alij uiticellã, ob similitudinẽ quam cum uite habet, uel ob nomen dixerũt: ex ipsa asparagos, folia, radicem, & fructũ seruato. Nec uitem nigrã omitterem, quæ propriè bryonia est, & uua taminia. Differunt hæ uites, quoniam alba radicẽ albam, fructũ racemosum, rubentẽ, & folia similia uitibus habet: nigra uerò hederæ folijs propriè similacis, fructu racemoso in principio uiridi, postea nigro, radice foris nigra, intus buxei coloris insignitur. In officina tua, & hanc nigram habere nihil impediet, tamẽ ne albã deseras. SE. Nunc albã seruabo: de nigra aliàs loquemur. Id autem scire uoluerim, quid de hac uite Arabes sentiant. BRA. Quum Galenus uitem nigrã albæ uires habere, inefficaciores tamẽ, fateatur, ea carere nihil erit incõmodi. De Arabibus modò quid sentiã enu-

Vitis nigra.

clea

cleabimus. Serapio has duas uites optimè distinxit, et edo cuit, nisi à Barbaro interprete expositus esset. Auicenna quoq; de fesira, id est, uite alba prius, postea de fesiresim, id est, uite nigra pertractat, & egregiè, nisi essent plures corruptiones in codice: nam principio calidã in tertio dicit, postea tẽperatè calefacere cẽset, quod aptè calefacere legendũ arbitror. Mesue etiã (si fidum interpretẽ habuisset) rem optimè pertractasset. SEN. Propter quid Manardus eum reprehẽdit? BRA. Quoniã ita sibi instituit, ne quis in Mesue decipiatur, qui uno capite de alba & nigra uite pertractat, ideo non mirũ si modò albã, modò nigrã edoceat, præsertim quũ eisdẽ uiribus insigniantur, quæ tamẽ in nigra hebetiores sunt. SE. Ellebori albi, & nigri radices sequuntur. BR. Veratrũ album hoc, & illud nigrũ dicitur, quoniã radices illis coloribus insignitæ sunt: qui radice tantũ differre arbitrãtur, aberrãt, quoniã & folijs etiã differunt, ut picturæ ostendũt, & ipsæmet herbæ. Ferrariæ in pluribus hortis utrũq; ueratrum habetur, non tamen ita efficax sicut alibi, tamẽ uehementißimè etiã soluit Ferrariense, ut experiẽtia rerum magistra edocuit. Herbæ sunt apud multos poëtas decãtatæ, & quæ in prouerbiũ apud antiquos iuerint, quoniam fatuis, & insanis medentur. Nostri pharmacopolæ utrunq; genus, ex Mutinensibus montibus, Bononiensibus, & nõnunquam Veronensibus petũt. Olim ueratrũ albũ in usu erat frequentißimũ apud Hippocratẽ, & Galenũ: quia molestè educit, relictũ est, & nigro solum utimur. Nunc iterũ albũ in usum uenit, correctũ enim mirè educit. Ego drachmam albi sumens, nunquã minus molestam euacuationẽ

Serapio
Aui.
Mesue.
Elleborus.
Veratrum albnm.

habui: & quibusdã insanis non correctũ exhibui, & mirè profecit. Ex albo radices, ex nigro radices, & semina seruato. Nigrũ peculiariter in Anticyra, albũ in Cyrenaica, & Sicilia apud Aetnam montẽ nascitur, arida loca amat: tamen nec quod apud nos nascitur Italum spernerẽ. SE. Mesue dicit album ueratrũ corporibus nostri temporis esse molestũ, imò eis esse uti uenenũ: Manardus eum reprehendit, quoniã Pauli tempore elleborissimo per album utebantur, & hoc etiã tempore: bonũ non puto uenenosum. BRA. Nos autem aliter sentimus, & bonũ, & malum esse uenenosum, quoniã Dioscorides uenenũ esse testatur, quia strangulare dicit. Fortè de malo intelligere monebit. Nos autem & de bono loqui probamus: quippe primum locũ Cyrenaico elargitur. Addit postea, quod in Galatia & Cappadocia est, candidius, pulueruletum, & maiore strangulandi ui est. Acsi dicat: omne albũ ueratrũ strangulat, sed Galatum, & Cappadocum præcipuè: nec Plinius hoc inficiatur. Imò VI. libro Dioscorides, capite XXIII. de eo tanquam de ueneno tractat. Nec putes album dici quia candorem habeat, sed quia quodãmodo in album inclinat, & illud iunceũ habet (de quo Dioscorides) album. Albo elleboro uti cœpimus, qui mitior redditus arte, atra bile laborantes, & scabie Gallica affectos mirè sanat, ut quotidiana experiẽtia demõstrat, sed optimè corrigendus est. SE. Quibus medijs? BRA. Ferrariæ te docebo. Germanis nies vvurtz dicitur, id est, radix sternutationis. SEN. Interim Agaricum quæramus. BRA. Cur Agaricum inter radices numerasti? SEN. Quoniam & Dioscorides numerat. BRA. Non dicit radicem esse, sed

Veratrum nigrum.

Agaricus.

sed ita ferri. Nam & Galenus radicem autumat, quæ in ilice sit: Plinius uerò melius sentit, longum esse, cãdidum, odoratum, nocte relucentẽ, ideo noctu colligitur. Dioscorides incertus uidetur, quippe qui modò secundũ aliquos radicem, secundum alios fungũ in arboribus fateatur, sed uerè fungum esse docet Plinius, in glandiferis arboribus præsertim innascentem. Ilignam syluam habet illustriß. Dux noster ALPHONSVS *prope Comaclũ: sæpius illac spatians circa ilicũ radices ueluti fungos inueni, pro agarico accepi, sed uti non audebam, quoniã nigrescebant & subruffi erant: tandem uno albo inuento, eo usus sum, & pituitosam materiam educere uidi. Quam ob rem & in Italia nascitur, & apud nos, & in Gallia frequenter per syluas equitantes, circa quercuũ radices uidimus. Verum ex Sarmatia per Illyriũ Venetias affertur, etiam ex Galatia. & Cilicia Alexandriã, & Alexandria Venetias. Nostri pharmacopolæ unum bonitatis indicium, esse friabile censent: Dioscorides negat, utpote qui Galatũ, & ex Cilicia infirmũ dicat, quia friabile. In mare, & fœmina aßignandis Mesue, & Dioscorides conueniũt. Quippe Dioscorides masculum in seipsum conuolutum, rotundumq;, undiq; concretum fatetur: fœmina rectas habet intus, pectinũ modo, uenas, & diuisiones, masculumq; non laudatum, fœminam bonitate antecedere. Eodem modo Mesue fœminam masculo præfert.* SE. *Vnde sortitũ est hoc nomen agaricus?* BRA. *Quid hoc ad rem? emes tu Venetijs hunc fungum, tamẽ, ne huius nominis rationem subterfugere uidear, Ptolemæus Agarũ urbem, & amnem in Sarmatia scribit. In Sarmatia uerò optimus agaricus nascitur*

tur, eo præsertim loco, qui Agarus appellatur: ideo Agaricus à loco nomē sumpsit. Prius zizibere præparare solebant, nunc etiā absq; noxa eius puluis cum sacchara sumitur. Medicina familiæ ab antiquis dicebatur, uel quia omnibus membris ualeat, uel ita salubris est, ut cuicunq; ex familia nō seruata ætate, sine delectu dari poßit. Ventriculū offendere, cōstat, & caput optime iuuare. A` Gallis agaric, ab Hispanis nostro nomen agarico, à Germanis danschvvun nuncupatur. SE. Asodili radices sequuntur.

Asphodelus. BRA. Asphodeli proferre oportet. SE. Nomina non curo, modò rem ipsam nouerim. ERA. Imò, ne quibusq; rusticis, & malè feriatis uiris similes simus, nomina curare debemus: præsertim quū in promptu sint nostro hoc tempore idiomata, & candidiores literæ floruerint, & perseuerent. A` Latinis hastula regia dicitur. Antiquitus hac radice uescebantur. Romani etiā Albucum nominant. Radices illi aßignat Dioscorides plures, oblongas, teretes, glandibus similes: mihi uidetur radicē unam habere, à qua plures prodeunt, quarum quælibet pæoniæ radicem imitari uidetur. Sunt enim longæ, & rotundæ: sed si tractentur, molles. Iam cœpit paßim haberi in hortis Ferrariæ, adeò ut nullus sit, qui asphodelū ignoret. Ex Bononiensibus montibus, & Veronensibus Ferrariā portatur. Quādoq; digitales radiculas, uel bulbos, qui ex craßiore radice prodeūt, sexagenarium numerum excedere uidimus. Plinius fatetur, quandoq; Autumno colligi asphodelū, à cuius radice octuaginta adnati bulbuli in aceruū uisi sunt. Ex hoc in his montibus semina, & radices habeto. Nec id te lateat, quamuis albucus appellatur. Plinius tamen eius

caul

caulem Albucum, ipsum uerò totum Hastulam regiã dici mauult. Fuere tamẽ qui duo genera facerent, per albucum candidum intelligentes scapum paulò ampliorem habẽs, purum, & leuem: asphodelus uerò, aut hastula regia acinosum caulem habet: nec defuere qui in marẽ & fœminam partirentur. Vnum animaduersione dignum est, in Gallia me uidisse pro asphodelo alteram herbam uendi, quæ bulbos quidẽ habet, sed breuis est herba, quũ asphodelus inter bulbosas herbas maximus sit, propterea id nomen hastula regia sortitus est. Imò & hunc errorem quidem pharmacopola noster fecit, sed admonitus, uerum asphodelũ habere curauit: eius enim bulbosæ herbæ radices copiosæ in Ferrariensi agro habentur, loco qui Sammartina nuncupatur. Gallia frondiles, Hispani gamones, aut gamonites uocant. SE. Tormentillæ radices sequuntur. BRA. Nisi hæc herba pentaphyllo sit, nusquã apud antiquos uel iota unum inuenire potui, ut plurimũ in Italia septem folia habet, tamen & quandoq; quinq;, ut duo parua foliola, pro folijs cõputanda non sint. Nostri pharmacopolæ in Bononiensibus montibus eam inueniunt, sed iam cœpit in hortis Ferrariæ paßim plantari: herba cubitalis est, florem purpureum habens, paruum, cespitẽ quodammodo facit, à quo cauliculi emanant, supra quos folia in septẽ partes diuisa, aut quinq; uisuntur. Nonnulli apud Dioscoridem saxifragam esse censuerunt, decepti tamen, quoniã nec eius uires habet, nec illi pictura cõuenit. Pandectarius bistortam uocat, quũ bistorta altera radix sit, nisi ita in suo natali solo uocetur. Rubeã præterea ex colore quem radix habet, nuncupat, cui Genuẽsis assentire uide

Albucus. Hastula regia. Tormentilla. Siluai

uidetur, & re uera (præsertim in summa parte) radix eo colore insignitur. Veneti pharmacopolæ nonnulli ex hac herba trochiscos theriacos pro uiperarum carne faciũt: quod & Hermolaus in pentaphyllo fatetur, rationẽ addens, quoniam uiperæ modo (ut ipsi putant) nunquam uisuntur, qui quantũ aberrẽt, tu ipse iudex esto. In his montibus radices solùm colliges: nisi pentaphyllon sit, herba noua erit, id est, antiquis incognita. Nonnulli apud Germanos tormẽtill, alij Rotvvurtz, Blutvvurtz alij nuncupant. SE. Ad saxifragæ radices ueniamus. BRA. In hac etiam herba uariæ ambages sunt, quoniã multæ sunt herbæ, quas nostrũ uulgus saxifragas nuncupat: fuere qui uocatam pimpinellam pro saxifraga sumerent, alij herbam alteram pimpinellæ similem, alij similẽ tritico, alij nostro uocato garyophyllo, alij tormentillam accipiunt, alij herbam tormentillæ similẽ dicunt, alij quã uocamus euphragiam sumunt, alij Cretano marino similem, alij cretanum ipsum, alij à nobis uocatam sancti Petri herbam. Verum nullam harum saxifragam esse ex hoc apparet, quia Dioscorides epithymo similẽ esse dicit: sed harum nulla cum epithymo similitudinem habet, nec surculosa est aliqua prædictarũ, ut saxifraga pingitur. Quam uerò uos pharmacopolæ in officinis habetis, quæ est radix subrubra cuius herbæ folia pimpinellæ aßimilãtur, non modò hæc non esse illã ostendunt, sed nec sapor, qui omnino adstringens est, si mandatur. Nos saxifragã Dioscoridis nunquam uidimus, quòd meminerimus: empetron uerò frequenter in Liguriæ montibus, mare uersus Dioscorides duo capita facit: Vnum, de saxifraga, quã tamen empetron appellari dicit.

Saxifraga.

dicit. Aliud, de empetro, quod etiam phacois uocat: sed alias uires empetro, alias saxifragæ tribuit. Vnde Marcellus caput de saxifrago superfluū esse suspicatur, tū quia Dioscorides non incœpisset suū caput à Latino nomine, tum quia empetron ipsam uocat, tum quia à Paulo, qui breuibus omnia pertractat, quæ à Dioscoride scribūtur, de saxifraga sermo non fit, sed tantùm de empetro. Quicquid sit, quū diuersam figuram, & diuersas uires saxifragæ & empetro tribuat, diuersas herbas esse arbitror, nec caput superfluum esse. Non moueor autem quòd Latino nomine incipiat, quia ita appellari audiuit. Et si Paulus tamē omiserit, non mirū, quia pauciora scribit, quàm Dioscorides fecerit: imò & nonnulla, de quibus nunquā Dioscorides tractat, ut de arnobo suprà dictum est. At quum saxifraga ab effectu appelletur, quia saxa frangit, intra quæ nascitur, & eodem modo empetron, propterea herbam in montibus quærerē, quæ dum oritur, saxa scinderet, & per scissuras exiret, & epithymi figurā haberet. Hermolaus in suo Dioscoride herbæ figurā deesse tradit: Marcellus in antiquissimo suo reperiri inquit, ἐπιθύμῳ ἐμφερὴς, id est, epithymo similis: quum tamē epithymus herbæ figurā non habeat. Quicquid sit, si huius cōmunis saxifragæ radices, & herbā colligere placeat, facito: sin minus, eam relinquere poteris, utpote antiquis & recentibus ignota. Nam Simon Genuensis inter recentes quosdam refert unam herbam accipientes, alios alteram pro saxifraga. Idem etiam Pādectarius, & nostri recentes in hortis uarias herbas ostendunt, ac seminant, quas omnes saxifragas nuncupant, & pro frangendo lapide impendunt.

dunt. Aliàs determinatè omnes recentiorum species aßignare statuimus, & quid sint, ostẽdere. Nũc satis habeas, illam radicẽ, quam in Bononiensibus montibus, & Veronensibus colligitis, non esse Dioscoridis saxifragam, aut empetron didicisse, imò & recentes in ea dubitant. SEN. Quum hìc nostræ saxifragæ radices præsto sint, colligere non desinam, ne quandoq; ab aliquo imperito medico expeteretur, ego autem carerem. BRA. À Germanis steinbrech appellatur, quod nomen saxifragis impositum est: nam & alia quædam peculiaria nomina habent speciebus saxifragæ recentiorũ, ut gryenkraut, quia Ischiadicis potißimum mediatur, & meerhyrsz & schlutren, quorum differentiam ipsis relinquere statuimus. SE. Ideo ad spo-

Spodium. dium ex cannis secundũ Auicennam descendamus. BRA. Non ab re secundum Auicennæ sententiam addidisti, nam ipse tali spodio utitur, quum uerum spodiũ fortè non habuerit: nos uerum spodiũ habemus, ideo ex cannis, & fictitium despicere oportet. Non defuere tamen recentes qui non solùm Auicennam reprehendunt, uerùm ex nulla altera re spodium fieri posse censent, quàm in fornacibus mineralibus. Hi autem maximè decipiuntur, quoniã Dio-

c.41. scorides quinto libro, & Galenus ubi de spodio, & Plinius multa, quæ pro spodio poni possunt, & quibus modis

Antispodium. cinis fiat, qui antispodium uocatur, edocent: fit enim ex oleastro, ut quinto libro, & ubi de oleastro tractat Dio-

c.113. scorides monet. Sumitur autem oleastri, aut oleæ coliculus, fit ex malis cotoneis exossatis, ex gallis, ex linteorum licinijs, ex candidis moris immaturis, ex lentisco ex terebintho, ex floribus labruscæ, ex folijs tenerioribus rubi, ex

coma

coma buxi, ex pseudocypero, id est, falso quadrato iunco cum suis floribus, ex germine fici in sole siccati, ex glutino taurino, quod nos collam garauellã uocamus, ex lana aspera succida pice aut melle madida. Deficiẽte spodio, omnibus his uti possumus loco eius: & ideo antispodia, ac si dictũ sit, pro spodio, nuncupantur. Et ideo Auicenna reprehẽdi non debet, si cannarum radices adustas, & ante ipsum Serapio, spodium dixerint. Nempe certum est de minerali spodio, id est fornacibus inuento non loqui, sed de antispodio, id est, de eo, quo loco spodij uti possumus. Constat autem & ipsum radicum cannarum cinerem pro antispodio poni posse. Quod autẽ Auicenna, & Serapio Dioscoridis antispodiũ nouerint, caput de tutia apud ipsos leges, nam eo de uero antiquorum spodio loqui, à Caminis accepto percipies: quam ob rem malus interpres in causa fuit, qui commodè uocabula non reddidit. Et ideo hi autores non erãt ita temerè explodendi, ut quidã recentes explodunt, sed potius corrigendi, ut in eo lemmate quo spodio scriptum est de antispodio legatur. Fuit error interpretis, spodiũ, pro antispodio interpretantis, ubi postea de tutia inscriptione posuit. De pompholyge, & spodio, legendum erat. Est autem spodium apud Dioscoridem, Plinium, Galenum, Paulum, Serapionem, & Auicennã, & cæteros omnes fidos autores tale: quoties æs purificare contendũt, in fornaces imponentes, fumus eleuatur, subtilior, & leuior, qui fornacis culmini inhæret: hic pompholyx dicitur: à nostris recentibus, & Arabibus Tutia nuncupatur. Vnde põpholyx est aris, & cadmiæ fauilla, uel bulla (ut nomẽ ipsum indicat:) spodium

Defendit Auicenna

Tutia. Pompholyx.

uerò est pars fumi ponderosa, & nigrior, quæ fauillas simul mistas habet, & quandoq; carbones: hoc est uerum spodium, quo in officinis uti deberemus: tamẽ quum opus sit spodio uti, pompholygem semper, id est, tutiã accipito. Nam hoc edocet Galenus, qui nunquã spodio usus est, quia pompholygẽ habebat: ideo & nos spodium dimittamus, quia pompholygem habemus. Si pompholyge careremus, spodio uti oporteret: quod si haberi nõ posset, ex ære spodium, aut ex argento, uel auro (nam & spodium argenti & auri fit, quod Plinius lauritim appellat, & oculis aptius est) ex plũbo accipi iubet Plinius: si ex nullo metallo haberi posset, ex rebus præcitatis fieri oporteret, & hoc antispodium esset. Nec illud Auicennæ ex cannarum radicibus despicerem, aut ex animalium oßibus, ut quidã ex elephantũ dentibus, alij ex collo parant. Quum ergo spodio indigemus, pompholyge utamur. Si pompholyx, id est, tutia desit, spodiũ sumatur. Deficiente spodio, in primis aureo, argenteo, æreo, deniq; plumbeo antispodio utamur: quod uel ex rebus à Dioscoride dictis, uel ex cannarum radicibus fiat. Verùm pompholyge carere non possumus, quum in Italia, & in propinquißima Germaniæ parte plures metallorũ fodinæ non desint, ubi & uili pretio emitur. Multi uerò spodiũ & pompholygem confundunt, quũ manifestißimis indicijs deprehendantur. At ex radicibus ad metalla transiuisse uidemur. SEN. Non equidem transiuimus, quia de spodio cannarum, quod radix est, loquebamur. Tu uerò ad ampliorem doctrinam de spodio ex metallis tractasti, præsertim quia immeritò Auicenna in antispodio suo ex cannarum radicibus, uel

adust

adustarũ confrictione, aut data opera igne taxabatur: uerùm hæc aliàs, ut ad rem nostrã reuertamur. BRA. Nonnulli Germani tutiam uel spodium Nix uocant, alij Nil, quod & Latinum nomen est. Ideo cauillari solent æquiuoco argumento dicentes: si nil ualet oculis, non sanabuntur: sed Nil ualet oculis, igitur sanabuntur. Vides æquiuocationem esse in uerbo, Nil: causa autem apparentiæ in paralogismo identitas nominis est. SEN. Hæc Dialecticis omittantur, & ad Bistortæ radicem ueniamus. BRA. Imò sophistarum munus est, hæc tractare. Ad tuam bistortam accedentes, plures herbarij hanc herbam, quam uos ob radicem bistortam dicitis, apud Dioscoridem Catanance esse censuere, præsertim secundam speciem: quod & Hermolaus testatur. At eam non esse facilè deprehendi potest, quoniam Dioscoridis Catanance radicem paruam ceu oliuã habet, & folia oleæ figura & colore: uestra autẽ bistorta non habet radicẽ ut oliua, sed multò maiorem, & nigram, & geniculatam: nec folia bistortæ, oleæ folia figura & colore imitantur, sed potius figuram lapathi acuti habent adeò, ut quandoq; speciem lapathi esse suspicatus sim: tamen in nulla quatuor specierum reperitur: equidem folia acuti lapathi habet, quæ ex uno latere quodãmodo cœrulea sunt, ex altero herbacea. Radicem habet extra nigram, intus rubram, uel in quendã ruborem tendentem. Radicem adstringentem esse constat, propterea ab his recentibus in menstruorum abundantia accipitur. In his montibus eam collige. Herbarij nostri ex Bononiensibus montibus petũt, & radicẽ solam seruant. SEN. Habet'ne aliud nomen, quàm Bistorta, uel Bitorta?

Nix. Nil.

Bistorta.

Catanance

BRA. À radice bistorta dicitur. Aliqui minorem lappam appellant, alij Bardanam minorē: sed nomina sunt potius ad placitum, quam aliqua ratione imposita. Illos tamen deceptos esse constat, qui bistortæ radicem, been rubrum esse putarunt: quippe rubrum been, & folijs, & uiribus, & radice aliud est à uocata bistorta. Nihil deniq; de his loqui oportet, qui bistortam tormentillam faciunt: adeò fatuè & absque sensu loquuntur, quum bistorta rumicis folia habeat, tormentilla in septem partes distincta. SE. Nihil habes apud antiquos certi de bistorta? BR. Quandoq; britanica Dioscoridis, bistortam esse suspicatus sum, quia foliū habet rumici syluestri simile: postea alia non respondebant, quippe britanica folium habet nigrius, pilosius'ue rumice, & radicem breuem & tenuem. At bistorta rumicis quidem folium habet, sed nec nigrum, nec pilosum, imò ualde leuigatum, & radicem magnam, rationeq; herbæ crassam, cōtinet. Illi præterea decipiuntur, qui bistortam Astragalum esse arbitrantur: quoniam etsi astragalus radicem rotundā habeat, raphani modo prælongam, nigris alijs agnascentibus præduris & implicatis ut cornua, gustu spissante: tamen bistortæ radix alia forma uisitur, nec habet ramos, & folia ciceris bistorta, ut Astragalus. Propterea hanc bistortam antiquis incognitam censeo, quam & Galli bistorte uocant: à Germanis uerò pro serpētaria sumitur magno errore, ut qui frigidum pro calido ponant. Imò & bistortam herbam nonnulli in Germania drachenvvurtz, & nottervvurtz (nomina à serpentibus ducta) appellant: quanquam non desint, & qui bistortam schlippen uocent. SE. Carlinæ radices

Britanica.

Astralagus.

Carlina.

dices ſequuntur. BRA. In Bononienſibus montibus chamæleonta duplicem inueni, album, & nigrū. Idem in Mutinenſibus plerunque me uidiſſe accidit: ſed præter hos duos, quidā papus aderat, tanquam cardui echinus, latus, purpureus in ſummo, aculeatus undiq;, qui ſine folijs è radice ſupra caulem exibat: hunc illi herbarij Carlinam uocabant, & locorum accolæ. Tunc carlinam chamæleonem album non eſſe ſuſpicatus ſum: nempe antea continuò carlinam & chamæleonem idem eſſe putaueram, & nomen corruptum eſſe, & carlina, quaſi chamæleon diceretur: unde herba noua carlina erit, de qua nuſquā antiqui, neſcio an folia duabus uel tribus carlinis, quas uideram, abrepta eſſent. Id tamē ſcio, uos pro carlina chamæleontis albi radices ſumere. Vbiq; naſcuntur chamæleon albus & niger, & omnibus notiſſimæ ſunt herbæ. Vnde carlina à chamæleonte altera erit: fingūtq; herbarij, quia in medio tanquam ſagittæ uulnus habere uidetur, Angelum de cœlo miſſum id feciſſe ſagitta tangens, ut Carolo magno eam oſtenderet, qua eius exercitum à peſtilenti morbo liberaret: hæc puerilia ſunt, tamen quoſq; rem tibi oculata fide oſtendam, pro carlina, huius chamæleontis radices & in his montibus potius quàm alibi colliges. Chamæleon dicitur ex ſimilitudine, quam cum chamæleonte animali in ſerpendo, & in mutatione colorum, penes uarios terræ affectus habet. A' Germanis uiediſtel, & mariendiſtel chamæleones appellantur. Sed quæ ita à Germanis dicuntur, potius cardui ſpecies ſunt, quàm chamæleones, ideo pro chamæleone carduum ſumunt. SEN. Sigilli ſanctæ Mariæ radices ſequuntur. BRA. Nunquam

Chamæle[...] (margin)

Sigillum [...] ctæ Mari[...] (margin)

legi Gloriosam uirginē sigillum habuisse, aut literas misisse, minus imaginari possum, sigillū radices habere. SE. Est herba quæ ita nuncupatur. BRA. Non habet aliud nomen? quomodo appellabatur antequam Virgo Maria in lucem prodiret? SEN. Id ignoro, tamen alijs etiam nominibus appellatur, ut à geniculo radicis, genicularis, & fraxinella. BRA. Optimū est plura nomina nouisse: iam intelligere cœpi, quid per sigillum sanctæ Mariæ uelis. Ea herba est, qua mulieres sibi faciē extergūt, & fucant, etiam sigillum Salomonis dicitur. SE. Ea inquam sed & radix ad rem uenercam, saccharo conditur. BRA. Hæc apud Dioscoridem & antiquos Polygonatum est, quæ candidam radicem habet, pluribus geniculis plenam, cuius saporē Galenus, & Paulus explicare nesciuerūt. Recentes nonnulli crassissimo errore detinentur, putantes apud Serapionem secacul polygonatum esse, quum secacul, non eryngium (ut interpres dicit) sed altera radix sit: rectè ab aliquibus genicularis dicitur, nomē Græcum polygonatum scilicet exprimentes: à polygonio mare & fœmina differt, quod nos uulgò corigiolam uocamus. A' Gallis, seau de nostre Dame: à Germanis ex colore, Svveisuortz, id est, radix alba nuncupatur. Ventriculū roborat melle cōdita, sed saccharo gustu perfectior, et suauior creditur. SE. Cynoglossæ radices prodeunt. BRA. Quam pharmacopolarum turba caninam linguam putauit, è solo eleuatam, canina lingua non est, quia per terram sternitur canina lingua, & plantaginē in folijs imitatur, sed ob scabritiem, caninæ linguæ assimilatur. Ferrariæ habetur, in sabulosis locis abūdat: ibi eam colligerem, utpo

Genicularis.

Polygonatum.

utpote efficaciorem, herbamq́; & radices seruarem. Ab Hispanis lengua de perro, à Germanis hundtszung nuncupatur: quamuis Germani herbam à terra eleuatam, surculosamq́; pro cynoglossa sumant: alteram tamen ab ea, quam nostri herbarij sumunt: nostrũ uulgus eam nullo nomine insigniuit, imò iacet despecta, & sine ratione calcata. Amœnißimum locum habet illustrißimus princeps noster, & alterum tempe, Pado circundatum, quem Beluedere appellat: ibi cynoglossa pulchrior, quam alibi uiderim, mirè uiret. SEN. Duronoci sequuntur. BRA. Doronicum à Græco nomẽ est: tamen apud Græcos nunquam doronicum reperi (nisi tu barbarè duronigo, uel durungo proferre malueris, ne à Græco desumas) minus à Latinis pertractatur. Arabes soli nobis hæc dora, id est, dona tribuere, quibus in uarijs simplicibus debemus. Serapio de his pertractat: sunt enim radices paruæ, dulces, in formam (ut inquiunt) calami aromatici, quæ plures medicinarum cõpositiones ingrediuntur, ut electuarium de aromatibus. Aliàs quot sint apud antiquos explicare conabimur: nondum compertũ nobis est, ad hoc usq; tempus doronicum. SEN. Been albi, & rubri radices occurrunt. BRA. Recentes inter ben, simplici e, scriptum, & been duplici e, differentiam faciunt: primum est fructus quidã, secundũ, radix. Re uera hæc nomina barbara sunt, ben, been, uel behem, suo modo tractent illi, & scribant: nam ut in rebus recentes, ita in orthographia cõfusi sunt. Quicquid tamen sit apud Arabes Ben uel Been, granum est angulosum, magnũ ut auellana: à Dioscoride quarto libro, balanũ myrepsicẽ, à Latinis glandem unguentariam

Doronic

Been.

Ben.

Glans vnguentaria.

appellatũ. Plinius uno nomine Myrobalanus uocat. Apud nobiles mulieres Ferrarienses notißima est hæc glans, qua oleum inodorum, id est, omni odore carens exprimunt, tamen ad omnes suscipiendos aptum. Autores in folio dißidẽt: nam Plinius heliotropij folium habere censet. Theophrastus quarto de plantarum historia, myrti, Dioscorides myricæ, Theophrastus etiam fructum cappari, Dioscorides auellanæ comparat: nec mirum, quia res eadẽ mihi sub una forma, illi sub altera præsentatur, præsertim si non multum differant formæ. Hoc been, id est, myrobalanum in tua officina habeas, non solũ ad odores, sed ad rem medicam. Venetijs emito: ex Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Iudæa Alexandriam fertur, postea Venetias: sed istud been potius inter semina numerãdum erat. Quicquid autem sit, non pauci recentes decipiuntur, qui pro been, baccas cici, id est, herbæ uulgò dictæ myrasole, accipiunt, & ex eis oleum parant, quod pro oleo de been uendunt. Quum tamen à Dioscoride primo libro oleum cicinum, & ab Arabibus oleum de cherua dictum sit, quod ab oleo balanino, id est (ut more ipsorũ loquar) oleo de been separat. Imò si nunquam de his Dioscorides tractasset, constat aliud esse Myrobalanum, aliud cicum. At ad rem nostram redeuntes, uos duas radices in officinis seruatis, quarum altera ben album, altera ben rubrum appellatis. Been album in Bononiensibus & Veronẽsibus montibus frequens est: folium habet magnitudine foliorum oleæ, sed in acutum tẽdit: radix ferè per terram serpit, è qua multi ramuli hinc inde crescunt, ut in glycyrrhiza fit, florem ueluti stellam albam habet. Been uerò

Been album.

Been rubrum.

rub

rubrum circa maritima naſcitur: ad nos ex monte Gargano, id eſt, ſancti Angeli defertur, ut coniectari poſſum apud Arabes non Ben. ſed Behem proferẽdum eſt, de quibus Serapio capite CCXXIII. Quid uerò ſint, non poſſumus uel ex Serapione, aut Auicenna colligere, qui eorum colorẽ tantum edocent. Ideo an ſint iſtæ radices quæ ad nos afferuntur, incerti ſumus. Græci (quod ſciuerim) hæc nunquam ſcripſere. At quia hominum animis ita receptum eſt, ideo & tu Behem album hic collige, rubrum ex alijs locis habebis. SEN. Corallina ſequitur. BRA. Inter radices corallinam numeras? SEN. Radix non eſt, ſed quia terræ inhæret, propterea in radicum loco ipſam diſpoſui. Dubitabam an inter herbas numerarem, uerùm nihil cum herba commune habere uidebatur, nec cum radice: de his autẽ nihil ad nos, modo ipſius copiam in officinam portem. BRA. Hic non habetur, ſed circa mare, in lapidibus & oſtrearum teſtis: græcè βρύον θαλάσσιον, Latinè muſcus marinus dicitur: de eo Dioſcorides libro quarto pertractat. Pandectarius & Genuenſis lichenem herbam cum muſco marino confundere uidẽtur, ſed grauius Pandectarius, quàm Genuenſis, quippe qui omnia abſque ordine ſimul miſceat, quæ bryon nuncupantur, & præſertim in hoc marino bryo & lichene: ſed de his uiris nihil ad nos, qui muſcum falſò, & uſnem comparent, & Dioſcoridem peſſimè adducunt, ut apud ipſos caput de Aijnech legito. Vnde breuibus, quam Corallinam uocamus, & in frequenti uſu pro puerorum uermibus eſt, à Dioſcoride, Galeno & alijs muſcus marinus nũcupatur: ſed hanc uim ignorarunt antiquiores, quòd uermes inter-

Serapi

Corallina.

Muſcus marinus.

l. 34

inſib

ficiat, quam posteriores ita esse comprobarunt, & nunc tota Græcia eo pro uermibus utitur. Imò sunt qui per plateas & uicos attritam corallinam uendant, ita ferè clamantes, χολιτοβότανον, χολιτοβότανον, acsi dixerint, uermes interficiens, uermes interficiens: quamuis suo uulgari idiomate uerba in i, potius finiant, dicentes χολιτοβόταμι. Mulieres pro uermibus puerorum uili pretio emunt: herba est omnino, & herba a Dioscoride dicitur. Vno tantùm perturbor, Plinium eadem ferè de musco marino scripsisse quæ Dioscorides, uno dempto, quia Plinius lactucæ folium habere dicit, sed crispius. Constat autem nostram uocatam corallinam lactucæ folio carere, imò similis est musco, imò muscus: unde Hermolaus qui Dioscoridem per Plinium interpretatur, lactucæ folium habere dicit, quoniam & Plinius capite VIII. libri XXVII. ita scriptum relinquerat. Marcellus uerò Capillata herba interpretatur: nam codex Dioscoridis Græcus τριχῶδες legit, quasi in modum tricharum, & capillorum. Hermolaus autem interpretatur, acsi scripserit θριδακῶδες, id est, in morem lactucæ, non autem τριχῶδες uterque uerum dicere potest. Plinius folia quædam serpentia latiora considerans, quæ formam lactucæ habent, & ferè muscum concomitantur. Dioscorides capillamenta illa quæ propriè muscus sunt, ut de una re Plinus, de altera Dioscorides loquatur, sed eodem loco nascantur. Nobiscum Marcellus est, aut nos potius cum Marcello. Nec moueor, quòd eisdem uiribus Plinij bryon, & Dioscoridis insigniantur: quoniam non ab re est duas herbas eodē præcisè loco natas,

tas, easdem uires habere: hæ autem circa mare, inter lapides atq; saxa nascuntur. SEN. Est'ne aliquis ex antiquioribus, qui ad puerorum uermes corallinā ualere scribat? BRA. Nullus (quē sciuerim) sed non est opus, omnia ab antiquis scribi, & nos ab eisdem omnia petere: nuper inuentum est hoc, & ita esse nemo non scit: imò corallina soluit, ut experientia oculata fide demonstrat, quam tamen inter constringentes res antiquiores enumerāt. SE. Nonnulli tamen reperiuntur, qui solùm antiquos sectari uolunt, nullis alijs credentes. BRAS. Hi eorum ingenia abiecta, uilia, & absq; iudicio existimant, quæ noua quædam inuenire non poßint. Id nescientes, facilimum esse inuentis addere, & duce experientia multa inuenire: nam & antiqui homines fuere, & in multis plurimi errarunt, nos multa in dies uia regia inuenimus, et experientia, quæ fortè ab alijs inuenta fuere, sed à nullo scripta, quem nouerim: nihil enim est, quod non efficiat humanus animus, modò uelit. SEN. Vnde sumptum est hoc nomen corallina? BRA. Quia ut corallus in aqua nascitur, & ubi coralli nascuntur, etiam inuenitur, propterea non pauci decepti sunt, corallorum folia esse putātes: & hi peius sentiunt, qui corallinam & coralliū idem fecere: quanquam & corallium puerorum uermes necet, & eorum comitialem morbum, quem Brutam uocamus, tollat. SE. Zenestræ radices occurrunt, tamen non sunt in magno usu. BRA. Non Zenestrā, sed Genistā proferre debes. A' Dioscoride σπαρτίου, & Galeno σπάρτου appellatur: flores, radicem, atq; herbā seruato. Mesue inquit genistam siliquas facere in modum lengibi: interpres pro lengibi,

Corallina soluit.

Corallium.

Genista.

orob

orobum uertit, quum faſellum ſignificet. Ideo interpres dedit anſam Manardo reprehendendi Meſuem, non ipſe Meſue, qui ſiliquas geniſtæ faſello comparat, quãuis non ſit ingens differentia ab orobi ſiliquis. SEN. Imperatoriæ radix, & endiuiæ ſequuntur, ſed endiuiam in Ferrarienſi agro habere ſtudebimus. BRA. Cur in tua officina Imperatoriam habere ſtudes? ingreditur'ne compoſitiones aliquas? SE. Non equidẽ, ſed ethologis, & pſeudomedicis nonnullis eam uendo. BRA. Quam herbam Imperatoriam putas? quippe Leoniceno uiſum eſt, Ligurum Imperatoriam, uerum liguſticum eſſe, tamen multæ herbæ uarijs in locis Imperatoriæ dicuntur. SEN. De illa nunc loquor, quam iſti Ferrariæ appellamus, tria folia habente, quorum medium in tres partes diſtinctum eſt: quæ è lateribus ſunt, in duas, ut medium folium coronam ferè imitari uideatur. BRA. Herbam noui, ſed nuſquam apud antiquos (quod ſciuerim) eam reperi: contra quartanas ualere certum eſt, & ad eruendos partus, ac faciles reddendos experta. Cerebrũ expurgat, & ab ſuperflua humiditate liberat. SEN. Quam qualitatem habere putas? BRAS. Experimento, & uia regia Galeni, calidam & ſiccam eſſe deprehenditur. In montibus Bononienſibus copioſè prouenit. Reliqua proſequaris. SEN. In calce radicum ſumus. Cortices ſequuntur, quos proſequi incipiemus, ſi dulci quiete, & gratis obſonijs uentriculum & membra donauerimus. BRA. Vt lubet agatur.

Imperatoria.

DE CORTICIBVS, quorum in Ferrarienſibus Pharmacopolarum officinis vſus eſt.

BRASAVOLVS.

IA expediamus, Cortices numera, quos Herbarius in hunc ſacculum colligens ſeruabit. HER. Operi accinctus ſum. SEN. Granatorum cortices aliјs corticibus ianuam recludunt. HER. Diebus elapſis ſacculum horum corticum collegi. BRA. Verum eſt, ubi de floribus ſermo incidit, Malicorium ab antiquis dici oſtendimus. SEN. Citri cortex ſequitur. BRA. Et hunc corticem in fructibus tractauimus, quem nunc ſaccharo condientes uentriculo roborando paramus, & ars in ſummo eſt, ut nihil addi poßit. SEN. Ergo ad Sambuci cortices accedamus. BRA. Et de ſambuco in herbis expeditum reliquimus. SE. Cinnamomi cortex conſequitur. BRA. Cinnamomum noſtri pharmacopolæ non habent, ſed loco eius caßia Syringe utuntur. A Dioſcoride Moſylicum, ex Moſylo Aethiopiæ promontorio, in quo eſt harum rerum emporiũ, collaudatur. Id etiã probat Dioſcorides, quod nigrum colorẽ habeat, & quod quũ uino diluitur, in cineritium colorẽ tranſit, quod habet uirgulta tenuia cum leuore, quod habet nodos per totum continuos, & quod odoratißimũ eſt. Quod autem animaduerſione Cinnamon cortex.

ſione dignum eſt quum inquit, colorem nigrũ habere, & quod quum uino diluitur, in cineritium colorem tranſit. nam hoc modo interpretatus eſt Marcellus. Hermolaus aliter exponit, ſcilicet aritudine cineris fuluum. Serapio autem Dioſcoridem hoc loco refert, acſi dicat cineritium colorem habere cum rubore. Re uera à Serapione diſſentire non poſſum, quum hæc ſint Dioſcoridis uerba, τῇ χρόᾳ μέλαν τεφρίζον γὰρ ὡς οἰνῶδες, id eſt, colore nigrum: uerùm quia nigrum exquiſitè non eſt, dedit, tanquam cineritium in uino, acſi dicat cineritium in rubro, ut Serapio refert, & Galenus optimum Cinnamomum cineritium eſſe in theriaca ad Piſonem fatetur. Ibi enim Cinnamomi notas edocens, inquit τεφρώδες τῇ χρόᾳ, id eſt, cineritium colore. In libro etiam de Antidotis, ubi probatiſsimum Cinnamomum deſcribit, talem colorem habere inquit, tanquam ſi lacti phæum & parum cyanei miſceatur. Si autem hæc tria ſimul iuncta ſint, album, phæum, id eſt, fuſcum, & cyaneus, fit ille color cineritius cum uino, id eſt, cineritius cũ rubore, ut ego in pluribus rebus, & coloribus ipſis dum hæc ſcriberemus, experti ſumus: erat autem talis rubor, ut potius in ſubcineritium inclinaret. Quam ob rem Serapioni potius inhæreo, quàm Marcello ſibi ſuam interpretationem fingenti, & Hermolao. Ad rem noſtrã redeuntes, cinnamomo caremus, præſertim perfecto, quod Moſylicũ dicitur, & à Galeno in libro de antidotis, odorem qui dici non poteſt, habere indicatur, & guſtum calefacientẽ, ſed non ita ualidè ut mordicet, & triſtitiã faciat. Colorem habet, qualem ſuprà diximus. Additq; in libro de Theriaca ad Piſonem,

[margin: rma. / rapio. / 3. / namomum ſylicum, ul.]

nem id probatißimum eſſe, quod uirgulta gracilia habet, & frequẽtes nodos, odorẽ longè optimũ, ſuauißimumq́;, & guſtu acre nobis apparet, mordax admodum: poſtea addit, διαμασσώμενον πηγανίζειν δοκεῖ: id eſt, Manſum, rutæ ſimilitudinem præ ſe ferre uidetur. Qui Galeni locus oſtendit Manardum celeberrimum immeritò Marcellum taxare, qui in probatis codicibus ſe inueniße, rutæ odorẽ ſpirare, fatetur: nam & hoc Galenus proculdubio cenſet: nec refert quòd grauis ſit rutæ odor, & à Galeno cinnamomũ odoratißimum prius dicatur: quia ſimul conſentit aliquid odoratißimum eſſe, & quodãmodo in rutæ odorem ſpirare, quod in Dioſcoridẽ intelligendum eſſe, Serapionis teſtimoniũ probat, inquies, & melius eo etiã eſt, quod cum odore optimo ſuo trahit odorem rutæ, & cordumeni. Ad rem igitur, qui uolunt uocatam canellam eſſe cinnamomum, decipiuntur, cùm ob alia multa, tum ob hoc præcipuè, quia canella non habet frequẽtes nodos, & canella eſt tanquã cutis, ut Plinius & Theophraſtus teſtantur, cinnamomũ tanquã cortex quãuis Dioſcorides in hoc illis aduerſetur, etiam canella corallorum collorẽ habet, non autem cinnamomũ, ſed prædictum. Tamen quum ſex ſpecies cinnamomi inueniantur, ut Galenus locis citatis, Dioſcorides, Theophraſtus, & Plinius cenſent: imò inter optimũ & peßimum genus ſit maxima diſtantia & differentia, non dubito nos aliquã ſpeciem habere, & uidimus album cinnamomũ, & nigrum, id eſt, quod in hos colores inclinabat, & quod eſt ſimile caßiæ rubenti, ſed moſylico caremus, quod inerrabilẽ odorẽ habet: & ſi accidat nos optimo cinnamomo uti debere, duplũ caßiæ accipe

Marcellus dicitur.

Canella, plin. & theofr.

cipere possumus, id est, duplum probatissimæ canellæ: nec argumẽtum Quinti, quod Galenus in libro de Antidotis refert, alicuius momẽti est, si deberemus bibere cyathum uini cretici, & desit, nos debere duos cyathos loræ bibere: & si desit panis ex similagine, duplũ furfuracei edere debeamus. Argumentum hoc ad rem nihil facit, nam quod de cinnamomo, & cassia dicitur, idem est ac si ad ferẽdum pondus uiro forti indigeremus: at ipso forti uiro caremus duos debiliores accipiamus. Canella autẽ quæ pro cinnamomo sumi debet, ea est, quæ Gizir uel Gizi nũcupatur. Difficile autẽ est & optimũ cinnamomum & optimam canellã nosse, nisi sæpius experti simus, ut Galenus testatur, nam pseudocinnamomũ, & pseudocanella habentur: tamẽ si quis expertus est (ut Galenus in libro de Antidotis tradit) facillimum est ad cognoscendũ optimum cinnamomum: quanto magis bonum est, tanto diutius durat: & hi summè delirant, qui cinnamomum senio non affici contendũt: imò, ut præcitato loco inquit Galenus, non seruat ad trigesimum annum synceras suas uires. SE. Si nostra canella cinnamomũ nõ sit, quid igitur esse iudicas? BRA. Constat apud antiquos, quod canellã appellamus, cassiam esse, & cassiam syringa. Cassiam uerò nũc à nobis ita appellatam, quæ ab Arabibus fistula uocatur, alia res est de qua (ut in fructibus prædiximus) antiqui nunquã tractarunt. Vt autem ad rei summam accedamus, tria sunt apud Ferrarienses & Venetos pharmacopolas, quæ cortices sunt. Vnum, cassiam ligneam ad differentiã cassiæ quæ soluit, appellant: aliud, canellã: tertium, scauezonum dicunt. Scauezoni sunt canellæ frusta, & ineptiores partes, & in

horum

horum genere quandoque cinnamomi frusta inueni, odorata ualde, colorē mistū ex albo, lacteo, fusco, & cyaneo, & nodos frequentes habentia: quam appellatis caßiā ligneam, est pseudocaßia Dioscoridis, quæ si cum caßia similitudinem habeat, gustu tamē deprehenditur, nec odorata est aliquo modo Quam uerò canellā dicitis, est uera caßia Dioscoridis, non cinnamomū: tamen quia inter caßias, id est, nostras canellas, aliqua frusta inueniūtur, quæ cannas longas, angustas, crassas, & fistulis plenas habent, gustu erodentes, & adstringentes cū aliquo feruore, odoratas, & odorem uini referentes. Hæc est prima species à Dioscoride descripta, quæ à barbaris dicitur Lada. Et in fasciculis nostræ caßiæ aliqua nigrescens inuenitur, quam Dioscorides ζίγιρ appellari dicit: quamuis Galenus in li- gal.
bro de Antidotis duas syllabas habere fateatur, quarum prima est γ, & ι, secūda est ex ζ, & ι, ut γίζι dicatur. Propterea Hermolaus à Manardo reprehēditur, qui dixerit in Mana
à Galeno γίζιρ appellari, quū Galenus etiam literas numerans, γίζι scriptum reliquerit. Non uidit autem Gale- gal.
num alijs in locis uario modo proferentem. nam in Theriaca ad Pisonem probatißimam caßiam laudās, ab incolis inquit ζιγγίβερ appellari: propterea in his Barbaris nominibus nemo reprehēdendus est. Id autem addam, inter fasciculos caßiæ nos frequenter cinnamomū uidisse, & non ut Hermolaus dicit, [redacted], sed xylocinnamomo inueniri. Multa genera & caßiæ & cinnamomi ab autoribus ponūtur. Tumet Dioscoridē, Theophrastum, Plinium, & Galenum præsertim in libro de Antidotis legere poteris, ubi horum species exactè tra-

ctantur: mihi nunc satis fuit, nostram canellam speciem caßiæ esse, demonstrasse, & quam dicũt caßiam ligneam, esse pseudocaßiam, & cinnamomum quandoq; inter frusta caßiæ Scauezonos appellata, inueniri. SEN. Tecum sentiam, quousque meliora discere potero. BRA. Nunquam meliora disces, nisi hoc uerũ esse confirmes, quempiam per Venetorum nauigationes Alexandriam mittẽs, qui in Felicem Arabiam equitet. Is poterit uerum cinnamomum, aut ueram caßiam afferre: quanquam hic idem Alexandria, dextrorsum iter petens in Aethiopiam ad Mosylicum promontorium accedere poßit. Hæc de cinnamomo, & caßia lignea, caßia syringa, & canella dicta, quam eodẽ nomine Galli & Hispani uocant canella, Germani uero zimmet: non desunt tamen qui rindem addant, id est, corticem. SEN. Mandragoræ cortices sequuntur.

Mandragora.

BRA. In mandragora plura sunt, quæ cortices nuncupari possunt, & in fructu, & in radice, & in foliorum costis. Quem corticem accipitis uos? an radicis corticem, quem Dioscorides filo suspendi, & seruari dicit? SEN. Illum inquam. BRA. Et solùm cortex apud uos in usu est. SE. In somniferis quandoq; fructibus utimur. BRA. Tamen ex mãdragora plura à Dioscoride seruare iubemur, quæ singulatim explicare tentabimus. In primis autem duo Mandragoræ genera ab autoribus poni scito, præsertim Dioscoride: secun[illegible]m Morion dicitur. Hermolaus id pomũ esse putat, quod uulgò desdegnoso nuncupamus, in fictili supra fenestras nascens. Argumentum habet, si quis ex hoc pomo comederit, insanus fit, ex hoc inquam, quod morion dicitur. Nostra autem hæc poma Ferrariæ

Morion.

sup

supra fenestras frequentia Melanzana(à Neapolitanis præsertim,à quibus in summo honore habetur, & in magno usu est,& etiam Venetis)appellãtur,quasi mâla insana, hæc autem potius coniectura est nullius momenti, quàm argumentum. Nam illustrißimas Isabellam & Iuliam Taraconenses per totã æstatem eiusmodi poma melanzana comedentes uidimus,& singulis annis, in pultarijs decocta,& quandoque frixa,ex oleo,sale,pipere,& quandoq; aceto : tamen nunquam insanæ uisæ sunt,sed in dies sapiẽtiores euasere. Nec ego ab illis abstinui,imò & ipsæ illustrißimæ sorores ad me cocta miserunt,quũ Ferrariæ habitarẽt.Expulso enim patre Federico rege Neapolitano,exules per Gallias cum patre,matre,& duobus fratribus iuere. Alterum fratrem apud Hispaniarum regem habebãt,qui captiuus custodiebatur,patre uita functo. Mater illustrißima & sanctißima in Italiam uenit, & Ferrariam petijt Millesimo quingentesimoseptimo, ubi usq; ad Millesimum quingẽtesimum trigesimumtertium annum,infelicißimã uitam, sed sanctißimam, duxit, quippe omnia incommoda,omnia sinistra,omnes infelicitates, & calamitates illi accidere, quas humanus animus ferre potest:quo anno infelicißimam illã uitam,cum uera & sempiterna commutauit illustrißima Isabella Bautia (hoc enim nomine uocabatur.) Post matris obitum duæ pudicißimæ sorores, Millesimo quingentesimo trigesimo quarto Ferraria discedentes,maximo omnium dolore & ploratu,Valentiã petiere Hispaniæ Taraconensis urbem, ubi frater olim captiuus, nunc Prorex effectus moratur. Interim dũ mater uitali aura fruebatur,duo fratres obie-

rant: unus in Gallia, alter Ferrariæ Cæsar illustrißimus. Sed his omißis, ad Mandragorã ueniamus: quippe secundam mandragoræ speciem à Dioscoride positam melanzanum esse inficiamur, uel (ut nos dicimus) desdegnosum pomum. Primam uerò speciem lata folia habentem, in his montibus colligere poteris. Eam etiam in Bononiensibus montibus frequentem uidimus, sed eo monte Gargano ad nos potißimum affertur. Ex ipsa sequentes partes serua, ex mare præsertim, non ex fœmina, quia in marem & fœminam partitur Dioscorides, & fœmina multò minora folia habet, & pomum in duplo minus, quàm mas. Primo igitur ex cortice uirentis radicis succum serua, radices tunde, postea prelo exprime, & insolatus sit quum densatus concreuerit, in uitreatum uas, aut picatum serua. A Dioscoride poma colorem uitelli oui habere dicuntur, à Theophrasto, & Plinio nigra. Re uera nec certè nigra dici possunt, nec lutea, tamẽ in luteum potius colorem inclinare uidentur: præterea radicis corticem funiculo suspensum serua. SEN. Hoc est quod seruamus. BRA. Imò radices in uino ad tertias coque, & pro grauißimis doloribus, & membris secãdis serua: nec folia despicito, quæ sale seruantur: etiam uinum ex cortice radicum sine coctura fit. Si uini dulcis cadum acceperis, & corticis pondo tria conieceris, pro his qui secari & uri debent, poma & ipsa conserua, & liquorẽ ex radice incisa manantem. SE. Omnia seruabo: sed quid est, quod Dioscorides caule carere tradit? BRA. Theophrastus & Plinius, hic libro. XXV. capite XI. ille sexto de plantarum historia, caulem habere censent. Dioscorides aduersatur, caulem habere.

Theofr. lim 9.

Sed

Sed res ipsa iudex sit, breuem habet caulem, ideo non mirum si absque caule à Dioscoride pingatur: illi uerò caulem habere uoluerunt, quia breuißimum saltē habet. Sed hæc aliàs. Nunc id tantùm addam, impostores circunforaneos inueniri, qui radices humana effigie insignitas ferant, quas mandragoras esse testantur. Sunt autem fictitiæ, & manu factæ radices ex cannarum radicibus, humana effigie sculptis, postea plantatis: nascuntur radiculæ paruæ, quæ repræsentant capillos, herbam, pectinis pilos, & ex terra eum colorem acquirunt, ut radix esse uideatur: fabulantur uerò adeò altè clamare hos homunculos, ut obturatis auribus erui oporteat, quod faciunt hac radice, canis caudæ adalligata, & plura alia fabulamenta, ut numos extorqueant à miseris ignaris, fingunt. Si uerò Columellam in horte adducas, mandragoram semihominem uocantem, uel deceptus est hic autor, uulgi opinionem sequuntus, uel (quod magis probo) ita scripsit, quia eius radix in duas fibras ueluti in duo crura diuiditur. Hispani, ut nos, Germani alraun mandragoram uocant. SE. Cortices medij castanearum sequuntur. BRA. Per medium corticem, intelligis'ne illum qui inter echinum & subtile hymen castaneæ carnem tegens cernitur, qui immediatè echinum sequitur. SE. Non: sed hymen intimum, id est, pelliculam illam intimam, quæ castaneæ carni inhæret. BRA. Nihil ferè aliud ex castanea Dioscorides laudat, quàm pelliculam illam: eam enim magis adstringere censet, quàm alia superiora coria, quum tamen & ipsa constrictiua sint. His autē & castaneæ carnem exhibent, qui ephemeron, id est, hermodactylum colchicum biberint,

columel [handwritten margin]

Castanea.

l. c. 122. [handwritten margin]

quod uenenum est. SE. Cortex ille uarias compositiones ingreditur, eam præsertim, quæ in frequenti usu est, unguentum de comitissa nuncupatum. BRA. A' Græcis balanus, & Iouis glans nuncupatur. In Sardinia optimæ nascuntur, sed & apud nos in Regiensi, & Mutinensi agro sapidissimæ, uerũ minores. A' Germanis castaneæ, kesten appellantur. SE. Raphani cortices sequũtur. BRA. Ne in æquiuoco uersemur, tres radices nescio, quæ raphani nomine insigniuntur. Vna, quæ uulgò raphanus propriè dicitur, acerrimum saporem habẽs, adeò ut caput tentet, & lachrymas incitet. Altera, radix est, quã in quotidiano usu habemus, seminaturq; & colitur: hanc raphanello appellamus, qui inter olera à cultoribus numeratur, & ab alijs Italiæ gentibus, præsertim Romanis, armorazo nuncupatur. Est & tertia radix, quæ sine cultu nascitur, quam syluestrem raphanellum dicimus. Tu cuius radicis corticem quæris? SE. Illius acutioris, absoluto uocabulo nostra lingua raphano appellati. Nescio tamẽ cur potius cortices, quàm totam radicem habere studeamus. BRA. Quoniam meditullium sub cortice existens, minori caliditati afficitur, quàm cortex: præterea facilè putresceret, cortex uerò facilius exiccatur. Nos raphanellũ nostrum, apud Dioscoridem raphanum, & à Latinis radiculam appellari iudicamus: quamuis & sub raphani genere noster uocatus raphanus contineri poßit, qui tamen à multis creditur esse lepidion: hi uerò non obseruant lepidion à Dioscoride herbulam dici, noster autem raphanus magna herba est. Adde plinium, nostri raphani folia, lauri folijs similia facere, et mollia esse cẽsere, quæ postea

Iouis glans.

Raphanus.

Raphanellus syluestris.

glad

gladioli retusi formã accipiũt: uerũ raphanus noster ampla folia habet, lapathi acuti folijs similia, & multo latiora. Noster igitur raphanus in raphani genere poni uidetur, non autẽ in lepidio, quia idem uidetur Dioscoridis lepidion, & seitaragi Serapionis, præsertim si seitaragi herbam intelligamus. In his montibus tui raphani radices collige: aliàs hæc omnia ad sensum ostendemus. Hispani rabanos, Germani rettich, raphanum uocant. SE. Capparorum cortices sequuntur. BRA. Te etiam in his radices quærere arbitror. SE. Radices inquam. BRA. De his sermo fiet, si in primis tibi ostendam Pandectarium in raphano summopere errare, utpote qui à Galeno scandicẽ uocari censeat, quum scandix alia herba penitus sit, inter olera ineptißima, quæ quidem apud Plautum damnatur: nam quendã exprobrat, utpote scandicis uenditorem: & matri Euripidis exprobratũ est, quòd neq; legitimũ olus, id est, scandicem uendiderit. Ad cappares redeuntes, notißimi sunt, & nunc frequentes, & optimi Ferrariæ nascũtur, in asperis & gracilibus solis, & in ruderibus: imò nisi impediantur, adeò uagè incedũt, ut proximũ solũ impleant & arescere faciant. Semẽ ipsum, folia, & radicum cortices seruare oportebit. Plinius Arabicũ pestilentem esse tradit, in quã sententiã uenit etiã Galenus. Aphricus, Apulus, & Marmaricus quondã infesti fuere, nũc probati euaserũt. Imò nos ex Apulia præcipuè habemus, quãuis in multis locis nunc Ferrariæ uireant. Antiquitus etiam caulis, & fructus sale seruabãtur, sed nunc & aceto. Mirum est de eo, quòd omnes medici pro cõperto suscipiũt, ad uentriculũ roborandum ualere, & ægris appetentiam

Scandix.

Capparis.

Capparis Arabicus.

facere credentes. Tamen Dioscorides certissimis uerbis, ita scriptum reliquit, Aluum turbare, siticulosum esse, & stomacho noxium, tamē minus noxium esse stomacho coctum, quàm crudum: omnes tamē pro uentriculo tribuūt, ut magis uigeat, sed non miror: quia & coriandrum pro roborando capite exhibent, cui tamen, ut Dioscorides fatetur, obstat, nisi capitis uitium sit ratione uentriculi. De capparibus fortè id credunt: quoniam à Paulo Aegineta libro I. cap. LXXIIII. appetentiam facere dicitur, & in principio cœnæ edi ex oleo & aceto, uel ex oxymelite, quemadmodum & nos utimur. Verùm & si ita condîtus appetentiā affert, non tamen ob hoc uentriculo conuenit: quia id est pro eo tempore ratione condimenti. Alioqui Dioscoridi opponeretur Paulus, quem tamen imitari summè studet. Tu Ferrariæ radicum cortices habere poteris, in uiridario præsertim Ioannis Brasauoli patrui, qui cura Hieronymi Brasauoli affinis strenuissimi, ibi uirent: sed quum efficaciores uires in montibus habere putem, propterea hic collige, & serua. Hispani cappares, alcaparas nuncupant. SEN. Thuris cortices occurrunt. BRA.

Thus. Thus cortice caret, sed cortex qui à Dioscoride thus dicitur, est arboris thus gignentis cortex. Habetis'ne uos aliū thuris corticem distinctum? SE. Non habemus, sed quum opus est eo uti, inter grana thuris inuenimus. BRA. Tamen si thus optimum esset, in eo corticē habere non possetis. SE. At omnia grana probatissima non sunt, nec omnia alba, aut rotunda sunt: nigra etiā inueniuntur plena cortice. BRA. Tamen quemq; pharmacopolam (pro uiribus) probatissimum habere conari oporteret. SE. Nos

in

in unguentis hoc nigro utimur. BRA. O' execrabilis error: id facitis acsi unguenta ad humanā uitam nihil faciāt, quum ex ignauiori unguento (nunc unguēti nomine abutor, ut recentiores faciunt, ad emplastra ampliantes) nunquam ad cicatricem uulnera perueniant, & causa putredinis sint. Vnde opus est exquisita simplicia medicamēta, unguēta etiam ingredi. Ex thure quatuor in officina tua seruato, thus ipsum, quod est arboris lachryma, ad quinq; ferè capita altæ, folio piri, secundum aliquos, secundum alios lauri, secundum alios salicis, secundum alios terebinthi. Theophrastus tamen, ac Plinius illis consentiunt, qui lauri folia habere inquiūt, nos incerti sumus propter incertos autores. Miror tamen rem hanc adeò incertā esse, sed certiores futuros breui speramus. A' Græcis Libanus dicitur, in Arabia nascitur, tanquam lachryma ex cortice suæ arboris emanat, ut apud nos in primis & mâlis armeniacis gummi fit, grungo appellatū. Mas in thure, rotunda lachryma, & quæ alba sit, dicitur, quod cæteris præfertur: alij colores, ut ruffus, & niger, ineptiores sunt. Rotunda grana prte faciunt auari mercatores, ea in primis quadrantes, postea per uas fictile ducentes, quò ad in rotundum tendant. Idem peßimi homines thus resina pini, & gummi arte quadā simul miscentes adulterāt. Adulterium igne deprehenditur: nempe thus accenditur, & confestim ardet: gummi uerò non accēditur, id est, flammam non emittit: resina in fumum euanescit. Ideo adulteratū, fumum potius quàm flammam emittit. Ex India etiam affertur, sed peius quàm Arabum. Curabo, ut saltem arboris folia, ramusculus'ue afferatur, quum illustriß. princi-

Libanu

thus rasum

pis nostri nauis Alexandriæ littora appellet: facilè enim est ex Arabia, uel India Alexandriam ferri. Venetijs hæc emes. Verùm opus est arboris corticē habeas, non thuris, ut quidā ignari putarunt, quia thus cortice caret: est autem cortex ad uarias ægritudines, ad quas priuatim ualet

Thuris manna. necessarius. Nec thuris manna uel pollinem omittas. Est autem manna, mica parua (ut inquit Plinius) ex concussu elisa, sicut in tritico id subtile quod ferè uolat, pollinem appellamus: ita hic, quod ualde subtile est, per cōfractum

Thuris pollen. uel per motum, pollinem dicunt, uel manna. Tamen quum easdē uires habeat cum thure, imò & ineptiores, an pollinem haberes, non curarē. Nonnulli uerò in thuris manna decepti sunt, eam esse mannam quæ soluit, & quæ è

Thuris Fuligo. cœlo descendit, arbitrantes. Non est autem opus thuris fuliginem omittere, quia ad multa priuatim in re medica ualet, arte autem paratur, ut apud Dioscoridem & Plinium, quum domi eris, uidere nihil impediet. Nos uulgò thus incenso, ab accendendo dicimus Galli ancens, Hispa-

Macis. ni Encentio, Germani vveirach appellant. SE. Macis sequitur, qui inter cortices numerari debet. BR. Aut Dioscorides de mace nusquam loquutus est, aut quid sit ma-

Macer. cis ignorare uidetur. Primo enim libro de Macere pertractat, inquiens ita appellari à Romanis corticem qui à barbaris affertur, crassus, colore subruffo, qui uehemētissimè in gustu adstringit, qā à barbaris afferri dicit. Marcellus caput de Macere Dioscoridi adiunctum esse putauit: & quia rem concisè tractat, & extra aromata ponit, Nobis autē propriū Dioscoridis caput esse uidetur, quoniam à nullo Dioscoridis codice abest, & Paulus Aegineta

neta, qui Dioscoridem concisè refert, de macere tractat. Dioscorides autem corticē esse censet: cuius uerò arboris nec ipsa, aut Galenus, aut Paulus ostendunt. Plinius VIII. cap. libri. XII. corticē esse inquit magnæ radicis, nomine suæ arboris appellatæ, quæ ex India uehitur: & quamuis ipse Machir appellet, & Dioscorides, Galenus, & Paulus Macer, re tamen cōsiderata, quò ad colorē, saporē, & uires, idē esse constabit. Apud Pliniū quid sit, incōpertum est, ut ipse refert: Græci corticē quidē esse testantur, sed cuius sit, prætermisere. Serapio quū de mace tractat, Dioscoridē, & Galenū in Macere adducit, ideo quod Macis uocamus, & Serapio Gisbese, idem sunt cum Dioscoridis macere. Est autem macer uel macis, uel macir, uel machir superior nucis myristicæ cortex, ut etiā Serapio ex sententia Isaac dicit, & Auicēna ipse testatur: quod si non sentirent, ab illis sponte dissentiremus, quia re uera macis est superior nucis myristicæ cortex: quippe corticē habet, ueluti tenellū iuglādis putamen, quo nux myristica tegitur. Supra hunc corticē cortex alter uisitur, qui totam nucem non tegit, sed ueluti cancellus per nucem discurrit, quāuis in aliquibus, sed raris, tegat, qui est subruffus, & hoc macis appellatur. Vnde sine dubio macis est supremus cortex nucis myristicæ: nec istud peritioribus relinquimus ut Marcellus facit, sed ita certū esse affirmamus: quia sexcēties oculis uidimus, & nuces myristicas domi cum cortice habemus. Nonnulla tamē sunt, quæ me mouēt, ut existimē aliud per macerem intellexisse Dioscoridē, quàm sit hic noster macis: primò, quia de myristica nuce nusquā loquutus est: fortè dices ignorasse, quod nucis myristicæ cortex

eſſet, de eo autem tanquam de re ignota ſcripſerit, quam etiam & Galenus, & Plinius, & Paulus, & omnium recentiſſimus Aëtius ignorarunt. Imò Plinius ipſe quid ſit, ignorare fatetur, uel de altera re loquitur, quia inquit, corticem eſſe radicis arboris eiuſdem nominis. Adde Dioſcoridem dicere eſſe corticem craſſum. Conſtat autē macim ſubtilem corticem eſſe. Præterea Dioſcorides uehementer in guſtu adſtringere inquit, quod Galenus guſtu multum acerbo fatetur, hoc in noſtro mace non percipitur. Præterea Galenus ſiccum in tertio, & in caliditate & frigiditate ſuū macerem æqualem facit. Conſtat autem noſtrum macim in guſtu caliditatem quandā præ ſe ferre. Vnde cum Auicenna ſentio, qui calidum & ſiccum in ſecundo macim facit: quamuis Auerrois quinto Colliget, in primo ſiccum ponat, ſed arbitror, in Auerroi errorem eſſe, & tertio legi debet: nam eo loco Galenum imitari uidetur, imò & ipſe quid ſit non exponit. Quam ob rem ex his incertus ſum, an cortex quem Dioſcorides, & Galenus macer appellāt, noſter macis ſit: ſi enim eſſet Græci quid eſſet ſine dubio ignoraſſent, & præterea Auicennæ potius aſſentirer in ſecundo calidum & ſiccum ponenti, quàm Galeno. Nam amicus Socrates, amicus Plato, ſed magis amica ueritas: non enim ſtipticitatem illā perſentio, quam ſiccitas in tertio gradu exigit, & quam Dioſcorides excellentē in guſtu tradit. Etiam manifeſtè perſentitur caliditas, & operationes id oſtendūt, quæ caliditas primum gradum excedit: hoc deprehenditur, ſi quis res calidas uno gradu, in ægritudine frigida applicuerit, & macim, manifeſtè cōcipiet macis intenſius calefacere, quàm

quàm simplex aliud uno gradu calidum: experietur præterea, non tantùm exiccare, ut ea quæ tertio gradu sicca sunt. Quam ob rem, aut altera res est Græcorum macer, uel si idem sit cum nostro mace, quod esse, ignorarunt. Et quamuis Auicenna Serapio macim nucis moschatæ corticem dicant, timidè quodammodo, & ex aliorum sententia loquuntur, quàm ita aperta fronte sentire uideantur. Vnde nos macim nostrũ, extremum nucis myristicæ corticem esse docemus, & qui dubitat, rei ignarus est, & calidum ac siccum in secundo ordine iudicamus. Macim in his montibus non habebis, sed Venetijs emere oportet: ex India Alexandriam fertur, postea Venetias Lusitanorum nauigatio in insulis nuper repertis nucum myristicarum syluas inuenit, ex quibus ingentißimam macis copiã, præter nuces asportarunt, è longinquo autem odorem spirare sentiebãt. Hispani nostro nomine utuntur. Tu reliqua prosequaris. SE. De corticibus, quibus utimur, satis dictum est. Prædicti solùm in usu habentur. Opportunum erit quiescere, & in hac uirenti herba prandere, postea meridiabimur, dum radij solis inclinantes intensißimum calorem fregerint: uespertina hora opus cœptum prosequemur. BRA. Non ab re sentis, quippe in illa umbra apud illius riuuli murmur, meridiei æstum fugiemus. Interim Herbarie mappam sterne. SE. Iam commeatus deficit, qui tamen pro hoc prandio satis erit. Interim Deus aliquis prouidebit.

DE LIGNIS, QVORUM APUD PHARMACOPOLAS VSUS EST.

SENEX.

ESCIO an hoc potius sit uesperascere, quàm meridiari, quippe sol inclinare iam cœpit. BRA. Vesperascere dici oporteret. si hoc uerbũ Vesperi, dormire significaret. Quæ igitur in tua scheda sunt, prosequaris. SE. Ligna sequuntur, inter quæ primũ locum Aloës lignũ occupat. BRA. Quidam ignari, aloën huius arboris liquorẽ esse putarunt, quum aloës herbæ potius liquor sit, quàm arboris, ut suo loco ostendemus. De hoc ligno nusquam à Galeno (quod sciuerim) scribitur. A' Dioscoride, & Paulo, Agallochon lignũ appellatur. Serapio Galenũ adducit de hoc ligno loquentẽ, locum non indicans, nos nunquã inuenire licuit. Nunc optima suffumigia & odoratißima ex illo fiunt, simul cum gũmi à nostris belzamũ appellato. Fiũt & coronæ, id est, indices ad numerandas Deo mulierũ preculas, quos indices torno parant, perforant, & lineæ inserunt sexaginta, centum, uel centũ quinquaginta. Ramenta uendunt etiam caro pretio pro suffumigijs parandis, sed alia secum miscentes & in puluerẽ reddentes pastillos in longum & acutũ conformant, quibus igne approximato sine flamma in cinerẽ uertitur, solùm per cubicula odoratum fumum spargens: hoc autem facit, quoad in cinerẽ uersum sit: odoratißima qualia nunquam persenserim, illustrißimus Dux Alphonsus parat.

Aloës lignũ.

1. 2. 21.

Agallochon.

Serapio.

parat. Duo à Pandectario mirè fatua scribuntur: unum, insi
neminem unquã uidisse huius arboris ortũ, & quod per
flumina paradisi terrestris, quũ aliqui rami franguntur,
defertur. De terrestri paradiso idẽ sentit Serapio ex sen= Sera
tentia Chend fetebeni. Quod quantũ à uero dissentiat, Lu
sitanorũ nauigatio ostendit: nam plures harũ arborũ syl=
uas ingreßi sunt Lusitani, & ingentes truncos in Hispa=
niam portarunt. Gentes illarũ partium etiã hoc lignum in
honore habent: ideo non mirũ si ad nos copia non ueniat.
In insula quæ Sumatra nũc dicitur, ubertim crescit, quam
plures optimi autores Taprobanã existimant. Verùm ul= Tapr
tra Aequinoctialẽ Sumatra à Lusitanis inuẽta est. Ptole=
mæus autẽ sub Aequinoctiali Taprobanã ponit: quicquid
sit, unum genus est huius ligni cæteris odoratius, quod illi
suo nomine Calampat uocãt: cuius si festucã per quartam
horæ partẽ manu clauseris, mirum odorem persenties. Ad
nos non affertur hoc genus, sed ad regnũ Cathai, ad regnũ
Cini, ad regnũ Macini, ad Sarnau, & Granay portantur,
regna ab antiquis Cosmographis non descripta. Ibi ditißi
mi reges sunt, & qui plurimum odorẽ gaudeant, cõgeries
horũ lignorũ in Dei honorẽ urentes. Fortè hæc insula Su
matra ea est, quã Serapio ex sentẽtia Aboanifa Simua uo
cat, in qua probatißimũ Agallochũ frequẽtius nascitur, q̃
alio in loco. Certus autẽ sum quod ad nos defertur, ex pro
batißimo genere non esse, quoniã & si per horam manu
clauseris, eximius ille odor non persentitur. Vnde hæc est
ratio exquisitißimũ agallochũ ex insula Sumatra uel Ta=
probana probãdi, ut referunt qui per Lusitanorũ nauiga=
tiones illuc accesserunt, manu claudere ut redoleat. Nos
autem

autem aliter probamus, supra ignẽ ponentes. Optimũ, lachrymam facit, & bonũ odorẽ spirat: diuq; perdurat antequã comburatur. Aliud uanũ à Pandectario scribitur, sepeliri sub terra, ut odoratius fiat, quod à Serapione accepit ita ex sentẽtia Chedfetebeni dicẽte, sed per annum condi tradit. Cuius oppositũ Lusitani oculata fide demonstrant: hi recentes Chamæleæ radicibus adulterari fatentur, quod fieri non posse certus eris, si craßiora ligna emeris. Imò facilimè deprehenduntur ramenta, an ex agallocho sint, prædicto modo: nec Lusitani dicũt ebulliri, postea uendi, ut de reubarbaro etiã multi fabulãtur. Græci posteriores, ut Aëtius, lignũ aloës appellarunt. Nam hic uir speciatim de xylo aloës tractat. Veneti unũ tantũ genus cognoscunt, quod Alexãdria Aegypti habẽt, illuc ex Arabia allatum: quod enim ex India affertur, ad Venetos non transit, præsertim ex Sumatra insula: quãuis ex India per mare rubrũ, & per desertã Arabiã mercatores Alexandriam tendere soleant. Lusitani tres species cognoscunt, quas etiã tractãt: fortè eæ sunt de quibus Serapio. Tu Venetijs id emes quod haberi potest, quoniã in Italia nõ oritur. Ab Hispanis ligno aleos uocatur. SE. Xylobalsamũ secũdo loco scriptũ est. At quia de eo in fructibus tractauimus, ideo qui tertio loco sequuntur sandalos proponã.

Sandalus. BR. Tria ligna in officinis habetis, quæ sandali nomen habent. Albũ quoddã, id est, cõmunem ligni colorẽ habens: albũ uerò ad alia comparatũ dicitur. Rubrũ & luteũ, hoc recentes citrinũ dicũt, cæteris odoratius, imò solùm inter alia odoratũ. SE. Ita certè habemus. BRA. Decepti sunt plures sandalos rubros aspalathũ putãtes, quippe sandalus

lus arbor est, aspalathus arbuscula: sandalus non est amarus, sed amarescit aspalathus, sandalus ruber non est odoratus, sed est odoratus aspalathus. Quam ob rem qui rubros sandalos aspalathũ putarũt, longè decepti sunt, cum propter dicta, tũ propter alia multa. In his sandalis Arabibus debemus, hi enim sandalos nobis ostenderũt. Dioscoridem enim, Galenũ, Plinium, Theophrastum de his nunquam scripsisse constat. Venetijs hæc tria genera sandalorum emes, albos, rubros, & luteos. Cæteris præstãt luteimos rubri, deniq; albi. In India potißimũ nascuntur. Lusitani nautæ, harũ arborũ syluas inuenere. Maxima copia in agro Calechut, quod est totius Indiæ emporiũ, prouenit. In terra etiã Cubæ uiget, & uarijs alijs locis, de quibus nusquã antiqui pertractarunt, sed nuper diebus nostris à Lusitanis inuenta sunt. Ad rem igitur, antiquiores de sandalis nusquã recordationẽ fecere, sed Arabũ inuentum est. Constat autẽ frigidæ & siccæ naturæ hanc arborem esse. Decipiuntur, qui uerzinũ rubrum sandalũ esse arbitrantur: nam diuersæ sunt arborũ species, quarũ copiam Lusitanorũ triremes & celoces in Hispaniã portarunt. Apud Tarnasarim Indiæ urbẽ uerzinũ nascitur: de hoc apud antiquos non habeo quid certi dicam, sed de sandalis quidã libellus falsò Galeno inscriptus circunfertur: qui de secretis Galeni inscribitur, ubi in eo de icteritia sermo fit, sandalorũ meminit: tamẽ non dicit sandalũ, sed mahazari. Recentiores sandalos citrinos interpretati sunt: his autẽ nulla exhibẽda fides. nam ab Arabe collectus ille liber, Galeno inscriptus est. Hispani sandales, Germani sandel sandalos uocant. SE. Tamarix accedit. BR. Fer-

Aspala

Verzin

Tamar

rariæ pro his quibus lien tumet, dolia & pateræ fieri cœperunt ex myrice, ut his uasis uinũ seruetur, quod hi qui 75. malè affecti sunt liene, bibere poßint: de ipso in herbis satis dictũ est, ubi ostendimus, ab antiquis myricẽ appellari.

Guaiacum. S E. Guaiacũ ergo sequitur. B R. De hoc ligno plures frustra conati sunt apud antiquos aliquid inuenire. Constat enim Dioscoridẽ, Theophrastũ, Pliniũ, Galenũ, Paulum, Aëtium hoc lignũ ignorasse, sed non mirũ, quoniã Ptolemæus, Põponius, & cæteri Cosmographi eas partes ignorarũt, in quibus nascitur. Nemo enim præter Lusitanos, in nouis nauigationibus illuc acceßit. Equidẽ in insulis nuper repertis potißimũ oritur, in ea quæ Corterati appellatur, & Hispaniola, quæ ab Aequinoctiali parũ distat: & in alijs plurimis, ubi nascitur, similem morbũ habẽt, ut is est, qui Gallica scabies uocatur, pro recuperãda sanitate fructu uescuntur: & quibus fructus desunt, ligni decocto utuntur: quod Hispani uidẽtes, lignũ in Hispaniã portarunt, quod deinde per totã Italiã diuulgatũ est: fructus citò putrescũt, ideo ferri nõ possunt. De hoc aliàs diffusè scriptũ reliquimus, in consilio (ut dicũt) quod pro reuerendiß. & doctiß. Laurentio cardinali Cãpegio fecimus, omnium cardinaliũ splendidißimo lumine, Magnifico Rodulfo Campegio ductore strenuißimo, & uiro nunquã satis laudato, procurante. Vt autẽ noscas (si accideret) quid empturus sis, nunc breuibus expediemus. Tria huius ligni genera nouimus. Vnum, quod ubiq;, nunc per totã Italiam uagatur, meditulliũ ferè nigricans habens, & circũcirca albicans, quod odore, pondere, & pinguedine probatur, & quũ in micas redigitur, præ pinguedine in globũ sibi

iung

iunguntur. Est aliud ligni genus, quod similiter pharmacopolæ lignũ sanctum appellant, quoniã & primũ lignũ sanctũ, uel palum sanctũ dicebatur, quod meditulliũ paruum, lucidũ, & magis albũ est quàm prius: tamẽ in colorem luteum tendit. Multiq; decepti sunt, hoc esse ramos guaiaci putantes: quũ tamen arbor sit secundũ se à guaiaco distincta, ut præcitato cõsilio docuimus. Quãdoq; annis superioribus magna copia in Italia fuit. Nunc quinq; aut sex anni sunt, quod ipsum Italia nõ uidit: tamẽ nobiles multi Genuã misere, ubi prius copiosißimè habebatur, ut emerẽt. Tertiũ genus cõtigit me uidere Venetijs, in pharmacopolæ cãpanæ officina, quod in ruborẽ tendebat, deinceps nunquã uidere potui. Tu Genuæ, nõ Venetijs, primũ genus emas, & secũdũ, si inuenire dabitur. De tertio nullum experimentũ habeo, tamẽ si aliquo Italiæ loco haberi cõtingat, ne à tua officina abesse sinas. Quandoq; hebeni speciẽ esse suspicabamur, sed postea autores cõsiderãtes, à suspicione liberati sumus. Tu ergo alia ligna prosequaris. SE. Iam extrema manus lignis imposita est, nisi ea numeremus, quibus etiam pyxides fiunt. BRA. Nec istud ab re esset, scire quo loculo unũquodq; exquisitius seruaretur. SE. At quia nõ modò umbræ maximæ cadũt, sed ferè ob solis occasum, sub Orizontẽ inclinantis, euanescũt, ut una sola terræ umbra præualeat, expediẽtius erit ab incœpto opere quiescere. BRA. Imò nihil æquè cõmodum, quã eos cibo & potu saturos fieri, qui iugi labore occupantur. Id tuguriũ petamus, quod ex mõte pendêre uidetur. SE. Eamus. HER. Quis adeò audax hoc præcipitiũ inhabitat, à quo despiciendo tremũt mẽbra, & crura uacillanti

Lignum sanctum.

cillant? RVSTICVS. Ego: sed tutius est hoc præcipiti saxo inhabitare, quàm prope mõtis pedẽ, quo ingẽtia saxa plerunq; deuoluantur, domus & turres obruẽtia. SE. Mi frater, cœna indigemus, & quiete: si nos hospites benignè receperis, ut dignũ est, liberè persoluemus. RVST. Nihil æquè gratum mihi est, quàm bonis placere. Domus hæc uestra est: nõ deerũt molles castaneæ, nõ mitia poma, non caseus, & assum capreoli partẽ habebitis. Vino caremus, nisi ex syluestribus prunis: nec panis adeò albus est, ut uos deceret. SE. Opiparã cœnã nacti sumus. Lymphas manibus demus. Tu hîc discũbe. BR. Potius è regione ostij sedebo, ut spiranti aura fruar. SE. Vinũ hoc ex syluestribus prunis non displicet. BRA. Nec mihi, nisi stipticitatẽ quandã persentirẽ. SE. Posteaquã cœnati sumus, ne statim à cibo dormiamus, spatiari parũper cõueniet. HER. Satis hodie spatiatus sum. Impleãt uapores, quantũ lubet caput, hac etiã nocte resoluẽtur. BR. Dormiat ipse: nos interim perambulemus. SE. Dic mi Antoni Musa, Hieronymum Brasauolũ auum tuũ uirũ integerrimũ noui, qui tres natos generarat, Franciscũ patrẽ tuũ, Ludouicũ, & Procuriũ: extant'ne patruorũ aliquæ proles? BR. Ludouicus cœlebs obijt, quũ adhuc infans essem. Procurius & ipse cœlebs, quũ M. D. XXII. in Hispaniã ad Adrianum pontificẽ nuper electũ ab illustriß. Duce nostro mitteretur, in Macra flumine, prope Lunæ desertam urbẽ suffocatus. Solus Franciscus sobolẽ peperit, nec rarã: cuius ego solus superstes sum. SE. Doctißimus fuit & excellentißimus medicus pater tuus, & inter alios, comes facundißimus. Noui etiã Ptolemæũ fratrẽ tuũ, qui in summũ uirum euas

euasurus erat, si fata permisissent. BR. Puer adhuc eram quũ M. D. V. uita functus est: sed ex altera matre ortũ duxit. SE. Scio. Tu ex Margareta Brixiensi, muliere digna decantari, quæ uidua à tenellis annis usq; in uirilẽ ætatem maximo studio & labore uos duxit. BRA. Ex ea autem præter me, Hieronymus, & Ioannes Baptista prodiere. SE. Ioannem Baptistam ignoro. BRA. Non mirum, quia trium annorũ puer in cœlũ euolauerit. SE. Hieronymus iam uir excellentiß. euaserat, & nunc inter optimos Ferrariẽses medicos computaretur. BRA. Multis laboribus me leuasset, nisi uitam cum morte M. D. XXVIII. cõmutasset. Sed nullus cõtra impia fata potest. Eo anno per totam Italiã pestilẽs morbus euagatus est. SE. Tu quot annorũ es? BRA. Nunc XXXIIII. annum impleui. Nam in lucem prodij M. D. anno à CHRISTI ortu, XVI. Ianuarij luce, hora sexta noctis cum dimidia, ante diui Antonij festum diem. SE. Quum infans esses, te frequenter inter ulnas portabã: nam mihi summa familiaritas erat cum excellentißimo patre tuo. Dic autẽ, Duxisti'ne adhuc uxorem? BRA. Sextus iam agitur annus, quum statim è Gallia reuersus sum, Cassandrã præstantißimi Hieronymi de Robertis filiã duxi, quæ multos natos mihi peperit: Renatus unus, Hercules alter appellatur, & puella Margareta. Hi nunc extant, alij in cœlũ euolarũt: nuncq; ut iterum pariat, expectamus. SE. Hora dormiẽdi instat: nam stellæ frequentes sunt, & undiq; cœlũ occuparunt. BRA. In frondeum torum & hac nocte dormire opus erit, sed nihil mihi iucundius, ut antiquorum philosophorum toros contempler.

DE LIQVIDIS SVCcis & liquoribus, quorum in Pharmacopolarum officinis usus est.

HERBARIVS.

HORA *iam est de somno surgere, ut cœptum laborem perficiamus: heus surgite.* SEN. *Quoniam heri tempestiuius accubuisti, abre non fuit, & hoc mane tempestiuius surgere. Te præpara ad liquidos succos & liquores parandos: succo bletæ in primis, & uiolarũ indigemus.* BRA. *De bleta in herbis: de uiolis, in floribus dissertum est.* SE. *Disseruisti quidem, sed etiã succo absynthij indigemus, fœniculi, solatri, semperuiuæ, ebuli, irios, chelidoniæ, rutæ, eupatorij, corticũ mediorũ sambuci, hos Galli escorce du millicur du sureau uocant, quos in herbis expreßimus.* BRA. *Parasti certè, ideo non est opus iterum repetere.* SE. *Balsamus, succus granatorum, succus cotoneorũ sequuntur. Cotoneum uerò, coing à Gallis, membrilles ab Hispanis, quitten à Germanis nuncupatur.* BRA. *De his etiam in fructibus, & de granatis in floribus sermonẽ habuimus, quando balaustia colligere iubebas: arbitrorq; te per balsamum liquorem ipsum, id est, opobalsamum intelligere.* SE. *Ita quidem est, sed rosarum succus ac oleum sequuntur.* SE. *De oleo in fructibus, de rosarũ succo in floribus dictum est:* tamen

tamē oleum ex immaturis oliuis, & maturis habere oportet: ex maturis autē primæ expreßionis oleum, & ex integris oliuis, & aliarum expreßionum. A` Gallis huille, ab Hispanis azeite, à Germanis oel, oleū appellatur. SE. Vinum etiam in officinis habere oportet. BRA. Imò in cellis uinarijs potius. De uino seorsum uno libello illustrißimo ALPHONSO Duci Ferrariæ dicato, ubertim scripsimus: ubi sapidiora apud antiquos uina, & quot species haberent, & quibus ætatibus bibenda, & quomodo, & quando degenerāt, & de optimis nostri temporis uinis, deq; medicatis disseruimus: hunc libellū Ferrariæ habebis, ex quo quæ uina in officina habere oporteat, disces: nunc enim tempus non est uina colligere, præsertim quum in tua officina Creticum habeas, & purum Creticum, non adulteratū, quod Maluasiam à loco, in quo nascitur, appellāt: alij Monombasiam dicunt. A` Gallis uim, ab Hispanis, ut nos, à Germanis vvein nuncupatur. SEN. Nec aceto carere debemus. BRA. De aceto etiam seorsum scripsimus in libello illustri Iulio Tassono Duci strenuißimo inscripto, ubi de uarijs aceti generibus & eius qualitatibus disseruimus, & quibus modis fiat, & quomodo breui acerrimū euadat. A`Gallis uim aigre, ab Hispanis uin agre, à Germanis eßig dicitur. Tu in officina ex rosis, rosatum acetum præpara, & ex Cretico uino puro ad epithemata, & plura alia habeto. SE. Agreste sequitur. BRA. Vinum Omphaciū uocatur: succus est uuæ immaturæ, quæ & ipsa uua Omphacia nūcupatur. Ex uua Thasia & Aminæa Dioscorides quinto libro fieri docet. Tu ex hac nostra præpara, & præsertim in agro Ferrariēsi:

Dios. 5. ...

Vinum.

Dios. 5.

Acetum.

Vinum Omphacium.

nam uinũ hoc frigidæ naturæ est. Quo autem modo fiat, in principio ferè quinti libri Dioscorides docet. A' Gallis uerius, ab Hispanis agrazo, à Germanis agrest uocatur.

Mel. SE. Eo modo præparabo, quum Ferrariæ erimus. Mel sequitur. BRA. Mellis genera ex locis distincta fecere autores. Potissimum & pretiosissimum Atticum: postea Siculum, præsertim quod Hybla ab urbe Siciliæ Hyblæum appellatur, ex thymi abundantia. In Creta apud Carinam montẽ huius generis nascitur, quod muscæ non attingunt: ideo pro medicamentis eligunt. Non desunt tamẽ, qui Siculum cæteris præferant, ut Varro: quia mellificium ex thymi floribus potissimũ fiat. In Silicia uerò maxima thymi copia habetur: nos autẽ Hyblæo melle non indigemus, quoniam Ferrariæ satis laudatum sit. Mel uerò Sardoum, & Ponticũ abijcienda, utpote nocua. Probatur mel, quod dulcissimum, odoratum, & gustu compungente, subrutilum, nec succo liquidũ, sed ponderosum, tactu prætenuia fila mittens, atq; ualidum, & quũ trahatur, neq; abrumpentibus se, neq; resilientibus guttis, sed digitum uersus quasi reciprocãtibus, hoc est purissimum mel, & eligendum. Nos duo genera Ferrariæ habemus, subrutilum, & album. Sunt qui albũ probẽt: ego subrutilũ, utpote magis concoctum, quàm album. Pro melle ne aliũ locum quæras, quàm patriam nostram, ubi apes & florum copia (quanquam non adeò exquisitorum) & aquarum exuberantia habetur. Hispani & Galli eodem modo appellant miel. Germani uerò honigk.

Scilla. SE. In modo hoc Indice Scillæ succus consequitur. BRA. Notissimæ sunt Scillæ, quæ & à Varrone Squillæ nuncupãtur, quẽ omnes recentes medici

sequ

sequuti sunt. Alba & nigra, id est, rubra in nigrum uergens, reperitur: prima masculus, secunda fœmina dicitur: non solùm succus seruandus, sed & ipsa Scilla, quæ tanquam cepa est, & cortices filo infixi, & interstincti fœniculo, & oleum scilliticum. Vinum & acetũ fieri debẽt. Vos scillitico aceto utimini: uino minimè. SE. Quandoq; etiam oleum paraui, & scillam in pastillos redegi. BRA. Imò ad trochiscos scilliticos, qui Theriacẽ ingrediuntur, scilla indigemus, quæ pasta circũdata in clibano decoquetur. Hæc de scilla. Tu alia prosequaris. SE. Non sunt alij liquidi succi, quibus in officinis utimur, & hora adhuc operi cõuenit: ideo cõdensatos succos, & cõcretos liquores ante prandium colligere poterimus. BRA. Vt lubet.

DE SVCCIS PRAEdensis, & concretis liquoribus, quorum in officinis vsus est.

SENEX.

NTER prædensos succos, Liquiritiæ expressum choream ducit. BRAS. De ipso in radicibus egimus. SEN. Ita constat. Manna sequitur. BRAS. Mannam rorem condensatum nemo dubitare audeat: hoc autem adeò constat, ut nonnunquam in Ferrariensi agro descẽderit, sed raró fit, tamẽ in statis quibusdam locis frequentius accidit: quemadmodũ superioribus Manna.

annis Ferrariæ, in horto excellentißimi medici Sigismundi. Nigrisoli cecidisse deprehensum est. Ipse uir doctißimus copia collecta expertus est, atq; probauit. Est autem statutus locus in Oenotria, in quē singulis æstatibus descendit, & ab omnibus paßim colligitur. Neapolitani reges occlusere locū, ne quis sine uectigali colligeret. Dum locus occlusus fuit, non descendit, eo recluso, & uectigali remoto, iterū descendere cœpit. Sed & iterū clauso loco & tertio recluso, & clauso cessauit: ut necessariū fuerit, reges quibusq; permittere, ut colligere poßint. Hoc mihi retulit Illustrißima & sanctißima Isabella Neapolis regina, Illustr. Federici regis Neapolitani dignißima uxor, quæ M. D. XXXIII. Ferrariæ obijt, dum illam in grauescenti ætate, & febre acutißima laborantem curaremus: quā inter CHRISTI martyres collocatam putamus. Sunt autē tria mannæ genera, in Calabro solo collecta. Vnum, supra folia, quod perfectißimū est, & ita uulgò apud Calabros appellatum manna de folio: quippe rustici folia aptant, & ueluti tegete extendūt: plantantq; latiorū foliorū arbores, ut aptius colligatur, & parū supra aliam rem cadat. Alterum genus primo deterius est, quod in lignum colligitur, & supra arborū caudices: hoc mannam ligni uel trunci uocant. Tertiū genus in terram cadit, cæteris deterius, quod manna terræ dicitur. Eadē igitur res supra diuersa cadens, uaria nomina & uarium genus (si hæc differentia generis dici poßit) sortitur. An uerò hæc eadē manna sit, qua Hebræi quadraginta annis in deserto nutriti sint, suspicamur: quia coriandrorū grana habuisse fertur. Quum autē supra naturā id sit, quod singulis diebus

Mannæ tria genera.

bus plueret manna, & in sufficienti copia ut nutrirentur tot hominum millia, & si quispiam magis quàm pro uno die, aut duobus diebus festis colligeret, putrescebat, propterea alterã rem fuisse Hebræorũ mannam suspicamur, quanquã dici posset, Deum rebus naturæ semper miracula facere, uel quantò magis naturæ propria fieri possunt. Ideo illa Hebræorum fuerit uera manna in granula cõcreta, ut Calabra uidetur, sed miraculum in quãtitate fuerit, & in eo quod singulis diebus pluebat, & ob mandatũ putrescebat, quum in maiori copia, quàm esset mẽsura data, seruaretur. Ex partibus etiã oriẽtalibus ad nos defertur, & præsertim ex monte Libano. Venetijs magna copia habetur. Tamen ego semper Calabram mannã cæteris præfero, etsi nonnullos aduersari sciuerim. An uerò Dioscorides de manna loquutus sit, multi dubitarunt. Hermolaus sub elæomeli comprehendit: nam etsi primo dubitet, an elæomeli æromeli sit, infert tamen se in hoc esse perpensissimum, ut idem sint, quod nos sentire non possumus: quia elæomeli ex arboribus spontè manat, ueluti oleũ, ideo & elæomel dicitur. Manna uerò è cœlo, id est, aëre descẽdit, non ab arboribus. Nos tamen elæomel nunquam uidimus. At nõ esse mannã scimus, nec iudicare possumus quis nam melius loquatur, Dioscorides, an Plinius, qui secus de elæomele sentit. Tamẽ quum Plinius de re ferè incerta loqui uideatur, Dioscorides de sibi certissima: ideo potius Dioscoridi, quàm Plinio credere suaderem: adderemq; de manna nusquam à Dioscoride tractatũ, id est, de manna, quæ ros est: nam mannam thuris primo libro describit. Oribasius etiam, Galenus, & Paulus de sola mãna thuris

Potius Dioscorid. quàm Plinio credendum.

loqu

loquuntur: ideo nusquam māna apud hos autores reperitur. Propterea Auerrois rectè censet, mannam unum ex his esse, quæ à Galeno scripta non sunt: quamuis unus sit Galeni locus, ut infrà edocebimus, in quo mannā designare uideatur. De Serapione autē miror, qui Hibix sententiam de manna ita dicentē scribit: Adstringit uentrem, & est siccæ naturæ manna. Vnde arbitror de manna thuris Hibix esse loquutum. Serapionē uerò mannā thuris simul cum manna roris confudisse. Nam ex eiusdē sententia addit, mannam cōpositiones medicinarum magnas ingredi. Constat autem ad reprimendā intensam medicamētorum uim, & mannam thuris, & Gummi (ut ipsemet fatetur) in magnas compositiones misceri. Ideo certus sum Hibix de manna thuris loqui. At quia aliquis putare posset eo capite Serapionē de manna thuris loqui, de manna roris tractasse ostendo. Quippe inquit secundū arbores, super quas cadit, diuersas uires habere. Vnde si cadat supra tamariscum, ad tußim ualet. Quæ de manna roris loqui demonstrant. Quippe manna thuris quū puluis sit ex cōcussu thuris factus supra arbores aliquas nō cadit. Aliud est, de quo miror Arabes duo capita facere. Alterū, de māna: alterum, de tereniabim, describētes tereniabim rorē esse de cœlo cadentē qui supra lapides, & supra terram coagulatur, & granuloso melli similis efficitur: unde tereniabim est nostra māna granulosa, quæ ex Oenotria affertur. Verùm ex orientalibus partibus, & meridionalibus alterū genus mannæ portatur, sicut mel liquidum, præter aliud albicans granulosum, hæc est māna Arabum: quare tereniabim & manna rores sunt, sed tereniabim est in

gra

granula condensatus, manna apud ipsos tanquam liquor melle dęsior. Nicolaus Nicolucius à Mauro quodã huius liquidæ mannæ pyxidẽ emit, quæ miros effectus faciebat. Quod autem Hibix de manna thuris suprà loquutus sit, quum eam adstringere dixit, ex hoc etiã ostenditur, quia Serapionem in capite de tereniabim adducit, ubi tereniabim uentrem emollire fatetur, & bilim educere. Non defuere tamen, qui Arabum tereniabim, Dioscoridis sacchărum esse existimarint: hoc uerò absurdũ est, quoniã Serapio, ubi de saccharo pertractat, id præcisè scribit, quod à Dioscoride de suo saccharo prius dictũ erat. Adde, supra cannas saccharũ colligi, sed tereniabim supra omnes arbores. Quare Serapionis tereniabim, id est, manna nostra, alia res est ab antiquorũ saccharo, & idem cum melle, de quo Auicenna, quod supra lapides & arbores sine apum auxilio condensatur. Mesue uisus est tria illa genera, quæ separatim in arbore, folijs, & terra colliguntur, agnouisse. At Galeni sententiã affert, nusquam apud Galenum de mãna (nisi uno loco) & quomodo cum alijs rebus misceatur, inuenire licuit. Arbitror hos Arabes alios libros habuisse, quàm ad nostras manus peruenerint, Galeno falsò inscriptos, in quibus multa reperirentur, quæ adducũt, ab ipsis tamẽ nunquã scripta inueniuntur. Non poßũ id credere, Arabes adeò temerarios esse, ut rem adducãt, quam uel in fonte non uiderint, aut ab aliquo adductã non comperissent. Constat autẽ, eos in pluribus Græcos adducere, de quibus nusquam loquuti sunt. Quare apud Dioscoridem manna non reperitur, quoniã saccharũ non est: quippe saccharum in arundinibus cõcrescit modo salis, manna

uerò

Cap. xxxviij. uerò supra omnes arbores descendit. Est autẽ Galeni locus, quo mannam adumbrare uidetur, quũ de melle, tertio de alimentorum facultatibus tractat, sed de ipsa tanquam de re incognita sermonẽ fecit, & raro suis partibus facta. Inquit: Fit enim in plantarũ folijs: neq; succus earũ, neq; fructus, neq; pars ullo pacto dici potest, sed eiusdem cum rore generis est: non ita tamẽ aßiduò, nec copiosè prouenit. Memini aliquando in æstate, super arborum, herbarumq; folia, mellis quàmplurimũ repertum fuisse, ut gaudio exultantes rustici cantarent, Iuppiter melle pluit. Sed his non cõtentus Galenus causam addidit, inquiens: Præcesserat autẽ nox, ut per æstatem, satis frigida (nam tum anni æstiuũ tempus erat) pridieq; calida & sicca fuerat aëris constitutio. Quam ob rem peritis naturæ interpretibus halitus è terra, atq; aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore sequutæ noctis in unũ coacti ac condensati fuisse uidebantur. Sed apud nos raro id accidit: in monte autẽ Libano, quotannis persæpe, adeò ut expansis super terrã uelleribus, mel à concußis arboribus decidens excipientes, ollas ac fictilia plena referant: uocantq; id roscidum mel, aut aëreũ. Hactenus Galenus. Constat autẽ mannam illã quã ex Calabria habemus, talẽ esse: nec mirũ si à Galeno ita prætereatur, ut nihil de eius uiribus scribat, quoniã apud ipsos non extabat, sicut apud nos raro etiã fit. Ex eadem materia fit mel, nam apes rorem supra folia & flores colligentes, mel parant. Verùm & si singulis annis Ferrariæ mel fiat, tamẽ manna non cadat, ratio est, illius dispositionis aëris defectus: propterea non ab re ab Arabibus constellationes quibus fiat, id est, aëris

aëris dispositiones, quæ per astrorũ motus fiunt, edocentur. Idem sentit Plinius lib. XI. cap. XII. ex aëre, & maximè syderũ exortu fieri, præsertimq́; in ipso Sirio splendente. Itaq; prima aurora folia arborũ melle roscida inueniũtur, acsi qui matutino sub diuo fuere, unctas liquore uestes, capillumq́; concretum sentiant. Siue ille est cœli sudor, siue quædã syderũ saliua, siue purgãtis se aëris succus, utinamq́; esset & purus ac liquidus, & suæ naturæ qualis defluit primo. Vt ex his constet Pliniũ etiam hoc loco mannã tangere. Nam mel id spontè factum in arboribus manna est. Saccharũ uerò non esse mannam, non solùm prædicta ostendũt, sed & ipse Plinius lib. XII. cap. VIII. ubi inquit, amplißimum saccharum, nucis auellanæ magnitudine esse: est uerò mel in arundinibus collectum, manna autẽ est potius liquida: & quæ concreuerit, nucis auellanæ amplitudinẽ non habet: nec manna dentibus fragilis est, sed est ualde tenella. Voluit enim duritiẽ ostendere Plinius per id quod dentibus fragilis sit: nam manna digitis etiam frangi potest, non antiquorum saccharum. Constat igitur nos Arabibus debere, qui mannam exquisitè edocuerunt, & eius uires in duas species dissecantes, in mãnam & tereniabim. Manna liquida est ut mel, densatur autem: tereniabim est manna coagulata. Verùm hoc nomine mãna in omnibus abutũtur, quod apud Hebræos, quid est hoc, significat: quanquam ipsi man, non manna proferant. Hæcq́; de manna satis & super. SEN. Igitur Saccharum consequetur. BRA. Non minorem difficultatem moues, quàm quæ de manna pertractata est: quippe nostrũ saccharum aliam rem esse ab antiquorũ saccharo

Manna ap. Hebræos significet

Saccharu

constat. Antiquorum enim saccharum, ut Dioscorides & Plinius testantur, genus mellis est supra cannas concreti. Nostrũ uerò saccharum ex expreßione cannarum fit hoc non modò re ipsa patet consideratis autoribus, sed Hermolaus clarè sentit, antiquorũ saccharũ, & hoc nostrum diuersa esse, & ante Hermolaum Genuensis: ex eo etiam accipitur, quòd omnia antiquorum cõdimenta melle fiebant. Imò & nunc addo, Serapionẽ nostrũ saccharũ ignorasse: nam quũ de saccharo loquitur, Dioscoridẽ & Galenum adducit, qui de saccharo, quod mel cannæ est loquuntur: tamẽ de Taberzet mox loqui uidetur, ac si unà confundat. Vnde à Serapione de nostro saccharo nihil habetur, Auicenna autem penul. cap. 11. lib. ipsum distinctè pertractat. Quæ uerò ab Auicenna dicantur, in epistola ad Franciscum Tottum Lucensem apud Leonicenũ legere poteris: quia non arbitror nostrum saccharum sub antiquorum autorũ mellibus comprehendi: tamẽ dici posset extra cãnas ui solis exire, & postea in modum salis conglobari: hocq; nos saccharũ Candũ appellamus: quamuis Venetijs saccharũ Candum arte fiat. Quod uerò ex canna resudet, Dioscoridis uerba insinuare uidentur, quibus inquit, inueniri in arundinibus cõcretione sua sali simile, ut hæc concretio per guttam, quæ ex canna exeat, fiat: tuncq; eiusdẽ materiæ erit cum nostro saccharo, sed non eodem modo factũ. Cannæ sacchari plena sunt, non uacuæ & inanes, ut nostræ cannæ sunt: papyri formam habent. Quum essem puer, cannas saccahari libenter exugebam, quas in foro emebam, quodã Hispano mercatore portante: pro unica canna obolus unus expendebatur. Spero nostram

Saccharum Candum.

ſtram patriam, præſertim illuſtriſſ. Ducis noſtri montem cannas quandoq; producturũ, ex quibus ſaccharum noſtrum per ebullitionẽ liquatur. Antiqui ſuum ſaccharum ſalem Indum uocarũt, & mel arundineũ. De excellentiſſimo Leoniceno hic miror, qui ſalem Indum aliud eſſe à ſaccharo Taberzet probare uoluit, & Herculanũ ac Gẽtilem reprehendit Auicẽnæ interpretes, qui in capite de Aſperitate linguæ, ſal Indum, id eſt, ſaccharum Candum exponunt. Verba autẽ Auicẽnæ in IIII. canone, in capite de Aſperitate linguæ febricitantium, talia ſunt: Sal, qui aſportatur ex India, eſt in colore ſalis, & dulcedine mellis. Leonicenus Auicennã reprehendit, quia inquit: Hoc remedium à Paulo accepit, ideo opus eſt more Pauli ſalẽ intelligere. At paulus pro ſale albo eũ intellexit, qui pro condimẽto cibis admiſcetur. Addit, ſaccharum candũ non eſſe album, ſed potius colore ſubluteum. Re uera Leoniceno multa debeo, quo ſemper præceptore ſum uſus, ſed plura ueritati, quã ſemper incorruptã ſeruare ſtudemus. Itaq; Paulum Aegmetã conſiderantes II. lib. cap. LIIII. ubi de ſcabitie linguæ pertractat, expreſſè idẽ ſentit cum Auicenna, ſalem Indum, id eſt, ſaccharũ illud ſumi debere, non ſalem noſtrum communem album. Cuius uerba ſua lingua ſubſcribere uiſum eſt. Inquit ille, Καὶ ἅλς ὁ ἰνδικὸς χροιᾷ μὲν καὶ συστάσει ὅμοιος τῷ κοινῷ ἁλί, γεύσει δὲ μελιτώδης. Quem ſi ad uerbum referamus, hæc dicit: Et ſal Indicus colore quidẽ, & concretione ſimilis cõmuni ſali, ſapore autẽ melleo. Vt ex his manifeſtè deprehendatur, ſalem Indum Dioſcoridis ſaccharũ eſſe, quod candum appellari poteſt, quãuis arte factũ non ſit,

ut nostrum. Multi uerò, præsertim Venetijs & Genuæ, ut superlucrentur, naturā imitantes, arte parāt: ideo Herculanus & Gentilis per Indum salem, saccharū candū interpretari uoluerunt, nec subluteū est, sed quantò exquisitius, tantò magis albicat, præsertim natura cōstans. Tu Venetijs saccharum nostrū emes, & ex eo plures species. Illud in primis eme quod rubrū uocatur, ex prima coctura factū, uel secunda imperfectū, uel quod in secunda coctura degenerauit: quo in enematibus utimur, quāuis perfectius uti deberemus. Etiam emas quod secunda coctura perfectū, & de madera, uel saccharū crassum nuncupatur, & etiā finum uocatū habeas, quod ex tertia, quarta, uel quinta coctura fit. Nec à sacchàro cando abstineas: quod si naturale habere poteris supra cānas sponte concretum, conueniens erit: sin minus, Venetijs arte paratū emes. Suaderē uerò ut Genuæ saccharū ex madera emerēs, quoniam uiliori pretio ibi uenditur. Nam facillimè ex Hispania & Sicilia in Liguriā defertur. Cætera sacchari genera, ut candum, finum, uiliori pretio Venetijs uenduntur. De sacchàro autē cando, an siti cōueniat, suo loco disputare decreuimus: quia plura à Leoniceno contra recentiores dicta sunt, quæ mihi ueritati quadrare non uidentur. SE. Galenus saccharū non cognouit? BR. Non, sed tantùm Dioscoridis saccharū. SE. Fiebat'ne Galeni tempore cannarū expreßio? BRA. Si fiebat, ostendit se ignorasse, quia de ipso nunquā loquutus est, uel de expressione uel de ipsis cannis. Id tantū tractat quod dicit Dioscorides, in cannis concrescere. SE. Arbitrandum igitur Galeni tempore inuentum non esse. BRA. Hoc arbitrari

non

non possum: imò certus sum ante Galeni tempora cannas exprimi, & saccharũ fieri: sed fortè Galenus ipse ignorauit, quia non omnia possumus omnes, nec ualde frequens erat: quippe extãt Marci Varronis Narbonẽsis carmina, expreßionem harum cannarũ in hunc modum dicentia:

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Constat autẽ Varronem ante Galeni tempora extitisse, quia uixit ante CHRISTI aduentum, quum Cæsar imperium occupauit. Galenus autem post CHRISTI incarnationem uixit, tempore Marci Antonij imperatoris, & tempore Adriani, in cuius gratiam theriacam præparauit, ut ipsemet in primo libro de antidotis scribit, ubi de Cinnamomo uerba facit. SE. Hoc non est paruũ testimonium, ante Galenum illarũ cannarũ saltem radices exprimi solere. BRA. Sed & Statius Papinius, qui tempore Neruæ imperatoris fuit, id est, ante Galeni tempora, licet parum, tamen in syluis harum cannarũ meminit, dicens:

Et quas præcoquit Ebusita cannas.

Vbi Hermolaus Hypasita legendũ corrigit, à fluuio Hypasi, à quo etiam populi Indiæ uocantur. SE. Nec istud paruum testimonium est. BRA. Alia etiam addam: Nam Strabo in India non solùm ex cannis, sed ex radicibus exprimi docet, & Solinus de India pertractãs ex radicibus quarundam cannarum inquit succum exprimi ad dulcedinẽ mellis. Vnde certũ est ex radicibus posse fieri nostrum saccharũ, & abundantius quàm ex ipsa herba, sed ad generationem reseruantur: nullus uerò dubitat, Strabonem

ante Galeni tempora fuisse, quia ante CHRISTI aduentum scripsit sub imperio Octauiani, & in ipso aduentu: Galenus uerò post Octauiani tēpora, & aduētū CHRISTI in lucem prodijt. Quam ob rem si hunc liquorē antiquiores Galeno nouerunt, miror cur illū prætererit. Fortè hoc cannarū expressum de natura sacchari credidit supra cannas cōcrescentis: quū uerò de illo abundè tractasset, satis de dulci illo expresso dictū putauit. Aut Romanis totius orbis dominis, aliquid apertū esse potuit, quod Græcis etsi propinquioribus, ignotū erat. Opus autē est per longū tempus antequā à præcitatis uiris saccharum cognosceretur, cannas exprimi: quoniā antequā ex India Romæ hoc sciretur, fuit opus interponi tempus. Tamē de Plinio omnium rerum sagaci inquisitore, & Dioscoride sedulo scriptore miror, qui hæc siluerit ante se ab alijs scripta, quū tamen Plinius Romæ esset, sed nō omnia possumus omnes. Ab Hispanis azuquar, à Gallis succre, à Germanis zuchar nuncupatur. Tu reliqua prosequaris.

SE. Optarem ut omnia in cumulum redigeres, quæ de his prædixisti, mannā etiā addens. BRA. Imò & à melle incipiam. Mel apum, est nostrum mel: Mel roris, est māna, quam habemus, quæ & mel syluestre dicitur à Suida: & Plinius lib. XVI. cap. VIII. supra robora etiā fieri tradit. Mel cannæ, est saccharum antiquorū nostro cando simile, quod in Aegypto, & India innascitur, & cōglobatur supra cannas. Nos per expreßionē cannarum, uocatum à nobis saccharum paramus, & per cocturā in uarias species distribuimus. Mel cānæ ab Auicēna dicitur saccharū albusar, & sal Indus dicitur, ut suprà docuimus. SE. Acatia

Mel apum
Mel roris.
li. m9.
Mel cannæ

tia sequitur. BRA. Nostram uocatā Acatiam, illā Dioscoridis non esse, manifestè patet: quāuis & nos ex spinosa quadā nostra arbore faciamus: habet Dioscoridis acatia siliquā seminibus plenā, siliquæ exprimuntur, & qui exit succus acatia nūcupatur. Nos ex arbuscula, quæ prunus syluestris dicitur, uulgo brognolo, quasi pruneolum paramus, fructū ante maturitatē colligimus, & exprimimus, quod simul cum carne miscentes in placentarū orbes conformamus, & exiccantes pro acatia utimur. Sunt inter se dißidētes autores: quippe Oribasius & Aëtius idē cum spina Aegyptia, acatiam esse uolunt, alij negāt. Dioscorides in Aegypto solū nasci memorat: tamē & in alijs locis prouenit: Imò & Syriam quoq; spinam dici constat. Alba, nigra, & uiridis arbor reperitur in Aegypto, quæ huiusmodi siliquas parit: nunquā uidi antiquorū acatiā, sed ex syluestribus prunis tantum factam, quæ tamē constringendi efficaciā habeat: nec despiciēdus est hic noster succus: tamen quum acatia indigerē, id potius sumerem, quod à Dioscoride pro acatia sumi posse docemur, & eius uirtutē habere. Id autē est Rhus obsoniorum, id est, sumachiū, quod frequens est apud nos: ideo quum acatia indigeo, folijs rhu obsoniorū utor, & nostra uulgari acatia, in his, in quibus opus sit infrigidare, constringere, & repercutere. Tamen laudarem ut nostrā acatiam ex prunis maturis, & immaturis seruares: minus adstringit ex maturis, quando opus sit uti: nec alibi pruna syluestria quærerē, quàm Ferrariæ, nam in foueis ferè spōtè nascuntur. A' Germanis schleben nuncupatur acatia. SE. Ipoquistidos sequitur: tamen in primis scire percupio nunqd

Spina Aegyptia.

Spina Syria.

Rhus obsoniorum.

Hypocist

Arabicum gummi, ex spina Acatiæ prodeat, ut inquit Serapio, qui tamen in alijs Dioscoridi consentit. BRA. De hac re suo loco differemus, tu interim hypocisthis, nõ hypoquistidos dicito, pro recto genitiuo uiẽs. SE. Vt à cunis didicerã, profero, & plurium consuetudinem sequor. BRA. Vtinam ut pauciores, saperes, quia in his recentiorum errata cognosceres, à Leoniceno pro parte detecta:

Cisthos. Cisthos apud Dioscoridẽ frutex est, qui in saxis prouenit

(hoc ut in pluribus intelligas) plures ramos habet, multa folia (quod ratione fruticis intelligere oportet) non multum altus, folia sunt in orbẽ circinata, hirsutũ est foliũ acerbo gustu. In marẽ & fœminã distinguit. Mas florẽ punici habet, fœmina albescit: sub hoc frutice nascitur hypocisthis. Est autẽ hypocisthis ueluti fungus ad pedẽ cisthi nascens, forma citini. Ideo aliqui citinũ uocarunt: est autem ac si multi citini suprapositi sint. Ita enim in Lucensibus atq; Senensibus montibus copiosè habetur, in reliquo Apennino non ita frequẽs: frutex ille uulgò lingua canina appellatur, apud Senensiũ & Lucentiũ rusticos. Arabum interpretes hũc fruticẽ Barbã hircinã interpretati sunt. Exprimitur hypocisthis, & succus etiã hypocisthis appellatur: eandem uirtutẽ cum acatica habet, tamẽ magis adstringit. Auicenna hoc ignorasse demonstrat, quoniã tria

Error. capita distincta facit. Primũ de barba hircina, quam cisthon esse apparet, his ad quæ ualet, cõsideratis, & etiam ex Serapione, q eadẽ in barba hircina dicit, quæ à Dioscoride in cistho. Aliud caput Auicẽna de hypocisthide facit: appellatq; ipse, uel malus interpres suo uocabulo hẽsistides, & per hoc succũ intelligit: postea aliud caput facit de Ta

de Tarathit ab alijs distinctum, acsi Tarathit alia res sit, quũ tamẽ uerè hypocisthidẽ esse in confesso habeatur, ut ex Serapione apparet, in eo capite quo de Barba hircina pertractat. Sed quod grauius est, cisthon cum cisso cõfundit, adeò ut cisthon hederam esse putet, & ex hedera Ladanũ fieri. Deceptus autẽ est in nomine, quia cisson hedera significat. Ipse autẽ cisthon accepit ac si cisson dictum sit: fit equidem Ladanũ ex altero cisthi genere in Cypro: quũ enim mane cisthos cœli rorẽ susceperit, oues & capræ illorũ flores comedentes, & hirci, succum roris uillis barbarũ & femore insidẽtẽ abstergũt, qui natura tenax, & lẽtus facilè sequitur ad cõtactũ ut uiscũ, detractus hic succus purgatur, & in offas conuolutus reponitur. Alter modus faciendi est, attractis funiculis ubi sunt syluæ, pingue quod his adhærescit, depectitur, & in panes diuiditur, qui Ladanũ appellantur, quia & hic frutex, Ladon, uel Ledon nuncupatur. Hypocisthidẽ in Lucensibus montibus & Senẽsibus potißimũ habebis, Ladanum uerò non fit in propinquiori parte, quàm in Cypro. Venetijs pro Ladano, quendam succum uendunt, qui an sit Ladanum ignoramus, tamẽ uidimus ut plurimũ non habere colorem subuiridem, qualẽ illi Dioscorides tribuit, nec statim tactu mollescere. Ideo aut alteram rem, aut adulteratũ esse putamus, quamuis & uerum Ladanum Venetijs etiam uiderimus. Disputatum est non solùm de Auicenna, qui in cisso & cistho similitudine nominum deceptus errauerit, sed de Plinio. Nicolaus Leonicenus in epistola ad Angelum Politianum disputat, in nomine Cisson & Cisthon deceptũ esse probans, ut Cisthon, id est, plantã ita appel-

Ladanum.

y 4 latam,

j error. latam, acceperit, ac si cisson, id est, hedera dictum sit: pro Plinio in altera epistola Angelus Politianus certat. Tu inter hos summos uiros iudiciũ feras. SE. Cui potius inniteris? BRA. Re uera non possum nõ assentire ueritati, quam Leonicenus integrè detexit. Interim ne diu in hoc iterium. negotio uersemur, ad alia pedẽ conferas. SE. Elaterium sequitur. BR. Res est, quam potius latêre optarim, quàm sciri, nisi à summis & antiquißimis medicis inter reme- gnisan- us. dia poneretur. In cucumerum genere, Anguinus cucumis numeratur, alij syluestrem cucumerem, alij erraticũ uocant: hic exprimitur, cuius expressum siccatur, & in pastillos autumno conformatur, qui pastilli elateriũ appellantur. Modus exprimendi à Dioscoride IIII. lib. docetur. Theophrastus autor est eius uim usq; ad ducentos annos perdurare, & melius esse quo uetustius. Vnde Plinius dixerit nullum esse medicamẽtum quod diutius perduret, lucernas usq; ad quinquagesimũ annũ extinguit: probatur si priusquam restinguat, sursum scintillet, & deorsum cogat. A` trimatu suæ expreßionis uires habere incipit, secundũ Plinium, ita ut eo uti poßimus: Dioscorides à bimatu, uultq; ad decenniũ esse optimum. Maxima dosis unus obolus, minima semiobolus apud Dioscoridem. Pueris dantur duo Chalci, id est, quatuor grana: nocet enim maior mensura. Vbiq; nascitur, & etiã in nostro Ferrariensi solo mirificè soluit. Vulgò asininum cucumerem uocamus, ut Arabes faciũt. In his montibus colligerẽ, & Elaterium pararẽ. En quomodo pulchri sint in his ruderibus, & in illis sabulosis cucumeres, uerũ & succum foliorum & radicũ habere studeas, imò & folia seorsum

ac

ac radices seruarẽ, & radicis corticem, qui ad multa ualet, si Dioscoridẽ legas, & omnes aliæ partes. Caue dum cucumeres accipis, ne in oculos permingãt. SE. Hoc meo magno incõmodo iandiu didici, quũ essem puer huius generis cucumerẽ (rei ignarus) euellere tentaui. Ille succus, quẽ emittit, oculos meos attigit, per tres aut quatuor horas, præ oculorum dolore, in maximo discrimine fui: tamẽ cõtulit postea, quoniã à caligine quadã liber euasi. BRA. Ita casu plura medicamẽta inuẽta sunt. Videtur ferè uimdictam sumere, quũ euellitur. Est autẽ probatißimũ elaterium (ut Dioscorides inquit) quod candido colore humescit, & leuitatem habet ac leuorem. Viride peßimum est, adulteratur amylo. SEN. Plerunq; cucumerem expreßi, nunquam albus succus exiuit, uel per exiccationem factus est. BRA. Hoc sæpe cõsiderans, ex radicibus fieri oportere dubitaui, quas si expresseris, albus cõtinuò emanabit liquor, uel in albũ tendens. SE. Cera occurrit. BRA. De Cera in melle dici oportebat: ut autẽ nostro cõmodo satis est, animaduertas, ex apibus duo illa haberi: mel primò, postea cera, quæ fauis occluditur, per expreßionẽ educitur. Plinius exprimendi ordinẽ indicat. Duo ex cera seruare oportet: cerã ipsam quam colore fuluo sumito, subpinguem, odoratam, modicè referentẽ halitum mellis, & purã. Aliud, quod in officina habere debes, est propolis: propolim uulgus nostrum appellat Cira uerzene, quo nomine tanquã Latino multi recentiores utuntur. Cera uirgo dicentes: ea est, quæ ad foramen alueariũ fit, ut inquit Varro. Ferrariensem cerã, & propolim habeas, si fieri poterit. Ipsa enim experientia comprobauit, si non antiquorum

Cera. Plin. Propolis Dios. Varro.

quorũ autoritas: si Ferrariæ, quãtũ satis erit, habere non poteris, eam Venetijs eme, quæ ex Creta affertur: nec aliabi quàm Venetijs albam quæres, ubi ingentißima copia noctibus roscidis fit. Artẽ Dioscorides ostendit quomodo alba euadat. Quin & Ferrariæ etiã sine aqua marina albißima fit. At opus non est tantũ expẽdere sumptus & laboris pro tam pauco lucro. Rubrã ceram mixta anchusa, aut pseudominio Ferrariæ parabis: uiridẽ uiridis æris mixto, nigram atramento, uel usta charta mixtis. Resina iuncta optima fit, ut ueluti gluten res iungat, & cãcellarijs inseruit. Vna tantũ officina Venetijs albam cõcinnabat Hermolai patris tempore: nũc nullus est pharmacopola etiam minimus qui non dealbet. De cera satis, quum etiã nostri nobiles principes imitati, nolint nisi alba cera uti: sed re uera eadem est expensa, quia non alba cera citius quàm altera consumitur, ut id quod pondere æquatur, & pretio superatur, duratione præualeat. Hispani, ut nos cera, Galli cire, Germani vvachs nuncupant. SEN. Opium sequitur. BRA. Nigrũ papauer Ferrariæ habemus, quo opium fit, sed adeò rarum & paruos fructus habẽs, ut copia haberi non posset, ideo Venetijs emere suadeo. Si folia & calices terantur, exprimanturq́;, & succus in pastillos redigatur, Meconium dicitur, quod est ignauius opio. Nam opium ex nigro papauere hoc modo colligitur: Quum mane rores exaruerint, ex obliquo summa cute cultello incidere oportet, ut lachryma exeat, quæ in uas deriuanda est, & cortex ita incidendus, ut non penetret intus cultellus, & ita altera die faciendũ. Diagoras uult id fieri quum turgescit, Iollas quũ deflorescit: primum

Opium. Meconium.

mum nunc sequũtur opiũ parãtes, succus, ungue uel gossipio excipitur, & in uas colligitur, exiccaturq́;, & hoc opium est quod emanat, & lac. Nam meconiũ fit per expreßionem, ideo & succus appellatur, sicut opium etiam lachryma dicitur: ex papauere nigro propriè fit. Tamen opiũ, quo utimur, ex albo est papauere. Ex Apulia ad nos affertur: ita papauer albũ incidũt, nam in Apulia crassos cortices habent, & lachrymã seruant, quam pro opio nostris pharmacopolis, & Venetis uendunt. Thebanũ opiũ laudatum reperitur. Seminarem ego nigrum papauer in Ferrariensi agro, ubi tamẽ & sponte nasci reperitur. Sed eo seminarem, ut maior copia haberetur, quo opium multis præferendum pararem. Adde Apulos ut plurimum ad nos meconiũ afferre, non opium, id est, succũ, non lachrymam: propterea apud nos seminãdum & parandũ, quum solum ad hoc gignendum, propensißimũ habeamus. SE. Aloẽ sequitur. BRA. Aloë & herba est, & eiusdẽ herbæ succus, quam paßim in fictilibus habemus etiam hyeme uirentem: tamẽ apud nos degenerat, nam & amaritudinem amittit: tamen in reliquis omnes notas habet, quas illi Dioscorides tribuit: nos Ferrariæ succũ exiccauimus, nihil illi deest ex his quæ ab antiquioribus dicuntur, dempta amaritudine, saltem quam illi imponunt Galenus & Dioscorides, insigni. Soluit etiam nostra aloẽ, sed ægre. Ideo aloën esse non dubito, quæ degenerauerit: quippe hi decipiuntur qui aloën esse inficiantur: nam idem est, ac si quis neget idem esse idem, quia alio loco natũ, & una sola qualitate deficiens. Ideo non erat negandum aloën nostram esse aloën, sed inefficacem esse dicendum, & degeneras

Aloë.

nerasse. Succus in terra collectus, quandoq; terra plenus est, propter id lauatur. Septimo libro de arte curatiua Galenus diuersitatem lotæ, & non lotæ aloës tribuit. His notis bona aloë deprehenditur, pinguis, nitida, sine arenis, colore ruffo, friabilis, iecinoris modo cõcreta. Inde recentes quum optimam aloën insinuare uolunt, aloën hepaticam proferunt, facile se diluens & liquescens, amaritudine uehementi. Ideo nostra aloë inepta est: quæ nigra & frangi non potest, pessima. Quomodo adulteretur, & adulteriũ cognoscatur, à Dioscoride docemur. Eam Venetijs emes, quæ ex India asportatur. SE. Quid sentis tu de quodã celeberrimo uiro Mesuem reprehendente, quia ora uenarum aperire admonuit? BRA. Nunc istud discutere opus non est, nam de hac re aliàs copiosè scripturus sum. Tamen ita simplicissimis uerbis nunc animum meum aperiam. Cum Mesue & Serapione aperire ora uenarum censeo, ex quadã insita uirtute, cuius causam ignoramus, fortè ex eadem qualitate, qua extrema amaritudine prodijt. Experientia ducor ut id sentiam: nam qui hæmorroidas pati consueuere, aloë magnopere offenduntur, ut in hoc statim incurrãt ea uorata. Nobilis & magnificus Nicolaus Tassonius, inter alios, hoc magno suo incõmodo expertus est: quoties aloën sumebat, semper uenarũ ora aperiebantur: quibuscunq; alijs pharmacis sumptis, nihil molestabatur, tamen pharmaca erant quæ eandem materiam cum aloë educerẽt. Nec opus est infinitos alios adducere, qui hoc perpessi sunt: ut ratio ex parte pharmaci potius, quàm materiæ motæ exhibenda sit. Non tamẽ inficior hoc etiam à materia fieri. At malã aloën magis aperire iudico

&

& quamuis Galenus sexto Aphorismorum, aphorismo XLVII. acredinem humorum hæmorroidas aperire censeat, non inficiamur: imò addimus multa alia id facere præter aloën. Vnde & cepæ & allium aperiunt, si nonnunquam uescamur: tamē aloë hoc priuatim habet. Non possum enim huic sententiæ temerè repugnare, sine certa ratione, quam omnes imbibere, & experientia dictat. Et quãuis alibi uulnera consolidare & adstringere dicatur, quod recentes per exteriora applicatum intelligunt, non per interiora, non mirum, quoniam Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem, antequã Andromachi carmina scribat, de plurimis tractat, quæ uno modo sumpta effectum faciunt, alio modo oppositũ. Et præsertim de aloë exemplum scribit, dicens per exteriora aloën supercrescentes ulcerũ carnes adstringere, & humores, qui sub ipsis nascuntur, subinde exiccare: si uerò per os sumatur, uniuersum corpus purgare, quod aperire est. Vt manifestè deprehendatur, uenarũ ora aperire, quod est quidã purgationis modus: propterea non ab re à Mesue & Serapione uenarum ora aperire scriptum est, quod per os sumptum intelligitur: nã per extrinsece applicata claudit, & præsertim sedis, & pudendi ulcera, ut Aëtius docet. Verùm hãc rẽ philosophicis rationibus suo loco muniemus: nunc satis ast per transennã adumbrasse, potius quàm ratione aperuisse. SE. In eo etiam Mesuẽ reprehendit, dicentem, frigidis temporibus euitandam esse aloën. At ipse inquit potius in calidis euitandã, quia calida & sicca est. Quid in hoc sentis? BRA. Nihil aliud quàm Mesuẽ certißima edocere, si ipsemet Mesue mastix in se ipso experiatur, id per

persentiet, quod mihi in profunda hyeme accidit aloën sumenti, per integrā hebdomadā sedere nō potui. Nec quicquam ualet ratio, quòd calida & sicca sit aloë, quia uentres hyeme & Vere natura calidißimi sunt. Ideo magis hyeme quàm æstate (quia calor maior) nocebit. Vnde si eius ratio per manifestas qualitates facta quicquā ualet, & nostra hæc, quoniā id aloë tribuimus ob qualitatē insitam, cuius causam ignoramus. Nempe fieri potest, & continuò ita esse deprehēdimus, proprietatē aliquam, & aliquē affectum nobis certū esse, causam uerò incertā, & incognitā. Sed hæc aliàs diffusius agentur: nunc satis est uiam ostendisse. SE. Ad scāmoniū ueniamus. BR. Optarim & hoc nunquā ad hominū manus peruenisse, quoniā plus mali, quàm boni afferat: nam & si alicui rei prosit, pluribus officit. Succus est radicis herbæ quæ scammonia nuncupatur, quāuis & hoc nomē scammoniū herbam, & succum, uel lachrymam significet: & Romanis Colophonium dicitur, quia in Colophonia optimū nascatur: tamē Veneti Alexandria Aegypti Venetias ducūt, è Mysia autem Alexandriā portant: sed potißimum quod Venetias affertur, peßimum est, quia ex Syria & Iudæa facillimè Alexandriam portatur: hoc uerò Iudaicum & Syriacum deterrimum & ponderosum est. Ideo non mirū si sumentes ualde perturbet. Accidit enim me raro bonum uidisse ex Mysia Asiæ adductum, quod has notas habet, translucidum est, solutum, sine pondere, taurini glutinis colore, prætenuibus fistulis, fungosum: hæ autē notæ raro in Veneto reperiuntur, sed præcipuè ponderosum est, ut inde ex Iudæa & Syria allatū cognouerim. Modū uitiandi & cognos

[margin: ammonium.]

cognoſcendi Dioſcorides & Plinius oſtendunt. In Apulia & hanc plantam naſci tradunt, & nos Apulum habuimus (ſi uerè Apulum erat) omnibus notis inſignitum, & efficaciſsimum. In morbo Gallico ſemidragmā quandoque exhibui, & mirè profuit. Ioanni Baptiſtæ Toxico hydropem patienti ſcrupulū exhibui, nihil eduxit: deinde & duos ſcrupulos, qui & nihil eduxere: tertio integram dragmam, Vincentio Celato cōpatri chariſsimo, & Laurentio Auguſto amico nunquā pœnitendo pharmacopolis admirantibus: tamen nihil in tam magna copia eduxit. Deinceps tentare nolui, & nihil aliud exhibere ſtatui, quàm leuia pharmaca. Teſtes ſunt excellētiſsimi iuuenes Franciſcus Bruſantinus prædicti patiētis affinis, & illuſtriſsimi Ducis Ferrariæ curialis medicus, Maurelius ſanctus, illuſtriſsimi Hippolyti Mediolanēſis archiepiſcopi Phyſicus, & Ioannes Franciſcus Roſſius chirurgicus doctiſsimus, & Ioannes Leo Vercellenſis, qui tunc mecū in praxi uerſabātur. Alia cauſa aſsignari non poterat, quàm uel ſcammoniū ineptum, uel uentriculum aqua, uel multa pituita plenum fuiſſe, quæ pharmaci uim compeſcebant: non enim dici oportet, naturam non eſſe auſam aggredi, quia ſaltem ſcrupulum aggreſſa eſſet. Vidi etiam in officina Iacobi à Columna pharmacopolæ, quendam qui duas ſcammonij drachmas præter noxam comedit, quater aut quinquies ſolum eijciens. Is autem ſcammonio aſſuetus erat, in partibus orientalibus natus, ut teſtis etiā eſt Antonius Diſcalcius ſimplicium medicamentorum ſtudioſiſsimus. Frequentiſsimè ſcrupulum ſine noxa exhibui ex zinzibere, ſale, aut pipere, ut Paulus Aegineta iubet, ne

uent

uentriculum offendat: nam sine his maximè offendit. Ex scammonio, si libebit, Diagridiũ parare poteris, aut communi modo in cotoneo mâlo, & pasta, aut antiquißimo in dulcium amygdalarum oleo pasta qua circundatur. Canes dysenteria interficiuntur, si quotidie frustulũ detur, quoad occumbãt. Quandoq; uicini rustici canẽ interfeci hoc pane, qui gallinas meas absq; delectu uiciniæ comedebat: hoc effectum est tribus diebus, quotidie frustulum exhiberi iubebam. Nullus autem prænoscere potuit quonammodo obijsset, nisi ego dixissem: putabãt enim dysenteria occubuisse. Vt autem rusticos deterrerer, ne prædiolum meum continuis furtis depilarent, modũ interficiendi canem ostendi, comminatus idem ipsis me facturũ, nisi à furto abstinerent. Hispani, ut nos scãmonea, & Galli appellant. SE. Lycium sequitur. BRA. Pro lycio quid pharmacopolæ uendant ignoro, tamen lycium non esse certus sum, quoniam non crematur, nec rubentẽ spumam (dum extinguitur) facit: extrinsecus quidẽ niger est, sed intrinsecus non ruffus, imò etiã niger. Ex Bononiensibus montibus potißimum lycium sumunt nostri pharmacopolæ. Id uario modo faciũt: sunt qui ex Ligustro, & qui ex herba quæ caprifolium nuncupatur, faciunt: habet enim herba illa, uel frutex, grana, ex quorũ expreßione lycium fit: hæc tamẽ uera lycia nõ sunt. Plinius & ipse cap. XIIII. XXIIII. libri, uerum lycium ex pyxiacantha solùm fieri censet. Lycium dicitur, quia in Lycia potißimũ abundat. Quum Venetæ naues Hierusalẽ petent, ex Cappadocia & Lycia habere nihil impediet, quamuis & in alijs locis nascatur. Hoc modo fit, Arbuscula lycium nominata, accepta,

pta, & radicibus ac ramis sumptis, & pluribus diebus in aqua maceratis, coquuntur semel, iterumq; ligno exẽpto, donec mellis craßitudo fiat: tunc spumã seruare oportet, & florem innatantẽ, & reliquum etiã cremorẽ, quoniã particulatim ad diuersa ualent: imò & semẽ exprime, & succum in sole pone, postea serua. Nihil etiã impediet in his montibus lycium inuenire. Vides illam arborẽ aculeatam, quæ ramos habet trium cubitorũ, & maiores ac minores, densa folia habentẽ buxo similia, & fructũ piperis nigrum? SE. Video. BRA. Gustemus an amarulentus sit. SE. Est omnino amarulentus. BRA. Leuis etiam est, & densus, & arbor pallidũ corticem habet. Excaua radicẽ Herbarie. HER. Adeò multiplex est, & obliqua radix, ut uix absq; magna scrobe euelli poßit. SE. Buxus mihi uidetur. BRA. Et buxus certè est, sed spinosa, ut nomen ipsum ostendit, nam pyxiacantha appellatur: ex hac uerũ & propriũ lycium fit: collige, & pro tua officina serua, & lycia ex alijs rebus facta dimitte. Equitaui per innumeras pyxiacanthas, dum Liguriæ montes cum illustrißimo patrono Hercule Estense peragrarẽ. SE. Non'ne & ex Lonchite lycium fit? BRA. fit quidẽ in India, ut Dioscorides tradit. SE. Quæ arbuscula est lonchitis? BR. Multi eam esse putarũt, quam nos uulgò sanguanum appellamus: est enim genus sentis, uirgas subrectas habẽs, tricubitales, aut eo etiã ampliores, protinus ab radice multas, craßioresq; rubo: cortex abscedens cruentus, propterea à nostris sanguanus dicitur, quo religiosi baculos parãt, in quorum summo rasuræ in modũ umbellæ arte collectæ sunt, hoc ad aspergenda templa, & homines benedicta Lonchitis

Rhamnus sylvestris. aqua utuntur. Tamen ego syluestrem rhamnum esse arbitror, ex quo lyciũ fieri Plinius XXIIII. lib. cap. XIIII. censet. Tu autem ex pyxiacantha lycium tantùm habere studeas: tamen Galenus Indicum alijs præfert: nos uerò in India non sumus, & ægrè habetur, ideo illo cõtentus sis: quin etiã si ex rhamno syluestri parare libuerit, præpara. SE. Vidi etiã qui ex syluestribus prunis pararent. BRA. Parent, omnino uim stipticã habẽt, ut ex ipsis etiam acatiam faciant: tamen melius est rem certam habere, quum facilè poßit, quàm per tot res modò huc, modò illuc uagari: quãuis lycij nomine apud quosdam autores, omne id ueniat (ex quocunq; sit frutice) quod uim constrictiuam habet, & more lycij fit. SEN. Sanguis draconis sequitur.

Sanguis draconis. BRA. Quur inter liquores hunc sanguinẽ ponis, qui potius gummi est? SE. Est etiam & lachryma, sed hoc nihil impediet, modò rem ipsam cognoscã. BRA. Esto, uerus draconis sanguis, ex serpente est, de quo Plinius cap. XII. lib. VIII. qui ex elephantis aure totũ sanguinẽ exhaurit, ut moriatur, postea cadens serpentem interficit: sanguis ille exiens, Draconis sanguis appellatur, qui terra mistus colligitur, & in pastillos ac rotũdos orbes conformatur. SE. Non possum arbitrari nostrũ draconis sanguinem ex eo genere esse. BRA. Imò non esse certus sis. Quin & Serapio Genuẽsi, Pandectario, & reliquis recentibus ansam errandi dedit, quum tamen ipse non erraret. Quippe sanguinẽ draconis Serapio describens, quem hemalocoën uocat, eodem modo describit, quo Dioscorides quartã sideritis speciẽ, & easdẽ proprietates illi attribuit, quas sideriti Dioscorides elargitus erat, adeò ut nullus

lus sit tam cæcus qui non uideat: & Galenum adducit Serapio, ea recēsens, quæ ab illo de siderite dicuntur, ut constet sanguinem draconis Serapionis, non esse nostrū, quo utimur, sed esse quartā speciē sideritis Dioscoridis, cuius succus uulnera sanat, & adstringit, quā multi millefoliū putāt, & re uera una species est millefolij, qua rustici nostri ad boues & equos uulneratos sanandos utuntur. Recentes autem de sanguine draconis loquentes, de hoc Serapionis, & siderite Dioscoridis tractant, ac si huius succus sit sanguis draconis ita nuncupatus, quem in officinis habetis magno errore. Vnum est, uestrū draconis sanguinem sideritis succum non esse, qui etiā non est uiridis, sed esse triplicē apud uos draconis sanguinē constat: unus est in rotulas circumuolutus, qui ex pseudobolo armeno & terra fit, res fictitia & adulterata, quæ iam à Ferrariensibus pharmacopolis abijci cœpit, nisi pro ornanda officina appensum habeant. Alius sanguis, est cuiusdā arboris lachryma. Tertius, est eiusdem arboris gummi. In gummi cortices arboris manifestè uidentur, in lachryma absunt: si gustu sentiantur, stipticitatem quandā præferunt. Hinc igitur uides draconis sanguinem, quo utimur, non esse draconis ab elephante interfecti, nec esse sanguinē draconis Serapionis, quamuis ab omnibus recentibus, acsi sanguis draconis Serapionis in usu sit: quum tamen sanguis draconis Serapionis sit quarta species sideritis apud Dioscoridem & Galenū. Ego igitur in officina succo quartæ speciei sideritis potius habere uoluerim, quàm gummi hoc, quod uos habetis, & herbā habere facilius est, quàm gummi, quoniam apud nos uiret. SEN. Quid est ille sanguis

Trip phari las fa conis

draconis, qui uerè sanguis est? BRA. Non'ne tibi dictum est, ex sanguine draconis esse ab elephante collisi, ut Plinius lib. XXXIII. cap. VII. scribit, qui ab antiquioribus cinnabaris uocatur, ut Dioscorides etiã libro quinto testatur? Qui autem pro cinnabari Minium sumunt, id est, nostrum uocatum Minium (ut plures medici faciũt) pro re medica, ueneno utuntur: nã cinnabaris qui est sanguis draconis, rei medicæ plurimũ prodest, & nullus color magis fingit sanguinẽ illo, ut Plinius testatur. Nunquã hunc cinnabarim uidimus, uel draconis sanguinẽ, sed bene adulteratũ, ut suprà ex falso Boloarmeno, uel sorbis tritis, & caprino sanguine. Tamẽ si Dioscoridẽ considerabis, oculata fide deprehendes sanguinem draconis non esse cinnabarim, sed duo esse distincta: pro Plinio autẽ nihil impediebat & sanguinẽ draconis suo tẽpore cinnabarim appellari. SEN. Id abs te scire peto, quo nomine apud antiquos gũmi hoc applletur, quod sanguis draconis dicitur. BRA. Nondum legi apud aliquem autorem, cuius generis gummi sit, uel ex qua arbore lachryma emanet: scimus autem è Libya ferri, & ex Aegypto Venetias, quid uerò sit, ignoramus. Vnũ est, recentes summè errare, qui hoc gummi, ac si sit sanguis draconis Serapionis accipiũt, & Dioscoridis ac Galeni sideritis, quum tamen non esse constet. Ab omnibus eodẽ ferè nomine dicitur. Galli, sang de dragon: ab Hispanis sangre de drago, à Germanis drachen blut, ac si sanguis draconis dicerẽt, appellatur. SE. Camphora ultimum locũ in his occupat. BRA. Nusquã Dioscorides, Plinius, Galenus, aut Paulus de camphora loquuti sunt, aut eam uel à longe (quod sciuerim) ostenderunt: soli

soli Arabes ipsius meminerunt, gummi arboris esse certũ est. Serapio ex Panzor Fasella, & alijs regionibus adduci tradit: quæ sint istæ regiones ignoramus: nomina Mauritana sunt hæc, nõ Latina aut Græca. Res ipsa, id est, camphora, omnibus nota est, eius arbor ignota, nec à Mauris rectè descripta: quippe nihil de folijs arboris camphoram ferentis Serapio aut Auicenna loquuntur. Dicunt autem illis annis maximè profluere, quũ multa tonitrua, & multa fulgura fiunt: nec propriè gummi est, quod exeat, sed intima parte arboris inuenitur, ac si medullæ locũ occupet. Lusitani, qui meridionale pelagus nauigarũt, in insula Burnei camphorã inueniri tradũt, & qui in regione sunt, gummi arboris esse censent. In regno etiã Fansur, ut Marcus Paulus Venetus refert, optima cãphora prodijt. Fortè ea pars est, quæ à Serapione ex sententia Isaac Fasella nuncupatur: de hac re incertus sum. Disputant recentes, an calida uel frigida sit: multi effectus supra caliditatem arguunt, & gustus, odor. Alij frigiditatẽ: hæc aliàs disputanda sunt, quia hic locus non est pro ambabus partibus rationes instruere. SE. Nullus est apud antiquos qui cãphoræ meminerit. BRA. Nullus, nisi Aëtius, qui multò posterior est: hic camphoræ meminit sub nomine caphura, in eo unguẽto, quod salca appellat, pro axillis, & auribus fœminarum composito: quamuis in codicibus qui passim habentur, absit, ut primo libro uidere licet. SE. Habet'ne eundẽ colorẽ album perpetuò? BRA. Non, prius enim maculis rubris insignitur, postea colore solis, aut ui ignis dealbescit. Galli camfre, Hispani camphora, Germani camphur appellant. Tu cætera uenerãde Senex prosequaris.

quaris. SE. De prædensis liquoribus expeditū est. Gummi genera sequuntur. BRA. Cur inter gummi camphoram non numerasti? SE. Quia an gummi esset ignorabā, quum in arborū meditullio inueniatur. BRA. Hoc nihil refert, modò rem ipsam habeas. Venetijs emes, quoniam ab his mōtibus, imò & à tota Italia abesi: sed priusquam ad gummi genera ueniamus, prandere opportunius erit. SE. Non ab re dictum est, quia interim solis æstum euitabimus. HER. Hodie ad hanc usque horam uiribus uigeo, nam paucißimis in hoc monte occupatus fui, sed omnia ferè aliunde quæsita sunt. SE. Deinceps (ut arbitror) modicè occupaberis, quoniā pauca admodum colligemus, sed collecta emere opus erit. Ad littus illius riuuli descendamus, ubi quiescemus, & per cōpendium in aliquā uillam peruenire poterimus. BRA. Vt lubet fiet. SE. Inter eundum, ut uia breuior uideatur, quibus moribus illustrißimi ducis nostri ALPHONSI filij insigniātur, edoceas. BR. Nihil unquam mihi gratius contingit, quàm quum trium horum maximorum luminum, & splendentiū astrorum sermo inciderit, quos intus & in cute noui. Hercules primogenitus adeò cumulatißimis uirtutibus pollet, ut nullus in Italia nō modò princeps, sed nec religiosus eum æquet, in publicis rebus gerendis dexterrimus, in armis fortißimus, in literis adeò egregius, ut ex insperato probatißima carmina effundat: nō potui diu cogitās aliquid culpatum in Hercule inuenire. Hippolytus secundò genitus eum apprime imitatur, qui non archiepiscopali infula, sed triplici corona dignus est. Hic uniuersam cyclopediā, & omnes bonas artes adeò nactus est, ut nihil ad uirtutum

tutum cumulum deſit. At quomodo potuit Franciſcus tertiò genitus tantorū fratrum exemplo non contendere ut æquet? quos nullus qui homo ſit ſuperare poteſt. SEN. O' felicem patrem. BRA. Certus ſum in uniuerſo orbe eſſe non patrem, qui filios adeò probos, adeò obſequētes, adeò non moroſos nactus ſit. Nullus unquam ciuis horum cauſa conqueſtus eſt, quū cæteri principes illis ætatibus, ſtupris, & aliorū diuitijs capiendis incumbāt. Dijs equidem comparandi ſunt hi tres uirtutum ſoles, & tria inclyta ſydera: nihil aliud cordi habēt, quàm omnibus inſeruire, & neminem lædere, ſed iam ad ſtatutum locū peruenimus. In hac uirenti herba ad ſpecus umbrā ſedeamus.

DE GVMMI, QVOrum vſus eſt apud Pharmacopolas.

SENEX.

INSTITVTVM opus progredi expedit. Thus primum locum inter gummi habet: ſed quū de ipſo inter cortices egerimus, ad ſecundū, quod Myrrha eſt, ueniamus. BRA. Myrrha, qua utimur, à nonnullis Bdellium eſſe creditur. SE. Quomodo bdelliū, quum longè diſtincta ſint myrrha & bdelliū? BRA. Scito gummi, quo utimur, myrrha nuncupatū, myrrham non eſſe. SEN. O' mira res, myrrha non eſt myrrha. BRA. Eſto bono animo, in myrrha oſtendā, quod in alijs Myrrha.

pluribus feci, eam nõ esse, saltẽ optimam, quæ ab antiquis
pingeretur: nam Dioscorides myrrhã ex omni parte con=
colorem esse ostendit, & odoratã, & quæ confracta can=
didas unguiũ modo, leuesq; uenas intus habeat, amaro gu
stu, & acri. Hæc in nostra myrrha non sunt. Nos Venetijs
uerã myrrhã uidimus, talem qualem à Dioscoride pictam
audiuisti, sed raram. Id tamẽ scito, odorẽ quidem suauem,
non suauissimũ habuisse, sed potius erat cum quadã gra=
uitate. Adde in nostra myrrha quãdoq; ueræ myrrhæ fru=
stula inueniri, subuiridia, & quæ unguium modo cando=
rem habent, ex Troglodytica regione, quæ est Aphricæ
pars, probatissima myrrha Alexandriam fertur. Myrrha
quam nos habemus, ea est quæ secundo loco à Dioscoride
scribitur, & caucalis uocatur, quæ cum tertia specie par
tim mixta est quæ ergasime dicitur, minus matura est, &
colore atro: hæ duæ species mixtæ sunt, quæ bdellij odo=
rem habẽt: Alexandriã feruntur, postea Venetias. Quum
emes, optimã habere cures, aut saltẽ quæ plurimas par=
tes candidas ut ungues, habere studeas. Est autem Arabi=
cæ arboris lachryma, corticem plaga laxant, exit spuma,
quam colligunt, & circa corticem addensatur tanquam
gummi reliquũ. Sed non myrrha solùm contentus sis, imò
Stacte. & stacten, id est, recentis myrrhæ expressam pinguitu=
dinem habere studeas. SE. Quid stacte est? BRA. Plu=
res styracem liquidã à nobis uocatã stacte arbitrati sunt:
nempe myrrhæ odorẽ ferè habet, & cætera quæ à Dio=
scoride numerari uidentur: an uerò sit, infrà edocebimus.
Si quandoq; ueram myrrham assequi contingat, quæ co=
lorẽ sub uiridem habeat, & mordax sit, ac perlucida, odo
rata,

rata, aspero situ obducta, recēs, leuis, ex omni parte concolor, & quæ confracta candidas unguium modo, leuesq; uenas habeat, hanc leui expreßione exprimes: quod exibit, stacte erit: quamuis ex recenti magis fieri conueniet, tamen & stacten habebis, & eo pro stacte uti poteris. Hi uerò summè aberrant, qui stacte speciem myrrhæ contra alias distinctam arbitrantur. SE. Huius sentētiæ semper fui. BRA. Nunc sententiam muta admonitus: quoniam ex omni specie myrrhæ stactē fieri nihil impedit, præsertim ex pinguißima, ut ea est quæ pediasimos à Dioscoride nuncupatur. Re uera stacte ea res est, quam nos liquidam styracem uocamus. SE. Gaudeo nouisse liquidā styracem stacte esse. BRA. Compertius scies, quū de styrace sermo inciderit. SE. Incidat nūc. BRA. Fiat. Odoratus hic liquor, qui styrax liquida nuncupatur, nomen hoc habet. quia ab Arabibus impositum est, quos recētes postea sequuti sunt. Nunc autē speculemur, quam rem Arabes styracem liquidam appellent, tunc statim deprehensum erit, quid sit liquida styrax. Serapio in capite styracis, quum eam edocuisset, quam calamitam nuncupamus, liquidā styracem pertractat, & Dioscoridem in hac re adducit, ita (secundum ipsum) dicentē: Styrax, liquida est pinguedo myrrhæ recētis, & extrahitur à myrrha, quia terūt eam cum aqua pauca, & premūt cum torno, & est boni odoris, & ingreditur in confectionibus, & sola etiā sine aliqua admistione est bona, & melior ex ea est, quæ non habet admistionem alicuius olei, & purum ex ea est multæ uirtutis, & calefacit, & est calefactio similis calefactioni myrrhæ, & oleorū calidorū et siccorū. Si modo legas, quæ

Styrax liquida.

à Dioſcoride de ſtacte dicantur, manifeſtè deprehendes ſtyracem liquidã Serapionis, eſſe Dioſcoridis ſtacte: quoniam idẽ oculata fide Dioſcorides de ſua ſtacte dicit, quæ à Serapione de ſtyrace dicuntur. Inquit enim Dioſcorides, Eſt pinguitudo recentis myrrhæ: tunditur hæc cum modica aqua, dein per machinas aqua foras exprimitur: odoratiſsima hæc, & pretioſa impendio eſt, & per ſe unguentũ facit ſine oleo, ſtacten uocatũ. Commendatiſsima uerò quæ impromiſcua & libera oleo ſit, & quæ minima portione plurimũ calefaciat, ſimilẽq; uim tum myrrhæ, tum unguentorum ex calefactorijs obtinent. Si hæc ſpeculari tentes, Serapionis liquidã ſtyracẽ, ſtacten Dioſcoridis eſſe deprehendes, niſi ſponte hallucinari uolueris. Quòd ſi in aliquibus diuerſi uideantur, id potius eſt interpretis Serapionis cauſa, qui etiã quũ ſtyrax liquida interpretatus eſt, ſtacte interpretari debuiſſet. Ita enim Græcè, & Latinè dicitur. Storax uerò liquida (ut interpres apud Serapionẽ utitur) nec Latinum, nec Græcum nomen eſt. Myrrham Galli Mierre, Hiſpani & Germani ut nos ferè, illi myra, hi myrrhe dicunt. SE. Euphorbium ſequitur. BRA. An id ſit euphorbiũ quod habemus, non ſum anceps: tamen antiquũ quandoq; emitis, quod eo ardore caret, quem illi autores tribuunt. Quippe inquiunt colligẽtes ualde timere, adeò ut ſupra contũ utriculo ædi ligato ſuccũ arboris ferulaceæ à longe colligant. Guſtaui ego non ſemel antiquum euphorbium, mirum illũ ardorem non perſenſi, nec hi perſenſere quibus guſtandũ tribui. Nonnunquam in recens magno meo periculo incidi: nam per integram diem intenſiſsimũ in ore ardorem habui,

Euphorbium.

3.c.73.

bui, qui nec frigidißimis aquis extingui poſſet. Venetijs habetur, ſed Genuæ magis: in Aphrica naſcitur monte Tmolo, in Mauritaniæ parte, è regione Hiſpaniæ: facile eſt Hiſpanũ illuc nauigare, niſi Mauritanæ naues piratarum interturbarent, & intercluderent iter. Tamẽ Imperator CAROLVS multa nunc in Aphrica poßidet, & Deo duce poßidebit, Mediterraneum mare ea parte qua Tyrrhenum dicitur, ab infidelium incurſionibus liberans. Genuæ igitur, & translucidum ac perſpicuum emas. Nomen habuit ab Euphorbio Antonij Muſæ fratre eius inuentore, qui Iubæ regi Mauritaniæ inſeruiebat. Duo celebratißimi fratres in noſtra inclyta & ſalutari arte fuere, Euphorbius, & Antonius Muſa cuius nomẽ patri meo Franciſco Braſauolo imitari placuit, quũ ab unda baptiſmatis attollerer: ſed utinã doctrina, nõ ſolo nomine, antiquum illum Antoniũ Muſam Auguſti medicũ imitarer. Ita etiam ab Hiſpanis nominatur euphorbio, à Gallis euphorbe. SE. Serapium ſequitur. BRA. Sagapenũ dicas. SE. De nominibus cura non ſit, deinceps ſagapenũ dicemus. BRA. Eſt ſuccus fruticis ferulacei, ut Dioſcorides inquit, in Media naſcitur, Alexandriam Aegypti portatur, quæ uniuerſale emporium eſt illarũ partiũ, inde Venetias: foris trãslucidũ eſſe debet, colore ruffo, & quum frangitur candido intus, odore medio inter laſerpitij ſuccum, & galbanum, guſtu acre. Quæ omnia indicia in noſtro uocato ſagapeno ſunt. Plinius cap. XVIII. XX. lib. in Italia naſci aſſeuerat, ubi inquit, Sagapenũ quod apud nos gignitur, in totũ tranſmarino alienatur: etiam lib. XIX. cap. VII. in hortis ſeri dicit, ad rem medicam ſolùm. At

Sagapenum.

nec

nec arborē, nec folia Plinius docet, ac si de re nota loqueretur. In Apulia nunc prouenit. Tamē quum Medum habeamus, Venetias per Alexandriæ nauigationē allatum, hoc potius emerem: est enim uerum sapeganum illud, & efficacius, quod, ut inquit Mesue, allij odorē habet: qui eo loco à quodam excellenti uiro immeritò reprehenditur dicente quasi per calumniam, unde ipse odorauerit. At si doctißimus hic uir, ut nos fecimus, gustasset, allij odorem persensisset, quem à mane ad uesperam etiam prandēs in ore habui: ideo non est quisquam temere culpandus, præsertim in res gustus, priusquam gustu tentatū sit. SEN. Opoponacum sequitur. BRA. Et nunc opoponax dicere oportet: succus est herbæ, quæ panaces heraclion dicitur: est autem prima in ordine panacum Dioscoridis. Dicitur autē opoponax, id est, succus panacis. In Bœotia & Arcadia, præsertim Psophis habetur, & in Syria Alexandriam, & postea Venetias affertur. Olitorum industria magna copia parari potest. Hoc unum est ex his quæ illustrißimus dux noster ex Syria, uel Arcadia habere curabit. Tamē in Italia & in monte Apēnino nascitur, & in Gargano Apuliæ. Folia habet ficulnea quinquepartita, & per ambitū lancinata, quæ in terra iacent & insigniter uiridia sunt. Caulem ferulaceum habet, & altißimū, lanuginem candidam habentē, & folia circum se minuscula, umbraculum sustinentem ut anethum, flore luteo, semine odorato, feruentiq; in ore, pluribus ab uno principio radicibus candidis, graueolentibus, multi salsiq; corticis. In Apulia nascitur ubertim, & in Apennino monte uarijs locis. Nos supra Mutinenses alpes uidimus, & in

Opoponax.

horto

horto fratrũ sancti Hieronymi Ferrariæ. Non emerẽ Venetijs, nisi ob id quod ex calidioribus & siccioribus partibus uenit. Curarem tamen, ut ex Apulia radice incisa lachryma exciperetur. Substratis enim eius folijs in terra excauata colligitur. Quum autem opoponacem probare institueris, amarißimum saporem habere debet, interius candidum & subruffum, extra luteũ, leuem, pinguẽ, friabilem, tenerum. Nostrum, quod habemus, aliqua amaritudine insignitur, non tamen amarißimũ est, & graui odore sentitur. Propterea cum nostro aliquid mixtum arbitror, quod intensam amaritudinẽ tollit, uel opus est quantitatẽ notatu dignã mandare, si intẽsa amaritudo sentiri debeat: in reliquis notis penitus conuenit. SE. In hac re quid Arabes sentiũt? BRA. Serapio cum Dioscoride eodem modo scribit. Mesue autem tria panacis genera confundit, Heraclium, Asclepiũ, & Chironium, id docere uolens ex quo opoponax fiat. Cur autem opoponacem inter gummi genera posuisti, quum potius condensatorũ succorum ordinẽ ingredi debuisset? SE. Ne curæ sit, modò ex his simplicibus, quibus in officinis utimur, nullũ omittatur. BRA. A` Gallis oppoponac uocatur. SE. Ammoniacum sequitur. BRA. Et hic succus est ex frutice eiusdem nominis sumpto: quamuis nomen hoc ammoniacum, & genus salis, et succi significet, ambo in Libya apud Cyrenẽ inueniuntur: sed ammoniacũ appellatur, quia in arenosa Libya apud Iouis Ammonis templum prodijt. Sal ex terra sumitur: gutta) ita enim Romani succũ illius arboris uocant) ammoniaca ex arbore manat. Miror ego de Paulo Aegineta, qui inter odoramenta numerauerit: unde Ammoniacum.

collig

colligere potes quæ apud ipsos pro odoribus existimarẽtur. Nam & Dioscorides ammoniacũ thymiama uocat: tamẽ eius odor grauis est: nec uerũ ammoniacũ nobis deest, quamuis antiquũ fortè sit. Venetijs emes, quamuis Genuæ melius esset, quoniam ex Aphrica mercatores Genuã facilimè transeunt, tamen & Alexandriam portant ac Venetias. Ita probatur, quod est maximè coloratum, non lignosum, sine arenis, & ad thuris masculi similitudinẽ in grumos concreuit, purum, prædensum, liberum sordibus, & odore Castorei, gustus amarulẽti. Nescio cur Galenus odorem coriandri habere fateatur, & cur Paulus ad odorem ammoniacũ accendat: fortè diuersum est id Pauli & Galeni, ab eo Dioscoridis, qui grauem odorem ut castoreũ habet: & quòd de re diuersa loquantur, hoc signum est, quia in simplicium medicamentorum facultatibus ea dicunt, quæ à Dioscoride in ammoniaco tractantur. Ammoniacũ suprà descriptũ thrausma nuncupatur: est aliud terrosum, & lapidosum, quod phyrama dicitur. Nos frequenter hoc habemus: nec, primũ deest quandoq; ab Hispanis, ut nos uulgò facimus. A' Gallis Armonia uocatur.

Sarcocolla. SEN. Sarcocolla occurrit. BRA. A' glutinandis carnibus nomẽ inuenit: gummi est arboris in Perside thuris pollini simile, colore subruffo, gustanti amarum. Si nostrã sarcocollam gustaueris, nonnulla granula amara sunt, alia minimè, ut quæ à Dioscoride dicuntur uera esse deprehendam, adulterari scilicet gummi permisto: nam pura grana amaritudine afficiuntur, impura nequaquam. Nec illos probo, qui sarcocollã esse inficiantur, quia pollini similis non sit, imò pro maiori parte, adeò tenuia grana sunt, ut polli

pollinem imitari uideantur, quãuis aliqua etiam craßiora sint, quæ tamen non impediunt esse pollini similia. Quòd autẽ à Mesue corpora impinguare dicitur, & à quodam meo præceptore reprehẽditur, quia si soluit, impinguare non potest, non est dignum reprehensione: quoniã multa soluere possunt, quæ impedimenta remouẽdo, impinguationis causa fiunt, qualitatem quandam uentriculo cõdonantes, præter id quod euacuẽt, qua facilius digerere possint, & in nutriti substantiam cibum uertere. Quam ob rem idẽ euacuare, & nutrire potest, id est, causa esse cur nutriatur corpus. A' Gallis etiam sarcocolle nuncupatur.

SE. Styrax utriusq; generis sequitur. BRA. Intelligis'ne liquidam, & quã siccã uocamus? SE. Nihil aliud. BRA. Liquidam esse Dioscoridis stacten, id est, primũ myrrhæ expressum, suprà edocuimus, tamen paruã amaritudinem habet, ut ego adulterari putarem: hinc myrrhæ fragrantia nosci posset, si purum stacten haberemus. Arabes decipiuntur, qui ex eadem arbore styracem liquidã, & calamitim habere iudicãt: imò addũt huius arboris fructum in magnitudine auellanæ esse, & exprimi: quod exprimitur, styrax liquida est. Cortices styrax sicca sunt: hæc autem arbor gummi habet, quod est ambra: hæc Serapio ex sententia Isaac, hoc errare fecit Pandectariũ, ut tres styracis species esse arbitraretur, liquidam, siccam, & calamitim. Re uera id uocabulũ styrax solùm eam significat que à probis autoribus calamitis nuncupatur, de qua Serapio post prædicta ex sententia Dioscoridis tractat. De fructus expreßione, nihil apud autores fide dignos scriptum reperi: unde uel de alia re tractabat Isaac, quàm de styra

Styrax.

fo. 360.

ſtyrace, uel ut contingebat loquutus eſt. Verùm quia ſub eo uocabulo ſcripſerat Serapio, ad caput miha, id eſt, ſtyracis duxerat, ſtyrax autem Iſaac alia res eſt. Nunc igitur de Dioſcoridis, Plinij, Galeni, & aliorum bonorum autorum ſtyrace loquemur. Hi omnino diſtinctum ſtyracem habent, non perliquidum, & ſiccũ, ſed per proprias quaſdam qualitates, at hic à calamo, calamitis: ille chrymatias alter aſpros, id eſt, albicans nuncuparet. Hæc autem nomina in diuerſis antiquorũ compoſitionibus inueniuntur, nec ſpecies euariant. Ad rẽ uerò accedentes ſtyrax lachryma eſt arboris cotoneo malo ſimilis: ex Cilicia Alexandriam, & Venetias defertur: quanquam & in alijs pluribus locis naſcatur, nam ex Cypro & Creta habetur, ſed ex Creta illaudabilis, quem frequentius habemus. Non eſt opus dubitare, an ueram ſtyracem habeamus, quia uerißima eſt, & ſi ineptior ſit, habet ſimul ſcrobẽ ſui ligni. Globi quandoq; in modum gummi inter ſtyracis maſſas inueniuntur: ſi optimũ ſtyracẽ quæris, eum accipe qui ruffus ſit, reſinoſus, pinguis, & grumos habet albicãtes, & quæ diu ſui coloris bonitatem ſeruet, & quum ſubigitur lentorem mellis habeat. Talem Venetijs eme, & præſertim in quo lachrymæ gummi ſimiles appareant. Nec ſtyracinum unguentũ prætereundũ eſſet, ſi haberi poſſet: in Syria fit. Singulis annis Venetorũ nauis, quæ Hieruſalẽ littora appellit, in Syriã peruenit. Fuliginem eo modo para, quo Dioſcorides thuris fuliginẽ fieri docuit. Hiſpani ſtoraque nuncupant. SEN. Vtraq; pix ſequitur. BRA. Per utranq; picem quid intelligis? SE. Hiſpanã uocatam, & naualem: dubitas etiam in picibus? BRA. Maximè dubitabam

Pix.

tabam, quoniam pix ſicca, & liquida inuenitur. Pix naualis notiſsima eſt, ex pinu & picea fit, pinguiſsimis harum arborum aſſulis acceptis reſina plenis in ſtruem congeruntur, & igne appoſito in factitium canalem fluit reſina accenſa, quæ extincta pix uocatur, & nigredinem ab igne acquiſiuit: à nobis pix naualis, ab antiquis liquida nuncupatur ad differentiã alterius per alteram cocturam factæ, quæ pix ſicca dicitur: ambarum uſus eſt in officinis. SE. Et ambas habeo, ex Germanicis partibus ad nos conuehuntur, præſertim ex Tridento. BRA. Imò & ex plurimis Italicis. SE. Pix igitur ex reſina fit. BRA. Equidẽ ex reſina in teda occulta, qua exuſta, pix exudat. Nec putes ex his duobus tantum picem fieri: quoniã in Syria terebinthi teda exuſta fit, quia ibi pinus abeſt, aut rara inuenitur: ſi etiã ex picea fiat, maior pars ex pinu eſt. Laudatur pix nitida, leuis, pura: etiam ex cedro in Græcia habetur. Præter duo picis genera, liquida & ſicca, quã palimpiſſam dicunt, quæ & ipſa in aridum & uiſcoſum diuiditur, oleũ picinũ habere ſtudeas, quod fit parte aquoſa picis ſeparata: id enatat, ut in lacte ſerum. Dum pix coquitur, puris uelleribus excipitur ſupra eius halitum expanſis, & quum permaduerint in uas expreſsis: & hoc ſemper fit dum pix coquitur. Nec picis fuliginẽ in tua officina omittas, quã eo modo facias ut primo libro Dioſcorides tradit. Nec zopiſſam deſpexeris, quæ eſt deraſa à nauibus reſina cum cera: quam ob rem pix ex reſina fit, id eſt, pingui teda cõbuſta reſina plena. SE. De pice Hiſpana proſequaris. BRA. Hæc & pix Græca uocatur, qua picata uina fiũt: accepto enim pugillo, uel duobus aut tri-

Pix Hiſpana

bus,huius picis,in uas uino plenum proijciunt,ne marce=scat,& uinum potentius euadat. Hinc Græca uina ferè omnia quæ ad nos feruntur (Cretico dempto,maluasiam nuncupato) picis odorem habent, & ea præsertim quæ romania uulgò dicuntur. Est autem res fictitia: nam ex omni resina fit,sed præsertim ex pinu resina,quoties per decoctionem ad id ducitur, ut in puluerem redigi poßit. Hinc est quod pix Hispana uarios colores habet:quãdoq; fuluum & aureũ, si ex laricis resina fiat, quandoq; albi=cans,si ex pini uel piceæ resina. At nomẽ picis sortita est, quum sit resina cocta, propter cocturam quam nõ habet resina,sed sponte à natura prosilijt: unde pices per ignẽ fiunt. Resinæ sponte ex suis arboribus prodeunt. Hispana nuncupatur, quoniã ex Galliæ & Hispaniæ montibus ad nos magna copia comportatur, quamuis & in Italia sit plurima: eadem ratione & Græca dicitur, quia ex Græ=cia affertur: & colophonia,quoniam Colophone inuehe=batur. In his resinis diuersos autores comperio. Nam Pli=nius ex pinu & picea siccas esse: Dioscorides autem ex omnibus arboribus resinam emittẽtibus, humidas & sic=cas haberi tradit. Quicquid sit,nos ea tantum prosequa=mur, quæ in officinis habentur, aliàs determinatè de his rebus tractaturi. Tu in officina Hispanam picem ex resi=na pini habere studeas: quãuis & ex alijs resinis seruare nihil impediet. SE. Rem miram edocuisti, hactenus Hi=spanam picem gummi alicuius arboris esse arbitrabar. BRA. Deinceps intelliges Hispanam picẽ per decoctio=nem resinæ,ut in puluerem redigi poßit, fieri, & longe à gummi differre. SE. Quibus notis resina à gũmi differt?

BRA.

BRA. Resina oleagina quodãmodo est gummi aqueum, quod experientia maximè demõstrat, quoniã resina igne accenditur: gummi crepitat. Difficile præterea est resinas, & aquam miscere, facillimum gummi & aquam: difficillimum gummi & oleum, facillimũ resinam & oleũ. Quæ experientia, resinæ naturam oleaginam, gummi uerò aqueam esse ostendit. Ideo nostri temporis inepti quidam medici rerum naturas nescientes in uarijs compositionibus gummi & oleum miscent, resinas & aquã, quæ non se compatiuntur, magno pharmacopolarũ clamore. SE. O' quoties hoc mihi accidisse memoria habeo: de resina autẽ prosequaris. BRA. Dictum iam est te pini resinam seruare, cuius Plinius de pinu minimum colligi sentit, quum tamen experientia oppositum ostendat: fortè quia Plinius à Theophrasto sumit, apud Theophrastum uerò pinus larix est, ita ipse acceperit. Omniũ uerò optima terebinthina est. SE. Tu ergo inter resinas terebinthinã numeras? BRA. Equidẽ, & ab autoribus inter resinas numeratur. At ne putes illã esse terebinthinã, quæ pro terebinthina paßim uenditur, flaui coloris, quia ex larice resina est, ideo laricina potius nuncupari deberet. Vnde Veneti, & plures Italæ gentes, non terebinthina, sed larga, quasi larica ex larice uocant: nam habet mellis Attici colorẽ. Terebinthina autem alba esse debet, perlucida, in modum coloris uitri cœrulea, odorata, sed potißimum odore terebinthi. Ex Cypro Venetias affertur: nũc uera terebinthina, aliàs laricina pro terebinthina utebantur: nũc error detectus est, & uerã terebinthinã portant: sed ut commodius uehatur, eam coquunt, & in massas

Resina oleagina.

Nota.

Theofr.

Resina terebinthina.

sas

sas rotundas ueluti placentas congerunt. SEN. Vt coniicere possum ex his quæ dixisti, pix terebinthi nuncupari potest, quoniam per cocturam fit ut aliæ pices. BRAS. Poterit, & nihil impediet, nisi diuersam esse terebinthinæ cocturam ab alijs picibus dicamus: quoniam terebinthina in aqua, aliæ siccæ & per assationem potius densantur. Chiam summè laudat Galenus in libro de antidotis primo. Andromachus Libycam præfert. Satis est nos Cyprinam habere. Venetijs etiam non coctam uidimus, quæ duritiem quandam præ se ferebat. SE. Gaudeo meis temporibus inuẽtam esse terebinthinã, id est, ad nos allatam, quæ prius non afferebatur. BR. Ex Aphrica etiam, & Cycladibus insulis Venetias comportatur: uerùm ex multis alijs locis, & multis arboribus resina fit. SE. Masticem quid esse arbitraris? BRAS. Inter resinas à Dioscoride numeratur, & ita sentiunt Theophrastus & Plinius: quippe resina lentici est. SEN. Legi medicos quosdam recentes, qui suo quodam libello Auicennam reprehendunt, qui ignorauerit lentiscum esse arborem ferentem masticem. BRA. Et si Auicenna de Romano Mastice loqui uideatur, quem in rerum natura non esse recentes quidam scioli profitentur, nos ex opposito Romanum masticem, id est, Italum esse scimus. Vnde Plinius præter Chium, Italum etiam scribit, & Cicero rusticæ plebi necessarium esse pro uarijs temporibus cognoscẽdis tradit. Circunferuntur de hac arbore Ciceronis diuersiculi:

Iam uero semper uiridis, semperq; grauata
Lentiscus triplici solita est grandescere fœtu:
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Vt

Vt apud Romanos in honore fuisse lentiscum deprehendatur. Recentes ergo immeritò Auicennam reprehendunt, qui de Romano mastice loquatur. Imò etsi non dicat arborem ferentē masticem lentiscum esse, id tamen innuit, quum inquit ex ea fieri dentifricia. In hoc autem erat apud antiquos laudatißima lentiscus, & in hoc opere dentiscalpio à Dioscoride collaudatur. Imò Auicenna idem cum Dioscoride dicit in lentisco, quòd arbor in usu acaticæ, & hypocisthidis respondet: quamuis ille uocabulo barbaro utatur, herisistides. Vnde de his recentibus apprime mirandum, qui ita temere sine culpa Arabes reprehendant, & Mauritanos accusent, qui è sua lingua in Latinam peruersè interpretati sunt. Fortè si tot haberent Mauritani literarum sectatores, quot Græci, mendis carere in pluribus perciperemus. SEN. Habet'ne duritiem illā mastix, quum ab arbore sumitur? BRA. Non, sed resinæ duritiem solùm, postea magis ac magis exiccatur. SEN. Resinarum ordinem secundum perfectionem & imperfectionem libenter addiscerem. BRA. Id libenter agam, de his præsertim, de quibus antiqui meminere. Inter alios Galenus libro de simplicium medicamentorum facultatibus octauo, per adstrictionem resinas scribens hunc ordinem obseruat:

Prima Lentiscina, id est, mastix.

2 Terebinthina,

3 Strobilina,

4 Pinea,

5 Picea,

6 Abietina.

In digerendo resinarum ordo:

Prima Terebinthina,

2 Lentiscina.

3 Aliæ quæ parum differunt, in maiori aut minori digerendi actione.

In abstergendo resinarum ordo:

Prima terebinthina.

2 Aliæ quæ non differunt in abstergendo, sensibili aliqua differentia.

3 Lentiscina, quæ minus alijs abstergit.

In attrahendo resinarum ordo:

Prima Terebinthina.

2 Aliæ, quæ in attrahendo eadem ui insigniuntur.

3 Lentiscina, quæ cæteris minus attrahit.

In emolliendo resinarum ordo:

Prima Terebinthina,

2 Lentiscina,

3 Cyparißina.

4 Aliæ, quæ æquo modo molliunt.

Possumus & secundum acrimoniam eas comparare, sed Dioscorides nos uocat, qui omnes resinas alio ordine disponit, absolutam perfectionem resinarum considerans, quæ in hunc ordinem disponi possunt:

Prima Terebinthina,

2 Lentiscina,

3 Picea,

4 Abiegna

5 Strobilina,

6 Pinea.

Vene

Venetijs pro officina tua ueram terebinthinã, & masticem emere poteris: & præter hæc ex omni resina fuliginem para, ut Dioscorides primo libro scriptum reliquit, & ad medicos usus serua. SE. Sunt'ne aliæ resinæ? nam tu in exarandis Galeni ordinibus cyparißinæ meministi. BRA. Imò & acerna uel zigia reperitur. Est autem tertium genus aceris zigia, & multæ aliæ ex uarijs arboribus, sed quæ in usu potißimum sunt, ex prædictis fluunt. Resina zigia. SE. Vnum solùm aduerto, quum resinã absolutè dicimus, illam pini intelligimus, quam Rasa nusta determinatione addita uocamus. BRA. Ita usus fecit: nam & si apud antiquos resinã inueniamus, terebinthinam ob excellentiã intelligere oportet, nisi alioqui appellare consueuissent, ut in nostro usu est. Nunc reliqua prosequaris. SE. Oro ne aliarũ gentiũ nomina prætereas. BRA. Id libenter agam: pix à Gallis pois, ab Hispanis pez, à Germanis bech nuncupatur. Masticem uerò Galli mastic, Hispani ex Lusitania almezaga uocant, & Galli etiam ut nos ferè & Hispani ac Germani terebinthinam uocant: nam primi terebenthine, alij termentina, tertij terbentim proferunt. SEN. Gummi Arabicum sequitur. BRA. Gummi genera tot esse, quot sunt arbores è quibus manãt, autores testantur, sed hoc genus, quod Arabicũ nominamus, & ab aliquibus Babylonicũ, ab alijs sarracenicum dicitur, à nullo antiquo autore particulari nomine donatur: quum uerò hoc nomen potius sit ab Arabibus inuentũ, quàm Græcis, gummi Arabicũ, ideo ab Arabibus petẽdũ est, & ex ipsis quid sit inueniendum. Serapio gummi Arabicũ ex arbore acatiæ manare dicit, & Dioscorides lib. primo ex arbore Gummi Arabicum.

acatiæ gummi colligi scribit, aptum ad spissandũ, refrigerandumq́;, quod ex spina fieri monet. Vnde Plinius cap. XI. XIII. lib. optimũ gummi docens, ex spina Aegyptia esse inquit. Acatia uerò est Aegyptia spina, ut à Dioscoride docemur: est autẽ uermiculatũ, colore glauco, purũ, sine cortice (scilicet arboris, non ipsius, ut multi quidẽ decepti sunt gummi corticem habere arbitrantes) dentibus adhærens, sed Græci nullũ habent peculiare nomen, quo ipsum indicent, nisi Arabico utamur: tamẽ ex spina gummi, uel acatiæ gummi dicũt. SE. Nostrum gummi glaucũ esse non uidetur. BRA. Imò quãdoq; glauci coloris uidi, quandoq; albi, quandoq; aurei. In causa est arborũ diuersitas, à quibus educitur: nam una arbore nõ sumitur gummi nostrũ, sed pluribus: propter id diuersos colores, & diuersas proprietates habet. Spina autẽ illa, quæ acatiã facit, etiã in Arabia nascitur, hinc nomen sortitũ est, gummi Arabicum: Babylonicum uerò quia circa Babyloniam Aegypti cõcrescit. At Sarracenicum dicitur, quia uulgus nostrum infideles, & præsertim Mauritanos, Sarracenos appellare solet: propterea quòd ex Aphricæ parte, & Mauritania uenit, Sarracenicũ uocant, ut hoc gũmi, quod Sarracenicum dicitur, quia ex Aphrica etiã conuehatur, Latinè gummi acatiæ, aut gũmi Aegyptiæ spinæ dici deberet. Verùm aliarũ arborũ gummi mixta sunt, ideo uarij colores in ipso cernuntur. SE. Quarũ arborum? BRA. Amygdalarũ amararũ, cerasorũ, prunorũ, uitiũ, olearũ, ulmi. SE. Habent'ne diuersas uires huius gummi genera? BRA. Habent, & unũ alio deterius est. SE. Nisi ægrè tuleris, optarim ut quendã ordinem perfectionis & imperfectio

fectionis edoceres. BRA. *Id libenter agam, a perfectiori exordiens, & mox alia secundum uires scribentur.*

Primò, gummi Arabicum ex Aegyptia spina.

2 Ex amygdalis amaris.

3 Ex ceraso.

4 Ex pruno.

5 Ex fructibus.

6 Ex ulmo.

Quum alia sint gummi genera, penes ordinē prædictum perfectionis & imperfectionis, eorū firmā experientiā, & statam nondū habeo. Ideo ad aliud tēpus pertractare differam, præsertim quia nonnulla priuatim ualēt, ut est gummi ex uitibus quod priuatim infantiū ulceribus aptissimum est, & olearum priuatim dentiū doloribus succurrit. Nuces quoq; suum gummi habent, quod eodem modo sicut alia ex trunco emanat. Apud Arabes electuariū fit, quod de cineribus uocāt, apud Auicennam præsertim, in quod gummi nucis intrat. SE. Non'ne & Dragagantum inter gummi species numeratur? BRA. Naturā gummi habere Dioscorides prodidit: propriè autē gūmi non est, quāuis recentes gummi Dragaganti appellēt. Est autem Tragacātha (ut rectè loquar) radix lata, & surculosa, supra terram eminēs, è qua rami humiles, firmi, latè diffusi, folio numeroso, tenui, pusillo, intercurētibus spinis fronde sua cōtectis, & cādidis, ualidis, subrectis, de qua tertio libro Dioscorides agit. Ex hac radice incisa succus emanat, qui in lachrymā coalescit: hic etiā succus Tragacantha nuncupatur. Recentes uocabulū corrupere, & dragantum uel dragagantum dicūt. Conglutinat, ut gummi. Aui. Dragagantum. 3. l. 20. Tragacantha.

Antiqui in Creta solùm nasci arbitrati sunt, & re uera in Creta abundat, & è Creta Venetias affertur, imò nomen Tragio Cretam significare certū est, quia spina sit Cretica. Tamē alijs locis nascitur, in Arabia, in Achaia, in Media Asiæ, in Peloponēsso. Quicquid sit, naturā gummi habet: secundum Dioscoridē per radicis incisionem fit. At Theophrastus sponte emanare censet. Ad gummi igitur redeuntes, Paulus Aegineta quū de Commi, id est, gummi pertractat, ea tantū animaduertit, quæ à Galeno breuissimè exposita sunt. SE. Notas scire optarē, quibus probatissimā tragacantham noscere possim. BRA. Ex Dioscoride lubentissimè aperiam, sit translucida, leuis, gracilis, pura, subdulcis. SE. Iam noui. Ad reliqua gummiū genera accedas. BRA. Enumera tu quibus in officinis utimini.

Gummi elemi. SEN. Gummi habemus, quod elemi nuncupamus. BRA. Cuius arboris est? SE. Abs te peto. BRA. Quid sentiam lubens edocebo: an uerò nodū explicabo, iudex eris. Dioscorides libro primo de gummi oleæ Aethiopicæ pertractat: hoc gummi, Arabicū gummi esse putat Hermolaus, nos è contra gummi spinæ Aegyptiæ acatiam ferētis esse gummi Arabicum arbitramur, imò ita esse debere certi sumus: quamuis & aliarum arborum gummi mixta sint: nam à Plinio id gummi cæteris perfectius dicitur: nos autē perfectius gummi non habemus Arabico dicto. Quam ob rem, & ex his, & ex colore, non possum cum Hermolao asserere gummi oleæ Aethiopicæ esse gummi Arabicum, sed quandoq; inclinauimus, ut gummi oleæ Aethiopicæ esset gummi elemi dicti (ut inquit Hermolaus) quasi Enhæmi. In id autē nunc potius inclinor, corruptū esse

uoca

uocabulum oleæ in eleæ, postea in elemi. Reperitur autẽ hoc gummi & in Italia: sed uos pharmacopolæ re quadã utimini mihi ualde odorata pro gũmi elemi, quã resinam potius quàm gummi existimo. Quid uerò sit nondũ comperi: satis tibi nunc sit, ex olea Aethiopica, & etiã Italica gummi oleæ haberi, uel ut uos dicitis, gummi elemi, quod Plinius dentibus ualere ostẽdit. Quin & ex oleastro habetur, quod his notis deprehẽditur: simile est scammonio, sed ruffiusculum, & exiguis stillicidijs concretum, gustu mordaci, nec gummi aspectum habens. Id enim damnatur quod gũmi aspectũ præ se fert. Quã uerò uos pro elemi, id est, oleæ lachryma accipitis, cum scammonio similitudinem non habet, nec ruffa est, nec concreta exiguis stillicidijs, nec gustu mordaci: imò potius quandoque dubitaui, quod gummi hederæ nuncupatis, gũmi elemi esse, si mordacẽ illum gustũ habuisset. SE. Nescis igitur quid ea res sit, quã gũmi elemi appellamus? BRA. Ad hoc usq; tempus quid sit quo utimini, ignoro, sed breui spero rem hãc assequuturũ: satis nũc sit gummi elemi uerũ, esse gummi oleæ: non dico Aethiopicæ, sed cuiuscunq; loci, modo olea lachrymam habeat. HER. Oblitus es aliarum gentium in prædictis gummi nomina edocere: his tamen maximè oblecto. BRAS. Ne Herbarium nostrum suo desiderio frustrari uidear, à Gallis gummi Arabicum, gomme Arabic, & Hispanos gomma Arabica nuncupare scias. Dragagantum uerò, Galli gome dragant, Hispani gomma dragante, Germani driant uocant. SEN. Gummi hederæ prosequaris. BRAS. Ex hedera libro tertio fieri lachrymam Dioscorides censet: uos pharmacopolæ gummi

Plinij

Gummi hederæ.

2. c. 171.

mi

mi quoddam circũfertis hoc nomine appellatum gummi hederæ quod non esse gummi hederæ, id testimonium est, Dioscoridem lachrymã hederæ psilothron esse dicentem: sed gummi illud uestrũ non solùm psilothron non est, imò nec mordicantem gustum habet, aut qui calorẽ ostendat. Vnde & Galenus lib. VII. de Simplicium medicamentorum facultatibus, de cisso, id est, hedera tractans, inquit, lachrymam eius pilis nudare, & esse usqueadeo potestatis calidæ, ut obscurè adurat. Quam ob rem non est gũmi hederæ, uel lachryma hederæ, quã uos pro ea circũfertis. SE. Quid ergo est? BRA. Gummi alterius arboris, quã ignoramus: nam & experientia hedera considerata, uerũ gummi, id est, lachryma hederæ cognosci potest. Ego quãdoq; hanc lachrymam supra hederæ truncum concretam uidi, ab ea quã habetis longè diuersam. À Gallis gomme de lierre nuncupatur. SE. Putas'ne sandaracham inter gummi numerandam? nam gummi uidetur, si proprietates eius contẽplor, & gustum, & corticem arboris quãdoq; coniunctũ. BRA. Apud probos autores duo nomine sandarachæ intelliguntur. Vnum est quod cherantemũ dicitur, uel Rhitaces, de quo in apomeli Dioscorides quarto lib. & Hermolaus in Corollario, cap. DXLIII. in lilio: sed hæc uestra sandaracha, quam à uerno rore uernicem dicunt, nihil ad rem medicam. Est alia sandaracha, de qua Dioscorides quinto libro, quæ cum auro & argẽto inuenitur, & argenti fodinis, flammeo colore ad satietatẽ rufescit, fragilis, puraq;, & habens quodãmodo cinnabaris colorem, & reddens uirus sulphuris. Hæc est uera sandaracha, quam in officinis haberi oportet: de qua Galenus, Paul

Sandaracha.

Paulus, & Dioscorides medicas uires tradunt, cuius uicæ auripigmento uti possumus, quoniā easdem uires habet. Inter auripigmenti massas sandaracha inuenitur, & nunc ego domi habeo ueram sandarachā auripigmēto nexam: eadem enim fodina colliguntur. Fit etiam adulterina sandaracha ex cerussa decocta, ut Vitruuius VII. Architecturæ libro docet. vitruuius Illud autē casu inuentum est, facto incendio, ubi erat cerussa: hæc sandaracha pictoribus magis apta est, naturalis uerò medicis. SE. Sandarachā libenter cognoscerem, qua omnes ferè medici utuntur, & paucissimi, imò nulli cognoscere uidentur. BRA. Tibi in tua officina sandaracham ostendam. SE. In mea officina? Fortè illam portabis. BRA. Imò in tuis pyxidibus inueniā. Considera auripigmentum tuum, uidebis aliqua parte rubescere, ut ferè in minij colorē uergat. SE. Id frequentissimè uideo, imò auripigmentū ita rubrū superioribus mensibus à luteo discreui. BRA. Illud rubrū sandaracha est: eadem enim fodina, & sandaracha, & auripigmentū effodiuntur, imò simul mixta sunt: sed quod maius est, audias, auripigmentū & sandaracha idem re sunt, differunt tamen per maiorē & minorē decoctionē naturæ: nam & idē ab arte fieri percepi, & tu ipse experiri poteris: sume auripigmentum, & uitreato uase impone, supposito igne ut liquescat, & accendatur: accenditur ferè ut sulphur, si per aliquod spatiū combusseris, inde frigescat. Videbis oculata fide per hanc decoctionē auripigmentū sandaracham euasisse. Si etiā auripigmento pinxeris, & sandaracha, eundem ferè colorem faciunt, nisi quòd in sandaracha intensior est, quàm luteus. In auripigmento magis

gis

gis floridus: nam sandarachæ color in eũ qui uulgò ranzo appellatur, inclinat, in quẽ etiam is dependet, qui ab auripigmento usto fit, ut auripigmentũ ustũ in sandarachæ naturã transiuisse deprehendi poßit. Nec mouearis, quòd sandaracha rubra dicatur, quoniam rubra quidẽ est uisu, sed quũ teritur, & aqua miscetur, hoc est aptatur ad picturæ opus, hunc colorẽ luteũ intensum facit, nõ rubrum, unde minio similis est uisu sandaracha, non autem opere, quum ea picturæ fiunt: ut manifestè cognoscas sandaracham uerã esse auripigmentũ à natura magis coctũ: quod si arte coxeris, eundem colorẽ insigniri uidebis. Tu ipse experiaris, quemadmodũ & ego pro noscendis exquisitißime sæpius expertus sum, imò & quod Risagalũ uos nũcupatis ex auripigmẽti genere est. Qui uerò inquiunt Venetijs auripigmentum liquefieri, & arte in leuigatas assulas parari, quas risagalũ postea nuncupãt, decipiuntur: nam in fodinis auripigmẽti Arsinagal reperitur, & eiusdẽ generis est, sed uilius: ideo, & uiliori pretio uenditur. In quo reperitur etiam sandaracha: color enim sandarachæ magis ignitus est, & aliqua parte cinnabarim refert, redoletq; sulphuris odorẽ. Recentes Chymistæ arsenici nomine tria intelligunt, auripigmentũ, risagalum, & quod particulari nomine arsenicũ uulgò dicimus. Chymistarum nomina hæc sunt: arsenicũ croceum, quod est auripigmentũ: arsenicum rubrũ, quod est sandaracha: arsenicum album, quod ita simplici nomine à nobis uulgò dicitur. Sed in uno decipiuntur, quia arsenicum album non esse minerale arbitrantur, sed inquiunt Venetijs esse qui ui ignis ita parent, & arte ex auripigmento faciũt, quod

Risagalum.

Arsinagal.

falsis

falsißimũ esse,& inexpertes agyrtæ noscunt: nam ex minera defoditur nostrũ arsenicũ. Sed Chymistæ suam hanc distinctionem ab Auicēna accepere,ita innuente: Serapio autē sub capite Narneth, quod est CCCLXXXI. id est, auripigmēti,sandarachā etiā intelligit,& arsenicũ albũ: quod uerò sub auripigmēto sandaracham accipiat, ex eo deprehenditur,quoniā ex sententia Dioscoridis inquit in eisdem fodinis auripigmentũ citrinum inueniri,in quibus inuenitur auripigmentũ rubrum: hoc autē à Dioscoride dicitur sandaracha, & in calce uerborum Dioscoridis à Serapione adductorum,caput de sandaracha Dioscoridis ponitur,& suas proprietates aßignat sub nomine auripigmenti rubri,ut certũ sit apud Serapionem sandaracham esse auripigmentum rubrum: unde frequentißimè in auripigmento sandaracha inuenitur, & in dicto risagalo, quod & ipsum in auripigmenti genere censendũ est. Risagalum uerò & nonnulli arsenicũ uocant: sandaracha à Serapione auripigmentum rubrũ appellatur. SE. Gaudeo semper plurima discere. Sandaracham habeo,habere autē ignorabā. Verùm,quum uenenũ sit præsentißimum, quomodo à Dioscoride in usu medico ualere iudicatur? BRA. Non mirum,quoniā multa uenenata alijs mixta mitiora fiunt,et apta medellæ. Nam Dioscorides sexto libro sandarachā inter uenena numerauit, & quibus remedijs eius noxa aboleatur. Miror de Rodolpho Agricola, qui in suo Bermano, sandaracham non olere uirus sulphuris scripserit. Si ipse tractasset,& manibus fricuisset,sulphuris odorem euitare non potuisset. Imò si(ut nos fecimus) accendisset,oculus fumum sulphuris uidisset,& nidorem

Rodolphus Agricola notatur.

narib

naribus presensisset. Adde eundē autorem admirari Dioscoridem, qui cinnabaris colorem habere dixerit: tamen à Dioscoride nunquam hoc dicitur, sed quòd aliquem colorem cinnabaris habet, id est, aliquo modo inclinat: in rubrum enim uergit. At mixta aqua, & optimè trita luteū colorem facit parum intensiorem colore simplicis auripigmenti, sed eiusdē apparentiæ cum colore auripigmenti usti. Quum ergo in antiquorū descriptionibus sandaracham scriptam inueneris, partem rubrā auripigmenti accipito, aut rubram partē risagali dicti. Si uerò desit pars rubra, eam partem arsenici aut auripigmenti sumas, quæ in rubrum magis inclinat. SE. Id autem, quo pro sandaracha utimur, & gūmi uidetur, quid est? BRA. Est gummi iuniperi: nam Arabes sandaracham appellant gummi iuniperi, ex quo puluis fit, quē uernicem uulgò nuncupamus, ad delinendas chartas ne bibulæ sint: & pictores eo utuntur in quadam compositione uernicem appellata, ex oleo nucum aut lini, Aloë (ut lucem coloribus tribuant) & hoc gummi. Miror cur in usum medicum uenerit hoc gummi: quoniā Plinius lib. XIII. cap. XI. gummi Iuniperi ad nihil utile censuerit. SE. Quare ducti recentes hoc gummi sandaracham putarūt? BRA. Decepti sunt in nomine, quia apud Serapionem sandarax scriptū inuenere, ipsi sandaracham putarunt, tamen Arabes quos Serapio adducit easdē uires huic gummi attribuere uidētur, quales Dioscorides, & autores ueræ sandarachæ attribuunt. SE. Cur uernix dicitur? BRA. Aliud coniectari non possum, quàm cum Hermolao dici quasi uernus ros: gummi enim uere potissimum fit, & æstate perficitur, præsertim

Gummi Iuniperi.

ex ror

ex rorida substantia. Galli ut nos, uernix. Hispani uerniz, Germani uernis appellant. SEN. Aliud gummi sequitur, quod charabe nuncupãt. BRA. Nescio an alia simplici re inconstantiores sint autores tam antiqui, quàm recentes, quàm in hoc uocato charabe. Omnes electrum uel succinum esse putant, tam qui nuper, quàm qui antiquitus scripsere. Tu Plinium lege cap. II. lib. CCCVII. ubi Græcorum poëtarum fatuitates aperit, qui putarunt lachrymas esse sororum Phaëtontis in populos conuersas circa Eridanũ, ut hinc etiam collectum sit charabe, aut electrum gummi esse populi nigræ, quod Serapio & Auicenna sentire uisi sunt. Ipsi enim caput faciũt de haur romu, id est, populo, & omnia scribũt quæ à Dioscoride in populo nigra tradũtur. Duo autẽ capita ab Auicẽna fiũt, in quibus idẽ præcisè scribit. Vnum, quod est CCCXLIIII. in quo de lauro Romano disserit. Aliud, quod est CCCCCX. ubi de nuce Romana percurrit. Sunt autem duo capita, ubi de eadem re, & eodem modo scriptum est. Capite autem CCCLXXIIII. de charabe loquitur, quod nucis Romanæ gũmi esse dicit: appellat autẽ charabe lingua Persica, quasi paleã rapiens. Non est autẽ hic locus contrarietate pertractandi in horum capitũ qualitatibus, quia nostrum institutum est rem tantum aperire. Quod autẽ Auicenna de gummi nigræ populi loquatur, tum ex proprietatibus apparet, tum ex nomine ipso. Inquit enim, haur Romanũ appellari achirosa: Græci autẽ ut Dioscorides & Galenus, populum nigrã αἴγειρος appellãt: ut manifestè appareat, Auicẽnæ interpretẽ corrupisse uocabulũ, & pro αἴγειρος achirosa scripsisse: uel fortè librarij fuere, qui

Gummi charabe.

Plini 9

1. c. 93. Avi.

ita per uices describentes corruperint. Ad rem igitur, uideo antiquos autores in hac re adeò diuersos, ut quid dicendum sit ambigam. Plinius cap. II. & III. ultimi libri de hac re incertè tractat. Dioscorides electrum gummi esse nigræ populi in Eridanũ defluens sentit. Primo libro in nigræ populi capite, postea secundo libro lyncurium, id est, ex urina lyncis factum lapidem electrum esse iudicauit: hæc tamẽ incertè proponit, ut de re ipsa incertus esse uideatur. Galenus & Paulus de gummi albæ populi pertractant, tamen electrum uel succinũ esse non dicũt. Res adeò inconstans est, ut ferè me explicare non sciam: hoc tamen certe deprehendo Genuensem, Pandectariũ & ceteros recentes aberrare, putantes rem illã, quã nos ambro appellamus, esse Arabum charabe: error autem est, quia charabe Arabum est gummi populi nigræ, & etiã albæ, quam Græci simpliciter λεύκην appellãt, nos populum albam Latinè: nostra materna lingua Græcos imitamur, quia albaro quasi album appellamus, ut Græci λεύκην. ¶Ex his duobus populi generibus gummi fieri certum est, quod ab Arabibus charabe uocatur, à Græcis albæ populi resina uel gummi, à Latinis eodẽ modo dici debet. Causa autem erroris fuit, quia Dioscorides hoc gummi electrũ appellari monet, & Chrysophoron. Sed Dioscoridis uerba pensitãda sunt, qui ita esse simpliciter non dicit, sed ab aliquibus ita appellari, tamen non est uerũ electrum, id est, nostrũ uocatũ Ambrum, quamuis ab aliquibus tali nomine ob similitudinẽ appelletur: unde in hoc me resoluo, charabe Arabum, & gummi populi albæ Græcorũ idem sunt, & non sunt nostrum electrum, uel ambrũ, ut recentes

tes putāt. SE. Duo abs te scire percupio, quid sit res ea, qua pro charabe utimur. Præterea quid apud antiquos sit res ea quam ambro uocamus, quo indices fiunt, quibus mulieres numerant preces, quas Deo singulis diebus fundūt. BRA. Id quod in officinis pro charabe habetis, idem est penitus cum ambro, quo indices fiunt. Tu experimentum sumere poteris, ut ego frequenter expertus sum: accenditur charabe, & ambrum, & eodē odore redolent, eandem guttam faciunt, eandem flammā: sume frustū eius rei, quam uocas charabe, & unum indicem ambri, & accensæ candellæ admoueas, accenduntur eodē modo, & eisdem omnibus notis præscriptis, imò & uisu, colore, splendore conueniunt, & ex eodem loco ad nos deferuntur: ex mare Dantisci ad nos fertur & ambrum, & charabe. Est autem Dantiscum mare in Germanico Oceano: ea autem pars, quæ nunc Dantiscus dicitur, ab antiquis Cosmographis Prußia nuncupatur, unde ex Prußia habetur. Quid uero sit, nesciūt se explicare qui illinc ueniunt. A' Germanis ex Prußia in Pānoniā, mox (ut inquit Plinius) Prouinciam: (est autē Prouincia ea pars Galliæ, quæ nunc Prouenza uocatur,) inde Genuam affertur, & nonnulli mercatores Venetias cōtendunt. Quæ à Plinio dicuntur cap. III. lib. XXXVII. certißima sunt. Nasci insulis septentrionalis Oceani, defluente medulla pinei generis arboribus, ut gummi in cerasis, resina pineis: erumpit humoris abundantia, densatur rigore, uel tēpore autumnali: quum intumescens æstus rapuit ex insulis, certe in littora expellitur, ita uolubile, ut pendere uideatur, atq; consistere in uado: quod arboris succum esse etiā prisci nostri cre-

didere, ob id succinũ appellãtes. Pineæ autẽ arboris esse, indicio est pineus in attritu odor, & quod accensum tedæ modo, ac nidore flagret. Qui in Prußia prope mare Dantiscũ habitant, colligũt circa maris littora ambrum, charabe, uel succinũ, sed ipsi unde ueniant nesciunt: quod uerò destilet, hoc argumẽto notat Plinius, quia sunt quædam intus translucentia, ut formicæ, aut culices, lacertæq; quas adhæsisse musteo non est dubiũ, & inclusas indurescenti: hoc nos frequentißimè uidimus ambrũ, apes, muscas, formicas, festucas inclusas habentẽ: imò & domi habemus, in quo adeò mirè formica, & integrè inest, ut nec minimum crus desit. Nostræ mulieres sibi parant indices ad salutationes Angelicas numerandas, & ad ornãda colla: sed tempore Plinij erat agrestiũ fœminarũ Transpadanarum ornamentũ, monilium uice succina gestantium, maxime decoris gratia. Etiã & nostro hoc tempore solæ populares, & agrestiores succino pro ornamento utuntur. Succinum igitur & charabe idem sunt, & gummi est pineæ. Nos in pinetis Rauẽnatibus gummi uidimus simile succino, & accendimus eodem odore quo succinum, sed non ita durum: fortè quia alio cœlo, quàm Septentrionali ortum. Constat autẽ & ex India conuehi. Vnus tantũ est succini color, sed differt per magis & minus: aliud enim est candidum, aliud colore ceræ nouæ. SE. Hic est color charabe quod habemus paßim in officinis. BRAS. Aliud est fuluum, aliud tanquã mel coctũ. SE. Et etiam nostrũ charabe hunc colorem habet. BRA. Nunc mulieres nostræ nonnullæ flagrantem probant, aliæ turbidũ. Tempore Plinij erat maxima autoritas translucentibus, præterquam

quam si nimio ardore flagrarẽt: imaginemq; igneã inesse,non ignem placebat. A` Germanis gelber nid stean nuncupatur,ac si dicãt, crocei coloris lapis: quamuis Plinius referat suo tẽpore à Germanis glessum dici,& propterea insulam Glessariam in mari Oceano dictam. Martialis & ipse nouit in succino formicas occultari,inquiens: Martial.

Cum Phaëthontea formica uagatur in umbra,
Implicuit tenuem succina gutta feram.

Sed ipse postea ueluti poëta ex sororibus Phaëthontis plorantibus succinũ prodire arbitratur. Decipiuntur qui è terra ueluti bitumen concrescere dicunt. Præter dictos colores nos nigrum ambrũ habemus, sed arte factum est: nam tingitur omni colore, præsertim Plinij tẽpore, seuo hœdino & radice anchusæ tingebatur: quippe etiã conchylio inficiebantur: quum sit ambrũ tinctum, an uerum ambrum sit,id est,succinũ, uel electrũ, igne deprehẽdes, quoniam uerum ambrum flammescit, odorem pineæ spirans. Si uerò ex re dicta smaltum sit,non flammescit, nec odorem pineæ habet, quãuis succinũ alio colore infectũ ægrius flammescat,quàm purum,tamen non possunt non habere etiam succina tincta proprietatem eam, festucas, paleas,& sicca folia ad se trahendi,quum attritu digitorum,aut uestis calescunt: hoc etiam unum indiciũ est cognoscendi uerum ambrũ tinctum à non uerò: & hæc proprietas fecit ut Arabes charabe nuncuparẽt,quod lingua Persica significat paleas ad se trahere. Vnde & Dioscorides in lyncurio,ipsum pterygophoron,quia in se trahit floccos & stramenta,uocat. Tamẽ multa alia sunt præter ambrum,quæ ita trahunt: quam ob rem succinum, uestrũ

Charabe electrum idẽ succinum.

charabe, & electrum idē sunt, & gummi pineæ induratum esse credendū, imò certè asserendum est, quāuis hoc uocabulum electrū ad multa alia significanda ab antiquioribus accipiatur: nam uocabulū electrum, succinū significat, & lapidē ex urina lyncis factū, & naturale quoddam habens quintam partem argenti in auro, & arte factū ex tribus partibus auri & una argenti: hoc autē tertium electrum aurum & argentum mixtum habens, à Chymistis Phaëton nuncupatur. Quid uerò sit ambarū, dictū apud nullum antiquorū inuenire potui: quanquā arbitratus sim antiquos aliquos sub succino hoc, ambarū nostrum intellexisse, eo argumento, quia nōnulli odoratissimum ipsum fecere, & ex terra ueluti bitumen prodire, tamē incertus sum. Tria genera ambari apud recētes inueniuntur. Vnū, ruffum & pingue, quod cæteris præfertur, quod Selachiticum à loco Indiæ ubi nascitur, appellatur. Aliud, subalbidum, quod Sechra dicitur ex Arabia Felici asportatū. Tertium, nigrū, quod cæteris ineptius est. Primū uidimus Genuæ, ubi manicæ odoratiores fiūt, quàm in loco altero Italiæ. Secundū & tertiū, frequentissima sunt Venetijs. Auicenna & ipse in capite de Ambra tria genera numerat: intelligit autē per ambram, ambarum: laudat & ipse primū genus, quod (suis uocabulis) ipse dicit esse grisei coloris: nigrū uilipendit, quod fuisse in uentre piscis asserit. Idem Serapio de ambra, id est, re illa odorata quā ambarū nuncupamus. Nullus est antiquus (quem legerim) qui de hoc ambaro loquatur. Apud Aëtium reperiri ambar, scribit Hermolaus, hoc intelligēs (ut putat.) Nos autē nō ambar, sed ambrā inuenimus, lib. XVI. cap. CCCXXXIII.

Electrum. Ambarū, siue ambraca. Auic. Serapio. Aetius.

An

An uerò de ambaro loquatur, uel de succino, aut altera re, incerti sumus. Suspicamur tamẽ loqui de ambaro, tum quia illud nomen habet propriũ, succinũ & electrum, de quibus II. libro agit sub illis nominibus: quãuis simul & semel lyncuriũ scribat, ut uisus sit succinũ uerũ ignorare, tum quia ponit ambrã in cõpositionẽ suffumigij muscati, in quam potius ambarũ, quàm ambrũ, id est, succinũ, interserendũ erat. Quanquã & succinũ non careat odore, præsertim quum aduritur, & ad suffumigia aptum est, quia ignem recipit. Hermolaus tamen nomen inuenit nostro ambaro, quippe iubet succinum orientale appellari primus omnium. Fabulantur qui sperma ceti esse contendunt, & qui fructum cuiusdam arboris sub mari existentis, & qui iecur piscis, aut piscis stercus esse putant. Constat enim scaturire uarijs locis sicut bitumẽ, & sulphur, in India & Arabia. SE. Reperitur'ne apud Serapionẽ nostrum ambrũ, quo indices fiunt? BRA. Fortè est in cap. XLVI. apud Serapionẽ, ubi de styrace pertractat, inquit (de quadam re loquens) uocari styracem eremitarũ, qui est ambar, & lubne eremitarum: nisi hoc sit nostrum ambrũ, uel simul cõfundat in charabe (ut uidetur) nunquam apud Arabes inuenire potui. Tu alia prosequaris, quoniã in charabe, id est, succino immodicus uideor, licet non innecessarius. SE. Gummi pini consequitur. BRA. Præter resinã in pini truncis, gummi albicans concrescit, quod à nobis pini gummi, à Gallis Gomme de pin nũcupatur: sed ob resinam in raro usu est. SE. Ergo ad assam fœtidã ueniamus. BRA. Quod nos laser, Arabes corrupto uocabulo assa dicunt, σιλφιον à Græcis nuncupatur. Vnũ tantum

Hermol. Serapio Gummi pini Assa fœtida Laser.

genus apud Dioscoridē, & probos autores inuenio: uos autem pharmacopolæ, & recentes duplex genus assæ facitis, fœtidum, & odoratum. Opus est apud antiquos experiri an hæc duo genera inueniātur. SE. Ego frequēter assam odoriferam, & assam dulcem inueni, sed nunquam uidere contigit. BRA. Recētes in assa dulci decepti sunt: nihil enim apud probos autores etiam Arabes reperitur, quod dulcis assa nuncupetur. Ideo illi recentes aberrant, qui glycyrrhizæ succū arbitrātur, & perperam Rhasim interpretātur in capite de diminutione coitus: ubi inquit Altit, ipsi interpretantur assa dulcis, quū potius gummi assæ interpretari debuissent: sed hæc aliàs. Tu (ut inquis) fœtidam assam uidisti, odoratam autē nunquā uidere contigit. SF. Equidem. BRA. Et ego odoratam assam apud antiquos inuenio, sed ipsam ostendere non possū: fœtidam uerò apud eosdem inuenire difficile est. SF. Abs te quid hæc sint, libenter addiscam. BRA. Alias putabam, quod à Dioscoride silphium, à Latinis laserpitiū appellatur, duo complecti, uestram dictam assam fœtidā, & belzoinum, itaq; à pueritia ferè imbiberam, Auicēna in causa fuerat, qui assam in fœtidā, & odoratā distinguit: ipse Altit sua lingua dicit. Interpres barbarus, non Latinus laserpitium scribere uoluit, & assam dixit, hoc nomē corrumpens, sicut cætera alia corrumpere assuetus erat: tamē Dioscoridem, Pliniū, Galenum, Paulumq; considerans, laserpitium non esse nostrā assam fœtidam, multis testimonijs probari potest: si Plinium lib. XXVI. cap. XXIII. legeris, manifestè deprehendes silphium aut laserpitiū in medicina & coquina ualere: nostra autē assa fœtida in coquina nihil

hil ualet, imò omnes dapes corrumperet: & quãuis plura genera distinguat, id est, per uarias prouincias, in quibus perfectius & imperfectius nascitur. Idem facit lib. XIX. cap. III. ubi laserpitium inter ea, quæ comeduntur, enumerat, & in utroq; loco magnam existimationẽ ostendit, in qua laserpitium fuit, & ingens ipsius pretium. At uestra assa fœtida in nulla existimatione unquã fuit, et nunc non est, utpote cuius una libra decem Ferrariensibus solidis ematur, qui sunt uiginti Veneti. Dioscorides quoque inquit radicẽ eius commendari sapore ad intinctus & iusculenta, & garũ. Idem sentit ad cibaria esse utile laserpitium Theophrastus lib. VI. de plantarũ historia: ut hæc omnia ostendere uideantur uestram assam fœtidam, non posse laserpitium, aut silphium antiquorũ esse. Adde laserpitium colorem modicè ruffum habere, translucẽtem, & redolere myrrham, habereq; intensum odorẽ, sed nostra assa fœtida omnia in oppositũ habet: quare assa fœtida laserpitiũ esse non potest. Belzuim uerò ita à nobis uocatum, antiquorum laserpitium esse uidetur: nam commendaretur inter cibaria, & credendũ est arboris radicẽ ex qua colligitur, odoratas dapes reddere posse: unde animus inclinat laserpitiũ lachrymã illã esse, à nobis belzuinũ appellatũ: hi enim qui triremes & Lusitanorũ celoces ascenderunt, arborem, ex qua belzuinũ colligũt describentes, laserpitium Dioscoridis aut silphiũ exquisitè describũt, præter id quod ipsimet ab ipsa ueritate coacti belzuinũ laserpitiũ appellant. Serapio etiã inter Arabes laserptitium sub nomine Aniudem, id est, assæ tradens, ea tantũ dicit, quæ à Dioscoride & Galeno de ipso scripta

relinquuntur. SEN. Ergo de nostra assa fœtida antiqui nusquam loquuti sunt? BRA. Dum tecū loquor, in ipsam incidere uideor, & quid sit apud antiquos, præsentatur: unde quū laserpitiū ex Syria, Armenia, Media, Aphrica, & India conuehatur, quod ex Aphrica, Armenia, & India affertur suauissimū odorē habet, præsertim Cyrenaicum: unde & opos Cyrenaicus, id est, succus Cyrenaicus appellatur. Medicum uerò, & Syriacum, id est, quod ex Media & Syria affertur (ut Dioscorides inquit) uirosum odorem habet, & putrilaginē resipit, hoc est nostra assa fœtida: quoniam ex Syria Alexandriā, & Alexādria Venetias fertur. Obscurū uerò colorē habet, quoniā adulteratur etiā addito sagapeno antequam arescat, & simul etiā terra: unde si rectè odoraueris, sagapeni odorē persenties. Sapit enim (ut optimè dicebat Mesue, & falsò à quodam uiro reprehēditur) allij quadamtenus odorē, & à Dioscoride etiā dicitur sagapenū medium odorē habere inter laserpitiū & galbanū. Ideo opus erat laserpitiū Syriacum sagapeno adulteratū, sagapeni odorē habere, & suum uirosum: propterea nō mirū si adeo fœteat. Assa igitur ab Auicenna non ab re in fœtidam & odoratā distinguitur: unde & laserpitium duo cōplectetur secundū uarias urbes, & ut diuersis locis nascitur: quod nos belzuinū uocamus ex Aphrica & Armenia fertur, ut Dioscorides inquit. Adde tu & ex India: uestrā autē aßā fœtidā ex Media & Syria cōportant: tamen utraq; laserpitium dicitur. Nam laserpitiū lachryma est ex incisa radice, & caule Silphij: primū ad usum mensarū est, secundū minime: quāuis credendū sit oues radice, & herba secūdi gene

generis uti posse. Succus qui est è caule (ut Plinius inquit) caulias dicitur: qui autẽ à radice, rizias. Inspissatur fursure & farina: propterea in belzuino frequẽter quasi grana furfuris uidentur. Cyrenaicũ summè laudatur: ideo absolutè opos Cyrenaicus dicitur, uel simpliciter, opos, aut simpliciter Cyrenaicus. In tua officina folia, radices, caulẽ, & lachrymã habere studeas: primũ uocãt maspetõ, secundũ magydarim, tertiũ silphiũ. Lachryma uerò, laserpitiũ, et silphij succus uel lachryma appellatur. SE. Hæc'ne certè tenes? BRA. Inclinor nunc, aliàs hãc rem ad oculũ tractaturus: nec admiratione afficiaris, rem fœtidã inter intinctus & cibaria ad saporẽ gratiorem accõmodari: quoniam quandoquidẽ & nos allium, cepas, porrũ inter cibaria delectamenti gratia miscemus, quæ tamen re uera fœtent, nec omnia antiquorum quæ odorata dicuntur, grato odore redolent, aut omnia sapida ab ipsis laudata. Quandoq; Vergilianũ Moretum parari iussi: impossibile erat etiam maxime rusticũ comedere. Nonnunquã etiam aliqua Plinij unguenta paraui, quæ graui odore offendebant potius, quàm delectarent. Ideo non mirũ si laserpitiũ Syrium inter cibaria pro delectamento poneretur, præsertim radix, quæ aliũ odorẽ habere debet, quàm illa lachryma fortè stercore adulterata: imò & à stercore nomẽ illi dedere Germani, denfels drick dicẽtes, id est, stercus diaboli, quo nomine nos uulgò solemus appellare petraleũ. SE. Galbanum sequitur. BRA. Ab albedine nomẽ sumpsit Galbanum: quod autẽ nos habemus, mixtum est, ut putarim adulteratũ esse. Tanto uerò purius est, quãto magis albicãs. Similitudinẽ thuris habere debet, aut ammoniaci. Galbanum.

niaci. In Dioſcoridis codicibus thuris ſolùm legitur: à Plinio additur, & ammoniaci. In Dioſcoridis codice, ammoniaci deeſſe arbitror, nõ ob hoc quia Plinius illã particulã addiderit, ſed quia Serapio Dioſcoridis uerba in galbano adducens, ammoniaci addit, & res ipſa ita eſſe oſtendit: rarò enim thuris ſimilitudinẽ habere uidi, frequẽtius ammoniaci: quanquã & ammoniacum thuris ſimilitudinem habeat, quia ita concretum ſit. Hæc igitur optimi galbani indicia ſunt nõ eius quo utimur, quod uel adulteratũ, uel fex boni eſt, ſimilitudinem thuris habeat, uel ammoniaci, grumoſum ſit, purũ, pingue, minime lignoſum, & in quo nonnihil ſeminis ferulæ admixtũ ſit, odore graui, non multum liquidũ, nec multũ aridũ. Quod autem nos habemus lignoſum eſt. Ex Syria Alexandriã, poſtea Venetias portatur. Venetijs quandoq; pulcherrimum uidimus. Miror autẽ quum habeat grauẽ odorẽ, cur ab antiquis inter unguenta numeretur, ut Plinius primo cap. lib. XIII. teſtatur: uerũ id fortè fecere, ut grauia acutioribus miſcentes, tertium quoddã perfectũ odoratumq; inuenirẽt. Nam, ut eo etiam loco manifeſtũ eſt, compoſitionẽ odoratã ex fœnugræco parabant, quod grauẽ odorẽ habere nemo dubitat. Aut igitur (ut prædiximus) grauia acutis permiſcentes, medios quoſdã odores fingebant: aut quæ nobis grauεolentia, antiquioribus bene odorata uidebantur. SEN.

Bdellium. Bdellium ſequitur. BRA. Bdelliũ apud Græcos unũ eſt, per regiones quibus innaſcitur, ſecũdũ perfectius & imperfectius diſtinctum. Apud Arabes duplex molechil, id eſt, bdellium reperitur, de quibus tanquam de diuerſis rebus Serapio cap. CXVII. & cap. CCXCIIII. pertractauit:

ctauit: quamuis Auicenna eodē capite utrunq; cōfundat. Quum tamē bdelliū primū Serapionis genus fructus sit, qui maturatur in Mecha, in Hispania minime, nō est idem cum bdellio Dioscoridis, sed secundum Serapionis bdellium cum Dioscoridis bdellio idem sunt: primū enim Serapionis bdellium, est genus palmæ. Auicenna bdelliū antiquorū in Arabicū & Iudaicum distinguit. Dioscorides tria genera facit per regiones, & colores diuersa. Primū genus Sarracenicū est, id est, ex Libya allatum: ea enim parte homines Sarraceni uocantur. At quia hoc uocabulum Sarracenicū, Hermolao, Dioscoridis tempore extasse non uidetur, propterea Sembracenicum legit: quoniam Aphricani, qui uersus Aethiopiam habitant, nondum Sarraceni dicebantur. Marcello placuit, ut Scythicū & Arabicum legeretur. Tamē nomen hoc Sarracenicū antiquissimū est, & antiquior Dioscoride Sarracha urbs est: imò duæ sunt hoc nomine insignitæ urbes, ut apud Cosmographos patet: una in Media, altera in Felici Arabia. Adest & Sarracha post Nabathæos, unde Sarraceni. Quod uerò fingit Hermolaus Aphros nondum dici Sarracenos, uoluntariū potius est, quàm certa ratione dictum. Tamē ego in Dioscoride Bactrianum legendum putaui, quod à Plinio cap. IX. XII. libri dicitur. Serapio Arabicum in Dioscoride legit, hoc est perfectius: propterea non ab re legendum fortè est Sarracenicū, à Sarracha urbe Felicis Arabiæ, non à Libya, ut fingit Hermolaus. Probatur uerò his indicijs uerum bdellium, quod amarum sit, translucidū, glutini taurino simile, in profundo pingue, & quum tractatur lentescens, sine ligno, sine sordibus, quū incenditur

ditur odoratum odore marini unguis. Hic locus interpretes perturbauit, quia Hermolaus odore marini unguis in Dioscoride interpretatur: Marcellus autem humano ungui colore simile exponit. Græcus codex quem habeo, & plures alij, quos legere uolui dicunt, εὐώδιον ἐν τῇ θυμιάσει, ἐοικὸς ὄνυχι, id est, bono odore quũ accenditur, simile ungui. Duo me mouẽt, ut potius Hermalao consentiam, quàm Marcello. Vnum est, quia unguis colorem habere non debet bdelliũ, nec Dioscorides de unguis colore quicquã dicit: alioqui idẽ cum myrrha uideretur. Nec Plinius hoc animaduertit de colore unguis, quod erat summopere obseruandum. Aliud est, quia Serapio in pluribus

ypiis. Dioscoridis interpres eius uerba referens, inquit: Accensum blactæ Bisantiæ odorẽ habere, sunt autẽ marini ungues. Nos hoc genere bdellij caremus, quia nostrũ amarũ non est: unde frequenter inclinaui animũ, ut gummi, pro quo myrrha utimur, hoc bdellij genus sit, ex Aphrica Alexandriam & Venetias comportatum, quia amara est, & alias notas habet. Noui postea illud esse quod ex Arabia petræa, & quandoq; India affertur: quod uerò nos pro bdellio utimur, adulteratũ est. Ita deprehẽditur, quia non est amarũ: & si accendatur, gummi odorẽ redolet. Contigit tamen mihi semel uerum bdelliũ & ueram myrrham uidere Venetijs in officina Cãpanæ, id est, hæc duo exquisita. Quod si arguas, nostram myrrham bdellium esse non posse, quia odorata non sit, dicemus Indicũ, & ex Arabia petræa petitũ grauem odorem habere, qualem habet nostra myrrha. Sed hæc aliàs. Hispani bdelliũ uocant. SEN.

Lacca, Lacha sequitur. BRA. Duplici c, potius scribendũ censeo,

ſeo, quãuis hoc ad rem cognoſcendã nihil faciat, ſi caput Serapionis de lacca perlegeris, idem eſſe cum Canchamo Dioſcoridis & antiquorũ iudicabis. Inquit enim eſſe gũmi arboris, quæ naſcitur in terris Arabũ, & eſt in ea ſimile myrrhæ & ſtyraci: habet uirtutẽ extenuãdi, ſeu macreſaciendi pingues. Eadẽ de cãchamo ferè à Dioſcoride dicuntur. Inquit enim: Canchamũ eſt gummi Arabicæ arboris, myrrhæ quadãtenus proximũ, & uiroſo in guſtu, odore ſentitur (hoc à Serapione prætermittitur.) Eam ad odorẽ incendũt, & uaporãt ueſtes additis myrrha & ſtyrace, eiuſdẽ fumo etiã uaporant. Serapio autẽ non ſcripſit uaporare ueſtes, ſed in ea eſſe ſimile myrrhæ & ſtyraci. Neſcio an fuerit Serapionis interpres aut librarius, uel ipſemet Serapio qui imperfectè Dioſcoridẽ adducat. Additq; Dioſcorides, naturã eius narrans corpus obeſum leuandi onere, & ad maciẽ reducẽdi. In reliquis ita etiam conueniunt, ut nullus ſanæ mẽtis dubitare debeat canchamum Dioſcoridis, apud Serapionẽ laccã eſſe. Poſtea Serapio Galenum adducit de canchamo ſecundum interpretationem Athabarith. At ego nuſquã Galenum reperi de canchamo ita loquentẽ. Quum autẽ uerba, quæ adducuntur, Pauli Aeginetæ præciſè ſint, ob id arbitror, quod aliàs cogitarã, & animaduerterã uerum eſſe ubi Serapio adducit Athabarith, Pauli Aeginetæ uerba eſſe, nõ autẽ Galeni. Sed ille Athabarith interpretatus eſt Paulũ, ac ſi Galenus ſit, & ita à Serapione receptũ eſt. Tu ipſe Paulum de canchamo, & Serapionẽ de lacca ſcribentes ſi legeris, eadẽ præciſè uerba ab ipſis dici animaduertes. Verùm gummi illud, quod uos habetis, non eſſe laccã Serapionis,

Serapio. Canchamum. 1. c. 23. Paulus.

pionis, aut Dioscoridis canchamũ, ex hoc deprehenditur, quia odore caret, & si ad suffitus utamur, nõ redolet, imò styrace & myrrha additis, si uestes suffumigẽtur, in odorem nihil addit, nec aliquã habet cum myrrha affinitatẽ. Si autem canchamũ esset, uetus, inodorum, & fecẽ potius canchami, quàm canchamum dici oporteret. Scito autem tria hoc nomine lacca nuncupari. Vnum est, uerum Dioscoridis canchamum. Alterum, grana quædam arte facta, quæ Venetijs uirgino parantur, aut cocco, & alijs nonnullis: hac potiores utũtur. Est & tertia lacca, ex qua ruber color fit, qui uulgò carmesinus appellatur. Ex his Serapionis error detegitur, qui simul cũ lacca, quæ gummi est, & canchamum apud Dioscoridem, laccã, quæ chermesim uulgò dicitur, confundit, ex qua floribus ruber fit qui charmesinus nũcupatur. Quippe Dioscoridẽ & Galenum adducit de prima lacca loquentes: postea eodẽ capite, Rhasim, Athabarith, Isaacq; adducit, qui de altera lacca, quam è cœlo uenire inquiunt, & qua tingitur, loquuntur. SE. Alij Arabes decepti'ne sunt? BRA. Auicẽna grauiori lapsu cadit: nam de lacca caput facit quam gummi esse fatetur, & præcise Paulũ Aeginetam ad uerbũ ferè adducit. Postea aliud caput facit de Cheichen, ubi oculata fide deprehenditur canchamũ describere, & eius proprietates aßignare, quamuis per alia uerba incedat, quàm ab autoribus canchamum describatur, re autẽ uera idem sunt. SE. Gummi Cedri sequitur. BRA. Ex cedro ingentißima arbore plurima habentur. Cedria (ut inquit Plinius) est pix, uel resina uel lachryma cedri. Quod circa stipitem induruerit, gummi est: dum tenella est, resina

Arabũ error.

Gummi Cedri.

dici

dicitur. Pix uocatur, quũ è teda eius accẽsa fluxerit. Multæ gentes, Cedria ui ignis è teda sumpta pro pice utũtur: quãdo pix paratur, primus succus qui fluit in canalẽ, & est ueluti aqua, Cedriũ dicitur. Alter liquor, qui mox fit, Cedrium. pix appellatur. Venetijs & gũmi cedri, & cedriã emere Pix. poteris, & fructus cedri cõditos, qui cedrides uocantur. Cedria etiã dicitur oleũ cedrinũ, quo antiquitus ad perpetuandas res inunctas utebãtur. Cedria. Vnde carmina, & sapiẽtum cõsulta digna cedro. Oleũ hoc in lucernis positũ lucem magis splendentẽ & fulgidã cæteris præbet, sed eius fumo capitis dolorẽ mouet: fructus eius in myrti magnitudinẽ crescit. SE. Viscum sequitur. BRA. Apud recentes Viscum. hæc nomina reperio, uiscũ quercinũ, uiscum aquæ aptũ, uiscum soli aptũ, uiscũ Romanũ, & uiscũ absolute. Viscũ Viscum Romanum. Romanũ cõpositionẽ catapotiorũ de colocynthide ingreditur: recẽtes quid sit, interpretari conãtur, dicentes esse gluten Romanũ, id est, masticẽ. Qui magnopere aberrãt, quia nusquam apud aliquẽ probatũ autorẽ uiscum Romanum inuenitur: & quod masticẽ significet, & in cõpositione Mesue iterũ errãt: nam in alijs codicibus & anti- in Mesuã quißimo Mesue legitur, absynthiũ Romanũ, non uiscum Romanũ. Nescio ego (nisi gratia librariorũ fuerit) unde tam supinus error emanauerit: sed ad uiscorũ genera accedamus. Viscũ aquæ aptũ, arte paratũ est, aucupes eo utuntur, melle aliqui parãt, alij oleo nucũ, alij oliuarũ, ita nuncupatur, quoniam & si pluerit, non impeditur, quin aues irretiantur, & quoniã sub aqua eo utuntur, ut nõnulli ad capiendos pisces usi sint, fit hoc uiscũ ex sebestẽ in Syria, deinde aut recto cursu Venetias, aut prius Alexandriam,

postea Venetias fertur, sed rarò bonum inuenitur. Quæ autẽ nos sebestẽ uocamus, illi myxa dicũt, & ita ab antiquis sebestẽ myxa dicebatur. Tamẽ & ad usum aquæ uiscũ comune parãt, uel pro aquatilibus auibus. Nam uisco Damasceno dicto utũtur aucupes ad omnes aues, aquatilibus demptis: sed facto ex sebestẽ etiã ad aquatiles aues utũtur. Viscũ uerò soli aptũ à nobis ita uocatum, ab alijs Damascenũ, ex acinis uiridibus fruticis cuiusdã fit, qui supra arbores nascitur, à Græcis ἰξὸς dicitur: semꝑ autẽ supra arbores nascitur, ut à poëta in hũc modũ decãtatũ sit

Quale solet syluis brumali frigore uiscum
Fronde uirere noua, quod non sua seminat arbos.

Semper etenim uiscũ buxi folio, supra alienas arbores uiret. Ingens copia in Italia est, in Gallia, & Germania: unde non possum nõ mirari pro uisco Damascũ petere, quũ hic prope sit. Acini uirides nascũtur: hos aliqui ore sumẽtes, quia dulces cortice nudãt, mox excoquũt, & pinsunt, adeò ut id corpus reddatur, quod uiscũ dicimus: hoc etiã aucupes ad aues omnes capiẽdas utũtur, aquatilibus demptis, & ideo uulgò uiscũ soli aptũ dicitur, & ab aliquibus Damascenũ. Plinius lib. XVI. cap. ultimo, uiscũ supra quinq; arbores tantũ nasci censet, quercum, robur, ilicẽ, prunum syluestrẽ, terebinthum. Dioscorides duos addit, mâlum, & pirũ: nos uerò addimus mespilum, cotoneũ, et salicẽ: quod summo studio obseruaui, quũ M. D. XXVIII. in Galliam cum illustriß. principe, ac patrono meo Hercule Estense proficiscerer, ut illustriß. Renatam coniugio sibi iungeret. Supra omnes ferè arbores uiscũ obseruaui, imò & supra uitẽ, ut inde coniectatus sim supra omnem arborẽ nasci posse. Qui autẽ uiscum, stercus esse turdellæ

subactum arbitrantur, quia apud autores reperitur turdellã sibi uiscum cacare, & sibi pedicas ac mortẽ parare, longè decipiuntur: quippe uiscum nunquã nascitur seminatum, aut plantatũ, sed hoc modo freques fit. Turdellæ, uel turtures, uel turdi (est autẽ in genere turdi turdella) uisci acinos comedũt, mox cacant: uiscũ supra eas arbores nascitur, supra quas cacarit: unde nasci nõ potest, nisi digestionẽ quandã in huius auis uẽtriculo nactũ sit. Quum supra omnes arbores excernere poßint, etiã supra omnes uiscum crescere nihil impediet. At supra quercũ frequenter inuenitur, imò hoc supra quercũ inuentũ apud Gallos in honore erat. Quam ob rem ob excellentiã etiã absolute Quernum uiscũ nuncupatũ est: secundũ arbores, supra quas nascitur differentiã habet, è robore amarum est: dryos hyphear uocant, quod è quercu est. Aliquĩ per duodecim dies grana aqua macerant, postea pinsunt. Decipiuntur qui putant homines grana uisci comedere, & eius stercus uiscũ effici. Nascitur & supra radices arborum, ut Dioscorides tradit, & nos uidimus frequẽter, sed detectæ sunt, ut uice trunci fungantur. Fit tamen & uiscũ ex radicibus quibusdã maceratis ut ex hibisco, nos uulgò maluaueschiũ nuncupamus: propterea à Poẽta dictũ est, aues fallere hibisco. Reperitur & apud Pliniũ, uiscum radicẽ quandã osse uenenosam, à Græcis ἰξίαν nuncupata, ut in uocabulo deceptus uideatur Plinius, nam Græci uiscũ ἰξὸν appellãt: ἰξία uerò affine huic uoci ἰξὸν est. Ideo uel in nomine deceptus est ob similitudinẽ, uel sibi placuit, id etiã interpretari uiscũ: quia nomẽ Græcum similitudinẽ habet cum uisco. Leonicenus in epistola ad Monochium,

Viscum quernum.

Leonicen9.

Excuſatur Plinius. Plinij errorē in hoc nomine oſtendit ἰξίας: aut non errauit Plinius, quoniā pro eo nomine ἰξίας uiſcū interpretari uoluit, quia omnino nomen eſt à uiſco, quod ἰξὸς dicūt, deductum: quo loco etiā oſtendit ixian diuerſam rem eſſe à Chamæleontis nigri radice. Vnde Plinius excuſari poteſt: imò & Auicēna, qui de uiſco quarto canone agens tanquā de ueneno, ea dicit, quæ de ixia à Dioſcoride ſcripta ſunt, & hoc in re ipſe & remedijs. Sed recētes turpi errore detinētur, putātes uiſcū quo aues fallimus, uenenū eſſe, & id eſſe quod à Plinio & Auicēna inter uenena tractatur: ſed hæc omittātur, utpote à Leoniceno præcitata epiſtola diffusè ſcripta. A Gallis uiſcū, gluy de cheſne: à Germanis uogelleim, id eſt, auiū glutē dicitur, & ita abſolute uiſcū uocāt: habent autē aliud nomē eichel miſpen, quo uiſcum quernū ſignificāt.

Colla piſcis & gluten. SE. Colla piſcis ſequitur, & gluten. BRA. Hæc duo nō ab re ſimul copulaſti: quod enim Græci colla, nos glutinū appellamus: fit ex corio piſcis colla: alij ex uētre fieri dicunt, & ichthyocolla uocatur, quaſi piſcis glutinum, apud nos uulgò colla de peſce nuncupatur. Accidit enim plerūq; in noſtro uulgato idiomate, Græcū nomen notius eſſe Latino ut in urina & lotio deprehendi poteſt: ſi uerò ex corijs, & taurorū auribus fiat, Gluten taurinū dicitur: nos uulgò collā garauellā uocamus.

Gluten taurinum. Fiunt & glutinorū plura genera, ut ex pellibus anguillarū, ex pellibus hœdorū, ex caſeo, ex piſcibus pluribus, per decoctionē talē quouſq; ferè liqueſcant & glutina ſunt: tamen excellentiſsimū eſt ex taurorū & boum pellibus ac auribus: quod Ariſtoteles libro de Animalibus tertio, animaduertit, ubi inq̄t, in omnibus corijs eſſe mucoſum quēdā lētorē, ſed in aliquibus minor eſt, in aliqui-

bus maior, adeò ut in bubus sit maior lētor, propter id col la fit. Sunt & alia genera apud nos, ex farina & aqua, ex farina, aqua, aceto & oleo, ex farina, caseo & aqua, ex tragacātho, & alijs pluribus, quæ omittere decreui, ne in immēsum crescat opus. Tu in tua officina duo genera habere studeas, quæ ad rem medicā proficiūt, glutē pisciū ichthyocolla à Græcis dictū, & glutē absolutè, quod gluten taurinū ab autoribus, à nobis colla garauella nūcupatur, qua nihil tenacius. Tu hoc genus taurinū parare poteris Ferrariæ, et facilè. At ichthyocollā Venetijs emes, ubi magna copia est. SE. Audiui ex pisciū intestinis collā piscis fieri. Id'ne putas? BR. A` quibusdā recētibus asseueratur. Ego autē ex corio dorsi, & uētre fieri uidi, quāquā & ex intestinis etiā parari nihil impediat. SE. Quo nomine piscis ille appellatur? BR. Ichthyocollā nominari suprà docuimus, cuius coriū, uēter, & omnes ferè partes glutinosa sunt. Verum ex alijs pluribus piscibus fieri potest, imò ex omnibus, sed nō ita tenax: quin & ex uitulorū, taurorū, & maxime suū pedibus à nostris quandoq; colla quædā satis tenax fit: sed hæc aliàs dicentur. A` Germanis gluten, leim, ab Hispanis grudes, à Gallis colle nuncupatur. Ichthyocollā uerò Galli colle de poisson, Germani fischaleim, id est, piscis collā uocant. Alia prosequaris. SE. De his gummi satis iam dictū est, mihi summè placeret, priusquā cœnæ hora incumbat, ossa percurrere, quibus in mea officina indigeo. BRA. Et ossa in officinis habetis? SE. Equidē, & quæ uarias cōpositiones ingrediantur. BRA. Eia, tua hæc ossa exerant. SEN. Ossa mea in me sint, & diutius tecta carne perseuerent. Alia solùm prosequar.

DE OSSIBVS, quorum in officinis vsus est.

SENEX.

Os dactylorum.

S DACTYLORVM primum locum sibi uendicauit. ERA. Quid est os dactylorum? Ego nunquã in palmulis os inueniri didici. SEN. Anima dactylorum. ERA. Adhuc grauius erras: semen potius dicito. Nescio unde uenerit quod uulgus nostrum omnia semina animas uocat, fortè quia in medio fructus sunt, sicut animam in medio corporis esse arbitrantur, aut quia semine progenerantur arbores. Quamuis autem in alijs semen dici poßit, in palmis nucleum dicere consueuerunt autores, de quo in fructibus plenè edocuimus. SE. Deinceps non os sed dactylorum nucleũ uocabo. ERA. Probe egeris, sed meliora ossa interim prosequaris. A` Gallis os de dantes, ab Hispanis yuesses de tamaras, à Germanis datelken eadem significatione nuncupatur. SEN. Os de cornu cerui sequitur. ERA. Et hoc æquè os est sicut primum, nam cornua ab oßibus distincta sunt: quãuis ceruinum ita solidum sit, ut ferè oßis naturã habere uideatur: sed ne in hoc esse solicitus sis, nam quũ illustriß. Princeps HERCVLES ESTENSIS uenatorum optimus ceruos figet, mihi cornua impartiri curabo, quæ tua erunt. Illa autem habere ne cupias, quæ nõnullis annis mutant: quoniam nusquam & nunquam ab aliquo inuenta sunt, ut in

Os de cornu cerui.

pro

prouerbium cesserit pro his rebus, quæ nunquã inuenire liceat. A` Gallis os de corne de cerf, ab Hispanis yuesses de cuerno de cieruo appellatur. SEN. Illustrißimo principi, & tibi semper debebo. Os de corde cerui sequitur, quod si ab illustrißimo principe enancisci potero, tibi & illi immortales gratias semper habebo. BRA. Nec istud os est, sed ossea quædam cartilago: priusquã uerò de hac edisseram, opus est cornu cerui ustum in officina habeas: & Dioscorides II. lib. docet sectum sit in assulas, & in ollam operculatam positum luto circunlitam, donec albescat uri debet, postea ut Cadmia lauandum. Multi hoc agentes pro spodio uendũt. Ad os de corde cerui redeuntes, Venetijs bubulum aut uaccinum os quoddam uenditur, quod uerè os est, etiã ingenti pretio, pro osse de corde cerui. Ego duo corda cerui aperui: unũ, statim eo mortuo, neruus quidam aut cartilago neruea apparuit, non multum dura in crucis modum, quæ nerui duritiem præ se ferebat: iterum aliud cor aperui per sex dierũ spatium interfecti, neruea illa cartilago durior ualde erat, & tensa, tali ferè figura, quali Venetijs os de corde cerui uenditur, id est, os illud bubulum uel uaccinum, quod pro illo uendunt. Illius nerui uis apud antiquos non reperitur, minusq; in cõfortando & roborando corde ualere arbitror. A` Gallis os de cueur de cerf nuncupatur. SEN. Blattæ bizantiæ sequuntur. BRA. Nomen hoc blattæ bizantiæ nec Arabum, nec Græcum, aut Latinum est: nescio unde Serapionis interpres illud inuenerit. Quippe blatta eum uermiculum significat, quæ à nobis tarma dicitur, pannos & res alias corrodens, & blatta pro purpura accipitur:

quo ceru cornua.

Os de corde cerui.

c 50.

Blattæ bizantiæ.

Serapio.

unde blatteus color, medius inter album & purpureum. Fortè bizantiæ dictæ sunt, quia apud Bizantium, id est, Constantinopolim colligantur, tamen quæ ibi nascuntur probatæ non sunt, sed tantum quæ in India circa paludes ubi nardus oritur, & ostreæ illæ nardo pascuntur. Quæ etiam à rubro mari aduehuntur, præcipuam autoritatem habẽt: quin & Babylonia afferuntur. Apud Dioscoridem unguis odoratus est, de quo II. lib. agit, cap. 7. sunt conchyliorum crustæ, & conchæ, colore subcandido: quæ ad nos afferuntur, albescentes quidem aliquas habẽt, sed & nigras. Ratio est, quia Babylone Alexandriã, & Venetias portantur. Nigricant Babylonici ungues, ut Dioscorides censet. Quos nostri pharmacopolæ Venetijs emunt ungues, ex fossa Clodia inuenta conchylia arbitror, quæ non solùm non redolent accensa, sed plurimum fœtent. Græci simplici nomine ὄνυξ, id est, unguis uocant: Latini ostracum, uel unguem odoratum. Laudarẽ ut non emeres, nisi odore probares, quia aliqui ungues Venetias afferuntur probati. Alia ossa prosequaris, nam hoc ita os est, sicuti caro os. SEN. Nihil refert, ex duritie ossa appellari. Iamq; oßium finis est. ERA. Tam paucis oßibus utimini? SEN. Non pluribus. ERA. Expediet in propinquum illud castrum proficisci, ut tutè & quietè pernoctemus.

SEN. Citò proficiscamur, ut cras summo mane surgentes, ad fodinas properemus ad metalla sumenda, ubi cuiuslibet generis portionem nobis necessariam sumemus.

DE METALLIS, QVO rum in officinis pro re medica vsus est.

HERBARIVS.

EO labore frustrari uideor, quoties herbas, radices, aut semina prætereo. Nūc gestit animus, quoniam ut metalla effodiā, illius montis cacumē ascensurus sum. BRA. Arbitraris forsan ita euelli Metalla sicut herbæ? HER. Ignoro. Audiui tamen homines diu excauare, quoad ipsa inuenerint. BRA. Inueniunt quidem excauantes, sed terræ mixta, mox igne probantur, & à sordibus diuelluntur. Senex noster adhuc dormit. SE. Imò nuper experrectus quid cum Herbario loquebaris, audiebam. Citius quàm fieri poßit, illius montis cacumen superemus, ne solaribus radijs perculsi uramur. HER. O' quot instrumenta, quot machinas, quot caminos, quot homines, qui labori incūbunt. BRA. Omnia pro metallis parata sunt. Hic aurū euellitur. SE. Et hic purum & defæcatum redditur. BRA. Tibi purū aurū hic emas: quoniam principū ignauia, et innata quadā hominū auaritia, nunc obrizum illud, id est, defæcatißimū non habetur, sed omnes monetas adulterant, ut nulla nunc sit præter fraudem. Veneti etiam, quorū moneta probatißima erat, scutos (ita enim appellatur impuri auri moneta) cudere cœperūt, & omnes Italiæ principes sequuti sunt. Tibi ergo obrizū, id est, defæcatißimū hic emas, ne ardentium aqua- Aurum obrizum.

rum ui & ignitarum ab aliis metallis segregare cogaris: quãuis rarissimus sit apud antiquos eius in re medica usus. Solus Plinius inter antiquos ad puerorũ uulnera ualere cẽset, ut minus noceat: quippe multa sunt ad uulnera magis efficacia, sed aurũ minus mordicat, fistulas sanat, & lychenas. Serapio & Auicẽna ad melancholicas ægritudines exhibent, in puluerẽ redactum: quos recẽtes ferè omnes imitantur. Arbitror ego ut melancholicis gaudiũ inferatur, pelui aurearũ monetarum donandos esse, itaq; melancholico humore potius priuabũtur, quàm auri puluere deglutito. Nempe de quibusdã medicis summopere miror, qui ut uires animales ægris augeant, & cor (ut dicunt) cõfortent, & exhilarẽt, aureas monetas inter capones decoqui iubẽt, ex quibus nihil aliud absumitur, quàm multarum manuũ sudor, quæ ipsas tractarunt, inhærens. Arbitrarer potius aurũ perniciosam naturam habere, ut cætera metalla, quia nihil aliud est aurum, quàm argentũ uiuũ purum cõdensatum, purissimã sulphuris partẽ actu recipiens. Quam ob rem aurum in honore habetur: quia gaudemus possidentes, adeò stolidi effecti, ut rubram terram existimemus, & albam: nam argentũ & aurum nihil aliud sunt, quàm terra rubra & alba. Argentum enim est uiuum argentum purum condensatum, sulphur potentia mixtum habens: quod ex hoc deprehenditur, quia si tractetur, sulphuris odorem spirat: non est autem actu, alioqui auri colorem habuisset. Et hoc etiã purum hic emes: quoniam maxima Italiæ principum discordia argenteas monetas adulterari fecit, & ære ad quandã normam miscentur, quod etiam Veneti in suis perfectissimis monetis fecere.

Argentum.

fecere. Hæc autem aliàs deploranda sunt. Futurum autem speramus, ut monetæ in puram metallorũ perfectionẽ reuertantur, ut sub diuersis Imperatoribus factũ esse Annales testantur. Aurũ à Gallis or, ab Hispanis oro, à Germanis gold nuncupatur. Germani uerò argentũ silber, Galli argent, Hispani plata uocarũt. SE. Calcecumenon sequitur. BRA. Quid illud est, quod calcecumenon dicis? SE. Aes ustum. BRA. Vocabuli corruptio fecit, ut intelligere non poßem: quippe dicendũ erat chalcos cecaumenos, id est, æs ustum, de quo Galenus prope finẽ noni libri de Simplicium medicamẽtorũ facultatibus tractat, & Dioscorides quinto libro. Aes notißima res est, & quomodo aduratur norunt omnes. Ex eo adustum serua, & quam uos æris batiturã nuncupatis, Græcè λεπὶς χαλκȣ̃, Latinè squama æris dicitur. Sqnama ex malleorũ percußionibus decutitur, quæ duplex est, lota, & non lota: lauãdi modum Dioscorides quinto libro ostẽdit. Pari modo & ferri squamam, & chalybis squamã, & æris, ferri, atq; chalybis scoriã, in officina habere oportet: est autem scoria Latine recrementum, uulgò cacaturam appellatis. Decipiuntur qui scoriã dictam putant quasi coriũ, ut squamulæ sint, quæ ex percußione eleuantur: quoniã illæ propriè squamæ dicuntur, & Græcè λεπὶς. Nec plumbi scoriam despicito, imò & ustum, & non ustum plumbũ seruato, & ustum ablutũ partim, partim nõ ablutũ sit. Quomodo hæc fiãt, à Dioscoride luce clarius edocemur. Inter squamas, partem squamæ æris subtiliorẽ, quæ in superficie est, & craßiorẽ serua. Craßior pars propriè squama dicitur, subtilior stomoma nuncupatur: præter hæc æris florẽ habere

Calcecumenon

Scoria

bere

Flos æris & ærugo æris diuersa sunt

bere curabis: Græcè χαλκοῦ ἄνθος dicitur. Decipiuntur qui æruginem æris, florē æris putāt, qui error plurimum est pharmacopolarū, sed nihil hoc referret, nisi & probatissimi uulgò medici cum eisdē sentirēt maximo ægrorum incommodo: est autem flos æris, ut Dioscorides inquit, & Plinius lib. XXXIIII. cap. XI. id quod sponte fuso ære, & in alias fornaces comportato cum flatu crebriore, excutitur ueluti squama, sed uidetur tanquā granula: differt uerò à squama, quia ipsa fit dum æs percutitur, sed sponte prosilit flos: optimus est flos friabilis, & qui russescit in attritu, & exiguis granulis ueluti grana milij constat. Ex ære præterea æruginem habere studeas, quæ à recentibus uiride æris appellatur. Apud Dioscoridē & Pliniū præcitatis locis, quomodo fiant uarijs etiam modis edocemur, & de naturali, & de ærugine rasili, & scolecia, & usta & non usta. Tu hos autores cōsidera, ni piguerit: non enim opus est quæ ab illis exquisitè dicuntur, enarrare. Præter æris æruginē, quæ à Græcis dicitur, ἰὸν ξυσὸν, à nostris uulgaribus uiride æris, etiam ferri æruginem habere studeas, & chalybis: quāuis nihil aliud chalybs sit, quàm depuratū & defæccatum ferrū: arte fit, si natura perfectum non sit. Eos etiā derideas, qui æruginem plumbi haberi uolunt, ut quidā amicus noster in foro absq; ratione contendens. Nam plumbū (ut philosophi docēt) ærugine penitus caret. Reliqua prosequaris. SE. Ex his quæ meo ordine in hac schedula digesta sunt, plura interloquendum enumerasti, quæ ab Herbario prætermissa non sunt. HER. Nihil ego prætermisi, sed ipse aliarum gentium nomina edocere desijt. BRA. Mente

Aeris ærugo.

Plumbum caret ærugine.

excide

exciderat, tot simul confuderamus: tamen ne laborẽ subterfugere uidear, Plumbũ ustũ à Germanis bleigebraad, à Gallis plong bruslé nuncupatur: Germani uerò kupfer schlag, batituram æris uocant. Flos æris à Gallis uert de gris, ab Hispanis cardenillo dicitur. SEN. Argentum uiuum sequitur. BRA. Hydrargyron à Græcis, quasi aqueũ argentum dicitur, à Romanis ex motu uiuum argentum, nunc in maximo usu est pro gallica scabie sananda. De eo prius dicendum erat, quoniam fomes & materia omnium metallorum sit. In Hermolai Barbari sententiam inclino, quod argẽtum uiuum minerale, & naturale sit, Hydrargyrum arte factũ. Tamẽ apud autores tam Græcos, quàm Latinos nomina confundi inuenio. An calidum, uel frigidum sit, adhuc certant autores, & lis sub iudice est. Nos rem probè suo loco aperiemus: quod etiam uenenum sit contendunt recentes ex Dioscoridis & Plinij sententia, non animaduertentes dici uenenum esse suo pondere, non aliqua letali qualitate. Nos infantibus ui uermium semimortuis exhibuimus, & illico sanati sunt. Quatuor argenti uiui genera apud autores, & re ipsa, quam sequor, inuenio. Vnũ scaturiens sicut ex fontibus aquæ, quod à Plinio cap. VI. libri XXXIII. perpetua uomica dicitur, & hoc est in frequẽtissimo usu. Aliud, quod inter metalla reperitur. Tertium, quod ex minio fit. Dioscorides modum quo fiat quinto libro ostendit, & Plinius libro citato, capite VIII. Quartũ, quod ex marmore fit, ut Vitruuius libro VII. suæ architecturæ demonstrat. Ex minio facto, alia'ue re nõ uterer, sed naturali tantũ, quod est perpetua uomica. Mira in scabie gallica uidentur: totus morbus ad

Argentum uiuum.

Argenti uiui quatuor genera.

os repercutitur, & qui deplorati ferè sunt, sanantur: modò is qui medetur parare sciat, ut patientis constitutioni, ætati morbi, & uiri intensioni, anni temporibus quadret. Sed improbi quidā tonsores nūc prodeunt qui similes illi sunt, qui omnes uno calceo calceare instituerat: ita hi uno medicamento omnes sanare cōtendūt, magno ægrorū discrimine: nempe plures interficiūt, quàm sanent, quū nullus ferè non sanetur. Sed ad rē nostrā redeūtes, purgat ab omnibus metallis aurū, & omnia præter aurum, illi innatant, aurū descendit utpote grauius, & statim liquescit. Nihil mirabilius eo opere: quū aurifices pateras, lances, aut maluuia inaurant, argentū uiuū auro miscent, corpus ueluti pasta redditur, ut facile supra pateram aut maluuium extendatur, mox igne apposito, argentū uiuū euanescit: aurū adeò inhærere inuenitur, ut nulla ratione seiungi poßit, nisi compositione altera, quā fortē aquā uulgò appellāt, uel aqua da partire. Ea enim nummularij & aurifices ad segregandū aurū ab argento, & alijs metallis utuntur. Ex Germania facile argentū uiuum ex perpetua uomica habere poteris, uel etiam inter metalla inuentum: quæ autē arte fiunt, omittas. In hoc autē uerum mihi spontè aperias. Qui pluri uiuo argento utūtur, medici, an aurifices? SEN. Hos archimystæ superant in immensum. BRA. Dij boni adhuc suū Mercuriū cōgelare quærunt? SEN. Et nunquam deerunt, adeò ingens auaritia, & dira habendi cupido hominum mentes perturbat. BRA. Galli argent uif, Hispani azogne, Germani queckfilber, id est, uiuum argentum, uocant. SEN. Cerussa sequitur. BRA. Et hanc inter uenena numerant, fictitia res est cerussa, à

Virium.

Argenti uiui uis maxima.

Cerussa.

Dio

Dioſcoride libro quinto, & Plinio lib. XXXIIII. cap. XVIII. & Vitruuio ſeptimo ſuæ Architecturæ, modus conficiendi edocetur. Præ omnibus autem Serapio ad unguem conficiendi, modum oſtendit, cap. CCCLXXVIII. Nos uulgò biancã ab albedine uocamus. Decipiuntur qui ceruſſam eruginẽ plumbi faciunt: quoniã plumbũ ærugine caret, tamen ex plumbo & aceto fit: propterea à Germanis pleivveis, id eſt, albugo plumbi, à Gallis Latinè ceruſe nuncupatur. Ex cocta & cruda unguentũ paratur. Olim Rhodia probabatur, & Corinthiaca: nũc opus non eſt Germaniã trãſire. Imò ſunt qui Venetijs parẽt, ita parandi modus aptè ab autoribus oſtenditur. Mulieres Italæ plures, pro fuco ceruſſa utentes, halitus fœtorẽ incurrunt, & dentiũ putredines, & ante tempus facies uniuerſa rugis aratur. SE. Lithargyrum ſequitur. BRA. Apud recentes autores duplex lithargyrũ inuenitur, auri ſcilicet, & argenti. Auri lithargyrũ dicitur ex colore quẽ habet: à Latinis ſpuma argenti uocatur, ut Plinium legenti cap. VI. lib. XXXIII. apparet, qui eadem ſub ſpuma argenti, qua hic à Dioſcoride ſub lithargyro ſcribit. Tres lithargyri ſpecies apud autores inuenio: unã, ex molyblitæ arena, id eſt, plumbari: alterã, ex argento: tertiã, ex plumbo. Modum faciendi Plinius præcitato loco, & Dioſcorides quinto libro docẽt. Nos flauã ſpeciem frequentẽ habemus, quæ à Dioſcoride chryſitis ex colore nũcupatur, & omnibus præſtat: habemus & albã ex Sicilia allatam, quæ ob colorẽ argyritis dicitur, non quia ex argento ſit: nam ea quæ ex argẽto eſt, calauritis appellatur, unde frequentiſſimas habemus has duas ſpecies, albã, & auream,

Lithargyrum.

ſed

sed potißimũ aurea abundamus, in qua multi decipiuntur ex auro fieri putantes: nam aurea dicitur, ob colorẽ quem habet auro fuso, & in globum ducto, similẽ: propterea à Dioscoride chrysitis dicitur, nos uulgò lithargyrũ auri, nomẽ ferè Græcum imitantes. Differunt tamẽ lithargyrũ & argyrolithon, quãuis nomina idem significare uideantur, quia unum lapidẽ argenteum, alterũ argenteum lapidem important: tamen primũ spuma argenti est, alterum lapis, qui & à Chymistis aphroselenõ nuncupatur. Probatißimum est aureum lithargyrum, & cætera uiribus antecellit. Non mihi tẽpero, quin laudẽ illos Arabes, qui lithargyrum faciunt plumbũ in argẽtarijs fodinis ustum. Dicant quodcunq; alij autores, quod uidimus, ita est, laminis plumbeis tegunt argentũ in fornacibus, postea ignem frequentant, nonnihil ueluti spuma fit liquefactis plumbi laminis, quod ferreo quodã baculo in unum colligunt. Id lithargyrũ est, quo utimur, & Chrysitim dictũ: unde non ab re spuma plumbi à quibusdam Arabibus dicitur. Galli literge, Hispani albayalde, Germani glett uocant. SEN. *Marchasita sequitur.* BRA. *Pyritem lapidẽ Plinius lib.* XXXVI. *cap.* XXIX. *eam appellat, & quinto libro Dioscorides. Duplex reperitur: una colore aureo, altera argẽteo: quæ argenteo colore est, à nobis frequẽtißime habetur: alteram quandoq; etiã habemus, Lapis est, ex quo æs extruditur: probatur qui facilè percussus scintillat, & æri maxime similis. Modus cremãdi apud Dioscoridẽ & Plinium idem est: ad discutiendũ & exiccandũ maxime ualet, ut nõnunquam pannos aliquos ex ui morbi Gallici in inguinibus factos per totũ corpus discutiat, imperitis medicis*

Marchasita. Pyrites. Plin. 36. c. 29.

medicis applicantibus,ut exiccent, quum potius materia Gallici morbi extrahẽda sit,ut exeat. Pyrites dicitur,non quia alij lapides nõ sint ita uocati,& Igniarij,sed ob excellentiã celeritatis scintillandi: imò & coralliũ pyritis dictus est, Plinio eodem loco teste. Quandoq; frusta alijs densiora & ponderosiora inueniuntur, hoc maximè ignẽ emittit. Magnificus comes Galeazus Tassonus in Appennini alpibus montẽ habet, in quo huius lapidis ingens copia reperitur. Certus sum ibi mineras aliquas subesse, si quis profundè defodiat. Ad rem nostrã pyrites quandoq; argentũ habet, quandoq; æs, quandoq; utrunq;, quandoq; nihil habet, & adeò sterile est, ut nullum metallum ex se admittat, scitoq; eum pyritem ex quo fit æs aureũ appellari, album uerò argentũ, quia ex ipso argentum fit. SE. Argentum ergo ex Marchasita excuditur? BRA. Excuditur omnino. SE. Nullus antiquorũ hoc monuit. BRA. Nullus, quem nouerim, de qua re multùm miror, ut id credere coactus sim, aut antiquos ignorasse, aut de hac re scribere noluisse, utpote quæ sensu cõstare uideatur: hoc autẽ in Germanicis fodinis manifestè deprehenditur, & Pannonicis, quod etiã in suo Bermano Agricola scriptum reliquit, imò addit pyritẽ inueniri aurei penitus coloris, è quo aurum detruditur. Nos huius frustum habemus. Inuenitur & similis Galeni pyritis, & cinerius, quæ tria genera multũ solida non sunt. In Silesia uarijs partibus inueniuntur. Miror autẽ de Alberto, qui è marchasita nullũ metallũ detrudi posse fateatur. Ipse fortè in sterili pyrite expertus est, propterea in omni ita esse arbitratus est: nã apud Arabes ex marchasita, apud Græcos ex pyrite, quæ Al. Mag.

idem sunt, æs detruditur. Vnum est, in quo Serapionis codicem corrigere oportet. Dioscoridē adducit, hæc uerba proferentē, eligendā esse marchasitam, quæ quando ponitur in ignē saliunt ex eo scintillæ facilè. Dioscorides autē id non dicit, sed εὐχερῶς δὲ σπινθῆρας ἀφιέντα, id est, qui facilè percussus scintillat: non autē puto deceptū esse Serapionem, sed interpretem errasse, ibiq; legendum: & quando percutitur, saliunt ex eo scintillæ facilè. Mesue hunc lapidem stellatum uocat, quoniam ut stellæ radiat, præsertim si ante solem ponatur, aut aliā lucē, & lapidis stellati duas species enumerat. Altera est marchasita argenti: altera, lapis lazuli: adeò clarè loquitur, ut de excellentissimo quodā uiro mirer, qui chaos esse dicat, præsertim quia in eadem minera quādoq; lapis lazuli & marchasita inueniuntur, & ex radiantia hoc nomē stellatum sortiti sunt: quoniā & lapis lazuli aureas maculas habet, apprime splendētes, ut uiderim Ferrariēsem sculptorem celeberrimū Franciscum Anechinū, qui in lapide lazuli cicindellā finxerat miro artificio, ut cauda accēsa in fine uideretur: nam in maculā aureā terminabatur, mirū artificis ingeniū. At quia hoc nomen aster Græcè stellam significat, & Samiæ terræ speciē comprehēdit, propterea Mesue mastigi placuit, Mesuē de astro loqui, qui est Samia terra acsi nihil aliud, quàm Samia terra aster appelletur: quū tamē Plin. cap. XIIII. lib. XXXVII. de gemma stellata pertractet, quæ ponticarū gemmarū unū genus est, & quæ nūc sanguineis, nunc atris guttis aspergitur, & inter sacras habetur: quū uerò Mesue lapidē stellatū dicit, uel ut in Hebræo Mesue legimus, lapidē splenden

Lapis stellatus.

dentem, fortè suo idiomate illos duos intelligit, maculas habentes, quæ splendorẽ faciant: propterea non erat adeò temere culpandus Mesue, quia cõstat lapidem lazuli, & marchasitã diuersa esse, quoniã in eo splendore idẽ sunt. Minus credendũ est recẽtibus, ut Pandectario, qui marchasitã, marmor esse cõtẽdit. Quũ in Mesue legitur esse de genere marmorũ, legendũ est de genere lapidũ, & non de genere metallorũ, propter marchasitã quæ inter lapides numerari debet, quum metallũ esse uideatur. Ideo non contentus, quod ipsam splendentem lapidẽ, aut stellatum uocauerit, ad pleniorẽ efficaciã addit esse de genere marmorum, id est lapidũ. SE. Lapis lazuli inuenitur'ne apud antiquos? BRA. In re tam certa tamq; explorata dubitas? Quis nescit adeò pulcherrimum lapidem antiquioribus notißimum fuisse? À Dioscoride quinto libro & Galeno nono de simplicium pharmacorũ uiribus cyaneus appellatur, à Latinis autẽ cæruleus. Sed quidam Leonardus qui de lapidibus agit, ita hunc lapidẽ nouit, sicut omnes alios, nescio an aliquis ineptius de aliqua materia scripserit: hic bonus uir cyaneum & cæruleum duos lapides esse arbitratur, tamẽ eisdem uerbis in utrisq; enarrandis utitur. Plinius capite ultimo libri XXXIII. cæruleum arenam esse scribit, tamen & lapis est, Dioscoride teste. Theophrastus animaduertit quum teritur, in quatuor colores immutari, quod & Plinius refert, cãdidiorem, nigriorem, craßiorem, tenuiorem. Denique Arabum lapis lazuli, est cyaneus Græcorum, & Latinorum cæruleus. Recentes in marem & fœminam distinguũt: antiqui in perfectius, & in imperfectius. Serapio perfectißimum colorem cya-

Lapis lazuli.

neum habentem probat, & guttas aureas admixtas, quiq; alterum lapidē mixtū non habet, nec facilè frangitur. Vos pharmacopolæ hunc lapidē imperfectißimū habetis, quippe cui eius color desit. Dioscorides enim probat saturatū colore sui nominis: additq; in Cypro ex ærarijs metallis fodi, & esse perfectius quod ex arena littorali. Tu an in his fodinis habere poteris, experiaris, ex ipso color ille exquisitißimus fit cyaneus, quē uulgò azurrū ultramarinū nuncupamus, id est (ut arbitror) magis intēsum, quàm color marinæ aquæ, tamen & ille color ex terra etiam ita appellata fit, sed qui ex hoc lapide, cæteris magis floridus est. Miror & hic de excellentiß. quodā uiro, qui Mesuem legens dicentē hunc lapidē melancholiam educere, eò reprehendat, quia hoc à Græcis non dicitur, ac si necessariū sit nihil noui inuenire, nisi à Græcis prius dictū sit. Verū quum lapis lazuli easdē uires habeat cum armeno, in armeno autē fortiores sint: propterea Serapio de lapide lazuli tractās, lazuli uires, id est, cœrulei Galeni, & armeni unà cōmiscuit, ut utrisq; easdē uires inesse ostenderet, quū & colores in idē inclinare uideantur. SE. Quum de hoc lapide sermo inciderit, non erit ab re ipsum quærere. BRA. Ne cōteras tēpus, quia in Armenia solū inuenitur. Mihi frequētißimè uirides lapides pro Armeno pharmacopolæ ostenderūt, qui armeni non erāt, quē tamē potius habere optarim, quàm cyaneum. Nullus est Ferrariæ, aut Venetijs, q uerū habeat: leuis esse debet cœruleus, quàm planißimus, friabilis, sine arena. Plinius uiridē in cyaneū inclinantē esse monet. Nonnulla lapidis lazuli frusta armenū esse arbitrarer, si friabilia inuenirētur. Inter flori-

dos colores numeratur, quos dominus fingēti præstat. Plinij tēpore terra inuēta erat in Hispania, & nūc quoq; habetur, quæ eundē colorē repræsentat, & uili pretio uenditur. Optarim ut haberetur: tamē eius loco chrysocolla (ut Dioscorides inquit) uti possumus. Marchasitam & Galli marchasites nuncupant, lapidē uerò lazuli pierre d'asur. At Germani pyritem ut marchasitā kifz uocant, sed suis nominibus postea distinguūt argenteā & aureā. SE. Argentum sublimatū sequitur. BRA. Nusquam apud antiquos sublimatum reperi (quod nunc sciuerim.) Albucasis inter recentes, quē tu optimè nosti, ex calchanto, argēto uiuo & aceto fieri docet: nūc ut uehemētius fiat, salē armoniacū addūt. Venetijs paratur, ibi emere poteris: quanquam & tu ipse pro tua officina Ferrariæ parare nihil impediet: sed à fumo cauendum est, quo multi incauti interempti sunt, alij mutilati, alij attonito morbo, quē apoplexiā uocant, correpti. Vtinā hoc uenenū in lucem nunquā prodijsset: plura facit incōmoda, quàm cōmoda: nihil est æquè inter simplicia uenenosum, quod semihora, & minori spatio exedendo interficit: nam omnia intrinseca, & præsertim præcordia uelut ignis urit. Linguæ apice quandoq; sublimatū tangens, ut eius gustū sentirē, intumuit protinus lingua, ut extremè refrigerātibus uti opus fuerit. Casu inuentū est: eo mulieres Italæ nōnullæ se fucant, colorē albū reddentes, sed maximo dispēdio, utpote quibus breui dētes marcescāt, halitus malè oleat, oculi caligēt, rugosæ efficiātur, morbo attonito corripiātur, et in repentinā mortē festinēt. Olim ad morbi Gallici medellā in magno erat usu, nunc desijt, & uiuū argentū eius loco

Argentum sublimatū.

5-c54. Albucasis. Nota.

receptum est. Eius decoctũ in modica etiã quantitate, scabiem præter noxã tertia die sanat. Alphonsinus Trottus Eques magnificus eius rei testimonium exhibere potest, qui ut uir est ingenij sagax, ita multa experiri in dies tentat. Smegma etiã odoratũ, id est, saponẽ parare soleo, quo præter suspicionẽ aliquã, qui eo delinuntur à scabie tertia die ad summũ liberãtur. Hoc experti sunt non semel, magnifici nobiles Alphonsus Ziliolus, & Andreas Archius Comes fœcũdißimus. Ab Hispanis solimã nuncupatur, sicut & à nostris mulieribus sulima, à Gallis argẽt sulime. SE. Minium sequitur. BRA. Res pluribus ignota etiam celeberrimis uiris, qui de ipso scribũt, quũ nihil uiderint, aut experientia didicerint. Plures miniũ & cinnabarim confundunt, quum à Dioscoride plurimũ differre ostendatur. Miniũ duplex est, natiuũ florido colore insignitũ, & factitiũ, in uiui argenti uenis gleba ἄνθραξ nuncupata: effoditur subruffo colore, quæ circa se rubrũ puluerẽ habet, hic puluis uerũ miniũ est, & fortè apud antiquos in magno honore, quo Iouẽ miniabant diebus festis, & triũphantes. Solus Vitruuius VII. lib. suæ Architecturæ huius meminisse uidetur, quũ Dioscorides & Plinius minium fieri tradant, ex lapide argentariæ arenæ mixto: quãuis Plinius natiuũ quodãmodo adumbrare uideatur, rubinos (quos carbunculos uocat) eodẽ loco fieri dicens: sed hæc aliud tempus expetunt. Tu hæc pro ueris, ratisq; habeto, miniũ natiuũ & factitiũ inueniri, natiuum in usu non uidetur: fortè quia paucũ, & in magno pretio: factitium id est quod in officinis habetis. SE. Natiuũ arbitrabar, quod uendimus. BRA. Factitiũ est, ex accensa arena

Minium. ...ımello. ...i59. ...ueruuio.

cocc

coccinea argentariæ arenæ mixta: in primis autẽ pluribus loturis lauant, & alijs rubris adulterãt. Probatißimũ minium, quod igne fit, guttas argẽti uiui mixtas habet antequã colorẽ per uim ignis, acquirat: hæc ex uisu dicta sunt nobis, & nõ auditu, uidimusq; Venetijs adulterari rubrica quadã simul mixta. Optimũ miniũ ita deprehẽditur, si supra candens ferrũ positũ ignescat quidẽ, sed non uratur (nisi pro minima parte) nec colorẽ amittat. Ferrariæ ex uarijs generibus periculũ fecimus. Nonnulla minij genera non urebantur, & suum colorẽ seruabant: alia nigra efficiebantur, quibus erat admixta rubrica. SE. Audiui cinnabarim apud antiquos idẽ esse cum minio. BRA. Surda aure audire debebas, quoniã diuersa sunt, ut Dioscorides censet. SEN. Quod nos uulgò cinaprium appellamus, non'ne est antiquorũ cinnabaris? BRA. Nequaquã. Cinapriũ etenim nostrũ ex sulphure & argento uiuo arte fit Venetijs: antiquorũ uerò cinnabaris apud Plinium cap. VII. lib. XXXIII. est sanguis draconis ab elephante elisi cuius Dioscorides in metallis meminit: nõ asserit autẽ, sed ita ferri dicit: Pliniusq; eundẽ sanguinẽ ab illa gẽte appellari cinnabarim tradit. Nec admiratione afficior, quãuis cinnabarim idẽ cũ minio esse censueris, quoniã & Plinij tempore medici decipiebãtur, miniũ, cinnabarim esse arbitrãtes, quia eo nomine tũc appellabatur. At cinnabaris in multo medico usu erat, quum minium uenenum sit. SE. Ex his nondum accepi cinnabarim. BRA. Quid sentiam uno uerbo expediam, & si ab autoribus cinnabaris inter metalla numeretur, tamẽ de ipso tanquam de re ignota loquuntur: ideo non possum aliud agere, quin suspicer cinnaba

Cinnabaris. Plinij. ubi s.

 naba

nabarim esse sanguinẽ draconis à nobis nũc appellatum, id est, guttam illam, uel lachrymã, quam in officinis habetis, & sanguis draconis dicitur, non id quod in rotulas cõficiunt, quod me in hanc suspicionẽ duxit, est eius color, qui in nostro hoc sanguine draconis profundus est, ut de colore cinnabaris Dioscorides scribit, & eo pictores utũtur ad fingendũ sanguinem, nec in uili pretio est. Non diu est quòd Venetias portatur: nec dico esse draconis elisi sanguinẽ, sed lachrymã arboris. Plinius incertè illum tractat, nos hoc nouimus, & experimentis comprobauimus. Adde id non esse quod ab Arabibus describitur, succũ scilicet quartæ speciei sideritis, quæ à nostris rusticis millefoliũ dicitur. Apud medicos, & pictores, & hæc factitia cinnabaris in magno usu sunt, & præsertim sanguis draconis uocatus, qui lachryma est, nec multa copia Venetias affertur. SE. Gaudeo priusquã moriar plurima discere. BRA. Miniũ ab Hispanis & Gallis nostro nomine, à Germanis menig uocantur: cinnabarim uerò Galli uermylon, Germani cinober appellant. SE. De his quibus in officinis utimur ad mineras spectantibus satis dictũ est. Lapides sequuntur in meo ordine, quorũ usus est in uarijs cõpositionibus apud medicos. Venetijs mihi emam cinnabarim, miniũ hic utrũq; colligã & factitiũ, & natiuũ, quãuis exiguũ uideatur. BRA. Non erit ab re lapides recensere, priusquã prandij hora incũbat, quorũ partẽ in mineris, partẽ in his montibus inuenies. SE. Et tempestiua hora adhuc est, nec Herbarius laßitudine premitur. HER. Per duas horas adhuc uobis inseruiam, postea prandendũ erit: quippe os uentriculi iam fame titillari cœpit.

DE LAPIDIBVS, quorum apud Ferrarienſes Pharmacopolas vſus eſt.

SENEX.

VNC *lapides enumerare incipiam.* HER. *Quid moraris?* SEN. *Nondum locum inueni, ubi ordine digeſti ſunt.* HER. *Pone conſpicilla.* SEN. *Heri neſcio quo loco amiſi.* HER. *Et uiſcum ſimul amiſiſti? En ſiniſtra pagina lapides ſunt.* SEN. *Non poſſum abſq; uitreis oculis legere: tu hūc libellum Herbarie ſume,& meo munere fungaris.* HER. *Et tu bipalliū, ſacculum, atq; peram humeris apponito.* SEN. *Id aſello cōdonetur.* HER. *En tuos emiſſitios oculos in herba reperi, atq; ſeruaui.* SEN. *Nihil mihi gratius, nunc lapides optime intueor.* HER. *Quomodo prius ambulabas, ſi lapides uidere non licebat? Miror cur frequenter non ceſpitaueris.* SEN. *Iocaris? Ego ſcriptos lapides intelligo.* HER. *Pinguntur potius quàm ſcribuntur lapides.* SEN. *Cauillari deſinas: primus lapis, qui occurrit, perlæ ſunt.* HER. *De lapidibus tractaturus à re, quæ lapis non eſt, incœpiſti.* BRAS. *Fortè non ab re, quum ab Arabibus inter lapides numerentur.* SEN. *Non multùm refert, quo genere diſponantur, modò quid ſint addiſcamus.* BRAS. *Græci in re medica rarò margaritis utuntur, ita enim ap-*

Vniones. pellant, non perlæ, & à Latinis uniones dicuntur, non ut aliqui opinantur, quia una in una concha tantũ sit, sed ut inquit Plinius lib. IX. cap. XXXV. quia nulli duo reperiuntur indiscreti, quippe Albertus Magnus plures una concha inuenisse fatetur. Et qui Indicã nauigationẽ fecere Lusitani, centum triginta uniones una concha capi testantur. Nos Venetijs una cõcha septẽ inclusos uidimus, conchæ carne modicum exiccata. Margaritæ suam maturitatem habẽt, & senio crescunt: antequam maturæ sint, si à conchis eximantur, breui corrumpuntur. Maturæ facilè defluunt: quinq; notis probantur, candore, magnitudine, orbe, leuore, põdere, ut nihil æquè sit indignius homine, si margarita nuncupetur: nempe una quæq; illarũ proprietatũ, ab homine quicquam demit, & in ipso imperfectionẽ significat nostro uulgato idiomate: tamẽ mulieres nostræ alijs blandiri solẽt hoc nomine Margarita, aliquẽ aut aliquã perlam uocantes. Ex Indico mari ad nos afferuntur probatißimæ, & etiã ex Britannico, quod nũc uulgò Anglicum & Flandricũ uocatur. Diuersitas colorũ & turbulentiæ in ipsis ros est, ut Plinius refert, quem capiunt, quãdo in Venerẽ accenduntur suo anni tempore: hoc genus conchæ ex quo margaritæ sumuntur, ab incolis berbe-
Berberion. rion & berberi appellatur: inter epulas gratißima est illarũ caro. Arabes cor à margaritis cõfortari, & roborari prodidere: quippe Arabes medicinarũ ex unionibus inuẽtores sunt, quãuis & Plinius nõnihil meminerit. Venetijs pro tua officina integras margaritas emes: nam in puluerẽ redactæ, & uires amittũt, & facilè adulterari possunt.

SE. Quũ in receptis (ut inquiũt) perforatæ & non perfora

foratæ margaritæ scribũtur, quid intelligendũ est? BRA. Aliquæ margaritæ sunt, quæ natura perforatæ inueniuntur, aliæ arte: quando perforatæ despiciũtur, eæ sunt quæ natura foramen habent: nam aliquo malo affectu acquisiuere. Tamen non perforatæ simpliciter probatiores sunt quãuis quæ arte perforatæ sunt, despicere non oporteat. Hanc distinctionẽ nullus Græcus aut Arabũ posuit (quem legerim) sed recẽtes in causa fuere, qui in ordinãdis apud pharmacopolas rebus ad suos ægros spectãtibus, ut apud uulgus in admirationem ducantur, in hunc modum altiori uoce intonant, recipe margaritarũ non perforatarum, quum satis fuisset probo pharmacopolæ margaritarum simpliciter protulisse. Omnibus ferè gentibus hoc nomen perla commune uidetur, ab eo enim parũ dissentiunt: nam Galli parles, Hispani perlas, Germani perlen nuncupant.

SEN Corallia sequuntur. BRA. Gratißimum est Corallium, & meritò inter gemmas numerari deberet: gestantium animos lætificat. An lapis corallium, de quo Plinius lib. XXXVI. cap. XIX. loquitur, altera res sit à nostro Corallio, ambigimus. Antiqui autores duorũ generũ tantum meminere, rubri, & nigri. Nigrum appellari antipathes, Dioscorides tradit. Plinius in rubro mari nigrius nasci, cap. II. lib. XXXII. censet: non tamẽ purè nigrũ, sed nigrius nasci dicit: quicquid ab autoribus scriptum sit. Nos Genuæ totius Liguri emporio tria corallorũ genera uidimus, quæ ramos amplos habebant, nigrum, rubrũ, & album, imò adde subrubrũ, & modicè uiride, quod & Genuenses pro nigro habebant. Nos subrubrũ, uulgò incarnatum uocamus, tamẽ idem cum rubro est, sed imperfectè Corallium. Plinius Plinius

rub

rubrum: est enim medium inter album, & perfectè rubrum. Ideo Auicenna alijs exquisitius, in album, nigrum, & rubrum distinguit. Alba imperfecta esse & immatura arbitror, ideo magis adstringunt: subrubra, id est, incarnata magis matura albis, & rubris minus: rubra colore florido in maturitatis symmetria sunt, uiridia magis matura, quam opus sit, nigra adhuc magis. Ad hoc moueor, quoniam in una planta omnes has differentias uidimus, imò in unomet ramo. Et Ferrariæ reuerendißimæ sacri Cœnobij diui Antonij initiatæ, Lucretia Malaspina egregia & probatißima mulier, & Bonifacia Biuilaqua probitatis speculũ, Crucem ex corallo habent suo lapidi innixam, & natura ita factam, cui ars medica addidit, & duas latronũ cruces, à látere ita à natura factas, quæ suo lapidi tanquam radici inhærẽt, in quibus nonnullæ corallorum differẽtiæ uideri possunt. Quum autem de Corallo apud autores simpliciter sermo fit, rubrum intelligere oportet, quo puerorum colla & manus ornamus, effascinationes, & atram bilem, quam brutam uocamus, & epilepsiam, atq; apoplexiam euitare arbitrantes: nunc in magno pretio sunt, ut ferè haberi non poßint: sed probãdus esset in pueris usus, nisi & mulieres pro ornamento uterentur: uidetur enim comes esse albedinis, & eam floridam magis reddere. Dioscorides suum nigrum corrallium à rubro specie distinguit. Nos quæ uidimus perhibemus, in unamet planta album & nigrũ esse, imò unusmet ramus, parte una ruber floridus, altera niger uidebatur. Rubrum probatur, quàm maximè rubens colore florido, frangibile, odorem terræ, musci, & algæ habens ramosissimum

ſimum. Damnandum lapideum, ſcabioſum, ſcabrum, & inane. Vos pharmacopolæ continuò peſsimum genus habetis, quod ſcabioſum eſt, petroſum, & totũ inane: album probatur: quod maximè album, & nigrum ſimiliter, ac lucidum, quũ nigrum ad eadem ualeat ad quæ rubrum, ſed ægrius: ideo pro nigro rubrũ habere ſatis erit. Albũ uerò ſeorſum emitto, ſed Genuã mittes, non Venetias, aut in Siciliam: nam Syracuſis apud Pachinũ promontoriũ copioſiſsimè naſcitur, & apud Drepanum eiuſdẽ Siciliæ urbem, quam nunc Trapani uocant, quin & in Gallico ſinu circa Orchadas, & in Lyguſtico mari, & ante Corniculum, & Neapolim oritur: omitto nunc rubrum mare, & Perſicũ ſinum. Quando ſub aqua eſt uiride apparet, & tenellum eſt: quũ euellitur, ex circũſtante aẽre dureſcit, & color ruber fit, ſi adeò maturuerit. SE. Eſt'ne arbor? BRA. Folia non habet, propterea ſubſtantiam quandam terream eſſe arbitror, quæ potiſsimum circa mõtuoſa loca ſit, ob caliditatem & ſiccitatẽ loci & maris adeò exiccatam, ut in lapidem uerſa ſit, quæ prius ob eius lentorem extendi poterat, & in uarios ramos diduci, ut arbor uideatur. Vnde & Græci dendritim quaſi arboreũ uocant: & Dioſcorides lithodendron, id eſt, arboreum lapidem nuncupauit. Ab Hiſpanis coralos, à Gallis coral, à Germanis coraln dicitur. SEN. Lapis armenus occurrit. BRA. In pyrite lapide, armenum edocuimus, quem uiridem in cyaneum uergentẽ eſſe oſtẽdimus, quo pictores pro cyaneo, id eſt, lapide lazuli quandoque uſi ſint: armeniacus etiam uocatur. Optarim ut armenum potius haberemus, quàm cyaneum: tamẽ nec cyaneus, uel cœruleus omittendus,

Lapis armenus. f° 416

Lapis hæmatites. dus, quoniã & ipse atræ bili mirè aduersatur. SE. Lapis hæmatites sequitur. BR. Notißimus est hic lapis, adeò ut simplici nomine per excellẽtiã, lapis, dicatur: hæma Græce sanguinem significat: hic lapis uel ita appellatur, quia sanguinis colorẽ imitatur, aut quia fluentem sistit. In metallis inuenitur, quem si uras minij colorem habet. Plinius capite XX. libri XXXVI. quinque genera distinguit. Sed tibi satis est, hoc genus uulgare habere, quod friabile sit, rubrum uel nigrum, durum atque planum, sine sordibus, nec lineas, quibus narietur, habeat: ineptior enim est qui lineas habet. SE. Aut Venetijs emam, aut rusticos quosdam expectabo qui singulis annis in forũ portant & uendunt. A' Gallis ematistes, à Germanis pluet stein, id est, lapis sanguinis nuncupatur. SE. Lapis Iudaicus sequitur.

Lapis Iudaicus. ERA. A' Iudæa in qua nascitur nomen sortitus est hic lapis, nam ex Palesthina Syriæ Alexãdriam, & pòst Venetias affertur. Marmoreis frustulis adulteratur, adulteriũ deprehẽditur: qui arte facti in omnibus æquales sunt, & lineas semper æquales habent, sed naturales in uno látere quandoq; euariant: nec putandũ est lineas illas naturales, lineas esse, sed ueluti puncta sunt per quendam ordinẽ distincta, quæ simul ordinata linea quadã seiungi uidentur. Antiqui medici eo ad uesicæ lapidẽ utebantur: ideo illi nomen imposuere, tecolithos, id est, calculos assumens lapis, quod nono de simplicium medicamentorum facultatibus Galeno displicere uidetur. Quicquid tamen sit, ego in lapide renum frequenter usus sum, & optimè profecit. Venetijs emere poteris, sed ab adulteratis caueto. Hoc solo reuerẽdißimũ Thomam Mustum canonicum Ferrariensem,

sem, à sæua renum ægritudine liberaui. SE. *Lapis lyncis sequitur.* BRA. *Ab antiquis lyncurium uocatur: ex urina lyncis esse fabulantur. Vnde sit apud autores, non constat: tamen multi de eo loquūtur, arbitrantes, quū lynx oculatißimū animal, & obliuiosißimū mingit, ex terra & urina lapidē generari, qui lyncurium uel lapis lyacis dicitur. Ego hoc obseruaui in lyncibus duobus, quos magnificus & generosus Comes Nicolaus Tassonus nutriri faciebat: in terram mingebant, frequentißimè obseruaui, terramq́; permictam, & siccā seruaui, mirè fœtebat, sed nihil unquam concreuit: fabulamenta sunt quæ de hoc lapide circunferuntur. Constat tamen lyncurium esse ipsam lyncis urinam, quam in officina habere poteris: lapidē uerò cum Plinio capite III. libri XXXVII. non inueniri censeo, ubi Theophrasti, & Dioscoridis uerbis non credit. Osten dunt uerò nostri pharmacopolæ, & Veneti lapidē quendam spongiosum, subnigrū, aliqua parte cineritiū, quem pro lyncurio uendunt: adeò omnia in præceps iere. Consulo ut hic lapis, à tua officina absit. Vrinam uerò lyncis, si habere poteris, seruato.* SEN. *Vnde hanc urinam emam?* BRA. *Lyncem potius emas, ac nutrias, sed magna iactura hoc facies, propterea omittenda potius hæc urina paucißimis rebus utilis, quàm tam magno dispendio comparanda.* SEN. *Ita agere decreui. Crystallus sequitur.* BRA. *Notißima est crystallus: gelu est uehementius concretum, ideo nunquam nisi in frigidißimis, & niuosis locis inuenitur. hæc uera crystallus est: sunt enim multæ aliæ imperfectiores species, ut ea qua nos utimini, in Italiæ alpibus inuenta: uenenum esse crystallum pistam, in famam*

Lyncurium.

Plini 9. in mio di ... de nusq

Crystallus.

famam uenit, quum tamen non sit, sed potius ueneno aduersetur: nullus est qui posset non minutißimè pistam bibere, ita uerò non sentitur: si autem in maiores micas redderetur, fortè uentriculi parietibus inhærerēt. Istud uerò non fit, quia natura omnia ad intestina dirigit per hunc modum infesta. Quam ob rem nescio unde emanarit hoc, quod uulgò ita fixè receptum in hominū animis, ut nullus non credat perniciosißimum uenenum esse crystallum, quum sit ueneni antidotū, de quo Plinius lib. XXXVII. cap. III. diffusè pertractat. Nomen cōmune habent Galli, Hispani, & Germani, Cristal, ut nec una litera differāt.

Magnes. SE. Magnes sequitur. BRA. Lapis hic ob effectum quem facit in trahendo ferrū, notißimus est, imò ut inquit Dioscorides, eo perfectior est, quo magis trahit, ab inuentore eo nomine insignitus: probatq; Dioscorides magnetē, qui in cœruleum colorem magis inclinet: tamen quem nos habemus, optimè ferrum trahit, cœruleus uerò non est, sed potius ferrugineus. Sed ea parte qua in cœruleū inclinat, uehementius trahit, ut Dioscoridem uerè loqui manifestū sit. Fabulantur ex magnete integrum montem esse, quum in mineris inueniatur. In Hispania atq; Germania potißimum in uenis ferri colligitur, sub principatu illustrißimi Saxoniæ ducis Suacembergi & Eibenstoci: quamuis Plinius lib. XXXVI. cap. XVI. uaria loca aßignet ubi inueniatur, & quinq; ipsius species enumerat: tu si lubeat domi omnes species legas: sed satis est, hanc speciē habere, quæ ex Germania affertur, & Hispania, quāuis ex Aegypto Venetias etiam cōportent. Albertus Magnus in amatorijs deliramenta de hoc lapide fabulatur. Inuentus est, ob na

ob naues maria sulcantes circa horum lapidum mineras (ut ferunt) unde tractis clauis omnes periere: uel, ut inquit Plinius, ex clauis crepidarum, & cuspide baculi ferrata hærentibus, quum armenta pasceret quispiam. Qui nauigationem Indicam in Calechut fecere, naues claiculis ligneis compaginatas, ob magnetem se uidisse testantur, ne ferreis clauis à magnete tractis submergãtur. Alijs pluribus nominibus insignitur, lapis Herachius, lapis Herculeus, sideritis. Diogenianus autor est, uerum magnetem adeò argento similem ut decipiat. Hunc autem lapidem, quem magnetem appellamus heracheotem nuncupãdum, quicquid Diogenianus dixerit: nos alioqui apud autores, & re ipsa comperimus. Venetijs emes, aut Genuæ, uel in Germaniam mittas. Sunt qui pro ueneficis & incantationibus album magnetem quærant. Si aduratur, rubrum colorem enanciscitur, ut pro hæmatite uti poßimus. À Germanis man neth, ab Hispanis aymãte magnes appellatur.

SEN. Lapis aquilæ sequitur. BRA. Ò quot superstitiones & infinitæ uanitates, & prope puerorum, deliramenta in hoc lapide fiunt: hoc uolũt furta detegi, hoc non possunt etiam optima cibaria edi, hoc futura prædicere tentant, hoc deprehenduntur uxorum furta, sed hæc ab instituto nostro aliena. Plinius libro XXXVI. cap. XXI. quatuor Aetitis genera describit, quippe idem sunt lapis ætites, & lapis aquilæ. In aquilarum nidis duos inueniri arbitratur, nec aquilam oua párere, nisi hos lapides in nidum comportauerit. Apud nos duo genera sunt: album unum, marmoris colorem & effigiem habẽs: nigrum, subnigrum, uel cineritium alterum. Etiam prægnantes lapi-

Diogenia

Lapis aquilæ

Plini 9.

Aetites.

des uocant, quasi intus alterum lapidem album habeant, qui sonet si quatiatur. Colorem non distinguit Dioscorides, sed cuicunq; sit modo prægnans læuo brachio suspēsus fœtum continere: coxæ, parere facit Plinius, & recentes id fieri arbitrantur, quoties in aquilarum nidis inuenti sunt, quod nunquam accidere iudicamus, nec Dioscorides hoc sentit. In Apulia frequens inuenitur in mōte Gargano & in Apennino monte uarijs locis. Qui albus est, in fluminibus inuenitur. Si per hos montes quæras, ubi scaturiunt riuuli, & magnorum fluminum initia sunt, fortaßis inuenies: ex Apulia ferri iubeas, aut Venetijs emas: quia ex Armenia Alexandriam, post Venetias fertur. Si officina tua hoc lapide careat, non multùm curæ sit. A' Gallis pierre de laigle, à Germanis adlerstein nuncupatur. SE. Antimonium sequitur. BRA. Ex lapidibus ad mineralia iterum transire uideris, sed hoc nihil impedit, quoniam & lapides mineralium naturam sapere uidentur. Plinius libro XXXIII. capite VI. antimonium à recentibus dictum quatuor nominibus appellat, stimmi stibium, alabastrum, larbason: sed hoc nomen stibium potißimum seruat, & stimmi: mox nomen a Dioscoride positum addit, Platyophthalmon, quia oculū dilatat, & in oculorū medicinis plurimum ualet, ut Galenus nono de simplicium medicamentorum facultatibus testatur. Gynæceum præterea appellatur, quia eo mulieres fucātur eliquata aqua nunc in aliqua Italiæ parte. Dioscoridis autem & Plinij tempore aptabant sibi oculorum supercilia antimonio, præsertim mulieres Hispanæ, quibus nullæ in luxum magis pronæ. In metallis argenti inuenitur: est spuma candidæ la

Antimonium.

dæ lapis, nitet, & non translucet: si comburatur, odorem sulphuris habet. In hoc à plumbo differt, quia teritur & non funditur, plumbum funditur & non teritur. In marē & fœminā distinguūt, mas horridior, scabrior & minus ponderosus, ac minus radians, & arenosior fœmina. Ex Germania ad nos affertur, licet adulterinum quoddam. Venetijs fiat. SEN. Ergo quod nos antimonium uocamus, stibium est apud antiquos autores, & stimmi, de quo chymistæ magna sibi promittunt ex lapide argentum exprimere. BRAS. Illud est. Galli Latino nomine utuntur: Germani spiesglas appellant. Alia prosequaris. SEN. De lapidibus nihil amplius habeo, quorum in mea officina usus sit. De lapide lazuli exequi superesset, nisi in marchasita illū tractauisses. HER. Non possum deinceps effodere, nisi prandeamus. SEN. Prandebimus, si ad hanc offam coquendā te accinxeris. HER. Ignem ex hoc silice excutiam, & in fungum illum siccum excipiam. SEN. Age citißimè. BRA. Interim dum prandium paratur, alia nonnulla prosequi conueniet, ne tempus spectantes offam, conteratur, quum melioribus intenti esse poßimus. SE. Pretiosa fragmēta sequūtur, quæ quū paucißima sint, interim breui expediri incipiemus. BRA. In montibus inueniuntur, non tamē istis: sed quur inter lapides non enumerasti? SE. Quoniam ita consuetum est nobis fragmēta appellare, & à lapidibus distinguere.

BRA. Esto. Tua hæc pretiosa fragmenta recenseas, id est, si Latinè loqui uelimus, tuas gemmas, aut gemmarum partes.

DE GEMMARVM fragmentis, quorum in Pharmacopolarum officinis vsus est.

SENEX.

Sapphirus.

RIMVM *fragmentum Zapphirus est.* BRAS. *Sapphirus dicunt autores. Ita sapphiri sunt, quos pro sapphiris uenditis, ut tu ipse sapphirus es. Qui gemmas aptant, atq; tractant, gemmarij* Latinè dicti. Inter *iaspidum genera sapphiros numerant.* Cæruleum colorem habent, *id est, similẽ cœlesti in perfecta serenitate, quem nostra uulgari lingua azurro chiaro perfecto nuncupare possumus: nomẽ autem hoc azurro corruptum est à* Lazulo: *sapphiri tamen pellucidi non sunt, nec possunt scalpturã admittere, ob centra crystallina aduenientia. Si sole percutiantur, fulgorem ferè ardentem emittunt.* Ex India *optimi conuehuntur, ex alijs partibus non probati. Suaderem ut omnes sapphiros paruos nigros, quos in officina habes proijceres: quoniã sapphiri non sunt, & Venetijs præsagmina eorum qui aptantur à gemmarijs emas.* Imò *id in causa est, cur fragmenta appelletis, quia frustula sunt in aptandis fracta, quæ pro ornandis digitis, aut mulierum collis inepta sunt. Deinde compositiones tuas pro expẽsæ portione uenderes.* SE. *Emptores pretio deterrerentur, & à mea officina abigerentur.*

tur. BRA. Ergo eligis decipere potius, & in tam magno hominũ dispendio, uita scilicet fallere, quàm unũ uel alterum emptorẽ amittere? Suadeas emptori sapphiros, hyacintos, smaragdos, & alios pretiosos lapides fictitia uitra esse, quæ ueneni naturã sapiunt, postea quæ lubent agat ille. Aut uerorum sapphirorũ fragmenta habeas, & emptoribus pretiũ indicato, quod ingens non erit, si fragmẽta illa emeris, quæ aptantes abradunt. SE. Deinceps ita agam, ne quis à me defraudetur. BRA. Ab Hispanis zaphira, à Gallis saphis nuncupatur. SE. Smaragdi sequuntur. BRA. Et hi quoq; quos habetis in aliqua officina uitra sunt, in alia uiridis marmoris frusta. Venetijs apud gẽmarios uera fragmẽta, & minutissimas micas ad ornatum ineptas emas. De smaragdo Plinius lib. XXXVII. cap. V. diffusissimè scribit. Pulchriorem uiriditatẽ habet, quàm haberi possit, omnes etiã herbas uiriditate uincit. Soli gẽmarum (ut Plinius inquit) contuitu oculos implent, nec satiant. Duodecim genera enumerat, qui ex Scythia afferuntur, cæteris præstant. Genuæ uas amplum habetur ex smaragdo, pulcherrimum quidem, & pretio carens, si ex smaragdo sit. Contigit me semel uidere, cum illustrissimo Hercule Estense: nunquam uiriditatẽ pulchriorẽ, aut floridam magis uidere licuit, sed an smaragdus sit ignoro, nõ ex eo quia magnum uas sit, nam multò ampliorũ smaragdorũ Plinius præcitato loco meminit. Fabulantur ipsi paropsidẽ esse, in qua dominus noster IESVS CHRISTVS cum Iuda intingebat manum: quod an uerũ sit, alijs iudicandũ relinquo. Satis est Plinium prædicto loco magnos smaragdos, & aptos ad uas parandum enumerare. In ali-

Smaragdus.

Plinius

quibus officinis iaspidem uiridē pro smaragdo uidimus, idq; minori ægrorum iactura, quoniam uiridis iaspis in re medica plurimum ualet, præsertim qui ex India affertur, & æquas ferè uires smaragdo habet, ut Galenus nono de Simplicium medicamentorũ facultatibus, & Dioscorides quinto lib. referũt. A' Gallis emeraudes, ab Hispanis smeralda, à Germanis smerald nuncupatur. SE. Hyacinthus sequitur. BRA. Mira in diuersis pharmacopolarũ officinis uidere cõtigit: sunt enim qui pro rubino, id est, carbunculo, lapidē quendã sumant, & qui eodemmet lapide pro hyacintho utantur. Veros hyacinthos habent aliqui uestrûm, alij uitra illius coloris transparentia, ex quibus fenestræ in templis fiunt. Facilimũ est hyacinthos habere, & Venetijs frustula à gēmarijs uili pretio emere. Gēma est hyacinthus, in qua fulgor uiolaceus dilutus est, Plinio teste. Tria genera inueniuntur, ut etiã Serapio CCCXCVIII. cap. fatetur, & Albertus libro de lapidibus, & re uera ita est. Aliqui sunt citrini inquiunt, id est, colore citri, alij coloris antimonij, id est, in cœruleum, & cœli colorē inclinant: unde apud poëtas cœlum hyacinthino colore aspersum reperitur, & nonnulli ex hyacintho factũ arbitrantur: alij rubri sunt, id est, fulgere rubro splendentes, cæteris ad rem medicam aptiores. Tu potius omittas, quàm uitra sumere, ut multi faciunt. Apud nos rubore habentes frequētiores sunt. A' Gallis iacintes, ab Hispanis iacinta uocantur. SE. Rubini sequuntur. BRA. Eundem lapidē (ut diximus) aut idem uitrũ pro rubino, id est, carbunculo & hyacintho plures accipiũt, imò omnes pharmacopolæ tam Ferrariēses, quàm Veneti. Huius etiã carbunc

Hyacinthus.

Rubinus.

bunculi Venetijs micas à gēmarijs nō magno pretio emes. Pliniū lege cap. VII. lib. LXXIII. si de carbunculo plura uidere animo sit. Anthrax altero nomine dicitur, nosq; non sine ratione rubinū à rubore appellamus: nihil patitur ab igne. Autores duodecim species enumerant. Multi sunt qui rubino à nobis de rocha uocato utantur, qui minus ægrè agūt, quum in carbunculorū genere sit rubinus de rocha à nobis dictus. Hispani, Galli, & Germani una tantùm litera differūt in hoc nomine. nam primi rubi, alij rubis: Germani rubin, ut nos ferè appellant. SE. Granatæ sequuntur. BRA. In hac re pharmacopolas pudere deberet, qui pro granatis uitra seruent, & uendant, quum copiosè, & uili pretio granatæ habeantur, & de eo magis mirandū, cur pro carbunculis granatas non sumāt, quæ in eodē genere cōtinentur. Tres species habent granatæ, aut tribus distinguūtur. Vna species est, quæ руborē in modū floris mali granati habet, propterea granata nūcupatur, & inde nomē à nostris uulgaribus accepit. Antiquum nomen non est, quia antiqui carbunculū uocant. Altera species est, quæ rubore habet, sed in hyacinthi colorem inclinatum. Tertia species rubra est, in uiolæ colorē tendens: hanc cæteris perfectiorē arbitrantur, & rubinū de rocha uocāt: apud nos in uilißimo pretio sunt. Ideo ueris granatis carere nō debes: & si rubini desint, pro ipsis granatis utaris. Grenas à Gallis, ab Hispanis granada nuncupatur. SE. Sardinus sequitur. BRA. Quem colorem habet? SE. Album, nigro, rubro, aut nubilo commixtū. BRA. Ergo sardonix proferre oportebat, à loco in quo potißimum nascitur appellatus: de quo Plin. lib. XXXVII. cap. VI. agit.

Plinij. Anthrax. Granata. Sardonix. Plinij.

agit. Antiquitus in summo honore erat, ueluti unguis est, sub quo rubor, aut nigredo uideatur, ut duo lapides appareant: propterea Albertus Onychem & Sardũ simul esse putauit, quod ante ipsum diu Plinius animaduerterat inquiens habere candorẽ in Sarda. In hoc etiam lapide idem quod in alijs usu uenit, uitro quodã utimini rubro colore supposito. Idem in hoc agerem quod in alijs, uel hos lapides à mea officina abigerem, tum quia rarus est eorum usus, tum quia proprietates, quas illis uniuersim tribuunt autores, uanas esse arbitror, in aliquibus saltem: de qua re suo loco disseremus. Tu interim alias gemmas enumera. SEN. Nullas alias habemus, quibus utamur. HERB. Offa cocta est, & omnia in promptu sunt, instat prandendi hora. BRA. Et nos pretiosa fragmenta (ut dicunt) exegimus. SE. Da manibus lymphas. HER. Ex hoc riuulo sinistrorsum scaturiente laua. BRA. Imò ex hoc fonte potius, qui rusticorum opera per lignum descendit, quo uice gutturnij fungemur. SE. Vrit adhuc offa. HER. Inspira uehemẽter, ut frigescat, & minutim incide. BRA. Prandium hoc omnes regum dapes exuperat, quoniã ingenti fame comedimus. HER. Diui Bernadi intinctũ (ut aiunt) ore gero. SEN. Quid est diui Bernardi intinctus? HER. Fames. BRA. Intinctu profectò nõ egẽt ad irritandã famẽ, qui famescũt. SE. Iam hora est ad alia animũ uertere, ut omnibus peractis in patriã regredi liceat. BRA. Quid impedit schedã sumere, & quæ sequuntur prosequi? HER. Sine parũ, ut cibus uentriculo aptetur. SE. Satis accõmodatus est. Varia terræ genera cõsequũtur, quibus in officina utimur. BRA. A' prima terra initiũ sume.

TERRARVM GE-
nera secundum recentes, quorum apud Pharmacopolas usus est.

SENEX.

VLPHVR *primas partes in nostro inordinato ordine seruat.* BRA. De *hoc ut* Dioscorides & Galenus, *agendum erat, ubi de mineralibus sermo factus est: à* Græcis ζεῖον *dicitur.* In *duas species* Dioscorides *separat: in uiuum, & in eum, qui expertus sit ignē.* Plinius *cap.* XV. *lib.* XXXV. *in quatuor species dissecat, sed quæ sub duabus* Dioscoridis *cōtineātur.* Viuum *apyron dicitur, id est, ignis non expertum, ut* Cornelius Celsus *cap.* XVIII. V. *lib. docet, &* Plinius *præcitato loco, quem (si lubet) legas, per distincta nomina has species appellantē, & per loca in quibus nascantur, assignat.* Notissima *res est.* Illud *tantùm addam, in medicinæ usu potissimum esse uiuū, id est, quod ex uena sua sine aliqua coctura sumitur: tamen uos pharmacopolæ hoc non sumitis, sed id quod ignē expertū sit.* De Hermolao *miror, qui dixerit, tam firmā confusionem partiū habere, ut eius oleū arte nulla separari possit in rebus cæteris, quū tamen constet apud nos fieri.* Cura *igitur ut uiuū sulphur habeas: in omni minera inueniri potest.* Philosophi *compositionem metallorum ingredi ueluti formam quandam*

Sulphur.

putant, argentũ uiuũ ueluti materia, in auri & æris compositionẽ actu ingreditur in argenti & stanni, ac plumbi potentia. De eius caliditate disputandum esset, quo gradu intelligatur. Galenus calidum quidẽ dicit, sed gradũ prætermisit. Auicẽna & Arabes, quos recentes imitantur, in quarto gradu calidũ, & siccum faciunt, re uera aberrantes, quũ uenena sint, quæ quarto gradu calida existimantur. Nos tamen Sulphur quotidie propinandũ exhibemus. Dioscorides in ouo suspiriosis tribuit, quãtitate cochlearis, quæ duos homines interficeret, si in quarto gradu calidum esset, in ouo etiã sorbili fellis suffusiones habenti exhibet: & Plinius per hos sulphur deglutiendũ tradit: nosq; in ouo sorbili quotidie scabiosis damus, & sanãtur, quã ob rem in tertio gradu calidum tantũ iudicamus. Nec refert quod ardeat, quoniam alia tertio, imò secundo gradu calida facilimè ignẽ admittunt. Viuũ probatur splendens, lucidum, nec calculosum. Quod uerò non est uiuum, uiride, & pinguißimũ esse debet. Hæc de re tam nota sufficiunt. Venetijs emere poteris, aut eos expectato, qui in Teloneũ portant Ferrariã, ut uendant. À Gallis soufre, à Germanis schvvebel, à Lusitanis enxufre nũcupatur. SE. Asphaltus. Asphaltum sequitur. BRA. De Asphalto, id est, bitumine tractaturus nescio an alijs consentaneus ero, uera tamen referam. Græci asphalton dicũt, Latini bitumen generali uocabulo, omnẽ materiã crassam, lentam, quæ sponte, uel ex montibus, & lapidibus, uel ex terra scaturit, uel in lacum, uel terrã ipsam descendat. In densum, & molle diuiditur: in uarijs mundi partibus nascitur. Et ut inquit Plinius cap. XV. lib. XXXV. alibi limus est, alibi terra. Nos

uerò

uerò ita separemus, asphaltus aliquo loco liquidus est, aliquo ut limus, aliquo ut terra, aliquo ut cera. Vt terra nascitur in Coele Syria, id est, caua Syria, circa Syndonē oppidum maritimum, ut Plinius inquit. Limus à lacu Iudaeae emergit: & ideo Galenus primo eius meminit, quod in Apollonia Epiri urbe sit, sub quo etiā Iudaicū intelligit. Postea id quod est in caua Syria tractat: hoc autē in mari mortuo nasci inquit: Mare autē mortuum nuncupatur lacus ille. Mare ob salsedinē, mortuum ob minimū motum. Qui nuper terrā sanctā descripsere, Iudaeae lacū & Coele Syriae idem faciunt. Strabo lib. XVI. suae Geographiae, Sirbonis lacum uocat, ambitu mille stadiorū, longitudine ducentorum stadiorū. Hoc loco nostri Theologi Sodomā & caeteras urbes ob nefandū illud Sodomiae uitiū submersas esse tradūt, & eum lacū in earum urbium locis situm esse. Nōnulli deinde fabulantur bitumen illud è lacu uirorum semē esse, propterea adeò glutinosum est, ut non possit absq; mulieris menstruo seiungi, cuius oppositū experientia ostendit: sed hoc prius animaduertit Solinus cap. III. sui lib. de Mirabilibus Mundi. Idem Strabo XVI. lib. ubi tredecim urbes eo loco sitas olim ostendit, quarū Metropolis Sodoma nuncuparetur, additq; omnes in eum lacum esse consumptas praeter Sodomā, & spatiū sexaginta stadiorū. Ipse uerò ut Philosophus, causam nō in Deum qui de probris illorum ulcisci uoluerit, sed inquit ex terrae motibus, & ignis afflatu, & aquis calidis, & bituminosis ac sulphureis lacum erupisse. Eratosthenes uerò sentit, quum ea regio stagnis abundet, ex excrescentia urbes illas exundasse. Volunt autem bitumen esse terrae glebam

Strabo (handwritten margin note)
Solinus (handwritten margin note)
Strabo (handwritten margin note)
Eratosth. (handwritten margin note)

bam liquefactam, postea ui aquæ induratam. Posidonius, qui in hoc fabulosus autor est, illius regionis homines Magos esse censet, qui incantationes faciunt, lotiũ & fœtida inspergentes, ex quibus bitumen fit: quod autem uanè sentiat, ex hoc liquet, quia perpetuò non duraret, nisi spontè scaturiret, uel ex montibus descenderet. In Iudæa Asphaltites lacus uocatur, in quem Iordanis influit: est autem liquidũ bitumen in Sicilia, & in agro Mutinensi, in Italia, & in regno Neapolitano quodã loco qui dicitur Il tocho. Tui pharmacopolæ pro asphalto, id est, bitumine Iudaico, quod cæteras præcellit Dioscoride teste, quãdoq; pice sicca utuntur. Alij uocatũ ab ipsis petroleum densatũ aut ui ignis, aut spontè habent: quum tamẽ & hoc in genere bituminis censendũ sit, tamẽ non est asphaltũ Iudaicum. SE. Quid est ergo Iudaicũ asphaltum? BRA. Tibi uno uerbo quid sentiã enarrare decreui. Quod uos Muminiam nuncupatis, asphaltũ Iudaicũ esse certus sum. SE. Quomodo hoc probas, quia exiccati Mauritani nostra mumia sunt. BRA. Dicas potius Syriaci, quàm Mauritani: sed hoc nihil ad rem, mumia non est Maurus exiccatus, uel Syriacus, sed cõpositio quædam, ex myrrha, aloë, croco, balsamo, & alijs huius generis pluribus uel paucioribus cum humana pinguedine. Ita sentiũt Arabes, & ita uerè est: nam Syriaci (Hebræorũ adhuc morem seruãtes) suos mortuos uelant, & re aliqua conseruante implent, ut pretiosiora, & uiliora emere poßint. Ditißimi, aloë, myrrha, croco, & balsamo implẽtur. Minus diuites balsamũ relinquunt: quãuis nostro cõmuni sermone eam compositionẽ balsamũ adpellemus: & ita agere, imbalsamare uulgò

Mumia.

gò dicimus. Pauperes autē asphalto implentur, quod non solùm mores earum partiū scribentes aduertunt, sed & qui illuc singulis annis nauigant Veneti. Imò & Strabo XVI. lib. ubi de bitumine & Sodoma tractat, inquit, bitumine illo ad mortuorū conditura Aegyptij utuntur: quū autem ad nos affertur mumia, integri homines bitumine pleni afferuntur, & præsertim Iudaico, & Babylonico. SE. Ergo nostra mumia est bitumen Iudaicū, uel asphaltum? BRA. Mumia nomē Arabū est, quod omnē mortuorum conditurā cum sua pinguedine significat. Diuites Syriæ, & mediocres propria habēt sepulchra, quare pauperes solùm habentur, qui ex more regionis bitumine pleni sunt. Decipiuntur qui aloë plenos existimarunt: nam si gustetur, nulla amaritudo sentitur, quam seruat aloë, & etiam myrrha, quæ compositiones illas ingreditur. Adde piscis odorē habere, quem odorem bitumen Iudaicū seruat, ut Auicenna inquit, & ueritas ita est. Si enim mumiā nostram masticaueris, picis odorē senties, quod in asphalto persentiri Auicenna tradit. Quum igitur asphalto uti contingat, mumiā sume, id est, liquorē in corporibus mortuorum inuentū: nam asphalto, id est, bitumine pleni sunt apud Syros defuncti. SEN. Quando mumia uti uoluero, hoc'ne utar? BRA. Si ex mortuis aloë, myrrha, croco, & balsamo plenis habere posses, probatißimū esset: quū uerò hi haberi nequeant, hoc bitumine pro mumia utaris. Tellas autē illas & oßiū frusta & carnem exiccatā abijcito, & eum liquorē tantū habeto, qui in aliquā cauitatē collectus sit. SE. Est'ne hoc, quod Arabes mumiā uocāt? BRAS. Est. SEN. Reperitur'ne apud Græcos mumia?

BRA.

BRA. Reperitur Nam etsi Serapio mumiam dixerit myrrham & aloën esse, & quod admiscetur illi ex corporibus mortuorũ, etiã compositio ipsa mumia uocatur: imò non una sola compositio mumia est, sed plures: intelligo autem compositionẽ antequam corpus ingressa sit, quod ex hoc colligitur, quia Serapio ubi de mumia scribit cap. CCXCIII. Dioscoridem adducit, acsi ipse de mumia, id est, cõpositione loquatur: locus uerò citatus primo libro est ubi de pissasphalto, id est, picipitumine tractat. Est autem Pissasphaltũ duplex, arte factũ, ut si quis picẽ & bitumen simul iungat: aliud naturale. Quòd uerò Serapio Dioscoridẽ in pissasphalto adducat, eius uerba ostendũt. Inqt enim ex Dioscoridis sentẽtia, Est in terris quæ dicũtur Acoloniæ: ubi codex errore interpretis corruptus est. Legi enim debet, Est in terra quæ dicitur Apollonia. subsequitur, descẽdit ex mõtibus qui dicũtur fulmina. Ingens error interpretis ostenditur, nam illi montes, à quibus in Epiro descẽdit, Ceraunij appellãtur: κεραυνὸς uerò Græcè fulmen dicitur: ideo interpres qui nomẽ montiũ ignorabat, fulmina dixit quũ legendũ esset, Ceraunij montes: unde Dioscorides fluminũ impetu ex ceraunijs montibus descendere testatur. Mox sequitur in Serapione: & eijcit eam aqua fluminis in ripis. Ita Dioscorides: fluminũ impetu delatum in littora eructatur. Deinde in Serapione sequitur, Et est coagulata, & fit sicut cera. Dioscorides loco ceræ dicit βωλοειδῶς, id est, glebarũ modo: sed & bitumina aliqua ceræ formã habẽt: in Pannonia bitumẽ est, quo funalia parant, & mirũ in modũ ardet. Sequitur, & habet odorẽ picis mixtæ cum asphalto: quod Dioscorides inquit

inquit odore picis bitumini mixtæ. Deniq; Serapio addit quæ à Dioscoride non dicũtur, fortè in suo erãt: Cum aliquo fœtore, & uirtus eius est sicut uirtus picis & asphalti mixtorũ. Vt hinc colligere poßis mumiã non solùm esse cõpositionẽ illã, cum aliqua mortuorũ parte, sed cõpositionẽ per solã, quæ naturalis est in Apollonia Epiri. Artificio autẽ fit, pice & asphalto mixtis, aut alijs etiam: nam aliqui in mortuorũ conditurís solo asphalto non utuntur, sed picẽ addũt: alij myrrhã, aloën, crocũ. Alij usq; ad opobalsamũ ueniũt. Tu igitur pro asphalto mumiã sume, quæ Ex Aegypto affertur nunc, & quam tu habes, & cæteri pharmacopolæ Venetijs: sed eam sume, quæ in aliqua cauitate collecta sit. Idẽ igitur erit mumia Serapionis (eã intelligo, quæ mortuorũ cadauera nondũ ingressa, & hoc in una specie & generaliori mumiæ) & pissasphaltũ Dioscoridis: quod etiã ex Auicenna colligi potest, dicẽte mumiã esse in uirtute picis, & asphalti cõmixtorũ, & naturis utrorũq;. Ideo non sunt adeò temere reprehẽdẽdi Arabes, sed ab ijs quandoq; discendũ quando opus sit. Nullus enim ex Græcis asphalti odorẽ tradidit: quippe Dioscorides εὔτονον τῇ ὀσμῇ dicit, Marcellus interpretatur firmo odore, Hermolaus odoris cõtẽti: sed Auicẽna odorẽ picis habere quũ masticatur, inquit: quod uerũ esse quisque qui experiatur, statim primo gustu noscet. SE. Quid est id de quo Dioscorides inquit, ubi de pissasphalto tractat, gigni in Sicilia agro Agrigentinorũ liquidũ bitumẽ fontibus supernatans, quo incolæ ad lucernarum lumina uice olei utuntur, Siculum oleum falsò appellantes, siquidem liquidi bituminis genus? BRA. Quid sit hoc petis? Si

Lib j. cap. lxxxiiij

Si aliquid persoluis edocebo. SE. Quicquid lubet solutu
Oleum. rus sum. BRA. Et ego gratis elargiri uolo: quod uos petroleum uocatis, fœtẽs adeò ut promeruerit stercus diaboli nuncupari, & ab Hispanis azeite de minera uocatur, partim ex Sicilia agro illo Agrigẽtino, partim ex Liguria, partim ex loco in Neapolitano agro, ubi uulgò dicitur il tocho, & potißimũ ex hoc loco ad nos affertur: hoc est quod Dioscorides in fine pissasphalti edocuit. Quod ex Sicilia portatur, non adeò nigrum est, & minus fœtet. SE. Hoc frequenter obseruaui, aliquod petroleũ minus alio fœtere. BRA. Hoc ex Sicilia affertur. SEN. Petroleum dicitur quoniã ex petra ortũ ducit, sed istud fontibus innatat, de quo Dioscorides: quomodo igitur Petroleum, id est, ex petra oleum erit? BRA. Ne dubites, quoniam ex petris & montibus in fontes eliquatur, & per aquæ impetũ trahitur. In aliquibus locis ex saxo ipso eruitur. SEN. Quæ res ea est, qua nos pro asphalto utimur? BRA. Petroleum est, id est, bitumen liquidũ, igne, aut senio induratum: sed errorem alterum priore maiorem detegam, petroleum induratum, asphaltum, id est bitumen est, non tamẽ Iudaicum. Aliqui autem pharmacopolæ eo pro pice dura utuntur, id est, rem naturalem accipiunt pro re arte facta. SE. Hoc equidẽ est de quo frequentißimè admiratus sum asphaltum nostrum, quo scilicet utimur, pro uero Iudaico, petrolei odorem habere. Admiratio nunc cessat, quia eius odorem habet, cuius est. Dic autẽ, non'ne multis locis petroleum nascitur? BRA. Omnes ueluti oleum è petris fluens petroleum, quasi petræ oleum dicitur: unde id oleum, quod apud nos Oleum

monti

montis zilij, aut oleum saxi, quod in Mutinensi agro scaturit, petroleum dici potest & debet. A Dioscoride naphtha & bitumen, uel asphaltum liquidum nuncupatur: ad se ignes mirè trahit. Autores fabulantur pauca aqua non extingui, propterea bitumē liquidū & naphtha erit oleum montis zilij dictum, & petroleum, de quo Plinius libro II. cap. CVIII. nec mirum quod in fontes Siculum petroleum colligatur, quoniam prima origo è saxis est, quemadmodum omne bitumen è saxis oritur: nam à subterraneis partibus, aut ex montibus defluit. SE. Quid est quod ab Auicenna scribitur nigrum petroleum esse picis Babylonicæ colamentū? BRA. Codex peruersus est, quippe legi debet, nigrum petroleum esse colamentū non picis, sed bituminis Babylonici. Interpres fuit, qui loco bituminis picem uertit: nam bitumen circa Babylonem induratur: apud Auicennā quod eliquatur petroleū erit. SE. Ab his dissentire non possū. BRA. Hæc uarijs locis emenda, Siciliæ, aut Venetijs bitumen liquidum, quod petroleum uocatur. Lygusticum Genuæ. Asphaltum ex Iudæa portari feceris, aut ex cadauerum cauis sume, si purū habere non contingat: de quo tamen miror, quū singulis annis Veneti in Iudæam nauigent. Idemq; sit tibi mumia, cuius non est usus nisi apud Arabes, eius præsertim quæ cadauerum pinguedinem simul habet: uel si opus sit mumia à Dioscoride secundum Serapionē descripta uti, quæ est pissasphaltum ipsius, ex pice & bitumine præpara. Germani aliqui petroleum deufels dreck, id est, diaboli merdam uocant. Alij hoc nomen assæ fœtidæ attribuunt, alij asphalto. SEN. Alumen sequitur. BRA. Quod alumen?

Oleum montis zilij.

l. 1. 85.

Plin. 9.

in Auic.

Alumen.

nam multa aluminis genera existunt. SEN. Omne genus quo utimur intelligo. BRA. Ea numera, quibus utimini. SE. Alumen rochæ, alumen zucharinum, alumen plumæ, alumẽ scaiolæ. BRA. Mihi uisus es quatuor genera enumerasse. SEN. Ita est. BRA. Forsan in his montibus aliquod genus inuenies. SE. Experiar, modo tu edocere tentes. BRA. Nihil aliud est alumen, ut Plinius lib. XXXVI. cap. XV. censet, quàm salsugo terræ, est enim ueluti terræ exudantis natura, hyeme corriuatũ, æstiuis solibus maturatur, ex aqua & limo fit. Pluribus locis nascitur, ut præcitato Plinij libro habetur, & à Dioscoride quinto libro. Nos ex Germanis fodinis accipimus: quippe ubi fodinæ sunt, ibi alumen, aut prope reperitur. Verùm apud antiquos aluminũ genera inuenire oportet, quæ uos diuersis nominibus appellatis. Marcellus putauit Dioscoridẽ tria tantum aluminis genera nouisse, quoniã inquit ab alijs Græcis plura alia genera edoceri quàm à Dioscoride scripta sunt: Galenus enim tria genera edocuit. Sed non animaduertit uir ille, multa genera esse Dioscoridẽ fateri, sed tantum tria in usum medicũ uenire. Hæc autem aliàs. Tu species tuas singulatim enumera, ut eas particulatim edocere possim. SE. Alumen catinæ. BRA. Fictitium est hoc alumen, & non sponte nascens, quo uitrum purgatur, & purius efficitur, ex catino in quo fit, quod est genus uasis, catinæ alumen dicitur: uel cathimum dicitur quasi catharon, quia purũ reddat uitrum. SE. Quomodo fiat enarra. BRA. Herba est, quam Arabes cali uocant, in littoribus maris sponte nascens, & ab aliquibus gentibus seminatur, ut in Gallia fit: ad nos enim ex Nursia,

Alumen catinæ.

sia, & Gallia alumen catinũ defertur: herbam cali exiccatam accipiunt, & cõburunt, postea ex illo cinere lixiuiũ fit: quod si aut ui ignis aut solis induruerit, quũ subtiliores partes exhalarint, id Sal Alcali appellatur: cinis uerò ille induratus, alumen catinum dicitur: fortè catinũ dictũ quasi ex cali factum, quandoq; & sal & cinis mixta sunt. Sal Alcali.

SE. Quæ herba est apud Græcos ea, quã Cali Arabes uocant? BRA. Apud Serapionẽ cap. CCLVII. usnem species dicitur: nam & usnem & cali similes sunt. Quippe cali formam usnæ habet, sed folia in cali longiora sunt, aizoi minoris, id est, à nobis uocati digitelli, similia. Leonicenus in libro de morbo Gallico, cali apud antiquos telephion esse putauit. Triplex autem telephion apud Dioscoridem inuenitur. Vnum, secundo libro, sub nomine andrachnis syluestris. Aliud, in fine secundi libri, sub nomine telephij. Tertium, quarto libro, sub nomine aizoi leptophyllon: quanquam hoc tertium cum primo idem sit. Si uerò hæc tria telephij genera cõsiderentur, nullam similitudinem cum usne uel cali habere deprehendes: nam in omni telephio Dioscorides portulacæ folia habere tradit. Constat autẽ cali uel usne lõge diuersa habere, quàm portulaca folia. Nos quandoq; suspicati sumus genus anthyllis esse, quod Ibiget uocatur: nam folia ferè similia ibigæ, id est, à nobis uocatæ iuæ, habet, sed adhuc incerti sumus.

SE. Serapio usneæ muscũ esse censere uidetur: imò Dioscoridem ubi de musco tractat adducit. BRA. Nescis uocabula rectè distinguere, quæ & si barbara sint, tamẽ nota aliqua inuicem separãtur, quia usneæ est bryon, id est, muscus, sed usnẽ est herba cali: quicquid ergo sit, alumen

Cali. Serapio. Leonicen. Telephi. l. c. 20.

catinum factitiũ est, ex herba cali, quæ uſnem ſpecies est, quam nos frequentiſsimè Comacli uidimus circa ſalſarum aquarum riuos. Mirorq; noſtros uitrearios alumẽ catinũ aliunde quærere, quũ prope fieri poſsit, & eadẽ ratione ſal alcali, quo & frequẽter Chymiſtæ utuntur, ſalẽ & impenſam perdentes. Optimum ſmegma, quod ſapo nuncupatur, fieri poteſt, ad pannos nitidos reddendos optimũ. Imò ut Serapio inquit, herba eſt, qua panni lauantur: eſt enim multũ abſtergens, utpote qua mulieres ad fucandas facies utantur. SE. Alumen zucharinũ ſequitur. BRA. Vos hoc alumen facitis, & ipſi nomina impoſuiſtis, ſed factitiũ eſt, ex alumine liquido, aqua roſacca, & albumine oui. Maſſas quaſdã turbinatas in modum globorũ ſacchari fingitis, ex cuius forma zucharinũ alumẽ nuncupatur: tamen nec ſaccharo ineſt illa forma, quam habet à natura, ſed ab arte datur: habet etiã miram albedinẽ, ut exquiſitum ſaccharũ, quod uulgò finum uocamus, uideatur. Mulieres, ad dealbandas & abſtergendas facies eo utuntur. SEN. Alumen plumæ ſequitur. BRA. Prædicta duo aluminis genera, ab antiquis non tractantur, nec à longè oſtenduntur: hoc autem quod nuper enumeraſti à Plinio & Dioſcoride alumẽ ſciſsile uocatur, à Græcis ſchiſton, & trichitin, quoniã in capillamenta diuiditur. Hoc genus ab omnibus, præſertim Dioſcoride, cæteris præfertur: ex lapide etiam fit, propterea dicitur chalcitis: unde (ut Plinius inquit) eſt ſudor quidã eius lapidis in ſpumã coagulati, quanto minus cõmixtos lapides habet, tanto exquiſitius putatur. Prurituũ maximè cauſat, ſi inter humeros alicuius imponatur. Nõnullæ mulieres eo ſibi fricant genas

Alumen zucharinum.

Alumen plumæ.

Alumen ſciſſile.

ut rubeſcant, qui rubor ad tertiũ uſq; diẽ perdurat, adeò intenſus, ut ignẽ in genis habere uideantur, imò ipſi pulchrum nomẽ inuenere mulieres ex natura rei, fortè magis aptum quàm Latinũ & Græcum, florẽ lapidis appellantes: nam propriè quidã canus flos ex lapide exiens uidetur. Adde nos perfectionẽ rei, florẽ appellare. Nec nomẽ quo utimini uos, ineptũ eſt, alumen plumæ, quia ſi frangatur, capillamẽta illa ueluti pluma eſſe uidentur: propterea ab antiquis alumen ſchiſton dicitur, ſciſsile, trichitis, chalcitis: ſed duo potiſsimũ nomina in uſu ſunt, ſchiſton, & ſciſsile. Sunt qui alumẽ ſciſsile pro lapide amiantho ſumant, quũ non ſit, tamẽ & hoc alumen inflammatur quidem, & non uritur, ſed paulatim cõſumitur, quod non facit amianthus lapis. In maioribus fruſtulis lapidis amianthi uenæ quædam ſunt in modũ ligni, ut multi lignum eſſe putarint: imò adeò res incaluit, ut plures pro ligno Crucis, ſupra quã Saluator noſter infixus fuit, accipiãt, ducti hoc experimẽto, quia nõ uritur, ac ſi neceſſariũ ſit, lignũ ex quo Crux facta eſt, non uri. Nobis fruſtulũ à quibuſdã Religioſis magna ueneratione datũ eſt, pro ligno crucis, ſed eos admonentes lapidẽ eſſe oſtendimus, non lignũ, cuius natura ſit inflammari quidem, ſed non uri. Eos quoq; Chriſtiana charitate exorauimus, ne deinceps quenquam fallerent, ſuadentes lignũ crucis non eſſe, quum ſit lapis. Illi uerò ut probi rem agnoſcẽtes paruere. A' Gallis alun de plume nuncupatur. Arabes alumem iamenũ appellare uidentur. Pandectarius ſciptereũ uocat, in nomine deceptus, nam ſtypteria dicendũ erat, quia ita Græci appellãt συπτηρία ex ſtipticitate ſua. Errat præterea, quia id uo-

Lapis qu[illegible] flammatu[illegible] vritur pr[illegible] gno crucis ptus.

cabulum est uocabulum generis, ipse autē pro una specie tantum utitur. SE. Alumen rochæ sequitur. BRA. Hoc

[margin: Alumen rochæ.]

& liparinum nuncupatur, ex Lipara, qua cōuehitur, sed recenti nomine potius quàm antiquo: nam & si ex Lipara Dioscorides & Plinius haberi censeant, tamē laparinum dici non aduertunt. Apud ipsos alumē liquidum est. SEN. Igitur alumen rochæ, liquidum alumen appellare oportet? BRA. Equidem: nam quum defoditur, liquidum est, postea durescit: huius rei experimentū sumere poteris, si igni admoueas, statim liquescit. Si frustum aluminis rochæ tuæ lucernæ admoueris, statim ebullire & dissolui uidebis: quare alumen rochæ à loco, in quo nascitur, ita uocatum, ab antiquis alumen liquidum dicitur, quāuis & integrū reperiatur. A' Gallis alun de roche nuncupatur. Germani nomen commune omnibus aluminibus habent Alaun. SE. Alumē scaiolæ sequitur. BRA. Hæc tria, alumen schistum, de pluma, & scaiolæ, à Pandectario idem esse existimantur, quod res ipsa falsum ostendit: nā quod scaiolæ alumen dicimus, lucens sicuti uitrum, in capillamēta non dissoluitur, sed ex gypsi minera defoditur, imò in gypsi maßis, quæ Ferrariam portantur alumē hoc pellucet, est enim gypsi exquisitißima pars: unde & ab antiquis flos gypsi appellari uidetur. Fortè genus illud gypsi est, quod à Galeno IX. de Simpliciū medicamentorū facultatibus libro, Plinthitis uocatur, hoc est laterculariū, ex similitudine quā habet, quæ nisi satisfecerint, perfectiorem partē crudi gypsi esse iudicato. SE. In gypso inueniri certum est, & ego frequenter ex gypso, alumē scaiolæ collegi: tamen unum aliud genus apud Dioscoridem & Plin

[margin: Alumen scaiolæ.]

Plinium inuenio, quod ipsi alumen rotundum uocant, quid autem sit ignoro. BRA. Pandectarius alumen zucharinũ esse arbitratur magno errore, quia zucharinum artificiale est. At ipsi nominibus utantur, ut lubet, & hoc rotundum zucharinum uocent, hoc nihil ad nos, modò id noscamus alumen rotundum non esse apud nos frequens: formã rotundam habent, qualẽ multi calculi qui in montibus reperiuntur. Nonnunquam alumen rotundum inter figulorum lapides uidimus, quibus ustis, & plumbo mixtis uitrum paterarum & lanciũ parant. Hoc etiã genus rotundum, astragaliotem à Galeno uocatum, id est, talare comprehẽdit. Hæc de Aluminum generibus dicta supersint. SE. Arsenicum sequitur. BRA. Græci auripigmentum arsenicum uocant, ut in metallis dictum est: sed uos arsenicum appellatis, album, quod per uim ignis factũ, & in laminas Venetijs arte cõcretum, ab aliquibus falsò existimatur, qui arsenicum etiam in laminas redactum, sed breui coctura & arte, risagalo à nobis dictum, ab Arabibus arsinagal putarunt magno errore, quũ hæc ex minera effodiantur, & spontè nascantur, sed de his plura dicta sunt à nobis. SE. Vitriolum sequitur. BRA. Duplex uitriolũ apud pharmacopolas inuenitur, Romanũ & absolutè uitriolum appellatum: ita nuncupatũ arbitror, quia uitro aßimilatur. Apud recentes magnæ sunt nominum ambages, & plura confundunt: uitriolum à nobis dictum corrupto uocabulo colchotar uocant, quum potius dicendum esset chalcanthum: hoc usu uenit in omnibus ferè rebus, ut nomina corrumpant, postea errores multi sequantur, ex nominum inscitia. Cõstat apud Dioscoridem, Pli-

nium lib. XXXIIII. cap. XII. & Galenũ IX. de Simplicium medicamentorum facultatibus libro, chalcanthum appellari, & corrupto uocabulo à recentibus colcothar, non tamẽ ab Arabibus: ex eo oleum fit adeò urens, ut pro igne potentiali utamur: est enim causticæ naturæ, & cum pauco dolore incidit mẽbra, si ex oleo cultro inuncto tangantur. Dum oleum paratur, fumũ cauere oportet, quoniam non solùm hominem interficit, sed & uicinas arbores exiccare cogit. Cuius experimentum nouit Franciscus de Monte, fractorum oßium, & dislocatorum reparator egregius, cui omnes arbores uiridarij præ uitrioli fumo periere, dum eius oleũ pararet. Nunc ad autores redeuntes, Pandectarius, id quod à Serapione Zeg dicitur, uitriolum esse putauit, & Serapionis interpres Zeg, id est uitriolum exposuit, quos recẽtes omnes fere sequuntur. Tamen re uera ita non esse cõstabit: nam quod nos uitriolũ, ab antiquis autoribus chalcanthũ, & à Latinis atramentum sutorium appellatur, quia ad pelles denigrandas & aptandas uitriolo utuntur, quibus postea sutores operantur: quod autem à Serapione zeg dicitur, non est chalcanthum, sed antiquorum misy, hoc luce clarius deprehẽdes, si antiquos Serapioni conferamus: nam Serapio Galenum adducit in hunc modũ de zeg loquentem: Vidimus in mineris uenas tres extensas, unam supra aliam per longum spatium, & una inferior erat zeg rubrũ, & secunda, quæ erat super eam colchotar, & tertia superior erat zeg uiride: & hoc est quod zeg rubrũ conuertitur, & fit colchotar, & colchotar fit zeg uiride: si modò Galenũ IX. de Simplicium medicamentorũ facultatibus legamus, manifeste

Oleum ex chalcantho.

Zeg.

nifeſtè deprehēdes miſy, de quo tractat, id eſſe quod à Serapione zeg nūcupatur. Inquit enim (quū ingreſſus eſſet minerarum loca) quaſdam conſpexi in longiſſimum porrectas ueluti zonas alias ſuper alias, numero tres: infima erat ipſius ſoreos, ſupra quam erat altera chalciteos, ſuprema miſyos. Mox Galenus hiſtoriam quandā interponit, & omnia ſcribit, quæ à Serapione referuntur, de craſſitie, ſubtilitate, & eius uiribus: ut hinc colligas zeg rubrum Serapionis, antiquorū Sorij, Colchotar Serapionis, antiquorū Chalcitin, & zeg uiride Serapionis, antiquorum Miſy eſſe. Viride autē intelligere oportet, ut uulgò dicimus uiride clarum: Latinè flauum, aut aureum dicendum: quia Serapionis interpres Latinā linguā ignorabat. Ideo uiride pro flauo aut aureo interpretatus eſt. SEN. Habemus'ne hoc miſy, quod ſexcenties audiui, nunquam noſcere datū eſt? BRA. Imò maxime habetis: quod enim uos uitriolum Romanum appellatis, antiquorū miſy eſt: nam auri ſpeciem habet, & durum eſt, & quum friatur, aureas ſcintillas mittit, & ſtellarū modo ſplendet: en Romanum ueſtrum uitriolū omnes has notas habet. SE. Frequēter expertus ſum. BRA. Conſtat igitur recētes aberrare, ut Herculanus in capite de Sebel, & Nicolaus, colchotar uitriolū eſſe contendentes. Nam ut ex Serapione oſtenſum eſt, colchotar eſt Galeni chalcitis, Dioſcoridis, & Plinij, quæ in album colorē, at uitriolum Romanū in aureū uergit. Vnde uides ſummè aberrare recentes, ipſarum rerum ignaros, & per aliorū ſcripta perperàm intellecta loquentes. Quam ob rem antiquorū miſy, eſt uitriolum Romanū, uel flauum. Ad rem igitur primam redeuntes,

deuntes, quod zeg Serapionis misy antiquorũ sit, eum lege, qui Dioscoridem adducit dicentem: Zeg aliud Babylonicum, aliud Cyprẽse: ubi certa fide cognoscitur eum adducere in capite misy, ita in Cyprium & Aegyptium distinguentẽ. Pro Serapionis recto intellectu, scito Dioscoridis codicem, quem habebat Serapio, hæc uerba adiuncta habere, quibus in Babylonicum & Cypriũ distinguit: tamen in fine capitis, Dioscorides Babylonici meminit, sed sub nomine Aegypti. Mos autẽ est Serapionis, quũ Dioscorides aliquod Aegyptium nominat, in suam linguã Babylonicum uertere. In reliquis optimè quadrant, ut in eo quod colorem aureũ habet, quod lucet ueluti stella, quod eandẽ uim cum colchotar habet: sed addit Serapio in aliquibus codicibus legi calcadis, cuius loco scribendum est chalcitis. Idem uerò sunt colchotar & chalcitis apud Serapionẽ: sed apud uarias interpretationes diuersum erat nomen, res eadem. Nec mirum si ubi Dioscorides Aegyptiũ, Serapio Babylonicũ dicat: quia Babylonia est primaria Aegypti urbs, omnia alia uiribus excedit Aegyptiũ, tamen in medicinis oculorum à Cyprio superatur. Ex his etiam constat multos recẽtes aberrare, qui chalcanthum colchotar uocãt, & ferè omnes pharmacopolæ pro colchotar chalcanthũ intelligũt, quum potius chalcitim intelligere debuiſſet. Nam colchotar, à chalciti, & nõ chalcantho perperàm deflectitur. SEN. Dic obsecro, non'ne & chalcanthũ, chalcitis appellatur? BRA. Non, imò duo diuersa sunt, & ita recẽtes decipiuntur, inter quos Pandectarius, qui chalcitim, & chalcanthũ cõfundit, & alia plura præter rationẽ. Tamẽ ut Galenus admonuit, chalcã-

thum

thum poſt longũ tẽpus chalcitis efficitur. SE. Nos quotidie hoc deprehẽdimus, partẽ exteriorẽ chalcãthi, id eſt, uitrioli ex Germania allati dealbeſcere, & albedinem ad aliquam uſq; craßitudinẽ tranſire. BRA. Id eſt, chalcitis ex chalcantho facta. SE. Quid intelligit Serapio per ea uerba, quod defertur ex Babylonia non eſt bonũ ad faciendum abſoricũ? BRA. Corruptus eſt codex, legi debet, ut Dioſcorides ſcriptum reliquit: Aegyptiũ quidem crematur, ſed pſoricũ ex eo non conficitur: eſt enim pſoricum medicamentũ quoddam à Dioſcoride libro quinto cõtra ſcabrities, & cutis aſperitates deſcriptũ: ſcabiem quoq; mirificè ſanat. Fit autem ex duabus chalcitis partibus, & una cadmiæ ex aceto temperatis, quæ in fictile poſita ſoli ardẽtißimo per quadraginta dies fimo obruta permittuntur. Tu (ſi lubet) alios conficiendi modos ex Dioſcoride quinto lib. & Plinio lib. XXXIIII. cap. XII. diſcas. Vocabulũ corruptum in Serapione manifeſtũ eſt, ut pſoricon, non abſoricõ legi oporteat. SE. Serapio loquitur'ne de noſtro uocato uitriolo? aut aliquis alter Arabs? BRA. Et Serapio & Auicẽna de noſtro uitriolo loquũtur, quæ ſigillatim à Dioſcoride, & Galeno propoſita ſunt, & uno capite hæc cõplectũtur. Ne autẽ quicquã inexplicatũ tranſigamus. Zeg apud Arabes idẽ ſignificat quod apud recentes atramentum: nam apud antiquos ab atro colore dicitur: apud recentes uerò præter nigrũ, adeſt albũ, rubrũ, & flauũ atramẽtũ. Ideo Auicẽnæ interpres pro zeg, abſolutè atramentum. Serapionis autẽ interpres pro zeg uitriolũ interpretatus eſt: propterea neceſſariũ erit his duobus uocabulis uitriolũ & atramẽtũ, quæ uno nomine

Arab

Arabico zeg dicuntur, hæc omnia significari. Misy, sory, chalcitim, chalcanthum, melanteriam, ut hæc duo nomina apud recentes in significato conuertantur uitriolum & atramentū, postea in species dissecantur: ideo idem sunt caput Serapionis de uitriolo in quo hæc omnia complectitur, licet in fine non uideatur chalcanthū sub zeg ponere, & caput atramenti Auicēnæ, in quo ex defectu interpretis multi errores scatent, ut patet altera interpretationem legēti: ea uerò atramēta nuncupātur, quæ in aqua dissolui possunt: nam quæ lapidibus iuncta sunt aqua dissolui nequeunt. Sed ut normā habeas, qua Latina nomina Arabibus conferre poßis, in hunc ordinē tibi disponam:

Vitriolum, zeg, atramentum. Cōmunia nomina sunt.
Sory, zeg rubeum.
Chalcitis, colchotar. Errant recentes, qui colchotar appellant uitriolum ustum, quum potius Chalcitim appellare debuissent.
Misy, zeg uiride, uitriolum Romanum: sed etiam ex Germania magis durū, et colore magis flauo affertur.
Melanteria, bities, atramentum metallicum.
Chalcanthum, atramentum sutorium, uitriolum.

Nomina ita sibi respondēt, ut hoc modo errare nō poßis. Si uitriolū uras, albū efficitur, ut chalcitis esse uideatur: tamen si aqua dissoluas, in uitriolum reuertitur: imò si ex ætate chalcanthum, id est, uitriolum in chalcitim trāseat, dissoluta chalcitis uitriolum efficitur: quod non animaduertit Galenus, quū ex chalcantho per tempus chalcitim fieri monuit: tamen animaduersione dignum erat, quia ex hoc facilè excipitur chalcitis ex chalcātho facta, chalci-

tidis

tidis perfectionẽ non habere, alioqui per solã aquæ ablutionẽ non reuerteretur in chalcanthũ: unde arbitror potius chalcanthũ ob senium glaucedinẽ suam amittere, & album uideri, quàm proprias uires perdere, & chalcanthi proprietates deserere: remittũtur potius, quia omnia tempore corrumpuntur: quam ob rem eo pro chalcitide non uterer, salua semper Galeni reuerẽtia, nisi aliquo loco essem, ubi deficeret chalcitis: nam in easdem uires ferè inclinant. Venetijs uitriolum emas & id quod Romanum appellatur, non quia Roma ad nos cõuehatur, sed ex Cypro, est autem antiquorũ Misy: quod autẽ ex Germania affertur, minimè curarem. SE. Sicut atramentũ sutoriũ chalcanthum dicitur, non'ne adest & scriptorium? BRA. Adest quidẽ, & ab antiquis in usu erat, ex fuligine tedarũ factum: temperaturq; in libram gummi, quadrãte addito fuliginis: fit & de fuligine resinarum, & pictoria, huius põdo, gũmi pondo semis, taurini glutinis denarius semis, atramẽti sutorij tantundẽ. Hæc Dioscorides in ultimo v. lib. cap. apud nos uaria sunt atramẽtorũ scriptoriorũ genera, id est, à diuersis pharmacopolis diuersa fiũt atramẽta. Vnũ est ualde cõmune, ex gallis, uitriolo, gũmi, & uino. Quã cõpositionẽ nescio quis duobus carminibus perpulchrè cõplexus est, quæ si noscere uolueris, hæc sunt: Atramentũ scriptorium.

Vitrioli quarta, media sit uncia gummi.
Integra sit gallæ, superaddas octo phalerni.

SE. Non displicẽt hæc carmina. BRA. Fit & atramentũ chalcographorũ, ex picis fuligine, & oleo, cuius Dioscorides meminit: appellatq; pictoriũ atramentum, quamuis adhuc non sit octuagesimus annus, quod modus imprimẽ- Atramentum chalcographorum.

di

di literarũ characteres inuentus est. SE. Quomodo ostendere poteris atramentum scriptorũ aliud esse à melanteria, uel atramento sutorio apud antiquos? BRA. Id facilè demonstrari potest: quoniã Galenus nono de Simplicium medicamẽtorũ facultatibus, & Dioscorides, de atramento sutorio seorsum, & de melãteria, ab atramẽto scriptorio. Adde atramentũ scriptoriũ compositionẽ quandam esse, non terrã mineralẽ nigrã, qua atramentũ ad scribẽdum fiat. Hispani uitriolum caparosa: Galli couperosze: Germani kupfer vvasser, id est, aqua cupri uocant, & re uera cõdensatur: quod absoluto uocabulo uitriolũ nos dicimus, & ab autoribus chalcanthum. SE. Terra sigillata sequitur. BRA. In Lemno insula rubrica nascitur seorsum, & sigillata terra, quæ duo diuersa esse Leonicenus aduersus Pliniũ ostendit, qui cap. VI. libri XXXV. terrã sigillatã, & rubricam lemniam idem esse censuit, ubi & ipsam inter natiuos colores annumerat, sed excusandus erat Plinius, quoniã Galenus & ipse eam rubricã prius appellat. Quicquid tamẽ sit (quoniã hæc ad nostrũ institutum nihil faciunt) constat non fieri eodem modo apud Galenũ, ut Dioscorides incolas loci facere arbitratus est: inquit enim per miscellam hircini sanguinis fieri, & signo capræ insigniri: sed Galenus qui illuc nauigauit data opera uisendi gratia, scribit, nec sanguine fieri, nec signo capræ, sed Dianæ insigniri: imò incolas loci derisisse Galenum, qui de sanguine interrogabat. Sunt autẽ tria terræ genera in Lemno insula. Vna sacra quæ in colle nascitur, qui totus colore fuluus est, in quo nec arbor, nec saxũ est, adeò ut collis adustus uideatur: hinc poëtæ Vulcanum è

cœlo in eum locum cecidiſſe fabulantur: hæc terra eſt, & Terra nuncupari debet, non rubrica: hãc lauant, & craſſam partem abijciunt, & aquam ſupernatantem: mediam uerò in paſtillos diuidunt, & ſigillo Dianæ imprimunt: unde Terra Sphragis propter ſigillũ nuncupatur. Nunc ad nos affertur, ſigillo Turchico munita, ex Turchicis literis confecto. Turcharum imperator arce facta eo loco, principes hac terra donat. Primus qui noſtris tẽporibus in Italiã ferri curauit, fuit pharmacopola Campanæ Venetus, qui ſuis expenſis in Lemnum miſit. Adeſt & rubrica in Lemno, qua fabri utuntur. Adeſt & terra quæ extergit: hac utuntur qui lintea & ueſtes lauant uice ſaponis, ut hi retulerũt, qui per aliquot menſes in Lemno habitarunt: terrã habebant, experti ſumus optimè lintea abſtergere: ſuperioribus autẽ annis, imò & multi nunc, rubrica quadam fictitia pro terra ſigillata utuntur, quæ huius naturæ nihil habet. Veram emas Venetijs, ſed ne decipiaris rectè perpendas, quoniã & hanc (quæſtus gratia) adulterare cœperunt, ſimul & terrã ipſam ſigillatam, & bolum armenum miſcentes. Hi uerò decipiuntur, qui in Lemno ueluti tumulũ eſſe putant è quo ſemper emanet, uel tanquam bitumen creſcat, ſed terra eſt quæ lauatur, in lutumq; ducitur, exiccatur deinde: ſuperior pars aquea, & inferior terrea abijciuntur: media pars quæ lutoſa eſt, in paſtillos unius drachmæ plus, minuſ'ue diſtribuitur, & Turchico ſigillo munitur. SE. Bolus armenus ſequitur. BRA. Hactenus in publicis officinis rotundos quoſdã globos in medio preſſos pro armeno luto uẽdebãt, & adhuc multi uendunt, factitios & illos: nunc terram armenicam

Bolus armenus.

uel

uel armenicũ lutum habemus. Bolus ex forma dicebatur, ut Galenus nono de simplicium medicamentorũ facultatibus suo tempore fieri monet, ubi de terræ Samiæ lotione sermonem cœperat. Decepti uerò sunt & nostro æuo, qui terrã armenam uel bolum armenum, lapidẽ armenum esse putarũt: nam lapis armenus uerè lapis est inter colores floridos numeratus: uiridis autẽ est in cœruleũ inclinans, de quo suprà egimus: & Plinius lib. XXXV. capite VI. in fine, & Dioscorides quinto libro pertractat, quin & Galenus præcitato loco dicit à quodã fuisse donatum terra armena, & ille qui donauit, uocauit eam, lapidem. Vnde non mirũ sit, quamuis nostro hoc tempore, nonnulli lapidem, alij terram appellent, quoniã & Galeni tempestate à nonnullis lapis uocabatur. Terra adstringens est, & pro qua aliàs pharmacopolæ terra quadã utebantur, quam ex Germania portabãt. SE. Nunc ueram armenam terram, lutum, uel bolum mauis appellare, habemus, quæ ex Armenia affertur. Nam masticata ueluti butyrũ liquescere uidetur, & si apice linguæ tetigeris, adstrictionem manifestè senties. BRA. À quo didicisti hanc terram liquescere debere ueluti butyrum si masticetur? SE. Hoc à pueritia imbibi, nõ à certo autore, sed à præceptore meo pharmacopola uiro egregio, cui mendacia credidissem. BRA. Ni pigeat, notas illas edoceas, quibus præceptor ille tuus bolum armenũ cognoscebat. SE. Hæ sunt, rubrum esse debet in citrinum inclinans, fragile, unctuosum, & quod si masticetur, in modum butyri liquescere uideatur. BRA. Quod de colore sentiebat, ex Serapione & Auicẽna colligere potuit: quod fragile, ex Galeno: de aßimilatione

latione autẽ butyro, si masticetur, & de unctuositate quæ animaduertenda erant, nihil ab aliquo autore scriptũ reperitur. SEN. *Igitur in ea terra quam nunc habemus an armena sit dubitas?* BRA. *Imò in hoc inclinor, ut ea terra, quã nunc bolum armenum uocatis, nuper comportata (non illa quæ ex Germanicis mineris olim portabatur) terra lemnia sit.* SE. *Quomodo terra lemnia? stupeo nũc.* BRA. *Ne stupescas, quoniã tibi certè ostendam, terram, quã uos armenã uocatis, armenã non esse, imò nec prope Armeniam sumptam.* SEN. *Rem miram ostendes.* BRA. *Nisi audire grauaberis, optimè demonstrabo.* SEN. *Imò nihil uehementius opto. En totus in aures habeo.* BRA. *Eam terrã non esse armenã, quã uos armenam dicitis, hoc argumẽtum est, quia Galenus nono de simpliciũ medicamentorũ facultatibus dicit terrã armenã pallidã esse, hæc autem pallida non est, & ne fugias dicẽs Galeni codicem ibi esse mendosum, ita etiam suo idiomate habetur τὴν χρόαν ὤχρα, id est, colore pallido: quod si fugias quia id uocabulum ὤχρα croceum significet, unde & ochra quæ in mineris inuenitur, flaua est, & quũ uritur, rubra, saltem hoc habeo, luteũ interpretari debere: sed manifestũ est, hunc nostrum bolum armenum colorem luteum non habere. Vnde Hermolaus Barbarus quinto sui Corollarij, ubi de terra in cõmuni tractat, hæc uerba Galeni interpretatur τὴν χρόαν ὤχρα, luteo colore aut pallido, uolens duo significata huius uocabuli ὤχρα ponere, quæ in unum uergunt. Optimi autẽ & probatißimi interpretes ὤχρα pro pallido semper interpretari uidentur: Arabes tamen colorem croceum interpretati sunt. Nam Serapio*

Galeni uerba adducens, crocco colore ad rubedinem uergente interpretari uidetur, & Auicēna rubro colore inquit ad cineritium uergente: tamen uocabulum ὤχρα non interpretantur ad unguem, sed opus est pro ipso uel pallidum aut luteū exponere. Constat autē nec pallidā, nec luteam esse quam uocatis nunc ueram terram armenam. Præterea addidit eo loco Galenus facile teri armenū bolum sicut calx, uel lapis coctus, propterea quū in puluerem pistillo redigitur, ueluti calx est. At in nostro nunc inuēto bolo, hoc reperiri non potest: nam etsi in puluerē teri poßit, non tamē apte sicuti calx, ob unctuositatē illā quā habet: cōparatq; ipsam in leuore Samio astro, qui albus est uel pallidus, imò calcem in colore bolus armenus imitatur. Vidi ego, & nunc domi habeo terrā quandā ex Armenia allatā à religioso diui Francisci qui eā dono dedit illustrißimæ Lucretiæ Bogoiæ illustrißimi patroni mei Herculis Carnutū ducis genitrici. Est autē pallida, & ueluti sicca calx, quæ si teratur, in puluerē, ut calx redigi potest: hanc armenū bolum à Galeno descriptū suspicor. Deniq; uiliori pretio bolus hic armenus uenditur, quàm terra sigillata. At in duplo magis Armenia Venetijs distat, quàm Venetiæ Lemno: unde uiliori pretio terra sigillata uēdi deberet, quàm bolus armenus: nec opus est fugere, in maiori copia bolum armenum haberi, quàm terra Lemnia, quoniā mōs est in Lemno, ut Galenus docet, non locus particularis, & paruus qui deficere poßit. Illudq; superaddere non grauabor, eadē nauigatione mercatores terrā sigillatā, & bolū armenū Venetias ferre: quod indiciū esse potest ab eodē loco, uel propinquis haberi: nec

opus

opus est tergiuersari, hãc ex nauigatione Alexandriæ ferri. At prius ex Armenia Alexandriã delata sit, quia breuior est, & commodior uia per mare Euximum. Adde qui hunc bolũ armenum portant, non trãsire Aegeum mare, in quo est Lemnus insula, ut in nona Europæ tabula Ptolemæus describit. At si in Armeniã irent, opus esset fauces illas maris trãsire, quæ uulgò strictus Garipoli nuncupatur, ubi Calliopolis urbs sita est, Latine Hellespontus dicitur: postea Bosphorũ Thraciæ, & Propontidẽ pertrãsire: deniq; totũ Euximũ mare, quousq; in Armeniã Capadociæ contermină peruentũ sit, ubi terra armena colligitur: sed non est satis naui huc appellere, quũ & terrestri itinere egeant, si in statutũ boli locum peruenire uoluerint. Tamẽ qui bolũ armenũ quærũt, & Venetias portant, breui reuertuntur, nec mare Aegeũ transeunt. SE. Quid ergo est hæc terra, quã bolum armenũ certè arbitrabar? BRA. Terrã sigillatam: mastica, nuper ex Lemnõ allatam. SE. Mastico. BRA. Mastica & bolũ armenum nuper inuentum. SE. Masticaui. BRA. Quo differunt hæc? SE. Nullo altero, quàm quod in sigillata terra quædam granula tanquã sabulum persentio, quæ in bolo non sunt: imò bolus penitus liquescit, & nihil pallato occurrit, aut in ore moratur. Terra sigillata & ipsa liquescit, uerũ granula quædã ueluti terræ micæ relinquuntur, quæ solui non possunt. BRA. Hoc ideo est, quia idẽ sunt bolus nunc uocatus armenus, & terra sigillata, etiã si gustes eadem adstrictione insigniuntur. SE. Optimè noui. BRA. Addam & aliud. Terra illa quæ sigillũ Turchicũ habet, adulterata est, & ueluti album sabulum illi addidere, ut

commodius sigillum recipiat: ideo minus rubra efficitur, & in pallorẽ uergit. Quod autẽ hic color, quẽ habet bolus iste armenus, sit terræ Lemniæ color, facillimè probari potest, ex hoc in primis testimonio, quoniã poëtæ fingunt è cœlo Vulcanũ cecidisse, & suo cruore terrã eo loco conspersisse: ideo sanguinis colorẽ habere dicitur, qui in dicto bolo armeno uidetur. Plinius etiã de rubricis tractãs, id est, rubris terris, inquit lemniæ rubricæ palmã dari, quia sit minio proxima, lib. XXXV. cap. VII. Terra autẽ sigillata rubricæ colorẽ habet, quẽ præcisè in hoc bolo uidemus: nã nulla terra est magis proxima uero minio hoc bolo armeno: non intelligo hic per miniũ nostrũ fictitium, quo nunc utimur, sed antiquũ, quo sanguinẽ pictores fingebãt: imò quendã hoc armeno bolo dicto pingere iußimus, omnino color ruber floridus uisebatur, ut quisq; poterit per seipsum experimento comprobare. Adde hac minium sublinere, & adulterare, quod facilè hoc bolo armeno fieri potest. Veteres etiam ea utebãtur ad splendorem, sed mirũ splendorẽ hic bolus armenus picturis facit. Non possum abstinere quin & tu experimento probes. SE. Imò summopere cupio, sed de rubrica lemnia, non de terra sigillata fieri scripsere. BRA. Idem terra sigillata fecissent, sed ob minorẽ copiã rubrica utebantur: imò adde Cornelium Celsum eam appellare minij glebam: nam
Minij gleba XV. cap. IIII. libri, inquit minij glebã ad cancrum intestinorum ualere. Dioscorides & Galenus ad dysenteriam proficere censent: & Hermolaus Barbarus eo loco, V. libro, Celsum exponit, minij glebam, id est, lemniã terram: nulla autẽ est magis propinqua minij glebæ isto bolo armeno,

meno, quãuis aliquid proprie de minij gleba posset Celsum exponere: unde arbitror bolũ armenũ à uobis dictum esse terrã lemniã, quia ex Lemno affertur, non ex Armenia: & Galenus, ubi de Samiæ terræ lotione scribit, terrã lemniam esse tenacem, & paululũ uiscosam docuit, qualem esse bolum hunc armenum constat. Denique sume tu hanc terrã armenã, & in aqua macera, ut docet Galenus IX. de Simpliciũ medicamentorũ facultatibus, ubi de differentijs nominatarum paßim terræ scribit, uidebis ablata aqua quũ exiccatur, in mollicië ceræ deuenire: tu mox eam tuo sigillo imprime, & deprehendes pro terra sigillata uendi posse, præsertim si illi sabulũ miscueris album. Vnum solum obstat, Galenum dixisse colorẽ fuluum habere, quamuis & hic boli armeni dicti, fuluus nuncupari poßit, quo modo fuluũ leonẽ uocamus, qui similẽ colorem habet. Hoc saltẽ habeas, si non sit sigillata terra, esse rubricã lemniã, quoniã ex Lemno affertur: & id argumẽtũ esse potest rubrã esse, quia Dioscorides sanguine hœdino uel caprino cõformari credidit, quod sibi persuaserat etiam Galenus, antequã uidisset: ideo ruborẽ talẽ habere debet, qualem faceret sanguis terræ mixtus, præsertim etiam ipsa ruborẽ habente, alioqui hi summi uiri non putassent sanguine hœdino parari: hic autẽ noster bolus armenus eiusmodi colorẽ habet: imò Galenus eo loco addit colorẽ habere combusto similẽ, qualẽ habet hic noster bolus nuper inuentus. Ex his certus sum, bolum armenum nunc uocatum, non illum qui ex Germania habetur, esse terram lemniam, uel rubricam lemniam, & illam fortè ex qua terra sigillata dicta sit, per dissolutionẽ & abiectionem

nem supremæ & infimæ partis. SE. Hæc me in admirationem, & cupidinem trahunt, uisendi illa loca, nisi senio confectus essem, & nisi à barbaris & infidelibus nationibus possiderētur illæ partes: nam facillimū est senio confectum nauali itinere peregrinari. Si nunc uigenti ætate essem, & iter tutum præstaretur, illuc omnino & ad alia plura loca proficiscerer. ERA. Si principes liberalitate præditi essent, multi reperirentur, qui orbem perlustrarent, ut Galenus fecit, noua semper experiēdo, & discendo, uel si diuites literis operam nauarent: sed usu uenit, ut nullus simplicium medicamentorū facultates, & res ipsas cōsideret, nisi medicus sit. Medici uerò nostro æuo ut plurimū pauperes sunt, quia diuites non dignantur medicam artē addiscere, adeò inepti sunt ad propria bona noscenda: putant enim idem esse medicā artem scire, & ea uti. Medici uerò paupertate ducti lucris incumbūt, & accumulandis opibus intēti sunt, quid hoc, uel illud sit, discere spernentes. SE. Imò ignorāt an pharmacopolæ eiusmodi simplicia habeāt, quibus in dies utuntur. ERA. Oportebat equidē Aristotelē summum philosophum imitari, & eius præceptis parêre, qui prius ditari utile esse censet, quàm philosophari: sed quū diuites effecti sunt, tunc philosophandū erat, nā alibi edocuerat. Philosophi acquisitis necessarijs, cœperūt philosophari, non sophistico modo, & apparenti, ut multi nunc faciūt, sed rerū causas inquirentes, & abdita naturæ arcana detegētes. At ex nostris plurimi, quāto magis diuites efficiūtur, tanto minus philosophiæ præceptis incūbunt, & indagandarū rerum scientiæ: hæc autē aliàs deplorāda sunt, nūc ad institutum

nost

nostrũ reuertamur. Ego id intra me decreui, natos meos bonis literis primũ instituere, deinde per diuersas mundi partes relegare, ut per uaria regna & prouincias euagati sapientiores reuertantur. SE. Boracis sequitur. BRA. Lapidẽ boracẽ Albertus in capite buffonis inuentũ arbitratur, quẽ omnes ferè recentes sequuntur: hic tamen non est quẽ uos in officinis habetis. Ego ex buffonis capite eũ lapidem uel potius os eduxi, in nigrũ colorẽ inclinat, sed nũc de isto sermo fieri non debet, sed de illo quo artifices utuntur: imò aurũ cõglutinare non possent si deesset borax. SE. Reperitur'ne apud antiquos? BRA. Equidem à Dioscoride, Plinio, Galeno, chrysocolla nũcupatur, quasi auri colla, & glutẽ dicatur: propterea ab Auicẽna capistrũ auri nũcupatur. SE. Ergo & Arabes de illo pertractãt. BRA. Omnino, & tincar uocãt suo idiomate: Serapioq; inter species salis numerat, de quo mirandũ est, qui nihil meminerit Galeni aut Dioscoridis, quos tamen in omnibus refert, earũ rerũ quæ ab ipsis tractãtur. Vno autem remoror, ut arbitrer Serapionẽ non intellexisse quid esset borax apud antiquos, quia scribit Mesuẽ dicere, radicẽ boracis artificialis urinã infantis esse. Si autẽ antiquorũ boracẽ nouisset, nõ fuisset sibi mirũ hoc, nec ueluti magnũ quid adduxisset, quia omnes artificialẽ hũc lapidẽ ex urina constare monent. Nascitur autẽ naturalis in fodinis, auri, argẽti, æris, & plũbi. Ad nos defertur chrysocolla uarios colores habẽs, alba, flaua, uiridis, subnigra. Cõquerũtur aurifices, qđ à pharmacopolis emẽtes, nõ assequuntur plerũq; suũ finẽ, quia falsa est chrysocolla, uel alter lapis pro ipsa. Plin. colorẽ chrysocollæ esse herbæ segetis lætæ

Borax

Chrysocolla.

uirentis scribit. Nero arenã chrysocolla sterni fecit, quum & ipse, & sui eodem colore induerentur. Vt deprehendatur, antiquos eas satuitates in colorũ distinctionibus seruasse, quas nostrũ uulgus impressas, et leureas uocat, Dioscorides dicit τῇ χρόᾳ κατακόρως πρασίζουσα, Marcellus interpretatur, colore usq; ad satietatẽ uirente. Hermolaus Barbarus Dioscoridem per Plinij uerba interpretatur, inquiens, quæ colorẽ herbæ segetis lætæ uirentis reddat. Interpretari possemus, colore omni parte uirente. Quam pharmacopolæ nunc habẽt, uirenti colore infecta est, sed non omni parte, nec lætæ segetis, nec usq; ad satietatẽ uirente: ideo imperfecta est. Venetijs nonnunquã uirentẽ uidimus blando colore. Nostri aurifices eã probant quæ maxime colore auro aßimilatur: nam etsi exquisite uiridis esse debeat, in nostra tam alba, flaua, & sub nigra reperitur. Flaua ad aurũ ferruminandũ apta potißimum est. Quanquã & chrysocollam faciant puerorũ urina, in æreo mortario, & æreo pistillo. Conficiendi modũ Dioscorides lib. v. Plinius lib. xxxiii. cap. v. & Galenus ix. de Simpliciũ medicamentorũ facultatibus libro designant. Hac etiã artifices, ad aurũ glutinandũ & ferruminandũ utuntur, quippe diuersa metalla uarijs rebus iungunt artifices, chrysocolla aurũ (ut Plinius docet) argilla ferro, cadmia æris maßis, alumen laminis, resina plũbo & marmore, plumbũ nigrũ iungitur albo, & ipsum albũ sibi oleo, stannum æramentis, stanno argentum. Sed hæc ad nostrum propositũ nihil, quia nos alios plures modos hæc ferruminãdi scimus, quam hi qui à Plinio traduntur, arte inuentis semper addente. Ex Germania chrysocolla affertur,

tur, inepta tamẽ: nostri etiam eam habent quæ ex puerorum urina fit, odora. SEN. Odoraui, urinam persentio. BRA. A' Gallis baurax nuncupatur. SE. Talchũ sequitur. BRA. Sunt qui Arabice talk nuncupari uolunt, alij stellã terræ, ex luce quã habet, & splendẽtes radios nuncupant, quãuis & nonnulli stellam terræ, herbam uocent, quæ uulgò lunaria dicitur, folliculũ rotundũ habentem, in quo semina conduntur, qui folliculus nocturno tempore aperitur, & adeò radios lunæ recipit, ut lucens stella uideatur. Loci incolæ ubi uidẽt, diabolũ esse putantes aufugiunt: hac ueneficia parãt, hac dæmones irritant, hac Chymistæ suũ Mercuriũ fixum, stabilemq; reddũt. Tamẽ hoc nomen stella terræ, in maiori usu est, ut talchũ significet, quàm aliquod alterum: nec immeritò, quoniã ab antiquis aster, id est, stella uocatur. SE. Reperitur ergo apud antiquos? BRA. Suspicor astrum Samiũ à Plinio dictũ lib. XXXV. cap. XVI. & Dioscoride quinto libro, & Galeno nono de Simpliciũ pharmacorũ facultatibus libro, hãc rem esse, quã uos talchũ, in publicis officinis nuncupatis. Quippe duas terras samias ponunt autores, ambas albas. Prima à Dioscoride collyriõ dicitur, à Plinio syropicon. Altera aster samius, quã Dioscorides crustæ similẽ dicit, & densam, ut coticula, & quã Galenus non indigere lotione testatur: hanc puto talchũ esse, uim adstrictoriã habet, & nomine stellæ ab antiquis dicitur. Lapidẽ samium esse aliàs arbitratus sum, nunc in astrũ samiũ inclinor. Ad nos ex Germania affertur, supra montes, præsertim post pluuias inuenitur: à longe splendescere uidetur ut stella. Ideo stella terræ à nobis, & aster ab antiquis appellatur.

Talchum

Plini. Dioscor. Gal.

In Samo perfectißimũ nascitur talchũ, propterea samius aster dictũ est. Adstringit adeò, ut mihi gustare uolenti, os corrugauerit. Sunt qui talchũ cæruleũ, qui uiridẽ, atq; croceum quærant, præsertim Chymistæ, ut id quærentes quod inueniri non potest, tempus uitæ suæ in falsis nugis conterãt. Vsus in medicina crematio & lotura etiã nunc est, ut Dioscorides de samia terra dicit, sed præsertim crematio quia pauca lotura indiget, propterea Galenus non lauari, id est, quàm breui lotura tradit. Hoc Venetijs emere poteris, uel ex Germania petere. Nascitur & prope nos in Apenninis alpibus inter Regiũ & Mutinam è regione Herberiæ arcis illustriß. Ducis nostri munitißimæ: locus autem in quo inuenitur uulgò nuncupatur Il zesso, à magnifico Iulio Scandiano possessus, potißimũ ubi gypsum est, reperitur. Gypsum uerò alumẽ scaiolæ est, quãdo nondũ coctum sit: quum uerò decoquitur hoc alumen, in gypsum uertitur. Galli gypsum plastre uocant, Hispani yesso, Germani gips. Ad alia te uertas. SE. Nullæ supersunt terræ, quibus utamur. BRA. Multo plures à Dioscoride, Plinio, Galeno describuntur, quàm eæ sint, quas supra enumerasti. At quum de his solum quarum usus est nobis, tractare instituimus, prædicta supersint: quoniam & hora in aliquod diuersorium proficiscendi imminet. SEN. Imminet profectò, id castrum uersus proficiscamur: nam Ferrariam eundum est, quum omnia ferè collegerimus, quæ ad nostram officinam reparandam his locis haberi potuere. Inter eundum uero, ut cœna sapidior sit, de Salibus loquamur. BRAS. Imò hoc sermone, uia breuior reddetur.

Gypsum.

DE SALIBVS, quorum in officinis vſus eſt.

SENEX.

AL communis alijs ſalibus initium fa= cit. BRA. In diuerſis mundi partibus uarij ſunt ſalis uſus: in Italia marino uti mur, qui partim arte factis areis, ut a= qua ſolis feruore exiccari poßit, partim ſponte innaſcitur. Fertilißimæ ſunt illuſtrißimi Ducis no ſtri ſalinæ, quæ in cōuallibus Comaclienſibus patēt, ut fe= rè tota Hetruria, Inſubria, & Flaminia eo ueſcatur. Spiſ= ſum eſſe oportet, candidū & planū. In Germaniæ aliqui= bus partibus, Pannoniæq;, foßili ſale, atq; metallico ueſcun tur. Montes uſq; ad duo milliaria in profundū excauant, ſurſum ingentes ſalis maſſas funibus trahentes. Saxeus di citur hic ſal, & marmoreus, ferreis piſtillis teritur, & optimè ſalit: probatur in hoc genere, qui candidus, pellu cidus, & denſus. At qui cādidißimus in hoc genere, ualde lucidus & dēſus inuenitur, ſalem gemmæ uocari, quoniā ueluti gemma nitet. In Germania ubi ſalem effodiunt, & Pannonia, quandoq; inter globos ſalis ingentes, aliqua ſa= lis gemmæ portio ſex, octo, & quindecim librarū plus mi nus inuenitur: hic uerò eſt perfectißimus ſal foßilis, & ueluti flos eius, qui rarus & paucus in tam magnis & fre quentibus maßis inuenitur, propterea gemma dicitur. Ex Germania Venetias cōportatur. Nihil tamen impediet, ut Ferrariā deferatur, curare. De marino ſale nihil in præ= ſenti

Sal.

Sal gemm:

ſenti dicemus, quia notior eſt, quàm ut de illo tractemus.

Sal Ammoniacus. SE. Armeniacus ſal deſoditur'ne & ipſe? BRA. Dicendū eſt ammoniacus quaſi arenarius. SE. A' Pandectario armeniacū dici legerā, quoniā ex Armenia portetur. BRA. Nunc altero labore indiges, dediſcere ſcilicet, & eius nominis obliuiſci: ammoniacus appellatur, quia ſub arena inuenitur in Aphrica apud Ammonis oraculum, ubi loca ſitientiſsima ſunt, & in Cyrenaica regione. Ibi arena defoſſa fruſta ſalis oblonga, extra nigra uel eruginoſa, intus alba, & ad ſimilitudinē aluminis ſciſsilis, non multū lucet, & adeò ſalſus eſt ut ingrato ſapore guſtetur, tamē medicinæ utilis pro balanis fingendis in difficilioribus morbis, quibus opus eſt ad oppoſita deriuare. Venetijs emes, quāuis ex Germania ſimile genus ſalis portetur, qui ſapore ingrato adeò ſalit, ut eo pro ammoniaco utamur: adeò ſalſus eſt hic ſal, ut mihi faſtidiū pepererit inter loquendū, niſi de ſapidiore ſale tractemus. Commune nomen ſalibus Germani habēt, ſalcz, Hiſpani ſal, Galli ſel. SE. Si hic ſal ob ſalſedinē faſtidio fuerit, dulcē ſalē inueniamus. BRA. Quomodo ſal, dulcis eſt? SE. Nihil impediet, idem æquè ſalſum & dulce eſſe. BRA. Equidem. SE. Sal, de quo loquor, Indus ſal dicitur.

Sal Indus. BRA. De hoc in ſaccharo expeditum eſt, in India naſcitur in cannarū extremitates: nam calore ſolis exudat, & extra cannas duratur, & noſtro ſaccharo cando ſimilis uidetur, uocatur etiam mel ſupra cannas inuentū, ad nos nō defertur, & eius uice ſaccharo dicto cando utimur, arte parato: quāuis noſtri pharmacopolæ neſcio quid, extra nigro, pro hoc ſale utantur: quid uerò ſit, incompertum habeo. SEN. Sal nitrum ſequitur

Sal nitrum.

BRA.

BRA. Nitrum & litrũ à Græcis dicitur: uos nitro carentis, & antiqui ueſtrũ non habebant. Nitrũ nunc terra, & ſcrobibus circa parietes inuentis paratur. Antiquũ nitrũ ſponte in aqua fit, & illac tranſeuntes aquæ nitroſæ efficiuntur. Antiquorũ nitrũ colore roſæ, aut candido erat: noſtrũ uerò aut candidũ eſt, ſi perfectũ ſit, aut ſubnigrũ, ſi perfectionẽ non ſumpſerit, & nondũ exquiſitè ebullierit. Antiquũ nitrum à Germanis ſalcz peter nuncupatur. Antiqui pro ſanandis hominibus, & in uita ſeruãdis utebantur: nos pro necandis, pro eruendis urbibus, depopulãdis gentibus noſtrũ nitrũ paramus. Ex tenuitate & eſſe ſpongioſo ac fiſtuloſo antiqui ſuum nitrũ probabant: nos quod parũ crepitet. In machinis bellicis Bombardas uocatis, bombum facit nitrũ: nec uehemens eſſet ictus, niſi nitrum adderetur. Iamq; puluis inuẽtus eſt, qui glandẽ ſine bombo proijcit, non tamẽ uehementer, ut uel pullũ interficere poſſet. Illuſtriſs. ALPHONSVS Ferrariæ Dux inclytus, in omnibus rebus diligentiſsimus, hunc puluerem inuenit, qui ſine bombo glandẽ emitteret: præter nitrum quod fluminibus innatabat, etiam nitri ſpumã habebant, à Græcis aphronitrũ, ab Arabibus baurach appellatur: quãuis baurach & nitrũ confundant Arabum ſectatores, & ipſi Arabes, ut Meſue facit: tamen re uera apud Arabes baurach eſt nitri ſpuma. In ſalibus etiã opus erat te haloſachnẽ, id eſt, ſalis ſpumã habere, & florẽ ſalis, quẽ halo ſanthos uocant: eſt autẽ fauilla ſalis. De his omnibus Plinius capitibus VII. VIII. IX. & X. lib. XIII. agit: & Dioſcorides V. lib. Galenuſq; XI. de Simpliciũ medicamẽtorũ facultatibus, prope finem. SE. Sal naphthicus ſequitur. Sal naphthicus.

BRA.

BRAS. Quis meminit huius salis? SEN. Mesue: tamen scire optarim, an apud antiquiores inueniretur. BRAS. Inuenitur quidem, sed uos eum non habetis. Plinius libro suprà citato salem in Babylonia fieri ex aqua bitumine ablato docet: & Galenus undecimo de simplicium medicamentorum facultatibus, in mari mortuo salem fieri monet, quem Sodominum uocent: ibi enim Sodoma est, ubi asphaltum colligitur. Vos hoc sale caretis: nec opus est expendere ut habeatur, quoniam facillimum est sine hoc sale uiuere, & ab omni ægritudine liberari. Naphthicus appellari debet, non nafricus: peius proferunt, qui nauticus legunt. SEN. Sal Alcali sequitur. BRA. De hoc in aluminibus loquuti sumus: arte fit ex herba cali combusta, quæ dictæ usnæ aßimilatur. Tamen ex pluribus alijs herbis et carbonibus ac lignis, uaria salis genera fieri possunt pro diuersarum gentium moribus. SEN. Id scio, uerùm prædictis tantum in officinis utimur. BRA. Naphthicũ habere non poteris: Ammoniacũ præterea uerum ammoniacũ non est, sed aliqui fictitium parant. Aliqui ex Germania comportatum habent. Salẽ nitrum habere non curares, quoniã in illo non sibi constant Arabes: nam Auicenna eius proprium colorem nigrum esse censet secundo libro, sed quarto libro inquit esse in colore salis, & in dulcedine mellis. Quo autẽ pro illo uos utimini, ex Germania defertur. Alios sales prosequaris SE. Nullus est alter sal, quo utamur. Iam ad hospitium peruenimus: Herbarie cœnam para. Interim de nonnullis loquemur, quæ ad nullam seriem dedecere noui. BRA. Age quàm breuius fieri poterit, quoniam fame sitiq; ingentibus corripior.

Sal Sodominus.

Sal alcali.

gal.

fo. 451.

Aui in · · · fia.

NONNVLLA QVAE ad caput nesciunt Pharmacopolæ deducere.

SENEX.

EX HIS unum est Tutia, & Spodium, non quidem illud Auicennæ ex cannis. BRA. Hæc ad metalla, aut terræ species adducenda erant, de ipsisq; in radicibus egimus. Nam Tutia à Dioscoride, Plinio, & Galeno pompholyx dicitur, spodiũ uerò pars crassior existit. Vnde in fodinis ærarijs quum cadmia, uel climia in camino perficiuntur, fumus subtilior camino inhærens pompholyx & Tutia est: crassior uerò & quãdoq; carbonibus mixtus, spodium. Vnde Galenus quum pompholygem habebat, nunquam spodio utebatur: quum uerò spodium, nunquam antispodio: quod ex cannis Auicenna facit, antispodium est. Tu quum pompholygem, id est, tutiam facillimè habere possis, antispodium & spodium abijcias. SEN. Si quispiam medicus spodium ordinaret quid agendum? BRA. Pompholyge pro spodio utaris, ut Galenus faciebat: nam pompholyx, id est, tutia est perfectissima pars spodij. Ideo à Germanis utrunq; Nix appellatur: quamuis & nonnulli sint qui nil, Latino uocabulo utantur. SEN. Rasura eboris sequitur. BRAS. Ex elephantum oßibus ebur fit, imò ossa ipsa ebur sunt: & quãuis Græci ebur, ebur elephantum appellent, omnia tamen

Tutia.

Rasura ris.

eius

eius ossa ebur dici possunt: ex dentibus autem, uel dicas cornibus, pulchrius fit. Scobe eboris paronychia tolli Dioscorides censet, & Plinius lib. XXVIII. tamen Paulus Aegineta ex unguibus etiam fieri monuit: sed & unicornis, uel monocerotis cornu habebis, non autē falsi: nam multi lapidem uice cornu monocerotis habēt, imò omnes ferè. Subniger est color, aut subcinericius. Duo integra cornua Venetijs in ærario diui Marci recondūtur, omniū quorum uiderim pulcherrima & maxima. Si hoc cornu aliubi habere poteris cura: quippe ueneno aduersatur, & puerorum uermes interficit. SEN. Nec cornua cerui omittenda. BRA. Vt habeas curabo, quum illustrißimus princeps & patronus meus Hercules Estensis aliquem ceruum insequutus defiget. A' Gallis cerui cornua, corne de cerf, à Germanis hirtshorn, dicuntur: Monocerotis autem cornu à nobis alicornio, ab Hispanis cuorno de licornio, à Germanis eodem modo sua lingua einhorn, id est, cornu unicornis dicitur. Germani uerò ebur elphant dicunt, cuius rasuram Galli kachese diuoire uocant. SEN. Copulæ glandium sequuntur. BRA. In Ferrariensi agro copiosè proueniunt, in Mutinensi copiosius: ego è montanis glandibus potius seruarem. Scutellæ illæ quibus integuntur & ferè pileola adstringunt, propterea Germani nomē inuenere eichel hueteil, id est, glandis pileolum, in his rebus natura prouidit in quibus non est opus, nisi occulta aliqua neceßitate factum sit. SEN. Tegname sequitur. BRAS. Hoc inter ligna numerare oportebat. SEN. Ad me nihil refert, modo apud antiquos agnoscam. BRA. Nihil equidem refert, tamen congenera congeneribus

Copulæ glandium.

Tegname.

ribus

ribus prope esse oportet. Scito Tegname uocari quasi thymiama à suffumigio, eo nempe domus suffumigantur ut redoleant. Id enim nomen thymiama multis odoratis rebus commune est, suffumigio aptis, modo ex floribus non sint. Nos duplex genus corticis habemus, quæ pro Thymiamate pharmacopolæ uendũt. Vnum crassum, nigrum, & combustæ rei faciem habens, cui nigra frustula connexa sunt, ac si conglobatæ arboris succus sit. Alterum, subtile & rubrũ: si hoc suffumigaueris, redolet magis quàm primum: imò pluribus primus ille cortex male olet, quem paßim uenditis. SEN. Quid est apud antiquos? BRA. Dioscorides primo libro de nascaphtho pertractat, quod uestrum tegname, aut thymiama esse inclinor: ex India defertur nascaphthon, natura corticosum est, & additur ad suffimenta, sed ingrato odore. Recentes nastatimon legunt, quum nascaphthon legere oporteat. SEN. Loquuntur'ne de ipso Arabes? BRAS. Loquuntur quidẽ, nam Serapio capite CLXXXVI. sub nomine lasabatem de nascaphtho pertractat. Genuẽsis decipitur, qui nabach Serapionis esse arbitratur, & errandi ansam Pandectario præstitit, qui ex aliorum dictis, & non ex ipso fonte colligit, quippe nabach fructus arboris est, ut de illo Auicenna quoque scribit: sed lasabatem, Dioscoridis nascaphthon uerè est. Interpres aut librarius aliquis deceptus est, qui in Serapione nabach posuit, quum lasabatem scribere debuisset: hæc autem nihil ad rem, modo noscas uestrum tegname uel thymiama, id est, corticem illum apud nos in suspicionem uenisse, ut Dioscoridis nascaphthon, & Serapionis lasabatẽ dici oporteat.

Serapio.

in siluaſ

Auj.

teat. Comparato enim lasabatem Serapionis, nascaphtho Dioscoridis, idem esse pictura demonstrat: imò à Serapione exquisita Dioscoridis uerba adducuntur. Sed unus est in Genuense & Pandectario adeò supinus error, ut dissimulari non posit: ubi Dioscorides corticosum dicit, ipsi sine cortice legunt, quum tamen cortex sit: de eo Galenus & Paulus eodem ferè modo pertractant, ut Serapio Pauli uerba adducens, eadem scripsisse Paulum fateatur, quæ Galenus antea edocuerat. SEN. Certum est nostri thymiamatis odorem multis displicere, aliorum fortè miscella gratus efficitur. ERA. In compositionibus etiam ingratissimum odorem spirat, ut diebus proximis in uarijs miscellis, quas illustrissimus & excellentissimus Ferrariæ Dux ALPHONSVS suis manibus me præsente parabat, ut uir erat nouarum rerum sitientissimus, expertus sum, quē nuper mors impia, crudeles parcæ nobis abstulere. O' incertæ & incōstantes mundi res, ô curas hominum, quantum est in rebus inane. Clemens pontifex septimus, intestino odio ALPHONSVM Illustrissimum principem prosequebatur, septimo Calendas Octobris obijt pontifex, anno à CHRISTI ortu milleno quingenteno trigesimoquarto. Quinto Celendas Octobris, uigesimaprima hora illustrissimo Duci relatum est Clementem obijsse, hora prima noctis illustrissimus Dux ægrotare cœpit: pridie Calendas Nouembris, hora sexta noctis, sextadecima horæ parte dempta, Immortali Deo animā reddidit, rebus suis Christianissimo more dispositis. O' iniqua fata, ô Sirenes usque in exitium dulces, humanas res, quæ quum blandiri incipiunt, mox necant. Non potuit

potuit hic generosißimus princeps res suas pacatas unquam uidere. Nam ab initio principatus usque in uitæ calcem omnia aduersa, quæ principi contingere possunt, habuit, & egregiè superauit. Potentißimi hostes eum non modo pungere, sed uorare & deglutire tentarunt. Ipse dimicans, & sapientia omnes expulit, uicit & triumphauit. Toties ei factæ sunt insidiæ, ut pigeat ac pudeat à quibus, & quoties, referre. His omnibus denique superatis, quum tempus quietis instaret, morte præuẽtus, dum excogitabat ipse reliquum uitæ in noscendis rerum causis, in uarijs experiundis transigere. O' quoties mecum loquens, dum ægrotabat, in hæc uerba prorupit: Mi Antoni, si à præsenti ægritudine euadam, ingens uiridariũ tibi decreui, & nuncios quorsum iusseris mittam, ut herbæ, quæ apud nos non sunt, afferantur: adeò simplicium medicamentorum notione delectabatur, ut integre Andromachi Theriaca fieri posset, spoponderat nũcios ad omnes mundi partes mittere, in quibus simplicia medicamẽta efficaciora inueniuntur: quod infectum non relinquet illustrißimus & excellentißimus patronus HERCVLES ESTENSIS, eiusdem illustrißimi ALPHONSI primogenitus, qui post dulcißimi & sapiẽtißimi genitoris obitum, magno omnium gaudio & plausu in festo omnium Sanctorum Dux creatus est, quem uideo integerrima pace & quiete diu uicturum. Nempe omnia plausere nouo Duci, nec cœlum potuit ingentibus pluuijs prius patris mortem deplorans, non ostendere lætitiam. A' summo Olympo risit Apollo, & nubes fugauit, ut diem lætam nouo principi daret, & quietem perpetuam ostenderet,

cum quo Deus est, qui in bonorum animis insidet. SEN. *Audiui de hoc principe talia, qualia à iuuenum animis abesse soleant, ut diuinus potius, quàm humanus dici mereatur.* BRA. *Multa quidem de illo digna circunferuntur, sed non talia ut eius benignitas expeteret, ut eius frugalitas & clementia expostulant. Pius est, mitis, iustus, dei præceptorum summus custos, & quod nunc rarum in Principe est, liberalis. Cuius testis sum ego, quem amplo prædio in Carpensi agro donauit: ut deinceps mihi nec succida, nec panis (ut Ciceronis parœmia utar) deesse possit. Non est autem hic locus* HERCVLIS *Illustrißimi Ferrariæ Ducis encomium canere, sed aliàs plenius (ut dignum est tanto principe) aggrediar. Interim alia prosequaris.* SEN. *Tartarum sequitur.* BRA. *Ne aliunde quæras, quàm Ferrariæ, ad quam præpotentia uina confluunt, quamuis mediocria nascantur: separatim ex nigro & albo uino, ex præpotenti & debili tartara serua. Tartari drachma in iure bibita, ter aut quater, præter noxam soluit. Hispani Latinum nomē sequuntur. Germani vvein stein appellant, id est, lapis uini.* SEN. *Antale & Dentale sequuntur.* BRA. *Tot ab antiquis autoribus testarum genera in usu medico recepta sunt, ut difficile sit species interstinguere, & difficilimum omnia demonstrare: nunc tamen conabimur has duas species (si poßibile erit) apud antiquos inuenire. Nonnulli quod uos Dentale appellatis, dentes esse illius optimi piscis, quem uulgò Dētale uocamus, putarunt, sed falsò: nam dentale piscis Auratæ aßimilatur, sed magnitudine eam excellit. Constat autem dentale uestrum, citrinum unguētum ingrediens,* piscis

Tartarum.

Antale & dentale.

piscis dentes non esse, sed inter conchas numerandum, de quibus ab antiquis sermo fit. Dentale & antale in purpurarum genere à Plinio libro nono, capite XXXVI. & Dioscoride libro secundo, numerari uidentur, & à Plinio eodem loco dentale buccinum dicitur, à Galeno buccinum marinum, quia similitudinem habet cum buccino, quo sonus editur. Antale à Plinio purpura uocatur: tamen & in genere buccini quoque est. Galenus in emplastro albo ariabarzanio, inter alia buccinorum cinerem addit. Ceryces à Græcis buccina uocantur: nam idem est ceryx quod præco apud Græcos: propterea buccinum dicimus, quod ipsi cerycem nuncupant. Recentes dentale appellant, quia cum dentibus similitudinem habere uidetur. Viuunt hæc, sed an sensum habeant immeritò multi dubitant, quum sensu uigere oculata fide constet: post marinos æstus supra maris littora inueniuntur. Sunt qui hæc cocta, & qui cruda edunt, sicut alia conchylia. Antale diuersis inuolucris circungyratur, tamen buccinum est. Accidit quandoque flante uento, per Antalis anfractus sibilum emitti, ut tuba uideatur. Hæc Venetijs emes, aut circa mare quæras, quum in Malaciam, post ingentes æstus uenit. Optarem ut buccina carnem habētia emeres: quoniam (ut Paulus inquit) oleo decocta aurium doloribus proficiunt. Quam ob rem dentale buccinum est: Antale apud antiquos, purpura. Ideo Galenus II. lib. de Simplicium medicamentorum facultatibus, eodem capite, de buccino & purpura tractat: & Dioscorides primo de purpura, mox de buccino, tanquam de congeneri expediuit. Tamen murex plura amplectitur, quàm buccinum faciat,

ciat. Qui uerò tellinas, ex nominis uicinitate, dentale esse arbitrati sunt, aberrarunt: quoniam tellinæ albæ sunt in genere concharum, lenes, & perpolitæ, nullo modo striatæ: & sunt tellinæ quas nostrum uulgus peueraze, & peueracinas nuncupat. Ad alia te conferas. HERB. Cœna parata est, & iam frigescunt pultaria. SEN. Vmbilici marini supersunt, qui nos paululum remorantur. BRA. Pulchrum nomen est, à re ipsa sumptum: quoniam hominis umbilico similes spectantur: ab antiquis in genere cochlearum marinarum numarari solent. Vnum uero in genere admonendum, omnes has testas exiccare: propterea Galenus in buccino de omnibus una pertractat, & in genere. SEN. Lauemus manus, & è regione huius ostij sedeamus, ubi suauis aura spirat. HER. Et ego in hunc angulum secedam, ne sudans, laterali morbo capiar. BRA. Considerare oportet, nunquid alia sint in his montibus quærenda, aut alibi eundum ut habeantur. SEN. Nihil amplius est quod hic desiderem: Cras Ferrariam reuertemur, ea conditione, ut comes sis, & alia nonnulla meæ officinæ commoda, necessariaq; tractemus. BRA. Non possum tibi non obtemperare, quamuis mihi aliò eundum erat. Nunc autẽ tempus quietem exigit potius, quàm uerba, & dulcis sopor influit per membra. HERB. Dormiamus igitur, ut summo mane surgentes, magnam itineris partem perficiamus. SE. Iam somno capiebar, nisi tuis uerbis interturbasses Herbarie.

Tellinæ.

Vmbilicus marinus.

gal.

DE PINGVEDINIBVS, quarum in officinis Pharmacopolarum vsus est.

HERBARIVS.

VRGITE iam, diluculum instat. En Venus iterũ eradiare cœpit. BRA. Lucifer mane appellatur. SEN. Inter eundum alia simplicia excogitare, & perscribrare oportet, quibus in dies utimur. BRA. Quæ sunt hæc? SEN. Primo pinguedines occurrunt. BRA. Quorum animalium? SEN. Gallinæ, Anatis, Anseris. BRA. Ferrariæ eiuscemodi pinguedines perquam commodè habentur: tamen glocientes gallinas euitare oportet, & antiquas: anserum uerò, atq; anatũ syluestrium pinguedinem seorsum à domesticis serua: nam syluestriũ pinguedo calidior & subtilior existit: debẽtq; circa salem inueterari, ut Dioscorides II. lib. & Galenus XI. de simplicium medicamentorũ facultatibus ostẽdunt. Tu si seruare cupies, hos autores consideres, qui plures modos seruandi secundum diuersas etiam pinguedines docent. Ad nonnulla etiam recens ualet, ad quæ non inueterata, & è contrario. Nec te prætereat, marium pinguedinem calidiorem & sicciorem fœminarum pinguedine esse. Ideo seorsum marium, & fœminarum pinguedines serua. Differunt pinguedo & adeps, quoniam adeps in ualde obesis animalibus pinguedo est, pinguedo uerò sub-

Pinguedine gallinæ, anatis, & anseris.

 tilior;

tilior: propterea obesa animalia etiam uulgò adipem habere dicimus. Animalia uerò quæ macilenta non sunt, & integra sanitate fruuntur, pinguedinem habere, & pinguia esse fatemur, non tamē adipem habere. Ideo pinguedo intra carnem, adeps in fine carnis existit. SEN. Seuum quid est? BRA. Seuum, uel sepum, in ruminantibus adeps est in fine carnis. In sue sepum, sed ineptum etiam ad candellas, & axungia seruantur: in renibus sumenda esse Dioscorides II. libro animaduertit. Seuum & adeps gelantur, non gelatur pinguedo. Tamen inter loquendum quandoque pinguedine, pro adipe, & adipe pro pinguedine utar, ut ferè recentes faciunt. At tu in officina pinguedinem ab adipe separatam habeas, quoniam pinguedo calidior, & minus humida est. Vbi autem magis humectare opus sit, adipem sume: ubi minus, pinguedinē. Nunc in usum uenit uitulinam pinguedinem seruare, ad circunlinienda catapotia, ne amaritudo sentiatur. Pinguedo ab Hispanis bordura nuncupatur: Galli uero gallinam poule. Germani henn. Hispani ut nos uocant: sed anas à Gallis canart, ab Hispanis anade, à Germanis ent dicitur. Appellant uerò Hispani anserem ansaron, Galli Oye, Germani hans: quod nomen apud Germanos antiquißimum est: nam Plinius cap. XXII. lib. XI. banzam uocari apud Germanos anserem scriptum reliquit, ac si Plinius Germanum nomen declinaret à gans, quod quum ipsi proferunt, adeò asperè referunt, ut s, r, sonare uideatur. SEN. Taxi, ursi, ceruiq; pinguedines sequuntur. BRAS. Non parum etiam refert an pinguedo ex iuniore, uel seniore animante sit. In his montibus tassorum, ursorumq; pinguedines

Pinguedo vr. & ceruj.

gued

guedines à rusticis emes, priusquam discedamus. Vereor autem ne decipiaris, & aliam pinguedinem pro ursi pinguedine uendant, rustici hi montani, omnium rusticorum perditissimi, qui continuis factitionibus sese mutuis necibus interficiunt: sed en occasio offertur, qualem uolebamus. Ab hoc rustico ursus interfectus est: pinguedinem emere quid prohibet? ut ex urso sumptam certi simus: deinde Ferrariæ Dioscoridis more aptabimus, seruabimusq;. Nec taxum illum uiuum prætermittamus, quem mulier funiculo ligatum habet, eum Ferrariæ unà comedemus, & pinguedinem seruabis. Dioscorides, Galenus, & Paulus huius animalis pinguedinem prætereunt. Constat autem plurimum emollire. Cerui pinguedinem ut habeas curabo, quum illustrißimus patronus HERCVLES ESTENSIS, nunc nouus Ferrariæ Dux creatus, cui fata sequundent, ceruos uenatione defiget. Taxus animal est ferè in murium alpinorum genere, à quo Ferrariæ nobilißima Taxonorum familia nomen sortita est, in quo sunt duo ingentia uirtutis lumina Galeaceus patruus, & Nicolaus nepos, quorum minora non sunt Hercules, Camillus, & Alphonsus, de quibus aliàs. Galli ursum ours, Hispani ut nos, Germani beer uocant. Ceruũ uerò Germani hirsch, Galli cerf, Hispani cieruo nuncupare solent. SE. Equi pinguedo sequitur. BRAS. Curabo, ut hanc pinguedinem à Magnifico Petro Manfredo Mauro cognominato habeas, qui ea frequenter ad equorum ægritudines utitur. Tamen ipse pinguedinem comarum equi appellat, quia ex collo potißimum eliquat è quo comæ prodeunt. Germani equum pfert, Galli cheual, Hispani ut nos Pinguedo equi.

Pinguedo hirci. cauallo nuncupant. SE. Hirci pinguedo sequitur. ERA. Et hanc Ferrariæ habebis: est enim hircus caprarum maritus, quem uulgò becho nuncupamus, & per similitudinem eos homines bechos appellare consueuimus, qui sponte eorum uxores ab alijs uitiari sinunt. Quippe omnia animalia ægrè ferunt, si compares suæ alijs iungantur, & pro hoc actu dimicant, præter hircum. Quam ob rem inter Ferrarienses institutiones sancitũ est, si quis patiatur sciens & uolens uxorẽ eius ab alio uitiari, supra currum ligatus, caput hircinis cornibus redimitum habens, per totam urbẽ ducatur, ut hoc probro uilescat. A Gallis hircus boucq, ab Hispanis cabron, à Germanis bock dicitur.

Pinguedo castrati. SE. Castrati pinguedo præter dictas habẽda. ERA. Hanc etiam ne aliunde quæras quàm Ferrariæ. Agnus est dum puerescit: quum creuerit, aries efficitur, ouium maritus: si castretur, ueruex dicitur: uos autem castratum nominatis. Dioscorides modum seruandi libro II. docet, quamuis & alij sint modi post Dioscoridem inuenti. Galli castratum mouton, Hispani carnero, Germani semmel appellant.

Pinguedo hominis. SEN. Hominis pinguedo sequitur. ERA De humana pinguedine exordiar, si in primis animaduertero castratorum pinguedinem à Galeno fœminæ assimilari, ut eandem ferè qualitatem habeant pinguedo fœminæ & castrati in suo genere: adeò ingentes uires nobis tribuunt testiculi, qui in causa sunt ut tauri nunquam aratro assuescant, nisi castrati. Pro humana autem pinguedine seruãda, quum suspensi alicuius sectio fiet, ut assequaris curabo. Quippe illi displicent, qui his detrahunt, qui ex homine medicinas parant, ut Alexander Benedictus, quo

quoniam apud antiquos medicos cum Græcos, tum Arabes ex homine plures ad artẽ medicã spectantes compositiones fieri colligitur. Adde hominem homini magis aßimilari, quàm aliquod aliud animal: sed hæc aliàs disputanda sunt, & diffusis ac certis argumentis comprobanda. Nunc nunc etiã IOANNES SINAPIVS Germanus, uir omni bonarũ literarum genere refertißimus, & noster in naturali philosophia discipulus, libellum ostendit ueluti Enchiridion Botanologicon inscriptum, quem ueluti per trãsennam non quidem legi, sed una nocte uoraui. In quo libelli autor eos taxare uidetur, qui ex hominũ partibus quicquam in re medica faciunt. Sed ipsius pace dixerim, quũ humanæ partes per notas qualitates alicui ægritudini succurrunt, in his præsertim quæ exterius applicãtur, humanis partibus potius utor, quàm alterius animalis, & ita cuicũq; agendũ suadeo. Nomẽ autoris libelli Euricius cordus est, Simesusius, quem coràm ex facie noui quum Ferrariæ literis incumberet, in contubernio excellentißimi Vincentij Caprillis. Euritius uerè cordatus uir, longa experientia præditus: cuius libellum antequam ad hanc usq; nostri laboris partem peruenissem, legisse optarem: quippe maximo mihi adiumẽto fuisset, præsertim in Germanis nominibus agnoscendis. Ad rem nostrã redeuntes, Germani hominem mẽsch, Hispani hombre, Galli homme nuncupant. SE. Serpentis pinguedo sequitur. BRA. In hac pinguedine errores innumeros faciunt, & pharmacopolæ, & qui sine distinctione ordinãt medici. Nam uocabulum serpẽs, omnia serpẽtia significat indiscrete, quæ innumera sunt, ut etiam Quintus Serenus, & plures alij Pinguedo serpentis.

anti

antiqui, puerorum uermes, & terrestres serpentes appellarint. SEN. Rari sunt qui hac pinguedine utantur: imò nunquam probos medicos ea uti uidi, sed agyrtas solum & ethologos. BRA. De pinguedine uiperæ apud autores sermo fit: de aliorum serpentum adipe nihil fere legi apud quenquam probatum, nisi apud Albertum Magnum, quem tamen non ausim, nec uolo inter probos rei medicæ autores numerare. Quum igitur serpentis pinguedo simpliciter quæritur, uiperinum adipem intelligendum censeo, qui per decoctionem colligitur. Bononiæ pharmacopolas uidi, qui ex quocunque serpentis genere (puerorum uermibus, & terrestribus lumbricis dēptis) indiscriminatim acciperent. Serpentem Galli couleuure, Hispani culebra, Germani schlamg uocant. SEN. Sunt & qui leoninam pinguedinem in suis compositionibus, quas receptas dicunt, accipiant: sed an leonina sit, quam Venetijs emimus, ignoramus. Ideo in mea officina hanc habere paruipendo. BRA. Nec immerito, quum rem ipsam an talis sit, ignores. A Germanis leuu, à Gallis & Hispanis ut nos lion, uel leon nuncupatur: primi lion, Hispani leon uocant. SEN. Nullis alijs pinguedinibus utimur, sed medullæ sequuntur. BRA. A Dioscoride autem & Galeno plures aliæ enumerantur rei medicæ necessariæ. SEN. De illis nihil ad nos, quum ea planitie, quæ in decliui uidetur, potiti erimus, medullas quibus utimur, enumerare incipiam.

Albertus Magnus.

Pinguedo leonina.

DE MEDVLLIS, quarum in officinis vſus eſt.

BRASAVOLVS.

XPEDIT *medullas, quibus uteris, enumerare.* SEN. *Id faciam, ſi in primis animaduertero medullas potiſsimum è cruribus accipi.* BRA. *Tamen Galenus undecimo de ſimplicium medicamẽtorum facultatibus, etiam ſpinalem medullam ex brutis colligi cenſet, & ſeorſum à medulla crurũ ſeruari. Nempe medulla propriè crurum dicitur: eſt autem ſpinalis medulla durior, & ſiccior alijs: has ſeorſum collige, ut Galenus præcitato loco, & Dioſcorides ſecundò libro docent, diuerſo tamen ingenio.* SEN. *Prima medulla crurum oſsis, cerui eſt: ſecunda, uituli: tertia, bouis.* BRA. *Et merito per hunc ordinem numeraſti: quoniam Galenus & Dioſcorides medullæ ceruinæ primum locum tribuunt, ſecundum uitulinæ, tertium taurinæ, & hircinæ: ſub taurina bouilam comprehendimus. Germani medullam marck, Hiſpani tuetano uocant. Vitulus autem à Gallis ueau, ab Hiſpanis bezeron, à Germanis kalb dicitur: ſed Galli bouem beuf, Hiſpani buey, Germani rindt appellant.* SEN. *Agni medulla ſequitur.* BRA. *Ferrariæ probatiſsimã habebis, ubi curabo ut ceruinam aſſequaris. Agnus ab Hiſpanis cordero, à Germanis lamb uocatur.* SE. *Poſt medullas, pulmones ſequuntur, de quibus ſtatim agemus, ſi prius hoc flumen tranauerimus.*

Medulla è cruribus ſumenda.

gal.

Medulla ſpinalis.

c. 29.

Medulla agni.

DE PVLMONIBUS & TESTICULIS.

SENEX.

VNO tantùm pulmone utimur nos pharmacopolæ. BRA. Ergo & uno corde. SEN. Imò nullo corde. BRA. Fortè nulla mente intelligis. SEN. Rem non accepisti. Intelligebam, nullius animalis cor, nostras officinas ingredi. BRA. Tui autem serui animalia sunt: igitur nec tuorum seruorum corda in officinis habes? SEN. Vtinam mendacium esset, & salibus tantum iocaremur, sed re uera meorum famulorum corda extra officinam sunt, quia amasijs & puerilibus deliramentis uacant. Ad rem uerò proficiscentes, pulmonem uulpis solùm medici recipiunt, & nostras compositiones ingreditur. BRA. Hunc pulmonem siccatum, potumq; suspiriosis mederi Dioscorides censet. Compositionem habetis ex hoc pulmone probam, & quæ suspiriosis magnopere prosit. Dioscorides & Galenus de pluribus pulmonibus unà scribunt, quos omnes ad attritus calciamentorum ualere iudicãt. A` Gallis polmon de renart, à Germanis fuchs lumgen, id est, uulpis pulmo nuncupatur. SEN. Vnius etiam animalis testibus utimur. BRA. Cuius? SEN. Castoris. BRA. Et castorium dicitur ipse testiculus, ad tot in re medica ualet, quod (ut Galenus undecimo de Simplicium medicamentorum facultatibus refert)

Pulmo uulpis. 2. c. 35.

Testiculi castoris. gal.

fert) Archigenes integrum librum de ipso perscripserit: hoc animal Dioscorides amphibium appellat, quoniam & in aqua & terra uiuat, sed potißimum in aqua moratur, ob pisciculos & cancros, quos sedulè expiscatur, & quibus uescitur. Nos uulgò hoc animal biuaro nuncupamus. Galli Latinum nomen sequuntur castor, Germani à pelle, quam supra dorsum in cauda habet, ut oropygium in auibus, biber geil nuncuparunt. Receptum est, & adeò animis hominum impressum, ut nunquam dimoueri posSit, hoc animal sibi testes amputare, quum uenatores eum sequuntur, quum nouerit causam quur insequantur, aut quia nobis inuidet, ne illam partem habeamus, propter quam illum insequitur. Fingunt autem recentes, quum eò deuentum est ut fugere nequeant, sibi eam partem amputare, quæ mali causa est: ut hoc ansam dederit pluribus amantibus, picturas ex hoc animali sibi fingere. Idem Plinius capite XXX. VIII. libri, quamuis III. capite libri XXXII. dicat medicorũ uulgus id existimare. At Sextius medicus diligentißimus falsum esse obseruauit, imò adeò paruos & substrictos habere, & spinæ adæhrentes, ut adimi non poßint, nisi uita animalis simul adimatur. Dioscorides idem sentit non posse adimi, quoniam substricti & adhærentes sunt, quales sues habent, & nos hoc obseruauimus ter aut quater in uiuis fibris & mortuis: non sunt quales ab aliquibus Venetijs uenduntur: lutræ similitudinem habet, cauda solum differt, & habitu corporis: tamen & lutrarum testes ad eadem ferè ualent, ad quæ castoreum. In Ponto nascuntur, & in fluminibus aliquot Hispaniæ frequentes sunt, & apud nos ubi Padus

mari

mari iungitur. Quum annis proximis essem cum illustrissimo Principe ALPHONSO duce Ferrariæ, circa loca eius maritima, ubi dicitur caput Gauri, uulgò Codegoro, in aquis castorem conspicatus pilosum piscem putabam, sed nautæ uenatores eum sequebantur. Vnus erat in prora contum ferratum habens, alij paulatim, nauem ducebant uersus eam partem, in qua fibrum submergi uiderant, quum fiber motu exterritus caput exereret, hic qui contum habebat, illum confixit, quem illustrissimo duci præsentarunt. Ego autem illum membratim dissecui, denique testes & paruos, & ferè dorso inhærentes inuenimus. Reperiuntur & eo loco lutræ, quamuis in Neapolitano agro frequentiores sint. Intra pelliculam castorei liquor est, qui cerosus esse debet, odore graui, & redolente uirus, gustu mordaci, & acri, friabilis. Ex uno principio, hi testes sunt. Vos autem pharmacopolæ nescio quid Venetijs pro castoreo ematis, quum facile apud nos haberi poßit fiber: nec in Pontum, aut Hispaniam mittendum: eius morsum euitant insequentes, quoniam nunquam deserat, nisi perfracto membro. Ad alia pedem conferas. SEN. Olea sequuntur, de quibus statim agemus, quum alpes istas superauerimus. BRA. Imò ut uia breuior uideatur, inter eundum enumera.

De oleis

DE OLEIS, QVAE ex minera sumuntur, & quæ per expreſsionem fiunt, & quæ igne pa-rantur.

SENEX.

OLEA *quæ mineris innaſcuntur, & ſubterraneis meatibus, in hoc ordine car ceres habent.* BRA. *Eorum nomina edo= ce.* SEN. *Petroleũ, oleum de monte Zi= bio, oleũ de ſaxo.* BRA. *De his ubertim in aſphaltho & naphta prædiximus, addidimusq; petro= leũ ex regno Neapolitano adduci, è particulari loco, qui uulgò nuncupatur il Tocho.* SE. *Ad olea igitur, quæ per expreßionem fiunt, deſcendam, inter quæ in frequentißi= mo uſu ſunt, quæ ex amygdalis amaris, et ex dulcibus fiũt.* BRA. *De his in fructibus dictum eſt. Non pigebit tamen addere, quo ad guſtum perfectius fieri, ſi pellicula circũ= dans dematur. Nec temperare poſſum, quin pinguiuſculũ quorundam pharmacopolarũ errorẽ detegã, qui ab etho logis oleum amygdalarum dulcium emunt, in ueßicis por tantibus, quum tamen oleum ſeminũ lini ſit.* SE. *Id mihi diebus antè actis accidit: propterea ſtatui, deinceps nun= quam emere, ſed in officina expreßis amygdalis parare.* BRA. *Para & alia, ut oleum ſeminum lini, oleum ex uitel lis ouorum, quod falsò nonnulli pharmacopolæ cicatrices delere contendunt, ut oua à fatuis detrahant. Nunc tamen*

Oleum amygdalarũ amararum.

mulierũ usus est, ex hoc oleo facies decorare, aut simplici ter, aut alumine, saleq; gẽmæ additis. SE. Itaq; ex semini bus cucurbitæ oleum parabo, ex glandibus, atq; nucibus.

Oleum ex nucibus.

BRA. Oleũ ex nucibus in usu medico non uidetur. HER. Saltem ad accensas lampades seruandas habendũ. SE. Tamen & multis ægritudinibus succurrit: quomodo fieri oporteat, Dioscorides secũdo libro ostẽdit. HER. Quur aliarum nationum uocabula prætermittis? BRA. Vt tibi morem gerã, exarabo. Galli oleũ huille, Hispani azeytes, Germani oel, uel ol, e supra o, ponentes, & sono quodam inter o & e medio proferentes appellant: nuces ab Hispanis nuezes, à Gallis noys, à Germanis nusz uocantur: linũ Germani & Galli lin, uel Germanicè lein: Hispani ut nos lino dicunt: ouum œuf Galli, Hispani hueuos, Germani ayer nũcupãt: oleũ cucurbitæ ab Hispanis azeites de pepitas de calabacas, à Gallis huille de courges nominatur: glandes, Hispani bellotas, Galli glans, Germani eichel uocant.

[redacted]

Oleum persicorũ; & chrysomalorum.

Abaccoques

SE. Persicorum oleum, & chrysomalorũ sequitur. BRA. Ex horũ seminibus oleũ fit, non ex fructibus: tamen persicorum oleo rarò utimur, quoniã eius loco amygdalarum amararum oleum sumitur: quãuis ex persicis oleum exiccet magis, quàm ex amygdalis amaris. Per chrysomela autẽ quid intelligis? SE. Fructus illos quos muniacas appellamus. BRA. À Germanis amarellẽ uocatur. Dioscorides in cotoneorum genere chrysomella numerat: colorem aureũ, & suauißimum odorem habent, & per costas distincta sunt. Alij melimella esse, à melleo sapore, quæ à Varrone mustea appellantur, propter celeritatem mitescẽdi: & re uera nullum pomũ celerius mitescit nostro

c. 131.

ſtro dicto armeniaco, in perſicorum genere, aut prunorũ potius numeranda ſunt quæ armeniaca nuncupamus: quoniam, ut inquit Plinius, ex Armenia delata ſunt. Nos uocabulum corrupimus, & muniace quaſi Armeniace uocauimus, quæ Palladius inter perſica numerat: oleum ſeminũ horum fructuũ hæmorrhoidũm doloribus ſuccurrit, & à uobis pharmacopolis in hoc uſu tantũ fit. Hominum ingenium, quod nunquã deſinit noua rimari, per uarias inſectiones, medias quaſdã arborum ſpecies uel indiuidua inuenit, quæ nunquã excogitauit antiquitas: nos uulgò albercocco uocamus, fructus inter perſicũ, & armeniacum medios, cuius ſapor nõnihil etiã perſici repræſentat. Appellant Germani perſicũ pfirſſenn. SE. Glandis oleũ ſequitur. BRA. Apud autores glans unguẽtaria reperitur, quam nos uulgò been Arabico nomine uocamus: balanus ab antiquis, & balanus myrepſica. De balanino oleo, Dioſcorides primo libro tractat, quod nos uulgò oleũ de beẽ nuncupamus. SEN. Nunc de hoc oleo non loquor, ſed de oleo ex roborum glandibus facto. BRAS. Eſto, Ferrariæ exprimes: nunc autem glandes in his montibus collige, ex robore tantũ, non ex ilice, aut altera arbore, quamuis ſuas uires & hæ glandes habeant. SE. Laurinũ oleũ ſequitur. BRA. De hoc in herbis ſcriptum reliquimus, ubi omnia, quæ ex hac arbore colligi oporteat monuimus. In his montibus baccas collige, quas ad oleũ conficiendum Ferrariæ exprimes. Sũt enim hic efficaciores quàm Ferrariæ: tamẽ frequẽtiſſimæ lauri Ferrariæ uirẽt, & aliquot locis adeò Ferrariẽſe ſolũ amat, ut ferè ſpõte creſcat. Veſtaliũ uirginũ pudiciſſimarũ, probatiſſimarũq; cœtũ noſtra patria

Oleum glandis.

Oleum balaninum. c 34.

Oleum laurinum. fo 74

habemus, inter quas nõnullas sanctas numerare posse, corporis CHRISTI sorores nuncupantur: claustrũ habent, in quo adeò crescunt, pullulant, & multiplicantur lauri, ut uix recidentes agere poßint quin ubiq; scaturiant, imò ipsis inuitis pullulãt. SE. Est'ne claustrũ illud, in quo illustrißimi Ducis filia moratur? ERA. Illud est, in quo ELLEONORA ESTENSIS uirgo pudicißima, huius mundi illecebris sponte derelictis, uitã sanctißimã uiuit, & in continua Dei obsequia ducit, quæ ueluti morũ specimen ac speculũ, alijs optime, probatißimeq; uiuendi exemplar incomparabile tribuit. Ipsamet etiam patre prius inuito, qui filia unica spoliari nolebat, sese diuinæ speculationi, & CHRISTI obsequijs tradidit, & domina ac imperatrix aliorum imperio semet sponte subiecit. Sed pro hoc

c.37. oleo Dioscoridem primo libro consule. SE. Certe (ut de

Oleum de spica. ipsa audiui) semper in melius proficit. Oleũ de spica sequitur. BRA. Apud nos duplex oleũ de spica reperitur: odoratũ unum, alterũ simpliciter de spica nũncupatũ: sed apud antiquos odoratum solùm de spica reperitur, quod nardinũ uocãt: apud nos cõfectũ suauiter nõ olet, quoniã ex herba uulgò dicta lauãdula, & non ex nardo fiat. Sunt

Oleum nardinum ex lauandula. nonnulli qui lauandulã nardũ Gallicã credidere, imò Genuæ multi ex lauandula nardinũ oleum magno errore parant, quum apud ipsos uera nardus sit. Alij quũ lauãdula ab indigenis aliuca nuncupetur, saliuncam apud antiquos esse existimarunt. Alij libanotidis coronariæ speciẽ censent. Oleũ, quod apud nos fit, uiride est: si autẽ ex Gallia deferatur, aut ab aliquibus Genuensiũ officinis, flauescit, & magis redolet. Diuersis modis conficitur, per expressionem

ſionem ſeminum, ui ſolis, aut ignis: ſub terra ad ſtatutum tempus in uitreato uaſe cōditur, ut Nicolaus in eius antidotario præcipit. SE. Oleū myrtinū ſequitur. BRA. De hoc à Dioſcoride primo libro, & myrteū uocat. SE. Seſaminū oleum ſequitur. BRA. Seſamū in Græcia & Aegypto frequentiſsimū eſt, imò nullum alterū oleū in cibis & uſu habent Aegyptij. Græci & oliuarū oleo, & ſeſamino utuntur, ſed ad dulcorandum panem ſeſamū addunt. Plinius libro XVIII. cap. VII. illud tractat, & eius effigiem pingit. Dioſcorides uires tantū tractat, arundinem habet ut miliū, ſed ampliorem, & radicē numeroſiorem, quàm miliū: caulis eſt ferulaceus, propterea ſolum uehemēter emacrat: foliaceū florē habet, & grana eius in ſiliquis diſtincta ſunt, ut lupini. Candida grana magis probantur, & dulciora ſunt: ex his granis expreſsis Dioſcoridis more primo libro, oleū fit, in medico uſu & coquinario. Antiquitus in Italia ſerebatur, ut Columella ſcribit & Plinius, ſed nunc non ſolū non ſeritur, imò nec noſcitur. Non deſunt autem qui putarint grana quædā quæ in Ferrarienſi agro nuper ſeminari cœpere, ad oleū parandum ſeſamū eſſe: & re uera optimū oleum ex illis granis efficitur, quo Magnificus Albertus Bendedeus utitur: tamen nec caulem, nec florem ſeſamo ſimilē habet, ſed ſyluestri raphano potius. Promiſerat illuſtriſsimus ALPHONSVS Ferrariæ Dux, ex Græcia ſeſamum haberi, curare. At morte præuentus non potuit. Verùm illuſtriſsimus HERCVLES Dux nuper electus patris promiſſa reintegrauit, ſpopōditq; in Bondonij campis latum agrum daturum, ut ſeratur: nam ſummè terram emacrat:

Oleum myrtinum.
Oleum ſeſaminum.

ſed Bondonij campi luxuriant magis quàm oporteat, & lætiſsimè ac fertiliſsimè cultoribus reſpõdẽt, ut facile exhauriri non poſsint. hæc de ſeſamo ſatis: nũc ad alia te uertas. SE. Olea, quæ per expreſsionẽ fiunt, expedita ſunt: ea ſequuntur, quæ igne paramus, & à iuniperino ſcheda noſtra initium ſumit. BRA. Ex iuniperi ligno hoc oleũ dupliciter fit, aduerſus peſtilentem morbũ apprime ualens. In duplici uaſe conficitur, quorũ alterũ perforatũ in altero ſit, & igne circundetur, ut recentes docẽt: fit etiam ex iuniperi baccis, ſed per expreſsionẽ, ut alia quæ ex ſeminibus parari Dioſcorides monuit. À Gallis iuniperus geneſure, ab Hiſpanis genebro: à Germanis vvachelderbeer, id eſt, baccæ Iuniperi: uel krommebeer, id eſt, baccæ turdorũ nuncupãtur. SE. Tartari, atq; ſulphuris olea ſequuntur. BRA. Et hæc ui ignis fiunt: in tua officina Ferrariæ aſſequeris. Sulphur Galli ſoufre, Hiſpani enxufre, Germani ſchueſtel uocant. SEN. Vitrioli oleum accedit. BRA. In Chalcantho oleum fieri admonuimus, quod non ſolum homines, ſed & arbores interficit: ideo in ſeceſſu parandũ, ubi nullus habitet. Albucaſis & alij recẽtes modum conficiendi oſtendunt. Sat eſt nobis ueluti per tranſennam res ipſas oſtendere, & quũ occultæ ſunt, detegere. Conficiendi uerò modũ à recentibus diſcas, ne ab ipſis eorũ labores ſumere uideamur. SE. Terebinthi oleũ occurrit. BRA. Nos alio Terebinthino oleo utimur, quàm antiqui fecerint: quippe ex terebinthina, imò potius ex laricina, ui ignis oleum educimus multis ægritudinibus aptũ. Antiqui uerò (ut Dioſcorides primo libro oſtendit) ex terebinthi ſeminibus parabãt, eo modo quo myrti ſemina

Oleum iuniperinum. Genebro.

Oleum tartari & ſulphuris.

Oleum vitrioli. fo. 456.

Albucasis

Oleum Terebinthinum.

c. 76.

mina ad oleũ exprimuntur. Nos terebinthi seminibus caremus. Ideo illud quod ui ignis fit, ex uera terebinthina, non ex laricina habere curabis. SE. De oleis expeditum est. BRA. Cur oleũ ex maturis oliuis & immaturis praetermisisti? tamẽ per expreßionẽ fit. SE. Quoniã Ferrariae copiosè habeo. BRAS. Adde in fructibus pertractatum esse: miror autẽ cur tam pauca olea seruetis. SE. Plura in usu non sunt. BRA. Ad cicatrices delendas, uel potius remittendas & emolliendas, terebinthinũ oleũ summè proficit, his demptis quas uarioli reliquere. SE. Ego autẽ singullis annis ad uarioloruũ stigmata eius olei copiã uendo. BRA. Decipiũtur qui pro uariolis emũt, ut experiri licuit in magnificis cõpatribus Renata Subisia Galla uirgine pudicißima, & Comite Bonifacio Biuilaqua nobili egregio: hi enim simul cũ magnifico Federico Quaino Lucretiã natã ad undã baptismatis eleuarunt, Anno à CHRISTI ortu M. D. XXXIIII. XIIII. Calend. Octobris: quae in lucem prodierat quinto Idus Septembris, sed haec omittamus, quae ad rem nostrã nihil faciunt. Interim alia prosequaris. SEN. Nihil aliud in mea scheda reperitur ad officinam nostram necessarium. BRA. Vbi olea reliquisti, quae ex floribus & herbis fiunt? SE. Haec data opera omisi, quoniã Ferrariae in mea officina optime paro. BRA. Erant & illa numeranda, ne quicquã hic scriptum desideretur. SE. Nihil antiquius mihi esset, quàm haec tecũ dulci colloquio discutere, ut nostris simplcibus medicamentis nihil desit inconsultum. BRA. Iam urbis moenia uideri incipiunt, & summa turris Rigibelli cacumina apparent. Pilea quatiamus, ut ab hoc ingenti pul-

uere liberemur. SEN. Domi cõmodius fiet, quippe decet peregrinum hominem multo puluere aspersum esse, cum præsertim qui ex horridis montibus descenderit. ERA. Cras ad te diluculo accedam, ut olea omnia ex herbis & floribus, quorũ in officinis usus est, recenseas, ne quicquã nostro sermoni, de his quæ in quotidiano usu tractatis, deesse uideatur. SEN. Vt cõpositiones recta trutina expenderes, optarim. ERAS. Hoc acturus sum, & iamdiu cœpi: tibiq; pro nostra antiqua & recẽti amicitia satisfacere decreui, composita omnia ad antiquorũ compositiones comparare, & ubi recentes sunt aliquæ cõpositiones, eas per componendi normas examinare. Nunc autem uale, & olea omnia, quæ in officinis habetis, simul collige. SEN. Id lubentißimè faciam, nec graueris ad me tempestiuè accedere, quoniam ego, expeditis nonnullis ero tecũ in prandio. ERA. Interim igitur uale.

DE OLEIS, QVAE ex floribus & herbis fiunt.

SENEX.

SALVVS sis mi Antoni Musa: Superior nox annus uisa est, quippe uehementer opto præcitata olea enumerare, & recta trutina speculari. Olea in primis scripta sunt, quæ ex herbis, aut floribus infusis, postea expreßis fiunt, quorum primum Rosatum est. BRAS. Non est opus ea enodare, quæ ab alijs auto

autoribus ad libellum tradita sunt. Dioscorides primo libro modos conficiendi oleum rosatum uel unguentum (ut ipse uocat) ostēdit, à quo Mesue omnia ferè sumpsit. Tu hos autores insequeris, & cōpletū Mesue, & non completū præparabis: nec ex Omphacio parare despicias. Ad hæc autem agenda, olea sumes graui odore minus affecta: nam illi profectò delirant, qui ex amurca olea conficiunt. Tu ex perfectissimo oleo facies, quod floris, aut herbæ odorem uehementius seruabit. Idem oleum rosaceum, ex oleo sesamino fieri posset, & ita Aegyptij faciunt: uerùm sesamino oleo caremus, propterea ex oliuarū oleo paramus. Illos tamen non laudo qui ex amygdalino facere tentant. SEN. Oleum uiolatū sequitur. BRA. Eadē ratione fit, nisi quia in oleo amygdalarū dulcium parari cōuenit, & tūc eo potissimum in pectoris ægritudinibus utimur: sed ex oleo oliuarū inflammationibus etiam succurrit. At unum ambiguū est, in quo nonnunquā pharmacopolas disceptantes audiui, quid ad conficiendū oleum sumendū sit, flores an herba. Nos simpliciter in oleo florem poni oportere certi sumus. Nec te prætereat & si in his oleis per infusionem factis flores & herbæ exprimantur, proijcianturq́;, nihil impediri etiā si in oleo continuè relinquantur. SE. Oleum de absinthio, & chamæmalinum sequuntur. BRA. De absinthio ex herba, chamæmalinum ex floribus perficitur. Illos autē ineptè operari arbitror, qui ex parte lutea separatim, & ex albis foliolis olea diuersa parant: quum potius ex herba & floribus seorsum paranda sint. SE. Anethinum, liliorū alborum, & rutaceum sequuntur. BRA. Anethinū, & rutaceum ex herba fiunt,

Oleum rosatum.

Oleum violatum.

Oleum absinthium, & chamæmalinum.

Oleum anethinum, & rutaceum.

fiunt, quæ perfecta sit, & præsertim cacumina sumenda: rutaceũ apud Mesuẽ fit myrtini more. Tu Mesuẽ & recentes legas, qui uarijs modis cõficiũt, de quibus seorsum agemus: sunt enim qui succũ addãt, & qui minime, et qui igne bulliũt, & qui feruori solis relinquãt, & qui utrũq; agant, ut per aliquot dies solis radijs calefiãt, postea igne perficiãt. Nos simul uno uolumine modos omnes parandi olea edocere cœpimus, plures alios à Chymistis inuentos addentes.

Oleum liliorũ alborum. At oleum liliorũ alborum multis modis fit: nam compositũ reperitur, quod recipit mastichẽ, calamũ aromaticum, carpobalsamũ ad quantitatem unius unciæ, pro quolibet, garyophylla, cinnamomum ad quantitatem semiunciæ, croci ad quantitatem trium drachmarum, folia liliorum alborum, id est, florum folia, ad quãtitatẽ nouem unciarum. Deinde in uitreo uase condantur, & duas libras perfecti olei oliuarum superinfunde, & è regione radiorũ solis per quadraginta dies serua: deniq; exprime, & pro exquisito uẽdes. Non desunt qui hoc uocẽt oleum liliorum ex speciebus: quum potius compositio sit, quàm inter simplicia medicamenta numerandũ. Simplex autem eo modo fit, quo & alia supradicta, ut recentiores ostendunt, quippe qui plura antiquorũ oleis, experientia ducti addidere.

Oleũ de menta, & de maiorana. SEN. Oleum de menta, & de maiorana sequuntur. BRA. Ex menta, & mentastro seorsum fieri potest, & nostræ etiam mulieres ad roborandum uentriculum ex Florentina menta conficiunt, quam nonnulli sisymbrium arbitrati sunt.

Oleum amaracinum. c. 47. & 57. De amaracino oleo eadem ratio est, quãuis Dioscorides duo unguẽta parari iubeat: unum amaracinũ, alterũ sampsucinũ, appellãs. Amaracus perfectiß

fectißimam & probatißimã speciẽ habet, quã ex Galeni sententia in antidotis marũ appellari censeo: eam autem esse iudico, quam nos gẽtilem, id est, nobilem maioranam uocamus, suauius spirantem alia. Ex hac igitur, & altera minus odorata olea seorsum parare studebis. SE. Oleum nenufarinum sequitur. BRA. Ex ambabus nymphææ speciebus, alba inquam & lutea, seorsum olea cõficere oportet: ex omphacio potius, quàm maturo oliuarum oleo, quoniam frigiditas in eo expetitur. SEN. Oleum de cheiri succedit. BRA. Arabes, imò potius recentes uocabula peruertere: nam quod Græci leucoion, ipsi cheiri appellãt, est autẽ ad omnes uiolas cõmune nomẽ: tamen usus fecit, ut ex luteis tantũ & albis eodẽ modo paretur, quo de alijs docemur, & recentes ostendunt. SEN. Oleum de sambuco occurrrit. BRAS. In his nominibus recentes longe aberrarũt, sambacinum, & sambucinum: primum oleum ex iasminis significare uidetur, quoniam sambac aut zambac apud Serapionẽ Ieseminum sit: aliud ex sambuco, sed de hac re in floribus exquisitius tractauimus. fo. 39. Nunc sambucino, id est, ex sambuco facto, sunt qui ex floribus parent, alij ex acinis, quos non despicio, sed ex floribus potius factum eligerem. Eos autem non probo, qui ex interiori medulla cõficiunt. SEN. Oleum de cochijs accedit. BRA. Pulcherrima herba est, & theca, qua semina cõduntur, pulcherrima. Echinus uidetur, præcipuis etiam uiribus insignitur: tamen apud antiquos nunquam reperitur herba cochia: nam à uesicariæ generibus longe abest, si quis omnes rectè perpendat. Quod autem à recentioribus momordica appelletur, ad antiquam cognitionem

Oleum nenufarinum.

Oleũ de cheiri.

Oleum sambucinum.

Oleum de cochijs.

tionem nihil facit. Oleũ uarijs modis paratur, & per infusionem, ut prædictũ, & sub terra per multos annos defossum, & per cocturã, fitq; ex echino, folijs seorsum & seminibus. SE. Quibus proficit hoc oleum? ERA. Quod sub terra conditur, uenarum hemorrhoidalium doloribus succurrit. In genere id oleum omnes dolores sedat. SEN. Oleum de papauere sequitur. ERA. Et si multæ sint papauerum species, una sola potissimum utimur, albo inquã papauere. Ex hoc oleum conficitur, quamuis & ex nigro dormitioni aptum parari posit. Quippe eo temporibus inunctis, naribus'ue sublinitis, pro meconio uti poterimus: ex seminibus fit, quũ ex floribus fieri cõueniat. SE. Oleum irinum sequitur. ERA. Ex iride fit hoc oleũ, sed uario modo: nam aliqui ex radicibus, alij ex floribus parant. At in cõmuni ferè usu est, ex radicibus floribus additis in dupla portione, & aqua decoctionis radicũ: deinde oleum sesaminũ, aut maturarũ oliuarum infundunt. deniq; in uitreato uase bulliunt, itẽq; uarijs uicibus permutando faciunt, ut in oleo rosacco Dioscorides, & post ipsum Mesue ostenderũt. SE. Oleũ de hypericon sequitur. ERA. Rutam syluestrem ab antiquis, etiam ascyron in herbis appellari monuimus. Recentes ex foraminibus, quæ in folijs uidentur, si è regione solis, aut lucis alterius conspiciatur, perforatã uocant. Id oleũ uarijs modis cõficitur: sunt qui in uitreatũ uas flores simpliciter ponant, & per se ui solis oleũ educi sinant: alij sub terra cõdunt, alij infundendo parãt. Sed hi duobus modis utuntur: uno, ex solis floribus, altero, pluribus mixtis rebus in hunc ferè modũ sumentes cacumina ascyri, id est, à nobis uocati hyperic

Oleum de papauere.

Oleum irinum.

Oleum de hypericon.

fo. 97.

periconis ad quantitatẽ trium unciarũ, & in uinum odoratũ infunduntur, trium dierũ & noctiũ curriculo: mox duplici uase optime obturato bulliat, deniq; exprimãtur, & abijciantur cacumina, in eodemq; uino, eandem quantitatẽ cacuminũ ascyri infundito totidẽ diebus ac noctibus: postea adde terebinthinæ uncias tres, olei ueteris uncias sex, croci scrupulũ unum. Misceantur hæc, & in duplici uase (ut inquiũt) coquantur, quoad uinũ euanescat, postea in uitreato uase, uitreo'ue seruato. Verùm non est opus hæc longius enarrare, quum à Mesue & recentibus luce clarius ostendantur. SE. Equidẽ harum cõpositionũ pleni codices sunt. BRA. Imò & ad cõposita medicamẽta potius spectãt, de quibus post simplicia agere promisi, nec promissis frustraberis: nihil enim gratius habeo, quàm bonis uiris inseruire: imò & olea quæ simplicia sunt, id est, ex oleo & flore uel herba inter cõposita medicamẽta numerabuntur. SE. Olea nunc sequuntur, quæ per decoctionem & ui ignis fiunt. BRA. Omnia per decoctionem & ui ignis fieri possunt. SE. Verũ est. At in subscribendis, usus ignis potissimũ requiritur. BRA. Subscribas citò. SE. Oleum de spica nardi. BRA. Quod ex Gallia affertur, emere suadeo: ex India raro cõportatur: apud nos ineptũ est, & non ex nardo, sed potius ex dicta lauandula fit, quod nonnulli balsaminũ uocant, & pro opobalsamo utuntur. SE. Oleum de citonijs occurrit. BRAS. Ex ipso pomo, & floribus etiã fieri potest. SEN. Oleum de mastice accedit. BRA. Hoc cum uino fit, & sine uino, & ex oleo sesamino, & ex rosaceo. SE. Oleũ de scorpionibus sequitur. BRA. Et hoc duplici modo fit: ex scorpionibus

Oleum de spica nardi.

Oleum balsaminum.

Oleum de citonijs.

Oleum de mastice.

Oleũ de scorpionibus.

bus & oleo, in quo suffocati sunt, & per triginta dies in sole seruati. Alter modus aristolochiã, gentianã, cyperum corticẽ radicis capparorũ, & oleum amygdalarũ amararũ recipit: quod potius cõpositio est, quàm simplex oleũ, urinam mirificè proritans, si pecten ungatur. Galli scorpions, Hispani scorpiones hoc animal appellãt. SE. Oleũ uulpinũ accedit. BRA. Ex uiua & integra uulpe ab aliquibus paratur, quã in oleo animã reddere cogunt. Id non probo, utpote stercora & urinam recipiens. Alij interaneis ablatis ex oleo faciunt, quos probo. Galli uulpem regnart, Germani fuchs uocant. SE. Oleũ de piperibus accedit. BRA. Compositio ampla est, non simplex medicamentum. SE. Oleum myrtinum sequitur. BRA. Myrtinum suprà Dioscorides ex expreßione baccarũ fieri admonuit, sed alter modus est per decoctionẽ aut infusionẽ. SEN. Oleum de capparibus accedit. BRA. Et hoc inter composita enumera, quoniã ex corticibus radicũ capparum, iride, agno casto, tamarisco, uino, & oleo fit. Nuper ex capparum floribus paratur, quoniam Ferrariæ plantari cœpere cappares, & prodeunt: lienis durities mirificè soluit. SE. Oleũ de castoreo occurrit. BRA. Per decoctionẽ fit. SE. De euphorbio accedit. BRA. Dum fit, summopere cauere oportet, ne euphorbij puluis os ingrediatur, & in ebulliendo fumus euitandus. Fit ex hoc genere compositum & simplex, eadẽ ratione & de castoreo. SE. De lumbricis terrestribus oleũ sequitur. BRA. Et hoc præter lumbricos alia recipit: quamuis & simplicißime etiam paretur: quam ob rem Mesuem & recentes in his parandis speculeris. SEN. Oleum lacertarum postea

[Margin notes: Oleum uulpinum. | Oleum de piperibus. | Oleum myrtinum. | Oleũ de capparibus. | Oleum de castoreo. | Oleum de euphorbio. | Oleum de lumbricis terrestribus. | Oleum lacertarum.]

postea occurrit. BRA. Ex lacertis simpliciter, eo modo quo ex scorpionibus parari nouisti: quod duplex est. unũ, ex cõmunibus lacertis, quæ per domos nostras & parietes uersantur. Alterum, ex uiridibus lacertis, quæ Latinè stelliones, uulgò leguri dicuntur, & hoc ex uiuis lacertis ab aliquibus fit, ab alijs ex mortuis & exenteratis, ne stercora oleo innatẽt. Lacertas Galli lezard, Hispani lagardixa, Germani eidex uocãt. SE. Costinum oleum sequitur. BRA. Inter composita numerandũ est, quoniã recipit costum, caßiã, sampsuci cacumina, uinũ, & oleũ sesaminum: nũc uero in tua officina hoc oleũ parare desinas, quia costo caremus: nã radix ea, quã pro costo uendũt pharmacopolæ à costi notis distare, Dioscorides & cæteri antiquiores suis descriptionibus ostendũt: tamen facile est ex Arabia Venetias ferre costũ, facilius ex India, facilimũ ex Syria: plurimũ odorẽ habere oportet & eximiũ, quali caret costũ uestrũ: nec cãdidũ est, gustu'ue mordicat, ut uerũ costũ facere oportet. His autẽ omißis ad alia te conferas. SE. De oleis expeditũ est, quæ in officinis habemus, nisi aliquod incuria omiserimus. BRA. Plura tamẽ alia ab autoribus scribuntur. SE. Hæc solũ in usum uenere: quãuis & à Mesue alia quædã scribantur: quicquid sit, idem ferè modus est omnia cõponendi: & recentiores chymistæ nouos quosdã modos inuenere, quos partim ore, partim in suis editis uoluminibus didici. Verùm quum hac nocte omnia quæ nobis accedere, perpenderẽ, & collecta simplicia mentis acie contemplarer, nonnulla in mentem uenere, omissa quidem, sed necessaria, ut Scylla. BRA. De hac in succis diximus. SEN. Testudines. BRAS. Quadrup

Oleum costinum.

Caremus vero costo, 1. c. 15.

Testudinum summaria cõsideratio.

drupedia sunt nobis notissima, uel ex nemoribus, aut mari capiantur. Marinæ testudines pedes habent ad ambulandum ineptos, quippe alæ uidētur, quibus pro remis utuntur: quas nos marinas dicimus albo cortice tectas, & nigris quibusdam signis uermiculatas, ex mari non sunt, sed maritimis nemoribus, & sabulosis. Nostra autē nemora, & fouearum aquæ nigras faciūt. Marinæ rarissimè à nobis uidētur, id est, quæ ex mari non maritimis nemoribus, quia has frequentissimas habemus. Annis superiobus Magnifica Eleonora Flisca unam uerè maritimā habebat, & ingentē, quæ pedes in modum alarum ad natandū habebat, ad gressum ineptā. Gallanæ à nobis, ab alijs tartugellæ, à nonnullis biscæ scutellariæ uocantur. SE. Etiā leporinis pilis utimur. BRA. Quid opus est rem tam notā describere, quā Galli lieure, Hispani liebre, Germani hasz uocāt, & hasz harsz, id est, leporis pilū: de his finiuissem, nisi in mentē uenisset, summos philosophos scriptū reliquisse lépores promiscui generis esse, quod etiā cuniculis & passeribus adscribunt. Nos autē manifestissime in his marem & fœminā deprehendimus, quippe institutū est nobis, omnia quæ possumus, experiri, nulli sumptui, nec labori parcētes, in his præsertim quæ supra humanā rationē ab antiquioribus scribuntur. SE. Caligine etiam utimur. BRA. In unguentis potissimū, fuliginis (ita enim Latinè uocatur, non caligo) usus est. Fumi pars est, quæ parieti inhæret: quippe fuliginē fumū crassiorē condensatū uocamus, Germani ruest. SE. Ballæ marinæ, & spongiæ etiā in mentē uenere. BRA. Idem ferè est harū rerum usus. Marinæ ballæ, uel pilæ magis nuncupādæ, arefacientem

In leporibus mas & fœmina reperti.

Fuligo quid.

Ballæ marinæ.

tem naturam habent: quid ſint, nuſquã apud antiquos reperi. In ſpongiarum genere eas repono, quãuis zoophyta non ſint, id eſt, inter plantas & animalia media, qualia ſpongiæ ſunt, ex maris ſpuma ad littora colliſa, & cuiuſdam herbæ minutiſsimis feſtucis fit. Nonnulli ex fractis ſpongijs & ſpuma, alij arte faciunt ex glutino & taurinis pilis, ignaros pharmacopolas decipientes. Ita fit maris impetus in maris æſtus: in minimas feſtucas herbam reddit, & ad littora detrudit, quæ mixta ſpumæ conglobantur, & ob motum ſupra littus ex fluctu collidente in gyrum tendunt, & pilæ formam. Ad ſpongias accedamus. Apud antiquos tria tantum ſpongiarũ genera inuenies, quæ per marem & fœminam, per denſum & molle diſtinguuntur, & ſuis nominibus appellantur, tragos, manæ imauos, Achilleum. Tragos ſpongia eſt ſpiſſa, dura & aſpera in marium genere: manæ imauos: minus ſpiſſa & mollior eſt: achilleum, tenuis eſt ſpongia, denſa, ad penicillos apta. Mas fiſtulas habet minores, fœmina latiores, quoniam per illas fiſtulas nutrimentum ſumunt. Nos uarias ſpongiarum diſtinctiones habemus, quas antiqui aut non nouere, aut data opera reliquere, utpote quæ in ſuis contineantur. Nos enim coloribus, figura, & magnitudine diſtinguimus. Dioſcorides albam fieri arte docet libro quinto, imò candidam, ſi molliſsimè inuerſæ, id eſt, parte cõcaua ſurſum ſpectante, lanuginoſa maris ſpuma aſpergantur, & inſolentur, etiam ſi nox calida ſit radijs lunæ ſupponitur, eadem maris ſpuma, quam ἁλὸς ἄχνην uocãt, aut marina aqua cõſperſæ. Plinius de ſpongijs omnia ferè ſumit, quæ ab Ariſtotele quinto de animalium hiſto-

Spongiarum apud antiquos tria genera.

c. 85.

Plini9

Aris.

K ria

ria scripta relinquuntur: figura distinguimus, & magnitudine, quoniam aliquæ oblongæ, aliquæ minus, aliquæ latæ, aliæ rotundæ, aliquæ crassæ, aliæ subtiles, aliquæ tuberosæ, aliæ planæ. Subtilioribus, mollioribusq; spongijs ad fomenta utimur, sicuti antiqui Rhodiacis ad eadem, quia molliores: & pro dilatandis uulneribus, his utimur ex terebinthina, ad alia uerò craßioribus, & asperioribus: maioribus ad cisternas utimur, ut aqua purior descendat. Nonnulli pharmacopolæ pro spongia re quadam utuntur intus lanosa, quam aliqui maris spumam arbitrantur: quoniam apud Dioscoridem, ἁλὸς ἄχνη, id est, maris spuma, spumosa maris lanugo dicatur. At re uera non est maris spuma, quam pro illa sumitis. Quandoque arbitratus sum urticam marinam esse, quoniam si aperiatur, internæ partes manum urunt ueluti urtica herba: quod in antiquiori ægrius, in recenti uehementius fit, ut in urtica herba etiam contingit: facillimum est spumam maris habere circa scopulos collisam. At re ad libellam perpensa, quid esset id à uobis spumam maris apppellatū spongiæ figuram habens prædur æ, aut pumicosum, inueni. Nam Dioscoridis, Galeni & antiquorum alcyonium esse certe constat. SEN. Quod igitur à nobis spuma maris dicitur, apud antiquiores alcyonium est? BRA. Equidem. SEN. Gaudeo plurimum apud me alcyonium latêre, quod diu uidere optaui. BRA. Sed aliqui uestrûm, primam speciem habent spongiæ similem, alij quintam speciem, quæ pumicosa est. At seorsum haberi debent, quoniam, ut Dioscorides refert, uarijs rebus accommodantur. Plinius quatuor genera solum enumerat, & in aliqui

Spuma maris.

Alcyonium.

5. c. 83.

Plinij

aliquibus à Dioſcoride diſsidet. Illi errant (non tamen
ſummè, quia hæc omnia exiccandi uim habent) qui alcyo=
nium antiquorum, id eſt, ab ipſis uocatam ſpumam ma=
ris, pro uera ſpongia ſumunt. SEN. Neſcio unde ortum
ſit, quod nos alcyoniū ſpumam maris appellemus. BRA.
Ego autem ſcio: uos pharmacopolæ barbaros potius imi=
tamini, quàm probos autores. At Serapio capite CCC= Serapio.
LXXXVIII. de Alcyonio tractat ſub hoc nomine ſpuma
maris: quod uidere licet, illum Dioſcoridi & Galeno cō=
ferentes. Nam eædem ſpecies & eædem uires à Serapio=
ne in ſpuma maris aſsignātur, quæ à Dioſcoride & Gale=
no in alcyonio. Propterea eius interpres in illius capitis
lemmate potius de alcyonio, quàm de ſpuma maris ſcri=
bere debebat, quippe Serapionis nomen eſt zebethalba=
har: fuit ergo in cauſa, Serapionis interpres, ut uerum
alcyonium, ſpumā maris appellaretis. Tamen Dioſcori=
des ab indigenis etiā Bembici Inſulæ Propontidis, alcyo=
nium ἁλὸς ἄχνην, id eſt, maris ſpumam nuncupari dicit:
& re uera ex ſpumæ colliſu fit. SEN. Audiueram alcyo=
nium cuiuſdam auis nidum eſſe. BRA. Ita nuncupatur,
quoniā alcyones aues, maris tranquillitatem, & ſummam
malaciam oſtendētes, earum nidos illis ferruminant, pro=
pterea & tu prius decipiebaris, & alij qui putant alcyo
nium nunquam uidiſſe, quod ſingulis diebus tractant.
SEN. Idem igitur ſunt, ſalis ſpuma aut maris ſpuma, &
alcyonium. BRA. Non idem, ſed diuerſa, imò ab autori=
bus diuerſis capitibus tractantur: tamen ab eodem prin=
cipio naſci, & in uiribus quodammodo conuenire certum
eſt. Quam uerò maris ſpumam nunc appellatis, & pro

illa publicè uenditis, alcyonium est, & non maris spuma. Ad spongiam redeuntes, Plinius sui temporis medicos uellicat libro tricesimoprimo cap. ultimo, qui ad duo nomina spongias reddidere: ad Aphricanas, quarum firmius sit robur, & Rhodiacas ad fouendum molliores. Nos uehementius conqueri oportet, quoniam nostro æuo medici & pharmacopolæ ad unum, nomen reddidere, communißimum inquam: nam quum spongijs indigent, nihil aliud instituunt, quàm spongia una aut duæ recipiantur. Nonnullos tamen demo, qui molle & asperum addunt. Ex Græcia, Illyria, & orientalioribus partibus Venetias afferuntur: tamen & in nostro mari spongiæ nascuntur, sed minores. Nos spongias prope Comaclium paruas quidem, sed ualde molles collegimus saxis inhærentes. Non desunt, qui lanugimem quandam supra ostreorum conchas innatam pro spongijs seruent, & ea quum opus sit, utantur: quum potius musci marini genus sit, quàm spongiæ, imò è contrario intra spongias ostreæ, pisciculi, & lapides inueniuntur, ostreis & pisciculis nutriuntur. In tua officina omnes spongiarum species habeas. A` nobis plures spongiarum differentiæ uisæ sunt, quàm ab antiquis enumerentur. Studebimus interim species omnes oculata fide secernere, & quibus locis inueniantur: lapidem quoque, qui intra spongias natiuus reperitur, habere oportet, nempe uesicæ calculos minuit. Ob id Plinius libro XXXVI. capite XIX. cysteolithos uocari censet, quia uesicæ medetur. Serapio tamen de hoc lapide agens capite XVI. eos reprehendit, qui ad lapidem uesicæ ualere prodiderunt: imò, inquit, renum lapidi tantum occurrit.

nos. 3. c. 93.

Plini9.

Serapio.

currit. Tamen in calce eiusdem capitis palàm sibi aduersatur, inquiens, & lapis in spongia inuentus, contra lapidem uesicæ cum uino sumptus ualet. Denique illud addam, antiquos medicos affirmare, nusquam diutius spiritum durare, quàm in spongijs: propterea qui pestilenti morbo affectos curant, spongia aceto aspersa circa nares & os ponunt, ne infectum aërem trahant: & ad alia plura antiqui spongia utebantur, ut ex ipsa spiritum traherent, non ex libero aëre, ob aliquam infectionem. Quod genus remedij apospongismon uocabant, præsertim Archigenes, & re uera in pestilenti morbo, & epidemico, nihil excellentius. Reliqua prosequaris. SEN. Hactenus omnia simplicia ad unum usq; enumerauimus, quibus in officinis utimur: nisi unum aut alterum incuria mente exciderit, aut diligentiam nostram effugerit. Ne tibi graue sit, mihi opportunum uideretur Composita incipere. BRAS. Nunc molestus non sis: quippe id lubentißime agam, quod spopondi, & quod iamdiu cœpi. Paucis quibusdam negotijs expeditis, perficiam: quum enim operi manum dabimus, nunquam amouebuntur, priusquam in calcem peruentum erit. SEN. Hactenus optimus deus te incolumem seruet: officinam meam uisitabo, & collecta medicamenta simplicia suis loculis disponam. BRA. Bonis auibus recedas. HERB. Ergo perdicibus & fasianis recedet. BRA. Cur ita? HER. Quoniam bonæ aues sunt. BRA. Eo intellectu, turdis & coturnicibus etiam recedendum erat. HER. Et illis. BRAS. Igitur deo comite recedatis.

FINIS.

Aristotelis Pro-
BLEMATA QVAE ad stirpium genus, & oleracea perti- nent.

CVR AQVAM salsam apium recipit, porrum recusat? An quòd alterius radix imbecilla, alterius ualida est. Impatibilius autem, quod ualidius.

Cur in prouerbio est, Mentam belli tempore, neq; edito, neq; serito? An quia menta refrigerare corpora potest, ut corruptione constat seminis genitalis. id autem ipsum aduersum omnino est ad fortitudinem, atq; animositatē, quamuis genere sit idem.

Cur aliqua fructu uacent, cum florem habeant: ut cucumer, cucurbita, malus punica? An his fructus non deest: sed ipsa pro fructibus habentur, quibus flos insidet. Fructus enim id est, quod florem gerit. Cucumeri autem florem inhærere perspicuum est.

Cur eorū, quæ terra gignit, alia cocta, alia cruda, sunt cibo idonea? An quibus succus esculētus non protinus est, ijs decoctis dulcior redditur à calore. Quibus autē sapor uel protinus gratus cōsistit, hæc etiam cruda esitantur.

Cur

Cur alia elixa, alia assa melius edi poßint? An quòd humidiora non eatenus humectari, sicciora non amplius exiccari oportet. elixa autē humidiora, mollioráq; omnia redduntur. quæ uerò minus humida sunt, hæc igne confecta sicciora prorsus euadunt.

Cur alia esculēta, alia inesculēta experiamur? An causæ succus est. Quod enim & ignis expers succum cōtinet immitem, & igne confectum nihilo minus redditur, hoc cibo ineptum penitus est. quod autem succo esculēto quidem, sed uehementiusculo constat, hoc pro cōdimento recipimus. quod enim exiguo corpore uim magnā obtinet, id naturam condire potest ampliorum esculentorum.

Quam ob causam stirpium aliæ ad semen usq; uiuere tantummodo poßint, deinde cum semen tulerunt, exarescant, ut genus herbæ, & quæ olera nominamus: aliæ nō, sed sæpius fructificare solitæ sint. Ipsarum etiam uiuentium ad semen usq; ferendum, cum magna pars annua sit, genus apij quod ab equo hipposelinum appellatum est, quasi equapium dixeris, anno postero fructum affert: cumq; attulit, exarescit. cur ita? An omnia eatenus uigent ætate, quatenus semine quoque ualeant. nam & homines ad annum trigesimum usque proficiunt, aut copia, aut craßitudine. Vbi autem semen ferre non amplius possunt, modo stirpium obarescunt, atque senescunt. quanquam alia ocyus, alia serius occidunt. idq; portione. sed quam ob causam alijs longum uitæ spatium, alijs breue datum est, porrò alterius interest disputationis declarare. sed cum omnibus finis, ac terminus sit perfectio seminis, quibus uita breui tempore continetur, hæc semel aut certè

non sæpe. quæ autem esse longæua natura uoluit, hæc sæpe fructificare necesse est. Quam ob rē quæ imbecillima sunt, ferre non plus ualent, quàm semel: tum exarescant necesse est. ac eorum ipsorum alia anno primo simul & semen reddere, & uitam explere naturæ ratio sancit: alia postero, ut equapium. Quæ uerò prævalida surgunt, hæc annis plusculis post fructificare incipiunt, diuq; uitā agere possunt, fructificareq; sæpius, ut arbores.

Cur si quis apium radice tenus circum fodiat, partiq; imæ panicum undiq; ingerat, deinde terram accumulet, itaq; irriget, radices mira magnitudine adolescent? An quòd natura panici fungosa, & calida pabulum attrahit, conceptumq; non sursum transmitti patitur: sed inter radicem contentum calore sibi indito concoquit, ut radicis amplißimum sequi incrementum necesse sit.

Cur si quis cucumeres, aut cucurbitas protinus paruulas cōdiderit in terrā, maiores multo efficiet? An quòd spiritus, & sol exiccando incrementum impediunt, molemq; tum minorem, tum crispiorem reddunt: quemadmodum & arbores, quæ loca uento, soliq; exposita tenēt, quæq; in cauis manēt, & riguis. alteræ enim magnæ, fungosæq; fiunt: alteræ paruæ, & spissæ. Ast uerò inter terram occulta, quoniam contrà afficiantur, contrà euadant, necesse est. Quin etiam quæ uasis includimus, ut cucumeres in ferulis cauis, aut tegulis, et mala punica, aut quæuis mala in ollis, ampla redduntur, & fungosa. contrà, quæ detecta sunt, parua, solidaq; augescunt, nullo ambiente operculo, quod alimoniam faciat largiorem. Id enim abiectum facit, ne pabulum aut euanescat, aut arescat.

Cur

Cur plantarum acrium semina acriora sunt, quàm radices, & folia? An quòd semine omnia oriuntur, inq; cæteras omnes partes ex eo ueluti fonte quodam, ut quidam aiunt, & sapores, & odores deriuari necesse est. nam etiã odores omnium unà cum seminibus esse suaues incipiunt. Quòd si acritudo cæteris ex semine proficisci solita est, semen ipsum maximè esse tale ratio exigit.

Cur tenues radiculæ acriores sunt? An quòd ampliores illæ spatio temporis longiori plenius cõcoctæ mitescunt.

Cur capparis locis prouenire cultis haud facile potest? multi nanq; tentarũt & radice translata, & semine sparso, cum apud nõnullos commodior capparis sit, quàm rosa: sed tamẽ efficere nihil potuerunt. quid ergo causæ sit, ut cultis nesciat hospitari: inculta, & auia persequatur, & maxime sepulchris adhæreat? Igitur de hoc, cæterisq; generis eiusdem accepisse illud oportet, quòd non omnia eadem ex materia consistere solent, aut augeri: sed sunt, quæ ex aliorum corruptione, & principio consistant, & post augeantur, ut pedunculi, & pili corrupto alimento, aut qua labe alia corporis prodeunt. Ergo ut in corpore nonnulla excremẽto proueniunt alimenti, quod certè cruditas est, & ubi naturæ uires superare non queunt, abscedunt quidem in uesicam, & aluum, quæ in promptu maxime sunt, aliqua uerò animal producunt, itaq; in senectute, & morbis hæc augentur: sic in terra alia concocto alimento & consistunt, & augentur, alia excrementis, aduersaq; cõcretione oriuntur. Culturæ autem officij est, ut concoquat, reddatq; efficax alimentum, quo genus mite, urbanumq; fructuum consistit. Quæ igitur mitigatio-

ne, informationeq; huiuscemodi creantur, hæc urbani uocabulo significamus, eo quòd solertia hominis educata quasi eruditaq; meliora euadant. Quæ autem cura adhibita mitescere nequeunt, aut etiam aduerso habitu loci sui generis prodeunt, hæc syluestria sunt, & rustica, cultisq; uiuere nolunt. cultus enim dum ea melioribus instituere moribus cõtendit, deprauat, atq; peruertit, quippe cum à sua natura desciscere nequeãt quæ orta sunt ex corruptione, quo in genere capparis quoq; profectò est.

ῥαφανίδων radicularũ. raphanoy Cur si quis radicularum folia tempore hiberno, cum maxime uigent, absciderit, & terram pedibus complanarit, conculcaritq; ut imbrem nullum admittere poßit, radiculæ ipsæ per æstatem amplitudine mira increscent? An propterea quia ne corrumpantur, causa conculcandi soliditas est, quæ humorem putrefacere prohibet. alimentum uerò, quod aliter ad germẽ sursum transmitteretur, radix sibi ipsa totum dispensat, itaq; uel amplior fiat, necesse est: uel suo de látere radices alias mittat geminans modo ceparum, has enim multiplices effici nouimus, si quis annuas non euellat, sed tẽpori hiberno relinquat. At cum uim istam procreandi, ut lateri ceparum natura dedit, sic radicularum negarit, necesse profecto est, ipsas illas crassescere nimiam ob copiam alimenti.

Cur si quis cucurbitas, aut cucumeres apud puteum sitos in ipsum dimiserit puteũ tempestiuos, beneq; operuerit, uirides per annum totũ seruabit? An quod uapor aquæ refrigerans efficit, ne aßiccentur, seruatq; uirides, & uegetiores. & obturatio illa, & spiritus, satis alere possunt, quæ iam in plenum creuerunt. permanendi uerò

facul

facultas propterea datur, quòd relictis radicibus suppetit alimentum. nam si quis cum fructificarunt, detractis sarmentis, præcisaq; planta terram aggerarit, conculcaritq; circum radices, cucumeres faciet præcoquos, utpote, cum radix ualeat conseruari. Haud enim cucumer annuam sortitur naturam: sed uiuere ulterius potest. Ferēt autem isti fructum maturius, quàm qui semine prodierunt. quoniam radix bona pars scilicet operis præcondita iam naturæ habetur. quod illis seminatis prius confici necesse est. Terræ autem aggregatio, & constipatio teporem inducit, quo radix, & seruari, & germem mittere celerius queat. Vnde etiam fit, ut si quis per hiemem cucumeris semen in quallis situm aqua irriget tepida, & modo soli exponat, modo collocet apud ignē, præcoquos admodum cucumeres faciat, si tempore cōgruo ad ipsum cum quallis in terram demittet.

ἐν ταλαρίσκοις, in quallis seu quasathulis.

Cur non meridie, sed mane noctu'ue irrigare consueuerūt? Vtrum ne solis feruor humorē absumat. An quòd, si aqua calida sit, necabit quæ irrigantur.

Cur omne odoratū genus tam seminū, quàm stirpium mouere urinam potest? An quia calidū est, concoctuq; facile. Cuius sanè generis sunt, quæ urinā ciere ualēt. Calor nanq; interior cito extenuat, nec aliqua corpulētia odor cōtinetur. Nam & ea quæ minime odorata sunt, ut allia, caloris sui ratione uim mouendi urinam habent, uel potius colliquandi. seminum autem genus omne odoratum, calidum esse proculdubio nouimus. Odoris enim natura calore aliquo omnino creatur. At uerò, quæ male olent, haudquanquā apta concoctioni sunt. Esse autē non calida

solum,

solũ, sed etiã cõcoctu facilia debẽt, quæ sint prouocatura urinã. ut scilicet unà descendendo humores extenuent.

Cur ocyus olus excaulescat, quod semine uetustiori, ut trimo, aut bimo prodierit, quàm quod nouo? An quòd sicut in animantium genere semen celerius affert quod uiget: ita etiam seminũ, quæ uetusta admodũ sunt, uim suam omnẽ exhalarunt. quæ recẽtißima, imbecilliora propterea sunt, quòd excrementum adhuc procreationi minime conueniens continent: quæ media tempore, hæc humore inutili omni exacto, ualidißima esse probantur. celerius igitur semen profundunt. Id autem ipsum non nisi excaulescere est, quippe cum semen ex caule proueniat.

Quam ob causam ruta insita in ficũ, pulcherrima plurimaq; puoueniat? inseritur uerò inter corticem, limoq́; obducto fouetur. An quòd rutæ radix fomentũ, teporẽq́; desiderat. itaq; cinere quoq; circundata iuuatur. ficus autem calida est. quod eius succus omnium acerrimus docet, & fumus, quem multum emittit. habet igitur calorem, atq; humorem talem, qualem etiam cinis. Quam ob rem si ille iuuare poßit, ficus porrò copiam, ac uigorem eo magis præstabit, quo humor cineris quidem non perpetuè affluit. fici uerò irrequieto confluuio manat, utpote cum arboris succus consumi ex toto non poßit.

Cur stirpium nonnullæ caulem semper ædant inanem? An illis, quarum natura imbecillior est, has rarum, inanemq́; emittere caulem necesse est.

Cur in terra Attica fructus cæteri dulcißimi fiunt, thymum uerò acerimum est, cum id etiam ipsum fructus quidã existat? An quòd ager ille tenuis, siccusq́; est: quam

ob rem

ob rem non multũ humoris continent, quæ in eo naſcuntur. Ergo quæ dulcia ſua conſtant natura, hæc ob humoris contenti mediocritatem, ubi ſol partem conſumpſit maximam, facile reliqua cõcoquuntur. Etenim multum concoqui negotium magnum eſt: mediocre expeditius confici poteſt. Vnde fit, ut fructus, qui lege ſuæ naturæ dulces creantur, dulciores euadant: qui ſicci è natura, minimeq; dulces proueniunt, ſuam ob inopiam tantum humoris retinent, quantum ſuo cõueniat generi, quod dulce nequaquam eſt. Sol autem quantum dulciſsimum ſit, & leuiſsimum, eximit. Itaque acerrimi relinquuntur, qui humore ſuperuacuo carent, quem fructus cæteri obtinent.

Cur pulegiũ, & liriũ, & cepe, ſuſpenſa florent ſolſtitij tẽpore? An ineſt crudũ in his alimentũ, quod ut hieme concoqui ex frigore nequit: ſic ſolſtitio ex calore concoquens auget. utrũ, quia influxu carent aſsiduo, breui marceſcunt. Etenim quæ nullũ alẽdi initiũ, nullũ influxũ aſsiduũ habent, intereũt, exiccanturq;. Qua de cauſa accidit apud Scythas, ut frumentũ diu in terra maneat, propter copiam niuis, & ubi emerſerit celeriter creſcat.

Cur cepe unũ tam acriter mordere oculos poteſt? Vnde nomẽ quoq; à Græcis crõmyon impoſitũ putãt, perinde quaſi pupillã cõprimi cogeret. origanus uerò nihil huiuſcemodi facit nec aliud quippiã ex cæteris quanq̃ acre. Neq; enim naſturciũ, quod mordacius eſt, oblatum oculis efficit æque ut lachrymæ profluãt. at cepe & cum oculis admouetur & comeditur, lachrymas mouet. An quòd acriũ genus diſcrimine euariat numeroſo, quo ſua cuiq; uis cõſiſtit, rataq; habetur. Naſturciũ ergo, quia calidius eſt,

reſic

resiccare quod colliquauerit, amplius potest. Nã extrudere lachrymã cum editur, potest. admotum tamẽ ad oculos nihil propterea mouet, quia nullũ mittit uaporẽ. est enim id & siccius, & calidius. Origanis cæteraq; id genus calida sunt leniter, & sicca. quod lachrymas autem moueat, mordax id esse debet, & humidum & lentũ. Quas obres oleum quoq; lachrymã excutit, quamuis leniter mordeat. subiẽs enim, irreptansq; suam ob lentitiã, atq; tenuitatem dolorẽ mouet, ac proinde humorem tabificat. ac cepe uim eiusmodi sanè habet, ut quod & humore, & uapore sit calido, tenui, & lẽto. Itaq; oculis admodũ, eo quòd uapor eiusmodi est, humorq; tenuis commeat, lachrymas mouet. cumq; editur, itidẽ transmissa respiratione facere potest. Alliũ calidũ quidẽ est, & acre, & humoris aliquid continẽs: sed lentũ nõ est, itaq; lachrymã mouere non potest.

Quam ob causam myrta collisa in manu dulciora sentimus, q̃ integra? An quẽadmodũ racemorũ acini uindemiati dulciores sunt, quàm nõ uindemiati. Etenim musto, quod natura suaue est, excerpti acini quasi condiuntur. quippe qui uel extrinsecus mustũ resudẽt. at qui in racemo cohærent, utiq; inconditiores constant. Ergo myrta quoq; natura dulcia, intusq; suam dulcedinem acinorum in modũ uuæ continentia, ubi manu compressa, conflictataq; sunt, diffusa intestina dulcedine, parte quoq; exteriore inopplentur. itaq; dulciora non immerito sentiuntur.

Cur myrta enucleatiora sunt, quæ minora, & palmulæ nucleo penè uacant, quæ minutæ adoleuerunt, & uuarum acini qui paßim constiterũt exigui, uinacea uel nulla continent, uel pauciora minoraq;? An quia minus perfe-

cta sunt, quæ minora. idcirco semen continent indiscretum, cui perinde ut fini, nucleus deputatus est. quā ob rem & minora sunt, utpote surculi quidē agnati exteriores, partusq; imperfecti: & minus dulcia, quàm quæ iustum continent nucleum. Sunt enim minus concocta. Concoctio autem non nisi perfectio est.

Quam ob causam fructuum alij partem radici proximam habent amariorem, ut cucumeres: alij postremam superiorem, ut glādes? An quòd alijs pars ista radici proxima crudo uescitur alimento, quoniam esse confluuium per radicē frequentat: alijs quia sicci è natura sunt, postrema pars succo dulci concoctoq; inde absumpto, iam plenius siccatur, amarescitq; modo salis. Redditur enim unumquodque amarum, cum amplius exiccatur, ut oliuæ, ut glandes inueteratæ efficiuntur amaræ.

Cur aliqua germinare non terra contenta, sed abscisa, aut euulsa, uel recondita poßint, ut caules liliorum, ut allia, ut cepæ? An quòd omnes alimentum intra se continent, nec certo, definitoq; loco omnes oriuntur. Crescere autem unumquodque potest non eo, quòd in se continet alimētum, sed quòd decoctum iam & digestum illud pabulum est. continent igitur uel antehac alimentum: sed augeri tum duntaxat incipiunt, cum tempus ad id adest, cuius opera res illa effici potest. uelut etiam oua crocodillorum tempus tute operiri sibi commodum nouimus. incrementum tamen continuari non licet, quoniam aliud non suppetat alimentum.

Cur allia & cepæ quo sicciora serantur, eo meliora poßint euadere. cætera autem deteriora? An quòd omnia

istius

istiusmodi maxime plena humoris conficiuntur. itaq; terræ commissa sicciora temperamento commodo germinare incipient. Adde quòd minus putrent, cum sicciora seruntur.

Cur allia & cepæ solæ ex plantis reconditæ germinare poßint? An quòd humore alimentoq́; sunt refertæ. Copia igitur alimenti est quæ germen efficere queat. Id'que constat argumēto tum squillarum, tum etiam bulborum, qui idem facere possunt. Crescere autem quodq; solet cum tempus uenerit.

Quam ob causam quæ aqua frigida irrigamus, dulciora, quàm quæ tepida, euadant? An quòd sic interclusum calidum salsius est, ut calidius, quod salsius. dulce autem ita contrarium, ut frigidum est. & alimento oleribus humor est unde saporum genera oriuntur.

Cur allia, cum excaulescunt, plenius, quàm recēs ædita olent? An quòd recentia humoris multum adhuc extranei continēt, quo fit, ut uim suam integram habere nequeāt. Cùm autē decocta iam sunt, secreto humore illo inutili, tum suū odorē sincerè adipiscuntur, qui scilicet acer est. Quinetiā cæteri nuper æditi fructus dilutiores sunt: & cepas recentiores ob eam causam minus acres sentimus.

Cur fructus myrtorum non conditarum magis, quàm folia defluant: conditarum autem, reseruatarumq; alga, ut fit, folia defluant, fructus adhæreant? An ita euenit non conditis, quoniam natura sancitum est, ut fructus peracta decoctione flaccescant, ac decidant. quæ quidem decoctio repositis agi non potest: sed eatenus tantum efficitur, ut algæ uapor probibeat, ne humor fructus immutetur. folia

contrà,

contrà, cum ſiccent, decidunt. Algæ autem, ut ſalſa exiccandi uim habent. Ergo non idem folijs accidit arbori adhærentibus, & conditis, modo quo dictum eſt.

Quam ob cauſam cucumeres cognomento pepones, optimi paluſtribus planis, id eſt, humidis fieri ſoleant ut apud Orchomenũ, & in Aegypto? Aquarum etenim uberem terram eſſe Aegyptum putamus. Cur ergo cucumeres qui humidi ſunt, & ob id hortenſes, ac rigui minime laudati locis paluſtribus, quæ madida ſunt egregie fiant? Vtrum quòd ob terræ duritiam altius coguntur deſcendere. Sŏlum nanque limoſum, ac planum maxime indureſcit. Qui autem altius innituntur, meliores euadunt. An quòd terram ſiccam eſſe oportet, quoniam cucumeres natura humidi ſunt. ita enim ſequetur, ut per retractum in medium ueniant. Paluſtris uero ſi plana, altaq; ſit, alimentum nec exiguum præbet propter ſoli altitudinem, locumq; ipſum, neq; nimium, quoniam ſolum reſiccari neceſſe eſt.

Quam ob cauſam ruta & nonnulla pigmenta odora ſudorum faciant fœditatem? An quorum in odore grauitas eſt, atq; acritudo, ea cum excrementitijs miſta humoribus deprauare odores poſſunt.

ἔνια τῶν μ... nonnu... pigmēta ſi... unguenta.

Qua de cauſa rutam, faſcinationis remediũ eſſe aiunt? An propterea, quia tum effaſcinari ſe credunt, cum aut uoraciter edunt, incõmoditatum aliquarum tenentur ſuſpicione, aut cibum habẽt ſuſpectum, quem capiunt. itaq; cum de menſa eadem quid priuate ſibi aſſumunt, participem intuentem quempiam faciunt, affanturq; cum impertiant, ne me faſcines. ergo cibum cum perturbatione ſument,

βασκανί... faſcinatio...

ment, nec quid bibent, aut edent sine turbatione, & flatu, qui unà hauriatur, & ingeratur. Quam ob rem flatu ipso, uel cum extrudendus effertur, cibus quoque unà elatus eijcitur: uel cum interclusus per humorem tenetur, tormina mouentur, & cruciatus. Igitur ruta praesitata, ui sua & potestate calfactoria, uas quod recipit cibos, elaxat: & reliquum corpus itidem afficit. ex quo fit, ut flatus ille interclusus transmitti, atq; secedere possit.

Quaenam causa sit, ut origanus musto iniecta uinum dulce efficiat? duas in amphoram iniecisse heminas satis est. An quod tollit quantum in musto est, aquabundum & faeculentum sua siccitate in se ipsa recipiens, quibus scilicet saporem confici austerũ censemus. argumento, quòd uina si quid aquae habeant sibi illatum, minus mollia redduntur, atque & si diutius stare in faece sinantur, itidem fiet. & cum uinum dulce molimur, uuas multum temporis soli exponimus, ut sol quantum sit dilutum, auferat, & reliquum decoquat. hoc autem idem facere uel origanus potest, quippe quae sit & sicca, & calida.

Cur nigrae myrti fronde sunt frequentiore, quàm albae? An quòd nigrae generis sunt syluestrioris. cuius indicium, quòd locis rusticis istae proueniunt, minimeq; ex cultu mutantur. humida autem omnia fronde crebriore conduntur. Quòd enim minus suos fructus decoquere possunt, idcirco ad frondem alimentum se uertit.

FINIS.

INDEX COPIOSISSIMUS IN EXAMEN OMNIUM SIMPLICIUM QUÆ IN HOC LIBRO CONTINENTUR.

A

ABrotanum 101
Absinthiũ 50
Acanthus 142
Acatia 340
Acetosa 181
Acetum 327
Acorus 252
Adiantum 119
Aeris ærugo 412
Aetites 433
Agallochon 318
Agaricus 282
Agnus castus 190
Agrimonium 89.120
Albucus 285
Alcyonium 514
Alkakengi 83
Aloë 347
Aloës lignum 318
Althæa 70
Alumen 449
Alumen catinæ 450
Alumen plumæ 452
Alumen rochæ 454
Alumen scißile 452
Alumen scaiolæ 454
Alumen quid 455
Alumen zucharinum 452
Ambarũ, siue Ambracã 390
Ambubeia 47
Ammi 167
Ammoniacum 365
Amomum 134. & 155
Ampeloprason 95
Amphibium 495
Amygdala 200
Anacardus 229
Anagyris 134
Androsace in quibus differat à cuscuta 63
Anemone 38
Anemones species duæ ibi.
Anethum 197
Anguria 152
Anisum 176

Antale & dentale 484
Anthera 23
Anthos flores 31
Anthrax 439
Antimonium 434
Antispodium 288
Apium 178
Argentum 410
Argentum sublimatum 421
Argentum uiuum 413
Argenti uiui quatuor genera ibidem
Argenti uiui uis maxima 414
Aristolochia 242
Arnabo 268
Arnoglossum 70
Aron 240
Arsenicum 455
Arsinagal 382
Artemisia 110
Arthanita 54
Asarum 96
Ascyron 98
Asparagus 180
Aspalathus 321
Asphaltus 442
Asphodelus 284
Asplenon 48. & 112
Asprella 79
Assa fœtida 391
Astragalus 202
Atramentũ scriptoriũ 461
Atramentum calcographorum ibidem
Atriplex 175
Auellana 199
Auis lingua 194
Aurum obrizum 409

B

Baccharis 95
Balaustium 42
Ballæ marinæ 512
Ballote 94
Balsami cortex 203
Bardana 118
Bdellium 396
Been 295
Ben ibidem
Ben album 296
Ben rubrum ibidem
Berberion 426
Berberis 186
Beta 84
Betonica 85
Bistorta 291
Blattæ bizantiæ 407
Bolus armenus 453

Borago

Borago 29
Borax 471
Branca ursina 142
Braßica marina 100
Britanica 291
Bruscus 238
Bucheidem 279
Buglossa 28
Bursa pastoris 126

C

Cachille 100
Calamentum 52
Calamintha 51
Calamus odoratus 254
Calcecumenon 411
Cali 451
Calyx 22
Camphora 356
Canchamum 399
Canella 303
Canis lingua 29.295
Cannabis 163
Capillamenta 23
Capillus Veneris 119
Capparis 311
Capparis Arabicus ibid.
Caprifolium 112
Caput 23
Cardamomum 169
Cardamomi tria semina ibi.
Carduus 123
Carduus benedictus 125
Carica 209
Carlina 292
Carpesium 239
Carpobalsamum 200
Caruus 171
Caßia fistula 222
Caßia lignea ibidem
Caßia syrinx ibidem
Castanea 309
Catanance 291
Cataputia 192
Cauda equina 78
Caulis 82
Cedrium 402
Cedria ibidem
Cedrus 230
Centaurium maius 9
Centaurium minus 105
Centonicum 101
Centunculus 102
Cepa 176
Cera 345
Ceruina lingua 144
Ceruinæ linguæ duæ 145
Cerussa 414
Chamædrys 79

Chamæleon 293
Chamæmalon 14
Chamæmali species tres 15
Chamæpitys 81
Charabe electrum idem succinum 389
Chelidonium 86
Chelidonium minus ibid.
Cheiri 43
Chrysanthemum 15
Chrysocolla 472
Cichoreum 47
Cicuta 164
Cima 77
Cinnabaris 356.423
Cinnamomi cortex 301
Cinnamomũ mosylicum 302
Cirsion 29
Cisthos 342
Citharac 49
Citrach 115
Citrum 230
Colla piscis & gluten 404
Coloquintida 227
Consolida 246
Copulæ glandium 480
Corallina 297.& 299
Corallium 299.427
Coriandrum 162
Cortex 22
Costus 236
Cotonea 215
Cotyledon 109
Crinon 35
Croci flores 39
Crystallus 431
Cubebe 224
Cucumis 152
Cucumis pepo ibid.
Cucumis citrinus ibid.
Cucumis anguinus 344
Cucurbita 152
Curcuma 258
Cuscuta 61
Cyclaminus 54.240
Cymbalaria 109
Cyminum 176
Cynoglosson 29
Cyperus 256

D

DActylus 213
Daphnitis 115
Daucus 172.& 188
Delphinium 67
Diacoralli trocisci 135
Dictamnus 276
Dinarella 109
Doronicum 295

Drac

Dracunculus 249
Dragagantum 377

E

ELaterium 344
Electrum 390
Elleborus 281
Empetron 66
Endiuia 47
Ephemerum 273
Epithymus 56
Equisetum 78
Eranthemum 15
Eruca 164
Eruum 158
Eryngium 271
Esula 260
Eupatorium 88.247
Euphorbium 362
Euphragia 132

F

FEl terræ 105
Fœniculus 82.180
Fœnugræcum 160
Flos 22
Folia 24
Folium Indum 146
Frumentum 161
Fuligo quid 512
Fumus terræ 64

G

GAlanga 253
Galbanum 395
Galga 99
Garyophyllata 130
Garyophyllus 204
Garyophylli folia 147
Gattara 51
Genicularis 294
Genista 182. & 299
Gentiana 244
Gethis 131
Geum ibid.
Giarga 99
Githone 174
Glans unguentaria 295
Gluten taurinum 404
Glycyrrhiza 243
Granata 439
Gramen 73
Guaiacum 322
Gummi Arabicum 375
Gummi cedri 400
Gummi charabe 385
Gummi elemi 378
Gummi hederæ 379
Gummi iuniperi 384
Gummi pini 391
Gypsum 474

H

Halicacabus 83
Hastula regia 285
Hedera arborea 141
Helxine 137
Hepatica 103
Herba saliuaris 266
Herba uenti 109
Hermodactylus 273
Hierabotane 87
Hyacinthus 438
Hydropiper 136
Hyoscyami semen 150
Hypericon 97
Hypocisthis 341
Hyssopus 91

I

Imperatoria 300
Intubus 47
Inula 250
Inuolucrum maius 112
Ion 17
Iouis glans 310
Iris 244
Iris Illyrica ibidem
Iua 81
Iuiuba 211
Iuncus odoratus 109
Iuncus rotundus ibidem
Iuniperus 103. & 209

L

Labrum Veneris 123
Labruscæ flores 41
Lacca 398
Ladanum 343
Lagopum 130
Lana 23
Lapatium syluestre 132
Lapis aquilæ 433
Lapis armenus 429
Lapis hæmatites 430
Lapis Iudaicus ibidem
Lapis lazuli 419
Lapis stellatus 418
Lappa 197
Laser 391
Laureola 76
Laurus 74
Lens 166
Leucoion 17
Libanotis 32
Libanus 313
Lichen 104
Lignum sanctum 323
Ligusticum 179
Lilium 35
Lingua passa 210
Linum 159

Lithar

Lithargyrum 415
Lonchitis 353
Lupinum 163
Lupulus 123
Lupus salictarius ibidem
Lychnitis 37
Lycium 352
Lyncurium 431

M

MAcer 314
Macis ibidem
Magnes 432
Maiorana 52
Malabathrum 147
Mala granata 117
Mali punici flores 42
Malua siue maluauiscus 70
Mandragora 306
Manna 329
Mannæ tria genera 330
Manna apud Hebræos quid significet 335
Marchasita 416
Marella 110
Matersylua 112
Matricaria 110
Marrubium 93
Marrubium nigrum ibid.
Marrubij species duæ ibid.
Meconium 346
Medulla agni 493
Medulla è cruribus sumenda ibidem
Medulla spinalis ibid.
Mel 328
Mel apum 340
Mel roris ibidem
Mel cannæ ibidem
Melilotus 35
Memith 259
Menta 50
Mentastrum 51
Mercurialis 84
Mespilum 165
Mespili puluis 166
Meum 237
Mezereum 115
Milium solis 183
Millefolium 133
Minium 422
Minij gleba 468
Mirasole 185
Morion 306
Mumia 444
Muscus 104
Muscus marinus 297
Myosotis 137
Myrobalanus 219

Myrrha 359
Myrsinite 264
Myrtidanum 78
Myrtillus 209
Myrtus 78

N

Nardus 121
Nardus montana ibi.
Nasturtium 100,158
Nenufar 27
Nepeta 51
Neueda ibidem
Nigella nigra 173
Nil 291
Nix ibidem
Nux cupreßi 217
Nux methel ibidem
Nux moschata 221
Nux uomica 217
Nux Indica 229
Mymphaea 28

O

Oenanthe 41
Oleum absinthiū & chamaemalinum 505
Oleum amaracinum 506
Oleum amygdalarum amararum 497
Oleum anethinum & rutaceum 505
Oleum balaninum 499
Oleum balsaminum 509
Oleum costinum 511
Oleum de capparibus 510
Oleum de castoreo ibid.
Oleum de cheiri 507
Oleum de citonijs 509
Oleum de cochijs 507
Oleū de euphorbio 510
Oleum de hypericon 508
Oeleum de lumbricis terrestribus 510
Oleum de mastice 509
Oleum de menta & de maiorana 506
Oleum de papauere 508
Oleum de piperibus 510
Oleum de scorpionibus 509
Oleum de spica 500
Oleum de spica nardi 509
Oleum ex chalcantho 456
Oleum ex nucibus 498
Oleum glandis 499
Oleum iasminū, siue zambachinum 45
Oleum irinum 508
Oleum iuniperinum 502
Oleum lacertarum 510

Oleum laurinum 499
Oleum liliorum alborũ 506
Oleum montis zilij 449
Oleum myrtinum 501.510
Oleum nardinum ex lauandula 500
Oleum nenufarinum 507
Oleum persicorũ & chrysomalorum 498
Oleum rosatum 505
Oleum sambucinum 507
Oleum sesaminum 501
Oleum tartari & sulphuris 502
Oleum terebinthinum ibi.
Oleum uitrioli ibidem
Oleum uiolatum 505
Oleum uulpinum 510
Oliua 212
Olus atrum 178
Opium 155.& 346
Opoponax 364
Opobalsamum 201
Opobalsami boni notæ 202
Opobalsami boni liquor in quibus deprehẽdatur ibi.
Opobalsami ueri colores 203
Ordeum 161
Orchis 278
Origanus 33
Origanus heracleotica ibi.
Origanus syluestris 34
Orobus 168
Os dactylorum 406
Os de cornu cerui ibid.
Os de corde cerui 407
Othonna 259
Oxyacantha 186
Ozimũ garyophyllatũ 116

P

PAeonia 191
Panis porcinus 54
Papauer rubrum 37
Papauer album 154
Papauer nigrum ibidem
Parietaria 137
Parthenium 111.& 139
Pastoris uirga 123
Pentaphyllon 113
Peplion 67
Perdicium 146
Perforata 97
Perla 425
Persicaria 135
Pes columbinus 134
Petroleum 448
Petroselinum 176

Peu

Paucedanum 252
Phyllitis 49. & seq.
Pimpinella 107
Pinea 199
Pinguedines gallinæ, anatis & anseris 487
Pinguedo castrati 490
Pinguedo equi 489
Pinguedo hirci 490
Pinguedo hominis ibid.
Pinguedo leonina 492
Pinguedo serpentis 491
Pinguedo ursi & cerui 488
Piper 205
Piper Hispanum 136
Piper ex Calechut ibid.
Pira 216
Pissasphaltum 446
Pistacea 228
Pix 368.401
Pix Hispana 369
Plantago 70
Plumbum 412
Polemonium 99
Polium 122
Polygonatum 294
Polypodium 255
Poma 214
Pompholyx 289
Portulaca 73 & 153
Portulaca sylueſtris 72
Primula Veris 145
Propolis 345
Pruna 207
Psoricum 459
Psyllium 190
Pulegium 54
Pulmo uulpis 494
Pyrethron 266
Pyrites 416

R

RApa 187
Raphanus 310
Raphanellus syluestris ibi.
Rapum terræ 54
Rasura eboris 479
Resina oleagina 371
Resina terebinthina ibid.
Resina regia 375
Rha 7
Rhabarbarum 8
Rhabarbari dosis 233
Rhamnus syluestis 354
Rhaphanitis 245
Rhaponticum 4
Rhecoma 6
Rheon 7
Rhizotomos 246

Rhus

Rhus obsoniorum 218.341
Rhus sutorium 218
Risagalum 382
Rosæ 20
Rosarum tria genera 21
Rosæ damascenæ ibid.
Rosarum distinctio ibid.
Rosa Hierosolymitana 156
Rosa Iunonis 35
Rosmarinus 32
Rubia tinctorum 251
Rubia satiua ibidem
Rubinus 438
Rumex 132
Ruscus 239
Ruta capraria 98
Ruta hortensis ibid.
Ruta syluestris 97

S

Sabina 102
Saccharum 335
Saccharum candum 336
Sacolla 171
Sagapenum 363
Sal 475
Sal Ammoniacus 476
Sal alcali 451.478
Sal gemmæ 475
Sal Indus 337.476
Sal naphthicus 477
Sal nitrum 476
Sal sodominus 478
Salix 75
Salix equinalis 79
Saluia 37
Sambucus 39
Sanamunda 131
Sandalus 320
Sandaracha 380
Sanguis draconis 354
Sanicula 114
Sarcocolla 366
Sapphirus 436
Sardonix 439
Satyrion 278
Saxifraga 286
Scabiosa 128
Scammonium 350
Scandix 311
Scariola 153
Sceuola 79
Scilla 328
Sclarea 96
Scolopendra 48
Scordion 94
Scoria 411
Scorodon 94
Scorodoprason 95

Sebest

Sebestem 226
Semen 23
Sementina 196
Semperuiuum 72
Semperuiuum maius ibid.
Semperuiuum minus ibid.
Sena 65
Sentis 77
Serpentaria 246
Serpyllum 69
Sertula campana 35
Sigillũ sanctæ Mariæ 293
Siler montanum 182
Sinapis 157
Sisymbrium 143
Smaragdus 437
Solatrum 80
Solatri duo genera ibid.
Soldanella 100
Sorba 217
Sphacelus 37
Spica 121
Spina Aegyptia 341
Spina Syria ibidem
Spodium 288
Spongiarum apud antiquos tria genera 513
Spuma maris 514
Squinantum 108
Stacte 350
Staphisagria 192
Stichas 131
Stœbe 128
Styrax 367
Styrax liquida 361
Sulphur 441
Sumachia 208
Symphytum petræũ 90.247

T

Talchum 473
Tamar Indus 222
Tamariscus 75
Tamarix 321
Taprobana 319
Tartarum 484
Tassus barbassus 37
Tegname 480
Tellinæ 486
Terra sigillata 462
Testiculi castoris 494
Testudinum summaria consideratio 511
Teucrium 108
Thapsia 255
Thlaspi 126
Thryallis 37.107
Thus 312
Thuris manna 314

Thu

Thuris pollen 314
Thuris fuligo ibid.
Thymbra 126
Thymus 55
Thymi species duæ 56
Thymus niger à medicis improbatur 59
Tormentilla 113.285
Tragacantha 377
Trixago palustris 95
Tricomanes 119
Tuber terræ 54
Turbit 263
Tußilago 118
Tutia 289

V

Valeriana 236
Veratrum album 281
Veratrum nigrum 282
Verbenaca 87
Verbenacæ species duæ ibi.
Verzinum 321
Vincitoxicum 127
Vinum 337
Vinum omphacium ibid.
Violæ 17
Violarũ nomina apud Græcos ibidem
Viscum 401
Viscum quernum 405
Viscum Romanum 401
Vitis syluestris 41
Vitis alba 279
Vitis nigra 280
Vitriolum 455
Vmbilicus terræ 54
Vmbilicus Veneris 109
Vmbilicus marinus 486
Vnguis 24
Vniones 426
Vrceolaris herba 139
Vrtica 73.158
Vsne 104
Vua taminia 192
Vuæ passæ 210

X

Xamin 173
Xiris 253
Xylobalsamũ quibus notis deprehendatur 203

Z

Zedoaria 267
Zeg 459
Zenestræ flores 40
Zenestræ uirgæ ibid.
Zinziber 235
Zizipha ædesina 211
Zurumbet 267

FINIS.

hic liber est prudencin de Ruseco yn loco ateca anno, Domini 1611

LVGDVNI,
Excudebat Ioannes Pullonus,
aliàs de Trin.
1544.